ספר

חוט המשולש

החדש

הנקרא ג"כ

עץ אבות

תוכו רצוף אהבה תולדות וקורות ימי חיי שלשה עמודי עולם
מאורי הגולה אשר האירו פני תבל בתורתם וצדקתם ה"ה
רבינו **משה סופר** זצוק"ל
בעל שו"ת חתם סופר אבדק"ק פרעשבורג
וה"ה חותן משה
רבינו **עקיבא איגר** זצוק"ל
בעל שו"ת רע"ק אבדק"ק פוזא והמדינה
וה"ה בנם
רבינו **אברהם שמואל בנימין סופר** זצוק"ל
בעל שו"ת כתב סופר אבדק"ק פרעשבורג.

חוברו לה יחדיו ע"י ענף עץ אבות בנם
הצעיר **שלמה סופר** בה"ג מהראשב"ם זצוק"ל
אבדק"ק בערעגסאס והגליל תע"א.

גדול הרבה באיכות וכמות הוצאה חדשה זו בדברים
נפלאים ונחמדים בתוספות מרובה על העיקר.

שנת יגדיל תורה לפ"ק.

D04527113N
Duke University Libraries

ספר

חוט המשולש

החדש

הנקרא נ"כ

עץ אבות

תוכו רצוף אהבה תולדות וקורות ימי חיי שלשה עמודי עולם מאורי הגולה אשר האירו פני תבל בתורתם וצדקתם ה"ה

רבינו **משה סופר** זצוק"ל

בעל שו"ת חתם סופר אבדק"ק פרעשבורג

והי' חותן משה

רבינו **עקיבא איגר** זצוק"ל

בעל שו"ת רע"ק אבדק"ק פוזנא והמדינה

והי' בנם

רבינו **אברהם שמואל בנימין סופר** זצוק"ל

בעל שו"ת כתב סופר אבדק"ק פרעשבורג.

חוברו לה יחדיו ע"י ענף עץ אבות בנם

הצעיר **שלמה סופר בה"ג מהראשב"ס** זצוק"ל

אבדק"ק **בערעגסאס** יהגליל תע"א.

גדול הרבה באיכות וכמות הוצאה חדשה זו בדברים נפלאים ונחמדים בתוספות מרובה על העיקר.

שנת יגדיל תורה לפ"ק.

חלק ראשון.

מחיר שני החלקים 1 קראָנע 50 העללער.

דראָהאָביטש, גאליציען, תרס"ח

בדפוס א. ה. זופניק ק. אונד ק. האָפליעפעראַנט.

אחדות מילין להוצאה חדשה.

אמר המחבר מקרא מלא דיבר הכתוב בפ' בראשית: ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה ודרשו חז"ל שרמזו על משרע"ה בשג"ם היא בגמטריא "משה" והמקרא צריך ביאור ואומר כבר אמרו חז"ל במדרש אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחד והיינו בזה על משרע"ה שהי' שקול נגד ששים רבוא מישראל והנה יש דעות בני אדם שאומרים כי רק למשרע"ה הי' באפשר לעלות למדרגה גדולה ורמה כזו כי הי' בעצמותו למעלה מגדר האנושי ואין ליחסו עם שארי ילודי אשה וכן נמצא אמונה כוזבת הזו אצל אוה"ע שמאמינים שיש נבראים אשר המה חצי־אלקות (האלבגאט־טער) ואצ"ב אין לדמות שארי ילודי אשה אליהם כי לא נחשבו עליהם, חוט של יסד להיות מצוינים ומרוממים מגדר אנושי אבל אנן בדידן באמונה טהורה ושלימה יודעים ומאמינים כי משרע"ה הי' ילוד־אשה כמו שארי בני אדם ולבוא אל מדרגתו הגדולה הי' מוכרח לעבוד ולהשתדל בכל מאמצי כחו ורק בה אדם הי' כחו והוד כבודו ותפארתו וכבר כתב הרמב"ם בהלכות תשובה יכול כל אדם להיות גדול כמשה רבינו ואם כי אחז"ל על משה איש אלקים שהי' מחציו ולמעלה אלקים גם אמר ה' ראה נתתיך אלקים לפרעה אמת הדבר אבל לא מתולדתו הי' אלקים כי אם עשה עצמו ע"י עבודתו את ה' ופעולותיו הטובות בא מבחינה איש לבחינת אלקים. וזהו שלמדה לנו התוה"ק במקרא הזה שלא יאמין האדם אם יראה מעלת ומדרגת משרע"ה, או יסתכל ויחשוב בדמות וערך שארי גדולי ישראל, העומדים ברום המעלה וגודל הערך גבוהי מכל עם ויביטו עליהם ויאמרו לא נעלה עליהם ולא נוכל לדמות ולהגיע לעולם למדרגתם הרוממה כי מיועדים ומיוחדים המה מאת ה' מתולדתם להיות דגול מרבבה ויחידי סגולה אשר בן אדם ההמוני ילוד אשה לו יהי שלן אלפין לא ישיגם אף אם בכל כוחותיו יעבוד את בוראו לא יגיע ערכו לערכם. האמת לא כן הוא וכמו שכתב הרמב"ם הנ"ל וע"כ סיפר לנו תוה"ק מלידת משרע"ה ואופן גידולו והשתלמותו וקורות ימי חייו למען נראה כי כמו בשארי ילודי אשה כן בו הי' ומקרה אחד לכולם ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו בהשתדלותו בו במעשיו בו בעבודתו אם רב ואם מעט כל א' לפי מה שהוא וזה ג"כ פרי צמיחת ותכלית סיפורי תולדות וקורות ימי חיי גדולי ישראל מיום הולדם עד יום האחרון לראות איך נשתלשלו ונתגלגלו ונשתלמו בפעולותיהם לעלות אל הר קדשו ולבוא למעלות ומדרגות גדולי ישראל וכל אחד ואחד יוכל לילך במסילותם ולדרוך במדרך כף רגלם אם עקבותיהם לו נודעו והמה לאות ולמופת לכל בר ישראל לעשות כמותם. ובזה מובן הקרא עפ"י אמרם ז"ל משה מן התורה מניין מה זו שאלה הכי מעט' פעמים נזכר שמו של משה בתוה"ק אבל כוונתם "משה מן התורה מניין, מניין שכל מדרגתו הגדולה והרוממה של משה הי' רק ע"י התורה ולימודה והלוכו בה ועבודתו עבודת הקודש ולא שהי' חצי־אלקות מתולדתו וע"ז השיבו חז"ל ודרשו מהקרא לא ידון רוחי באדם לא ידונו הבריות שע"י שרוחי באדם רוח מיוחד רוח אלקית אשר משכתי עליו בפרטות ע"י נתעלה למדרגת איש אלקים מה שלא אעשה כן באדם אחר לא

כן הוא בשגם הוא בשר שגם משרע"ה ח"י רק בשר ודם כאחרים וההוכחה על זה והיו ימיו מאה ועשרים שנה כ"י הארך וכ"ם כמו שארי אנשים בדורו ואלו הי' הצי־אלקות בו" למעלה מהטבע אנושה, חי" גם מאריך ימים יותר מדרך הטבע וע"כ לא יהין איש להעמידו למעלה מגדר אנושית מתולדה רק ילך בדרכיו ויעשה במעשיו ויגיע לערכו כנ"ל בזה—.

אמר הסופר ! עפ"י דברי הנ"ל נ"ל לבאר ג"כ דרשת הז"ל התמוה מאוד על הקרא בפ' קרח וישמע משה ויפול על פניו ואחז"ל ומובא ברש"י במקומו מלמד שהשדוהו באשת איש שנאמר ויקנא למשה במחנה מלמד שכל א' וא' קינא לאשתו ממשה ובבעל הטורים כ' וישמ"ע מש"ה בגמטרי' מכא"ן שהשדוה"ו באש"ה. והדבר מתפלא הפלא ופלא הכי לא די לחז"ל במה שאמרו ודרשו על רבן של כל ישראל אשר פנים אל פנים דיבר ה' אתו עמו ובמראה ולא בחידות וזכה לראות באספקלרי' המאירה מה שלא זכה אדם אחר מעולם „שחשדוהו באשה" וכדי בזיון וקצף אף אם אחז"ל בירושלמי „אין אפטרופס לעריות אפילו להסיד שבחסידים" אבל לאמור עליו שכל א' וא' קינא לאשתו ממשה הלא מן הנמנע הוא זאת להאמין על הפחות שבפחותים אף כי על רבן של ישראל. וגם אין באפשרי לצייר זאת אל השכל בששים רבוא אנשים ונשיהם כיוצא בהם במנין ואם נאמר דברי חכמים בלשון גוזמא אבל איך יגזמו הז"ל כזאת לגנאי על רבינו משה ע"ה ולא עוד הלא דרשו כן מקרא ויקנא למשה במחנה אתמהה ! האמנם כפי מה שהעלנו למעלה שמעליותא של משרע"ה הי' אף כי הי' ילוד אשה כאחרים ורק מכחו דעתו ורצונו ופעולותיו ומן התורה והעבודה הגדיל את עצמו להיות איש אלקים ונביא אשר לא קם כמותו והוא לנו לעינים שגם אחרים יעשו כמוהו ויעלו למעלה ראש ועל זה כל א' וא' קינא לאשתו ממשה הכוונה שהי' כל א' מישראל מעורר קנאה באשתו כמו קנאת סופרים ואמר כל א' לאשתו ראה והביטה מה יוכל להיות ילוד אשה ואיך ברצונו והשתדלותו יכול להתעלה למדרגת נביא ה' ולזכות שפה אל פה ידבר ה' בו ע"כ תתקנא בו להוליד בנים כמותו כי מן האפשרות הוא כי בני ישראל בדורו הכירו אותו מיום הולדו עד יום האחרון וראו כי כל מקרה אדם ואדם גם אותו קרה ובכ"ז נתעלה לאיש אלקים ולכל מדרגות הרוממות שהי' לו. אולם בקנאתם במשה נרעו קצת חלקו ואמרו. כי לא הוא לבד הביא עצמו למדרגה גדולה ההיא כ"א אמו הצדקת יוכבד ברוב צדקתה בהורתו ולידתו בקדושה גרמה הרבה לגודל מדרגת בנה כי לולא צדקתה וקדושתה לא הגיע בנה למעלה גדולה כ"כ וזהו „שחשדוהו באשה" כלומר שחשדו אותו שרום מדרגתו יסודו ושרשו באשה היא אמו הצדקה ובזה החשד עוררו עוד יותר הקנאה אצל הנשים כי כחם רב ואונם חזק להוליד בנים צדיקים וקדושים וע"כ יתאמצו לעשות כמו יוכבד הצדקת להוליד ולגדל בנים צדיקים וחכמים יראי ה' וחושבי שמו כנ"ל במקרא הזאת ובדברי חז"ל ובדרך מוסר השכל היוצא ממנו—.

והנה אנשים גדולים וחשובים שחרו פני לכתוב ולחבר תולדות קדוש זקיני מאוה"ג רבינו **משה סופר** זצ"ל בעל שו"ת **חתם סופר** קורות ימי חייו וגדולותיו ומה הגיע אליו עד שעלה משה למרום למעלה ראש להיות אבירון ורבן של ישראל ואמרתי הקשיתם לשאל ממני, כי מן הידוע כי אין המעריך יוכל להעריך אם לא שעכ"פ הוא בערך הנערך ואני ננס לגבי ענק אביר הרועים כמשה איש האלקים ונוסף לזה לא זכיתי להכיר את קדוש זקיני זצ"ל פא"פ וכי אומרי'

למי

למי שלא ראה את החדש שינה ויעיד ואף גם זאת לא איש פנוי מעבודה אנכי ומשא דבר ה' על שכמי חמד נכבד כזה צריך מיתון וישוב הדעת ללקט בשיבלים אחת לאחת לאגדן ולחברן ולעשותן דבר שלם, בכ"ז לכבוד קדוש זקיני זצ"ל אמרתי אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה ואנסה לקרב אל המלאכה עם המעט אשר לפני ורוב ככל הדברים היו לי מפי סופרים וספרים ומן מגידי אמת ומפי כתבים הרבה אשר תחת ידי מגדולי ישראל אשר האירו פני תבל בימי זקיני זצ"ל ואקוה כי נחת ינחת הקורא בו כי עפ"י הרוב יש בהדברים. ענין מוסרי ויראת שמים ותועלת אמיתי ורבים אומרים לנפשי שמחברתי זאת עושה רושם לטובה בלב הקורא כמו ספ' מוסר השכל אשר לזאת באמת היתה כוונתי כי כל פרי תכלית המכוון בספרי מוסר הוא להוציא הדברים לפעולת אדם לאמתן ולקיימם בתהלוכותיו וקורותיו לזאת אל יחשבני הקורא כמספר סיפורים בעלמא כי אם ישים עינו לטובה בכל מאמר ומאמר ימצא מרגניתא טבא ויוציא מיין וחלב וינעם להיכו וישקיט צמאונו כמים קרים על נפש עיפה — בהדא ישותא ספחתי ג"כ תולדות וקורות ימי חיי חותן משה זקיני מאוה"ג רבינו **עקיבא איגר** זצ"ל כפי אשר ערכתי' מחדש ולחוט המשולש צרפתי והעמדתי תולדת אבא מאוה"ג רבינו **אברהם שמואל בנימין** זצ"ל בעל שו"ת **כתב סופר** וקראתים בשם הכולל **חוט המשולש החדש** הנקרא ג"כ **עץ אבות** (ידוע כי אות ע מתחלף באות א) כי העץ היא התורה הקדושה עץ חיים היא למחזיקים בה ות"ה המה העלים לתרופה והנה אבותי הקדושים הנ"ל ז"ל המה שלשה עלים החופים את עץ החיים, והוספות רבות ויקרות הוספתי בהוצאה הדשה תהיא ופנים הדשות בא לכאן ובסופו הצגתי ג"כ מקצת קורות ימי חיי קדוש דודי גאון ישראל רבי **שמעון סופר** זצ"ל אבדק"ק קראקא ונלוה גם אליו מחברת „אבל כבד" אשר חיברתי על מר אחי רבן של ישראל מהו' **שמחה בונם סופר** זצ"ל בעל שו"ת **נחלת סופר** ובטוח אני באלה ובזכות שלשת אבות שינהלני ה' בחסד ובחנינה ויזכני לגדל ולראות את זרעי וזרע זרעי לעבדי ה' באמת כיה"ר.

ולמודעי אני צריך כי מה שרשמתי בפנים הספר „עיי' אגרות סופרים" ציינתי על מכתבים מגדולי ישראל ז"ל אשר תחת ידי הן מאבותיי הקדושים זי"ע והן משארי גאונים ז"ל שהיו בזמנם השייכים אל הענין ולהיות כי יותר הרבה ממה שציינתי עליהם ישנם אתי ורבים המה ע"כ יחדתים למחברת בפני עצמו וקראתים בשם אימרו"ת סופרי"ם מלשון איגר-סופר ואי"ה בל"נ בזמן לא רב יצא לאור להינות בהם בני אדם.

הכ"ד לכבוד אבותיו הקדושים זי"ע פה מקום הרחצה מארי' באד במדינת באהמען יום ג' לסדר „ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה" שנת תרס"ז לפ"ק.

הק' שלמה סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל
אבדק"ק בערעגסאס והגליל יע"א.

אפריון נמטי' לבני יחידי חביבי הרב האברך ההו"ש יפ"ת ענף עץ אבות מוכתר במו"מ ויראת ה' מהו' **שמחה שמואל בנימין** נ"י אשר עזר וטרח בסידור הדברים ובהגה להוציאם לאור יה"ר שיתעבד לאילנא רברבא בתורה ויראה ויצליח וישכיל בכל אשר יפנה לטובה.

אדם אוסר את שלו ע"כ הנני אוסר לכל אדם להדפיס חיבור זה הן בלשון הקודש והן מתורגם בלשון אחר בלי רשות ממני או מבאי כחי ;

חוט המשולש.

איש יהודי הי׳ בעיר פראנקפורט על נהר מיין במדינת אשכנז ושמו מהור״ר שמואל *) בן מהור״ר משה סופר זצ״ל והאיש ההוא הי׳ בר אוריין חכם מופלג תלמודי וצדיק תמים בדרכיו וחסיד במעשיו, ובר אבהון מצד אביו ממשפחת הכמים סופרים צדיקים ואנשי מעשה מדור דור **) ושרש יחוסם הוא רבינו הגדול מהור״ר שמעון מפראנקפורט זצ״ל בעל ילקוט שמעוני ***) שהי׳ מזרע רש״י ז״ל המיוחס על תנא אלקי ר׳ יוחנן הסנדלר זי״ע שהי׳ מגזע דהמע״ה -- מצד אמו הי׳ בן בתו של הגאון מאור הגולה מקובל אלקי מהו׳ שמואל שאטטין כ״ץ זצ״ל בעל ספר כוס ישועות על סדר נזיקין הנקרא בפי כל מהרשש״ך רב דמדינת דארמשטאדט ואב״ד ר״מ בבהמ״ד הגדול בעיר פפד״מ מחותנו של הגאון הקדוש מופת הדור מהו׳ יוסף

---

*) זכר צדיק לברכה ואזכיר בשמו פי׳ הקרא גרש את בן האמה הזאת כי לא יירש וכו׳ וירע לאברהם על אודות בנו ופי׳ הוא ז״ל עפ״י גמרא ב״ב פרק יש נוחלי׳ אמר שמואל לרב יודא לא תהוי סעבורי אחסנתא אפי׳ מברא בישא לברא טבא דלמא נפקא מיני׳ בנין דמעלי ולכן וירע בעיני אברהם לגרש ישמעאל ולהעבירו מנחלה על אודות בנו של ישמעאל דלמא הוי מעלי אבל שרה ראתה ברוה״ק שלא יצא מישמעאל בנין דמעלי ואין קפידא להיות מעבורי אחסנתא אצלו לכן אמרת כי לא ירש עם בני עם יצחק וה׳ אמר לו שמע בקולה תבין דבריה וק״ל ודפח״ח:

ולי הסופר נכדו נ״ל עפ״ז לפרש הקרא בפ׳ ויחי ויאמר מי אלה ופרש״י שאינם ראוי לברכה כי נסתלקה השכינה ממנו על כי ירבעם אחאב ויהוא יצאו מהם, ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלהים בזה פירש״י ביקש יוסף רחמים עליהם ונחה עליו רוה״ק ויאמר קחם נא אלי ואברכם ונ״ל יעקב שאל מי אל״ה הוא אותיות אלקי״ם מהופך כמ״ש הפלאה כי ראה שמדה״ד מתוחה עליהם לזאת לא רצה לברכם כי רשעים יצאו מהם, ויאמר יוסף בני הם אשר נתן לי אלקים בד״ה חן המה אשר בין י״ב שבטים במספר זה ימנו כי אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו וגם אלקים מדה״ד יסכים, כי טען יוסף הלא עפ״י הדין אין רשאים לעבור אחסנתא אפי׳ מברא בישא לברא טבא דילמא נפקא מיני׳ בנין דמעלי אף כי רחוק מאוד הוא שמעז יצא מתוק, וא״כ קו״ח באפרים ומנשה אשר צדיקים המה ויעמידו עוד צדיקים הרבה אף אם אחד דורות יצאו מהם איזה רשעים אולי גם מאלו נפקי בנין דמעלי ובוודאי אינו ראוי למנוע ברכת מאתם בשביל זה ובטענה זו ביקש רחמים עליהם. ויאמר יעקב קחם נ״א אל״י אברכם אם תקח ותצטרף נ״א אל״י גמטרי׳ שני שמות הו״י אדנ״י עם הכולל ושמות של רחמים המה ותמתיק בהם הדינים ואברכם כנ״ל.

בפירוש הקרא מה שאמרה שרה אמנו ע״ה גרש את בן האמה כי לא יירש וכו׳ נ״ל הכתב כי מן התימה לפי הנראה היתה הצדקת נותנת עיני׳ בממון וייראה כי ישמעאל יקפח את יצחק ביגושה אם יהיה בביתה ויטול חלק עמו וע״כ בקשה לגרשו ואולי אאע״ה באמת חשד אותה בכך וע״כ וירע לאברהם על אודות בנו שיגרשנו בשביל בצע כסף, אבל באמת צדקה הצדקת עמוקים דבמי׳, כי עיקר מחשבתה הי׳ למנוע את בגה הצדיק יצחק מחברת ישמעאל רע מעללים הלא כתיב בהתחברך לרשע פרץ ה׳ מעשיך, ולהוציא א״ע מחשד ביארה דברי׳ ואמרה גרש את בן האמה הזאת כי לא יירש עם בני כלומר אף אם לא יירש עם בני ויעשה אברהם את יצחק ליורש כולל, בכ״ז גרש את בן האמה כי ההתחברות עמו יזיק לו לבני הצדיק וע״כ אמר ה׳ שמע בקולה תבין דברי׳ כי לש״ש נתכוונה כנ״ל.

**) הגאון המפורסם מהור״ר יהודא אשכנזי ז״ל בעל באר היטב על ש״ע או״ח יו״ד א״ע הי׳ אחי מהור״ר משה ז״ל הנ״ל כי כן חותם א״ע יהודא בן החכם הכולל מהור״ר שמעון סופר זצ״ל מפפד״מ אשר בנו מהור״ר משה הנ״ל הי׳ חתן הגאון מהרשש״ך זצ״ל זי״ע.

***) נקרא בימיו בפי כל ר׳ שמעון אן דער פפֿארט ומשם נצמח מה שהי׳ שגור בפי אנשים עליו ר׳ שמעון אן דער פפֿארט, קאנן די גאנצע תורה אויף איין ווארט, ובאמת כתבו עליו גדולי ישראל שהיבור כהילקוט שמעוני לא הי׳ יכול לחברו רק מי שרוח הקודש שורה עליו עיי׳ בהסכמות הילקוט.

בזכרוני

שמואל זצ"ל הנקרא בפי' גל ר' יעבהאל ר' חיים ישעי"ם אב"ד בפפד"מ *). — ושם אשת ר' שמואל סופר מרת ריזל ז"ל בת הרב הגדול קדוש ה' ומקובל מפורסם מהור"ר אלחנן זצ"ל שהי' איתן מושבו בפפד"מ והניח אחריו ברכה פירוש סידור התפלה עפ"י הקבלה, והיא היתה צדקת מפורסמת ועוסקת בכל יום תמיד בגמ"ח

---

*) בזכרוני שסיפר לי אבא מאוה"ג זצ"ל מהות ואופן בואו של הגאון הקדוש הנ"ל לפפד"ם ומעשה שהי' הגאון הנ"ל איתן מושבו הי' מקודם בעיר קראקא והי' שם שמש גבוה בחבורת שומרים לבוקר (וכאשר הייתי בשנת תר"ך בלוית אאמ"ו זצ"ל בעיר ההוא הראוני חומש כ"י אשר להתברה ההיא וחתם עליו הגאון הנ"ל בחת"י קדשו ממש) וגם הי' לומד עם תלמידים וזה הי' עיקר מלאכתו, ונתהווה שבעיר פפד"ם הלך מאתם הרב אב"ד כמדומה הגאון מהו' ישעי' בן הגאון מהו' שעפטל סג"ל הורוויטץ זצ"ל והניח אחריו שליש קושית חמורות והחכם אשר יתרץ אותן כהוגן יתקבל לאב"ד אחריו במקומו. וראשי הקהלה שלחו משולחים שלשה גדולי תורה מנכבדי העיר אשר להם מסרו דבר גדול הזו לבקש ולמצוא אדם גדול אשר יהי' להם לראש ולאב"ד ויהי בבואם לעיר קראקא אשר שם היו גדולים אנשי שם מעולם ונתפרסם בעיר שבאו גדולי תורה מפפד"ם ובו ביום הי' ברית מילה אצל בן נגיד א' והזמין בעל השמחה גם האורחים הנכבדים אלו על הסעודה של מצוה ובישבם בססיבה דרש את גדול מהילד הנימול בח"ת ובתוך הדברים תירץ שלש קושיו' חמורות וכשמעם האורחים הנכבדים את דברי הנער עמדו משתוממם הלא המה שלש הקושי' אשר הניח אחריו רבם וקושי' ופרוקא בחדא מחתא הציע הנער לפניהם הלא מצאו את מבוקשם, ושאלו להנער הדורש אצל מי אתה לומד ואיו רבך והראה להם איש יושב בזווית החדר בתחתיתו אשר יאמר עליו כי הוא זה אשר ממנו השכיל הנער לדרוש דרשה זו, ודברו הנכבדים מפפד"ם את האיש שיש להם ענין גדול ונחוץ אליו ויודיע להם באיזה זמן יוכלו לדבר עמו אבל הוא השיב שאין לו עת לדבר דברים כי מלמד תינוקת הוא ואין לו זמן לבטל, והפצירו האנשים בו מאוד עד שקבע להם עת בשעה שאינו לא יום ולא לילה כי אז אינו לומד עם תלמידיו ובבואם אליו הציעו לפניו הענין נכבד שהמה מקבלים אותו לרב ואב"ד בפפד"ם, והוא השיב להם כי לא יוכל לקבל המשרה על שכמו כי מלמד תלמידים הוא וצריך ללמוד עמהם ולא יוכל לעזבם והאנשים ע"י תשובה זו בראותם גודל צדקתו הפצירו בו ודחקו עליו אבל כל דבריהם ללא הועיל, ואחרי ראותם כי אין באפשרם לפעול אצלו כרצונם הלכו לדרכם דרכים דרבנן לבקש ממק"א איש אשר ראוי לאותו אצטלא. ויהי אחרי הולכם מהעיר נפל המלמד תינוקת ההוא בחולי כבידה אשר פרצה פרץ יותר ויותר עד שכמעט נפשו יצאה בדברו ועמדו סביביו בני ח"ק מצפים על יציאת נשמתו והוא החולה בראותו כי כלתה אליו הרעה פיו פתח בבקשה: רבש"ע אם בכל אופן רצונך שאלך לפפד"ם אבטל רצוני נגד רצונך! ומעת ההוא הוקל החולי מעליו ונתחזק ונתרפא מהרה, והנה מתוך דבריו אלו נתודע מה בקשו האורחים ממנו ושלוחים יצאו לכל ארבע רוחות לבקש את הנכבדים מפפד"ם כי זה שמנה ימים אשר הלכו מקיר העיר וחוצה ומהלך שני שעות מקראקא באיזה כפר שם נמצאו ושמה היו האנשים כי סיבה הי' להם לפני הכפר ההוא נשבר העגלה שלהם וא' מהם נפל ארצה והזיק את ידו עד שהוצרכו להתעכב שם בכפר כמה ימים ובנתיים גם האיש ההוא נתרפא והלכו חזרה קראקא העירה והוליכו עמם את רבם למקום מושבם לפפד"ם יע"א בשנת ת"ן לפ"ק.

וז"ל הגאון חיד"א זצ"ל בשם הגדולים שלו: מוהר"ר יוסף שמואל מקראקא אבדק"ק פפד"ם הוא הגאון אשר הפליא לעשות בהגהותיו לתלמוד ורש"י ותוס' והרא"ש והרבה לזכות הרבים להציב ציונים ומורה מקום בש"ס והרמב"ם בכל התלמוד עשר ידות ממה שהי' מקודם — ושמעתי ששנה משנתו כל הש"ס מ"ב פעמים וחקר ותיקן וזיקק הש"ס וקיים ודברת בם ויקדש בם וציוה לבני הרב חתן הרב כוס ישועות להדפיס התלמוד עפ"י הגהותיו ושמעתי נפלאות על הרב הנזכר שלמד כ"ת שנים תורה מעומד ולמד תורה לשמה והיו דבריו נשמעים בשמים כאחד מהראשונים זכותו יגן עלינו עכ"ל הגאון זצ"ל.

על ציון קברו נחקק כזאת:

הרב הגדול אב"ד ור"מ מוהר"ר שמואל מק"ק קראקא נפטר ונקבר בעש"ק ר"ח כסליו תס"ד לפ"ק נקבר בקבר זה ראש הראשים ואלוף הקדושים קודש הקדשים הרב הגדול מחסה עוז ומגדול אלופינו זרות אפינו ר' ישראל יוסף שמואל במהור"ר צבי הירש זצ"ל עלה לישיבה עליונה ומנוחה עליונה זקן ושבע ימים לובש מלבוש מהללים ושם גדול כשם הגדולים.

קבץ על־יד ממון ולחלקן לת"ח ולעניים ואביונים תודעה לרבים בשם הכבוד
זול צדקת' *), האמנם ה' מנע ממנה פרי בטן (לא ילדה לבעלה עד שזכרה ה'
ובה **) ותהר ותלד בן ביום ז' תשרי. שנת תקנ"ג עש"ק סמוך להכנסת כלה,
י בעת כרעה ללדת והיא שלחה אל הרב מרא דאתרא ה"ה הגאון האמיתי ר'
יש חסיד זצ"ל ונפשה בשאלתה ועמה בקשתה כי יצוה שימתינו בבהכ"נ בקבלת
ת עד לדתה לבל יחולל ש"ק בלדתה והגאון החסיד האב"ד שעה לבקשתה

כמה גדול כחה של זקנתי החסידה זצ"ל תראה ממה שפעם א' דרש דרש משה זקיני הקדוש
בעל ח"ס זצ"ל בביהכנ"ס דרוש הודאה אחר שיחי מחליו ובתוכו הזכיר כמה מעלות טובות
מו הצדקת והפליג בשבחה, ואמר אח"כ אל בנו דודי זצ"ל: לא עשה ה' אלקים דבר גדול
לם שלא גילה לאמי בחלום" כן הגיד לי מחו' חתן דודי הרב הגאון וצדיק מחו' יודא גרינוואלד
אבדק"ק סאטמאר ששמע כן מפי דודי הגאון קדוש ה' מהו' שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ואני'
תב שמעתי כזאת משני ת"ח מובהקים מתלמידי זקיני ז"ל שאמרו ששמעו כן מפי רבם הקדוש בעת
שבאת השמועה שנפטרה אמו זצ"ל.
היפלא מה' דבר! אף כי כבר היתה בת ששה ושלושים שנה ושהו זע"ז יותר הרבה מעשרה
שנים ויתעצבו אל לבם כי כמעט הי' נגמר בלבו לשלחה בגט פטורין עד שריחם ה'
, האמנם לא יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו לעבדיו. ויהי ביום צום עשירי בא לביתה איש
ש אחד מבני משפחתה הרב החסיד מוה' זעליגמאן זצ"ל אשר כל ימיו הי' יושב מעוטף בטלית
לין ונפשו חשקה בתורה כבן עזאי והוא גילה רז ואמר לה: אל תבכי ואל יפלו פניך כי תדעי
שנה שבלילה הבאה תהי' נפקדת בזרע של קיימא. והיא בצדקתה אחרי שהכינה התבשילין
ווי על לאחר התענית ירדה לבית הטבילה וקדשו א"ע בקדושה יתירה ומשם יצאה אורה לכל
ת ישראל ונולד קדוש זקיני החתם סופר זצ"ל, והוא פלא. — האמנם רגיל הי' בפי זקיני ח"ס
ל שיחת חולין לאמור: אין חידוש שמרע"ה הי' משה רבינו אם הי' לי רבי כזה כמו שהי' לו
אני הייתי כך, אבל למה לא הי' לי רבי כזה משום שאינני משה רבינו עכ"ד — וכוונתו מובן
שהגיע למדרגה זו שמגלין לו רזי דרזין אינו מן התימה שיתעלה מעלה מעלה לעילא מן כל
בתא, אבל לא כל אדם זוכה לבוא למדרגה זו שיגלו לו מסתרי', אמנם מי שבאמת כל ימיו
ב ועוסק בתורה מעוטף בטלית ותפילין ואינו נהנה מעוה"ז יותר מכדי הצורך ואינו מדבר שיחת
ילה ומקדש עתותיו ודבוריו בלתי לה' לבדו, לזה יפתחו לו שערי שמים וכל רז לא אנס לי'
כמבואר בספרים.
תמוהר נבדו נראה לפרש מקרא מלא בפי' ויחי: וירא מנוחת כי טוב ואת הארץ
כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד, ובמדרש מנוחה כי טוב זו תורה
רץ כי נעמה זו תורה ויט שכמו לסבול זה עול התורה והוא פלא, ונ"ל כי באמת מנוחה אמיתית
עם לא נמצא בעוה"ז וכמו שאמר יעקב אע"ה לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז
בואר במדרש, כן יאמר כל א' מבני' בעו"ה כי חלאת העת ופגעי הזמן יסובבהו, ע"כ מנוחה
נה היא רק בעוה"ב וישיגה האדם רק באמצעת התורה כידוע והיא נקראת טוב כמאמר חז"ל
טוב אלא תורה, ע"כ אמר במדרש מנוחה כי טוב זו תורה, האמנם אדם השלם הישראלי לא
א נעימות בארץ ולא מרגוע לנפשו כ"א בעסק התורה ורק זאת יערב לחכו וינעם לנפשו ולא
ת וכמאמר חז"ל ובתורה אתה עמל אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז כי רפאות היא לשריך
קוי לעצמותיך לזאת אמר במדרש ואת הארץ כי נעמה זו תורה, והנה הנסיון והה:כחה על מי
אמת ובתמים עושה כן הוא ויט שכמו לסבול כי מי שמטילים עליו עול בעל כרחו זה לא יטה
מו ולא יעזור להמטילים עליו כי דיו לצרה בשעתה, לא כן מי שבאהבה עזה ובנפש חפיצה
א איזה עול זהו יכרע ברך ויטה שכמו לסבול וכן בעול תורה מי שכל נפשו חשקה בתורה זה
ע וירחיק מעצמו כל משטין ומפריע למען לא יבטל מתורת ה' ומלימודו, לזה אמר במדרש
שכמו לסבול זה עול תורה כי תטי' זו הוכחה על עשיתו בתמימות ושלימות, אמנם ואם תאמר
נאכל? מי שמקדש כל ימיו בעסק התורה ויושב מעוטף במו"ת כל היום מאין יבוא עזרו
נסתו, ע"ז אמר סיפה דקרא ויהי למס עובד, כמו מ' ומ' שבלוחות בנס היו עומדים כן עובד
כזה יהי' למ"ס והקב"ה יפרנסהו בנס, מבלי עשותו דבר ומלאכתו נעשי' ע"י אחרים כמו שדרשו
על עושים רצונו של מקום, או כרשב"י וחבריו ומקום הארץ אינו מן המדה וכן הי' אצל
החסיד ר' זעליגמאן ז"ל הנ"ל —

עיניהם

באמרו ברוח קדשו כי ראוי לרמתין *) הבן הילד להאשה זאת יאיר עיני הכמי
בתורתו ויושיע את ישראל בתפלתו ויקראו שמו מ ש ה !

והנער נער ויציץ ציץ ויגמל ומיד נראו בו סימני טהרה וכי זרע ברך הוא. אבותיו
הצדיקים הנכו אותו בלימוד ובוצין בוצין מקטפי ידיעה וכל מחשבותם הי
עליו לגדלו להנכו ולהכמו ובעת הוליכו אמו לבית הספר בכל פעם תלט פני
באדרתה לעצים עיניו מראות כל דבר טמא. פעם אחת בא הגאון בעל שאגת
ארי' ממיין לפ״ב והרב רבי שמואל סופר הביא את בנו הילד משה לפני למען
יברכהו והשתעשע עם הילד הרבה והושיבו בין ברכיו ותמה על חכמתו וברכ
ונשקו על ראשו והבטיח את אביו שיתעבר לאילנא רברבא. בהיותו בן ארבע
שנים והוא שוקד על דלתי בית הספר יום יום בא פעם לבית אביו בפנים זועפי
ובשואלו אביו בני מדוע פניך רעים היום? סיפר לו כי יסר יסרהו רבו על אודו
שאלתו במה שלמד עמו בפ׳ בראשית „ויקח עפר מן האדמה" ותרגם רבו על האנ
גענומען „ערד פאן ערד" ושאלתיו מהיכן לוקחים ערד הלא מן הערדע ואם כ מה
חידש לנו הכתוב בזה? ויגער בי ולא השיב לי מאומה ובשאלי אותו שנית הכנ
ויסרני. בשמוע אביו את דברי בנו היטב חרה לו על רבו כי באמת קושי' ר״ש
היא שם ודאגה עלה בלבו על בנו ויירא שלא יסתתמו מעייני שכלו ע״י שרב
קטן וגם אינו יודע להעמיק שאלה ולהסביר ענין לאמיתה ודאגה בלב איש ישיחנ
לאחרים וישפך לבו לפני הרב הגאון הקדוש רבי נתן אדלער כ״ץ זצ״ל וההוא
אמר לו אם זכית לבן חכם בזה מדוע אינך מקיים בעצמך מצות התורה ולמדתם
את בניכם קח נא את בנך אשר אהבת והעלהו על במתי הלימוד ותלמד את
עמו וספי לי' כתורא וכן עשה פנה מכל עסקיו ונשאו בחיקו ושקד עמו על דלת
התורה והוא עלה מעלה מעלה ובהיותו בן שש שנים כבר למד כל דיני ברכו
לפני' ולאחרי' באר היטב וכאשר התבונן כי על „צוקער" יש ספק ברכה והגב
ששל ילדות עליו ואהב את הצוקער כטבע הילדים בכ״ז מנע עצמו מלאכול צוקע
לבדו וכן עשה עד יום אחרון של ימי חייו: •

אביו השגיח עליו בעיני פקיחא בכל תהלוכותיו ומלבד שהתמיד עמו בלימודי
כל היום עוד זאת הרגילו בכל לילה בשכבו על מטתו הציע לפני איזו
קושי' ועד שלא השיב לו יישוב הגון איננו הניחו לישן ואם לפעמים קפצה עלי
השינה הי' מעירו משנתו וגער בו אביו שעוד לא קיים חקו *). בראות אביו שכב

*) עיניכם הרואות אחיי. ועמי איך בדורות שלפנינו שמו האבות עין השגחתם על בניהם אי
בהריון והלידה נהגו פרישות וטהרה בעצמם ובאשר זכו לזרע של קיימא הקדישו אות
לה׳ לגדלם להנכם ולהכמם על ברכי התורה והאמונה בהשגחה יתירה וזהירות וזריזות נפ״א ואי
מן התימה שגדלו והצליחו וגם עשו פרי קודש הלולים פרי תנובה ותבונה לא כן בזמנינו די
עיקש ופתלתל עדיו אמר ההסע״ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי וכאשר יפקה האפרות א
עיניו ונפשו לו הי׳ מפטפטים אותו בדעות כוזבות ומסלאים כרסם בחכמות חיצונות ויוונית וזרי
וחכמת התורה פה להם ויגדלו הנערים ויהי עשו נגמר ועשו במינות ואפיקורסות וצהו
עישה לו אלקים ואינו מאמין בו ובתורתו, הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובינו בדור הרע הזו
דור חכם בעיניו ובנים לא אמון בם האבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה וחז״ל אמרו מנע
בניכם מן הגיון והושיבום בין ברכי ת״ח וכ״ל בכוונה נכונה הדקדו בלשונם הזהב לאמור והושיבו
בין ברכי ת״ח ולא אמרו בין ת״ח כי אמר החכם חנוך לנער על פי דרכו נ״ל הכוונה כי בעוד
באבי ילד קטן צריכים לחנכו בתורה ומצות וכמ״ש חז״ל תינוק כשמתחיל לדבר אביו ילמדו תורה
ציוה לנו משה וזה יהי׳ ראשית פרי שכלו והיינו על „פי" דרכו בפתיחת והתחלת דרכו דרך חייו
אשר ילך בו ולזאת דקדקו חז״ל בלשונם והושיבום בין „ברכי" ת״ח בעודם בקטנותם אשר נושאי
ומושיבים

הנ"ע לפלגות ראובן והוא כלי מוכשר לקבל תורה וטהרה ולשמש גדולי ישראל הביאו אל בית מדרשו של הגאון המפורסם רבי ילמן חסיד זצ"ל *) ובין שאר תלמידיו נמנה ועלה והצליח בלימודו ובהיותו כבן שבע כבר למד והי' שגורים בפיו כמה מסכתות ואז הי' מסיים מס' ביצה והידש בסיומו המשך מס' המסכתא לתחלתה ב"הדרן עלך" כנהוג בשכל הרי' ונכון והוטב מאד בעיני השומעים ואחר שבעים שנה לערך בהתחילו ללמוד מס' זו עם בני הישיבה הגיד לפניהם המשך מס' זו וכאשר פלפלו התלמידים בהדבר אמר להם דילדותא היא בהיותו בן שבע שנים חידש זאת והמהו מאד!

בהיותו בן שמנה שנים אקלע לאתר פפד"מ הגאון הגדול בעל ס' פני משה על הירושלמי והרב רבי שמואל סופר הביא את בנו הקטן משה [אשר נעשה לילד שעשועים לכל לומדי העיר כי קנה שם טוב לעצמו ע"י ההדרן עלך הנ"ל] לפני הגאון לנסותו בלמודים והוא הראה לו דף גמרא אשר ילמוד עם הוספות ומפרשים ובהגידו לפניו התפלא מאוד על יושר לימודו והשב אולי אב מלאכה היא ויפה כח הבן מכח האב אשר למד אתו ע"כ ציוה לו ללמוד עוד דף גמרא עם מפורשים בסדר קדשים אבל לא הניחו לילך מהדרו הוצה ובשעה מועטת למד לפניו כל הענין והשתומם הגאון על עמקות שכלו והריפותו לפי ערך שנותיו, והיינו דאהני לי' כי אביו רוב למודו עמו הי' בסדר קדשים ובראות הגאון גודל ערכו של הנער בתורה ותם יראת אלקים מרחפת על פניו ביקש מאביו שימסור בנו על ידו והוא יביאהו הרריו הררי תורה בארצות החיים ארץ הקדושה כי שם ביתו וילמדהו וינהגהו בכבדות כאשר ינהיג איש את בנו וכל מהסוריו עליו ואבי

ומושיבים את הילד עוד על הברכים צריך אתה להרגילו ולהושיבו בין ת"ח ואסנם בדורנו הדל הזה הילד הקטן בעודו באבו נקמת ר"ל כי מוליכים אותו אל בתי ליסוד חכמות החיצונות ומונעים אותו סלמוד תורה ואין מושיבים אותו בין ברכי ת"ח וראו מה התא בסופה וסערה דרכו דרך עקלתון וסקילקל ההיא וסורו נא מעל אהלי אנשים החטאים האלה פן תוספו בכל חטאתם והי' ירחם—.

*) הגאון ר' זלמן חסיד הנ"ל הי' אחד מיוחד מגדולי עיר ההיא אשר תורה וגדולה היו אגודים והיכו שלובי יד אצלו והי' חסיד מפורסם בכל המדינה הי' לו ביהמ"ד בביתו ובגינת ביתן שלו הי' לו בית מיוחד ללמוד בקיץ ובו מקוה כשרה עיי' ת"ס חלק יו"ד סי' ר"ז וז"ל הקדוש: ועובדא ידענא שהחסיד המפורסם מו"ה זלמן חסיד זצ"ל בפ"פ דמיין הי' לו מקוה המין בתוך הדרו שבגן שלו והי' מכוסה והוא למד שם בימי הקיץ ולא הפרת אדם מעולם עכ"ל: והי' ריע ואוהב דביק מאד מהגאון אמיתי מו"ה ישעי' בערלין מברעסלא זצ"ל, ובספר הזכרונות בעיר פפד"ם כתוב עליו לאמור: יזכור אלקים את נשמת הרב הגאון החסיד המפורסם כמהור"ר משולם זלמן בן מוהר"ר שמרי' זצ"ל אשר שכן פה קהלתינו יע"א קרוב לארבעים שנה וישב באהלו אהל קבע לתורה ולתעודה למד וליסד לאחרים והעמיד תלמידים הרבה וקיים ב"י כמה שיש בה הידור מצוה כי הדר הוא לכל חסידיו וילאה כל פה לספר אף מקצת שבחו מרוב פרישותו מאהבת המקום וכל ימיו סיגף את עצמו בסיגופים רבים בתענית הפסקות וגם שנים רבות כל ימות החול רצופים אף הוא הכה את הארי בי' השלג וצדיק זה לדורו אבד כי נצחו האראלים את המצוקים קודם מרואת לו שנות הישיבה בשכר זה ובשכר שניתן בעבורו כנהוג הקהלה תעלה נשמתו מעלה מעלה תחת כנפי השכינה עליון סלה ותנצב"ה עם נשמת אי"ו וע"נ שאר צדיקים וצדקניות אמן: נפטר אור ליום ה' ונקבר לסחרתו בהספר גדול ובבכי' גדולה ביום ה' מרחשון תקנ"א לפ"ק ונקרא בפי כל מוהר"ר זלמן חסיד זצ"ל עכ"ל:

על מצבת אבן שלו כתוב לאמור: גאון ר' זלמן חסיד: הרב הגאון והחסיד המפורסם כמהר"ר משולם זלמן בן מוהר"ר שמרי' זצ"ל פ"ט אשר שכן פה קהלתינו יע"א נפטר אור ליום ה' ונקבר למחרת ביום הנ"ל... וישב אוהלו אוהל קבע לתורה ולתעודה למד ולימד לאחרים והעמיד תלמידים הרבה וקיים בקימה שיש בו הידור מצוה וילאה כל פה לספר אף מקצת שבחו רוב פרישותו פרוש מאהבתו....

הנער נענה לו ראשו אבל אבי לא התרצה על הדבר כי קשה עלי' פרידתו ומזלה חזי כי לגדולה מואת הוא מתוקן בארץ מולדתו :

בעת ההיא עלה משה למרום לבית מדרשו של הנשר הגדול החסיד שבכהונה הגאון האמיתי רבי נתן אדלער כ"ץ זצ"ל *) והביאו המלך חדריו לצוק מים

---

*) אמר הסופר ! אם כי עתי עט לעשות לערוך שלחן בסרבר מתולדת וקורות יפי חיי זקיני הקדוש בעל ח"ס ז"ל ולא מזולתו, האמנם ידוע כי הפעולה ניכרת גם ע"י הפועל לזאת ג"כ נחוץ לענינינו לידע מי הי' רבו ואלופו של זקיני זצ"ל ומה גם כי נפשו הי' קשורה בנפש רבו אלופו ומיודעו ע"כ נדבר קצת גם מאיש דגול מרבבה ההוא אולם אורך בזמנו בא ובמקומו הראוי ושמה נאריך ונרחיב הדיבור בו בכל הנצרך לענינינו.

העיר פפד"מ היתה בעת ההיא מלאה חכמים וסופרים גדולים וקטנים אשר ידם היתה תקיפה בכל ענפי הכמת התורה הן בנגלה והן בנסתר ונזכיר בשם רק איזה מהם ה"ה הגאון מהו' יעקב משה טעבלי שיאר אבד"ק מיינץ אבי הגאונים מהו' הירץ ומהו' מיכל זצ"ל, והגאון מהו' דוד שטריים ז"ל אבד"ק פירטה (הםובא בח"ס או"ח סי' קנ"ו) הגאון מהו' טעבלי שיפף אבד"ק לאנדאן הגאון מהו' יעקב שמ"ש רב"ד הגאון מהו' נתן מאז רב"ד הגאון מהו' אברהם טריר רב"ד הגאון מהו' אהרן שלאס אבד"ק אפענבאך הגאון מהו' חיים זיסקינד גונדערסהיים אבד"ק קאבלענץ וכהנה הרבה אשר שמשו ברבנות בקהלות ואשר לא זההה שמשם רק בעיר מולדתם הנ"ל והיא היתה עיר ואם בישראל עד בםעט לא נמצא דוגמתה. אמנם בן אחד קדוש עלה על כל חכמי העיר בגדולת תורתו ורוב קדושתו ומדותיו התרומות ה"ה הנשר הגדול בעל כנפיים החסיד שבכהונה מהו' נתן בהרב רבי שמעון אדלער כ"ץ זצ"ל. נולד בשנת תק"ב יום א' עשרה ימים לחדש טבת בעיר ההיא והוא ממשפחת נכבדים. אשר מעולם אנשי שם מיחוסי הכהונה והתורה וגדולה יהדיו היו מצומדים אבלם מאות בשנים ושורש יחוסם הוא בעל ילקוט שמעוני ז"ל — בעודו ר' נתן אדליר ז"ל רך בשנים נטל ילדות עליו כבר היו עיני כל נשואות אליו כי הי' לפלא בשכלו הצח והחריף נוסף על זה קדושתו מרחפת על פניו והי' לילד שעשועים לחכמי עירו, בעודו בר שית שנין וקרא בביהכ"נ פרק איזהו מקומן בקול רם ויגער בו בן תורה א' לאמור אם בין תבין מה ששנית אמור נא לי מה בין פר יום הכיפורים לפרים הנשרפים ? והוא השיב מיד ,בין הבדים" איכא בינייהו — בשנת תק"ב בא הגאון הספרדי חכם חיד"א זצ"ל פעם ראשונה בשליחות ערי הקודש תובב"א לחוץ לארץ וישב בפפד"ם ימים רבים ונתעורר ע"י חכמי העיר להשגיח ולדקדק אחרי קדושת מעשיו של העלם המופלא נתן אדליר הזה וביחוד נאמר לו כי הוא יושב אהל תורה משים לילות כימים וזאת גרם לו כי תקפה עליו השינה קודם העיר היום ועיין איחר כמה פעמים ובא לביהכ"נ אחר כבר גמרו הציבור התפלה, ויהי היום כאשר בעיניו ראות הגאון חיד"א ז"ל כי בא הנער אחר עלינו לשבח קרא אליו הנה נא ידעתי כי איש קדוש הוא עובר עלינו תמיד" ! — גדול שימושו ולימודו הי' אצל רבינו הגדול בעל פני יהושע זצ"ל שהי' אב"ד דשם בעת ההיא ואח"כ אצל הגאון המפורסם מאור משה ראפף זצ"ל רב"ד ורבו המובהק הי' הגאון מהו' טעבלי שיפף זצ"ל הכהן שנתקבל אח"כ לאבד"ק לאנדאן והמדינה — רנ"א ז"ל לא הספיק את עצמו בלימודים הרגילים בין חכמי התורה כ"א למד גם חכמת הטבע והכמות דקדוק לשה"ק ולשון ארמי הכל באר היטב עד להפליא. אבל ביותר הפליא עצה והגדיל תושי' והעמיק שאלה בחכמת הקבלה הנסתרה עד שעלה למעלה ראש כל חכמי הורו ובהיותו בן עשרים שנה כבר יצא לו מוניטין ושמעו הולך וגדול בכל המדינה וחוצה לה לגאון וקדוש והתאספו אליו מתכמי העיר וגם בחורי חמד יש"בה מפוארה וקצתם נזכר בשם ה"ה קדוש זקיני הגאון ח"ס זצ"ל והגאונים מהו' אברהם בינגא זצ"ל אבד"ק ווירצבורג והמדינה ומהו' מנחם מענדל קארגוי זצ"ל בעל ספר גדולי טהרה על מקוואות ומהו' אברהם אויערבאך זצ"ל חתן הגאון בעל יד דוד ומהו' חיים דייטשמאן ז"ל אבד"ק קאללין ועוד גדולים הרבה — הוא הי' חריף עצום ובקי בכל חדרי תורה והי' אהוב לכל כי מדותיו המוזהבות היו לפלא בעיני כל, הוא הי' ענותן ושפל ברך עד אין חקר והי' מתאבק בעפר רגלי ת"ח. מעולם הי' נחבא אל הכלים והרחיק א"ע מכל ענין כבוד וגדולה וציוה לתלמידיו שלא לקראו "רבי" כי אם ר' נתן, דיבורו הי' בהכנעה ונחת עם כל אדם הן במילי דאורייתא והן במילי דרשות לא כרע וסעדה דיבר, הוא הפקיר את כל אשר לו למען לא יכשל שום אדם באיסור גניבה בחפציו וביתו היתה פתוחה לרוחה יומם ולילה, לא נמצא שעה אשר לא ישבו חכמים ותלמידים בביתו חוץ מלילי שבתות ויו"ט דלתי ביתו היו פתוחים לכל עובר ושב וגם בלילה לא שכב לפו והי' כל מבקש דבר ה' בא אליו הן

קודם

על ידו מבארו באר מים חיים וכעל גוזליו ירחף גם על ז וקרבו מאוד ובין כתפיו שכן והגם שהי׳ עוד רך בשנים בכ״ז למד כאחד הבחורים הגדולים והבין עמקות

קודם חצות והן לאחריו ומעולם לא עבר עליו חצות לילה בשינה. ואמרו עליו גדולי עירו אם כי ר׳ נתן הוא גדול מאוד בכל התורה אבל בהלכות טומאה וטהרה אין דומה לו רוח ה׳ דיבר בו ומלתו על לשונו (עיי׳ הקדמת ס׳ משנת דר״נ).

שמעתי ממגיד א׳ אמיתי שפעם אמר הגאון קדוש ה׳ מהו׳ חיים האלבערשטאם זצ״ל בעה״ה שו״ת דברי חיים לקדוש דודי הגאון מהו׳ שמעון זצ״ל אבד״ק קראקא וכה דבריו אין הידוש כ״כ שאביו הח״ס ז״ל מתעלה לגדול וקדוש אשר לו דומי׳ תהלה כי רבו הי׳ רבי נתן אדליר אשר עליו שמעתי ממורי הקדוש מהו׳ נפתלי זצ״ל מראפשיטץ ששמע מפי הרב הקדוש בעל נועם אלימלך זצ״ל שאמר כי זה רבות בשנים לא בא נשמה קדושה לעלמא הדין כמו רבי נתן אדליר זולת הקדוש מהר״י בעל שם זצ״ל :

קורא נכבד ! אם תרצה לידע ולשער איך פרת לימוד תוה״ק ויציץ ציץ ויגמול שוקדים על דלתי ביהמ״ד יום יום בעיר פפד״מ בימים קדמונים אספרה נא כמו מה שהגיד לי אבא הקדוש ז״ל ששמע מעשה זו מפה קדוש אביו הח״ס ז״ל, והוא לפני רבות בשנים בקשו קהל פפד״מ לקבל להם רב אב״ד והי׳ הנהוג בימים ההם לשלוח שלוחים לקהלות גדולות בקריות חוצות אשר ידעו בנפשם כי כאן נמצאו וכאן היו גדולי תורה גאוני הדור וכן עשה פפד״מ ושלח שלשה אנשים גדולי תורה ויקירי ערך ושמו לדרך פעמיהם ובאו לעיר פראג עיר ואם בישראל בעת ההיא וזאת לדעת שתי קהלות אלו פראג ופפד״מ הביטו וראו בעין חודרת עין קנאה זו על זו כי פראג חשב א״ע להקהלה הראשית בערך השלימות ופפד״מ שהיתה גדולה בנוי בתורה ועושר אמרה לנפשה כי היא המיוהסת ומפוארה בישראל מזה הטעם הי׳ קנאה ותחרות ביניהם. ויהי כאשר באו שלשה מטיבי צעד אלו לפראג ושבתו שמה ש״ק ואז הי׳ הנהוג בביהכ״נ הראשי „אלטנייא" אשר בח-קיבלו את השבת בעוד היום גדול שבעת קבלת שבת נגנו בכלי זמר אשר המנהל ברגלו ידרוכו וזאת היתה מעבודת א׳ מפחותי העם. והתלוצצו ראשי עם פראג וכבדו להגדול משלוחי פפד״מ לנהג את הכלי לקבלת שבת והוא בתומו בחשבו כי כבוד חכמים ינחלוהו קיבל את יתרת הכבוד ועשה מלאכתו באמונה לרצון והפק כולם וכל השומע יצחק לה. והנה בש״ק נודע להאנשים את אשר עשו להם אנשי פראג כי ביזו אותם מדעתם ורצונם אבל הם עשו סיג לחכמה ושתקו והלכו לדרכם — ויהי בעבור שנה או שנתים בא איש עובר אורח לפראג וקיבל פני הגאון אב״ד ונכנס עמו בדברי תו״ה והכיר בו שהוא האורח ת״ח גדול וכבדו לדרוש בש״ק בביהכ״נ ואורח בזמנו בא ודרש כארבע שעות ותראה ידו הגדולה בחריפות ובקיאות פלא בעיני שומעיו וכאשר סיים התחיל לנגן זמר אשר בו שומר העיר העומד על המגדול מעורר הישנים שישגיחו שלא יצא אש וקורא להם כמה שעות הוא בלילה כנהוג גם עתה מרבה עיירות ובשמעם זאת השתוממו כולם מה זאת וכי שגעון נכנס באיש הדורש ההוא ולא ידעו פתר דבר. ויהס הדורש אותם ויאמר רבותי ! זה לפני זמן זמנים בקשו פפד״מ להם רב והי׳ המשולחים פה פראג למצוא את מבוקשם והתלוצצו ראשי העיר מהם וכבדום לדרוך הכלי זמר. ועתה דעו לכם כי אני שומר לילה נאכטוואכטער בפפד״מ ואת הזמר שהשמעתי לכם אני מזמר בכל לילה ולילה ואותי כבדוני בפראג לדרוש בביהכ״נ ותוכלו לשער מי המה שלשת המשולחים אם שומר הלילה בך מה המה הנטורי קרתא באמת ואותי שלחוני לשלם לכם גמולכם. וירד למטה והלך לדרכו לפראנקפורט העירה כי שם ביתו — מזה נראה ונבין מה הי׳ באותן הימים כי אבן מקיר תזעק תורה בעיירות הללו וחבל על דאבדין.

והנה אם ישאל השואל שאלת התם מה זאת ששתי קהלות הקודש האלו אשר עד לפני קרוב מאה שנים היו מצוינים בתורה ויראה במדה גדולה איך הכסיפו פניהם ופג טעמם וריחם נמר וירדו אלף מעלות אחורנית מה היתה הסיבה לזה. אף אני אומר לא עליהם לבד רבתה התמי׳ כ״א גם על שארי מקהלות ישראל במדינותינו אם רב אם מעט. ולדעתי שורש פורה ראש ולענה הי׳ זה משה האיש רמ״ד ואחוזת מרעיו אשר תמציאו דרך חדשה להיות נקרא חכם בישראל בלא תורה ובלא יראת כי בימים הראשונים אשר הי׳ טובים מאלה מי שלא הי׳ לו יד ושם בתורת רבינא ורב אשי איש בער יקרא ובין הסון עם נמנה אף כי הי׳ לו ידיעה במקרא ובדקדוק לשה״ק. אבל זה משה האיש לא ידענו מה הי׳ לו תמציא דרך עקלתון למעט בלימוד גפ״ת ולהעמיק שאלה במקרא ושפת לשה״ק נגד מאמר חז״ל „מנעו בניכם מן ההגיון" ופרש״י אל תרגילום במקרא

דרכי הלימוד מרבו הכהן הגדול*) ואין הידוש על תלמיד הלומד מרב כזה הדומה למלאך ה' צבאות ויותר**) שמצליח בלימודו ועולה למעלה ראש ואז הי' הנהוג

יותר מדי ובנקל השכילו אנשים את עצמם בזה ועמדו אח"כ בגובה אפס לאמור „שפתינו" אתנו מי אדון לנו ואנתנו הכמי ישראל נתקרי והטעו את המון עם עד שנעו אחריהם והאמינו בהם ובהבליהם ומאחר כי אין יראת אלקים הי' נגד פניהם ושתקו ופערו פיהם לבלי חוק על דברי הז"ל ומנהגי ישראל נתקררה על ידם אהבת התורה וחשקת לימודה בש"ס ופוסקים אצל המון עם ולא גדלו עוד את בניהם על דרכי התורה והיראה. ונוסף על זה השתדלו אלו החכמים בעיניהם בכל תוקף ועוז להעמיד בכל קהלה גדולה וקטנה בתי ליסוד חכמות ולשונות זרות באמרם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ולהראות כי לא נופלים אנחנו מהם בידיעת וחכמות היצוניות ועי"ז אחת לאחת פסק לימוד תורה שבע"פ ואתם תמות חכמה וביותר בקהל פראג אשר אחר הסתלקות פני הדור מגן ומחסה בהקהלה והמדינה הגאון בעל נודע ביהודא זצ"ל לא קבלו אחריו רב אב"ד וכן בפפד"ם אחרי פטירת הגאון בעל לחמי תודה יצ"ל ותחת אשר בעתים קשים הללו הי' הכרת גדול להעמיד אדם גדול אשר ירביץ תורה וטהרה להעמיד הדת על תלה ולגדור בעד הפרצה הגדולה נשארו הם כצאן בלי רועה ואף כי הי' עוד ביניהם חכמי התורה הרבה אבל לא הי' להם הכח וההדר כמו לרב אב"ד ולא הי' דבריהם נשמעים והמשכילים החדשים כהדיוט קופץ בראש השתררו על הציבור להיות ראשי העדה והמה ביערו הקודש מן הבית בית שמגדלים בו תורה ויראה עד שנשארו ריק מכל ידיעת בית רב לדאבון נפש הישראלי — ומזה נקח מוסר השכל שלא ישאר שום קהלה בישראל בלי רב ומורה תורה וכן הזהיר ג"כ קדוש זקיני ח"ס ז"ל את הקהלות בכל עת מצוא.

*) כך הי' דרך למודו של הגאון רנ"א זצ"ל עפ"י רוב למדו תלמידיו בחדר החיצונה וכשהיה להם איזה דבר הקשה הביאו אליו והיה דרכו לפרש הסוגי' בעל פה גמרא תוס' ראשונים ואח"כ ביקש מהם להגידו על מה נפשם לשאל הגיע והשיב: כי כל קושי' אין לה התחלה לפי פירושו את הסוגי' וכפטיש יפוצץ סלע הרחיק כל קושי' ופעם א' נתקיימו מאוד באיזה דברי בעל המאור אשר מאריך מאוד בענין זה וכאשר בא תלמידו הבחור משה סופר לשאל באורים של כהן הגדול והוא כדרכו עשה ופירש הסוגי' עם הבעל המאור באריכותו הכל בע"פ ולא נשאר להם קושי' עמד התלמיד משתומם איך זכר כל האריכות של בעהמ"א לאמרו בעל פה ואמר לו רבו תאמין לי שזה ארבעים שנה עברו שלא למדתי בעל המאור הזה — וידוע שהגאון רנ"א ז"ל אמר מיום עמדו על דעתו לא שכח מה שלמד ומטעם זה לא כתב ח"ת שלו על הספר כי אמר שכל עיקר שהתירו הז"ל לכתוב דברים שבע"פ הוא משום עת לעשות שהתורה נשתכחת בעו"ה וכמו שהאריך הרמב"ם בהקדמתו ור' נתן אומר במשנה סוף מס' ברכות הפרו תורתיך משום עת לעשות לה' והוא לא שכח מה שלמד ע"כ לא העלה ח"ת שלו על הספר. רק סימנים נתן לעצמו בנקודות ותיבות ואבא מאוה"ג זצ"ל הביא עמו בשנת תרכ"ח מפפד"ם הששה סדרי משנה אשר למד מתוכן הגאון רנ"א זצ"ל ושמה נרשמים נקודות וכתוב בצדו וצ"ע או נקודות לבד ורב מובהק א' באשכנז הדפיס חיבור על חלק א' ממשניות לפרש כוונת הגאון ז"ל בנקודותיו ושם הס' משנת דר' נתן.

**) כן אמר זקיני מאוה"ג זצ"ל על רבו פעם א' במסיבת ת"ח ובא המדובר מן הגאון רנ"א ז"ל ואמר א' מן המסובין הוא היה מלאך ה' צבאות וענה ואמר זקיני ז"ל וואס איין מלאך? ותחסרהו מעט מאלקים. ודכירנא שסיפר לי דודי הגאון מהרש"ס זצ"ל שבעוד אביו הקדוש בחיים חיתו כתב הוא תולדות אביו וקורות ימי חייו (ואיש א' שאלה ממנו ונשתקע בידו) ובהגיעו לרבו של זקיני ז"ל וחפץ לכתוב מי ומה הי' רבו בא אל הקודש פנימה לשאל את פי אביו הקדוש שיספר לו ועמד זקיני זצ"ל מכסאו ואמר „אני אינני מהמגזמים שאלתני מה הי' רבי מה אומר לך על זה: אך את זאת אגיד לך שלא הי' מלאך בקי כ"כ בשמועה דרקיע כמו רבי" — הגאון רנ"א ז"ל היה כהן מיוחס ובכל יום עלה לדוכן בבית מדרשו ואמר על עצמו אם יבנה בהמ"ק ב"ב נפשו איותה ויעש העבודה בקדשי קדשים כ"כ הי' בקי בהי' עבודה — תפלתו הי' מתוך סידור האר"י בנוסח ספרד א). ובכל שבת עלה לתורה שני פעמים לכהן ולמפטיר

א) בספר צרור החיים מהגאון מהו' אברהם לעווענשטאם ז"ל אבד"ק עמדין בקונטרס ונגינותי ננגן כתוב לאמור: „מה שהעידו על הגאון החסיד מהור"ר נתן אדליר ז"ל בפ"ם שהי' מתפלל ג"כ במבטא ספרדי. גם אני ידעתי חתשו! שבהיותי בק"ק פפד"ם בבית אדמ"ו הגאון החסיד מהו' פנחס זצ"ל בעל ההפלאה והמקנה התפללתי לפעמים ג"כ בבית הגאון החסיד מהו' נתן זצ"ל הנ"ל

בין תלמידי ־יאוה רנ"א זצ"ל שבסוף כל שבוע מלבד השיעורי׳ כסדרן אשר למדו אצל רבם למדו בפ"ע איזה ענין ובשבת דרש א׳ מן הבחורים את אשר חידש בענין זה וכאשר בא הסדר על הבחור משה הקטן בן עשר שנים ובהתאספם השומעים וביניהם גם מחכמי העיר תוך הדברים אשר דרש דרש משה הזכיר קושי׳ א׳ חמורה

ולמפטיר ופעם אח אירע לו אבל ר"ל ובכ"ז לא שינה מנהגו ועלה לתורה כהנ"ל ב׳) : הוא

וששמעתיהו מתפלל במבטא ספרדית וזכיתי להכיר את-האיש זאת שיחו יהי-שמו לעולם זכור לטוב, אמנם הוגד לי מכמה מגידי אמת באמת, שהחסיד הנ"ל ז"ל התאכסן בביתו איש א׳ מירושלם שנתים ימים או שלש אך לתכלית זה, שילמוד ממנו מבטא הספרדית והכרעתה ומי יכול לשפוט מהאדם הגדול בענקים הרזה? ואם הוא ז"ל עם עוצם תשוקת נפשו הקדושה ורב עצמה בכח חושיו הזכרון והתפיסה הי׳ צריך ללמוד על הכרעת המבטא הזו איזה שנים כמה מן השנים נצטרך אנחנו אשר איננו כדאים להיות מצע להדום רגלי החסיד שבחסידים הזה ללמוד לדבר במבטא הספרדית ומלבד זה הי׳ הרב החסיד מהו׳ נתן זצ"ל יחידאה בעת הזאת בהנהגותיו נגד כל הגי׳ רבוואתה שהי׳ בעת הזאת בק"ק פפד"מ ה"ה הגאון החסיד בעל הפלאה שהי׳ גאון הגאונים חסיד החסידים מקובל שבמקובלים, והרב הגדול החסיד המפורסם מהו׳ זלמן חסיד זצ"ל מלבד כמה גאוני הדור שהיו אז בק"ק הנ"ל וכו"ם לא נהגו כהרב החסיד מהר"נ הנ"ל אבל התפללו במבטא האשכנזית כמונו — עכ"ל :

ב) בא וראה מה שכתב קדוש זקיני ח"ס זצ"ל בשנת תקפ"ח לת"ח אחד מאוהביו וז"ל:

שיל"ת פ"ב יום ב׳ ה׳ כסלו תקפ"ח לפ"ק.

החיים והשלום לאיש וביתו ידי"נ הרבני השנון המופלג צדיק נשגב כבוד מהו׳ מרדכי ליב נ"י. נעימות בימינו וכו׳ והנה נדר גדול נדר לאלקי ישראל לשלוח להתפלל ולהשתטח על קבר איש אלקים קדוש מ"ו הגאון זצ"ל להתפלל ולבקש רחמים על הוא דנא וכו׳ והנה בעקי בים על ידו מתחלת בואו לבאסקאוויטץ ולא הי׳ לו ב"א בן קטן ובת אחת כמו בת נ"ב שנה אהובה לו במעשיי כאמה כן בתה א"א לספר שבחה, ובעוה"ר מתה שם ולא דמע עינו הי׳ מצדיק הדין בשמחה גדולה ונפלאה אשר לא ראיתי ממנו דוגמתו בתפלת שמחת תורה אך ביום השבת פ׳ וירא והוא הי׳ רגיל לעלות לכהן ולמפטיר בכל שבת וגם באותו שבתוך השבעה לא מנע מהנ"ל או באמרו ההפטרה זלג דמע א׳ מעיניו וקבלו בידו ומיד חזר נהפך לאחר ושוב לא נראה בו שום רמז עצבות ולא הזכיר שמה כלל ולא הי׳ לו ולד אחר לעולם ולא עשה לזה שום תחבולה גם כי לדעתי חדל ממנה אורח ולא רצה להטריח כלפי מעלה לשנות הטבע כי חשש קל יותר הי׳ יגרום מיתה לאשתו חלילה, ומפני זה גם אנכי לא בקשתי ממני זצ"ל לבקש רחמים על אשתי הראשונה זצ"ל מטעם הנ"ל וכל שאין דוחק השעה אין השעה דוחקתי והרבה ריוח והצלה לפני ית"ש היא תרופא לשבורי לב והמחבש לעצביתם הוא יגדור פרצותם ויבנה חרבותם ונס יבנם ואנחותם,

הנה נא הואלתי לדבר אומר מה שנוגע לכלל בני קהלתי הקדושה אוהבי ה׳ אשר הוכיחם, ישמע אל ויענם ולא יוסף עוד לדאבה בני אהובה, אך את זאת אומר ואל יהי׳ דברי אלו למשא עומס ח"ו הלא דבר הוא ויהי׳ מה אחז"ל אסור לדור בעיר שאין בה רופא והדבר כולל לרופא גוף ונפש ועל הראשון רופא הגוף וכו׳. וע"ד רופא הנפש בעו"ה פשתה המספחת הזאת שלא לקבל רב ומורה, דבר אחד לדור בדור הזה בעו"ה פרוץ במלואו וכל מקום שיש מנהיג ומושל בשבט התורה רואה לגדור האפשרי, אבל במקום שאין רב יושב על כסא עולה הפרוץ א׳ לאחת והחוצפה ישגה ואפי׳ אם לומדי העיר ומנהיגי׳ צדיקים מ"מ אין נביא לעירו, ועוד דבר א׳ לדור וקדרא דבי שותפי לא קרירא וכו׳ ויש אשר אומרי׳ מי אדון לנו אין כל רב בעולם ספק וחשוב להם מגבהותם כי המה מופלגי תורה ואנשי מעשה, ואם האמת אתם שכחו כי ר׳ עקיבא ור׳ יהושע קבלו עליהם ראב"ע לנשיא והי׳ גדולים ממנו וכיון שנתמנה נשיא נהגו כבוד בו וכן בר"ג שקרא רבי לר׳ יהושע ואפ"ה הי׳ נשיא עליו כי השליטים האלו לא חסו על כבודם נגד תקנת הכלל שצריכים לשופט ומושל, ובפרט הישיבות מתמעטים בעו"ה ועו"ג בקהלתכם הי׳ מקום הרבצת תורה ונתבטל ע"י שאין שום רב טוב בעיניכם לקבלו בטול תורה הזה תלוי בהמעכבים ומפם למדו העיר והיא עיר פרוצה אין חומה אין לה מורה הוראה אפי׳ לביצי בכותחא ועל הכלל ע"י אלו והדומה להם חוששני ח"ו שיתבטל קבלת הרב מכלל ישראל באורך הימים וספירי התורה

משמי׳ דזקינו הגאון מהרשש״ך *) ובהתפלאו השומעי׳ על חומר הקושי׳ אמר הוא שבמח״כ זקיני טעה בזה ולא קשה כלל ובשמעו אביו דבר זה יוצא מפי בנו חרד

---

*) הוא הגאון אשר הרביץ תורה לעדרים העמיד תלמידים לאלפים והרבה מהם היו גדולי הדור תופסי ישיבות ודייני ישראל הוא הי׳ אב״ד דמדינת דארמשטאדט ומשנת תמ״ח הרביץ תורה והי׳ גם אב״ד ותופס ישיבה בבהמ״ד הגדול שבעיר פפד״מ. אחר פטירת מחותנו הגאון אב״ד מהו׳ שמואל חיים ישעיים זצ״ל בשנת תס״ד הי׳ הוא רב״ז׳ ובמקום רב וכל עניני העיר הנוגעים לדבר ה׳ על ידו נתתכים והי׳ ראש המדברים בכל מקום עד שנת תס״ז שנתעלה הגאון הכהן הגדול מאחי מהו׳ נפתלי הכהן זצ״ל אחר שהי׳ נתפס בידי הטארטארען ונפדה ונתקבל לאב״ד באסטראוו ואח״כ בפוזנא ומשם נתקבל לאב״ד בפ״פ ושימש ברבנות עד שנת תע״א ויהי בימי איננו אלא צער צרה גדולה נפלה על העיר כאשר בעצמו מספר קדוש זקיני מהרשש״ך ז״ל בהקדמת ספרו כוס ישועות וז״ל : ודע בעוד הייתי כותב דברים אלו אלקים שם שמות באו״ץ אחרי שבעו״ה סמוך לגמר ספרי זה מתחת מכבש הדפוס אש יצאה בגזירת עליון ותאכל את בתי אלקינו עם כל בתינו עד היסוד עם כל מחמדינו ספרי קודש ורכושינו אוי נא לנו כי פנה יום ההוא אשר הי׳ ד״ך טבת תע״א והגזירה כך עמדה ד״ך שעות ובאותה השעה שהתחילת השריפה באותה שעה ביום שלאחריו היתה הגמר וכל ישראל יבכו את השריפה אשר ממש מעולם לא נ״אה ולא נשמע כזה ואף בי ובבניי וברכושי וספרים שלי שלטה הגזירה וב״ה אשר הציל את ספרי כוס ישועות מן האש הליהם כי פלאי פלאות נעשה בו שאחרי צאתי מן ביתי באו אנשים אשר לא מעמינו והצילו אותו מן השריפה שלא שלטה בו ועליו נאמר הלא זה אוד מוצל מאש עכ״ל בקיצור : והנה אנשי העיר תלו ריבוי וגודל השריפה בהגאון אב״ד מהרנ״ך זצ״ל ביודעם שמשמש בשמות הקודש כי רצה להשביע שר של מים לכבות את האש וטעה והשביע שר של אש ועי״ז להטה אש סביביו ושלטה על כר נרחב עד שנשרפו חמש מאות בתים וילוננו העם על רבם וגאונם ובחרות אפו בם עזב את העיר וחלף הלך לו לעיר משפחתו פראג ומשם רצה לעלות לאה״ק ועודו בדרך בעיר קאנסטאנטינאפל כ״ד טבת (יום השריפה הנ״ל) שנת תע״ם שבק חיים ונח נפשי׳ דרב האי גאון זי״ע — לזכרון השריפה קבעו יום תענית על יום כ״ד טבת וזקיני מהרשש״ך זצ״ל חיבר סליחה על זה ומסיים בה שמחינו מהר והרחיב את לבינו. שלח את מובך וקבץ נדחינו ר״ת „שמואל שאטון״ והוא הי׳ הדורש ומתפלל בשעת שניסדר האבן הראשון לבנין ביהכ״נ איזה חדשים אחר השריפה (עיי׳ מחברת רבני פפד״ם ב׳) אחר שנבנה העיר אל תילה מחדש נתקבל זקיני הגאון רשכבה״ג מהו׳ אברהם ברודא בעל ס׳ אשל אברהם זצ״ל ונפטר בשנת תע״ז יום א׳ א׳ דר״ח אייר ואחריו נתקבל הגאון האמיתי מהו׳ יעקב כהן זצ״ל בעל שו״ת שב יעקב ובין כולם בין מלכא למלכא הי׳ זקיני מהרשש״ך ז״ל במקום רב ותל תלפיות שכל פיות אליו פונים וכל רז לא אנים לי׳ הן בנגלה והן בנסתר ובכל חכמת ומדע ידו חזקה זי״ע והניח יוצאי חלציו גדולי תורה ויראה.

בשנת תרנ״א בחדש אלול זכיתי אני ואחי הרב המאוה״ג הגביר מהו׳ יצחק ליב נ״י להשתטח על קברי אבותינו הקדושים השוכנים בעיר פפד״ם וראיתי על ציון קברו של מרנא זקיני מהרשש״ך זצ״ל נחצב כזאת :

הגאון מ״ו שמואל שאטון אב״ד ור״ם דבה״ם פה, פה נטמן צנצנת המן כלכל ודרדע, חכים ורבן איתקרי בכל מיני חכמה ומדע, העמיד תלמידים הרבה ושמעתתי׳ מבדרין בעלמא ומשעריכ המצויינים שמו נודע, לא הניח דבר גדול ודבר קטן עד ירדו לעומקא והבירור אליו נתודע, הה״ד הגאון ומקובל אלקי נ״י פ״ה ע״ה מוהר״ר שמואל בהר״ר יוסף יוזפא כ״ץ זצ״ל נפטר אור ליום ש״ק י״ח תמוז תע״ט.

בצד

ירמי׳ יד ח״י ואת אשר יאהב ה׳ יוכיח כי אתם טובים וחשובים זכיתם לעונש שמים כאשר ייסר איש את בנו בקשו לכם מגן אשר יגן בצדקתו יסגיר ה׳ בעדכם כי שמש ומגן ה׳ אלקים חן יתן ה׳ לא ימנע טוב להולכי בתמים אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לכם ויסיר מכם ומכל עמי בית ישראל כל חולי ומכאוב וקוי ה׳ יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ויבן מקדשו במרום וקרנו ומזלו ירים הכ״ד א״נ לנצח (הובא בס׳ י״א תהלים) משה״ק סופר, מפפד״ם.

על קדוש זקיני זצ״ל נאמר חכם עדיף מנביא ודבריו הקדושים המה *מוסר השכל לכמה קהלות בפרט במדינת גאליציען שקהלות גדולות עומדים בלי רב ומנהיג יראו מה עלתה להם שירדו עשר מעלות אחורנית בתורה ויראה וה׳ ירחם.

אפו והכהו על הלחי איך העיז נגד זקינו שהי׳ גאון גדול ומופת דורו לאמר עליו שטעה והנער נתבייש והחביא א״ע אל הכלים ובבוא התלמידים לפני רבם וישאלם את אשר דרש משה והנה שמע מאשר עשה לו אביו ואת אשר קרהו אז ציוה עליו רבו שלא ידבר עם אביו עוד כי חושש הוא שאם עוד ייסר אותי אביו שיתקרר השקת למודו ע״ז והוא את פי מלך שמר ושפתי כהן ישמרו דעת ובא אל אמו וסיפר לה בפני אביו את אשר ציוה עליו רבו ואביו החסיד כאשר שמע את אשר מפורש יצא מפי כהן הגדול שמר את הדבר וקבלו באהבה ובנו כבדו כמחויב אבל לא דבר אתו מאומה מהיום והלאה. ואז לקחו רבו לביתו, מסתו אכל ממימיו שתה והי׳ בן ביתו ממש ועזב את אביו ואמו ודבק ברבו בדבקות גדול:

ויהי בשנת תקל״ט הזדמן מעשה נורא הגאון הקדוש רג״א זצ״ל למד עם תלמידו בחדרו אשר על העלי׳ ולמטה בשער הבית עמדו שם התן וכלה ושחקו והתלו זה עם זו והמה בני עשירי העיר נדבר זה הי׳ כקוץ מכאוב להגאון רנ״א ז״ל אשר שמעם מלמטה למעלה וע״כ ציוה על תלמידו הקטן משה לך רד העד בהם שילכו לדרכם ולא יהתלו ולא יצחקו וע״ז וירד משה והתרה בם אבל לא שמעו לקולו עד שציוהו רבו שנית שיתרה בהם ויזהירם כי מה יהי׳ להם באחרונה אם לא יתנו אזן קשבת לדבריו והתלמיד עשה שליחותו אבל החתן הבטיחו שאם בוא יבוא עוד יכהו מכה רבה ומשה עלה למרום וסיפר לרבו את אשר הבטיחו החתן בהבטחה נאמנה, ורבו שלחו פעם שלישית והשפל הזה קיים מאמרו וברכו במתנת יד והוא בא חזרה אל רבו בפנים זועפות ובשאלו רבו מה זאת השיב שקיים פסקו ולמראה עיניו ישפוט רבו על האות והמופת בלחיו ועוד רשומו ניכר והטיב חרה להגאון רנ״א ז״ל וציוה על התלמיד שיקח שופר בידו ולתקוע ולהריע ועשה בהם מעשה ולא עברו כ״ד שעות ונענשו שניהם החתן והכלה מן השמים במיתה ר״ל. הקול נשמע העירה מהמעשה שהי׳ ותהום כל העיר ויען כי שניהם היו ממשפחת עשירים גדולים רצו לענוש את הגאון רנ״א ז״ל ע״י ערכאות. ובראות הגאון מאוה״ג רבי פנחס הורוויטץ זצ״ל בעל הפלאה שהי׳ אבדק״ק פפד״מ בעת ההיא כי לא טוב הדבר ויתהוה ע״ז מחלוקה גדולה וחשש על כבוד אוהבו ורעו הגאון רנ״א שלח אליו כ״ד ת״ח שיקבל עליו נידוי ר״ל אבל הגאון רנ״א ז״ל לא רצה לקבל ושלח אליו הגאון הפלאה ז״ל שנית שלטובתו מתכוון למען השקט הרעש ואז קיבל הגאון רנ״א ז״ל על עצמו על משך ששה שבועות וע״י שקט רוח מחרחרי ריב וכאשר עבר הזמן ובאו החכמים להתיר נידויו קרא הגאון לפניהם כל ששה פרשיות שעברו עליו מספר תורה שלו:

בעתים

בצד ציון קברו יש הי״ר עסוק בקרקע אשר מגיע לפי הקבלה עד קבר איש אלקים פנימה לתכלית שכל מי שיש לו איזה בקשה אל איש האלקים שימליץ עבורו לפני מרן די בשמיא העלה בקשתו עלי פתקא ותוחבו אל החור פנימה וכן נהגו מאז מקדם כי לפי הנשמע כן ציוה ולפי המסופר רבים יושעו בדרך זה מקשי יומם.

בספר הזכרונות של עיר פפד״ם כתוב עליו לאמור: יזכור אלקים את נשמת הרב הגדול הגאון מוהר״ר שמואל בן הר״ר יוזפא כ״ץ שאטין זצ״ל עבור שהי׳ מרביץ תורה בישראל ובחיבורים נחמדים הגדיל והאדיר תורת אל. בנגלה ובנסתר ובכל חכמה ומדע גדול שמו בישראל ראוי הי׳ שתשרה עליו שכינת אל, ענוותן כהילל, לא עבר בשינה חצות ליל, והמאור הגדול לממשלת היתה ממשלתו פה בבית מותבא רבא אחד ושלשים שנה ומצודתו פריסת על מדינת דרמשטאט, גם נתנו יורשיו עבורו איך זהובים לצדקה בשכר זה תהא נשמתו צרורה בצה״ח עם נשמת אוי״י שרדר״ל ועם נשמת שאר צדיקים וצדקניות:

בעתים הללו בא לפפד"מ הגאון המפורסם רבי יודא ליסא ז"ל בעל ספר מראה כהן ורצה להדפיס שם חיבורו (ונדפס בפפד"מ תקל"ו לפ"ק) אבל קודם הביאו לבית הדפוס רצה לעבור עליו עוד פעם למען יצא לאור בלי מגרעת וע"כ ביקש מידידו הגאון רנ"א ז"ל שיתן על ידו בחור מופלג א' אשר לו לב להבין שמעתתי' על בריו ויעמוד לימינו לברר ספרו מכל שיה וכיו"ב וישלח לו הגאון את תלמידו הקטן משה ובבואו לפני בעל מראה כהן וישאל אותו מה בקשתך בני ויענה בענות צדקו ומסוה הבושה על פניו רבי רנ"א שלח אותי לבוא לפני מר וחרה לו לבעל מראה כהן כי הוא למראה עיניו ישפוט שזה הנער קטן בשנים ונער מתורה ולמה מהתל רנ"א בו לשלוח אליו וישלח אותו לביתו ויצא הלך אחריו לבית הגאון רנ"א ז"ל ויוכיחו על פניו לאמור למה זה צחק אדוני בי ועשני כאחד הריקים אבל הגאון רנ"א ז"ל השיב לו לא בן אהובי כי זה הנער לבו כלב ארי להבין דבר על בריו ועל ידו תפיק רצונך והבעל מראה כהן הטה אזן והבחור הקטן עבר על כל הספר ובירר וזיכך אותו בעיון גדול. ומאז והלאה שם הבחור משה לבו ומעייני בה' טומאה וטהרה ובעודו בקטנותו קנה לו יד ושם בהלכות המורות הללו כא' מהגדולים:

והנה הגם שרבו המובהק הי' הגאון רנ"א ז"ל אבל לגודל חשקתו וחפצו בתורת ה' ולהיותו חכם הלומד מכל אדם גדול' הסתופף גם תחת צל כנפי הגאון האמיתי רבי פנחס בעל הפלאה זצ"ל ובין תלמידיו המובחרים נמנה ושימש את רבו בשימושא רבה ואסף ממנו מלא חפניו קטורת סמי דחיי והוא נתן לו את בריתו ברית התורה שלם שם עיניו הבדולחים על תלמידו יותר ממה שהעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק והי' הבחור משה אחד המיוחד בישיבה הגדולה של רבו הגאון זצ"ל. אבל אהבת הבן להוריו היא אהבה עזה וקשורה כשלהבת אל היחלה וזאת היתה עצבון לבו כי היה עם אביו בעיר אחת ולא יכול דברו לשלום כי פקודת רבו רנ"א ז"ל שמרה רוחו. ע"כ גבר בלבו לילך ממולדתו ומבית אביו אולי ישקטו רגשי לבבו ובא להסתופף בצל אילנא רברבא הגאון הגדול רבי מיכל שייאר זצ"ל ראש ישיבה בק"ק מגנצא (מיינץ) בשנת תקל"ו *) ובבואו לעיר ההיא קבלו הגאון הנ"ל בסבר פנים יפות כי צדקו לפניו הלך וכבר נודע שמעו הטוב להגאון ז"ל ולהוסיף ברכה הביא אתו עמו גם כתבי תעודה מרבותיו הגאונים המבשרים באישור כולל ומוסיף שבח ותהלה להבחור משה ומספרים מרב כשרון מעלותיו והיש מהר יצא טבעו בין אנשי העיר מהפלגת תורתו ויראתו הנפלאה והשתדלו להטיב מעמדו ולהמציא לו די מחסורו אשר יחסר לו ויהי' לו כל ארוחותיו מעשיר א' והעניקו מכל טוב וישב שם בבית מלא ספרים וישקד על דלתי התורה בשקידה רבה ואסף באמתחתו ג"כ משארי חכמות הנצרכות לחכמת התורה מתוך ספרים אשר חברו גדולי חכמי עמינו ואמר לחכמה אחותי את. וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם ורוח הבריות ורוח המקום הי' נוחים הימנו **)

*) וזלה"ק בהספידו: והנה לא עת האסף היקרי' מתנייתא כי יום מספד קבענו על מיתת הגאון אלוף נעורי מה"ו מיכל שייאר זצ"ל אבדק"ק מאנהיים המפורסם בהריפתו עיקר הרים שהוכן הי' זקן ומופלג בחכמה והרבה בישיבה ובשנת תקל"ו ותקל"ז עמדתי לפני בהיותו ראש ישיבה בק"ק מענץ יא וזאת/עיד ואת אחני רי' קיסרא דאבי הגאון המפורסם בעיר מה"ו מיכל שייאר זצ"ל עכ"ל בבי"ק.

**) מרגלא בפומי' הוי דברי החסיד בעל הי"ח שאמרו ז"ל בש"ס סימן מי שיש בו הי בו ש"ש ש"ש די יראת שמים ובן אמרי כל שרוח הבריות נוחה וכו' ופי' כי במעט א"א שימצא איש א' חן בעיני הרבה בני אדם כי כשם שאין פרצופיהן שוות כך אין דעותיהם שוות ואיך יתאחדי דעותיהן

בפרט רבנו משך עליו חוט של חן וחסד וקרבו מאוד ובימים לא מרובים כבלו
יתרת הכבוד ועשרו בעשרת בחורים גדולים ומופלגים בתורה להיות .משהרר" *) ואף
ם שלא הי' אז דק בן י"ד שנים בכ"ז הנהילו רב: בכבוד רב הזה, ולבחור משוהרר
ני' הכנסות שונות קבועות מקופות הקהל ומבעלי בתים יהודי סגולה. והנה הגם
שברכו ה' בכל הטוב ולא חסר לו מאומה בעיר ההיא בכ"ז הי' קשה עליו להיות
ק מהוריו ומוריו הגאון רנ"א ז"ל והגאון הפלאה ז"ל כי הבין וידע כי שם
יוה ה' את הברכה לקנות קנין נפשו ונפשו קשורה בנפשם ע"כ בעבור שני שנים
שם לדרך פעמיו חזרה לפפד"מ עיר מולדתו ושימש בישיבת הגאון הפלאה ז"ל
התדבק ברבו רנ"א ז"ל ולא זז ידו מתוך ידם ולא הניח דבר מכל תהלוכותיה'
קדושים ולא זז וזז כ"ש מדרכם בקודש **) — העיד על עצמו מיום שעמד על
דעתו דעת תורה לא עבר עליו יום אשר לא חידש דבר בחידושי דאורייתא.
היותו בן ט"ז שנים גמר הש"ס כולו ובעת סיומו שאל את רבו רנ"א ז"ל מה
יעשה לסיומו ובמה יהוג חג ההה שזיכהו ה' ללמוד כל הש"ס והוא ציוה
לו שיתענה הפסקה של שלשה ימים וכן עשה וסיפר שביום השלישי לתעניתו
הלך לטייל עם חביריו בין תגנות מחוץ לעיר ונתאחרו והוצרכו להתפלל תפלת
מנחה באמצע הדרך ובעמדו בתפלת י"ח אשר האריך בה בא ערל א' גדול ורצה
להרע להם וחביריו ברחו לנפשם אבל הוא לא הפסיק מתפלתו והערל המתין
לראות מה יהי' בסופו וכאשר פסע פסיעות אחר התפלה קרב אליו ורצה להכותו
ונד הרים המתענה את ידו והכה את הערל על הלחי מכה א' ונפל ונשאר מוטל
על מקומו. תמיד האריך בתפלה וכאשר אמרו לו חביריו דברי חידודי' שהמה
עבר למדו סימן ש"ע עם מג"א בעוד שהוא מאריך בתפלה השיב להם הלא חז"ל
אמרו המאריך בתפלה מאריכים לו שנותיו ע"כ יהי' לו פנאי ללמוד עוד סימנים
הרבה בש"ע :
בשנת תקל"ט הורם המצנפת והוסר העטרה מאתו כי ביום א' ט"ו סיון הלך אביו
הצדיק מה"ו שמואל בן מוהר"ר משה ז"ל לעולמו והתאבל עליו הרבה ***)

*) על איש א' שיתן ניחו' הימני אם לא שרית הסקים נוחה הימנו ומשמים מושכים עליו
חוט של חן אשר ימצא אצל בני אדם ימי שרית תבואות נוחה הימני מזה תוכחה כי רוח המקום
ניחה הימני :

**) תובן ענין זה היא יען כי עפ"י הדין התלמיד מחויב לשמש את רבו כמבואר ביו"ד סי' רמ"ב
אבל חכם שמחל על כבודו כבודו מחול ולע"מת תלמיד מופלג כזה הרב מוחל על כבודו
לנת תפארת התלמיד והמופלג שהוא משוחרר מעבודת רבו ולאות הכבוד יחשב :

***) הרואה בספרי שו"ת התם סופר ירצה כי מביא הרבה פעמים בד חיינא מלי' ראיתי מעשה
... וכו' והן הכה מעשה רב שראה מרביתיו ישאר גדולי הדור ומה שראה בילדותו עמד
לו בזקנותו וראה מעשה ונזכר הלכה וכמה פעמים היה על פיהם יהי' מסגלם להלכה למעשה
כן בעניני דעלמא הי' רוב מעשיו עפ"י מה שראה ושמע מרביתיו זצ"ל. — ומרגלא בפומי' מ"ש
חז"ל באבות אם אין דעת אין בינה הכוונה כי הכמה נקרא מה שמקבל ולומד אדם מרבו ומה
שמבין מעצמו דבר מתוך דבר נקרא בינה אולם מה שמוסיף מדעתו צריך לקשר ולאגד עם מה
שקיבל מרבו בהנהגות ויסודות ושרשים אמיתיים למען יהי' יתד תקוע במקום נאמן וזה נקרא
דעת ואם אין דעת אין בינה :

****) ואני המסופר בהיותי בשנת תרכ"א בעיר פפד"מ יע"א להשתטח על קברי אבותיי זצ"ל מצאתי אבותיו
ואבות אבותיו שוכבים זה אצל זה, וכה סידורם בשנים : מהר"ר שמעון סופר בן
מהר"ר משה ז"ל נפטר ליל ש"ק כ"ח ניסן ונקבר יום א' ער"ח אייר תי"ו לפ"ק : מהר"ר משה
ברבי שמעון סופר ז"ל נפטר ליל ה' ונקבר יום ו' ט' כסליו תמ"ה לפ"ק : מוהר"ר משה ברבי שמעון
סופר ויעת משה רך בשנים יום ד' י"ז שבט תפ"ב לפ"ק : וכמו כן שוכבים במקום ההוא אביו
מהר"ר

בשנת מ'ב'ש'ר טוב נתקבל רבו הגאון רנ"א ז"ל לאב"ד ור"מ בק"ק באסקאוויטץ במדינת מעהרן *) ויען כי אורחא רחיקא מפ"פ לבאסקוויטץ ע"כ לא רצה להביא את תלמידו הבחור משה עמו ובעת בואו אנשי עיר פ"פ ליקח רשות

סהר"ר שמואל ז"ל ואשתו זקינתי החסידה מרת ריזל ז"ל ואחיו של קדוש זקיני הח"ס ז"ל מוהר"ר שמעון ז"ל נפטר תקע"ט ט' ניסן ומהר"ר יוזפא נפטר תקפ"א ט"ז אדר שני ואחותו מרת הינדלא אשת מהור"ר גבריאל שטרויס ז"ל נפטרה תקס"ה ה' אלול תנצב"ה:

*) טעמו ונימוקו על מה ולמה עזב הגאון רנ"א ז"ל את עיר מולדתו לילך למרחקים ולישב על כסא רבנות אשר לפי מהותו וטבעו ומדותיו לא הי' הדבר מוכשר אליו, בא וראה אפס קצהו: הנה מיום היות ישראל לגוי הי' לכל אדם גדול ומצוין מתנגדים אשר ימרו את רוחו וישפילו את כבודו ואם כי רבים ידעו ויבינו להוקיר ערכו כי רב ונכבדו כי עצום וישבחוהו וירוממוהו אבל מקום מצוי בכל עת אשר הקטנים מתקנאים בירך הגדולים ועיניהם צרה העומדים לשטן להם וכמו שהביטו אחרי משה רבן של ישראל כן בכל אדם גדול ימצאו אנשים המתפשים אחרי מומין בגלוי ובסתר וכן הי' גם באיש אלקים קדוש רנ"א ז"ל כי עיני כל היו נשואות עליו והביטו אחרי דרכיו ומעשיו, וידוע כי בעיר פפד"ם כמו בכל המדינות עוד מקדם קדמתה מימות אבותיהם ואבות אבותיהם נהגו במנהג ונוסח אשכנז הן בתפלה והן בשארי מנהגים אבל רנ"א ז"ל הטה מדרך זה ונהג מנהג ספרד בתפלה ועוד שינה במנהגה בענינים שונים (כמו שהעלנו למעלה) וזאת גרמה לו שרבים מאנשי העיר ובתוכם חכמי התורה התלוננו עליו ועמדו לו מנגד, ואף גם זאת אוהבי איש אנשי ביתו מופלגי תורה ואנשי מעשה וכמו כן תלמידיו בחורים מופלגים הרבו בשבחיו וספרו מנפלאותיו אותות ומופתים אשר עשה ואשר עיניהם ראו ולא זר כי מפליא לעשות וזאת התעורר מדנים עליו כי לא הורגלו בכאלה אנשי פפד"ם לראות מאישים קדושים להשטין הרשים ולהבין לחשים, ואם כי לא לפלא הי' להאמין זאת על רנ"א ז"ל כי ידעו כולם מגדולים עד קטנים כי כחו רב וידו חזקה אבל סביביו נשערו מאד במה שפרסמו הדברים בשחקים ורהובות ומקיר העיר והוצה נגד דעתו ורצונו ולא ידע אתו מאומה מכל זה, ולא די בזה אף גם יצאו איזה מתלמידיו חוץ לגדרם א) ולכבוד עצמם דרשו באמרם אף אינם נביאים בני נביאים המה והרהבו בנפשם להפחיד וליראות אנשים בחלומות וחזיונות שונות למרות רוח אנשי העיר ואם נחשוב עוד כי עוד לא נשתכח המעשה שהי' שנענשו על ידו שני בני נכבדי העיר (כמסופר למעלה) ואבותיהן ובני משפחתן של אלו חרו חתירות והלהיבו תלבובות לעמוד מנגד לרנ"א ז"ל ואנשיו כל זאת הניעו את לבב ראשי העיר נגדו וצו יצא מאתם בשנת תקנ"ב להכריז בכל בתי כנסיות שאין רשאי עוד שום אדם להתפלל במנין של רנ"א בביתו וכל מי אשר ימרה את צו הזאת חרם יהי' כרוך על עקבו, אמנם כן רנ"א ז"ל לא שת לבו גם לזאת והחזיק הכנסת בביתו כמקדם עד שנעשה עליו פרטי־קהל ותוכו רצוף שאינו רשאי רנ"א לעשות מנין בביתו ולא בבית אחר ומוכרח לילך להתפלל אל אחת הבתי כנסיות של העיר אשר תחת השגחת אקרו"ט עוסדים ואם ישים כתף סוררת אזי ח"ו יהי' נענש בחרם ר"ל ושלא להוציא את רנ"א ז"ל מן הכלל במלוי וסגרו לכבודו כל המנינים בעיר חוץ ממנין אשר לבני הישיבה ועל פרטי־קהל הזאת התמו א"ע שני בתי דינים ה"ה הגאון בעל הפלאה רבי פנחס הלוי איש הורוויטץ אב"ד, ר' נתן מאז רב"ד ר' יעקב שמש, ר' אברהם טריר, ר' מאיר שיפה, ר' זנוויל טראך, ר' חיים יוזפא גונדערסהיים וגם התמו ראשי הקהלה י"ד אנשים (עיי' מחברת רבני פ"פ ד') ואז בעל כרחו ביטל רנ"א ז"ל הכנסת שלו.

והנה

א) מטיבותי' דידי"נ חתן אחי הרב התורני הגביר בנש"ק מהו' שלמה זלמן אוללמאנן נ"י רה"ק בגראס־וארדיין שלח לי ספר קטן יקר המציאות מאוד בשמו מעשה תעתועי' אשר נדפס אז נגד הגאון רנ"א ז"ל ומיעיו ושמה נזכרים שנים מתלמידיו האחד משה העלישוי גרשו מפפד"ם והשני ליב עמריך החרימו. ואל תאמין קורא נכבד שהי' ליב עמריך הי' קטלא קני' באגמא כי בהיותי בפפד"ם בעברי על ציון קברו על יד הדרך ראיתי שחקוק עליו וז"ל: החסיד המפורסם עמוד הימיני התורני מהר"ר ליב בן הר"ה כ"ה גומפיל עמריך זצ"ל ליל ש"ק ך כסליו תקע"ת נפטר יד אבי שלום במעשיו תמים בדרכיו יהודה גבר באחיו בחסידות ופרישות בדקדוקי מצות וסיגופים וטבילות עת בצום נפשו בהפסקות משבת לשבת רוב ימיו עסק בתורת ובגמ"ח בחומש פזרונו ואשר הניא והדים מנדיבי [illegible]

מהגאון רנ״א ז״ל קודם הליכתו שאל הגאון לכל א׳ מאוהביו מה יבקש ממנו וכל מי שהי׳ לו איזה בקשה הציע לפניו וכאשר הפך את פניו אל תלמידו החביב הבחור משה סופר ושאלו ואתה תלמידי מה תבקש ענה ואמר אני מבקש לראות פני רבינו בבאסקוויטץ ויברכהו רבו והלך לו לדרכו לבית אבותיו ומיד נזכר שלא אמר ״בלי נדר״ בעת אמרו שרוצה לראות פני רבו בבאסקוויטץ וכאשר מעיר השל״ה הקדוש לאמור על כל דבר בל״נ ע״כ שם נפשו בכפו לרוץ אחרי רבו לבאסקוויטץ *) ובהגיע רבו אשר נסע על מרכבה טובה לילה ראשונה לבית

*) והנה מאוד יפלא בעיני הרואה איך לא חסו והקפידו על כבודו של ר׳ נתן ז״ל אשר ידעו כולם להוקיר ערכו כי אדם גדול ואיש קדוש הוא ועליו נאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך ואיך יצאו לריב נגדו בחרב וחנית, והתמי׳ גדלה על הגאון אב״ד בעל הפלאה זצ״ל אשר שמעתי מספרים מאנשי עיר פפד״ם כי אחרי בואו לשם אם הי׳ לו דבר קשה הן במילי דשמיא בחומר ההלכה והן במילי דארעא וציבורא ולא ידע לשום עצות בנפשו ביקר את רנ״א ז״ל בביתו לשאל את פיו וליעץ עמו עד שרנ״א ז״ל ברוב ענוותנותו אמר לו כי לא נאה וכי לא יאה מהרב מפ״פ שיטריח עצמו ויבוא בכבודו לבית בעל בית איש המוני ליעץ עמו והוסיף לאמור הלא אדוני לא צריך לא לי ולא לתורתי ולא לעצתי ואם בכ״ז רצון אדוני לדבר דבר עמי אז יקרא ואני אענה ואבוא להי׳ לו כבוד אומר כלו׳ אף בחצות הלילה, מזה נראה בעליל גודל חביבותא שהי׳ להגאון הפלאה זצ״ל לרנ״א ז״ל ובכ״ז פנה לו עורף בפעם הזאת ונתהפך מאוהב לאויב הלא דבר הוא! אמנם כן אם נעמיק שאלה נמצא פתרונה, בעת ההיא ארץ רעשה ותתגעשה והמלחמה גברה נגד החסידים בארצות פולין ורוסי׳ הגאון הקדוש מהו׳ אלי׳ מווילנא זצ״ל ואתו עמו עוד גדולי ישראל שלחו מאמרים לכל הקהלות גדולות בישראל לרדוף אחרי החסידים ב) ולצאת לריב נגדם בשנותם את טעמם ושינוי נוסחאות התפלה ושארי מנהגים הנהוגים ובמאמרים אלו קראו בשמותם וביארו פרטי הענינים והשינוים וביותר יראו ופחדו גדולי ישראל מהשתנות והתחדשות בעת ההיא כי אז שלטו הרעו והשחיתו כת שבתי צבי ימ״ש בפולין ואשכנז ובני כת ההיא ג״כ עסקו בספרי קבלה ברמזים וגמטריו׳ ועטפו א״ע במעטה החסידות בחילוף גופים וחילוף טעמים ולא נודע כי מים המעררים באו אל קרבינה ולא ניכר אם מן הצביי״ם אשר שורשם פורה ראש ולענה או מן החסידים אשר אמונת אומן בלבבם המה ויראו מן הצביי״ם הדומים לחסידים ומאחר שראו בהנהגת ותהלוכות אנשי רנ״א ז״ל כמה דברים אשר דומים להנהגת החסידים ולא רצו שיתפשטו הענינים בעיר ובמדינה ע״כ בקשו למנוע האנשים מזה, ובפראג אסרו הבד״צ בעת ההיא כל לימוד חכמת הקבלה מפעם הזה עיי׳ עולת חודש רביעי ויען כי נצמח עי״ז מצה ומריבה בין האנשים הדבוקים ברי נתן ז״ל ובין אנשי הקהלה לזאת אחז צדיק דרכו ועזב את עיר מולדתו כאשר הגיע אליו קריאה של חיבה [illegible] גפי מרומי קרית עוז באסקאוויטץ במדינת מעהרין קהלה מפוארה בעת ההיא:

י) [illegible] פלא כאשר רץ לדרכו פגעו בו איזה נעדים ערלים ורצו להו[illegible] ויאבק איש עמם איש זה משה והכה את אחד מהם מכה רבה עד מאוד וברח והאחרים רצו אחריו ומרוב הריצה עזבו

ב) שמעתי בענין זה דבר נאה ומתקבל: כאשר יצא הגר״א מווילנא ז״ל ואתו עמו גדולי תלמידיו לרדוף כת החסידים עד חרמה בחרם גדול וחמור והעלוהו על הספר, וחתמו עליו באו ג״כ אל הגאון החסיד רך בשנים ואב בחכמה רבי זלמן וולאזין ז״ל שהי׳ תלמיד חביב מאוד לרבו הגר״א ז״ל הנ״ל ובקשו שגם הוא יחתום עצמו על החרם הנ״ל אבל לא אבה שמוע להם ותמהו עליו מאוד באמרם אם רבינו הגדול יצא בראש ומי רואה אותו יוצא ולא יצא אחריו והשיב להם שמעו נא דברי בתוה״ק בעקידת יצחק כתי׳ ויקרא אליו מלאך ה׳ מן השמים אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה ותמוה הדבר מה לו למלאך אל אברהם הכי הוא ציוה לו לעקוד את בנו ושעתה חוזר מדבריו הלא מפי קב״ה בעצמו שמע אאע״ה קח נא את בנך והעלהו לעולה ואיך ישמע כעת למלאך שלא לעשות לו מאומה ואם בכ״ז שמע אאע״ה לדבריו ע״כ נשמע מזה שלא לשחוט אדם יכולים לשמוע גם ממלאך אבל לשחוט אדם צריכים לשמוע דוקא מהקב״ה בעצמו וכן הדבר הזה אם כי רבינו רבי אליהו דומה למלאך ה׳ צבאות אבל לשחוט אדם צריכים דוקא לשמוע מקב״ה עצמו ע״כ צחות דבריו וכאשר הגיע הדבר לאזני רבו הגאון הקדוש נכנסו דברי תלמידו בלבבו ומשך ידו ולא עשה מעשה עוד.

המלון מצא שם את תלמידו החביב הבחור משה ובראותו השתומם מאוד על המראה למצוא אותו כאן ואיך מיהר לבוא הנה ואמר ברוח קדשו אין זה כי אם שקפצה לו הארץ ומזה ראה גודל אהבת ותשוקת תלמידו אליו ואז בנפש חפצה לקח אותו אתו עמו על מרכבתו לבאסקוויטץ ומאז והלאה תמיד הי׳ על ימינו. וזרוע עוזו של רבו ושרת אתו כעבד נאמן *) הרבה פעמים אמר לתלמידיו אני הייתי תלמיד נאמן לרבי חטבתי עצים ושאבתי מים עבורו והיא שעמדה לי ופיים: איך וואר איין אנדערער תלמיד אלם איהר זייד איך האב אבער אויך איינגען אנדערן רבי געהאבט אלם איהר האבט -- וסיפר כמה פעמים לתלמידיו שפעם אחת נסע עם רבו מהלך רב בחורף והקור חזק והכפור מונח כפים על כפים ובבואם באמצע היום ובאם הדרך ורצה רבו לאכול קצת מן הצדה אשר הכין לדרכו אבל לא הי׳ מים בנמצא ליטול ידיו והלך הוא מן העגלה באמרו לרבו כי נצטנן ורוצה להתחמם ע״י ההליכה, ויקח כוס רבו אשר הוליך עמו בכל עת שיצא לדרך בידו האחת וכפור בידו השנית והתחמם הכפור בידו והי׳ למים וכן עשה עד שנתמלא הכוס מים והושיטו לרבו ליטול את ידיו ומאוד שמח רבו בראותו גודל אהבת תלמידו ורוב השגחתו עליו וכאשר סיים הסיפור אמר אני הייתי תלמיד נאמן לרבי כי יצקתי מים על ידו, מיט מיינע קליינע הענדכען הייתי ממעך הכפור למען יהי׳ למים:

בבאסקוויטץ שימש את רבו הן בנגלה והן בנסתר כי הי׳ צנוע ומעלי ורבו הקדוש מסר לו מסודות התורה וכן נראה בעליל מפנקס הקמיעות אשר כתב ורשם לעצמו אשר הרבה פעמים הזכיר בו קבלתי ממורי וכו׳ ורק אז בימים ההם שימש אותו בחכמת הקבלה **) כי עוד בבחרותו עזב רבו אותו כאשר נספר לקמן—

עזבו אותו כחותני וביותר כ׳ גם את חבירו אשר ליוהו שם משה הקטן על שכמו כאשר רפו כחותיו ובא סמך לכפר וכאשר רק שמע קול קורא משה משה: וכאשר עמד באה וקרבה אליו אשה אחת ונשקה על ראשו וכאשר גער בה הרבה אמרה לו שהיא מנקת שלו והכירתה אותו עוד מימי סניקתה אותו והביאתו אל ביתה והצילתו מן הרודפים:

*) בעת הלך עם רבו לבאסקוויטץ הוליך רבו ספר תורה שלו אשר כתב בכ״י קדשו עמו אבל מרוב חסידתו לא רצה להוליך אותו על עגלה ע״כ הביאו אותו באופן זה בפפד״ם לקחו אנשים והוליכו את הס״ת עד אמצע הדרך של עיר הסמוכה, ומשם באו אנשים לקראתם וקבלו אותו מהם והוליכו עד אמצע דרך להעיר הקרובה וכן תמיד עד שבאו לעיר פראג שם עיכבו את הגאון רנ״א ז״ל כמה ימים והגאון בעל נודע ביהודא זצ״ל כבדו לדרוש בש״ק ודרש בסוגיי דציץ מרצה ולא היו רק מעט מגדולי העיר אשר השיגו והבינו דבריו מרוב עומקם, וזקיני ז״ל תירץ אז להגאון נוב״י זצ״ל קושיי אחת אשר הניחה בצ״ע, עיי׳ בחת״ס יו״ד סי׳ רנ״ב וז״ל ונהירנא כד הוינא טלי, בעברי דרך ק״ק פראג זכיתי לראות פני הגאון צלה״ח זצ״ל ואמרתי לו במה שתמה בספרו על פירש״י פסחים ס״ז ע״א וכו׳ ומסיים וישרו דברי בעיני הגאון זצ״ל ואמר קילוס — וז״ל בחת״ס יו״ד סי׳ של״ח: יעיי׳ בדגול מרבבה ביו״ד סי׳ שע״ב ד״ה אמר יחזקאל וכו׳ ונהירנא כד הוינא טלי, יוצק מים ע״י מורי חסיד שבכהונה הגאון מהו׳ נתן אדלער ז״ל שנת תקמ״ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נוב״י זצ״ל והי׳ פלפולם בדברי הראב״ד ונמנוב״י הראה למורי זצ״ל את אשר כתב על גליונו ומו״ז ז״ל פלפל עליו ונפרדו זה מזה והחליפו פלפולם על ידי ואני הייתי מוציא ומביא הדברים ואז חזר בו הגאון נוב״י והוסיף על הגליון וחד אמר יחזקאל וכו׳. — הס״ת הנזכר מרבו זצ״ל קנה הוא אח״כ בדמים יקרים ועוד הוא בנמצא תח״י מר אחי הגאון המפורסם מהו׳ שמחה בונם שליט״א אבדק״ק פ״ב יע״א:

**) פעם אמר לחותנו זקיני הקדוש רבינו עקיבא איגר זצ״ל בזה״ל: אני הכרתי בחור קטן אחד אשר בעת הייתי בן ט״ו שנים הי׳ יודע ובקי בחכמת הקבלה יותר מהרבה מקובלים. ואמר זקיני רבי עקיבא ז״ל שהבחור הקטן הי׳ הוא בעצמו רק לא רצה לפרש משום יוהרא שלא להפליג בשבח עצמו

בימים אלו בא עשיר נכבד א' מניקלשבורג לפני הגאון מחצית השקל ז"ל וביקש ממנו שישתדל עבור בתו המהוללה איזה שידוך בעל תורה מופלג והוא יתן לו נדוני' אבל רוצה שיקבל חתנו גם משרת הרבנות על שכמו וכבר יש קהלה נאה אשר יקבל אותו לרב, והנה הגאון הנ"ל שלה לו את הבחור מפראנק־פורט" וכאשר בא לנ"ש על ש"ק וביקרו אותו חכמי עיר ההיא ומצא חן חב בעיניהם ובפרט כבר הי' שמו הטוב נודע גם שם ולעת ערב אחר תפלת מנחה הלך העשיר הנ"ל עמו לטייל ולדבר אודות השידוך ואמר לו שבל ידאג על העתיד כי מיד אחר החתונה יש לו עבורו רבנות בקהלה נכבדה ובשמעו „הבחור משה מפ"פ זאת מיד השמיט עצמו ממנו ולא נראה להעשיר עוד והלך לדרכו הורה ובבואו לבאסקאוויטץ לבית המדרש הגאון מחצית השקל בעת לימוד השיעור לבחורים שאלו הגאון בקיצור מאי הוי עלה והוא השיב „לאו" מיד הבין הגאון טעמו של דבר ואמר לו „אויך מיר האט זיך הש"ית גענעצטש איך האב מיך אויסגעריססען אויף אייך ווירד ער זיך זעטצען איהר ווירד אייך ניכט אויסרייסען איהר מוסט איין רב ווערדען" וכאשר סיפר זאת בפ"ב לתלמידיו סיים: כמה גדול כח קיללת צדיק הייתי מוכרח לקבל משרת רבנות על שכמי אחר זמן: (*

בעת ההיא נתקבל הגאון הגדול רבי וואלף באסקוויטץ זצ"ל לאבדק"ק פרוסניטץ ובבואו שמה כתב לו אביו הגאון בעל מחצית השקל אתה בני תבוא לפרוסניטץ ותמצא שם את הבחור מפפד"מ אל תסור מכל אשר יורך ימין ושמאל וכן עשה והי' באחוה וריעות עמו והבחורים אשר למדו אצל הרב הלכו ללמוד שיעור טפל אצל הבחור מפ"פ:

והנה כבר בא בימים אשר הי' ראוי לבנות לו בית כי הגיע לפרק האיש מקדש (ופעם אחת שאל אותו בנו דודי הגאון מהר"ש מקראקא זצ"ל אבי מדוע המתנת הרבה מלישא אשה ולא חששת על דברי הז"ל בן י"ח לחופה והשיב לו ידעתי בני ידעתי תאמין לי הרבה דם שפכתי עבור זה כדי להחליש גופי להקים רתיחת הבחרות לדממה בכל חדש הייתי מקיז לי דם למען החליש כחי וקול דמי אביך צועקים עתה אני מרגיש חולשה מזה) ושם בפרוסניטץ הי' אשה צנועה א' בת הרב המאוה"ג רבי משה יערוויטץ זצ"ל שהי' אב"ד בעיר ההיא וכבר נח נפשי' דרב ובנו הרבני מהו' הירש יערוויטץ עמד על ימין אחותו ורוצה להשיאה

שמעתי כי פקד ה' את עבדו הנאמן אמ"ו נ"י לתת לו לחם וטרף נתן ליראיו ע"כ מרוב שמחתי פלטתה הקולמס הנה אלו הדברים אשר לא כדת משה לעמוס המלך נ"י בדברים שאינם צריכים, ועתה הנה אודיעו כי הגיעו עדי כתבי קדשו בהיותי עדיין מתגורר בק"ק סעטניץ איזה ימים אחרי אשר עברו ימי חתונתי וכך גזרה חכמתו ית"ש לעד וכו' — ועתה בקחת מועד אחר אשר עברו ימי הלולא בכאן ליחד כתב לאמ"ו נ"י התהלנו לעסוק שבוע העברה בפרק כלל גדול בסוגי' דמגבז קשה עלי מאוד לא אעצור חיל ולא יכיל הזמן כעת לכתוב הכל (כאן כתב ח"ת) לאמ"ו בבקשה רבה אל ישליכני אחרי גיוו יש לי הרבה פרוטות וכו' ולכן בהגיע עת כתיבתי א"א לי להעלות הכל על הגיליד רק בכל פעם מה שאנו עוסקים באותו שבועה עכ"פ יגדל נא חסדו עלי לעיין על כל הנ"ל להרוות צמאוני' וישלח הכתב לאמי תי' היא תשלח לי בכל פעם על הבי דואר ויגדל בעיניו נפש עבדו תלמידו השפל ונבזה משה"ק סופר מפ"פ דמיין

*) שמעתי שבק"ק פרעסבורג בקשו לשום משרת הרבנות על שכם הגאון מחצית השקל הנ"ל והודיעו לו מזה והוא כתב להם כי אינו ראוי לכסא כבוד כזה ורחוק הוא ממנו אך בזאת יאות להם אם ירצו לקבלו לשמש בזהכ"נ לשוהלקלאפפער אזי ילך להם. בשנת תקמ"ה ביקש הגאון בעל מחצית השקל לעזוב את ארצו ולילך לעיר פיורדא במדינת בייערן מטעם הנראה ממכתבו אשר בו ביקש השתדלות מידידו הגאון רנ"א זצ"ל: „(עיי' באיגרות סופרים סי' א')

יז"ל

ויהא הי׳ איש אמיד בנכסים וידבר על לב הבחור ר׳ משה לישא אחותו והוא יפרנס אותו וכל מחסוריו עליו למען יוכל לישב על התורה והעבודה באין מפריע ומשטין והבחור ר׳ משה אשר כל חפצו ואות נפשו הי׳ לקדש עתותיו בלתי לה׳ לבדו התרצה על הדבר ובא בקישורין עמם *) ויואל משה לשבת את האיש אבל קודם החתונה הלך לעיר מולדתו פפד״מ לקבל ברכת אמו וגם הי׳ לו סך אלף זהובים ביד רבו הגאון הפלאה ז״ל אשר השליש עבורו דודו כי הי׳ לו בן יחיד והלה ונדר סך זו עבור הבחור ר׳ משה אבל רבו ההפלאה לא רצה ליתן לו הכסף ומענה בפי קדשו שאמו לא תתרצה ורק שישאר בעיר מולדתו והוא לא הפין בזה יען הי׳ שם הנהוג כי הבחורים מרוב חשקתם ללמוד תורה לא נשאו נשים לפעמים עד ערך בן שלשים ומנהג זה לא יישר בעיניו • ומאחר שכבר נתקשר בשידוכין בפרוסניטין הלך חורה שמה והכסף נשאר לפי שעה ביד רבו ואה״כ ירד דודו מנכסיו והלוהו לו הכסף ונשתקע בידו — וגם רבו רג״א ז״ל לא רצה להסכים שיקח אשה אשר היא גדולה בשנים הרבה ממנו והציע שידוך אחר לפניו בת עשיר נכבד ושוע אבל הוא את אשר הבטיח קיים ולא שת לבו גם לזאת:

---

*) וז״ל התנאים שעשו:

ב״ה מזל טוב יצמיח ויעלה. כגן רטוב למעלה.

המגיד מראשית אחרית, הוא יתן שם ושארית לאלה דברי התנאי׳ והברית שנדברו והותנו בין הצדדים דהיינו בין הבח׳ המופלג׳ ה׳ משה סופר מפפד״ם הבא בכחו ובעצמו צ״א — ובין התו׳ מו״ה הירש יערוויץ מפרוכטיץ העומד בצד אחותו האשה מרת שרה בת הרב מו״ה משה יערוויץ זצ״ל ובש״פ וא״ה צ״ש —

ר״ד הבח׳ ה׳ משה הנ״ל ישא במז״ט ויקדש את האשה מרת שרה הנ״ל בחופה וקידושי׳ כדת משה וישראל ולא יבריחו ולא יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה שום הברחת ממון בעולם רק ישלטו בנכסיהון בשוה —

ההתחייבות מצד החתן ומצד הכלה כבך מבואר בכתב שלישית שיש ביד כל א׳ מהצדדים הנכתב ונחתם בק״ק פרוסטיץ יום ה׳ יוד סיון תקס״ה לפ״ק כה יהי׳ זכה יקום חוץ מזה שנאמר שם בענין ההתחייבות מהחתן לבוא לבית הכלה קודם ר״ח מרחשון תקס״ו הבע״ל באם שלא ישלח רבו הגאון מו״ה נתן אדליר הכהן נ״י במכתב עבור. החתן הנ״ל נתרצה עתה התו׳ מו״ה הירש הנ״ל להרחיב לו הזמן עד ימי חנוכה תקס״ו הבע״ל. גם בענין התחייבות מזונות להזוג אחר החתונה על שלחנו בחנם נתרצה התו׳ מו״ה הירש הנ״ל למלאות רצון רבו של החתן ה״ה הרב הגאון מוהר״נ כ״ץ הנ״ל נע״ם להוסיף לו עוד שלש שנים והתחייב עצמו ליתן להזוג הנ״ל ארבעה שנים רצופות אחר החתונה מזונות על שלחנו בחנם נגד זה יניח החתן הנ״ל אותן מאה זהו׳ המבוארי׳ במכתב שלישית ביד גיסו מו״ה הירש הנ״ל עד כלות זמן שני המזונות אצלו — ויתר פרטי הנכתבי׳ במכתב שלישית הנ״ל כולן שרירי׳ וקימי׳ ונשארים בתוקפן כתוקף כל חשטרות הנעשי׳ כתקח״ל וכאשר קבלו הצדדים הנ״ל לאשר ולקיי׳ בח״ה ובשד״א ובנתינת רשות להשליש ליתן הה״כ של צד העובר לצד המקיי׳, והקנס לא יפטור את החרם, וההרם לא יפטור את הקנס. גם התחייב עצמו התו׳ מו״ה הירש הנ״ל ליתן לאחותו הכלה ק״ה ושטר זכר שלם. גם זה ישתדל החתן הנ״ל מאחיו שטר חליצה בחנם ומחמת קטט ועירור ח״ו יעמוד כתקנות קהלות שו״ם וקנינא מן הצדדים על כל הא דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא בי׳ נעשה פה ברין יום ג׳ כ״ב סיון תקס״ה לפ״ק הכל שריר וקים.

וליתר תוקף ועוז באו הצדדים בשמם על החתום

הק׳ צבי הירש במו״ה משה יערוויץ זצ״ל
הק׳ משה סופר מפ״פדמיין יע״א.

בפנינו ח״ם התמו א״ע ה״ה מו״ה הירש במו״ה משה יערוויץ ז״ל וה״ה הב׳ ה׳ משה סופר מפ״פדמיין יע״א. ודא היא התימת ידם ממש ולראי׳ מהימנא בעה״ח פה ברין יום הנ״ל הק׳ יוסף במו״ה לוי זצ״ל מלייפניק ונאום הק׳ זעלקי בר״מ באסקאוויץ.

ויהי בדרך הלוכו לספר"מ שבת בק"ק קעללין שבת א' והזדמן שבאותו שבת הי' שם רב זקן א' מרבני מדינת מעהרן ודרש בש"ק והבחור ר' משה דחה כל דבריו אשר חדש בהדרשה וביום א' חקר הרב ע"י משמשו מי הוא זה אשר דחה כל דבריו והשיב הוא לו אני מקטני תלמידי הגאון רנ"א ואם הרב לא הי' יכול לעמוד בפני קטן תלמידיו איך יצא מפיו לאמור ,בכה יעשה לעיר באסקוויטץ עד שלא רצו לקבל אותי לרב וקראו את האשכנזי" כי כן אמר הרב פעם אחת בעת הי' הבחור ר' משה בעיר ונדבר אודות המהלוקה בבאסקוויטץ והוא שמר את הדבר ועתה הגיע עת תשלומין :

והנה בבואו הרה מפ"פ קדם שבא לידי נשואין יצא חוק מהמלכות שאין רשות ליליד מחוץ למדינה לקבוע ישיבתו ודירתו במדינת מעהרן וע"ז עלה ספק בלבו יען כי עיקר בוונתו המפצו בהתקשרות שידוך זה הי' רק למען יוכל לישב אהלת והעבודה ע"י שנסור יתן לו אוחותו בביתו ועתה יהי' מוכרה לכתה תלוי הוץ למדינה ומאין יבוא עזרו ע"כ עשה שאלת חכם אצל רבו הגאון בעל הפלאה ז"ל אם רשאי באופן זה להתיר הקשר או לא ויארכו הימים במשלש הדשים ולא בא תשובה מרבו וחשב אולי אין רצון רבו לקבל אחריות הענין על שכמו להתיר הקשר, ועשה הנשואין וכאשר החתן יוצא מחופתו הביאו לו מכתב מרבו אשר תוכו רצוף היתר להפריד הקשר וביקש שיבוא סיד לעיר מולדתו ויצא בתופים ומחולות יצאו לקראתו אבל נתאחר המכתב על הדרך הרבה ובא מאוחר ומזה ראה כי מן השמים עכבוהו שישאר פה וישב איזה זמן בעיר סעמניטץ במדינת אונגארן סמוך לגבול מדינת מעהרן כי שם הי' התתונה ושם לא היתה פקודת הממשלה הזאת :

הפקודה מהמלכות גרמה שערורי' גם בעיר פרוסניטץ כי הגאון אב"ד רבי יואל באסקוויטץ ז"ל הגם שהי' יליד מדינת מעהרן אבל בנתיים היה דר בק"ק אובן ישן (כמובא ג"כ בתשובה נודע ביהודא תנינא או"ח סי' כ"ז) וע"ז נפסד ממנו חזקת תושב במדינת מעהרן, וע"כ בא הפקידה מן מושלי המדינה שיעזוב את מקומו ויצא מהמדינה חוצה והנה ראשי הקהלה ההיא נועדו יחדו והתיעצו ועלה במוסכם שיעשו בקשה להקיסר ומענה בפיהם יען הרב שלהם הוא יליד מעהרן וגם כבר נתקבל ואיוה למושב לו העיר ההיא קודם שבא הפקידה ע"כ ימיב המלך עמהם שכבוד הרב במקומו מונח ולא יהי' בכלל הפקידה וכן כתבו וחתמו במושב הקהל, ואחר כ"ז עמד איש א' וענה רבותי יען שאנו עושים בקשה זו נצרך לה ג"כ בקשה שני' עבור ר' משה פ"פ שגם לו יותן רשות לישב במקומו והתרצו הקהל וכתבו למטה בסוף הכתב איזה שורה כאן נמצא וכאן הוא בחור אחד מספר"מ זה איזה שנים והוא לומד עם אחרים בחנם בלא קבלת שכר והולך בדרך הישר ע"כ גם עבורו נבקש כהנ"ל. ולא עבר זמן הרבה ובא התשובה מהמלך וכה דיבר : להרב רו"ב ניתן זמן ג' שנים ובתוכן ישתדל לרבנות אחרת חוץ למדינה, ולהבחור מפ"פ הרשות נתונה לו להתיישב בכל מדינות המלך באיזה מקום שירצה וכאשר יצא דבר המלך כן הי' הגאון רו"ב הלך לישב על כסא רבנות לק"ק באניהאד באונגארן ור' משה פ"פ שם לדרך פעמיו חזרה לעיר פרוסניטץ עם אשתו והי' לו ארוחתו *) על שלחן גיסו ואז שקד עה"ת מאוד וכה הי' דרכו

---

*) כל שבעה שנים שישב בפרוסניטץ לא אכל בשר מטעם הכמים כאשר אמר בעצמו ואני הולך רכיל ומגלת סוד מעמו ונימוקו נראה ממכתב קדוש מהגאון המובהק מהו' יואל באסקוויטץ ז"ל שהי' אב"ד שמה בעת ההיא, אשר ערך אליו בענין זה וסמני מיכן הענין כי הי' מפקפק הרבה על נאמנות הקצבים בענין כשרות וחשש על דברי הרב וסגע עצמו מלאכול בשר כל עיקר :

אסר

בקודש במש"ק ישב ללמוד ולמד כ"ד שעות רצופות לא נתן שינה לעיניו ולא אכל עד לילה השייכת ליום ב' אחר שהתפלל ערבית הלך לישן וישן עד שעה י"א ואז קם ממשכבו ואכל מעשה אופה ושתה משקה קאפפע וישב ללמוד עד לילה השייך ליום ג' והתפלל ערבית ואכל מיד סעודתו הנ"ל ולא הלך לישן כל הלילה וגם יום ג' הי' ער עד שבשני פעמים מעת לעת לא ישן כ"א פעם אחת וכן עשה שתי שנים רצופות ואמר שהשעה קודם חצות הלילה לא הי' ישן מימיו כי בימי נעוריו הי' ישן בלילה עד שעה ההיא ולזקנתו לא הלך לישן עד אחר שעה ההיא ואמר שקבלה בידו מי שער בשעה ההיא לא יבוא לידי טומאה בלילה ומרגלא בפומי' ישנתי אז ינוח לי אם ישן אז שמנה שעות ינוח לי יש די על עוד ארבעים שעות — ודלא כרמז הרמב"ם :

והנה גיסו אשר הבטיח ליתן לו די מחסורו אשר יחסר לו לא די שלא נתקיים בו תיכף לת"ח ברכה אף זאת אירע בו שהלך אחורנית וירד מנכסיו אחת לאחת אבל גיסו רבי משה לא הרגיש בהדבר ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל נתן לו בלחם הפנים בפנים יפות ושלא יצטער אותו צדיק הסתיר גיסו מעמדו מלפניו עד שפעם א' בליל ש"ק הביט ר' משה על השבכה אשר על ראש זוגתו שלא היתה של שבת שלה כי אז היתה הרגילות שנשים לובשות שבכות מרוקמות בזהב בשבת וכאשר שאל לזוגתו מה נשתנה הלילה הזה מכל לילי שבתות ענתה ואמרה ודמעתה על לחיי יען לא הי' בבית אחיו מעות על יין קידוש עבורים ע"כ השבכה היא מצנפתה על יין קידוש וכשמעו זאת ואכן נודע לו הדבר ממעמד גיסו אז הסכים בלבו שלא להכביד עולו עוד על גיסו ולפרנס עצמו מיגיע כפו ושלא יצטרך להשתמש בתגא רצה ללמוד אצל אומן מלאכת החייט ועל ידה יפרנס עצמו ושאר העתים הפנוים ישב על התורה *) וכן הי' גם בדורות

*) אמר המסדר: אמרתי בהמשך סיום הש"ס משניות לתחלתה כי בעוקצין מסיים עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ומתחיל מאימתי קורין את שמע משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן והחכמים אומרי' עד חצות ואמרתי עפ"י שפירשתי המדרש עשית מנורת זהב טהור נתקשה משה במעשה המנורה וא"ל הקב"ה מקשה תיעשה המנורה ועוד נתקשה בה עד שנטל ככר של זהב והראה לו עשייתה ואעפ"כ נתקשה בה הרבה מה עשה הקב"ה חקקה על כף ידו של משה ואמר ראה ועשה בתבניתם וגו' וי"ל כי ידוע המנורה מרמז על אור התורה וצריכה להיות זהב טהור ליומד לש"ש בלי סיגים ופסולת בלי מחשבת זר ופיגול לא קרדום לחתוך ולא עטרה להתגדל ונתקשה משה איך באפשר להתקן עצמו ללמוד תורה כזה ובאיזה אופן ואמר לו הקב"ה מקשה תיעשה כמ"ש חז"ל כך דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה וכו' במיעוט אכילה ומיעוט שתי' ומיעוט תענוגים וע"י זה יקבל עליו על תורה והיינו מקשה מתוש כתות למאור לאור במאור התורה. ועוד נתקשה בה משה בכ"ז מאין יבוא עזרו של הלומד ימציא לו את המיעוט הצריך לקיום גופו ולפרנסת אנשי ביתו אם הוא יושב אוהל תורה והראה לו הקב"ה ככר זהב הכוונה הראה לו מחזיקי התורה בעלי כיס' ובעלי זהב אשר יתנדבו לבם להיות לעזר וסעד ללומדי תורה בשמען אחי עזרי'. ואעפ"כ נתקשה משה הרבה כל זה יושר בזמן שיהיו' מחזיקים ותומכין דאורייתא אבל מה יעשו הלומדי' כמו בדורינו ר"ל אשר אפסו מחזיקי תורה ואין מי שישים עינו לטובת עליהם ולעמוד לימינם והתורה מה תהא עלה והדבר עשו כרשב"י ולא עלתה בידם ואין סומכי' על הנס. מה עשה הקב"ה חקקה על כף ידו של משה ואמר ראה ועשה כתבניתם הכוונה בדור כזה צריך הלומד תורה שנקרא משה לעשות בעצמו ולעסוק במרים כפי הצורך עד שימציא לו פרנסתו בצמצום ושארי עתותיו יקדיש לה' ולתורתו וזהו שרמז לו חקקה המנורה על כף ידו אשר בה בידו עוסק האדם בפרנסתו או באומנות וראה ועשה גם אתה כתבניתם כמו שעושים עמא דבר ובאופן זה תהי' באפשרך לקיים שניהם כאחד וחפץ ה' יצליח בידך לפרנס ביתך וללמוד תורה יפה ת"ת עם ד"א ובאופן זה יהי' מנורת זהב בהיר.

הראשונות, בימי התנאים ואמוראים הקדושים בנמצא הרבה פעמים בתלמוד אשר התפרנסו ע"י מלאכה קלה ונאה כמות שהיא, אבל קשה יותר מכמו שהאמין הי' לו הדבר כי כבר הגיע בשנים אשר קשה על האדם להתחיל ללמוד איזה אומנות כי הי' אז בן שלשים שנה ע"כ הי' נבוך שאם יזדמן לו איזה קהלה אשר יספרו אותו אל אחת הכהונות אם לא יקבלו והגם שהי' מקודם בורח מאוד מלשמש בכתרה של תורה אבל עתה לא ראה מנוס כי כלה פרוטה מן הכיס ובמעט בבוא עני לבקש מאתו איזה עזרה לא הי' בידו לפורטה אפילו פרוטה, ועל טלית קטן שלו היו כפתורי כסף ואם בא עני חתך כפתור אחד ונתן לו למוכרו ולהוציא ניתן חציו להעני והחצי לו *) והנה בו נתקיים טרם יקראו ואני אענה בימים אר׳

והנה כי כן יש לרמז שכוונו בסוף מקצין עתיד הקב"ה להנחיל לכל כי ידוע היושב ועוסק בתורה נקרא צדיק אבל גם המחזיק את התו"ת גם הוא צדיק כי יש לו חלק בתורתו של הלומד אבל באין מחזיק ותומך וצריך התו"ת בעצמו להמציא לו די מחיתו הרי הוא בשני פעמים צדיק הא' מצד כי יושב ועוסק בתורה והשנית שגם עוסק בד"א ומחזיק א"ע ויש בו ג"כ בחינת מחזיק תורה וזהו עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק מי שהוא בבחינת צדיק וצדיק עתיד להנחיל ש"י עולמות ויהי' כולו שלו מבלי שיגרע חלקו ליתן גם למחזיקו. והנה יש ירמז כי על יעקב אבינו אשר הקרא איש תם יושב אוהלים כלומר שני אוהלים אוהל תורה ואוהל ד"א ע"כ נקרא יעקב ג"כ במקובלים בדית התיבון שסבריה ומחבר שני הקצוות בנוטא אחד ושני פעמים יעקב בגמטריא ש"י כמו להנחיל **אוהבי יש** ומי שעושה כן שמקיים יפה ת"ת עם ד"א והוא בבחינת שני פעמים יעקב יש לו קנו ומתחה כנגד ש"ד ימים אשר השטן שהוא במספר שס"ד ימי' יקטרג בסיבא בחד"ל ביומא, וכדי שיהי' באפשרי' לקיים דרך זה אמר ואיצריתיהם אמרא שלא יחסר להם מאומה, בפחית נפשם וזה נתקיים בידם.

והנה מי שמתפרנס ע"י אחרים בקושי להיות ירא שמים אמיתי כי לבו בכיסו ורוצה להיות לי הכנעה ושפלות נגד המחזיקו ולפעמים צריך ג"כ לעזוב דרך התורה והיראה מפני חמת המציק באשר הנסיך ולכבדיני ועיניו רואות בעוה"ר אבל מי שמתפרנס מיגיע כפו אינו צריך לישא פני אדם על שבכמו רק על שמים וגדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים כלומר אם הוא ירא שמים ועוסק בתורה ונהנה ג"כ מיגיע כפו זה גדול יותר מאשר הוא ירא שמים לבד וצריך והנהגות מאחרים וזהו י"ל ההמשך לתחילת הש"ס לפמ"ש שדרך היותר במוח לעבודת ה' הוא אם הוא בבחינת צדיק וצדיק ותורה וד"א יחדיו מצומדים אצלו וע"כ מתחיל רבינו הקדוש מאימתי קורין את שמע שהוא קבלת עול מלכות שמים ולא קבלת עול בשר ודם ואמר בשעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן ולא אמר בתרומה כי סתם תרומה היא מה שקבל מאחרים וע"כ אמר בתרומתן תרומה של עצמם אשר כיוצא קידש לה' להחיות את נפשם בתבונות כפם למען עסוק בתורתו לעבודת ולשמרה ועד שיעור ואמרו חכמים עד חצות דהיינו חציו לה' וחציו לכם שיחלק עתותיו ואז אשרי לו בעוה"ז וטוב לו לעוה"ב בית"ה.

*) אמר הסופר! מה שהי' קדוש זקיני ז"ל ממאס ברבנות כ"כ וכמו כן נראה ממכתבי קדוש זקיני מהרע"ק איגר ז"ל (כמובא לקמן בתולדות שלו) מובן לכל מבין כי מי שנושא עול צבור על שכמו באמת קשה עליו להשלים נפשו בתורה ועבודה כפי דרגא דיליה ולפי מעלותיו הרוחניות ובשרוגותיו, כי צריך לבלות זמנו בענינים שונים וביטולים הרבה מפריעים אותו מלעבוד את בוראו ברעית נפשו לא כן מי שהוא פנוי מעול הצבור ועתותיו בידו יעבוד עבודה תמה ועלה יעלה עד גבוהים ולהיות גבר בגוברין ואני פירשתי בבחינה זו מה שפירש"י בפ' בהעלתך שהוציאו הפתקאות על שבעים זקנים והשנים אשר הוציאו פתקא חלק אשר לא הי' נכתב עליו "זקן" אמר להם משרע"ה אין הקב"ה חפץ בכם, והדבר תמוה מאוד הלא דבר הברורי הוא זה ששנים יוציאו פתקא חלקה מאחר כי ע"כ אנשים הוציאו ע"כ פתקאות ואיך יגנה אותם משרע"ה לאמור אין הקב"ה חפץ בכם ומנין שלא היו חשובים כמו חבריהם והוא פלא, אבל אתמהה הכוונה להיפך עפ"י שהקדמתי כי להתחיל על צבור על שכמו הוא דבר קשה כי לא יוכל עי"ז לעלות במדריגות משולשות והלא אמר ויעש למשה הכל עליהם על אלדד ומידד צרכי ציבור והם כלים מאליהם וירדו ממדרגתם כפרש"י וי"ל שמטעם זה בקשו אלדד ומידד באמת למנוע את עצמם מלהיות ממונים על הציבור אף שהי' בכתובים ועפ"ז י"ל להיפך אלו אשר עלו עליהם פתקא שהי' כתוב הדר זקן בע"כ הצ"ל:

באו אנשי ק״ק דרעזניטץ וקבלו אותו לרב עליהם *) וראה כי מן השמים הוא ובע״כ נענה להם ראשו ויען כי הי׳ אז מתקנות מדינת מעהרן שצן קהלה רשאי לקבל להם רב בלי הסכמת הרב דמדינה ע״כ בא לבקש רשות והורמנא וגם ביקש בענותנותו שיעטרהו הרב המדינה בהתרת הוראה כי לא ישמש עוד ברבנות וז״ל ההורמנא אשר בידי הב״י ממש מהגאון מהר״מ [illegible] זצ״ל יצה״ו אז האב״ד במדינת מעהררן.

משה שמה בשמחת תורה, ויו הדרתו מבהיק בסבירה, הבר [illegible] ובולו [illegible]
מפז ופנינים יקרה, ה״ה הרבני המופלג [illegible] מו׳ משה פ״פ נ״י

הצריכני ליטול משא דבר הי׳ על שבמם ישרא ירצנם ישלא לטיבתם אבל השנים אשר היציאו פתקא הלקה אמר מש״ע״ה לסעליותא הקב״ה איני חפץ בך שגם אתה הבא [illegible] הציבור על שמפך ותעבב מדרגתך ותשלמתך ב״א שתתעלה ותתגדל כהפין נפשך בלי מבטי ופפי״ק ובבית יהדר הי׳ להם יו״א גנאי חלילה בנ״ל ומיסר השכר יש להיציא בזה ואין כאן מקום להאריך בדברים:

[illegible] שמי הדבנית ששרתי לי:

בעזה״י למו״ט מ״ב ב״ב [illegible] הא׳ יבדד

כתר תורה			כתר שם טוב
אורך ימים בימינה	ואת הברכה אשר יברך משה איש אלדי׳	יהי׳ ביתו מלא ברכת ה׳ בבית פר	עושר וכבוד בשמאלה
		יתגדל שמו בקרב הארץ	
	ישפיט עניי עם יושיע לבני אביונים	עליו לא יעביר בלין והר	
	ידין עמו בצדק ועניים במשפטי	יאריך ימים על ממלכתו בק״ק דרעזני	
	ישא גבעות בצדקה והרים בשלו		

משה עלה למרים, רום המעלות, תרים הודו וקרנו קרן פני איש, זי׳ תורה וזו שברה, נוצר תאנה יאכל פריו.

פרי קדשה הדר הוא לעם סגולתו, סגולת מלכים מלחי וקברנשתא דספינתא שר ים התלמוד פירשת פרוש ורכיב רכב אתיונית צהדהות ויושב על מדין ומיעץ כאחד מהשרפים שרפי מעלה אחת ימשה שבע שמחות, שמחה לאיש בטענה פיו פה קדש יאמר בזה ראה וקדש, קדושה לשעתה ולעתיד עתידן לזה היום שקוינהו מצאני את שאהבה נפשי, ונפש רוח הסקים ריח הבריות נוחה הימנו ירום כסאו ונשא מלכותו לא״י בקהלתינו דרעזניץ יע״א ה״ה הרב הגדול לגדולתו אין חקר, חוקר חכל וסוקר, הרים טוהן ועוקר בי״ע ע״ה פ״ה התורני והרבני מו״ה משה סופר נרו, בשמו כן תהלתו פני משה כפני חמה, המאה וחלב תחת לשונו לשון מדברת מדברנא דאומתי׳ דבר לדור אחד המנוחד שבעדר צאן קדשים. קדושה נוהג בו מקבלה ואילך, הוא יברך בסקהלות ברכות התורה בכל שבת ושני ימים דר״ה ויו״כ וביו״ם ראשון ושביעי דרגלים לקרותו לשלישי, והשליש נשען במשען לחם לפי הטב ומזונותיו קצובין מראשית השנה עד אחרית השנה המשה ושבעים רייניש מקופת הקהל כפי הפקודה חדשה בדור הזה, הדרשן לשבת שבה דרש משה בכל שני שבתות, והאמינו בדו ובמשה ויחשבו לו צדקה מקופתם המשים וחצי רייניש לשבת וכשם שנותנין שכר על הדרישה כן ינתן לו שכרו בשני שבתא דרגלא, חסרא וחיי לפום רבנן לזה ינתן לו מעות ויינית היינו מן איינקעללערונג אי חביות שני פגי״ה, ובשעת סבקרה מכל חבירת מ״ו צ״ל קמחא דפסחא כדי סיפוקו, הכנסות הבנית בשעת התחונה מכל מאה גרן כפי התקנה, ולא זו אף זו מכל שטר ושטר מה שמקיים עם חתמו ונאמן דקבלתינו יתן לו [illegible] כ״ב ע״ל העשיר לו ירבה והדל לא ימעים ומכתיבת מקומות לתוך פנקס הצדקה און בעוה״נ והן בעדנ מכל חד וחד צ״ל, ואמו תנא כי רוכלא וכו׳ כל הכנסות שהוי להרבנים הקודמים ממנו גם ממנו לא יגרעו ולו יוסיפו זה משלנו ודי יוסף על אלה אלף פעמים ככה, מלכותו תיכן לעד לברכת ולהצלחה: כל הנ״ל נעשה באסיפת רו״ם בצירוף ב״ס רוב מנין ורוב בנין ויהי׳ לשטר זה כל דת״ק עם כל תוקף ועוז כתוקף כל שטרי ומעשי קהל שאינן צריכין קנין [illegible]

ולראי׳ בעדת היום יום א׳ ג׳ אלול נשיא אלקים הוא בתוכינו לפ״ק פה דרעזניץ.

(וחותם הקהל) כ״ז מבעלי בתים חתימת ידם.

וז״ל

בדק"ק דרעזניטין העירה, אשרי לו שבא לכאן ובידו הלכה ברורה, עסק בישיבה
של עולם ויורד לעומקא דדינא לבאר כל המירא, לשמור לעשות ולקיים כי טוב
הורה, תהיתי אקנקנו ומצאתי וראיתי שמשנתו בפיו סדורה, ותדבק נפשו בדברי
תורה חיים למעלה ולמשכיל יורה דעה בגרונו שגורה, גם שכלו מהיר וצדק לדמות
מלתא למלתא בסברה ישרה, ואחרי הודיעו אלקים את זאת וישבע טובות בלבו
טהרה, למצוה רב יהשב איש ההוא לנהוג בו כבוד ושררה, הוא ישפוט וישבי
תבל בצדק וידריכם בדרך ישרה והנני סומך ידי עליו לעטרהו בנזר ועטרה, ידין
דין ויורה גם הוא יורה, והלכתא כוותי' כשמואל בדינא וכרב באיסורא, ויעלה
מעלה מעלה לראש ולאב"ד במילי דשמיא וציבורא, וכל העם יזהרו בכבודו ויקרו
והבבו בחיבה יתירה, ושלא למרות פיו ולעשות נגד רצונו הרי אלו באזהרה
השומע לי יזכה לראות בבנין בית הבחירה, ובביאת משיה צדקינו וגואלינו
במהרה :

ובעה"ה פה ניקלשפורג יום ד' ט"ב חשון תקנ"ד לפ"ק :
נאום הק' מרדכי בנעטה הונה פה נ"ש והמדינה יע"א.

הנה הוא בא בכבוד גדול למקומו אשר איוה ה' למושב לו ובבואו להעיר מרוב
השמחה חלצו הסוסים מן העגלה ומשכוה בעצמם ובראותו זאת בהירה עין
קפץ מן העגלה אבל לא הניחו לו והושיבו עליו בע"ב וכה הביאו אותו העירה
דרש דרשה נפלאה ויישב שם בכבוד גדול אהוב למעלה ואהוב למטה והרבה
תורה וטהרה ותיקן תקנות טובות ושם התחיל להשיב לשואלים בדבר הלכה כנראה
בספרו ה"ס, וגם כתב שם רוב השירים אשר שר משה ונדפסו כמה פעמים בשם
שירת משה' ופעם שאלו אותו למה לא כתב גם בפ"ב שירים כמו בילדותו
השיב לא בשנים הראשונים האחרונים כי בילדותו כאשר הגיעו הימים הקדושים
אשר חישב אדם עם קונהו ומצא מעשיו כדי מדתו מרוב השמחה צלהה עליו רוח
השיר לא כן בפ"ב שטרדותיו מרובות אין לו פנאי לזה, ורוב השירים כתב בין
יוה"כ לסוכות, וגם הי' דרכו לכתוב שיר קודם שהתחיל לכתוב בפנקס חדש ה"ת
עמוד הראשון שיר מוסדי מענין המסכתא או לפי הענין ולכל מועד מועדים והצי
מועד אז ישיר משה. והנה עתה נתקיים תיכף לת"ח ברכה כי מעת הלכו מפרעסבורג
התחיל לזרוח שמש ההצלחה שנית על גיסו מהו' הירש ונראה עין בעין כי מן
השמים הי' לסבב סיבות שיקבל ע"ע משרת הרבנות כדי להאיר לארץ ולדרים
אחר כמה שנים הלך גיסו לעולמו וזוגתו נישאת לאיש אחר ובעת פטירתה הניחה
כלי כסף המרובים לגיסה רבי משה פ"פ ואמר שרוב כלי כסף אשר לו
ממנה המה.

לא ארכו הימים ושמע הטוב נודע בשערים הולך וגדול עד כי קהלות רבות ונכבדות
התאוו תאוה למנות אותו לראש ולנשיא עליהם ולהסות תחת צל כנפיו
לדוגמא אזכיר איזה קהלות בשנת תקנ"ה נתקבל לאב"ד בק"ק מאטערסדארף
במדינת אונגארן והתרצה להם אבל בעת ההיא קבלו אותו ג"כ בק"ק פרוסניטץ
הגם שנפשו חשקה לעיר ההיא אשר כבר ישב שמה עוד בימי בחרותו ולאחר
חתונתו ועשה קיבוץ וריבוץ ופעלים לתורה כנזכר למעלה אבל בכ"ז הוא את
הבטחתו לק"ק מט"ד שמר ולא השיב אחור ימינו *)

---

*) ז"ל במכתבו לפרוסניטץ : יום ד' כ"ד למב"י תקנ"ה לפ"ק.
שלומים אלף לשלמה שר האלף שהשלום והמשרה על שכמו הנגידה. והמפסר רישי' דעמי' מדברנא
דאומתא התורני הקצין השתדלן המפורסם כש"ת מהו' שלמה סג"ל נ"י העלין :
יבל

הלוכו מדרעזניטץ למט"ד הי' דרך עיר פ"ב ושם קיבל פני הגאון האדיר רבי משל
איגרא מטיסמניץ זצ"ל שהי' אב"ד בעת ההיא כאשר כתב בעצמו בה"
חלק א"ע הלק שני סי' י"א וז"ל: ובהדי שותא אספרה כמו בשנת תקנ"ח בנסע
מק"ק דרעזניץ על כסא רבנות דק"ק מט"ד קבלתי פני הגאון מהו' משולם טיסמני
זצ"ל פה ק"ק ובאותו פרק הביא לפניו ספרא דדיינא הרשאה לשליה גט שנשל
מכאן ודקדק הגאון על קוצו של יו"ד ואמרתי לו הלא כל הני דקדוקים בהרשא
היא מטעם שכ' ריב"ש שיש לחוש כיון שלא דקדקו המסדרים בהרשאה שמא ג
בגט לא דקדקו בכמה דברים וזה לא שייך גבי רבנן הרב גברי ומי יהרהר
והשיב לי זה הי' בדורות הראשונים שהי' השלוחים בחזקת צדיקים ומהימן שבפ
ובפ"ג והרשאה הוא רק ליתר שאת ואין לדקדק כ"כ אבל בזמנינו אלו בעו"
אין חזקת שלוחים כשרים ועיקר הקיום הוא ההרשאה אלו דבריו זצ"ל ומזקני
אהבונן אם בשנת תקנ"ח כך מה נאמר בשנת תקצ"ט אשר בעו"ה ירד הדת אלפי
מעלות אחורנית שיש לדקדק יותר ויותר עכ"ל והשתעשע עמו שקל וטר
בפלפול וכאשר הלך מאתו לדרכו ליווהו הגאון מיציע העליון עד שער החצ
הרואים כן ראו וכן תמהו על רוב הכבוד שעשה עמו כי לא הי' רגיל לעשות כ
לרב אשר אפי' כגובה ארזים גבהו ויושב בקהלה גדולה, ונכבד א' הרהיב בנפש
עוז לשאלו על יתרת הכבוד אשר עשה להרב ממט"ד והשיב הגאון יען הוא צדי
ות"ח גדול אשר תורתו ומעייניו ישלח חוצה מפה פרעשבורג והפליג מאוד בשבח
וזקני זצ"ל הי' מספר משבחא דהגאון מעומק שכלו ורוחב בינתו וגודל הריפות
יסיפר שהציע לפניו הלוקא דרבנן בפלפל עצום ואמר לולי שהוא ג"כ חידש
ההילוך הזה והי' יודע אותו לא הי' באפשרי להבין דבריו מרוב עמקותו ופלפול
הרב ועל קושי' א' תירץ לו כמה וכמה תירוצים מיני' ובי' וכאשר הספיד א
הגאון הנ"ל בכה ואמר אני זכיתי לקבל פניו וראיתי שתי זרועותיו כשני ספר
תורה: מפ"ב שם לדרך פעמיו לע"מ וויען ומשם למחוז חפצו ק"ק מט"ד ולפ

וכל שיח טרם יצמח צדקה ותהלה מאל נורא עלילה לי' ולכל בני הקהלה יזכו לעלי
במסילה אשר בית אל עולה וכו' ומה נכבד היום הזה אשר עשה ה' עמני ע"י שלוחים
מהימניתים לשים משא עבודת עיר הקודש פרוסניטץ יע"א ואנן מה נענה בתרייהו נברך ונודה
לה' הסדי שהגיעני לזמן הזה, וביתר שאת אשא ידי ואברך ה' אשר עשה ככה עיכובא באלה
מפני המשולחים שלא באו לכאן שביע ז' סתרי ותלת טעמי וכו' והשני הבי נכבד כביד השי"ת
להיות כי כבר השבתי לק"ק סמ"ד בהן שלי שאבוא לשם ולא אהתל בהם ח"ו ולא אחזור אחר
הירוצים ואמתלאות כנהוג ועתה אם אחזור בי הלא יאמרו בחפזם כל אדם כוזב וזה איש משה
אשר שמנו המשרה על שכמו בדאי הוא וכדי בזיון וקצף וחילול ה' ח"ו ובמקום שיש חילול ה'
אין חולקים כבוד לרב, האמנם אנכי ידעתי כבוד קהלתכם כי רב ויקר תפארת גדולתם כי עצום
וראוי לרב ומנהיג במט"ד לעקור סיבי' ומשכני' לרהוט וליזל תלתא פרסא בהלא להמות שכמו
לסביל משא דבר ה' בפרוסניטץ עיר ואם בישראל אמנם היכי דאיכא ח"ה שאני ואתה יערב
חין מליצתי לפני ידו"נ נ"י ויראה לעשות עיכובא בחיתום שטר הרבנות וכו' משה"ק סופר
מפפד"מ. — וע"ז השיב האיש הנכבד ההוא: יום ה' ל"ב למב"י שלום וכו' מהור"ר משה פ"פ נ"י.
ראשית הדבר אתן תודע לאמ"ו יחי' שקבלתי שבוע העבר מכתבו הטהור אשר כוננו אצבעותיו
הטהורים ונאמן עלי הדיין צדיקו של עולם שהי' לי לנחת עד אין קץ ומתוכו ראיתי את אשר
יבקש אמ"ו נ"י לבלתי לגמור הדבר מחמת שכבר אמר בהן לק"ק מט"ד ובאמת הי' מוסכם
בדעתי לקיים בקשתו ויגזור אומר ויקום אך מחמת הפצרות האנשים האוהבים ונאמנים לאמ"ו
נ"י אי אפשר להתעכב הדבר והבאתי מבח אל הפו"ל לגמור את שטר הרבנות כמבואר פה
בקאפיע ודעתי הי' ליסע מיד לק"ק נ"ש להרב דהמדינה נ"י וכו' עבדו ומוקירו - וכו'
שלמה העלסן

שהגבילו ראשי הקהלה יהי' זמן בואו ביום ה' לעת ערב והמה לגרמייהו עבדו הבינו אשר יביאו את הרב שלהם בכבוד גדול לעירם ונאספו שמה העדרים אנשי ודא וגליל וקהלות ישראל הסמוכים לכבודו אמנם כי בבואו זקיני זצ"ל ביום ד' לעיר וויען חישב את דרכיו שלפי הקביעות הנ"ל לא יהי' באפשרו להתפלל ביום ה' שחרית בציבור ולא ישמע קריאת התורה לא בוויען ולא במט"ד לזאת אחז צדיק דרכו ונסע עוד בלילה מוויען ובעברו כל הלילה בבוקר השכם בא לעיר מט"ד. והנה בהודע לאנשי העיר כי בא החכם למזרח בהורה השמש על הארץ המה ראו כן תמהו כי האורח שלא בזמנו בא והניח להם את כל הכנה דרבה כל הכבוד אשר יזמו לעשות לו בבוא להעיר והוא בצדקתו לא שת לבו לזאת מיד הכירו כולם תמימת דרכיו וצדקת מעשיו וכי בורח מן הכבוד הוא וכבוד שמים עדיף לי' ושמחו בו מאוד.

והנה בעת תקע אהלו אוהל תורה בעיר מט"ד באו עמו ג"כ בחורי חמד אשר למדו בישיבתו בדרעזניטץ כי הי' קשה עליהם פרידתו ואהבתם אליו הי' אהבת נפש וכאהבת בנים לאביהם ונתוספו עליהם כהנה וכהנה אשר באו לחסות בצילו והי' לו ישיבה מפוארה אשר ממנה יצאו כמה וכמה גדולי ישראל מרביצי תורה וטהרה ואחד מהם הי' בשמו רבי פנחס ליב ואותו התקשר בקשר שידוכי' עם יתומה א' אשר גידלה בביתו מקרובו זוגתו הרבנית ונתן להם נדוני' וגם איזה שנים ארוחה על שולחנו כי אז עוד מנע ה' מזקיני זצ"ל פרי בטן: *)

*) סיפר לי דודי הגאון קדוש ה' מהו' שמעון סופר זצ"ל אבדק"ק קראקא ממהות התלמיד הזה — בדרעזניטץ בא אל זקיני זצ"ל נער א' בן ט"ז או י"ז שנים וגילה לו שרצונו ללמוד תורה ונפשו חשקה בה ובשמעו הבחורים כן שחקו ויהתלו בו איך בר שנים כמוהו אשר לא ראה אורות בימיו רצונו לתקוע עצמו ללמוד גמרא אבל רבם גער בהם למה זה תצחקו הלא כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד ויקרב את הנער וציוה להבחורים וקבע להם עתים שזה ילמוד עמו שעה זו והאחר שעה אחרת וכן עשו, אבל נוסף למה שכבר הגיע הנער הזה לט"ב שנים עוד זאת הי' לו מדת קשה לשמוע ומהיר לאבד עד שאם למדו עמו איזה משנה מאה פעמים עד מהרה שכחה ולמחר הי' בעיניו כאלו לא למדה מעולם אמנם כן בכ"ז חשקתו לתורה לא פג והתמיד בלימודו וכל הבא לטהר מסייעין לו וברוב הימים הגיע למדרגת בחור מופלג בתורה וגם יראתו הי' טהורה ועלה והצליח ועשה פרי קודש. הלולים והי' ללמדן מופלג עד שנתמנה לדיין ומורה בעיר מט"ד תחת כנפי רבו ואח"כ נתקבל לרב בק"ק שלייניגג ואח"כ נתעלה לאב"ד לק"ק נייזאטץ והי' ת"ח גדול בתורה ובצדקות (ומובא הרבה פעמים בח"ס). — ודכירנא שסיפר לי דודי הגאון זצ"ל מעשה נפלאה אשר אירע עם רפ"ל הנ"ל וסיפרה אותה הגאון מהו' מאיר א"ש זצ"ל אבדק"ק אונגוואר בעל אמרי אש עת היותו בפ"ב לבקר את רבו זקיני זצ"ל, וכך הי' המעשה. הוא למד בחברותא עם מהו' פנחס ליב הנ"ל והיו חבירים חביבים ועי"ז ויחי היום ונחלה רבי פ"ל הנ"ל ונפל למשכב והחולי גברה מיום אל יום עד שהגיע לדכדוכי של נפש ובאו אליו בני הח"ק גס"ח ליציאת נשמתו והנה פתאום בא רבו לחדר החולה וישב אצל המטה וציוה להעומדים סביבו שילכו לחדר האחרת והנם שתמהו מאוד מה לרבם פה בעת כזאת אשר החולה נוטה למות אבל בכ"ז עשו כאשר נצטוו. ובין העומדים שם נמצא גם הוא הבחור מאיר א"ש אשר גם אז הי' בעל שכל גדול וחכם לב וחשב בלבו מה לרבינו פה אני אמתין ואראה מה יהי' בסופו והתחבא ארע אל הכלים באותו החדר. ואז שמע ששאל רבו לתלמידו החולה עיניך רואות? והשיב הן, ולאחר זמן מה שאלו שנית רואה אתה? והוא השיב הן כבראשונה. וכן כמה פעמים ונמשך הדבר לערך שעה ואז החולה השיב רוחו והחזיק לאט לאט והוקל החולי כ"כ מעליו עד שבאיזה ימים נתרפא ושב לאיתנו הראשון, אז ביקש ממנו חבירו הבחור מאיר א"ש לגלות לו מה המראה. הזה אשר ראה בעת חליו ועל מה ולמה שאל רבם אותו "רואה אתה" אבל רפ"ל לא רצה לגלות לו. ולזאת ביקש ממנו שאך בזאת יאות לו אם יבוא אל רבו לבקרו ולקבל ברכת רופא חולים שיקרא גם אותו לבוא עמו והוא יתחבא שם לשמוע מה ידבר הרב עם התלמיד. וכן הי' ומו"ה פ"ל אמר אז לרבו אדוני שאל את עבדו בחליו לאמור רואה אתה? מה הי' כוונתו וענה לו רבו ומה ראית ואמר

אני

אחר השיאה יתומה זו הזמין לו ה' מצוה כזו שנית וכך הי' המעשה במש
הי' איש א' חזן הכנסת בשמו ר' נתן והי' דירתו באותו הבית אשר דר
זקיני זצ"ל הוא דר בעלי' והחזן דר בתחתית הבית ומחלונות/ דירתו הי' באפש
לראות לתוך בית החיים ויהי בלילה וישקיף זקיני במקרה בעד החלון אל ת
בית החיים וראה שם איש מלובש בבגדי מתים והכירו כי הוא דמות ר' נתן ד
והחרד על המראה ויהי בבוקר וציוה לתלמידיו שיאמרו תהלים ויתפללו בעד נתן
פלונית וגם ר' נתן בעצמו אשר דירתו היתה סמוך לבהמ"ד של בני הישיבה ב
והצטרף עמהם בתפלה אבל לא ידע אתו מאומה בעד מי הוא מתפלל ובליל
שני' נראה כמראה הראשונה עוד הפעם וציוה עוד הפעם להתפלל אבל באו
יום נחלה ר' נתן הנ"ל ועוד בה שלישי' בלילה השלישי שנראה מראה נורא ההי
לזקיני זצ"ל והוכבד החולי על ר' נתן ושבק חיים לכל חי ר"ל ונשאר ממנו ית

אני בחלומי ורעיוני על משכבי סליקו וראיתי איש זקן ומראהו נורא בא החדרה ויעמד על
ימין של מטתי ובדמיוני נדמה כאלו הוא אאע"ה ואחריו בא ג"כ איש נורא ונדמה לי כאלו ה
יצחק אע"ה ויעמד אצל אביו לימינו והשלישי הכי נכבד יעקב אע"ה והעמיד עצמו לשמאלו ואח
באו ג"כ שלשה אנשים ונצבים על צד שמאלי' ממיטתי ונדמה בעיני כמשה ואהרן ודוד המ
והתוכחתי אלו עם אלו חצים דנו אותי לזכות וחצים לחוב עד שבא השביעי איש לבוש הבד
נדמה לי כאלי' ז"ל וכאשר שמעם מתוכחים הראה באצבעו על רבינו ואמר שזכותו נפיש כ
שראוי לזכות תלמידו בזכותו ומאז הוקל החולי מעלי כן סיפר הגאון זצ"ל:
עד תלמיד כזה הי' לו לזקיני זצ"ל כאשר סיפר פעם אחת בלמדו עם הישיבה שלו בפ"ב בש
לימ"ד השיעור הביאו לו עפ"י רוב המכתבים מן תבי דואר ובפתחו מכתב ארוך א' ית
רצ"ה שאלה המורה אמר לתלמידיו שישערו בנפשם מי היא השואל מדעת ואין פה לחשיב
איך ידעו מי הוא. וסיפר להם בעודו בילדותו בעיר מולדתו פפד"ם שם נמצא ושם הי' סוחר סוס
אחד והי' לו בין משרתיו רווק א' אשר רכב על הסוסים בשווקים ורחובות לצורך חמרים ס
הזדמן בעת רכבו על הסוסים ויפול רוכבו אחור והזיק עצמו היזק ניכר ובשעת מעשה התוא ע
היא במקרה וראה איך נפל הרוכב ארצה והוכיח אותו על רוע מעלליו ועל פחיתת ערכו והח
על לבו בדברי מוסר ויראה ודבריו היוצאים מן הלב נכנסו אל לב השומע הרוכב ושאלו מה יעש
לעתיד ויעץ לו שיתחיל לעסוק בתורה והוא ילמוד עמו והגם שכבר הי' האיש ההוא יותר מ
עשרים בכ"ז קיבל על עצמו עול תורה והפק ה' בידו הצליח ונעשה ת"ח מופלג וזאת השא
בהלכה למעשה היתה מאתו — ועי"ז נוכל לומר ממש את הנפש אשר עשה. ומזה נקה מו
השכל איך לא יתייאש שום אדם אף אם כבר בא בימים מלהתקן עצמו ללמוד תורה וביו
מי אשר לא זרחה עליו שמש הצלחה זמנית ולא השיגה ידו די זה ותענוגי עוה"ז לא ימנעו וי
יפריעו אותו מעבודת ה' למה לא ישים נפשו בכפו להשיג עכ"פ תענוגי רוחני והיו נצחי
והקרא אמר הלא אם תטיב שאת אם לא תטיב ואחז"ל "שאת" הוא אחת מן המקרא
שאין להם הכרע ויש להסביר עפ"י שאמר איוב להבריו הלא את הטוב נקבל ואת הר
לא נקבל וח"ל קאי על קבלת עול מלכות שמים ועול התורה והכוונה את הטוב כלומ
עם הטוב נקבל אם טוב לו לאדם בעוה"ז ויש לו כל אות נפשו בכ"ז מחויבים אנחנו לקבל ע
תורה על שכמנו ולא יועיל התנצלות שעניני ותענוגי עוה"ז מטרידים ומונעים אותנו וכי את ה
עם תרע אם רע לו לאדם לא נקבל עול תורה עלינו הלא כש"כ וקו"ח הוא ובדרך זה יש לפר
ג"כ הלא אם תטיב שאת הלא אף אם ייטב לך מחויב אתה שתשא ותקבל עול תורה על שכמ
שאת אם לא תטיב כ"ש וקו"ח שאתה מחויב לשאת ולקבלו אם לא תטיב לך כי אין לך התנצל
הנחת השיאני שתענוגי עוה"ז ישיאוך ומונעים אותך הלא אתה ריק ובער מהם כי לפתח הט
רובץ "חטאת" מלשון חסרון כמו אני ושלמה בני חטאים ופרש"י חסרי מלוכה הלא הסרו
תענוגי עוה"ז וק"ל. האמנם בעוה"ר עינינו רואות כי לא לבד שבעלי שפע והצלחה פורקים ע
מלכות שמים מעליהם ואינם מטים שכמם לסבול עול תורה ומבלים כל ימיהם בהבלי העו
ואומרים שלום יהי לי כי בשרירות לבי אלך. אבל גם העניים והאביונים אשר אין חליפו
למו ולא יראו אלקים במאמר דהע"ה אלו אשר אין להם להחליף אף שמלה ובגד
אלו בוגדים בה' ובתורתו ולא יראו אלקים ודי בזיון וקצף וה' ירחם.

ן יונק משדי אמו בשמו עזרא ויען כי מן השמים נתגלה לו פטירת ר׳ נתן קודם ע״כ ריחם על היתום ולקחו לביתו לגדלו ושילם לאם הילד שכר הנקה אחותו שכר שתשאהו בחיקה ולשמרו וכאשר בכה היונק הקיש זקיני זצ״ל על קעית הבית כ״כ עד שנשמע לאם הילד ועלתה העלי׳ להניק בנה ומאז והלאה נדלו בביתו כבנו ממש.

נה בשנת תקנ״ט ט״ו אלול קבלו אותו ק״ק טריטש, במדינת מעהרין *) וכאשר נודע לק״ק מט״ד שרוצים לקבל את רבם לעיר אחרת הוסיפו לו על פוקו (כנראה ממכתב ההספה אשר עשה אקרו״ט והוא תח״י) למען לא יעזוב תם הזה הי׳ ביום ב׳ ח״י אדר שני תקנ״ט — ובשנת תקס״א קבלו אותו ק״ק עניטין שנית ועוד מעט והשיגו מבוקשם אם לא מן השמים עכבוהו כנראת ממכתבו הקדוש **)

ז״ל אחר הקדמות מילין: ואף גם היום בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל אין א׳ מאנשי קהלתינו יצ״ו אשר לא הרכין ראשו באמירת הן בכפלים לתשוי וכולנו כאיש א׳ בלב א׳ בפה א׳ עונים ואומרים בתשואות חן ובלב שמח להסכים לקבל עלינו כת״ר מעלת הגאון נ״י יהודה הרב לפברין ואב והי׳ נועם וכו׳ ואחר כ״ז שלחנו אנשים צירי אמונים לכ״ם לשאו את הגאון הרב דמדינה ומתוך תשובתו אלינו ראינו עוז אהבתו ותוקף תשוקתו על השמיעה טובה בית אמ״ו הגאון נ״י. בהבטחתו הנאמנה שאף ידו תכון עמנו וזרוע תאמצנו בכספה וגם בלתה נפשו להיות לעזור ולסעד לנו וכו׳ עב״ל.

אשר ד״ל: נגהי ליום ב׳ ט׳ ניסן תקס״א לפ״ק:

זאת אומרת ברכה מבורכת וכו׳ לאקרו״ט בק״ק דרעזניטין יע״א.

אלקי הרוחות לכל בשר הוא יודע וישראל הוא ידע כי בתם לבבי ובנקיון כפי אנכי כותב כאשר עם לבבי באמת ובתמים לא עולתה בי ח״ו והוא כי דרך עבר׳ ק״ק אייזענשטאדט ם עש״ק ויקהל העבר גליתי אזן לאיש צדיק תמים מאנשי עצתי (זה הי׳ כמדומה הרב הצדיק רפאל גלוגא דיין דשם ז״ל המובא בה״ס חלק או״ח סי׳ קכ״ח) ולהיות כי קשה עלי פרידתי און הפליג הדבר ואמר כי לא יאומן שיסבלו אנשי ק״ק דרעזניטץ כ״כ ובפרט בענין ישיבה ע״כ תקע הדבר עד כי יבוא דבריהם כתוב וחתום ואז נראה להמתיק סוד לש״ש והן עתה בבוא די קדשכם אלי תיותא קחזינא הכא שלוחכם ישב לו קוץ ברגלו ונתאחר על הדרך עד היום ת ערב ומחר השכם ושלוח לדרכו לביתו ליו״ט הבעל״ט ובזמן קצר כזה מן הנמנע ליתן תודע הובי הנ״ל גם כי הלא בו״ש אבו״ש להראות כתב ההוא אשר לא נזכר פה כ״א מתפרזת ממון בה ולא שום דבר מהנדבר בינינו מהחזקת ישיבה וכו׳ ולולי בחנתי ונסיתי לבבכם כמה פעמים שלום ואהבה עזה בינינו ביני וביניכם א) כבר הי׳ לי מקום להשוד אתכם כי לא נכתב האגרת א לפנים מפני כבודי לגמור את אשר התחלתם לדבר עמי ולא רציתם שיוגמר הדבר ומפני כן סתם המפל והנחתם העיקר — והנה נא אחיי ועמי אגרת הזאת א״א לי להראות כלל ולהתיעץ ש״ם אדם יעד אזל ואתי יעבור המועד וכולי האי ואולי ובני הקהלה שלכם הי״ו צריכים ב ומזיח ותולך לפניהם כי מופלגי תורה דשמה אינם רוצים לישב בראש ולהתגלגל העכבה ידי חד לא בעינא ע״כ עצה היעוצה טוטב שתניחו הספק ותתפסו את הודאי וקבלו עליכם ״ש ונשיא אלקים כמדובר בינינו והנה טרם כלותי לכתוב בא הנה הקצין שהוא במקום הרהדק ״ל הרגיש קצת בהשליח ובחיי כי בכה לפני בכי רב ודמעות כתנין דולף ורכך לבבי באופן

א) דייק ונפל בלשונו הזהב בינינו ביני וביניכם ובל״ס כוון למה שפירש הגאון מהו׳ שאול אמסטרדאם זצ״ל בספרו בנין אריאל על מה שפירש״י שאמר עפרון ביני ובינך מה היא פרש״י בין שני אוהבים כמונו מהיכן ידע רש״י לפרש בין שני אוהבים אולי בין שני גדולים ביני ופירש הגאון ז״ל כי מחק ד״א אם מדבר אדם מעצמו ומחבירו בענין גדולה וחשיבו׳ ראוי הקדים חבירו אבל אם מדבר מענין אהבה ראוי שיקדים את עצמו כי ידע איניש בנפשו אהבתו בירו ודק מזה יוכל לשפוט ולעשות כמו שער בנפשו כי חבירו אוהב גם אותו כי כמים לפנים לב אדם לאדם. ויען שאמר עפרון ביני ובינך והקדים את עצמו ע״כ פירש״י בין שני אוהבים כמונו ודפה״ח.

ואנשי ק"ק דרעזניטץ כאשר קבלו מכתב זה! אגרת בת מחלת לב צווהו בברוכי' כי לא לרצון הי' להם. *)

והנה קורא נכבד! אל תתמה על החפץ אשר חפץ זקיני זצ"ל להוריח שמשו שנית בק"ק דרעזניטץ כי דכירנא שסיפר לי אבא זצ"ל כי בהשתעשע פעם עם אביו זצ"ל מענין ראגה ובמחק בהש"ית והזכיר מה שכתב השל"ה הקדוש על הדאגה בדרך צחות אשר ז"ל העבר אין, והעתיד עדיין, וההוה כהרף עין, אם כן דאגה מניין, ואמר לו זקיני זצ"ל תאמין לי בני חביבי מעולם לא הי' לי ברכת שפע כ"כ כמו בדרעזניטץ, ולא הי' לי חסרון פרנסה כמו במט"ד ופ"ב הוא בינוני והוצאותי פה פ"ב המה כעשרת אלפים זהובים לשנה, והפליג מהשפע אשר הי' לו בדרעזניטץ והחזיק שמה ישיבה בהרחבה וגם על הוצאות ביתו הי' לו די והותר:

בשנת תקס"ב קבלו אותו לרב אב"ד בק"ק עיר חדשה קהלה גדולה באונגארן והתרצה לקבל משרת הרבנות על שכמו כי במט"ד הי' לו דוחק פרנסה וגם הי' קשה עלידם להחזיק ישיבה גדולה ונוסף לזה ראה משפחות מתגרות זו בזו ורק זאת הניע אותו לילך מקהלה א' לאחרת ורגיל הי' לאמור על הרבנים אשר יש להם די מחיתם במקומם והפצים לילך למק"א, וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב כי מטבע השור אם יש לו לאכול בתחתית ההר בכ"ז יעלה וירוץ בראש ההר להמציא לו טרף, ולק"ק עיר חדשה כתב זקיני ז"ל והתנה

כי ראה אני שליסים הבאים עוד יבואו בתנה וכהנה וקרוב לודאי שלא אוכל לומר נ"אש להב ע"כ עצתי הנ"ל היא טובה לכם ומאת ה' היתה זאת כי אמנ אגרת הנ"ל נכתב כראוי וגם הציר בא בזמנו אז קרוב לוודאי הי' הדבר נגמר בב"ט בהעלם דבר משום אדם והי' הטוב בעיני עשה ואפי' ראש גרגיתא משמיא מוקמי לי' כ"ש מנהל ומנהיג לעדה קדושה כמותכם ולנו' משת תק' ספר מספרים":

*) וז"ל בתשובתם:

יום עש"ק י"ב ניסן תקס"א לפ"ק דרעזניטץ — איש משה עניו וכו' הי' גאון עתנו וכו' כקש"ת מהו' משה ס"ס נ"י. הגיענו אמרותיו אמרי נועם חבלים נפלו עלינו כחבלי היושבת על המשבר אשר שברני עליו וקויגו לטוב והנה באתה מאמ"ו התשובה ורפה כמעט ידינו מלהשיבו כי עתה אשר ראינו כי תוהלותינו נבזבה ומה נאמר ומה נצטדק תחת אשר אמרנו נחי' מן הזריזים המקדימים נעשה לנשמע שנית ונעדנו יחד מיד בר"ח ניסן העל"ט כדי למהר הדבר ולגימרו בב"ט והנה נפסדנו בזריזותינו תיאומן כי יספר אשר אמ"ו נ"י גוזר ואומר שח"ו דברינו אך דבר שפתים ורק לפנים שתמסנו חטפל ונהפוך הוא שזהו העיקר אצלינו וכו' ולמולאמ"ו נ"י נחש ינחש בנו לאמור אלו הי' אגרת שלנו נכתב כראוי וגם השליח הי' בא בזמנו הי' קרוב לוודאי להיות הדבר נגמר בב"ט וסיים והי' הטוב בעיניו עשה וכו' ואנחנו לא נדע מה ראה על ככה הידוע נדע כי יעשה אדונינו מן העיקר טפל ומן הטפל עיקר ומדוע יאבד תקותינו וגם השליח לא עיוות ואדרבה האורח בזמנו בא שאל יודע הדבר, וממכתב אמ"ו נ"י נראה שהי' לפניו א' המיוחד שבבני קהלתו והרגיש בדברינו זה נפלא בעינינו ומהרגשה כזו לא שטענו וכו' רואה הוא וכו' וקל"ם רבים כהנה והנה סריצין דבריהם אל אמ"ו נ"י זה בבקשה וזה בקושיא וזה שאל בדיני ממונות וזה באו"ה עיד זה מדבר וזה בא וכו' אמנם יהי' איך שיהי' חננו כבלהונו אז כן עתה בחום וביושר מחלים אנחנו את פני הבהורים לדעת אשר לבבו פונה היום ובאנו שוב שנית לאשר ולקיים את האמור בראשונה ולהוסיף עוד החזקת הישיבה וכו' ואל ישליכנו אחרי גיוו ולתקוע במקומינו כסא הוראתו כתוך נאמן ולישאת חכמתו כל חיים והנה ידענו שגם בקהלתו יקוטו אנשים האוהבים כאלה אנחנו מה ישפרו עד מאוד אמנם מהראוי כי יחזקו דברינו מדבריהם ואהבתינו מאהבתם ומעילם לא זזנו מלהבבו אהבה אמיתית ומי יתן והי' זה לבבנו אלינו וחפץ יחפץ בנו להיות פה עמנו וכו' ונעזיה!

אשר

איזה הגאון כנראה ממכתבם *) [illegible] ז"ל הנה שהתרתה לדם [illegible] עקב [illegible]
אחרת הודה אתו אדוני **).

הנה [illegible] בנתיים אשר על ידה נתעכב לבוא אל [illegible] עיר [illegible]
[illegible] נראה ז"ל [illegible] ביום [illegible] : [illegible]
[illegible] ביום [illegible] שני [illegible] יצא [illegible]
אתו [illegible] ***) [illegible] בבתי ישראל [illegible]
[illegible] לכאן [illegible] קהלות קדושות [illegible] עם [illegible]
[illegible] ז"ל [illegible] ביום [illegible] כאשר [illegible]
[illegible] ישבנו הבאה לעיר [illegible] יצא [illegible]
[illegible] הגדולה [illegible] כי [illegible] ולא רצה להשאיר [illegible]

*) [illegible]

[illegible]

גרוע בזה ע"כ כבודו במקומו עומד ולא זז משם והודיע אה"כ הסיבה הזאת ואת אשר נגזר עלי' ממנו לק"ק עיר חדשה לפייסם בדברים, והשתדל הרבה להטיב להנשרפים ודבריו הי' נשמעי' לקרובי' ורחוקי' כי שמו הטוב הי' נודע בשערי' והתעורר רחמים על אנשי עדתו וצאן מרעיתו אצל נדיבי עם ולפי שעה בנו בתי מחסה מעין אשר בהם ימצא מנוח כל הצריך להם עד אשר נבנו הבתים מחדש:

ויהי הלילה ויחלום משה חלום וכה ענינו. הסופר מניח הבתים בלא חריצין' ויען כי רגיל הי' בחזיונות שונות הן בהקיץ והן בחלום בדברים שיש בהם ממש וגם זה הי' כעין חלום צודק השב על הדבר לפתור חלומן אשר שינה ושילש בלילות הבאים עד שפתר הלומו כך הסופר הרי הוא בעצמו מניח הבתים בלא חריצין הכוונה יען כי שעתא הי' דהיקא להם טובא כאשר בנו הבתי מחסה אלו ועי"ז היו כמה דיורין וזוגות מחמת דוחק המקום בהדר אחד אשר הי' בלא דפנות ובלא הריצין מפסיקי' בין זוג לזוג ובין משפחה למשפחה ולא נכון הוא ע"כ ציוה מיד לעשות מחיצות בין הבתים והדיורין:

בבנין הבתים מחדש טרח והשתדל הרבה למען כל איש על מקומו יבוא אל המנוחה ואל הנחלה בכ"ז נתהווה דברי ריבות כי אז ומקדם כאשר נתן השר עסטערהאזי רשיון ליישב בני ישראל בנחלותיו בשבע קהלות אשר מט"ד אחת מהנה הי' הק קבוע שרק מי שיש לו בית דירה ואחוזת קרקע על שמו הרשות נתונה להתיישב בשבע קהלות אלו ועי"ז נתהווה שכמעט כל בית הי' לו כמה בעלי בתים לזה הלק העלי' ולזה הלק התחתון לזה חלק הפנים ולזה אחורי הבית ובהתחילם לבנות הבתים אחרי השריפה זה אמר עד פה הי' גבולי והאחר אמר עד פה תבוא והי' לרבם יגיעות הרבה עד שהלק לכ"א הלקו. ואמנם נמצא בכ"ז עז פנים א' אשר בא אל שופטי העיר בקבלנא על הרב שעושה חלוקה בבתים ככל אשר לבו חפץ ולוקח מזה ונותן להאחר ויבואו השופטים אליו ושאלו על איזה יסוד עושה החלוקה ומאין ידע גבול של כל א' ויקח קרדום בידו ובקע בקצה הכותל הנשאר לאחד מהם והראה להם כי סידור הלבנים פתח משם מצד א' למזרח ומצד א' למערב ונעשה זווית ומיצר הבית ושאלו לו אבל מהיכן ידע מר זאת. קודם שבקע בקרדום והראה להם דלף הגג, אשר רשומו ניכר והדלף ידוע שדרכו להיות בין הגבולים ותמהו השופטים על חכמתו גם במילי דעלמא:

והנה אחר השריפה הי' לו דהקות גדול בעניני פרנסה והלחץ זו הדחק דחק אותו עד שבפנקס אשר כתב בו ה"ת הוכרח לכתוב ג"כ דברי רשות כי לא הי' לו אפי' לקנות נייר בכ"ז לא רצה לקבל משרת רבנות בעיר נייטרא קהלה גדולה כי הי' שונא את החילוף רק עשה קיבוץ וריבוץ ופעלים לתורה וקנה שם טוב לעצמו בשם הגדולים אשר בארץ ומריצים אליו גדולים שאלותיהם וספיקות שלהם כנראה מהרבה תשובות בח"ס אשר נכתבו שמה:

אבל עיקר מלאכתו הי' מלאכת התרביצה להעמיד תלמידים למאות והי' לו ישיבה מובהרה ומופלגה וראה לשונו הקדוש בחיבורו ח"ס יו"ד סי' קכ"א מ"ש אל הגאון החסיד רבי דוד דייטש זצ"ל (אשר הי' תלמיד מובהק למאור הגולה בעל נודע ביהודא והוא עמד לפני הגאון רנ"א זצ"ל בעברו הדך עיר פראג כנזכר וכן כתוב בח"ס יו"ד סי' קס"ו והשתעשע עמו לפרקים) וז"ל: מכתבו הנעים הנכתב בה' שבט הגיעוני היום הזה ולא ידעתי מי גרם בכה. עיכובא ולהיות שבעו"ה זה שמנה שבועות אני עצור וכלוא בבית מחמת חולי השיעול ר"ל וכבר הייתי

איזה

איזה פעמים בסכנה חמורה וב״ה אשר עזרני עד כה ומ״מ מלאכתי עדיין נעשית ע״י אחרים רצוני לומר מלאכת התרביצה כי אסרוהו הרופאים לגמרי כ״א אני אומר לא׳ מן התלמידי׳ והוא מתרגם לאחרים בפני ה׳ ירחם וישלח לי מרפא ארוכה מהרה וכמאן מצלינן האידנא וכו׳ ולהיות נפשי חשקה להודיעהו כזאת ע״כ מיד כראותי כ״י הטהור לא איחרתי מלהשיב וכו׳ : *)

בשנת ׳מ׳ב׳ש׳ר ׳ט׳ו׳ב׳ה כ״ה-מנחם בקשו ק״ק באלאש יארמוטה באונגארן לקבל אותו לאב״ד , ושאלו את פיו הקדוש מקודם **) אבל זקיני זצ״ל לא שת לבו גם לזאת :

שם במט״ד וכמו כן מקודם עסק הרבה בחכמת הקבלה וסודותי׳ והעמיק בה מאוד ואסף באמתחתו מדה גדושה וגדולה מספרים הנדפסים ומכתבי יד הרבה אשר עוד לא זרחו שמשם על פני תבל ואשר זכה להשיג כי״ק הרבה של הגאון הקדוש מהו׳ שמואל חיים ישעי״ם זצ״ל אבדק״ק פפד״מ הנזכר למעלה את של עצמו ואשר היו באמתחתו של הגאון ממקובלים אחרים ובהגהותיו ושמח זקיני ז״ל מאוד שזכה להשיגם והוא קנה אותן בקנין כספו בדמים יקרים ולדוגמא אעביר חיבור אחד מגדולי ראשונים יקר הערך ורב תבונה בקבלה בשמו „אוצר החכמה״ ויש בו ק״פ דפין כתב יפה ומהודר מאוד נכתב בשנת ש״ט ש״י שי״א לפ״ק בוואלערשטיין ע״י הרב הגדול המקובל אלקי רבי יעקב ז״ל בנו בכורו של השר׳ הגדול בישראל אשר עמד לנס עמו רבי יוזלמאן ז״ל מראסהיים בעלזאס ממשפחת

*) התלמיד הזה הי׳ הגאון האמיתי רבי מאיר א״ש בעל שו״ת אמרי אש זצ״ל יע״י נתגלגל שנעשה חתנא דבי נשיאה של הגאון רבי דוד דייטש בעל ספרי אוהל דוד זצ״ל הנ״ל. איך תלמיד נאמן הי׳ הגאון הנ״ל לרבו זקיני זצ״ל תראה ממה שסיפר בעצמו פעם א׳ בהיותו בק״ק פ״ב ובקרו אותו חכמי העיר ותוך הדברים אמר להם שלשים (או ארבעים שנה אינני זוכר היטב) שנה רצופים הייתי מתפלל בכל יום בפישוט ידים ורגלים על אריכת ימים של רבינו עכ״ל כן סיפר לי דודי הגאון מהרש״ס זצ״ל. — גדולה היתה האהבה בין הגאון מהרו״ד ז״ל לזקיני זצ״ל ומעת הכיר הגאון הנ״ל לזקיני זצ״ל קראו תמיד בשם הכבוד „רבי״ הגם שהי׳ קשיש ממנו בשנים ובשנת תקנ״ה (כן משמע בה״ס יו״ד סי׳ קס״ז הנ״ל) בא לבקרו בעיר סט״ד ובהלכו לדרכו נטל רשות ממנו ביקש מזקיני זצ״ל לברכו ולשות ימינו על ראשו אבל זקיני לא רצה ואמר אדרבא יברכני מר והגאון הפציר בו והקדימו בברכה ורצונו של אדם גדול זה כבודו ומילא בקשתו ואח״כ טען הגאון משנה הייתי יבך ולא רצה לברך את זקיני ז״ל מרוב ענותנותו — והגאון האמיתי מהרד״ד הנ״ל אמר על זקיני זצ״ל שלדעתו זה דמות וצלם לישעי׳ הנביא ע״ה וגדולים אחרים אמרו עליו אלו הי׳ בימי נביאים הי׳ נביא ובימי תנאים תנא כי לא הי׳ חסר לו כלום ממידות ומעלות טובות שמנו חכמים ושהן ראוי׳ לנביא ולתנא אלוקי :

**) וז״ל במכתבם : חורש מצל ונבה קומה חסנו כאלונים וכו׳ הגאון המפורסם מהור״ר משה נ״י. טרם נדבר על מה באנו חשבנו להודיע לאדונינו נאמנה כי העיר הזאת ק״ק יארמוט אם כי היא רוכלת העמים ויושבי׳ ב״ב אנשי מסחר כרובם כן כולם יראי השם הנכבד המה שומעים לקול הורים ומורים אוהבי תורה מכבדים לומדים ומחזיקים ביד ההוגים בה והי׳ פה להרב מרא דאתרא ישיבה גדולה אשר נתן להם ארוחתם תמיד בסבר פנים יפות ואין מחסור והנה מודעת זאת שהרב הגאון מהו׳ וואלף באסקוויטץ נ״י ישב פה אתנו חמש שנים בנוה שלום ובמנוחות שאננות נהגו בו בכבידות ואור פניו לא הפילו ואם כי צרכי הרב וביתו מרובים הם בישע אלקי חלב חטים השביעוהו וחסרון לא יוכל להמנות עקב מסיבות מתהפכים רוח אחרת היתה אתו וזה קרב שנה שיצא מאתנו לק״ק קעללין אשר בבעהמען המדינה ועתה רוח ה׳ נוססה בקרבנו אדיריהם וצעיריהם הסכימו לבחור להם רב ומורה וכו׳ כהיום נדברו איש אל רעהו באסיפת קהל יצ״ו בזה ואם נמצא חן בעיניו יודיענו אם יתרצה ויתפייס לישב בתוכינו ולהאציל מרות סבינתו כאשר בטחנו בישע אלקים שימצא פה כל ישעו וחפצו הן בעניני מחיתו ודי סיפוקו והן בבואו ללמד את בחורי ישראל יבואו סכנת הארץ לשאוב מבאר הכמתו וכו׳ ואחרי בוא דברי קדשו אלינו וברצות ה׳ יוגמר הדבר בקרב הימים וכו׳ ובעה״ח. — הק׳ משה סענדא וכו׳ עכ״ל :

בשנת תקס"ה יום ד' תמוז לוקח מאתנו עמוד השני אשר מימי נעוריו הי' נשען עליו ולא זז ידו מתוך ידו ה"ה רבו הגאון מאוה"ג רבי פנחס הלוי איש הורוויץ זצ"ל בעל הפלאה אחר ששימש ברבנות בעיר פפד"מ ל"ג שנים הלא נודע בשערים גודל תפארתו הוא העמיד תלמידים לאלפים ומנייהו גדולי ישראל הרבה ידוע לצדיק ולדרים. בחיבוריו הקדושים חקיני ז"ל אשר הי' מובחר תלמידיו כמו שכתב עליו הגאון מה"ז הלמן מרגליות זצ"ל בהקדמתו לספר פנים יפות מהגאון הפלאה זצ"ל עה"ת וכה דיבר: אם תרצה לידע מי ומה הי' הרב ראה את התלמיד ה"ה הגאון רבי משה' סופר והפעולה תעידה על הפועל — וזקיני ז"ל הספיד את רבו מספר תמרורים התאבל עליו ימים רבים *):

בשנת תקס"ב בא השמש בצהרים ויאסף אל עמו הגאון מאוה"ג רבי משלם זיסמאנוביץ זצ"ל ויפקד ע"ז מקום הרבנות בפרעשבורג המעטירה עד סוף שנת תקס"ז ואז נתועדו יחדיו בני קהלא קדישא לאמור נתנה ראש תבחר נשיא אלקים בתוכינו ועיני העדה נתנו עיניהם בשלשה מסיבי צעד גאוני ישראל ה"ה

---

*) בהיותי בפפד"מ בשנת תרנ"א ראיתי על ציון קברו הקוק כזאת: פ"נ ונגנז הגאון הגדול המפורסם יחיד בדורו רשכבה"ג החסיד העניו ראש גולת אריאל נפטר ונקבר ביום ב' ד' תמוז תקס"ה רב פעלים מקבציאל העמיד תלמידים הרבה והרביץ תורה בישראל כבוד מוהר"ר פנחס הלוי איש הורוויץ זצ"ל ה"ה אב"ד דקהלתינו אשר האיר פני כל הגולה בחיבוריו הקדושים ספרי הפלאה ספר כתובה וס' המקנה הכמתם בחוץ תרונה תהלתו מלאה הארץ גודר גדר ועומד בפרץ וכו'. אצלו שוכב בנו הגאון הגדול בעל מחנה לוי מה"ו צבי הירש זצ"ל אשר מילא את מקומו אחריו.

ובספר הזכרון כתוב עליו לאמור: יזכור אלקים את נשמת אדמו עטרת ראשינו וצניף תפארתנו שר התורה מחמד עינינו נשיא אלקים נשיא הלוי' מבחר גבורינו הגאון הגדול המפורסם מופת הדור חסידא ופרישא רשכבה"ג נ"י ע"ת פ"ה אב"ד ור"ם דקהלתינו כמהור"ר פנחס בהגאון מהור"ר צבי הירש הלוי הורוויץ זצ"ל עם נשמת אי"ז שרה"ז הקדושים אשר בארץ נחלתינו עבור שהאיר כל בני הגולה מקצה אל קצה בתורתו בחריפות ובקיאות בהלכה ואגדה בנגלה ובנסתר רבים הלכו לאורו אור תורתו תורת אמת היתה בפיהו פה מפיק מרגליות מעשה תקפו וגבורתו היתה לו לעמלו אשר עמל תחת השמש ובקודש הליכתו במקרא במשנה ובכולא תלמודא בבלי וירושלמי ספרא וספרי ותוספתא מתוספת מרובה דרש על כל קוץ וקוץ תילי תילי לבאר כל תמיהא תמוהין וקלין נתיבתו עוקר הרים וטוחנן בשכלו שכל הקודש כפול בסברתו סביר ונמיר גמירי ונהירין לו שבילי דנהר דעה לפתוח שערי הקודש כפתחו של אולם למשקל ולמטרי ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כאחד הקדמונים בגדולים יורה עליו גדלתו גידולו בקודש שנתקבל בימי תורפתו לאב"ד בק"ק וויטקוב ומשם עלה ונתעלה ונתקבל לאב"ד בק"ק ליכטנשטאט יצהלו בה עלי ראשון איתה הי' למושב לו זרח השמש ונתקבל לכאן פה קהלתינו פפד"מ יע"א ובא לכאן תקל"ב ומאז לא פסקה הישיבה מרבינו הקדוש ואגדתו יאגוד ויאספו אליו כל העודרים עודי צאן קדשים להיות צמאים במי ים התלמוד לשמוע תהלתו תהלת ה' ידבר פה לבשר צדק בקהל רב והרביץ תורה זה יותר משלשים ושלשה שנים בישיבתינו הרמתה רם ונשא במלוקא דרבנן ודיקוקין דגורא בפקין מפומי לעוצם תבונתו העמיד תלמידים הרבה מהם זכו לישב בכסא ההוראה ומהם לישב על מדין ובאורה ברואה אור לישרים מפרי חידותו כי כמה מילי מעליותא מתאמרין מיני בבי מדרשא ושמעתא מבורין בעלמא מתריצתו כאשר זכינו לברך ברכת הנהנין וברכת התורה מחיבוריו ספרי הפלאה ס' הכתובה על מס' כתובות וס' המקנה על מס' קידושין ועדיין מונחים באמתחותיו דבי רב חיבור נפלא ונחמד עה"ת ושו"ת חדושים נחמדים כצאת השמש בגבורתו וכשמת רבינו בטלה טהרה ופרישות וקדושה קדוש יאמר עליו הי חסיד הי עניו כהלל פומי מללי ורבנן אין גומרים עליו את הלל הגדול שבענקים והאי יומא דאשכבתי' דרבינו נצחו אראלים את המצוקים גם נתן בנו הרבני המופלא ומופלג מהר צבי הירש הלוי נ"י איך והובים לגין בשכר זאת יזכו' נתבקש בישיבה של מעלה בהיותו ע"ד שנים ונקבר בילולו יליל ונגיהי גבה באחים הספדא רבה מבני ישני המסודות הראשי ב"ד גר"ן דפה ביום ב' ד' תמוז תקס"ה לפ"ק.

הגאון

קדוש זקיני הגאון רבי עקיבא א״גר זצ״ל אב״ד אז בק״ק מארקיש פרידלנד והרב הגאון רבי ברוך פרענקל זצ״ל אבדק״ק לייפניק והרב הגאון רבי שלום אוללמאן אבדק״ק לאקענבאך *) ואז בק״ק פרויקירכן באונגארן, ויהי בהתאסף ראשי העם יחד לישא וליתן בדבר גדול הזה ועל ראש מי ישימו צניף מלוכה ולעטרו בנזר ועטרת רבנות אז פיו פתח בחכמה א׳ מנכבדי העיר ודיבר אל העם: רבותי אני מכיר את הרב רבי משה סופר אבדק״ק מט״ד ושמעו הטוב שמענו כולנו גודל חכמתו בתורה ורוב צדקתו ומדותיו היקרות הלא הוא יהי׳ המוכשר ביותר שאת ויתר עז להושיבו על מושב יחידים ועל גפי מרומי קריה העליזה ולמה נניח את הקרוב ונתפוס הרחוק, דברי האיש אשר בצדק נאמרי׳ מצאו חן במדבר ושכל טוב באזני השומעי׳ וכאשר נשאו ונתנו בהדבר נזכרו איזה אנשים ג״כ את אשר קדוש אחד דיבר לפני תשעה שנים ה״ה וגם הגאון הקדוש רבי משלם איגרא זצ״ל עת אשר עבר הרב רבי משה פ״ס מדרעזניץ למט״ד אשר נשא חן רב בעיניו וברוח קדשו דיבר שהרב הנ״ל שמו ותורתו יופיע לבני הגולה מפה פ״ב ועד עתה כבר הי׳ נשכח הדבר ועתה מאת ה׳ היתה זאת שהזכיר א׳ שמו הטוב ועי״ז גם נזכרו בזה רבים ע״כ הנ״ל מגין הרב פנין נתנו דעתם עליו. אמנם כן כבר נקבעו בשמות שלשה מאתים האחרי׳ הנזכרים ויהי׳ לפתחות כבודם הרב שלא יהיו גם המה בהבחירה כי גם המה היו ראוי׳ ביותר שאת לאותו איצטלא ע״כ הוסכם ביניהם שהגורל יוכיח ויודע ה׳ את אשר לו ואת הקרוב ויקריב אליו ואת אשר יעלה עליו הגורל יעמד תנ לפני ה׳ והעדה לישא משרת הרבנות על שכמו ועלה הגורל על הגאון אבדק״ק מט״ד הזה זקיני זצ״ל ושמחו מאוד כי ראו כי קול המון קול שדי. — אולם במקום שיש מצילים יש דרוסה כאשר הנ״ל בפי זקיני זצ״ל וגם שם היתה משפחה נכבדה אחת אשר חפצם הי׳ לקבל את שארם ת״ח גדול ועשיר הרב הגאון רבי זלמן ליב ז״ל אבל לא עלתה בידם ובע״כ ענו ואמרו מקודש על הגאון הנבחר מרוב ככל בני הקהלה — ואלופי הקהל הודיעו הבחירה לזקיני זצ״ל ע״י מכתב: **)

---

*) הגאון הנ״ל אמר אח״כ בדברו מקדוש זקיני זצ״ל גם אני אוכל לחדש חידושים וגם אני יודע ומבין ללמוד אבל כאשר מגיע להלכה למעשה אני בטל נגד הרב מפ״ב כי בזה אין דומה לו.

**) וכה דברו: בעזהי״ת פ״ב יום ב׳ צום גדלי׳ לו שמעני אדוני לפ״ק.

בעל הכנפים ארך הנוצה. מאן דאית לוי׳ נגרא דפרזלא אתריך ירוצה. נשיא אלקים וריש גלותא על ריש גלותא דדהבא פריחא פרח שושנים הוא ניהו מרי אולפנא ומרי דשמעתתי׳ מדברין בעלמא הרב המאוה״ג לממשלת מושל מקשיב על דבר אמת הגאון תפארת ישראל כ״י עה״י פה״ח כקשית מהו׳ משה נ״י.

ריש כל אתוון תיבה עלינו להקדים ברכה מז״ט לראש משביר ולקדקד נזיר אחיו ונגיד בשכבר קיימו למעלה מה שקבלו למטה, מטה עוז מקל תפארה עטרת תפארת ראשינו אשר עלה עליון הגודל לשי׳ ולחבל נחלתו. אנחנו עמו וצאן מרעיתו יחד הסכמנו רוב מנין ורוב בנין כי משה יעלה מעלה לפאר לשם ולתהלה ובאים אנחנו כמבשר ואומר לגלות את אזניו ומודים על בשורה טובת ומברכים הטוב לרידי׳ ומטב לנו אשר צלח מעכת״ה נ״י לקבלו לאב״ד ור״ם בקהלתינו ויהא רעוא שיתרום רישא וירום קרנו ויגביה מזלו וכסאו יהי׳ נכון על עולם ועד שאין לו הפסק ויאריך ימים על ממלכתו. — והנני שולחים בזה הנהו גברי יקירא הקצין התורני מו״ה משה לבוב נ״י והקצין המרומם כ״ה קלמן וואגפרידן מה״ק נ״י והקצין כ״ה הירש שפירא נ״י ובידם כרת מוספקת לעשות רצונו ולהודיע למעכת״ה את כל ומכתת בענין שכירת חקצוב מקופת הקהל ושארי חוק ומשפט הכנסו׳ הרבנות וכמו כן בענין הספקת בחורי חסד כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולמען ישמעו ג״כ דעתו הטוב והרחבה אם היא מסכמת לדעתינו לעשות רצונינו להזריח עלינו אור תורתו

לישב

הנה מעט אשר יצא קלא דלא פסיק בק"ק מט"ד שרבם נתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק פ"ב המעטירה ותענה להם ראשו לקבל משא דבר ה' על שכמו חרד לבם מאד על גודל ההפסד אשר יגיע לנפשם אם ילך רבם מאתם ועמו יפנה הודה זיוה והדרה של העיר ע"כ הסכימו כולם לבוא לפניו ולבקש על נפשם

לישב על כסא רבנות בקהלתינו ובאשר נקוה שיהי' תגן לפניו לבוא הנה אזי יבטיח להם בהבטחה נאמנה ומסכמת בדי שנוכל להמשך יתהותינו ביותר התקיף במקום נאמן, ולקבוע להם ג"כ זמן מתי שיפלס מעגלי רגלו רגל ישרה לבוא לפקוסינו כי עינינו ישגים בתוחלת ממושכת שיהי' רבו לקיים רמות להיים ולנשא גם ידגל התורה ומספיק"ש בכ"מ ה' הוא הטוב יטיב לרב בנ תתוספת להיים טובים הכ"ד אלופים קצינים ראשים וטובים היושבים על הפקודים פה קהלתינ תבקהת הק' ולמן בהר"ר שלמה סברנויא, הק' קלמן ב"ה אהרן האנשלידן ד"ל מפ"ב, הק' יעקב בב"ה סענדר שאבולם מפ"ב הק' יחיאל מיכל בב"ה שמואל קיצין והוא המדבר בפרי שלמי נדבה

הק' סענדר טעבין מפ"ב :

זה משה אשר התבונת שלו :

ב"ה פ"ב יום א' ע"ב והתכסיה תקון לחכם לפ"ק.

קול רינה וישועה באהלי צדיק יסוד עולם עולמו יראתה בחייו וקרנו תרום בכבוד חכמים ינחל תקנתי דברי הרים. מי יקבץ הרים שמו נודע בשערים. דולה מים מבארות עמוקי שמעתא מתורתו לאחרים. רב כחו ואמיץ לבו בגבורים. היה האשל הגדול אדיר בלבנון ברק הפנ רבה דקמא בריתא ראשונא קרבנינא דספינתא. הרב הגאון עטרת תפארת ישראל נר ישראל עמוד הימני פטיש החזק כש"ת כמהו"ר משה פ"פ נ"י אבדק"ק מט"ד משם משה נתעלה עלה א ראש הפסגה ונבחר והיית מגלה אב"ד דו"ם בקהילתינו קרי' עליזה ומהוללה ברכת התהלה ו כה נכבד היום בתפארת עלינו אור פני משה כפני חמה במקרית מהור גברא ואדכי יומא. הזם ניסא בהתהקדתו יהי' בכסי' שהוא לשם שמים נדיבי עמים נאספו האלופים קצינים ראשי וטובים בבירא יחודי סגולת רוב מנין ורוב בנין יחד כל מבקש ה' יבוא אל אוהל מועד מקו התקף והביבן אחרי משה כולם אהובים כולם ברורים ורובם ככולם יחדיו ידבקו בלב אחד להלו כבוד הגה"ר לאסר בקדש אחרי יהי"ת נהג ורועה עדר וקבלו למטה מה שקיימו למעלה קיבלה שיש בה הודור ושפה אחת לכולם בשם יקרא וכי תקם עונים מקודש מקודש יהי ארוג תפארי מרבי רבנן ומשה עלה יעלה על ראשי עם קודש עדת קהילתינו יצ"ו. יצו אדוני מ"ז את את הברכה ברכת התורה התלה יפה הכבוד לבוא ביאת אורו יורח על ראשינו נשיא אלקים בתוכינו במבחר גבורינו להיות אב"ד ור"ם ידין ויורה לצדקה וישב משה לשפוט את העם בין איש ויקהל להורות להם חוקי אלקים ותורותיו תצדק יבשר בקהל רב יאיר פני כל המזרח ומערב מרבה ישיבה מרבה חכמה ויפיצו מעינותיו חוצה דרך מצותיו נרוצה הוא יצא לפנינו והוא יבוא לפניני ולאחרי נסע ונלכה ויאריך ימים על ממלכתו מלאכת שמים בקרבינו ; ועדיין צריכין אנ למודעי בהדיא רבה ואדרייתא שהכמים עשו קצבה לדבריהם. ונקבו את שכרו משכורתו תהי' שלימה מקופת הקהל קהילתינו סך חמשה עשר זהובים לשבוע ולהכין לו דירה נאה להרבנ כבוד ביתו מלבד שארי הכנסות דרה"ש ובמזומנין הקצובין מקדם קדמתא להרב אב"ד מסנו אי לגרוע משארי הקודות ובכל משמרת נעשה אותו בל יפול דבר ארצה, לא זו אף זו קבלנו עלינ להחזיק בקהילתינו שמנה בחורי חמד המחזיקים בתורת ד' להסתפח בצלו צל החכמה ולרוו צמאם ויהיו כי בארו באר מים חיים הם "למוצאיהם לא נאמר אלא ללומדיהם. ודבר שבחובו הוא להספיק להם לחם ומזון כל ימות השבוע, ועוד מ"ז בחורים הנקראים אינו מנויים שינת להם הספקתם בשבת מקופת הצדקה ע"י פתקא שקורין בלעטין, נגד זה רצון כל בני הקהלו יצ"ו בהיות שקהילתינו מבחרה גדלה והצליחה עשתה פרי למעלה כבעלי בתים שונים מינייה מרבי רבנן לומדים ומופלגי התורה וזה פרים תולדותיהם ביוצא בהם גדיים נעשו תיישים בחור חמד אשר נפשם אותה לרוות צמאונם במימי חדים וקלים לפום חורפי' מחלויי לוי' לשבח ומים קדם הכי מתני ללמוד בהתחלת הזמן הי"ת כמו בן סדי שבת בשבתו פסקא דגמרא קמן הכמ" רב האיכות להורות, ובאתר דלאו כולי עלמא הלכתא גמירי ורוב אנשי קהלתינו. ב"ב יצ"ו נפש חשקה לשמוע דברי תוכחות מוסר ואגדה המושכים לבו של אדם בעקה"י המיוחדים ומזומנים לבן המבל פירסם למארי חושי להוראה א"ה שיהי' דברי ההוראה נתחבין עפ"י התורה הסורה לצדקו יקים לן כבוד ראשי שיהיו רב לו להתעסק עליו משא דבר ה' זו הלכה אגדה והוראה בב"

בשבר

שלא יעזוב אותם ובן עשו שבאו טוליס וקבצים נשים וטף בקול צעקה והתנצבם על להם לעזור להם שלא ילך מאתם ולא ישאיר אותן כצאן בלא רועה ונכמרו רחמיו עליהם צאן מרעיתו ואמר להם שיתיישב בדבר. ויהי ביום ישק ויתן ויתן ונטל רשות ובתוך הדברים אמר אני עשיתי את שלי והגעתי אלה הנאים אשר השבתי שיש ביכולתכם לקיים ושלחתי את שמש ונאמן הקהל אל הרה"ק שיאמר לו בקיום אלו התנאים אשאר פה ולא אלך מקהלתכם. אבל לא השיב

לי מאומה, ומרשותו ישים תהיה לכן ע"כ הסכמתי לילך לפ"ב במה אירה :

והנה כאשר שמעו החשובים דברים אלה יצאו מפי הקדוש היתה חרדה גדולה

ונעשה רעש גדול בפ"ב ובירות אמם גם מהן כלם אל הראש הקהל

ושמבי מרורות למו תקנו מה אין הקהל לעשות גבלה מאד ושלא להודיע כלל לשבי העיר ע"פ. אבל הוא צוה אל תשבו רק נקי אתני יודע מאומה מכל הדבר רק בנאמן הקהלה ואשה. ובלם קמו עליו ובקשו רצו לשלוח בו יד אבל הוא היה נאמן ולבו בלבו ואמר וישב כל הקהלה ויאמר : לא אדוני שמעוני ופיו פתח בחכמה הן אמת הצדק מדברי רבינו שמסר התנאים בפני הקהל שליח להולכה אל ראש הקהל. ויודע לכל כי עבר נרצה אני לרבינו אבל שמתי עצות בנפשי אם גם אוהב אני את עצמי ואוהב אני הקהלה אשר אנכי יושב בתוכה אבל האמת אוהב לי מכולם ע"כ הסכמתי בלבי כי טוב יותר שרבינו ישים לנגדו עמנו מקהלתנו. כי שם צוה לו ה' את הברכה לעשות קיבוץ ויבואו ויעלים לה' והורה כפי גודל עמו ובאשר גבורתו הקהל פ"ב היא גדולה ושם יגלה מעלה לתורה ולתעודה ויאיר עיני הגולה וקהלתנו היא קטנה לפי ערך רבינו ע"כ לא הודעתי כלל להרה"ק ולא עשיתי שליחותי ורבינו ילך לדרכו ולשלום והי יהי אתו ויגלה על במתי אב להיות אבותן וחכן של ישראל עבה. וכן היו כי לא עלתה בידם עוד להגיע לבבו שישאר אצלם והלך לדרכו והבים והבן עם קהלתו מרחוקו

לקהל פ"ב יצ"א :

והוי בבואו באמצע הדרך בכפר פאראנאוויץ בא אליו מכתב מפ"ב ובו הבקשה

שלא יבוא שמה כי רב לומדי תורה ובתיהם הם נאמנים מגדולי תורה מתנגדי לו וכי עוד לא קם לחכמה מקומה והוא אשר הסכם הוי לקבל ש"ב

מכתב זה גם הי' ימצאנו בגניזה המסולסלת לנכה ויתבקש במכתב בכתובה עד שנה בכבוד הר' וחכמי בעיקן בעירנו. ונכתבין בני פ"ב הי' ומשב ישב לרב פ"ב ההחתמה להיום נחתם וכבוד העקרים

ושארי יחידי סגולה הבאים על החלוי על החתום עשיו במכתבן ובוא הי' כגרה התורה.

הק' מרדכי בעלין
הק' משה שלום המלוי — בני הישא רבה
הק' ומואל פרוכסין

הק' זלמן מקרסני	הק' חיים שפירא
הק' קלמן בה"ר אהרן האמבורגין	הק' משה ליב יפה
הק' יעקב שאבוליס מפ"ב	והד הק' בנלוא כה"ר בני חיים וצב"ל
הק' יחזאל סגל קיתן	הק' יעקב כ"ץ מבאבאליס
הק' מנחם בגמהו וצלי' מקמן מפ"ב	הק' יואל בריתן
הק' במסן ואלי' מקמן מפ"ב	הק' מנחם מעמען
הק' שמעון בה"ר דוד מפ"ב	הק' משה בריתמ
הק' מיכל מיקלסי	הק' יהודא לאמברין
הק' מנחם בנמהו חיים לבנב ז"ל	הק' אברהם חיים בה"ר מנחם לבנב ני
הק' שמואל בזלין	הק' אהרן ור' ארון
הק' אפרים שקאסטו	הק' אברהם ריטשקן

כוח אלופי קהלה.

ונ

הרב) והי' נבוך מאוד אם אמת הדבר ואם ליסע חזרה לסמ"ד או ישים לדרך
פעמיו לס"ב וכאשר עומד בעומק עיונו בהדבר ולא ידע לשום עצות בנפשו נורק
מפיו הקדוש בכל עת כשהי' לי ענין חמור ולא ידעתי עצה שלח לי ה' את הרב
הקדוש רבי מרדכי ברודא ליעץ לי ועתה לא בא וכאשר כילה לדבר והנה ענגלה
באה ועלי' הה"ג החסיד המפורסם הנ"ל ואמר לו: אהובי יודע אני במה הוא
נבוך לא יירא ולא יחת וה' יהי' עמו ויפיל שונאיו לפניו ובכל אשר יפנה יצליח
ויהי כאשר כילה הרב לדבר ריסן זקיני כה וכה וירא כי אין איש והבן כי מן
השמים הראו לו שילך לס"ב: *)

ביום ג' פרשת לך לך בשנת תקס"ז לפ"ק זרחה שמשו בעיר ס"ב המעטירה וקודם
בואו שמה הודיע ע"י מכתב את הסוגי' אשר ידרוש בה בש"ק והתחכמו
מתנגדי' נשחדו בחור א' אשר בבית זקיני זצ"ל שיעתיק להם הקונטרס אשר
תוכו רצוף אהבה ח"ת אשר חידש בסוגי' אשר ידרוש בה והמה בנו עליו על כל
חדוש וחדוש כמה קושי' ופרכות ויהי בליל ש"ק בא אליו א' מאוהביו וגילה
לו שאוהנ"ע לקחו שמץ מנהו שהעתיק א' קונטרסו מאשר הכין לדרוש עד ששנה
הוא בפי' תלמידי' ובשמעו זקיני זצ"ל כן הלך אל ארגז הספרים שלו ולקח גמרא
א' הבא לידו ואמר להנ"ל בגמרא זו אדרוש אי"ה מחר באיזה ענין שיזדמן לי
ופותח הגמרא והי' כרך סנהדרין ובמס' עדיות ויתבונן שמה ומצא איזה קושי'
חמורה אל הסוגי' אשר לסדר וביום מחר בפתחו לדרוש והציע קושי' זו החמורה
ודרש בפלפול עמוק אשר חידש בלילה ההיא והלומדים ראו שמעו וכן תמהו
איך פנה להם עורף והפר את אשר יזמו לעשות והשתוממו על גודל חריפות
ובקיאותו ולא יכלו לענות אותו כי נבהלו מפניו ודרוש אגדה אשר דרש הי'
בפרשת השבוע ובתוך הדברים הבליע אם קהל ס"ב הי' זריז מפני שאולי האמינו
שאני סרים הכוונה אם אולי נתתם דעתכם בי להושיבני על גפי מרומי כסא
רבנות שלכם שהאמנתם יען שמנע ה' ממני פרי בטן ולא יהי' הוצאות בית
מרובי' והוקל עול ומשא מעליכם אם כן חשבתם טעיתם כי שם לא זכיתי לבנים
אבל כאן אני זוכה לבנים ובתים טובות אבנה לי אי"ה. — ואחר שנח מעייפות
הדרך ובא אל המנוחה בקרו אותו חכמי העיר ויודעי בינה וכל א' הציע לפניו
ספקותיו בהלכה ואגדה חכמה ומוסר והשתעשעו עמו כיד ה' הטובה עליו וא
כולם הכירו וידעו את עוצם חכמתו וגודל בינתו וצדקתו וראו כולם כי שם ה'
נקרא עליו ושהוא איש שהכל בו ושמחו בו כשמחת בית השואבה כי ישאבו מים
מימי התורה והחכמה ממעיני הישועה. וגם הרב רבי זלמן ליב זצ"ל בא לפניו
והשתעשע עמו ובראותו את גדלו וידו החזקה אז התחיל לקרוא בשם .רבי
וקבל מרותו עליו ונהפך מאויב לאוהב, ואז פי' זקיני זצ"ל הקרא .ברצות ה' דרכי
איש גם אויביו ישלים אתו ופי' הכוונה הנה לפעמים עינינו רואות אם יש לאיש
צדיק התנגדות מאיש פשוט אשר ימרה את רוחו ויבטא בשפתיו דברים אשר לא
כדת והוא מתבווה בגחלתן של ת"ח ונענש ר"ל וכן הי' עושה לפעמי' לאיש פשוט

*) הרב הגאון והמקובל המפורסם רבי מרדכי ברודא זצ"ל הנ"ל הי' חביב מאוד אצל זקיני זה
נחשב בעיניו לאיש מופת כי תמיד בא אליו לעת הצטרך כנזכר למעלה והוא מזכ
[illegible] יו"ד סי' רכ"ו וכאשר הציעו לפני אבא מאוה"ג זצ"ל השידוך עבור אחי הצדיק הרב המאוה"
[illegible] פו"ח יעקב עקיבא נ"י עם זוגתו הצדקת מ' מלכה ע"ה שמח בזה כי היא מכדת, הגאו
פו"ח נשיא מרודא אברק"ק שוסבורג בנו של הרב ר' מרדכי הנ"ל אשר זקיני זצ"ל הי' לו אוה
דבוק מאד:

עומד נגד גבור חיל אבל אם המתנגד הוא ג"כ מגבורי כח עושי דברו וצדיק הוא בדרכיו ושניהם חביבים לפני המקום אבל המחלוקה לא טובה ולא ייטב בעיני ה' ע"כ אין דרך אחר לפני המקום רק שיעשה שלום ביניהם וישלימם וזהו רצות ה' דרכי איש גם אויביו, שגם דרכי אויבי איש רצויי לפניו ושניהם שווים בטובה אזי ישלים אתו עושה שלום ביניהם וכן הי' כי הרב הגאון ר' זלמן ליב עישה אוהב נאמן לזקיני ובהשתדלותו נתקבל לאב"ד בק"ק סערדאהעל (מובא הרבה פעמים בח"ס) :

והנה מעת בואו לס"ב ותהי ראשית מלאכתו לעיין במילי דמתא מילי דשמיא ולהקן הקנו' כמבו' וראשון לציון יסד ותיקן חבורות הבורות שיתאספו העדרים לרוות צמאונם ולהשקותם מבאר מים חיים באר חפרוהו שרים *) כי העמיד לכל חבורה ת"ח בראש אשר ילמדם את הדרך אשר ילכו והמעשה אשר יעשון ולקבוע עתים לתורה הן לבעלי תורה והן להמון עם ותיקן להם משה והקהיל קהלות למען ילמדו וישמעו ליראה את ה' כל הימים וגם תיקן חברות שונות להחזקת ת"ח אשר תורתם אומנתם ובפרט להחזקת בחורי חמד בני הישיבה הגדולה לאלקים ישב בשלום ושלוה השקט ובטח. אהוב וחביב מכל ואליו יאספו כל העדרים נהרו אליו מכל המדינות לשמוע תורה מפיו הקדוש ונעשה על ידו ישיבה גדולה עשה קיבוץ וריבוץ ופעלים לתורה וטוב לו, והעיר ס"ב גדלה והצליחה מאוד תחת כנפי הן בתורה ויראת ה' טהורה והן בעושר וכבוד וידעו כולם כי ברכם ה' בגללו ועלו מעלה מעלה לשם ולתהלה עד שקנו שם טוב לעצמם להיות עיר ואם בישראל :

אבל לא ארכו ימי השלוה להעיר ס"ב ולרבם בראשם כי בשנת תקס"ט פור התפוררה הארץ ומוט התמוטטו הממלכות ונתהוה מלחמה נוראה בין מלכות אסטעררייך למלכות צרפת ועיר ס"ב הי' כמטרה לחץ ואיזהו חכם הרואה את הנולד והכם עדיף מנביא טרם שיצא דבר המלחמה הנוראה הזאת מכח אל הפועל נתגלה לזקיני זצ"ל ע"י חלומות וחזיונות שונות הן בהקיץ והן בחלום והרבה מהדברים כתב בעט ברזל עם סופר מהיר על הספר בדיו לזכרון וקראו בשם „ספר זכרון" וכתבו בסירוגין אחת לאחת בתוך זמן המלחמה והאריך שמה לספר כל תהלוכות המלחמה ואשר אירע לו בכל עת ההיא סיפורים נוראות ונפלאות ואיך נהג בכל הדברים וחידושי תורה יקרים ונחמדים מפז דברים בעתם אשר דרש מאגני הכותב הדפסתיו בשנת תרל"ט ושנית בשנת תרנ"ז) ותשים עיניך על הספר זכרון ההוא ותרווה צמאונך ונחת ינחת הקורא בו לראות כמה רב גוברי' ורב חילי' הקיני זצ"ל בכל :

---

*) מרגלא בפומי' לפרש הקרא באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם ופי' אם קבלו האוה"ע ג"כ את התורה היו ישראל בבחינת יששכר עוסקים בתורה והאומות בבחינת זבולון מחזיקי לומדי תורה אמנם לא כן הי' ע"כ בהכרח שבישראל עצמו צריכים להיות שתי כתות הללו, והנה חפרוה הוא ג"כ לשון ביוש כמו וחפרה הלבנה וכו' וע"י ששרי אוה"ע חפרוה ביישותו את התורה שנקרא באר מים חיים ולא קבלוהו ע"ז כרוה נדיבי עם ישראל עצמו במחוקק היינו לומדי תורה ע"י שמחקקים ומעמיקים בה ונדיבי עם ע"י משענותם שמעמידי' למשען ומשענה לת"ח ומחזיקים אותם. אז י"ל חפרוה שרים המה חכמי תורה החופרים ומגלים מתריה כרוה נדיבי עם שגם המה יקנו חלקם בתורה כמו ואכרה לי בחמשה עשר כסף או כמו שאחז"ל גיטין בכרכי הים קוראים למכירה כירה וכולם לשון קנין ות"ח יש להם חלקם ע"י מחוקק ונדיבי עם ע"י משענותם וכהנ"ל עבדה"ק :

ע״י

והנה בשעת המלחמה נמצא איש א' בשמו מרדכי אבערברייט ועוד א' עמו וסיכנו
עצמם וקנו כלי זיין וחפצים מאנשי הכפרים אשר לקטו אותן בשדה הקטי
כי היו מופקרים לכל מוצאיהם ואחר שקנו אותם שלחו בעגלות לעיר פעסט
לאדונינו הקיסר ועשו כן בפומבי' וכאשר ראו אנשי חיל השונאים כן נתפס
והגיעו עד שערי מות וניצלו אח"כ וגם כל הקהלה שהי' בסכנה כי דעתם הי'
לשלול ולבוז והי' הפיר עצתם — אבל התגלע ריב בין האנשים אלו כי לא יכל
לבוא אל עמק השוה בהריוה והגישו בתעצומותיהם לפני אלקים הוא הבד"צ והמד
עשו פשר דבר ביניהם ונתנו הפס"ד בידם ויהי כאשר ראה א' מהם כי ידו על
העליונה והפס"ד בידו לעדות ולראי' כי אמת דבריו מסר את המשפט לערכאות
והמה ראו כי הברי גנבים כולם מסרו אותם ואת משפטם אל הקריגסגעריכט ויע
כי יצא פס"ד מתחת יד ב"ד דעיר פ"ב ואף כי הרב אב"ד לא הי' חתם עליו *)
ובכ"ז הוא תחת ערבות שלו (אונטער זיינער פעראנטוואָרטליכקייט) מדוע לא גילה
את הדבר אשר היא להיזק להם וקמו אנשי רשע עליו בעלילות כי מרגל הוא
ולימים נקרא לעמוד ולהתייצב לפני הקריגסגעריכט ולעשות עמו כמו עם מרגל
בלילה ההיא נדדה שנתו ורצה לברוח מקהלתו למקום אשר ימצא עצמו בטח
אבל ראשי העדה לא התרצו לזה ונהמו אותו שלא ייראו ולא יחת ולא יפלו פניו
כי יעשו כל האפשר ובנפשם יערבו עבור נפשו כי נפשם קשורה בנפשו והבטיחו
לו שלא יאונה לצדיק כל רעה והמתיקו סוד בלילה ההיא וחשבו מזימות כדרו
מה לעשות בעת צרה הזאת אשר רישא דעמי' ומדברנא דאומתי' עומד בסכנה
והכינו עצמם לדורון ואספו יותר מן עשרת אלפים זהובים למען יסתמו בהם פי
המקטריגים שלא יהיו למסטין ולקטרוג כי השטן מקטרג בשעת הסכנה ובעידנא
ריתחא בשעת מלחמה אינו מדקדקים כל כך להקור בשבע חקירות ודרישות ודני
במרוצה ומפני זה ייראו והמתיקו הדינים אבל בכ"ז הי' ההכרח שזקיני זצ"ל
יעמוד לפני יושבי משפט המלחמה והי' אז מנהגם שישבו בעגולה והבעל די
באמצע והרבו שלופה ביד כל אחד מהם ויהי כאשר בא זקיני זצ"ל ההדרה ביר
המשפט וראה את המראה הנוראה זו אימה ופחד אחזוהו ועצמותיו דא לדא
נקשן, בראות ראש היושבים שר האלף (גענעראל) גודל פחדו השקיט לבבו שאל
יירא ויפחד מהם כי כן הנהוג אצלם להעלות מורא על ראש הבעל דין והרב
השיב לנדן ואיחר המשפט על זמן מעט ואחרי השיב רוחו ושכלו הזך הבהיו
ענה כהוגן על טענותיהם ובעזה"י יצא זכאי ונקי בלי שום פגיעה בכבודו הרמ
והנשאה **)

*) עיי' בח"ס חלק חו"מ סי' קנ"ו פסק בעסק משפט השותפים הנ"ל.
**) ראה זה דבר פלא איך הקב"ה שולה הרפואה קודם המכת כבר כתבנו למעלה שניתן לזקיני
ז"ל בעת בואו ללמוד בעיר מיינץ כל ארוחותיו מאת נגיד א' והנה בעת ההיא היו בני
חיל הצרפתים מחולקים ומפוזרים בין תושבי עיר ההיא ואנשי הצבא בזה איש לו לישב אצל
ולהיות עמו בביתו כל עת היותו בעיר כמו שהוא גם עתה במקומות שאין ארמונות ומבצרים
מיוחדים להם ואצל הנגיד ההוא חיו ג"כ איזה מהם והי' ביניהם א' אשר התקרב מאוד אל הבחור
הקטן משה סופר וביקש ממנו שילמוד עמו איזה ידיעות הנצרכות ולעומת זה יעבוד הוא עבודת
וישמשו בכל הנצרך לנקות בגדיו ושארי תשמישיו ולא יכול הבחור משה להתאפק מלמלאות
מבוקשת איש מלחמה ההוא. ולהיות כי אחרי כן בימות מלחמה נתעלה איש ההוא מעלה מעלה
עד שברוב הימים ע"י כשרון מעשיו ופעולותיו בהראות א"ע לגבור חיל הגיע למדרגת שר האלף
והוא הוא האיש אשר ישב אח"כ בראש משפט־מלחמה (קריגסגעריכט) הנ"ל בפ"ב וכאשר בא זקיני
זצ"ל לחדר מישבם מיד הכירו שר הצבא ההיא כי הוא הוא הבחור משה סופר הקטן מאז וע"כ
הפסיק

מלחמה זו אשר משכה זמן הרבה גרמה מעמד גרוע בהמדינה עד כי בשנת תקע"א הי' פיסול מטבע במקצת (שטאאטסבאנקעראט) והזלו מאת המלך פראנץ ע"ה הבאנקנאָטען והוקצבה השער על חומש מכמות שהיו ורבו אז השואלים דבר ה' מפי זקיני זצ"ל איך להורות הלכה למעשה בענין תשלומין חובות וכדומה ובכללות הורה זקיני זצ"ל כי דינא דמלכותא דינא בזה עיי' בח"ס חו"מ כמה תשובו' אך נראה באיזה פרטים הורה דד"מ לאו דינא עיי"ש בח"ס ומאנשי רשע מסר א' עליו באמרו כי זקיני זצ"ל מגרע כח המלכות ומוריד כבודו במדינה והוצא לה בהוראותיו הנוגעים לענין זה ונתן מופת חותך כי אם יחפשו על הבי דואר ימצאו שמה מכתב ממנו אשר יקיים דבריו במה שמסר כי נודע עפ"י מקרה להמוסר כי כתב זקיני באותו יום תשובה בענין פיסול המטבע וכי כן רצו ראשי ושרי העיר לעמוד על המחקר אולם תורה מגינה ומצלת והרבה שלוחים למקום ושם הי' בעת ההיא הארון אנטאָן שמיעד המדפיס המפורסם א' מראשי וגדולי העיר ובא באישון לילה לבית זקיני זצ"ל לגלות לו הדבר בסוד וע"י תחבולה בא המכתב ההוא חזרה ליד זקיני ונתן לו תודה ושילם גמולו להארון שמיעד אחר הרבה שנים והסכים על ידו להדפיס תלמוד בבלי :

צדיק גוזר והקב"ה מקיים את אשר אמר זקיני זצ"ל בבואו לפ"ב שיזכה לבנים ובתים טובות יבנה לו נתקיים בידו אבל לא ע"י זוגתו הרבנית אשר עמדה על ימינו לעזר עד עתה כי בשנת תקע"ב מתה עליו זוגתו הרבנית זצ"ל (כמובא בח"ס יו"ד סי' קנ"ג) והספידה מרורים כי היתה אשה צדקת והיתה לו לעזר למען יהי' לאל ידו להגות בתורה ויראת אל כל היום והלקו בתורה אמר לנפשה ע"ה :

וכאשר התמו ימי אבל השבעה ציוה להעמיד לה מצבה ונכבדות מדובר בו בזקיני זצ"ל והציעו לפניו כמה וכמה שידוכין מינים ממינים שונים בנוי עושר וכבוד. ואיש נכבד אחד הי' בפ"ב והיא מיקירי הקהלה בשמו מהו' מאיר לייטערסדאָרף והוא הי' עשיר גדול ולו בת יחידה מושלמת במעלות ורצה לדבק עצמו במשה איש אלקים והבטיח לפזר לנדן בתו מאה אלפים זהובים במזומנים ונשאו ונתנו בהדבר אבל רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום וממנו מצעדי גבר כוננו ונולד בנתיים חדשות כי זקיני בגאון מאוה"ג רבינו עקיבא איגר זצ"ל אשר הי' אז אבדק"ק פרידלאנד כתב אליו מכתב ותוכו רצוף בקשה להיות כי חתנו הרב רבי אברהם משה זצ"ל אבדק"ק פילא ונתקבל לאב"ד שניידעמיהל בן הגאון הגדול רבי ליב קאלישער זצ"ל אבדק"ק ליסא שבק חיים לכל חי (והרב הנ"ל הי' רך בשנים ואב בחכמה ת"ח ומקובל מופלג והניח אחריו ח"ת הרבה וגם

הפסיק המערכה. ונכנס עמו לחדר מיוחד והתנכר אליו כי הוא האיש מלחמה אשר הי' אתו עמו בבית הנגיד במיינץ ושמחו זה עם זה ומיד הבטיחו שלא יאונה לצדיק כל און כי הוא יודע ועד ששקר ענה בו. ויודע מה שרגיל קדוש זקיני ז"ל לפרש הקרא וראית את אחורי ופני לא יראו ופי' כי פעמים הרבה אנו רואים דברים וסיבות שונות הנעשים בארץ באין מבין על מה ולמה הקב"ה עשה כן ולאיזה צורך ותכלית אבל בעבור ימים רבים אנו רואים ומבינים למפרע שלא לחנם ולא להועיל עשה ה' ככה כי היו הכנות ואקדמות שיעשה על ידן דבר גדול תשועה ופורקן לישראל בכללות או פרטות והיינו וראית את אחורי, לאחר שנעשה תכלית הדבר אז תבין ותראה למפרע לאיזה כוונה היו הסיבות והענינים הקודמים אבל פני מה שלפני מה שעתיד לבוא קודם עשיית הדבר ותכלית לא יראו ולא יבינו עכ"ד וכן הי' בענין המסופר הנ"ל שבעת) אשר ישב זקיני ז"ל בבית הנגיד במיינץ והתקרב אליו איש מלחמה ההוא והוא הי' לו לתועלת ולסעד עוד לא ידע מה יהי' בסופו אחרי שלשים שנה ובאיזה אופן ישלם לו הטיבה מעל הטיבה האמנם מה' מצעדי גבר כוננו אם דרכו יחפץ ית"ש ויתעלה כנ"ל.

אעתיק

קמיעות שונות) ונשארה בתו הרבנית אלמנה והיא אשה מפוארה במדותי׳ ע״כ אולי ידע עבורה שידוך הגון ומגלגלין זכות ע״י זכאי כמשה זה תוכן דברי מכתב קדוש ההוא. וזקיני זצ״ל מסר המכתב לנאמן ביתו הרב הגאון חכימה דיהודאי רבי דניאל פרוסניטץ זצ״ל שהי׳ רב״ד בפ״ב והוא בחכמתו הבין דבר מתוך דבר והשיב לזקיני הגאון לפרידלאנד שיודע שידוך הגון מאוד עבור בתו ה״ה הגאון אב״ד דעירו ובנתיים הכניס עצמו בענין גם דודי הגאון האמיתי רבי בונם איגר זצ״ל אבדק״ק מט״ד אחי הגאון רבי עקיבא זצ״ל וז״ל במכתבו שתחי׳ בענין זה :

בעזה״י מאטערסדארף יום ה׳ כ״ה מנחם תקע״ב לפ״ק.

המנחם ציון ובונה ירושלים ינחמהו בכפליים ה״ה הרב הגאון המפורסם שר וגדול בישראל מדברנא דאומתי׳ וכו׳ כקש״ת מו״ה משה נ״י

כבר הי׳ נדון ברוחי מעת ששמעתי פטירת זוגתו הרבנית, הצדקת ע״ה לערוך מכתבי לרופ״מ הגאון נ״י בהעלת שידוך מעולה־ שארחיב ממנו הדיבור והחדלתי מפני שלא מצאתי הכרח כ״כ למהר מכתבי בעוד כי לא כלו ימי האבל הגם שבכגון אלו אמרו מקדימים אמרתי בלי ספק אם ידובר ברופ״מ נ״י מעני שידוך תוך זמן הזה לא ישיב ההלט דבר וכו׳ ועתה הסכמתי לכונן מכתבי להעלות לפניו לקחת לו לאשה בת אחי ה״ה הרבנית מפילא שלדעתי אין טוב ממנו אחרי שבלי ספק מגמת רופ״מ הגאון נ״י לקחת בת ת״ח אשר ממקור קודש הוצבתה שתהי׳ רכה בשנים חכמת לב וצנועה ויראת ה׳ ובעזה״י כולהו איתנהו בה שהיא בת ת״ח פאר הדור מצד אב דור רביעי׳ להגאון המפורסם מהו׳ עקיבא איגר זצ״ל בעל ס׳ משנת דר׳ עקיבא, ודור חמישי׳ להגאון מוה׳ משה ברודא אבדק״ק ווירמייזא בן הגאון רשכבה״ג מהו׳ אברהם ברודא זצ״ל, ומצד אם דור ששי להגאון מהו׳ איצק ר׳ אלי׳ ראדיש שהי׳ אבדק״ק ליסא זצ״ל, תכונתה טובה מאוד מאושרת ביראת ה׳ אוהבת תורה ולמודה מבעלה הרב זצ״ל שהי׳ מחזיק ישיבה צנועה במעשי׳ וחכמת לב ביותר יודעת להנהיג עצמה ברבנות ולהנהיג בית עצהי״ט בריאה בטבעה ב״ה, שנותי׳ כ״ד כ״ה שנים בערך, ושאר דברים בל״כ נודע לרופ״מ נ״י ממכתב אחי הגאון נ״י שהגיע מכבר ולא באתי אלא להבטיח על אלו הדברים אולי לא בא הכל במכתב אחי הגאון נ״י על חזקת הדמיון שרופ״מ הגאון נ״י יסמוך על דברי כעל עמוד הברזל שלא יפול דבר מכל האמור בזה אף שאני נוגע בדבר מצד קורבת אחי הגאון נ״י ואקרובי דעתא דאחתוני עב פר״מ הגאון נ״י אם אמת שאני אוהב את אחי הגאון נ״י בכל לבבי הי׳ אלקים אמת אני אוהב בכל לבבי ובכל נפשי, הרחבתי הדיבור כל הצורך לא לתקוע שכר שדכנות שלא אבקש לקחת מאומה זולת להיות ממוצע לטובים לאחי הגאון נ״י ולרופ״מ הגאון נ״י במלתא דשויה לתרווייהו ואשר ישר בעיני אלקים ואדם ומעתה אם יש לפר״מ נ״י להחליף דברים בזה הענין ימהר יחיש מעשהו והבאת את הדברים במכתבי לאחי הגאון נ״י וממנו אליו והנני מסיים בתחלת תשובת הרמתה במוקדם מלא דבר ידידו אוה״נ לנצח הק׳ בונם גינס מאי״ש — עכ״ל :

והנה מאחר שהציעו לפני זקיני זצ״ל ענין נכבד זה בת .אוהב דבוק מאח׳ כאישו קראו זקיני ח״ס ז״ל בתשובה בח״ס יו״ד סי׳ קל״ט משנת תק״ע אשר מוכח מתוכה כי עוד לפנים הי׳ קרבות גדול בין הני תרי אריוותא. הניח מלדבר עוד מאומה מכל השידוכים וכל חפצם לא ישווה נגד זה ובנתיים חקר בעצמו אצל זקיני הגאון רע״ק זצ״ל אבי המדוברת ובצדק שפט מי הוא זה אשר יוכל להגיד לו יותר ממהותה אם לא אבי׳ הקדוש ומי הוא בר סמכא יותר ממנו ובתשובת הפל״ג

ליג מאוד בשבח בתו אבל סיים מכתבו שדבר א׳ עומד לנגד הדבר והוא כי
ואי רוצה לישא בת ת״ח ולמדרגה זו עוד לא הגיע בעו״ה, והגאון זקיני
וצ״ל השיב בענוות צדקו מאוד נאמנו כל דבריו הקדושי׳ וגם מה שנוגע לבת
האחריות יקח עליו ועל צווארו אבל ענין אחר הוא אשר חושש עליו כי
ם אין רצונו ליתן בתו לע״ה כי אחז״ל הנותן בתו לע״ה כאלו וכו׳ ולא ארכו
ים ומהשבתם יצא מכח אל הפועל ונתקשרו בשידוכין ודבר פלא הוא בעת
שא זקיני זצ״ל אשתו ראשונה נולדה אשתו השניי׳ ובעת שמתה אישתו ראשונה
מת בעל אשתו השניי׳ :

ל עוד בה דבר אשר עמד לשטן שיבוא השידוך לידי גמר כי נמצאו מתקנאים
אשר הי׳ כקוץ מכאיב בעיניהם לראות ששני גדולי הדור אשר ברוב גאונם
יחו פני תבל ושמשם יצא על הארץ יתחתנו יחד ויהיו לאחדים ויתקשרו בקשר
ין והזק ע״כ הוציאו דיבה בקלא דלא פסיק ומסוה היראה על פניהם כי לשם
ים כוונתם כי המדוברת היא מנוולת מאוד במראה פני׳ ושחורה היא ולא נאוה
אר חסרונות בגוף ובנפש ועשו במהשך מעשיהם עד שפעלו עולה להניא לבב
שי העדה לבוא אל זקיני הקדוש זצ״ל וכה דיברו: שמענו קול ענות נפ״ש על
דוברת הרבנית וכזה ראה ולא יקדש והגם שידענו כי אין דרכו של בועז לשאול
שים ואין מקפיד רבינו על מעלות גופני׳ אבל אנן בדידן כבר אחז״ל הרוצה
יש אשה יצרף ע״ה בהדי׳ לא נתרצים על דבר כזה, והגם שזקיני זצ״ל דהה
יהם באמת הבנין ששקר הוציאו וכבר הי׳ לו ידיעה ברורה מהני תרי צנתרי
הבא האחים הגאונים רבי עקיבא זצ״ל ורבי בונם זצ״ל על כל הדברים אבל
ופי הקהל עמדו על מעמדם עד שהתפשרו שעל הוצאות הקהל ישלחו שני אנשים
גים לק״ק אייזענשטאדט אשר שם היתה המדוברת בבית זקנתה אשר יראו אותה
ברו עמה וכן עשו ושלחו את הרבני הנגיד מו״ה הירש לביאס והד דעימי
ושר ראו כן תמהו על הוצאת הדיבה איך העיזו פניהם להפך דבר מהיפך
יפך וכאשר באו חזרה לביתם ויען כי אינו לפי כבוד רבם לדבר פרטית מענין
על כן פיהם פתחו בחכמה קרא כרכתי׳ „מאת ה׳ היתה זאת היא נפלאת
בעינינו׳ וכן הי׳ באמת ומאוד נאמנו דברי הגאונים זצ״ל זי״ע :

וביען כי ימי החורף היו ממשמשים ובאים ואורחא רחיקא ע״כ הוקבע זמן
החתונה על תחלת החורף ובק״ק אייזענשטאדט מקום מולדתו של זקיני
מאוה״ג רבי עקיבא איגר זצ״ל ושם היו בני משפחתו *) :

קינתי זצ״ל הי׳ שתי בנות והביאה אתהן עמה האחת בשמה גליקל מתה בילדותה
׳ והשני׳ מרת ראביש ז״ל השיאה זקיני זצ״ל אח״כ להרב המפורסם מהו׳ יוסף

אעתיק כאן מקצת לשון התנאים אחרונים אשר נעשו שתח״י : למז״ט יצוין ויפרח וכשמש יזרח
אלו דברי התנאים אחרונים שנדברו והותנו בין שני הצדדים בשעת החופה ביום דלמטה
יני בין ה״ה הרב הגאון המפורסם המאוה״ג אבדק״ק פ״ב מהו׳ משה פראנקפורט בן מורינו
ב מהו׳ שמואל זצ״ל צד א׳ ובין הגאון המפורסם הרב המאוה״ג מהו׳ עקיבא איגר ובתו האלמנה
בנית מרת שרל תי׳ צד שני ובפנינו עדח״ם עשו הצדדים קגא״ס וב׳ א׳ ה״ה הגאון מהו׳ משה
ל נשא וקידש במז״ט את האלמנה הרבנית מרת שרל תי׳ וכו׳ והכנים לנדן שלו את כל רכושו
נו שחננו השי״ת והתחייב להשתדל שטר חליצה מאחיו בחנם בלי מוזיר כסף כלל — בי׳ ה״ת
און מהרע״ק איגר הנ״ל הכנים לנדן בתו סך שנים עשר מאות זהובים ריינישׁ קורראנט
ל וםלבושים נאים וצעיפים ורדידים ומעתה וכו׳ פק״ק א״ש יום ה׳ כ״ג מרחשון תקע״ג לפ״ק
הנל שריר וקים — ה״ק עקיבא גינז מא״ש. (התימת שני עדים.)

בשנת

נינס זצ"ל בן הגאון רבי ב נם גינס זצ"ל הנ"ל וזקיני זצ"ל הכנים לה לנדוני
י"ב מאות זהובי' מכוון נגד סך שהביאתה לו אמה זצ"ל;
וזקיני זצ"ל בנה לו בתים כי הקב"ה חננו בזרע מעלי' ממחברתו הרבנית הצד
מרת שרל וילדה לו שלשה בנים שם האחד המיוחד הגדול שבהם ה
אשר מילא אח"כ מקומו אבא מאוה"ג רבי אברהם שמואל בנימין זצ"ל השני
ישראל רבי שמעון זצ"ל אבדק"ק מט"ד ואח"כ בק"ק קראקא והשלישי הרב הנ
מהו' יוספא ז"ל מלבד בן א' בשמו יצחק ליב אשר הלך לעולמו בן ד' שנים
ילדה לו שבעה בנות: הינדל, גיטל, ייטל, שמחה, ריכל ריזל, אסתר, והש
חמישה לת"ח ומופלגי תורה ושתי האחרונים מתו אחר אביהם בנערותם. הא
שמחו על הבנים אולם בשנת תק"פ השמחה נהפכה להם לתוגה יגון ואנחה יח
הודבקו כי נחלו ר"ל כל בניו בחולי קשה והצטער הרבה ושפך שיחו לפני
די בשמיא והרבה להתפלל עם תלמידיו בבית מדרשו *) ופעם אחת בבואו לב
מהתפלה אשר שפך עלי בניו כתב תשובה ארוכה בענין חמור בה' אישות וב
הכתיבה בא תלמידו הרב הצדיק מהו' פייטל סופר ז"ל החדרה ותמה מאוד וש
רבינו הוא שרוי בצער כל כך ואיך באפשרו לכתוב תשובה לדינא אשר שמעת
זו בוודאי בעי צלותא והשיב לו רבו וכי המשך יש לשני ענינים אלו זמן ת
להוד וזמן תפלה להוד, מזה נראה גודל צדקתו ותוקת הויש י זכיותיו הרוחניים
הי' באפשרו להפשיט עצמו לגמרי מאיזה ענין עת הצטרכו **) ובכל עת ההיא

*) בשנת תרמ"א זכיתי לקבל פני הגאון הגדול קדוש ה' רבי יקותיאל יהודא טייטעלבוים ז
שהי' אבדק"ק סיגעט בעהמ"ח ס' ייטב לב וסיפר לי שעוד בזכרוני המעשה אשר שנ
כפי הבריות שזקיני מאוה"ג זצ"ל גילה את עצמו לזקיני ה"א הקדוש רבי משה טייטעלב
זצ"ל בעל ישמח משה וכך הי' המעשה בריר יוהכ"פ פתאום נתראה דמות דיוקנא של זקיני ז
להגאון הקדוש הנ"ל והגם כי לא ראה אותו מעולם פא"פ בכ"ז נתברר לו שזהו דמות דיוק
שלו ויען כי לא ידע מה זה ועל מה זה אבל זאת הבין בבינה קדושה שצריך לאיזה דבר
ביקש רחמים עליו לפני מרן די בשמיא בסתם בלי פירט הענינים אשר נעלמו עוד מאתו ובמ
יוהכ"פ שלח אחר תלמיד וזקיני זצ"ל אשר הי' דר באוהעלי וביקש אותו שיצייר לו דמות דיוק
של רבו הפ"י שצייר לו ידע בבירור שהיא היא הצורה אשר נראית לו בליל יוהכ"פ בתפ
אבל עוד לא ידע תפצו ומבוקשו בהתגלות זה עד מחרת יוהכ"פ שבא המוביל מכתבים מן ד
דאר והביא מכתב א' ספ"ב ובפתחו ראה שהוא מזקיני זצ"ל ושאל מתי בא מכתב זה וא
בעלי ימי דפיפורים אבל מאחר שידע שהוא מריד מאוד מעת התוא ע"כ עיכב המכתב ב
עד היום והרע לו להגאון זצ"ל ותוכן המכתב הי' שיבקש רחמים ויתפלל עבור בניו כי ב
מוטלים על ערש דוי. ויען כי נתאחר המכתב מלבוא ליד הגאון ביוה"כ גילה לו הענין בא
אחר זד"ל:
**) סבירנא שסיפר לי אבא זצ"ל שאביו זצ"ל אמר לו שהרבה פעמים יש לו התגלות אנשים בה
ודבר א' אמר לו ביחוד שגאון אמיתי א' ואשר אין רצוני להזכיר שמו בפיר
וכבר הזכרתיו תוך הדברים בקונטרס זה) אחר מותו התגלה אליו בחקיק כי פתאום נפתח הד
והתוא עבר לפני זקיני ז"ל בעמדו אצל השלחן והגאון הנ"ל גילה לו שצריך רחמים וזקיני ב
רחמים עליו ולא נראה אליו עוד:
***) בענין כחותיו הרוחניים הי' ג"כ כחותיו הטבעיים ולדוגמא אזכיר פעם א' בסוף ימיו ישב בב
התוועדות אלופי קהל כי כן הי' דרכם בקודש שלא עשו דבר קטן וגדול עד ש
את פיו ובדבר גדול ישב בעצמו בראש אסיפת הקהל ורצה פעם א' לתקן איזה תקנה והי'
מהמסיבים אשר לא התרצה לזה והרע לזקיני הדבר ותוך דבריו הכה בידו על שפת השלחן א
הי' מעץ עב והזק ונשבר ונחלק חלק מן השלחן, — בתג הסיבות האחרון כאשר הילך אנ
בין בניו בדרכי שיבר הוא בין שני אצבעות אגודים אשר אבי זצ"ל לא הי' בכחו לפותחם ב
ידיו, ובסוף ימיו עמד עוד על רגל א' באשר הלביש או חלץ מנעליו ואמר לאבא זצ"ל ש
כחותיו באפשר שיהי' עוד שלשים שנה:

עבר עליו יום אשר לא למד שיעורין כסדרן וכהלכתן כפעם בפעם — וילד א' הנ"ל הלך לעולמו אז ודי' בחג הסוכות וכאשר בא ההדרה מצא את זקינתי מחברהו ודמעתה על לחי' והוא עודה כי יום טוב היום ואין רשאי להתאבל והיא בצדקותה שמרה דבריו ולא נראה עוד דמעה על פני' עד אחר החג. ושמעתי שבעת ההיא הי' לו גילוי אלי' ז"ל אשר גילה לו איזו שבועות קודם שנהלו בניו מה שיהי' ומאז והלאה הי' לבו דואג ונפלו פניו, ובימי חג הסוכות בישבו במסיבה ובני ביתו עמו ובניו שכבו על ערשם ערש דוי פתאום אמר להיושבים לפניו כי שומע שאומרים מזמורי תהלים והשב אולי בבהכ"נ אשר בעלי' הראשונה שבביתו שם מתפללים כזאת אבל ב"ב הלכו וראו ולא מצאו אי"ש בבהכ"נ אבל הוא עמד בדיבורו ששומע שאומרים תהלים וגם המה השיבו שאין איש בבהכ"נ ולא בבהמ"ד אז ענה ואמר אם אין אומרים למטה אומרים למעלה ודו"ל ושאר בניו אחת לאחת חזרו לאיתנם הראשון והדרו בריאים. אולם כמדומה שמעתי זאת מדודי הגאון מקראקא זצ"ל:

בשנת תקע"ט עת צרה היתה ליעקב כי אז עמדו סרים רעי והשחיתו התעיבו עלילות ברשע פריצי עמינו במדינת אשכנז התחילו לפרוץ פרץ על גבי פרץ ובאו אל הקודש פנימה והללוה מצפון תפתח הרע בעיר האמבורג בנו להם בני פרץ בית תפלות ושינו מנהגי ישראל וזאת תורת הפרועים אשר החלו לפרוע פרעות בישראל שמו אור לחושך ולחשך אמרו אור כי יסודי התורה ומנהגי ישראל העבירו ממחנם וחדשים מקרוב באו עשו להם והנהגות חדשות וכאשר הקוף התפצו ותשוקתו להתדמות אל בני אדם כן המה כל הפצם היו להתדמות לאוה"ע, בבית תפלות שלהם העמידו כלי זמר (אָרגעל), ותפלתם בלשון לאומים ולכל התפלות אשר על קיבוץ גליות ומעשה הקרבנות ובנין המקדש נתיסדו פנו עורף ערפם קשה ארסם ארס ברזל הלא הוא ברבת בני עמים להתדמות להם ורק זאת היתה למראה עיניהם העורים והדפיסו להם ספר בשמו „אור נוגה" ובו היתידים מזויפים מרשעים אשר שנו ופירשו מן החיים, ובראותם כן חכמי עיר ההוא עמדו על נפשם ועמדו בפרץ ללחום נגדם וגם נשאו עיניהם למעלה אל עיני העדה גאוני בית ישראל בהמדינות שיחושו לעזרה ולא יראו כבלע את הקודש. וכמו בכל דבר גדול אשר זקיני ז"ל הי' תל תלפיות שכל פיות אליו פונים כן גם עתה וכה דיבר הרב הגאון רבדק"ק האמבורג רבי ברוך ברבי מאיר עוהרש זצ"ל אל זקיני זצ"ל (עי' ח"ס חלק ששי סי' פ"ד) בתוך הדברים: ובאשר שהשרות בכאן המה אנשי שכל ובעלי מדע אמרו לנו שנביא ראי' לדברינו מחכמי הדור המפורסמים שיסייעו לדברינו ע"כ נבקש מאת פני רופ"מ הגאון נ"י למחול ע"כ הרמה לכתוב לנו תשובה במוקדם האפשר להסכים עמנו וכו' כדי להציע דברינו לפני השררה ועי"ז יבוטל שמה בית הכנסת שלהם אשר הוא לפח ולמוקש לעת עתה ולדורות הבאים ביותר וכו' *) ועפ"י בקשתם חשיב להם זקיני זצ"ל תשובה ארוכה וחלין חושים

---

*) כן הי' בעו"ה מעת החל נגף ההוא בבערלין והאמבורג ונזרע שמה זרע טמאים לנפש מאז והלאה פשתה המספחת מעיר לעיר ממדינה למדינה עד כי אין כרם בלא קוצים והמה השאור שבעיסה שנחמין ומחמין אחרים בעו"ה וכל הקהלות אשר בשם רעפארמגעמיינדען יכנו עצמם ואשר חשליכו דתי התורה אחרי גיוום המה תולדה דאבות הטומאה הללו והמה הין שורש פורה ראש ולענה ולאבן נגף לבית ישראל:

ושמעתי היא שעמדה לק"ק האמבורג שנשארה עומדת על אדמת הקודש אשר עמדו עליו אבותינו הראשונים ולא פני עי"ז הק' חרב ולא כשארי עיירי מדינת אשכנז יען כי שם התחילה הסטרא

ביום קרב כאיש מלחמה ידיו לו רב לא בחרב ולא בחנית כי אם בשם ה' צבאות במיעצות ודעת וישכל את ידיו בחכמה ותבונה יתירה לחם מלחמות ה' בגבורים ויצא בראש הצבא עם גדולי עולם גאוני הדור רבי הירץ שייער ז"ל ממענץ, רבי שלמה זלמן הכהן ז"ל מפיורדא, רבי עקיבא איגר ז"ל מפוזנא, רבי מרדכי בנעטה ז"ל מניקלשבורג, ר' יעקב ז"ל מליסא, ר' משה מינץ ז"ל מאובן ישן ר' נפתלי הירש קאצנעל־לענבויגען ז"ל רב דמדינת פפאלין, רב אהרן יושע ז"ל אבד"ק ראוויטש, רבי משה טובי' מונטהיים ז"ל אבד"ק האנוי והמדינה, ר' אברהם אליעזר ס"ט ז"ל אבד"ק טריעסט, רבי מ"ל טוב חכם בק"ק מודינא, רבי מנחם עזרי' קאסטילנובו ס"ט חכם מפאדווא, רבי משה אהוי חכם ממנטובא, רבי שלמה מלאך חכם מליווארנא ועוד גדולים' רבי אלעזר פלעקלס ז"ל מפראג, רבי זלמן מרגליות ז"ל מבראד, רבי שמואל בערנשטיין ז"ל מאמסטרדאם, רבי אברהם טיקטין ז"ל מברעסלא, רבי אלעזר ז"ל מטריטש, רבי מאיר וויל ז"ל מברלין וכדומה כי כולם כאחד ראו והבינו ברוח קדשם כי צרעת ממארת המה אנשי און אלו לבית ישראל וצריכים לשרש אחריהם (עיי' „אגרות סופרים" סי' ג'.)

ואעתיק קצת דברי זקני זצ"ל בענין זה במכתבים שונים להגאון עולם רבי משה מינץ ז"ל אבדק"ק אובן ישן כתב במרוצת דבריו וז"ל: והנה שלשה דברים עשה משה מדעתו בענין זה, שהסתרתי הדבר ולא גליתי לשום אדם אפי' לרבני דייני קרתא ומלבי לפומי לא גליתי וכו' וטעמי בזה כי כל זמן אשר אנחנו יושבים פה בשלום נוכל ללחום מלחמת ה' במעוז להורות חצים למרחוק לעזרת ה' בגבורים בהאמבורג משא"כ אם יפורסם הדבר הנה בעו"ה בעתים הללו אין כרם בלא קוצים ונתעורר עלינו מדנים בגלילותינו וגבולינו ויהי' המלחמה פנים ואחור ואעפ"י שבכ"ז לא נירא ולא נחת כי מלחמת ה' אנו נלחמים ואלף כיוצא בו יאבדו ועוקין א' ממנהגי ישראל לא יזוזו ממקומם מ"מ מה דאפשר למעט בניסא עדיף וכו' ואמנם נזהרתי מאוד שלא ללחום עם שום אדם ולא נזכר שום אדם באגרת שלי כלל ולא יראה שום התגרות אדם באדם כ"א האמת לוחם עם השקר וכו': *) והגאונים מאוה"ג זקני רבי עקיבא איגר זצ"ל ורבי מרדכי בנעטה זצ"ל בקשו מזקיני מאוה"ג ח"ס זצ"ל כי יחבר חיבור מהוכם נגד חיבור עצבים רשעי ישראל ולהכות באגרוף רשע לעקור את סטרא אחרא (ר"ת אהרן הרינער ראבינער אראד) אשר כל הרוצה לחנק תלה עליו כי הוא אילן גדול של אשירה וצריכים לשרש אחריו והנם כי קסת הסופר הי' במתנו של זקיני ז"ל ולשונו עט סופר מהיר בכ"ז מנע את עצמו מלמלאות מבוקש הגאונים הקדושים אלו וזה דבריו הקדושים: אמנם אתמול הגיעני מכתב פיתוחי קודש מגאון ישראל רבי מרדכי בנעטה אבדק"ק נ"ש והמדינה וכו' ובקש ממני לחבר איזה ספר המתנגד לדברי ספר נוגה צדק ולא חששתי להשיב ע"ז כי ידענא. דאנא לא חזי לאצטרופא להלל

הסטרא אחרא לפרוץ פרץ סריבה ולהשריין צהנתי ועמדו יראי ה' והושבי שמו נגדם ונחלקו לשני כתות בהחלט גמור אלו הלכו בשם ה' להיו עולם ואלו להראון עולם ולא למדו זה מזה אבל לא כן באשרי עיירות אשר כבר למדו פורצי פרץ כי לא בכח יגבר איש ונשיכת נחש הי' נשיכתם שתחילתו במעט אינו ניכר ואח"כ מתפשט והולך עד שמבעיר כל הגוף והבעל"ח ללאו יצאה ופורץ גדר ישכנו נחש וכמו זה כן זה בחנפי לעגי מעוג באו עליהם והשחיתו והתעיבו ככל אשר לבב הפין וכבן אסם נתגו דופי ע"י שישבו כאחים יחדיו ואוי לרשע אוי לשכנו:

*) מרגלא בפומי' דזקיני ז"ל מדה אחת חדביר אויבי תחתי והוא כי מעולם לא נצחתי אדם ועי"ז מעולם לא נצחני אדם מדת הנצחון היא רחוקה ממני:

ברבים ולהפיץ מעיינותי החוצה ובפרט אין דעתי נוטה כלל להדפיס בזה שום ספר כי גם המה ידפיסו כתגה ובהנה. והמכריעים יהיו בין שני הספרים יושבי שער בתי משתאות הקאפע ונגינות שותי שכר וכו' ועוד אולי גזכה שיתבטל הדבר וימחה בן הארין ולמה נקבענו בדפוס ונעשה ממנו קיום לדורות האחרונים וכל מחליקה שאינה לש"ש ימוא גם השכך בתוכם וזה הי' כל פרי צמיחות ספר נוגה צדק של ר' ליעבערמאנן שמעיקרא לא אתי אלא שהי' נרדף ממו"ה הגאון דתחבר לכת ההיא וחיבר להם ספר כרצונם ולהחניף ואנחנו לא כן עמנו לא יתערב זר בתוכינו כי קדושי עליון בענוה ויראת חטא ילחמו ולבם אל שלום התורה והעבודה ואז ה' עמנו עמי. ־ זכה דברי קדשו שנית בב"י שתח"י:

שילי"ת פ"ב משי"ק בדר"ח הנוכה הק"פ לפ"ק

שלום לידידי הרבנים המפורסמים המאה"ג וכו' ב"ד רבא

בק' האמבורג וגובה להם הה"נ מו"ה ברוך נ"י.

אשתקד כתבתי לק"ק בראד להרב גאון ישראל מהו' זלמן מרגליות נ"י לעורר חניתו וקשתו אודות הדשים מקרוב והיותו ת"ח גדול וצדיק מפורסם וגם יצא לו שם בעמים בעשרו וכבודו יהי' דבריו נשמעים וכו' ואנב נקיטנא אנא בשיפולי גלימא ולשלוח להדרתם הנמצא בידי עוד תשובה א' שהשבתי למו"ה הגאון נ"י שנת תקע"ה (עי' בח"ס הו"מ בהשמטות) ודרישות שדרשתי אשתקד ז' אדר ואולי ימצאו הפין בהדברים ההמה או במקצתן כאשר עיניהם הבדולחי' לנוכח יביטו הבטה לטובה לכבוד ה' ותורתו. ואמנם אם לא ימצאו בהם צורך יתועלת ומכ"ש אם לא יהי' הדברים לרצון גא אל יחוסו על כבודי ח"ו כי היא לא תצלח רק המעשה המיוחד לכבוד שמו הגדול לבדו תצליח ע"כ רשותי מבוטלת לרצונם והם ראשים ולא אני וכו' וע"ד הידוע הנה הרב מו"ה אלעזר פלעקלס מפראג נ"י והגאון מנ"ש נ"י הודיעוני שהם כתבו להאדון לעמל נ"י ואני כתבתי להאדון ראטהשילד נ"י שהוא עתה בוויען וה' יענה שלום תורתו

משה"ק סופר.

ואמרתי להעתיק כאן מהדרשה הנפלאה הנזכרת למעלה שתח"י ורק אפס קצהו תראה השייך לעניננו ממש אשר דרש דרש משה ביום ה' פ' תצוה ז' אדר תקע"ט לפ"ק.

ואתה תצוה את בנ"י וכו' במדרש ושה"כ כי אתה תאיר נרי ה"א יגיה חשכי (עי' באורך המדרש.)

אקדים דברי המדרש הובא בילקוט פ' זאת הברכה בפסוק ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל וז"ל ד"א כשהתנשא מושיב זקנים בישיבה של מטה שמו הגדול משתבח מלמעלה שנאמר ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי העם יחד שבטי ישראל כשהן עשוין אגודה א' ולא כשהם עשוין אגודות אגודות וכן הוא אומר הבונה בשמים מעליותיו ואגודתו עלי ארץ יסדה רשב"י אומר משל לאדם שהביא ב' ספינות וקשרן בהוגנין ועשתות והעמידו על גביהן ובנה אליהן פלטרין קיימין כך כשישראל עושין רצונו של מקום אגודתו עלי ארץ יסדה וכו' ועיי' כיוצא בזה על פסוק זה ואגודתו עלי ארץ יסדה במנחות כ"ז ע"א:

מדברים אלו למדנו כשישראל ח"ו עושים אגודות אין כאן חכמים חקינים אע"פ שהחכמים בעצמותם המה חכמים וצדיקים מ"מ אינם נחשבים לרבנים ומנהיגים אלא כאחד העם. וכביכול אין כביכול מלך דתלת אלו תלי' זה בזה יחד

השמן זית מעורב בשמרים הרבה והוא פסול למנורה וע"כ מסיים המדרש אתה תאיר נרי ולא תעלים עין ח"ו כי טוב הכתית מהרחיים וה' אלקי יגיה חשכי ע"י אור נוגה ולא יחשיך נגהי ע"י עור נגע ונגע סדק וע"כ הנני אוסר לכל אדם מבני קהלתינו להחזיק זה הספר בביתו וגבולו כי הקוראים בו יאמינו לכל כזביו שלא ישריח לעיי' בכל מקום ויבטיחו בו ובדבריו ואתי למשוכי בתרי' עכ"ל *).

בעת ההיא ע"י הרעש הגדול אשר עשה ענין הרע הזה ההתחדשות בבערלין והאמבורג כי שמועה זו עשתה לה כנפיים בכל מקום מושבות בנ"י ובפרט בתוך מדינת אשכנז ע"כ נתעוררו ישנים משינתם ונרדמים הקיצו מתרדימה לעמוד

בילם מתוך קהל עם ה' והמירו דתם ר"ל. וגם ה' ליבערמאן חבירו הנזכר לסעל' יצא מן הדת ונשתמד ר"ל. כן הם הרבה כיוצא בם ושמעתי שכל אלו אנשים אשר העמידו הקאהרטעמפל בע"ם וויען זה ערך שבעים שנה בסעבבילם לא נשאר להם זרע בתוך עם ה' ויסירו את דתם וזאת תורת המתחדשים הסכנים עצמם רעפארמער. וידוע כי גם מרמ"ד לא נשאר מבניו וזרעו א' בדת ישראל כי כולם נשתמדו ר"ל:

י) בהעתקתי אשר שלח להאמבורג השמיט שם האחיר וסקומו סמעם שכי לסעלה שלא ללחום עם איש פרטי:

והנה בענין תאסיד על ספרא תיינ"א הנ"ל המוזכר למעלה מצאתי כתב יד הגאון האמיתי מהר"ם מינץ זצ"ל אבדק"ק א"י אשר כתב אל זקיני זצ"ל שתח"י (עיי' "אגרות סופרים" סי' ד').

*) הגאון מאה"ג רבי מרדכי בנעטה זצ"ל אבדק"ק נ"ש עקב היה אחרת היתה אתו שלא לטפל ושלא לפלפל עם הרשע תורינאר בעצמו כי אם לב מלך ושרים ביד ה' והמה יעמדו בפרץ ולהם העיז והממשלה (עיי' "אגרות סופרים" סי' ח').

האספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וע"כ תמכו ידי הרשעים מחטיאי הרבים בזה א' ובזה אחד ובפרט בעיירות גדולות אשר בלא"ה השטן תגיה ביצי צפעוני התחדשות בהם עמדו ויסיגם יפיח בספיה האש זרת אשר צייה איתם ביד חציו ומעשה שטן הצליח לפי שעה והשיגו ע"י מרשיעות וכזבים שונות מן המלכות קצת סיוע לדבריהם וע"ז צייה כבריבי גאון ישראל חכם אברהם אליעזר הלוי זצ"ל אבדק"ק טריעסט (עיי' "אגרות ספרים" סי' י').

ובענין עצה הגאון מטריעסט ד"ל הוי' ג"ב עצת זקיני מאה"ג רבי עקיבא איגר זצ"ל אשר ולה"ק במכתבו אשר תח"י:

מש"ק כ"ו שבט ע"ם לפ"ק פק"ק ראוויטש.

שו"ב וברכה וכ"ט לכבוד ידידי התני הרב הגאון הגדול המפורסם נשיא ישראל והדרו מתו' משה נ"י אבדק"ק פ"ב. בבואי הנה עש"ק בשלח מצאתי מכ"ק קונטריסו עפה ומגיפה השגות על בה"ן שלחתי הקונטרס להגאבדק"ק ברעסלא נ"י וכה דעתי לשלח להגאבדק"ק ליסא נ"י לדעתי ג"כ בעצתו במכתב המוקדם שכבודו וכן הגאבדק"ק ניקלסבורג נ"י יאספו אליהם כל רבני המדינה ידפיסו מודעה רבה בהסכמת כל הרבנים לאסור הארגל ותפלה בציבור בלע"ז ודילוג ושינוי נוסח הסדר הכדירה לגי מימי אבותינו וגם קבלתי העתק ממכתב הגאבדק"ק אובן נ"י לה' אהרן הריגער מי יתן והי' מביא ספרו לבית הדפוס לפרסמו וכו' — ה"ק עקיבא גינז מא"ש:

וזאת תשובת זקיני מאה"ג זצ"ל להחכם הכולל הגאון הנ"ל — אשר ההעתקה בכ"ק תח"י:

שילו"ת פ"ב יום ב' זך טבת תקפ"א לפ"ק.

הגאון ש"ב מש"ש הדור אתם ראו בן פורת עלי עין עולם נופך ספיר ויהלום אהובי ידי"נ כל חי נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו אברהם אליעזר סג"ל ס"ט אבדק"ק טריעסט.

בראשית בזאת נודע למר היא ניהי רבה וג נ"י כי בימי הקיץ זכו מרי בי דינא הבא דק"ק פראג לקבל פני אדם הגדול בענקים יר"ה והשתדלו עבור הידוע ונשאו חן והסד לפניו ובתוך דבריו ותשובתו אליהם הזכיר לטובה את פר"ם כבוד קדשו נ"י לשם ולתהלה ולתפארת והן עתה הנה וניירי שכנגדינו והדפיסו ספר בגופו שלהם מלא ניאצות על חכמי דורינו ומלא חנופה להמלכות וישתבחו כי יגישו תעצומותיהם עם האמור בספר ההוא לפני גדול אדונינו ולמיחוש בזה ואני עם סייעת מרחומי חשבנו עצות בנפשינו אילו מאת ה' היתה זאת כי הטה לב המלך לישב ללייבאך והיא עיר קצה גבול משכן קדשו דמר יראה נא להזדרז ולחלוץ חושים לראות פני מלך רב עם את אשר יבחר כאשר בעין הבדולח יראה אולי על ידו יעשה ה' תשועה הגדולה הזאת בישראל להפר מחשבות ערומים הרוממה קרנות צדיק וכו' משהק' סופר מפפד"ם:

ועל זה השיב הגאון הגדול הנ"ל לזקיני זצ"ל במכתבו אשר תח"י: (עיי' "אגרות סופרים" סי' ז'.)

מכל

על נפשם להסיר שטן מלפניהם ומלאחריהם דורות הבאים וקנאת ה' בערה בם שלא יניח שבט רשע על גורל הצדיקים ולכן עמדו ראשי עם קודש בקהלה גדולה פיורדא יע"א ובקשו לנטור כרם ה' צבאות בכל מדינתם ע"י שיהי' להם גדול הדור ונשיא אלקים בתוכם אשר יחזיר העטרה ליושנה כי בשנת תק"פ נסתלק מאתם הגאון האמיתי אב"ד מהו' משלם זלמן הכהן זצ"ל בעל שו"ת בגדי כהונה ושמו עיניהם בזקיני מאוה"ג זצ"ל ונפשם איותה ויעשו השתדלות לקבל את זקיני זצ"ל לאב"ד ולמנהיג ועשו הלכה למשה וכתבו ראשי העדה וגדולי' מכתב פיתוחי חותם אליו ונפשם בשאלתם ועמם בקשתם שיקבל המשרה על שכמו לעמוד על המשמר משמרת הקדש ליצא ולבוא לפניהם ולהיות רועה לצאן מרעיתו ולא הי' הדבר רחוק שהשיגו מבוקשם כאשר נראה ממכתב זקיני ז"ל אשר העתקתו תח"ז מאשר כתב לאוה"ב ה"ה הגאון הגדול בדורו בעהמ"ח שו"ת שמלת בנימין רבי אברהם וואלף ה"ב זצ"ל:

בעה"י מש"ק ח"י שבט תקפ"א לפ"ק פ"ב יע"א.

שוכ"ט לידיד נפשי וידיד נפש כל חי ה"ה איש חי רב פעלים הרב המאוה"ג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות המפורסם כבוד מהו' וואלף האמבורג נ"י ראש המדברים בק"ק פיורדא יע"א.

יקרת הנכבדים נכבדי קרי' עליזה יע"א הגיעני לנכון וביחוד נעימות בימינו זרוע עוזו ותפארתו דפר"מ נ"י הם הרהיבוני קראוני קריאה של חיבה יתירה להושיבני מושב יחידים על גפי מרומי קרית עוז קהלה קדישא המפוארה לשם ולתהלה ולתפארת פיורדא יע"א ולהיות תשובתי עתה רק חצי דבר אייחד דברי לפר"מ נ"י לבדו ואפרש שיחתי ובחכמת תורתו ויראתו ישקל הדברים במאזני שכלו הזך וה' יורהו אשר יבחר. ואומר מהודענא לי' כי תלי"ת אני יושב פה בקהל עדת ישראל אשר רובם כשרים ויראי ה' ויש בהם מופלגי תורה רבים ואני בתוכם באהבה ואחוה ורעות ובכבוד בקהלה ומדינה ואם כי יש קצת פסולת תוך האוכל המרובה לא אפונה שימצא עתה בעו"ה בשום קהלה בוסמין בלא חלבנה והנה כל מגמת חפצי מעודי ללמוד עם אחרים המעט אשר חנני השי"ת אשר עד כה ברכני ה' אשר אלי יאספו כל חרד לדבר ה' כשתילי זתים סביב לשולחני כמו ר"נ תלמידים השומעי' ממני שיעורין תמידי' כסדרן הא לן לאוקמי גירסא והא להו לחדודי וחפץ ה' בידינו הצליח ועשה פרי קודש הלולים כי מלבד כי כולם שוקדים על דלתי בהמ"ד ממש לא פסק פומייהו מגירסא יומם ולילות כימים עוד יראתם קודמת לחכמתם חרדים לדבר ה' וכבר מלתי אמורה עם הספר לפר"מ נ"י זה שנתיים שלא זרעתי כרמי כלאים:

אך בעו"ה המקום דחוק מאוד לתלמידי כי פרנסתם דחוקה מאוד בעוני ורעבון אשר צר לי ונכמרו רחמי עליהם אשר רק על כן אמרתי ה' חפץ למען צדקו להגדיל תורה ולהאדירה כמפורסם מאנשי' שבקהלתם אלופים מסובלים על שכמם עול הישיבה מעולם, אמנם במכתב יקרתם לא נזכר מזה כלום והוא הקוטב שהכל

מכל כתבי קודש אלו נראה בעליל הגם שכל א' מגאוני ישראל אלו הי' לו הכסים אחר באיזה אופן ללחום המלחמה אבל בדבר אחד כולם שווים לטוגה ללהום מלחמות ה' צבאות ולעקור שורש פורה ראש ולענה ועלתה בידם להציל בית ישראל מהתבערה אשר בערו אנשי בער וריק האספסוף אשר בקרבו ושלא להתאוות תועבה שלהם ולולי שעמדו גדולי ישראל על נפשם של בית ישראל כבר בילעו את הקודש והמה קץ שמו לחושך ואת נפשות פ"י הצילו:

הרבני

עליו סובב וידעתי כי לא אכשיר דרי ואולי אשתני שבילי דרקיע במתא ע"כ אמרתי על צדיק זה אניח ראשי ורובי הוא יביט בעין שכלו ויראת ה' לנגד עיניו אם יהי' בזה הרמת קרן התורה והישיבה ואם לא אתבטל מלימודי מרוב טרדות הציבור ובי גנזי דמלכותא דלעילא ומלכותא דארעא תרויהון לא יתנזקו ושניהם כאחד אגודים אז ימחול עכ"ה ויפרש לי המיב הספקת והחזקת התלמידי' הן שבתות והן בלעטי"ן בחורים ואם רצון הקהלה להחזיק ישיבה בעין יפה ושלא יהי' נגד חוקי המלך יר"ה וכדומה ואז אדע מה אש"ב שואלי דבר ברור לאצילי בני ישראל אשר כבדוני במכתבם היקר זכל מן דין ובר מן דין ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת מן ינצרהו כחפצו והפיץ אוה"נ ההותם בכל חותמי ברכות

משהק' סופר מפפד"מ.

דבר גדול כזה לא נשאר בסוד ועד מהרה נודעה מזה בקהל עם ה' פ"ב ותהום כל העיר ולבות בני אדם נתמלאו דאגה ועצבון רוח בזוכרם האפשרות שצדיק יצא מן העיר רבם אשר אהבו אותו כאשר יאהב איש את אביו ונפשם קשורה בנפשו וע"כ נועדו יחדיו להתיעץ על הדבר ונמנו נגמרו כי ראשית מלאכתם יהי' לשלוח נכבדי וגדולי העיר לפני רבם לבקש ולהתחנן בעד נפשם ונפש זרעם אשר כאב את בניו הדריכם שלא יניח אותם ולא ילך מאתם וכן עשו וכל א' מהנכבדים מלבד אשר דיבר דבריו בשם כל בני העיר אשר הפצם ורצונם שישאר רבם הגדול בעירם הציעו ג"כ טעמים וסברות שונות לפניו אשר על אדני השכל הטבעו להכריח על פיהם כי לא טוב הוא שילך רבם מאתם וזקיני זצ"ל שמע דבריהם וגם השתתף בצערן אבל כל טענותיהם וסברותיהם לא מצאן חזקה כ"כ שיניעו אותו להשליך רבנות דק"ק פיורדא אחרי גיוו ולא נתקררה דעתו. וה' יהיב חכמה להכימין שם נמצא בין האנשים איש א' נכבד וברם זכור הוא לטוב התורני הנגיד מהו' הירש יפה ז"ל והוא עמד על רגליו ואמר רבינו! הן אמת וברור הדבר כשמש בצהריי' בבוא רבינו לק"ק פיורדא עיר גדולה אשר יכוננה עליון משם יוכל להרביץ תורה וטהרה לכל מדינת אשכנז ומי כמוהו דעה מורה ולו העוז והגבורה, אבל ידע רבינו כי כמו בערך הגדול אשר יתקן ויחזיר עטרה ליושנה לפיורדא ועמה כל המדינה אשר תעלה מעלה מעלה לתורה ולתעודה כן בערך הזה עירנו פ"ב ועמה כל מדינת אונגארן ירד מטה מטה בתורה ויראה כאשר ישום רבינו לדרך פעמיו חוצה לה, וא"כ מה הוית דדמא דהאי סמיך מפי וכו' ומהיכי תיתי לעשות עקירה שיתעקר ח"ו תורה ויראה ממקום זה ולעשות הנהה במק"א הכי עדיף לעשות מגוים יהודים ועי"ז יעשו מיהודים גוים ויהי כשמוע זקיני זצ"ל דברים אלו יוצאין מפי איש כשר ומשכיל לב נאמן ענה ואמר יפה דברת ובזמנו דברת ונחמתני בני נחמתני *) והשיב לפיורדא שלא יוכל למלאות מבוקשם. ואח"כ הציעו לפניו שלשה גאונים אחרים שיבחר להם אחד מהם לאב"ד והוא השיב את הרביעי' ונתן דעתו על הגאון מהו' יהושע זצ"ל מראוויטש במדינת פהנא והפליג בשבחו. **)

---

*) הרבני הנגיד מהו' הירש יפה הנ"ל אשר הראה גודל אהבתו ודביקותו בזקיני זצ"ל זכה לשכו אצלו ולהיות עמו אף אחרי מיתו ובחייהם ובמותם לא נפרדו בשוכבם זה אצל זה בבית עולמים.

**) וזה לשונו הקדוש במכתבו:

שיל"ת פ"ב יום ב' ג' אדר הראשון תקפ"א לפ"ק.

החיים והשלום לנופך ספיר ויהלום, י"ע וידי"נ כל חי ה"ה הרב המופלג החריף ושנון בקי פיפיו הספורסם כש"ת מהו' וואלף נ"י הי"ב ה' ישמרהו ויחייהו אורך ימים ישביעהו ובישועתו יראהו.

דברה

מעם שפסקו הישיבות הגדולות בימי הקדמונים לא נמצא ישיבה גדולה והשובה כמו ישיבת זקיני מאוה"ג זצ"ל הן באיכות והן בכמות תמיד עמדו לפניו כמה מאות תלמידים אשר הרבה ביניהם היו מופלגי תורה חריפים ובקיאים ראויי להורות הוראה בישראל להם יד ושם בתורה וחכמה ויראת אל כל היום והוא נטר את כרמו כרם ה' בהשכל ודעת וחכמה נפלאה והזהיר אותם תמיד שלא להתגאות בת"ה ושלא להשתרר על הציבור להשיג מינוי רבנות או דיינות *)

דב"ת קדשו מלהבת אש יראת ה' וחכמת תורתו האירו נגד עיני ועצתי עצת ה' היא תקום ואשר עשאני פלא יועץ לבית הוועד אחדות ג' גאונים מטיבי צעד הכניסני לדבר שאין רצוני ודרכי להכנס לפנים מסחיצתי אך על הרביעי לו אשיבנה היות פר"ם וסיעתי מהסודיעי ולחוץ ואנכי הרואה מן הצופים ולפנים הרב הגאון דק"ק ראוויטש איתו דפיש מבית אבוהיו נוהי גפיש ויותר שהוא חכם וגאון עוד יראתו קודמת מחרדים על דבר ה' והבט אל און לא יכול אשר ע"כ עקר סיכי מקיניגשבורג ולא פנה אל רהביהם ואיזה מושב מקים הכמים וסופרים בראוויטש והוא בקי גם באשכנזי ולפני מלכים יתיצב אשר עשה ה' תשועה על ידו באסיפה גדולה בפוזנא בעמדו לפני אדון הגדול סארבונ"א הוא עמד בפרץ וגדר גדרי המדינה ההיא נכנס בשלום ויצא בשלום ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, עניתן ושפל ברך איננו משתרר על חכמי עירו ואיננו מבקש גדולות ונפלאות כל מן דין סמיכא. ובהקהל קהל עם ה' אל עמק הברכה לחדש המלוכה יהיו ה' אלקי אבותיכם עמכם להורות הדרך ילכו בה וישמור רגלי חסידיו כלכד ה"ו וה' עליהם יחיו המ"ז וכל בני קהלתי יצ"ו בראשם ומלכם לפניהם עד יחזו בנועם ה' ויבקרו בהיכלו. הכ"ד א"נ דש"ת חותם באהבה רבה שת"ית ואהבת עולם אהבתיו על כן משכתי בשבט סופר

משה"ק סופר מפפד"ם.

*) להגהא אציעפה מב"ק בענין כזה: שיל"ת פ"ב נגהי ליום ב' י"ד לירחא תליתאי קפ"ו לפ"ק. שוכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופ"ג ומפורסים, חריף ובקי, משנתו רב ונקי, בצדקתו ימלט אי נקי, כש"ת מו"ח אהרן נ"י רודף שלום ואוהב שלום, והאבד"ק סערדאהעל יע"א.

ג"ה הגיעני, ונבהלתי על המראה הגדולה הזאת, כי תיל"ת בכל מקום מדרך כף רגלי תלמידיי מפורסם הדבר ורגיל בפי כל, שמעולם לא נשמע קנאה ותחרות, ואם אינם תלמידי אדם גדול בעו"ה, אבל תלי"ת למדו מוסר ולחיות נעלבים ואינם עולבים, ואיך כמעט קט נהפכו אלי בנים ההכיבים, לסורי גפן נכריי ואולי משגה הוא מצד אחר, ואנחנו לא נדע — ועכ"פ הריני מיחד כתבי ואמלא פי תוכחות להם, עד ישלימו ויסכימו גם הם, להושיב את הרב מו"ה יודא אסאד בראש, כי עכ"פ אין חולק כי ראוי הוא להיות דיין ומ"ה, באתרא דפר"מ ידידי, וברשותו, ועתה אם לו ימצא עוד כמותו או כערכו מ"מ לו הקדימה, כי הוא קדם להם במנין השנים, ושהוא דר בקבוע בקהלה, ומכ"ש שאין זה להם העדר כבוד, כמבואר בט"ז יו"ד סי' רמ"ד, גלל כן אם הוא מרוצה לבני הקהלה אין רשות לש"ם אחד מתלמידיי שמה להרהר ולערער כלל וכלל, יברכהו ד' וירום כסאו של הרב מו"ה י"א נ"י, וכסא רבו ידי"נ פר"ם נ"י, ויתענגו על רוב שלום כנפשו ונפש א"נ דש"ת משה"ק סופר מפפד"ם.

שיל"ת פ"ב נגהי ליום ב' י"ד לירחא תליתאי קפ"ל לק' סערדאהעל.

שוכ"ט לך תלמידי כבני בחירי אהוב וחביב נחמד וגם נעים תותיק החרוץ המופלג המפואר ומהולל כש"ת מהו' ליפמאן נייזאץ נ"י וכאל"ש (הוא הגאון המפורסם בעהמ"ח ס' בציר אליעזר שנתקבל אחר מהר"י אסאד לדומ"ץ בס"ה ואח"כ לאבד"ק במאגענדארף.)

ה' יודע כי שובע שמחות שבעתי בהיותי שמה וראיתיך מוצא חן ושכל טוב בעיני כל מכירך ומצאתי לבבך נאמן ביראת ה' והיא קידמת לחכמתך כי רב וכי נבינות בינה דעה והשכל וידעתי כי כהתמדך כך תעלה מעלה ואילך רב תהעבד ופרי ישוה לך ישגא מגי מאד והעולה על בילנה אהבה אחוה ושלום ורעות השיכן ביניכם מאת ה' תשוכן עמכם בד' אמות של הלכה וברכתי בהוך שככה לו בעולמו. אך עתה כפלה צערי הרבה והרבא יותר בשמעי כי כעלתך והתלמיד הות"ק מ"ז וואלף מתקנאים בנשיאתו של הרב מהו' יודא אסאד נ"י והלילה לכם מעיל והלא עפ"י דין לו הקדימה בהיותו עכ"פ גדול בשנים ועיי' בש"ע יו"ד וש"ך וט"ז סס' רמ"ד וגם נפשכם יודעת מאוד כי הוא למדן מופלג ואיש צדיק תמים ועני ואביון וקבע דירתו בהק"ק כמה שנים קודם ומבלעדי כל זה וכי זו הדרך להתקנאות בנשיאות והתמוזת זה דרכו של קרת שנתקנא

והגם שבל תלמיד אהב כבנו בכל זאת קיים בהם שמאל דוחה *) וימין מקרבו **) ונהרו אליו מכל המדינות לבקש תורה מפיו כי מלאך ה׳ צבאות הוא וישיבתו

שנתקנא בנשיאותו של אליצפן והנה עתה בני חביבי ידעתיך איש חכם בעל מוסר אוהב שלום וסבלן למה תהיי ח״ו כאיש מדון והוא חילול השם גדול ולא עוד אלא שתולים הדבר בי ואומרים שתלמידי ממעטים כבוד כל בעלי תורה וחושבים כי להם לבדם ניתנה ארץ וכי ממני למדתם כן לומר קבלוני ואני אמלוך ופלוני אינני כדי תמהתי מאוד אן חכמתך וסבלנתך הלא טוב אמיר לך עלה הנה וגו׳ ומכ״ש באשר רצון הרב המאוה״ג אב״ד דה״ק יע״א מפויים ממני ורוצה בו ומי כמוהו מורה צדק לעדתו הטוב טוב לכם לצאת לריב ועכ״פ אתה והבירך הרבני מהו׳ וואלף נ״י והוא הה״ג מהו׳ וואלף באנהארד ד״ל שנעשה אחרי רבות בשנים רב״ד בק׳ ההיא תחת הרבנית של הגאון מהר״י אסאד ז״ל הנ״ל בעהמ״ח שו״ת מהרי״א) תלמידיי אתם וממי מערח שלי שתיתם אינני נותן לכם רשות השתא הכא להתמנות בדיינות בק״ק פ״ה בשא הרבני מהו׳ יורא נ״י יתמנה אם הוא מרוצה לקהל ולא אתם ולא גירא דלבון יעכבו בדבר חלילה ועליכם התוב לשום שלום ובפרט עם ידידי הרב המאוה״ג מרא דאתרא ועם הדיין מהו׳ יודא נ״י ויתקלס עילאה ויתקדש שמו הגדול על ידכם וסוף הכבוד לבוא גם לכם גם לו ואל שדי יתן לכם רחמים וישים שלום ביניכם כנפשכם ונפש אוה״נ דש״ת משה״ק סופר ספ״ס דמיין

שלום וברכה מרובה לתלמידי הרבני המופלג מהו׳ וואלף נ״י ידעתיו כי הוא קצת רתחן בטבעו ע״כ אקות כי ישמע לקול הנ״ל ויכבוש כעסו וירחמהו עושהו.

להראות חביבותיי לתלמידיי ובפרט להרה״ג מהו׳ ליפמאן נ״ז הנ״ל אעתיק סי״ק זקיני ד״ל שכתב בענין קבלתו לק׳ מאגענדארף וד״ל :

שיל״ת פ״ב יום ה׳ ד׳ אדר ראשון תקצ״ד לפ״ק.

סולא מבא במפתח בבא לה״ה תלמידי הרב המופלג החריץ ושנון כש״ת מהו׳ ליפמאן נ״י דיין דק׳ פ״ה דרים ה׳ כמאי מעותד לישב בק״ק מג״ד יע״א.

יהא רעוא דתירום רישי׳ ועוד ישגא אחריתו טוב מראשיתו היום הי׳ בצל קורתי מק״ק מג״ד ה״ה מהו׳ יודא פיזונג ומהו׳ ליזר הירש ועוד אחד מאנשי הקהל. והביא לי אגרת מפר״ם נ״י ושאלתי עמהם ארוכות וקצרות עד שהביאוני לצאת בכותבת הגפה לק״ק מג״ד ובכל כתי כתבתי אשר לדעתם עי״ז לא ישאר אחריו שום נדנוד פקפוק ועכ״פ הם הבטיחוני בשתן גמור שלא ידאג כלל וכלל שיהי׳ שלום הכל שלם בעזה״י היא יתן הטוב ועכ״פ ההזרתים אחור מהגבלת זמן שש שנים כ״א על ג׳ שנים כמבואר בש״ע סי׳ של״ג (עיין שו״ת חתם סופר חאו״ח סי׳ מ׳ שמברר באריכות שאין רשאי לשכור עצמו על יותר משלש שנים עיי״ש עוד דברים הנוגעים לקבלת רב ושלא יכולים להעבירו אחר עבור הזמן שתגבילו בקבלתו עיי״ש) וגם שלא יהיי עליו שום קנס ממון כ״א הקהלה שרוצה בו יחזירו ההוצאה המבוררת ועוד חזון למועד אי״ת ועכ״פ נמתין ונראה איך יפול הדבר ע״י האיגרת שכתבתי ותנוח דעתו הרמה וה׳ יברך אותו ואת ביתו ויעלהו מעלות בקודש דאורייתא כנפשי ונפש א״נ משה״ק סופר ספ״ס דמיין.

*) בשנת תקצ״ח סיים זקיני זצ״ל מס׳ גיטין בלימוד הישיבה ועל סעודת הסיום בא אליו לבקרו הגאון הגדול רבי יחזקאל בנעטה זצ״ל אבדק״ק נייטרא ובאשר השתעשעו יחדיו ודברו מבני הישיבה אמר זקיני זצ״ל יאמין לי כבודו שתלמידיי חביבים עלי יותר מכל ובכ״ז מעולם לא גליתי זאת להבעלי בתים ולא בקשתי מהם שום טובה עבור איזה מהבחורים וכוונתי לסמן אם יתר לאיזה ב״ב עלי לא ישפוך כוס ההרעלה על התלמיד כדי להנקם ממני והגאון הנ״ל כאשר יצא מעם פניו אמר אל המלוים אותו עתה נראה לי בעליל כי רוח הקודש דיבר ברבינו כי שבוע זו היו לי ריב גדול עם בעל בית א׳ בשביל בחור א׳ במקומי וכו׳. דברי רבינו הוו תוכחה מוסתרת אלי וחכם עדיף מנביא :

**) פעם אחת הי׳ אצלו תלמידו המובהק הגאון הגדול מהו׳ אברהם שאג זצ״ל שהי׳ אבדק״ק קיבלסדארף ומנוחתו כבוד בירושלם עה״ק ת״ו קודם שהי׳ עוד רב בקהלה ובאותו מסיבה ג״כ גדול א׳ וכאשר הלך התלמיד תבוא מאתו ליותו זקיני ז״ל חרבה וזה חרה להגדול ההוא ואמר כבוד כזה ראוי לאדם גדול ואינו לפי כבוד רבינו ולא לפי כבוד קהלתו לעשות כן לאיש הזה, וקרא זקיני חזרה והראה לו ענין בגמרא שילמוד אותו ויאמר פשט ואחר ששמע הגדול זה לימודו של מהר״א שאג ז״ל אמר כזין קשה דבינו כי זה לומד כאחד הגדולים. ושמעתי שאמר זקיני ד״ל על תלמידו הנ״ל שעשרים פרסאות סביב לפ״ב לא נמצא ת״ח כמותו :

סנם

' נודעה לשם ולתפארת בכל אפסים כי לא נמצא דוגמתה ומציון תצא תורה
שערים המצוינים בהלכה ודבר ה' מעיר ואם בישראל פרעשבורג יע"א ד"א
חזיר עטרה ליושנה והעמיד תלמידים לאלפים רוב בכל גאונים וגדולי מופלגי
רה אשר יראת ה' אוצרם במדינתינו עסטערייך־אונגארן והרבה ת"ח מובהקים
צה לה היו תלמידיו או תלמידי תלמידיו וממנו יסד ממנו פינה בכל עת ויענה
ף כל הרבנים הגדולים שלחו בניהם ללמוד בישיבתו ולשמש בקרשי קדש"ב
ולשמוע תורה מפיו (עיי' „אגרות סופרים" סי' ח').

ל עת הזהיר את תלמידיו ובפרט המופלגים שבהם שלא יתגאו בלימודם כי
רגיל במי שרך בשנים ומעייני חכמת התורה יתחילו לפתוח לעיני שכלו או
תברך בלבבו ומאמין שאין למעלה ממנו אבל באמת אם יתוספו לו שנים ויוסיף
לימודים בעניין יראה ובלבבו יבין כי מה שהשיג והבין עד עתה רק מעט הי'
' הקרא בקהלת טוב אחרית דבר מראשיתו טוב ארך רוח מגבה רוח כי דבר
רא התורה כמ"ש דבר ציוה לאלף דור ואמר כי טוב אחרית דבר אחריתו בתורה
סגא יותר מראשיתו ולמה יען כי בתחלת לימודו הוא מתגאה בהשגתו בתורה
כל אח"כ כשיוסף ללמוד יראה שלא הבין מקודם כלום וילמוד להיות עניו
ארך רוח והיינו ע"כ טוב אחרית דבר מראשיתו יען כי טוב ארך רוח מגבה רוח
מז זה בתיבת „דבר" כי דל ורש ענין אחד הוא רק הדל מתגאה ומסתיר עניו
מ"ש דל גאה אין הדעת סובלת והרש אינו מתגאה והוא מראה עניו וזהו הרמז
ב אחרית דבר היינו אות ר' שמרמז על רש שהוא ארך רוח טוב יותר מראשיתו
יינו אות ד' המרמז על דל שהוא גבה רוח ואות ב' באמצע מרמז על בינה כי
התורה נקרא בינה כמ"ש אני בינה לי תשועה:

ופן לימודו עם התלמידים הי' לאמיתה של תורה לברר שמעתת' אליבא דהלכת' **)
והגם שבימי חרפו אהב מאד גם את הפלפול וסבא פלפלא חריפתא אבל
ח"כ הניח דרך זה לגמרי ולפעמים הציע לפניהם ישוב סתירת רמב"ם ובדומה

פעם אחת בהיותו יושב עם בניו בסעודת צהריים סיפר להם מגדולת זקינם הקדוש רבי עקיבא
איגר ז"ל והי' מונח שבחיו מהפלאת חסידתו וקדושתו פרישותו ועניותנותו היתירה ומשקידתו
דת ועל כל מצוה קלה שאדם דש בעקביו וברכם שתשו"ת יעזור להם שיהי' בהם ממדותיו
אל איתו מר דודי הגאון מהרש"ס ז"ל אבי הלא שכחת למנות בין שבחיו של זקינו ז"ל עוסק
יפותו בלימודו והשיב לו אביו הקדוש ז"ל דרך תלמיד תלמדו מסני כג תלי"ת אני לימד
ר מוב כי צריכים לידע איך שקלו וטרו מה אמרו רב ושמואל כשהי' הדין בא לפניהם ואיך
הי' נשאר ההלכה ביניהם זאת נקרא למדו היטב „דאס הייסט לערנען קאנגען" עכ"ל:
תכלית גדול הזה לברר הלכה לאמיתו ולהעמיד כל עני, על בריו הי' לו לפל שיעורי תורה כלים
מיוחדים סדודים מאתו בדקדוק הדק היטב להראות להלמידיו וכן הי' לו בארגז מיוחד
ני צורות (פיגורען) תבנית זכר ונקיבה מעשה אומן מופלא והיו נעשים פרקים פרקים וכל הדקי
פנימים מעשה חרש נפלא ללמוד וללמד חכמת הניתוח ולא הראה זה רק לתלמידים מובהקים
אשר יראת ה' אוצרם בעת למדו אתם הל' נדה וכדומה.
וא לעצמו הי' בקי בחכמת המדידה ואלגעברא וקידוש החודש ובזה הי' יפה כחו ומסוגל
מאוד וזה בא לו מכח זקינו הגאון מהרששי"ך ז"ל כי הי' רב הילו בחכמת החשבון כנראה
ספרו כוס ישועות באילן דעולא במס' ב"ב ועיי' בהקדמה שם. או גם הי' בקי בחכמת הניתוח
באשר

' מפורסם כי זקיני הגאון מהרשש"ך ז"ל הי' מהנדס גדול עד שפעם א' ביקש מאתו מהותני
הגאון מהו' שמואל חיים ישעי' ז"ל אבד"ק פפד"מ הנזכר שימסור לי סודי החכמה
כי רוצה ללמדה והשיב הוא ז"ל אם ילמדו הוא אותו החכמה אבל הוא בקי בה אז ימלא
בוקשו ושאלו הגאון מהרשח"י ז"ל על מה כיון ואמר האיך למד שכל דיבור והגה היוצא מפיו

בדרך פלפול גדול ובצדו ישוב שני ע״ד הפשט ושאל לתלמידיו איזה משניה
יוכשר יותר בעיניהם והמה שבחו את הפלפול כי חריף ושנון הוא אבל הוא עט
להם אם גם שהאופן ראשון הוא חריף אבל השני הוא אמת וישווי׳ טובא יות
כי האמת אהוב מכל, והי׳ דייק גמר וסבר כדי להבין לימודו אפי׳ לקטני ער
ובאשר התחיל ללמוד איזה ענין הי׳ נראה לעין הרואה כאלו לא למדה מעול
כך דקדק ודייק בכל אות ואות וכל זה כדי להורות להם דרך לימוד ובאופן זו
יבוא ואל תכליתם וגם הי׳ מקפיד מאד שיחזרו הבחורי׳ על למודם ורמז כן במה שאמרו ז״ל
על רבי מעולם לא פסקה מעל שולחנו לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות
הגשמים ורמז בי׳ שלמד תמיד למסבר וע״ז מרמז צנון בחריפותו ולמד למגמר וע״ז מרמ
חזרת שחזר על הלימוד פעם אחר פעם כדי לאוקמי גרסא שלא ישכח מה שלמד וכ
עשה הן בימות החמה והן בימות הגשמים ואי לא הא לא קיימא הא וכן הי׳
דרכו בקודש בקיץ ובחורף למד שיעורין כסדרן וכהלכתן וחודש ימים בסוף הזמ
ציוה להתלמידים לחזור על כל מה שלמדו במשך חצי שנה ההיא והעמידם אח״
על הנסיון בכל השיעורין והלכות שלמדו, אמנם העיקר והראשון הוא למגמ
ואח״כ למסבר ורמז זאת בקרא ויאכלהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך כי חט
היא לימוד התורה כי הכל צריכין למרי חטיא וזה נקרא אכילה, וסברה ופלפו
נקרא דב״ש ר״ת דעה בינה שכל וסברה נאכל באחרונה אחר שגמר ומילא
כריסו בגמרא והיינו ויאכלהו עיקר הסעודה מחלב חטה ואח״כ שכבר למד כ
צרכו מצור דבש אשביעך שנאכל על השובע, וגם הי׳ מרגלא בפומי׳ כמ״ש
חז״ל אבות ואם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך מי שמיגע בלימו
שילמוד רק הרבה ואינו מיגע להדש חידושי׳ זה אינו מחזיק טובה לעצמו כ
לכך נוצרת כי מה שלמדת הי׳ מוכן לפניך כאשר נוצרת ואין זה טובה שתחזי
לעצמך שתאמר שלך היא וק״ל, וכן הי׳ דרכו ללמוד מסכתא על הסדר ולא לדל
ממסכתא למסכתא ומענין לענין ועיי׳ מ״ש בחידושיו למס׳ שבת על הגמרא ד
ק״מ ע״ב בר בי רב דלא שכיח ריפתא לא ליבצע ביצועי פירש״י אוכל השת
מעט פת ולאחר שעה מעט פת מפני שאין לו דרך שביעה אלא יאכל יחד וזו
להו״ק : תוכחת מוסר לגאוני הזמן בלא לב ולב ידברו ויפתוהו בפיהם אלף שעורי
בכל זמן לא יספיק להם מהטעם לפי שאינם מעמיקין עצה להגדיל תושי׳ ועו
כת אחרת רעה מהם מדלגים כעין פסחי׳ ועורי׳ מקפצי׳ על ההרים מבלים זמ
זמנים טובא בלי לימוד מסכתא כלל כ״א מעט במסכתא זו ומעט בזו והואיל ול
שכיחא להו ריפתא לא ליבצע ביצועי כ״א לקבוע כסדר מסכתא א׳ ולהעמיק בו
כדי שביעה עכלה״ק, — והאשית חכמה יראת ה׳ ע״כ למד לפניה׳ קודם כ
שיעור כמו רבע שעה מס׳ חובת הלבבות כדי להלהיב לבבם ביראת ה׳ ולא הני
מללמוד אפי׳ הקדמת המתרגם כ״ש שער היחוד עם הקדמתו וכמעט כל מוסרי

כאשר מביא בעצמו בתשובותיו ובפרט בח״ס יו״ד סי׳ קס״ז מ״ש לרבו ז״ל, וכמו כן הי׳ בק
בחכמת התכונה ופיזיק והתחיל לכתוב ספר מיוחד לחכמת אלו למען יהי׳ ביד תלמידיו ללמוד מתוכ
לבל יספיקו בילדי נכרים, ואחר שיצא לאור ספר הברית עבר עליו מ״אשו עד סופו והראה
לתלמידיו ואמר כזה קנו לכם אשר חפץ למלאות ידיו מחכמות שונות ואני ואתם מכיר פרי
להסתבר שהרבה ביטול זמן הרוחתי במה שאינני מוכרח לחבר כזה בשבילכם, כן סיפר-דוד
הגאון זצ״ל.

הגאון

יקוים בלי מגרעת מאין לו חכמה זו ואמר לו זה דבר פשוט כי רצון יראיו יעשה ה׳ על כ
צריכים רק להיות יו״א שבים ומסילא יתמלא את״כ רצונו והוא פלא.

נהגותיו היו מדברי ספר הקדוש הזה *) וכן חפין שתלמידיו יעסקו בו בימי
הרותם למען יקבעו להם דרך א' בעבודת השי"ת ופעם מצא את בנו אבא
אוה"ג זצ"ל בבהרותו עוסק בספר ראשית חכמה ואמר לו הנה זה בני בימי
זורותיך וכן אמר לתלמידיו שילמדו בספר מנורת המאור כי שם מלוקטים היטב
רי אגדות חז"ל ושמעתי שהוא בעצמו למד עם בנותיו בספר מנורת המאור.
א הראה רוב האהבה לתלמידיו בפניהם והי' יראתם אותו גדולה ופחדו מהדר
ונו· אבל בכ"ז מאוד גדלה אהבתם אליו יותר מאהבת איש את אביו כי כמים
ים אל פנים כן לב אדם לאדם ונפשם קשורה בנפשו ומזה הסתעף שגם
תלמידים אהבו זה את זה אהבה עזה אף גם אחרי שנים הרבה שהתפרדו איש
על אחיו זה פונה לכאן וזה לכאן בכ"ז הרגישו בנפשם איזה התקשרות זה לזה
אב אחד הי' להם אשר למדם והדריכם את הדרך אשר ילכו והמעשה אשר
שו וכמו שלהבת קשורה בגחלת כן הי' אהבתם אליו אהבת נפש **) ומתוך

הגאון מאה"ג רבי מרדכי בנעטה זצ"ל אבדק"ק נ"ש והמדינה אמר פעם לזקיני זצ"ל אזוי אייך
הרב ספ"ב זאגט דאך דיא וועלט איהר זייד אין לעבענדיגער "חובת הלבבות", ואמר
יו שדבריו בוערים כגחלי אש, ורגיל הי' זקיני זצ"ל כמה שנים להיות עם הגאון הנ"ל יחד
וה שבועות בקיץ במקום הרחצה וויגער־באדען ופעם א' בהשתעשע עמו באורייתא אמר לו
און מנ"ש: יאמר נא לי הרב ספ"ב איך למד כל התורה כולה עד מהרה כל כך ? וכמה פעמים
מר עליו הגאון הקדוש הנ"ל על הרב ספ"ב אני אומר הלכה כמש"ה בכל מקום אשר דרשו
"ל על דוד המע"ה הלכה כמותו בכ"מ. — ושם בבאדען היו שניהם דרים בבית אחד והבעל
ת הי' אינו יהודי ולא רצה ליקח תשלומין מהם כי אתיקירי מתיקר בהו אבל הם לא הפצו
קבל מתנת חנם והגאון מנ"ש שלה לבעל הבית בכל יום כלכלה מלאה פירות או שאר מיני
תיקה וזקיני זצ"ל שלה לו פעם א' בשבוע איזה מתנת הגינה ופעם שאל זקיני זצ"ל להגאון
"ש זצ"ל אני שולח לב"ב פעם א' בשבוע ואוכל לשלוח לו מנה יפה התיכה הראויי להתכבד
ל מע"כ שולח לו בכל יום לא יוכל לשלוח לו רק דבר מועט ואינו נחשב כ"כ בעינו, והשיב
און אני חושש אולי ימות הבע"ב בית תוך השבוע וא"כ הייתי דר בחנם כל אותן הימים וזה
בעינא וכששמע זקיני זאת גם הוא עשה כמותו ושלח לו בכל יום — ועוד דבר א' אמר
יני זצ"ל למד מהגאון הנ"ל כשבא לאיזה קהלה אשר רב יושב בקרבה והשוחט הביא סכינו
ראות לפניו והוא חשש על כבוד הרב מרא דאתרא שאולי יתשב בעיניו לפחיתת כבודו כאלו
נו סומך עליו ע"כ כה עשה העביר הסכין על הודו לאט על השולחן ואח"כ בדקו אם הוי יפה
אזי בוודאי טוב הדבר ואם מצא פגום אזי תלה בהעברתו על השולחן.

ברו מהגאון רמ"ב ז"ל וסיפר בשבתו תוך הדברים זכר מיסרא בירושלמי אשר הוא העיר עליו
והיתה נעלם מהגאון ז"ל ומיד הרגיש זקיני שתלמידיו תמהו על הדבר והוא לעצמו חשב
לי יחשבוהו למתכבד בקלון חבירו, לזאת בצדקתו הסביר להם הענין באומרו הלא בכל יום אתם
אים עגלה גדולה וטעונה משא רבה היא צריכה לילך ברחובות ושווקים מרווחות ולא תוכלה
נות אל נתיב קצר ומבוי דחוקה לא כן מרכבה קלה ונעה כמות שהיא תוכלה לסבב ולעגל
פנות לצדדים אף במבוי צר וקצר וכן הדבר הזה הגאון מנ"ש הוא מעין משא רבה בלול בכל
ש"ס ופוסקים כמנ "לאסטוואגען" קשה לו לפעמים לזכור איזה ענין שהוא מן הצד לא כן אנכי
אני כמרכבה קלה "שטייערוואגעל" ולא מעין משא דבר ה' אוכל אני ליכנס לפעמים בחורין
וסדקין וידעתי מיסרא זאת בירושלמי וכמו איסתרא בלגינא קיש קיש קריי.

ולדוגמא מגודל דביקות תלמידיו אליו אספר הרב הגאון הצדיק מהר' משה קנישא זצ"ל (הי'
חתן הגאון רבי מרדכי מאפק זצ"ל שהי' רב"ד בפ"ב בימי זקיני) למד אצל זקיני ב"ד
נים כי גם אחר התחתונה למד בישיבה (וכן הי' אז תקנה בפ"ב מי שלא ישב עה"ת ולמד בישיבה
שה שנים אחר התחתונה לא הי' מסמיכין אותו בתואר "מורינו") ונתקבל הרב ר' משה הנ"ל
בדק"ק ייגק א) (עיי' בח"ס שמובא הרבה פעמים) וקיבל הרבנות וכאשר הלך ונסע מפ"ב ברגע
חרונה בא על העגלה לפני שער בית זקיני ז"ל והוא עלה לבקש רשות מרבו וכאשר הלך ליזהו
ו עד שער החצר וראה פתאום נתיישב הרב הנ"ל בדעתו והזר לגמרי ממחשבתו ואמר לבעל
העגלה

יראה התרוממות ויחדיו אגודים וצמודים *) ונפשם התענג בדברים ממנו מתהלוכותיו ממנהגיו ודרכיו בקודש זיו הדרתו חופף עליהם כל היום וע"י דבקות **) גדול הזה

העגלה שילך לדרכו כי הוא אינו מניח את רבו בשום אופן וכאשר שמע זקיני זאת אחז אותו והעליהו על העגלה ויאמר לו עתה לך לדרכך לחיים ולשלום.

*) פעם א' בקשה אמו הזקינה מאתו מאחר שלא ראתה אותו רבות בשנים וחפץ תחפוץ לראותו עוד הפעם לפני מותה ע"כ יבוא לבקרה לעיר מולדתו פפד"מ ולהיות כי הי' נבוך אם יבטל ת"ת דרבים ויקיים מצות כיבוד אם ולא רצה להורות לעצמו ע"כ שאל שאילתא דא לבי רבא בפפד"מ והסה יורהו דעת תורה כזה והשיבו לו דת"ת דרבים עדיף וכן עשה ונשאר בביתו וכדי לפייס אמו הצדקת שלה ארי' אייש משכיל ידוע הרבני מ' בער פרענק ז"ה שהוא יראה עין בעין מעמדה ויספר לה מכל אשר חפצה כשבא ר' בער הנ"ל לשם ראתה אותו מרחוק קראה אליו נוא הר בער וואס מאכט מיין יונג ?

**) אמר הסופר: הנה הדבקות והתקשרות באדם גדול בתורה וצדיק בדרכיו וחסיד במעשיו הוא באמת ענין גדול ומועיל לתורה וליראת ה' ולהשלמת הנפש וכבר אמרו חז"ל עשה לך רב ומי שבנינו ימים שכבר אתי ופעלתי לפניו ואני פרשתי הקרא ויבא יתרו חותן משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים ויאמר אני חותנך יתרו בא אליך ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו וכו' ויספר משה לחותנו את כל עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל וכו' ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים ע"כ. הדקדוקים הרבה אבל לא אאריך בהם ואומר כי כבר פירש הרמב"ם בהלכות נגע צרעת הקרא שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ כי איך יבא איש הישראלי להיות כיפר באלקיו ר"ל אבל באמת לא בפעם אחת יוריד למדרגה גרוע הזאת בא תחלה מדבר רע על יראי ה' שסביביו ואח"כ על ת"ח ואח"כ על גדולי ישראל ואח"כ על שוכני עפר והתדרגו נעשה תועבה ידבר גם על חכמי התלמוד ועל נביאי ישראל עד שבא לדיוטא תחתונה לפעור פיו ח"ו על כביכול בעצמו ולכפור באלקיו לזאת אמר הקרא שתו בשמים פיהם על ידי שלשונם תהלך בארץ בשפתי מרמה והין שחוט לשונם הלוך וגדול עד שבוקע רקיעים לדבר ולכפור באלקיו ע"כ תמצית דברי קדשו ואומר אם כן אופן התרחקות מה' וידיעת ההפכים אחד איך מקרבים ומגיעים לדבקות ה' תחלה ידבק ביראי ה' ואח"כ בת"ח ואח"כ ידבק בגדולי וצדיקי ישראל עד שמגיע לאתם הדבקים בה' אלקיכם ולקיים ולדבקה בו. והנה יתרו שהי' גר צדק ורצה לדבק בשכינה אבל תבין בעצמו שרק באמצעות ודביקות בגדול וצדיק הדור יגיע למדרגה זו והיא כסולם מוצב ארצה וראשו יגיע לשמים הוא ע"י מלאכי אלקים שעולים ומי הי' צדיק הדור בדור דעה ההיא יותר ממשה ע"ה ע"כ ויבוא יתרו אל משה אל המדבר יען הבין כי אשר הוא חונה מעמדו ומדרגתו של משרע"ה שם הר אלקים היא המדרגה אשר על ידה ייכל לעלות אל אלקים ולדבק בו. ולזאת הגיד לו אני חותנך יתרו בא אליך אשר הוא תמיה כי אם יבוא אחד אל חבירו הכי צריך לאמור לו „אני בא אליך" הלא בעיניו יראה ובלבבו יבין כי בא אליו ורש"י יישב זאת ופי' ע"י שליח הגיד לו זאת אבל לפי עניננו נ"ל עפ"י שיחת ת"ח הגאון

א) [שייך לצד העבר] שילי"ת פ"ב יום ד' כ"א מרחשון ק"פ לפ"ק.

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי תלמידי הרבני המופלג כבוד מה"ו משה נ"י פאקש.

תמול הי' פה בסחיצתי הרב דק"ק יאלץ ולא יכולתי להשיב פניו כתבתי מכתב למעלתך עבורו אמנם היום הגיעני מכתב מתלמידנו מה"ו פתחי' נ"י ושם נאמר כי הסכמת לעלות על גפי מרומי קרתכם את הרב המופלג מה"ו משה קנישא נ"י אמרתי אשריכם אם תזכו לאור נערב הלזה אז תצליחו ואז תשכילו הוא הרב הצדיק הנחסד מה"ו משה הנ"ל יגיה אור קריתכם הוא ילמד בניכם דעה בינה והשכל יהי כן ד' עמכם ואל תפנו ימין ושמאל כי פה תהי' שביתתכם — ומה שביקש ממני תלמידי מה"ו פתחי' להיות לו לפה ולמליץ יושר אצל הה"ג (הוא הגאון מה"ו יצחק גריסהאבער ז"ל אשר הרעיש את העולם בדבר הדג שטירל ושיק והדפיס ס' קטן מקל נועם בזה) דק"ק פאקש להעמידהו על כור המובחן הנני הנני והנה הוא ל"טה פה יצליחהו ה' ויעלהו גם עלה ואחתום בחותמי ברכת אי"ה דש"ת ושלום ביהוד לתלמידי הרבני מה"ו ישעי' נ"י

משה"ק סופר מפפד"מ.

עם לא נמצא תלמיד המקדיח תבשילו ח"ו ואך בה' מחסם והי' לבבם זה ליראה
תו כל הימים, מעולם הזהיר לתלמידיו שיהי' נוהים זה לזה בהלכה ולא ישמחו
תכבדו בפלפולם *) א' בקלון חברו רק יעמידו על האמת ומרגלא בפומי' מה

יה"ק הצדיק מהו' יושע רוקח זצ"ל מבעלז כאשר הגיד לי נכד קדוש זקיני הי"ס זצ"ל איזה מאמר
נין חסידות מזקינו הה"ס זצ"ל השיב הה"צ מהר"י זצ"ל חנ"ל על זקינך הה"ס ד"ל נאמר הכם
ית מנביא כי הרב הקדוש מהו' נפתלי מראפשיטץ זצ"ל אמר הלא באים אלי לקבל פני הרבה
רבת אנשים אם ידעתי שאפילו רק עשרה מהם יבואו "אלי" וחשב ומנה יותר מארבעים עניינים
וגי בקשות שבשבילם באים אצלו כל א' בבקשה אחרת אבל שיבואו אצלו ללמוד ממנו יראת
מים ותכמה ומוסר רק מעטים המה עכ"ד ועפי"ז י"ל מאחר כי יתרו ישב ברומו של עולם ולא
חסר לו כל פי בנים היו לו וגם רכוש די והותר וגם הי' מכובד בעמו ולא הי' לו שום בקשה
ל משרע"ה שיפעול בעדו ומה שבא רק אליו בא רק ללמוד ממנו ולדבק בו, בו בתורתו בו
ראתו בו בחכמתו ומזותיו התרוממות שיביאו למדרגת דביקות בה' וזהו שאמר לו בדיוק אני
תנך יתרו בא "אליך" דייקא, ומאחר שראה משרע"ה והבין כי לב חותנו נאמן לאלקיו ורק אליו
שא את נפשו לזאת ביקש להתקרב אליו. האמנם ידוע מספרי המחקר כי כל נברא בעולם יש
חומר וצורה וא"א בלעדם ולמשל במבחר הברואים האדם החומר הוא הגוף והנשמה היא הצורה
כללות ישראל החומר הוא ההמון עם והצורה המה הת"ח והצדיקים ואנשי מעשה לזאת יקראם
"ל אנשי צורה וגם ידוע מספרי הקדושים כי תכלית האדם להפך החומר לצורה עפ"י שפירשתי
קרא אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ־ הקב"ה מבקש מן האדם ודורש להפך
העלות דמכם שהוא חלק הגשמי לנפשותיכם לעשות ממנו נפש רוחני וזה תכלית ועבודת אדם
ישראלי ע"י ההתקשרות חומר לצורה וילכו שניהם יחדיו ויתעלה החומר למדרגת צורה ויהי'
התפשטות הגשמיות וכמו שמצינו ג"כ במשרע"ה ובאליהו וריב"ל ומלאכי אלקים עולי' ויורדים
כל א' לפי מה שהוא ולפי עבודתו יש צדיק עובד בצדקו לעשות גדולה או קטנה, האמנם
אי התנה בהתקשרות חומר לצורה שילכו שניהם יחדיו שיהי' החומר לפי ערך הצורה והצורה
פי ערך החומר כי אם החומר מגושם ביותר והצורה מעולה ביותר יתפרדו ולא יתאחדו וא"א
התקשר ולדבק שני קצוות ושני הפכים לגמרי בנושא אחד וכמ"ש חז"ל יפתח בדורו כשמואל
דורו כי יפתה הי' הצורה לפי דורו ושמואל לפי ערך דורו ואלו הי' שמואל בדורו של יפתח
הי' נחשב כי לא הבינו יושבי תבל בעת ההיא את גודל ערכו ומדרגתו, אי לזאת אומר משה
ה שנשמת כל ישראל נכללי' בו כמ"ש המקובלים הי' הצורה היותר גדולה ואיך יתרו יתקשר
דבק בו אבל משרע"ה בצדקתו שהי' חפץ להעלות את יתרו במדרגה מעולה ע"כ הוריד את
מו ממדרגתו כדי שיוכל חותנו להתקשר בו ולהתקרב אליו ומלאכי אלקים העולים
עצמם אבל ויורדים בו בהאדם ע"י האדם אשר רוצים להעלותו ג"כ וכנאמר למשרע"ה עצמו
רד כי שיחת עסך ע"י ששיחת עמו הוצרך גם הוא לירד לקרבם אליו ע"כ אמר הקרא בזה
יצא משה לקראת חותנו והשתחו שיצא ממדרגת עצמו הגדולה כדי להתקרב אל
רו להעלותו והשתחו במדרגתו וישק לו היא נשיקת והתקשרות נפש בנפש ויספר משה לחותנו.
גדולת הבורא ית"ש וטובותיו לעמו כדי להשריש האמונה והיראה הרוממה בלב יתרו חותנו.
ז אמר אח"כ יתרו ברוך ה' אשר הציל וכו' צ"ל כפל הלשון אשר הציל אתכם ואשר הציל
ת העם אבל נ"ל כי אלו היו גדולי ישראל וצדיקים משוקעים בעניני עוה"ז ובהווית העולם
זמן עם לא הי' באפשרם להטיב עם ישראל ולהעלותם מטיט ורפש וחשכת הזמן ומטומאת
לאת העת אל אור הקדושה והמהרה אבל מאחר שהמה בעצמם מתקדשים ומתבודדים לעבודת
שם יש להם כח להטיב עם הבריות ולהעלותם במעלה עליונה וזהו שאמר יתרו ברוך ה' שהציל
תכם היינו משה ואהרן וזקני ישראל הציל מיד מצרים טומאת מצרים ומיד פרעה היא קליפת
עורף אותיות פרע"ה כידוע ועי"ז הי' ביכולת בידם להציל את העם כולו מתחת יד מצרים
הביאו מן הטומאה אל הקדושה כן נזכה לצאת מצרה לרווחה מאפילה לאור גדול ומשיעבוד
לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב כיה"ר.

*) בענין הפלפול ולחדש חידושי' הנהוג ראה מה שכתב קדוש זקיני ד"ל בהידושיו למס' שבת
דף ק"מ וזלה"ק: בר בי רב דלית לי' משחא, נימשי במיא דהריצי ע"ב וכו' ודוקא אי
א שכיח לי' משחא אבל בלא"ה לא משום דהאי משחא היינו שמן ערוב ומבושם כמבואר
ברכות והוה בכלל רוחני ועיד הלצה ע"פ מה שנ"ל שנולד לן זה ממנהג לחדש חידושי' יותר
מדאי

שהתפלל רנבה"ק שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי אין הכוונה ח"ו
שישמחו בתקלתו ובכשלון ההלכה כ"א הכוונה עפ"י הש"ס פ"ג קל"ג אני ה
בעתה אחישנה שקרא רבא על רב עיליש אשר כמעט הי' נכשל בדבר הלכה
אבל הקב"ה אינו מביא תקלה ע"י ושלחו לו רבא בעתו למען הוציאו מטעותו
ולהעמידו על האמת, אבל יותר טוב הי' שלא יבוא כלל לידי מדה זו שיצטרך
א' אשר יצילו מטעותו וזה שהתפלל שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חביר
והעמידוני על האמת (עיי' ח"ס או"ח סי' ר"ה) ורגיל על לשונו לומר לתלמידי
תאמינו לי שביום שאין אני לומד מספר מוסר מרגיש אני בעצמי הצטננות ביראת
ה' ומאוד הזהירם שיהיו דוברי אמת בלבבם ויהי' תוכם כברם וירחקו כמטחו
קשת מאנשי שקר ומרמה אף אם מבני תורה המה *) ובכירנא שסיפר לי אבא
זצ"ל על ת"ח אחד שהי' גם עשיר ומחבר ספר אבל מינות נזרקה בו והי' בו גם
מדות לבן להלבין פני חכמים ולצערן שאמר לו אביו הקדוש זצ"ל תאמין לי כ
כל פעם אשר איש ההוא הולך מביתי מיד אני לוקח לי ספר מוסר ללמוד ב
כי הבל פיו של אותו איש מטמא ר"ל: **)

מדאי וכל א' בונה במה לעצמו זה בכה וזה בכה אפשר להפש לן זכות שגזרו כן גאוני קדמא
ז"ל שראו שכחה שגוברת בעוה"ר בעולם וא"א לאוקמא גירסא אכן ע"י ההידושים בכל דא ועסיד
ע"ז וזכר הכל ומלתא דתמי' מדכר דבירא והנסיון מעיד לנו ע"ז וידע אני בעצמי וא"כ א
ההידוש אינו נכון כ"כ מ"מ מועיל לשכחה כנ"ל ואפשר שזהו פי' הש"ס אנן כאצבע בבירא לשכחה
ומוסיף אידך אנן כאצבע בקירא לסברא שלכאורה אין זה מענין הראשון אכן לפי הנ"ל א"י
שבתהלה הי' כאצבע בבירא לשכחה מ"מ הי' אפשר להועיל ע"י חידושים אבל עכשיו אנן כאצב
בקירא לסברא ג"כ ומה לעשות עוד, וידוע ששמן זית מהזיר תלמודו של ע"ן שנים כמבואר ס"
הוריות ע"ש הא קאמר האי בר בי' רב דלית לי' משחא היינו זכרון הנקרא ע"ש שמן זית נימש
במיא דתריצי בתורת התריצים הידועים בזה"ז תרוץ ושגון ודוק עכלה"ק.

*) וזלה"ק בתשובה לתלמיד ותיק א': ובכ"ז אחז"ל עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל וידעת א
אשר מרגלא בפומי תמיד אין יעקב שלא יפגעו לבן ומעטי לבן שיפגעו בהם יעק
שמור זה כי הוא אמת ובחון הדברים ותראם אמתיים ורצוני כי ברית כרותה כל ת"ח וצדי
המכונה יעקב יש לו מצירים נגדו המכוני' לבן אמנם מעטים המה הרשעים האלו אשר ימצא
נגדם מי שהוא אחיהם ברמאות כיעקב נגד לבן וחוה יודע כי הרבה פעמים הפכתי בהם ומה
ומהסונם ואמרתי להשמר מהם ולעשות העקוב למישור- ואמרתי לברוח מן הקטנה שבתרמית
ונכשלתי בגדול ממנו ולא זה בלבד עמי הארץ והמון עם אלא לומדי תורה ואפי' רבנים כ
שאין דיבר אמת בלבבו ולא היושר והצדק מרכבו הרחק דרכך ממנו הסר רגלך מנתיבו עכ"ל

**) אגב אזכיר מעשה שהי' לזקיני זצ"ל עם איש ההוא: בפ"ב הי' הנהוג כשהלך בחור לבי
אבותיו בא ליטול רשות מרבו ואז ביקש מרבו להגיד לו דבר תורה אשר יאמר משמ
לפני לומדי עיר מולדתו. ופעם א' הלך בחור ממדינת מעהרן למקום מולדתו והרב אב"ד במקו
ההוא הי' שארו של איש למדן ההוא וע"כ הלך הבחור גם אליו ליקח רשות ממנו כדי שיד
לספר להרב דמקומו משלום קרובו ושאלו בפ"ב, וכאשר בא הבחור לבית איש ההוא שאלו ע
התורה אשר אמר לו רבו והבחור אמר לפניו את כל והלך לדרכו — ויהי אחר איזה שבוע
בא האיש ההוא לבית זקיני זצ"ל לבקרו ונכנס עמו בד"ת ואמר לזקיני דבר תורה יקר מפז וענ
לו זקיני דבר זה מאתי יצא ורעיוני הולידום ומעלתו שמען בלי ספק מבחור פלוני אשר הלך
לפני איזה שבועות למקום מולדתו ומסתמא הי' אצלו קודם הליכתו מחמת קרובו הרב, וההו
שתק כי ידע שהאמת עם זקיני זצ"ל, והנה לא עברו ימים רבים וזקיני זצ"ל הלך למרחץ וויגנעד
באדען ושם נמצא ג"כ הגאון רבי מרדכי בנעטה ז"ל והתאספו שמה העדרים ת"ח לכבודם וכתו
הבאים הי' ג"כ הלמדן ההוא מפ"ב ותוך ד"ת אשר מהם הי' המדובר הציע זקיני זצ"ל דבר נא
ומתקבל ההיא וכאשר סיים עמד אותו האיש על רגליו ואכר רבי זה משלי הוא ויזכור נא שביום פלונ
הגדתי הדבר לפניו בפ"ב, וכל השומעי' חרה להם מאוד על דבר עזות ואפקרוסא כזה אבל זקינ
זצ"ל שתק ולא דיבר מאומה, וכאשר הלכו להם האנשים ונשארו שני הגאונים יחידי סיפר זקינ
זצ"ל

כאשר התהילו קלי הדעת במדינתנו להרים ראש פעל והשתדל הישר הטפסר מהו' שלמה זלמן בארָאן ראָטהשילד ע"ה בע"מ וויען אצל שרי המלוכה שיתמנה קדוש זקיני ז"ל לנשיא ורב על כל מדינת אונגארן ועל פיו יצאו ויבואו כל הרבנים והקהלות ובלעדו לא ירים איש את ידו למנות איש או לקבל התמנות באיזה קהלה, ובא הישר הנ"ל אל זקיני ז"ל והציע הדבר לפניו אבל הוא לא רצה לקבל המשרה הזאת על שכמו באמרו אם כי מידי לא עד מהרה יצא תקלה בעזה"י אבל מי יודע מי יבוא אחרי בהתמנות זה אם יהי' חק קבוע במדינה אם לא יהי' הקלקול יותר מהתיקון ולכן הנח להם לבני ולא רצה למלאות רצון הישר הטפסר הנ"ל *) :

והנה כמו אילן גדול אשר ענפיו מרובים ומתחלקים לכל רוח כן אדם גדול תרומת מדותיו ושלימות מעלותיו מתענפים ומסתעפים לכל צד וצד וכן רבינו משה זקיני זצ"ל זכה וזיכה את הרבים. ועמד לתל תלפיות שכל פיות אליו פונים כל שואל הלכה מפיו שאלה, מכל כנפי הארץ הריצו ספקותיהם ושאלותיהם אליו גאוני הדור הלכו לאורו ודב.' ה' אמת בפיו להורות הלכה לאמתה **) כמשה מפי הגבורה ונתקבלו הלכותיו בכל תפוצות ישראל ונתפשטו תשובותיו בכל המדינות עד ארץ הצבי וירושלם שלח פארותיו ולכל צמא לדבר ה' הזיל מים מדליותיו לאורו הלכו גוים רבים שרי המדינות בדברים הנוגעים לדבר חוק ומשפט בית ישראל הציעו לפניו ועל פיו יצאו ואחרי דבריו דברי אלקים חיים לא שינו גם מאסיפת שרים וסגנים (פארלאמענט) בעיר הבירה לאָנדאָן נפשם לשאל הגיעו בספיקותם הנוגע לדת ישראל והשיב להם והתיר ספיקותיהם והזריח להם באור שמשו :

וכחצים ביד גבור עד מהרה ירוץ דברו עפ"י רוב עוד באותו יום שבא השאלה השיב תשובתו הרמתה ***) ופעם שאלו אבא מאוה"ג זצ"ל אבי האיך אתה

זצ"ל להגאון מהרמ"ב ז"ל את כל המעשה כמ"ש למעלה ועמד הגאון מהרמ"ב ז"ל בריגו מכסאו ואמר : זאגט מיר גיר הרב מפ"ב וויא האט מאן איין זאָלכען כח המעציר וויא קאנן מאן דאס גור אויסהאלטען ! מזה נראה גודל מדותיו של זקיני זצ"ל ואיך קיים בעצמו להיות מן הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתן ואין משיבין, וכמו שרגיל אבא וצ"ל לפרש שמעי הרפתן מי שהוא מעליב ומחרף את חבירו אין זה כ"א מחרף את עצמו כי בעל מדות מובות לא יעשה כזאת וכל הפוסל במומו פוסל וחייב שמעי הרפתן של המהרפי' ואין מן הראוי' להשיב כי הוא בעצמו משיב לו כי מום שבו אמר על חבירו. ודכירנא כי אמר לי דודי הגאון מהרש"ס זצ"ל על האיש ההוא שסיפר לו זקיני זצ"ל שעוד בימי בחרותו כשלמד אצל רבו רנ"א זצ"ל והיו איש ההוא אז בחור ולמד סמוך לספרים ופעם בא לבית מדרשו של רנ"א ז"ל ובהלכו הזהיר הגאון רנ"א ז"ל לתלמידיו שיחושו לנפשם מלקרב אל בחור ההוא כי הוא אבי אבות הטומאה, וכמה גדול כחו של צדיק זה וראה מה עלתה לו ואם בימי בחרותו אולי עוד לא הבין זקיני ז"ל בפועל את דברי רבו אבל אח"כ ראה כמה צדקו דבריו כי הזדמן שהי' אחד מאנשי עדתו וזכר את דברי רבו זצ"ל.

*) על קדוש זקיני ז"ל נאמר חכם עדיף מנביא כי כדבריו כן הוא ומדינת מעהרן וגוליה אשר מעולם משנים קדמוניות הי' לגאונים מופלגים התמנות זו והורק מכלי אל כלי ובא מיד ליד וראה מה עלתה להם וד"ל—וכמו כן אנו רואים איך פעלו עולה הקאנסיסטאריען במדינת צרפת ועסטפאהלען ודיין וכדומה שכל הממשלה בעניני הדת בידם ורובם רע"בנים ויושבי קרנות ורודים בעם ה' כבדגת הים ומכלים ומבלעים את הקודש שעולים הלכו בו וה' ירחם :

**) סיפר לי ש"ב הרב הגאון מהו' משה וויס נ"י אבד"ק זבאראב שאמר לו הגאון הצדיק רבי זלמן ליב זצ"ל בעל ייטב לב שבהשתעשעו פעם עם מחותנו הגאון קדוש ה' בעל דברי חיים זצ"ל בתשובות זקיני ח"ס זצ"ל אמר לו הגאון מצאנז ז"ל תשובות ח"ס כולו הוא עד להפליא אבל בהלכות נדה הוא הרשב"א עכ"ל.

***) ראה הקורא ! מתק לשונו ואמרי מוסר בתשובתו להרב"ד דק"ק אובן ישן בתשובת ח"ס א"ע ה"א סי'

מוהיב בנפשך עוז להורות חצים למרחוק ולהשיב לשואלים דבר ה׳ מיד בבוא השאלה לידך אפי׳ בחמורות ולא תתיירא שבחיפזון תחטיא המטרה והשיב לו ידעתי בני ידעתי כי לא דבר קטן הוא ושמעתתא בעי צלותא אבל דע בני בכל דור ודור העמיד ד׳ איש על העדה אשר יצא לפניהם להאיר להם הדרך להשיב על שאלותם ולהתיר ספיקות שלהם ויען כי רובם ככולם שואלים דבר ה׳ מפי נראה בעליל כי מן השמים מסכימים ע״ז וב״ה למדתי ככל הצורך וכוונתי בלתי לה׳ לבדו ולא זולת ע״כ אינני חושד לקב״ה שיכשלני ח״ו ובוודאי יסכים להוראתי ואם הראיי׳ לפעמים אינו אמת מ״מ הדין אמת הוא. וסיפר אבא זצ״ל שפעם בא

כי׳ קנ״א. ומפי השמועה שמעני כי כאשר שלח הגאון מה״ו משה מינץ זצ״ל אבד״ק ההיא את קונטריסו אשר חיבר בנדון זה לזקיני ה״ס זצ״ל וביקש לחוות לו דעתו וכנראה מתשובתו בה״ס הנ״ל סימן ק״ן קיבל הקונטרס ביום עש״ק ותשובתו של זקיני ז״ל נכתב מיד במש״ק ומפקפק הרבה על פסק קונטריסו של הגאון דאו״י ד״ל והשיב חרה להגאון על זקיני ז״ל באמרו איך האב איין פאאר פאנטאפֿעל צעדריסען במרוצתי הלוך ושוב עד שגמרתי קונטרס ופסק זה והוא משיב לי מיד בקבלת קונטריסי וחולק עליי ועל אלו הדברים והקפדת הגאון מא״י רמזו דברי זקיני ז״ל בתשובתו להה״ג רב״ד שם מה״ו משה אבלים ז״ל וז״ל קדוש זקיני בתשובתו אליו:

יקרות מכתבו הגיעני יום ה׳ העבר וטרם אענה אבוא כמתנצל שלא יחשבני כפוגע בכבודו ובכבוד ב״ד הגדול כי כבר הגיעני מכתבם קודם הג השבועות העבר ולא די שלא השבתי להם עוד זאת הייתי מוסב פני ומשיב להגאב״ד נ״י ופן יחשדני שמסע כי רמות רוחא נקיטנא הלילה לי לא בי היא לא סינה ולא מקצתה אך אספרה כמו מכתבם הגיעני בהיותי מוטרד לנסוע למרחץ באדען כידוע ולא היי דעתי לגמור דבר לדינא להיכון או להשמיל עד חזרתי לביתי ולהתישב עם מרי דאורייתא חכמי העיר ה׳ ישמרם וגם בלא״ה הסכמנו שלא לעשות דבר עד נשמע תחלה מה בפי הגאב״ד דמדינת מעהרין שהוא ב״ד של הנתבע ע״כ יאוחר דבר עד חזרתי לבית ואז נשיב דבר ברור לדינא כאשר יורוני משמים וכאשר נזרקה מפי חבורת או:

ובכ״ז בראשית עייני באותו הכתב מצאתי מקומות לפקפק ולערער ובחיי כי לא העדתי לחכמי עירי כלל וגם אמרתי אין טוב לגלות אוזן מעלתם כמתכוון ח״ו בקלון בעל התשובה אמרתי טוב להודיע פקפוקי להגאון בעצמו והוא יתרץ דבריו או יהיי באיזה מקומות כמודה ועוזב טרם נביא אל עין המשפט עם חכמי עירי ואוכל להשיב להם על כל פרט ופרט:

אמנם כן בהיותי בבאדען הרבני ענותנותו של הגאב״ד שלכם והשיבני מגלה עפה כתובה פנים ואחור ושם ראיתי שתי ראיות ראוי להשיב עוד כלל בדבר זה ולהיות ידי מסולקת הימנה א׳ מלבד מ״ש לעיל שאינני נכנס לתגר הזה עד ארע דעת הגאון דמדינת מעהרין עוד זאת כי הגאב״ד שלכם במכתבו הנ״ל דלא צריך לדידי ולמלעתי כי כבר מצאה ידו הסכמה מגאונים שהוץ למדינה ועיין בתשובה שלאהרין סימן קנ״ב העתיק תשובת קדוש זקיני רעק״א בענין זה ועל זה כיוף וכן אמר להדי׳ לאחד מתלמידי שהי׳ שם אצלו ואמרתי ברוך ה׳ שלא הצריך אתכם לאבא חלקי׳ כי מיראי הוראה אני וכאשר כתב הגאב״ד שלכם במכתבו אלי ושינה ושילש כמה פעמים שהוא רואה שאני מתירא לצאת חוץ לגדר הרמ״א אפי׳ כחוט השערה אני אומר עליו חכם עדיף מנביא כי כן היא והיא תהלתי ותפארתי הא חדא:

עוד ראי׳ שנית ראיתי חזות קשה כי אודייתא ארתחא להגאון נ״י ואשתפיך חמימי׳ כשופך בוז על שהשבתי על דבריו ויותר מ״ש אלי במכתבו נשמע בין תחיים תאסור סמנו בעל פה ואמרתי אני עם לבי ולא אכניס ראשי לדינא מטעמים הנ״ל ולא יהי׳ בתשובתי שום זכות לצורבא מרבנן הידוע ולית בי לפלפולא בעלמא מה אשיב פן חו אכשל גם אנכי מאלו הטעמים שבתתי העצלה וטמנתי ידי בצלחת והי׳ לי לנחת:

אך עתה ענתה בי צדקתו דפר״ם ידידי הרב נ״י שבכל זאת שלא השבתי לו, ביהוד הזר ובא באריכות ופלפול ארוך כדברי הכמים בנחת נשמעים אמרתי אשרי העיר שמעלתו שרוי בתוכה וס״ם להשיב על כל פרט ופרט א״א מטעמים האמורים ושלא להשיב כלל א״א דעשה דכבוד תורתו עדיף ושוי׳ טובא אמרתי לכנוס בפושרים להשיב עכ״פ על הפרט הראשון השגה הראשונה ואם מזעיר היא ס״ם אכלול גם דברי הגאב״ד בפרט ההוא ומן הפרט הזה ידון על הכלל כולו ולא אמנע להודיע לפר״ם שיש בלבי עליו על אשר האריך להתנצל לפני על שבא להשיב

יהיב בנפשך עוז להורות חצים למרחוק ולהשיב לשואלים דבר ה׳ מיד בבוא שאלה לידך אפי׳ בהמורות ולא תתירא שבחיפזון תחטיא המטרה, והשיב לו עתי בני ידעתי כי לא דבר קטן הוא ושמעתתא בעי צלותא אבל דע בני בכל דור וד העמיד ה׳ איש על העדה אשר יצא לפניהם להאיר להם הדרך להשיב על אלותיהם ולהתיר ספיקות שלהם ויען כי רובם ככולם שואלים דבר ה׳ ממני נראה גליל כי מן השמים מסכימים ע״ז וב״ה למדתי ככל הצורך וכוונתי בלתי לה׳ בדו ולא זולת ע״כ אינני חושד לקב״ה שיכשלני ח״ו ובוודאי יסכים להוראתי ם הראיי׳ לפעמים אינו מכוון כ״כ מ״מ הדין דין אמת הוא. וסיפר אבא זצ״ל שפעם בא אלה חמורה מהגאון בעל אמרי אש זצ״ל בעת ישבו לסעודת *) צהריים ומיד חר הסעודה, השיב לו כדרכו והראה תשובתו לאבא זצ״ל ואחרי ימים בא מכתב הגאון הנ״ל ופקפק על איזה דברים והשיב לו גם ע״ז מיד וגם זאת התשובה הראה אבי זצ״ל ושאל לאביו הקדוש אבי הלא ידעתי איך חשוב רבי מאיר א״ש בעיניך ת״ח גדול [כי זקיני זצ״ל אמר על הגאון הנ״ל שזה עשרים שנה לא ראה בקי מוהו] ורב חילו לאורייתא **) ואתה כותב במהירות כ״כ ועתה הרע בעיניך על פקפק בדבריך, וענה לו בני הדין דין אמת ומה לי אם איזה ראי׳ להדין אינה רוקדק כ״כ ות״ח כמוהו צריך להבין זאת ואחר זמן בא תשובת הגאון הנ״ל התנצל הרבה שח״ו לא על עיקר הדין פקפק כי הדין דין אמת וכל המהרהר אלו מהרהר אחרי השכינה רק איזה ראי׳ מפוקפק הי׳ אצלו עד שבא דבריו קדושי׳ שנית (ועיי׳ מ״ש בהקדמת ח״ס יו״ד התנצלות על שהי׳ עט ממהר להשיב ***) :

השיב על דברי וכי כך אני בעיניו ח״ו הלא כך הוא דרכה של תורה מעולם וזה בונה וזה סותר ומי יחוש לזה וכו׳ עכ״ל.

עפ״י רוב באו המכתבים בעת סעודת הצהריים וציוה לאחד מבניו לקוראם לפניו ובקרוא דודי הגאון מהרש״ס זצ״ל המכתבי׳ ובמרוצת הדברים תוארים מפוארים כמו „גאון הדור״ „רבן של ישראל״ וכדומה הי׳ זקיני זצ״ל כואב ונאנח ולדורי הרך בשגים עלה כשחוק על פיו על אנחת גין כאלו אינו אמת מה שמפליגים בתוארים עליו, וכאשר הרגיש זקיני ז״ל בקריצת פניו של אמר אליו: אני איני אומר שאינני מה שכותבים עלי אבל אוי לי שכך עלתה בימי שאני כך „וועה איזט מיר וויא זעהט דאס דור אויס ווענן איך דער גרול הדור בין״. — ועד״ז יש רש במה שאמר משה רבינו ע״ה בפ׳ שמות מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי קטן ערך כמוני נחר למנהיג מכל בני ישראל ואם אולי אני באמת הגדול בהם שבחרתני לשירות כזת א״כ וכי ציא את בנ״י מארץ מצרים פירש״י באיזה זכות הכונה לומר אוי לדור שאני מנהיגו והגדול שבהם כמה ירדו במדרגה וקטני זכות המה וכדברי זקיני זצ״ל הנ״ל.

עודתו מכון שבתו ק״ק יארמוט יע״א נקרה אשר באיזה ענין אשר רבינו הגדול הגאון ח״ס זצ״ל השיב לחלכה ברוב בנין ואמו״ח הגאון זצ״ל נחלק עליו וישלח הגאון ח״ס את ריהם להגאון מהו׳ יעקב זצ״ל אבד״ק ליסא בעל תות דעת להכריע בין שניהם וכתב עליו הי״ל „שכנגדי חלוק עלי״. והיא עפ״י פירש״י פ׳ הכותב שקול כמותי והגאון בעל הו״ד הפליג וד דבריו המתקקים שבעתיים, ועוד בימי עלומיו בעת יצק מים ע״י מורו הגאון ח״ס זצ״ל אמר עניו רבו כי סברתו זכה וברורה כסברת הרשב״א קולע אל השערה כן כתב בהקדמת ס׳ זכרון דא כביד גיסי ובן דודי הגאון המובהק מהו׳ צבי הירש ווייס זצ״ל אבד״ק דאמבראווא שהי׳ אשתו הראשונה בת הגאון בעל אמרי אש ז״ל ששמע כן מדודי הגאון מהרש״ס ז״ל.

וזלה״ק: כתיב כחיצים ביד גבור כן בני הנעורים וגו׳, דע מה שאחז״ל באבות ואינו נבהל להשיב כוונה הפשוטה שאל ימהר להשיב ע״ד דכתיב משיב דבר טרם ישמע אולת היא וכלימה, אך הרמב״ם ז״ל פי׳ בהיפך אל תהי נבהל להשיב שלא יבהל וישתומם כשעה חדא עד משיב כ״א השב ישיב חיש להראות להמקשה טעותו ושגיתו, ואומר אני כי שני הפרושים אינם תרים זה את זה ושניהם נשואים בנושא אחד כי בביתו ובחדרי מדרשו יעיין היטב ואל ימהר להחליט

מגודל הדביקות ועוצם אהבת תלמידו הגאון מהר"מ א"ש ז"ל לרבו זקיני ז"ל א
כבן לאביו גילה לו כל ספיקותיו בלימודים וגם עסקי משפחתו נראה
ממכתביו ועיי' בזה „אגרות סופרים" סי' ט':

פעם א' כשלמד דודי הרב החריף מהו' יוסף גינס ז"ל עם עוד ת"ח אחד ב
זקיני זצ"ל ונתקשו מאוד בדין א' ושאלו באורים לרבם זקיני ז"ל הדין ד
הוא והשיב להם ופלפלו עמו הרבה כי היו חרוצים ושנונים ונראה כאלו נ
אותו והלכו להם ולאחר זמן קצר קרא אותם ואמר להם „איין אלטער ע"ה ו
דאך מעהר אלס יונגע למדנים", ידעתי כי הדין הוא כמו שאמרתי אבל לפי ש
לא יכולתי להביא ראי' נצחת עד עתה שנתיישבתי והסביר להם הדבר. — י
שאמרו עליו מביני מדע שהזכרון שלו מה שהוא זוכר היטיב והרבה כ"כ נ
ועשה לו בעצמו, והוא מובן כי אנו רואים מעשי' בכ"י אם רואה אדם דבר ו
נפלא הפלא ופלא מרוב התמי' והחידוש נשרש הדבר בחדרי מוחו וזוכרו א
לעולם כן בזקיני ז"ל כל דבר בתורה וחכמה אשר ראה ולמד מרוב השתוק
ודביקותו אלי' הכו כ"כ שורש בחדרי שכלו הזך עד שלא שכחום לעולם:
זקיני ז"ל הי' גברא דמרא סייע וז"ל זקיני מאוה"ג רבי עקיבא איגר זצ"ל בתשוב
בסי' קכ"ח במרוצת דבריו: והנה כאשר נשאל חתני חביבי הגאון המפו
רבי משה נ"י אבדק"ק פ"ב על זה נתן דעתו לדון באם העדים הם קרובים
להתיר וראיתי כמה גדול כחן של צדיקים כי חידוש הי' שדן ללא נשאל וא
אחר שעמד הרב מפילא על החקירה נודע שבאמת העדים הם קרובים ול"ז
ה' דיבר בו עכלה"ק ועיי' ח"ס חא"ע חלק ראשון סי' י"ג: פעם א' בעודו אבד
מט"ד נשלח אליו שאלה א' בענין היתר עגונה דאתתא וכבר נשאלה שאלו
משארי גאוני המדינה וכולם הסכימו להתירה יאחרי קרוא תשובותיהם אמר ב
קדשו עפ"י הדין אין לי להשיב ולפרוך דבריהם בהתירא דהאי אתתא אכן
אומר לי שבעל אשה זו חי והאשה חששה לדבריו הקדושים ודברים שבלב
דברים ובזמן לא כביר בא בעל האשה חזרה למקומו ולא יאונה לצדיק כל
ומגלגלין זכות ע"י זכאי כמש"ה והי' לפלא:

הגם שדחקו עליו תלמידיו הרבה שידפיס תשובותיו עוד בחייו אבל דעתו הקד
לא הסכים עמם וכאשר הדפיס פעם הרב המאוה"ג רבי מרדכי שאהנל
זצ"ל*) איזה תשובות נלוה אל ס' הר"י מיגש הרע לזקיני זצ"ל כי לא מר

להחליט שום סברא רק יחמיץ כל דין ודין עד שיהי' ברור ונקי כסולת נקי' ואח"כ יניחם ב
מוחו ומחשבתו למען יהי' מוכנים לפניו. ביום שיבוא אחד לשאיל או להקשות אל יבהל
ישתומם אך ישיב מיד ולא נקרא בזה משיב דבר טרם ישמע אחרי כי כבר עיי' בזה היטב
מדרשו ולא המציא הדבר עתה, הנה אחז"ל בני הנעורים פי' הנעורים בלילה על שקידת ה
ואומר אני כי בני אינם בנים הנולדים לו מאשתו אלא הם סברותיו וחכמותיו אשר הוליד
ניעור הלילה ושקידה רבה וזהו פי' הקרא כחיצים ביד גבור אשר זאת תפארתו שישלח
מהרה לא יבהל ולא ישתומם רק שיהי' באופן תכסיסי מלחמה שתחצים מוכנים באשפתו די ו
כן בני הנעורים אותן הלימודים שהוליד ע"י שיגע עליהם גם בלילה לא שכב לבו אשרי
אשר מלא אשפתו מהם שלימודים ההם מסודרים לו בחדרי מוחו הרבה מאוד אז לא יבוש
ידברו את האויבים בשער בשערי של הלכה נגד כלל הסונה משיב דבר טרם ישמע
היא לו וכלימה אמר בזה האופן לא יבושו כי תמיד יהי' תשובתו בצדו אין זה לא אילת וכ
לא נבוש ולא נכלם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב אך נשא לבבינו אל ה' אל תצל מפי דבר אמ
עיני ואביטה נפלאות מתורתך עכ"ל המחור.

*) הרב הנ"ל הי' נאמן ודבוק לזקיני ובחייתו אלמן בא מפוזנא יכי הי' ג"כ תלמיד זקיני
זצ"ל

בן, הז"ל הקדוש לשואלים: והשמועה ששמעו מעלתכם שהוצאתי הבור אחד
ממני לשלחו שמה דבר זה לא הרהרתי בו ולא עלה על לבי עדיין כי
בעלמא שהם גדולים וטובים ממני אז לבד פ כערכי המה לא צריכים לד"ת
טא דמעוטא שהם פחותים ממני למה זה אטריח בשביל המיעוט ואם אולי
שרוב העולם צריכים לי הלילה מ"מ לא ידעתי החוב להדפיס ולפזר דברי
כל עוד שחייני ה' ויתן לי כח הרני מוכן ללמוד עם כל הבא לשמוע לא
ט ולא אנוח כאשר צוני ה' אלקי מה אני בחנם וכו' ולהשיב לכל שואל
ידי ושכלי מגיע באפס דמים והנני כותב על ספר בד"ו כל מה שחנני השי"ת
הלכה והן באגדה והן מונחים הפקר כל מי שרוצה להעתיקם יבוא ויעתיקם
ישו קדמוניתו קודם הדפים יותר אינני מחויב ואם ח"ו להגדיל שם חושני
ת הז"ל נגיד שמא אבד שמיה כאשר אירע לרוב מחברי ספרים ומכ"ש
יח ממון ליטול חיים מן העולם ח"ו ע"כ לא עלה על לבי כנ"ל, ועיי' בח"ס
סי' ר"ח מ"ש עוד בענין הדפסת ספרים וזל"ק: כל מחבר ספר ומוע"ב
וכתו לגדל שמו ורבצה בו האלה האמורה במילי דאבות נגיד שמא אבד
ולא תעשה ידיו תושי' להוציא מהשבתו אל הפועל כי יבואו מבקרי מומין
ו וימצאו מלבד שהוא עובר איסור דאורייתא דברי' שבע"פ א"א ריטאי
ן ולא הותר אלא משום עת לעשות לה' ואם אינני עושה לה' הרי איסורו
ו עומד לעומת זה היודע בעצמו כי כל מגמתו לשם ה' להגדיל תורה
ירה ורק מונע בר מפני חשש מבקרי מומין עבירה היא בידו אהז"ל עשה
לשם פעלן ומגלא בפומי הוא סוף פ' משילין כדסליק ־
אחיכו עלה אמר גולתיכו קשקלי הדר אחיכו עלה ושוב אמרי
אחיכו עלה מה רצו חז"ל לספר בבזיונו של ר"א אך מוסר
נשמע מזה יען כי סליק ר"א התפלל יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל
וה דומה לתפלת רנבה"ק שלא אכשל בדבר הלכה אבל הוא יתרה עשה
־ מלתא דתתקבל מה לו אם יקבלו אם לא אמור דבריך לש"ש וע"כ נכשל
ו על דבריו עכ"ל. ועוד עיניך לנוכח יביטו מ"ש זקיני זצ"ל בח"ס חלק ששי
"א מענין זה וז"ל: ויש אשר ידפיס בילדותו ומתחרט בזקנותו ומה יעשה
שכבר נתפשט ע"י הדפוס וע"כ צריך לאחזוקי דבריו הראשונים מפני הבושה
הרי"ף צוה למחוק כמה דברים מספרו אחר שהזר בהם אמנם ספר הנדפס
א"א לחזור ולתקנו כידוע עכ"ל בהמשך הדברים עיי"ש:
זצ"ל הי' מחזיק א"ע שיש לו השפעת הקולמוס ומעולם לא שינה או גרע
והוסף על איזה כתב שכתב רק כאשר השפיע לו הקולמוס בראשונה כן
ה המכתב מתה"י. וכמו כן לא השיב להשואל בהלכה שני פעמים בענין א'

לפ"ב וישב בבית זקיני כ"ז שנים וכל מהסוריו עליו והי' בקי וזכרן גדול אם רצה
ם זקיני זצ"ל להזכיר א"ע באיזה דבר תורה אשר חידש לפני הרבה שנים יהי' מה שיהי'
את רבי מרדכי שלאנק והוא הגיד לי הדבר בלשוני ממש כאשר שמע יצא מפי' הקדוש
פר לי דודי החתן זקיני הרב הגדול הצדיק מהו' משה טובי' לעהמאן זצ"ל מאמסטערדאם
ודתי הצדקת הזקינה מרת שמחה תי' כאשר בא רבי מרדכי ז"ל הנ"ל לעיר ההיא אשר
זקיני ז"ל לישב על התורה בבית הגבירים הצדיקים לעהרן וצ"ל ודודי הנ"ל הי' אז בתור
נים ולמד אצל הרב הנ"ל מס' נדרים וכאשר למד עמוד גמרא עם הר"ן פעם א' והוא
בל אותו עד מהמת שינוי הסבטא ואמר לו שנית ושלישית והי' פלא בעיני כי אסר בכל
אותי לשון ודיבורים ממש כבראשונה ושאלו תמיה זו וענה לו שבאותו לשון ממש שמע מפי רבו
הגאון

אם פלפל אתו והשיב על דבריו כי הי׳ מחזיק את דבריו מכוונים להלכה ואמית
וראה זה לדוגמא מה שכתב בענין זה לתלמידו הגאון מהו׳ ישראל דוד מרגל
יפה זצ״ל אבדק״ק מיינץ:

בעזה״י ש״ב ג׳ תקצ״ח לפ״ק.

שו״ב לידידי הרב המופלג המאה״ג מו״ה ישראל דוד נ״י אב״ד דק״ק
פיזינג יע״א.

ג״ה הגיעני ליל ש״ק בסוף דבריו הזכיר ברכת ר׳ פרידא ששנה לתלמידו
הייתי פורץ גדרי שלא להשיב על ענין אחד פעמים וטעמי כי כל ענין ש
הוא עלי לעמוס משא ושלא ברצוני לישא ולקבל אחריות. דאחרינא אלא שא
יוצא ידי״ח להשיב השואל ריקם ולזה הי׳ די בהשיבו לשואל אסור או מותר פ
או חייב ותו לא — אך היות רוב השואלים הם ת״ח ודברי ש״ע וד״מ ומפרש
גם הם ראו טרם ששאלו וכל רצונם לשאול אולי יוכל למצוא לחדש דבר ש
כדברי הפוסקים ההמה או לחלוק עליהם או לומר שיש לסמוך על דיעה
וכדומה וא״כ ע״כ צריך אני להודיע מאיזה טעם אני פוסק שלא כמו שראה ד
השואל כדי שאם יבדוק אחרי וימצא טעות שאחזור ואומר דברים שאמרתי לפנ
טעות הי׳ בידי כי כל אדם עלול לטעות וע״כ מחויב אני להודיע טעמי ונמ
ועתה בבוא שנית תשובתו להשיג עלי אם אני עומד על עמדי ורואה אני ש
ממש בראיות והרי ראיתי שזה בדק אחרי ולא מצא אלא מ״ש חבילות תשו
שאין בהם ממש ומה לי להשיב לו להצהיקני מה לי ולזאת ממ״נ אם יע
כדברי הרי טוב ואם לא יעשה זה טוב יותר שאין לי אחריות, וידי חובתי יצ
שכבר השבתי לו ואיני מחויב לבונן אבנים אך אם טעיתי ע״כ לחזור בי וזה
ארבעים שנה תלי״ת ולא אירע לי אלא ב׳ פעמים, פ״א החזירני הגאון מ
זלמן מרגליות זצ״ל במה שרציתי להוציא מתוס׳ ס״פ במה מדליקין בבל בור
שיש לכתוב בגט מדינתא כמ״ש בקונשטאנת׳ והחזרני הג׳ הנ״ל והודתי לו, וע
כי זכיתי ללמוד לולב הגזול. שבתי ועיינתי וראיתי כי שלא כדין הודתי וד
הראשוני׳ אמתיים, ושוב פ״א בענין לכתוב על הנהר דמתקרי או דמתקריא הי׳ לי
הגאון ר׳ שמואל לאנדוי זצ״ל (עיין שו״ת ח״ס אה״ע חלק סי׳ ל״ט וסי׳ מ׳) וחזרתי בי א
הגאון מהר״ז מרגליות זצ״ל בספרו טיב גיטין בשם פרעשבורג כתב קיצור תשובתי וה
שלא כדין הודתי אלא הלכה כדברי הראשונים׳ זולת זה לא ידעתי תלי״ת
גדר בעדי שלא להשיב, וגם ברבתו מעלתו העתיק בהבנת דברי ב״ש וד״מ ו
ואינני חושד אותו שחשב שסבור הייתי שהוא לא ידע פירושם טרם ששאל
שאני איני יודע ורוצה להודיעני דברים שתשב״ר יודעים אך לרמוז עלי ש
בתירוצי קושי׳ הב״ש חולק או על הכרעתם ואני מפרש פירש אחר מה יר
עיניו בזה וכי רצה שאכתוב לו מ״ש הם ׳אם כיון מעלתו האמת שאינני
לפרש פי׳ אחר ולהלוק זהו אמת מ״מ אני לומד ומעיי׳ ומשיב לפי כח ש
ואינני נושא פנים לשום אדם והשומע ישמע והחדל יחדל א״כ כל אלו הדב
הם אורך שלא לצורך ועכ״פ למען כתבו שעוררני בברכת דר׳ פרידא אשיב ע
על ג׳ או ד׳ דברים שחשב מעלתו שאפילו בר בי רב לא ידענו אכתוב בק
נמרץ (ומשיב לו על השגה אשר השיג עליו על התשובה שנדפס בח״ס חא
ח״א סי׳ ק׳) וכבר יצאתי חוץ מגדרי והארכתי ביותר וד׳ שנותיו יאריך הכ״ד
משה הקטן סופר מפ״פ דמיין

וסיפר

וסיפר לי אבא זצ"ל שפעם אמר לו אביו הקדוש „דיעזעס יאהר האב איך איין גאנצען ריסס פאפיר אויסגעשריעבען" ואמר ב"ה ראשי אינו מרגיש אבל ידי מישה כברים והניירות בימים ההם היו כפליים בגדלם מכמו עתה. והי' ספרא רבא דיש־אל. ולד"ה שלם במעלהה הי' ג"כ פייטן ובעל שיר והרוזין וקסת הסופר במתניו *) :

בשנת תק"פ השיא את בן אחותו הרבני מהו' שמואל כ"ץ שטרויס ז"ל אשר גידל בביתו (כמובא בח"ס א"ע ח"ר סי' קט"ו) ואיזה שנים אח"כ גם כבר בא מועד להשיא את היתום *עזרא אשר גידל אותו כאב את בנו ולבקש אבידתו עבורו והציעו לפניו כמה שידוכין אשר רצו להתחתן עמו וא' מהם הי' הנגיד ר' נחמי' וה"ק מסעדראהעל אבל זקיני זצ"ל לא ידע לשום עצות בנפשו איזה לקרב ואיזה לרחק ואל איזה שידוך יפנה ופעם בבוקר בהקיצו משנתו פיו פתח בקרא כי אתה ה' „עזרתני ונחמתני" שמות עזרא ונחמי' מיד שלח להנגיד ר' נחמי' שיבוא לגמור הענין :

ובהיותו זקיני זצ"ל על החתונה שהיתה בק"ק סערדאהעל והי' במסיבה עם חכמי עיר ההיא תוך הדברים בא המדובר מהגאון רבי מרדכי בנעטה זצ"ל וסיפר זקיני זצ"ל שהי' עמו איזה שבועות יחדיו בבאדען ואמר בזה"ל וויר זינד דורכגענאנגען ש"ס בבלי ירושלמי ספרא ספרי תוספתא מכילתא „אונד דיא כתבי האר"י ז"ל וכאשר סיים חזר לאחוריו כי גילה יותר מדי כי לא חפין שידעו שיש לו יד ושם בחכמת הקבלה **) :

הגאון בפ"ב בלמדו מס' ז' וחייב אדם לומר בלשון רבו כמאמר הד"ל : ואמר לי דודי הרב הצדיק מהרס"ט ז"ל תנ"ל מה שהלהיב לבבו להשתוקק לילך ללמוד בישיבת קדו"ש זקיני ח"ס ז"ל חי' כי שמע פעמים רבות מאביו הרב המובהק מהו' יוסף לעחמאן זצ"ל (המובא בח"ס האו"ח סי' י') כי אמר שידוע לו „כי הרב מפרעשבורג הוא איש יהודי כמבוקש וכרצון וחפץ הבורא ית"ש" ואיש יהודי כזה השתוקק לראות פניו ולשמש בישיבה".

*) לדוגמא אציע איזה מרגליות טובות :

ד' מדות באדם : חכם ואינו מכיר עצמו עניו
סכל ואינו מכיר עצמו אשריו
חכם ומכיר עצמו שונא ושנאוי
סכל ומכיר עצמו אוהב ואהוב

המאמין למפאריו מבואר
וממהר להכזיבם הוא המפואר

גדר החכם : שותק שומע זוכר ומלמד אחרים
ועצת נפתולים נמהרים

אומר שאיני מנופה מאריך טרחה, והמנופה אומר מעט ועשה הרבה, ובתנאי שיהי' אומר לגלגולת.

נה בן שם, ואברהם בן הם, יפת אלקים ליפת. ופירוש כשהי' נח בן ש"ס שנים אחר המבול הי' אברהם בן מ"ח אז הי' הפלגה והיינו יפת וכו' שהרחיב ה' והפיצם ליפת ולאחיו כל באי עולם ופורים והרחיב העולם עכ"ל) :

בני זכור „עליון" ואל תשכח „תחת" תחזה ציון בשובה ונחת. ופירוש זכור עליון ועינו אל יראיו המיחלים לחסדו, ואל תשכח תחת אשר לא עבדת ה"א בשמחה ועבדת אויביך הלילה, וסימנך „עליון תחת" גמטרי' „ערב שבת" ע"כ ואמרו המשלים מי שטרח בערב שבת יאכל ביום שכולו שבת עכ"ל) :

קדם פני אלקיך בדמעות, ובני דודך במתן מעות, ותנצל מרבות רעות :

בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ס"ת רש"י — רבות מופתי בארץ מצרים ר"ת רמב"ם — תורת אמת היתה בפיהו ורבים השיב מעון ס"ת משה בן נחמן רמב"ן — משחתם בהם מום בם ר"ת משה בן מנחם בעדיק, ויחד להם מאוד ט נבלה עשה ס"ת רמ"ד הנ"ל מרומז — הגאון בעל לבושים מרנא רבי מרדכי יפה הסביר כל דיני שלחן ערוך בטעמים נכונים ע"כ רמז בר"ת מה רבו מעשיך י' כולם בחכמה עשית ובטעם הגון.

**) דכירנא שסיפר לי אבא מאוה"ג זצ"ל כאשר נסע הרב הגאון החסיד רבי עמרם זצ"ל (המובא בח"ס

ויהי בימי אינו אלא צער בשנת תקס"ז עמדו איזה בני פריץ אשר חכמים היו בעיניהם ושמו האור לחושך והחושך לאור וגמרו את אשר יזמו לעשות עוד לפני כמה שנים *) להעמיד בית חינוך הילדים פרי־מר־שוהלע וזקיני זצ"ל עמד לנגדם ולא הניח להוציא מחשבתם מכח אל הפועל אבל עתה עלה הפורץ סמרא

בח"ם יו"ד סי' רל"ג) לדרכו לאה"ק עבר דרך פ"ב וישב שם איזה זמן וביקרו אותו חכמי העיר ויען בא אז מניקלשפורג ושם זרח שמש הגאון מאוה"ג רבי מרדכי בנעט"ה זצ"ל שאלו אותו להכריע בין שני גדולי ישראל אלו ויענה ויאמר: הגאון מנ"ש הוא פלא מעצמו איך עלה למעלה כ"כ אבל רבינו זה הוא אכסניא של תורה (איין איינקעהרווירטסהויז):

זקיני זצ"ל בהיותו בסעדראהעלי בא לפניו בחור רך וטוב אשר למד עמה בישיבה ונכנס עמו בדברים וראה שהבחור היניק הוא חכים ובא חריץ ושנון וגם כבר למד הרבה והלק ש"ע חושן המשפט הי' שגור בפיו והיי' בן גביר מפורסם ועפ"י בקשתו הוליכו זקיני זצ"ל עמו לפ"ב ילמד בישיבתו ומהו יצא הדבר ונתן לו זקיני ז"ל אח"כ את בתו הבכורה דודתי הצדקת מרת הינד"ל זצ"ל לו לאשה ה"ה הרב הגדול החריף מפורסם מהו' דוד צבי עהרענפעלד זצ"ל וזכו שנתקיים בהם ברכת זקיני זצ"ל קודם הסתלקותו בברכם, "אך פרי לצדיק" והולידו בנים ת"ח מופלגים מניהם גדולי תורה וברם וביה לב"ב ושמואל בקוראי שמו בנם הגדול הגאון המפורסם בתורתו וצדקתו מהו' שמואל זצ"ל שהי' אבדק"ק מאטערסדארף בעל ספרי התן סופר אשר הלך לעולמו בשנת תרמ"ג בן ס"ח שנים וח"ם לבי בקרבי בזכרי אותו כי הי' ענף עץ אבות הקדושים מלא וגדוש חריף ובקי בהדרי תורה והרביץ תורה לעדרים בכל כחו ויכלתו נודע בשערים בקדושת דרכיו ומעשיו והי' מסולא בכל מדה טובה א) וזכה לבן הממלא את מקומו ואחיו הצעיר הי' הגאון התריף המפורסם מהו' שאול זצ"ל אבדק"ק סיקס יע"א אשר שמו נודע בכל המדינה להריף ובקי עצום ובמדותיו התרומות ונסתלק בחדש אלול שנת תרכ"ה בשנת ששים ושש לימי חייו ואחיהם הצעיר הגאון המופלג צדיק נשגב מהר ישעי' זצ"ל אבד"ק שוראן ופאטאק שנסתלק בדמי ימיו ב"ן שנים והי' ג"כ ת"ח גדול ויראת ה' אוצרו והרביצו תורה בישיבה כל ימי יושבם על כסא רבנות ובין כולם זכו דודי ודודתי הנ"ל זצ"ל שארבעה מבניהם ושנים מחתניהם ושנים מנכדיהם המה מיושבי כסאות למשפט מרביצי תורה ויראה — ועל החתונה של דודתי שהיתה בשנת תקפ"ם רצה זקיני מאוה"ג רעק"א זצ"ל לבוא מפוזנא כאשר נראה ממכתב י"ק שתח"י:

*) בעת ההיא הי' מושל המדינה (שטאטהאלטער) השר תמרומם גראף אפפאני ואיתן מושבו הי' בעיר פ"ב מטרפולין המדינה בעת ההיא, ומאחר כי אנשי רשע ההמה חשתדלו בכל תוקף ועוז להוציא מחשבתם מכח אל הפועל וקדוש זקיני זצ"ל עיכב על ידם הלכו בקובלנא אל מושל המדינה והציעו לפניו שאלתם ובקשתם ממנו להיות להם לעזר וסעד אמנם ההוא שאל אותם מה יאמר הרב שלכם לענין זה ומה דעתו בעסק מבוקשכם? ואף המה השיבו אמרים לא יקפיד אדונינו בדעת ורצון הרב שלנו כי עוד לא נגה לו אור ההשכלה והוא הולך חשכים כדור הישנה אשר טח עיניהם מראות הטוב ומועיל לפי רוח העת! בשמעו השר הישר באדם את אשר פערו פיהם לבלי תוק נגד רבם ומנהיגם השיב להם באף וחמה בזה"ל: "כפי הנראה אין אתם מכירים את גודל ערך הרב שלכם כי הוא אדם גדול ורם אבל אנחנו ידענו כי אחרי בואו לעירינו נסינו ובחננו כשנה אחת כל המכתבים הבאים אליו והיוצאים מתחת ידו ומצאנו וראינו כי הוא באיזה שורות פותר מאיר מזיר ומברר ענינים גדולים ונשגבים בדין ומשפט הנוגעים להמדינה ונימוסי' מה שעוזבי

א) דבר פלא אירע לו בעת שיצא לאויר העולם ואמו הצדקת לא יכלה להניקו בעצמה וחפשו חופש מחופש מינקת בעדו ולא מצאו בכל העיר עד שבא אביו בלב מר אל קדוש זקיני ה"ם זצ"ל לשפוך צערו לפניו על אודות העלם שאין לו ממי להניק וקדוש זקיני ז"ל ענה מה אעשה בני "בטח בה' והוא יעשה" והנה בעת ההוא הי' רוח סערה וגשם שוטף כ"כ עד שלא נראה שום עובר ושב בחוצות העיר ומאין יבוא עזרו? פתאום באה אשה אחת קרועה ועניי' לביתם ושאלה אם אינם צריכים מינקת ושמחו לקראתה תלא אותה הם מבקשים ונשארה שמה מבלי שאלת לקציבת משכורתה, ומבלי בקשת ממון כל תשעה חדשים ימי מניקתת אותו ובמלאת החדשים אלה פתאום כאשר באתה כן הלכה ולא נראתה ולא נשמע ממנה מאין באתה ולאן היא הולכת אז תבינו למפרע כי מקרה טהור הי' מן השמים.

אחרא מאראד בגבולו ומצא מין את מינו והתיעצו עצה להפר דת תורה ויראת ה' שהורה ובבית לימוד כזה חשבו מזמות להשיג על ידו מבוקשם הרע וזאת תורת הבית בו ילמדו צעירי הצאן חכמות נימוסיות לרוב וחכמת התורה רק מעט מזעיר. היו איזה אנשים מעשירי העם אנשי זרוע אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו ולא נשאו פני איש גדול בענקים אשר עמד לנגדם כי ה' להם מסית ומדיח הרשע חורינאר הנ"ל ומעשה שטן הצליח ויצא העגל הזה ועבירה גוררה עבירה אח"כ עשו להם סעודת מריעים כזרע מריעים בנים משחיתים ביום ט' באב ותהום כל העיר *) והרשעים השחיתו והתעיבו הרבה לולא משה בחירו עמד בפרץ מהשחית וחשף זרוע עוזו. ודרש דרש משה בש"ק פ' ואתחנן בבהכ"נ תוך הדברים ס' הקרא „עיניכם הרואות את אשר עשה ה' לבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחר הבעל פעור השמידו ה"א מקרבך ואתם הדבקים בה"א וכו'" מה תימה יש בזה עד שאמר הקרא „עיניכם הרואות" הלא כך היא המדה אבל באמת בחתימת פ' ואתחנן כתי' ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו ותרגם אונקלס משלם לשנאוהי טבאן דאינון עבדין לאובדיהון הרי כי באמת דרכי ה' להטיב לרשע בעוה"ז אמנם כל זאת אם הוא רשע לעצמו אבל המחטיא את הרבים ומסית לאחרים אינו מן הראוי להאריך לו אף למען לא יתנגפו אחרים על ידו וזה כוונת הקרא עיניכם הרואות אל תאמרו כי נגע לא יקרב באהליכם אם בשרירות לבכם תלכו כי עיניכם הרואות את אשר עשה ה' לבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי הבע"פ כולם השמידם ה' אלקיך מקרביך והטעם למען אתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום ולא יסיתו ולא ידיחו אתכם מלהסתפח בנחלת ה' כל הימים — דבריו הקדושים אלו עשו רושם גדול למטה בלב כל השומעי' אבל גם עשו רושם למעלה ורשומם ניכר ותגזור אומר ויקום כי כל אלו האנשים אשר העיזו נגדו נענשו מן השמים ולא השלימו שנתם ונאבדו כולם במיתות משונות באחד נתקיים קללת התורה לצבות בטן ולנפול ירך וא' תלה עצמו באילן גדול וא' טבל עצמו בנהר דאנוי טבילה עולמית וכן כולם ואחד מהם כאשר ראה את הנעשה עם חביריו תחת השמש וכי מרה אחריתם ברח לנפשו לע"מ וויען וכתב מכתב לזקיני זצ"ל וביקש מחילה ממנו שישא לו עול פשעיו ושיזכיר אותו בתפלתו שלא תאונה אליו רעה וענה זקיני זצ"ל אני אזכיר אותו בתפלתי „ולמלשינים אל תהי תקוה" ולא ארכו הימים אשר גם זה נאבד מן העולם

שעורכי־דינים שלנו המובהקים מעסיקים ומעסלים בהן כמה שנים ולא יכלו להן, לזאת אל תרבו לדבר גבהה גבהה נגד איש דגול מרבבה הזה" בשמעם זאת הלכו מאתו בפנים זועפות ובלי מלאות מבוקשם — וע"י עלילות אנשי רשע בא לידי מדה זו שבהנו מכתביו והמה גרמו לו זאת וכמ"ש למעלה.

*) ודכירנא שסיפר לי דודי הגאון מהרש"ס זצ"ל שבעת שהי' הרע"ש גדול מרשעת האנשים החטאים האלו באו שני ת"ח מסקורבים אל זקיני זצ"ל חא' הרב הגדול רבי ברוך בייא ז"ל ואחד דעימי' ושאלו ילמדינו רבינו למה אינו מראה כחו וגבורתו להפיל שונאי ה' ושונאיו לפניו וידענו גם ידענו שרבינו יוכל לשפוט את הרשעים ורב חילי' לאורייתא והלא שם שמים יתקדש ! והשיב להם תאמינו לי שבכח ליסודי תוספות הזה (והראה באצבע על תוס' במס' סנהדרין) אוכל לעקור כולם מן השורש ידעתי גם ידעתי כי רצון יראיו יעשה ה' אבל אין חפצי ברצון כזה כי גם ענוש לצדיק לא טוב' אולם חי' אל און לא' יוכל הבט והוא יביאם במשפט :

זקיני זצ"ל הי' נזהר מאוד מלהעניש את המסרים נגדו וכמ"ש גם ענוש לצדיק לא טוב ופעם שמע מן הגאון הגדול רבי בניסין וואלף זצ"ל בעל שערי תורה שנענשו על ידו שני אנשים אשר לעגו עליו והרע בעיני זקיני זצ"ל עליו :

בכ"ז לא הראה שמחה במפלת שונאיו ומרגלא בפומי' מה שאחז'
אבות שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח פן יראה ה' ור
בעיניו והשיב מעליו אפו הכוונה אם ישמח הצדיק ברזונתו כי השי"ת עו"ש
דין באויביו ע"י שמחת הנקמה יתמעט חלקו לעוה"ב כי נקמה אחד מששי'
מעוה"ב והקב"ה אשר חפץ יהפוך ליתן שכר צדיקים לעוה"ב בשלימות ע"כ מהרש
ישיב אפו ובאמת הרשע ראוי לעונש והקב"ה לא יוכל לענשו כ"כ מפני שמח
הצדיק והיינו ורע בעיני: בעיני ה' שצריך להשיב מעליו מעל הרשע אפו. ואח'
שקטה העיר וישבה בטח :

דרשותיו אשר דרש כולם היו יסודותם בהררי קודש מאמרי חז"ל וכפרד"ס רמתי'
בלולים ומשוחים בפשט רמז דרוש סוד. ומושכים לבות בני אד
לאביהם שבשמים כי הוצק חן בשפתותיו כמעיין הנובע וכנהר שאינו פוסק המי'
מלשונו דברים יקרים ונחמדים מזהב ומפז רב ולזאת לפלא גדול יחשב מה שאמ
לי אבא הקדוש זצ"ל שכמה פעמים אמר לו אביו הקדוש בזה"ל : תאמין לי ב
אהובי שבעת שאני עומד לפני ארון הקודש . לדרוש לרבים אם הי' מקיזים
דם לא הי' טיפה דם יוצא ממני עכ"ל והוא פלא :

בשנת תקס"ב י"ז בחדש אדר מתה עליו אמו הצדקת מרת ריזל זצ"ל וכאשר נרא
מתבריו הקדושים בספרו ח"ס יו"ד סי' שמ"ו אשר זלה"ק : שלום ושמח
יו"ט למו"ח י"נ הגאון מופת הדור וכו' בקש"ת מהו' עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"
דק"ק פוזנא. יקרת קדשו הגיעני ובקראי בו ב' קושי' בה' שמחות נרתעתי לאחו
כי גברא קפדנא אנא ואמרתי העבר הרמתי אשר יגורתי כי משפטיך טובים ואמ
שגגה יצאה מלפני השליט הגדול קדוש מו"ח הגאון נ"י ונעשיתי אבל א
קודר שחותי ובאה אלי השמועה מאמי הצדקת תנ"ל תנצב"ה הכ"מ ובהתגול
בעפר קרני שבוע העבורה עיינתי בדברי קדשו ותמול קמתי נתעוררתי היום להש
ולצרף אליו כל מה שעיינתי בימים אלו ומו"ח דלא קפיד ולא קפדי' בהדי' יעב
עיונו עליו בשובע שמחות או יניח הדבר עד ט"ב שחל להיות בשבת הבעל'
ואם אולי בין כך יתהפך לששון ולשמחה א"כ גם יבולע המות לנצח ופשיטא דלי
קפידא עכ"ל — ושמעתי דבר פלא שהעידו ב' ת"ח מובהקים מתלמידיו שעמ
לפניו בבוא שמועה זו אליו ואמר בזה"ל רבש"ע כל דבר שרצונך לעשות גלי
לי מקודם רק דבר זה הסתרת מפני (ואולי הי' כוונתו דברים המגיעים אליו גיל
לו השי"ת *) :

רוח הקודש הופיע לו בבית מדרשו וראה לשונו הקדוש אל הגאון האמיתי ה
אפרים ולמן מרגליות זצ"ל בח"ס יו"ד רל"ד ח"ל : ובמ"ש לעיל העומד'
צפופים הי' בנס ליתן שכר להבאים בחצרות בית ה' יובן דלפמ"ש התשב"ץ ח
סי' ר"א ותם בזמנו נראה גם כזה בבהכ"נ שבירושלם בבואם שם בחג השבועו

*) אופן פטירת אמו הצדקת ז"ל הי' לפלא כי דרכה הי' להתפלל כל התפלה בציבור והלכה לביתה
ובספרים הי' נהוג שהתפללו בביהכ"נ במנחת גדולה והיא באתה לביתה אחר תפלת מנח
וקראה לכלתה מרת הולדה ע"ה ואמרה לה בתי הנה הביאה עתי לילך מעלמא הדין קראי
הנשים צדקניות והתחנה אצלי בעת יציאת נשמתי וגם תן לי התכריכין אשר הכנתי לי מ
ותלבישם. וכלתה אחותה ויקחה מה זאת ועל מה זאת אבל היא כמלה השלשה לה בקשתה והחק
עליו עד שבחכמתה עשתה רצונה והיא עלתה על המטה ואמרה איזה תפלות במקטר ואנשים ונפטר
בנשיקה ושבקה חיים לנו כן שמעתי מזקנתי מרת הולדה ע"ה זצ"ל אשר היתה בת אח
הולדתו

כל סביבותיהם ולא צר להם. והי׳ יודע כי עיני ראי בחוין לארין דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמינו״ עכ״ל *) :

אני הכותב כאשר זיכני השי״ת בשנת תר״ן לפ״ק להתגורר ד״ך ימים בארין הקדושה ובי״ה שלא השיב ד״ך נכלם התפללתי ביום שני של חג השבועות בביהכ״נ אשר רמז עליו תשב״ין הנ״ל והיא של עדת הספרדים ונקרא ביהכ״נ של ר׳ יוחנן בן זכאי ומיוחסת אחריו ושמה מתפללים האנשים העולים לרגל מחו״ל וחוגגים שני הימים ומתקבצים שמה והחכמי ירושלם הזמינו אותי להתפלל שמה וכבדוני ביתרת הכבוד האמנם מזמן התשב״ין כבר הרהיבו והגדילו ביהכ״נ ההיא לארכה וגובהה ובכ״ז היתה מלאה אנשים מפה אל פה אף כי גדולה היא עתה: סיפר לי דודי הגאון קדוש ה׳ מהרש״ס זצ״ל פעם א׳ בדברו עם א׳ מאנשי הבית ממהות וגדולת אביו הקדוש גזרק מפי האיש ההוא שיודע בבירור שלרבינו הי׳ לו גילוי אלי׳ הנביא ז״ל ודודי ז״ל עודו רך בשנים ויפ״ג לבו כי לא האמין לו ויען כי התווכחו בחדר אשר לפני חדר זקיני זצ״ל, ההוא פתח הדלת ודחפו ברגז לחדר אשר איש האלקים בו ויאמר לו עתה שאל אביך ויגדך אם אמת כדב״י

חלוצתו של זקיני זצ״ל מאחיו הצעיר מהו׳ יוזפא ז״ל ובאתה לפ״ב להלוץ לו לזאת הרבה להטיב עמה על שלא הטתידתה אתו לילך לחלוץ לפפד״מ ולא נתבטל מעבודת ה׳ עי״ז :

*) עזת היתה אהבת זקיני זצ״ל להגאון רבי זלמן מרגליות זצ״ל ושמעתי שאמר זקיני עזה אהבתי לרבי זלמן מרגליות יותר מאהבת איש אל אחיו ומעולם לא ראו זא״ז פא״פ וכאשר ביקש הגאון זצ״ל לדפוס כפדו טיב גיטין נמלך בזקיני זצ״ל לפתוח לו אוצרו בעניניםא. אלו וכן נראה מסכתב יד קדשו אשר תחי׳ וז״ל :

יום עש״ק כ״ב אדר תקפ״ב לפ״ק בראד :

ציץ הזהב נזר הקודש משמיא נחית עיר וקדיש ה״ה כבוד אהובי ידיד ה׳ וידי״ל כל חי הרב הגאון האמיתי חו״ב המפורסם מופת הדור מאוה״ג החסיד תעניו חכמתו תאיר פניו סיני ועוקר הרים כש״ת מהו׳ משה נ״י לנצח :

אחדשה״ט קבלתי אגרת החמודה הגדלתי השפחה בנועם אמריו החביבים כטל ורביבים חמותי ראיתי אור פני חכמתו וענותנותו וחביבותיו גבי בחיבה יתרה נודעת בהא דמנח ידא אאיקרא למיהב לן שאילתין בהא דדייקנא בשמא וגם ציוה ויעמוד לפני מספר תשובותיו החמודים הנוגע בנ״סא ענין זה ופתחתי באשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטני ארץ הצעיר באלפי רבבות אפרים והנה החילותי לחקות על שרשם להודיע טבעם בעולם בחיבורי טיפי גיטין והפסקוני עוברי בעמק הבכה נשים עגונות כבולות מילדי עירינו וגם ממחוז ארצינו הקרובים והרחוקים אחזו בכנף מעילי לאמר שמלה לך וכו׳ ואף כי בעוני כשל כחי ובפרט לדון בחמורה חומר א״א דבעי צלותא וקלא רמינא אנא קטינא זכו׳ וגם דבריו הקדושים אשר שמתי להם מקום לקובעם בחיבורי אם עברי אמצא מקום לטייל בהם קצרות ברשות קעבידנא ואציע לפני הדרתו קונטרס שערי אפרים אשר היברתי על ה׳ קריאת התורה בדוך קצרה אין בו להתהדר ולעמוד במקום גדולים רק להיות מסודרים וערוכים לפני תופשי תורה מקטני ארץ וצויתי לשלוח להדר״ג למנה ואם היא חריבה ולפני פתת אינה קריבה הנה בשמן ידידות היא בלולה בטללי אורות רשפי האהבה היא בלולה ואני תפלת להאריך ימיו ושנותיו וכמוהו כל נטיעותיו יערב גדולתו ושלום ישיבתו הרמתה וכו׳ :

הצעיר אפרים זלמן מרגליות מבראד.

וסיפר לי דודי הגאון מהרש״ס זצ״ל שפעם א׳ ישב זקיני זצ״ל עם בני ביתו על השולחן ובא בתוך המכתבים מן תבי דואר מכתב א׳ וכאשר קראו עמד משולחנו בפנים זועפות מתוך האכילה ובירך על מזונו והלך לחדרו ולא בא חזרה אל הסעודה ויען כי דאגו על הדבר מה זאת ועל מה זאת ע״כ בא הוא התדרה ושאל את אביו מה התרדה הזאת ונתן לו זקיני מכתב לידו ואמר לו קרא את המכתב והוא קרא ולא ידע גם עתה למה חרד אביו כ״כ וזקיני אמר לו איך יערב לחכי מאכל ומשקה בקראי מכתב כזאת ? ותוכן המכתב הי׳ מן נכדת הגאון רבי זלמן מרגליות זצ״ל אשר מספרת לזקיני זצ״ל ממעמדה ומצבה הגרוע ועי״ז רעדה אחזתהו מרוב השתתפות בצער נכדת הגאון זצ״ל ! * *

אמר

8

או לא ובהכרח הוצרך לספר לאביו הקדוש מה הוא הריב אשר ביניהם-וענה לו זקיני זצ"ל אמת הדבר אבל בגילוי גופא ג"כ יש חילוק ולאו כל אנפין שווין *) :

וכן שמעתי בשם רב גדול א' זצ"ל שסיפר כאשר זקיני זצ"ל ישב פעם א' ללמוד ועל צדו ישב אבי הקדוש זצ"ל ועמדו שני בחורים והגדול הנ"ל הי' א' מהם ופתאום בא איש א' לחדר זקיני ז"ל ועמד מכסאו ונתן להאיש שלום והוליכו לחדר הסמוך לו ועיכב עצמו שמה איזה זמן ואח"כ כשבא חזרה לחדרו שאל לשלשתן אם נתנו שלום להאיש אשר הי' כאן ואבי ז"ל עם עוד בחור א' אמרו הן והגדול הנ"ל אמר לא וענה זקיני זצ"ל אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום :

ראה זה דרכו בקודש בענותנותו אשר הסתיר ידיעותיו בחכמת הקבלה כאשר המתיק סוד עם הגאון החסיד המקובל רבי משה טייטלבוים זצ"ל בח"ס או"ח סי' קצ"ז וסי' ט"ו **) וט"ז שם ולהגאון הנ"ל כתב במרוצת דבריו וז"ל : ועוד

---

*) אמר הכותב : לדוגמא אציע איזה מרגלית טובה שנגלה לו וזלה"ק : הקצר קצרה ידי מפדות אם אין בי כח להציל. (ישעי' מ"ט) נגלה לי (בקבלה שהיא עפ"י אלי' ז"ל) ע"ד הרמז כי ידוע כי מילוי דמלוי שם הוי' ב"ה הוא כ"ה אותיות. וע"ז נאמר יגדל נא .כח ה' ועמ"ש במק"א על פסוק וקוי ה' יחליפו כח עיי"ש והם ב' פעמים י"ד כי בכל יד יש י"ד פרקים כנגד י"ד תיבות שבברכת כהנים מלבד תיבת שלום כמבואר בס' שפע טל באורך, וכשהישועה בשתי ידים כביכול היינו בימין שיש בו פעולות ב' הידים אז נקרא ימינך ה' נאדרי בכ"ח ימינך ה' תרעץ אויב ואם ח"ו הוא ביד א' אזי היא בבחי' נקיבה ח"ו תשש כ"חו כנקיבה, וידוע דמ"ב מסעות שנסעו במדבר המפורשים בפ' מסעי הם להשלים שם של מ"ב גמטרי' י"ד כ"ה, וידוע כי יש פ"ד דינים גמטרי' מנצפ"ך וכשישראל עושים רצונו מתהפך ונעשה מסנו רחמים וגאולה עי' שם מ"ב הנ"ל ונעשה מסנו שני מיני גאולות הצריכים לישראל והוא א' פדיון והשני הצלה והצלתי וגאלתי כי גאולה ופדיון הכל א', פדיו"ן הצל"ה, גמטרי' פ"ד. פדיון הוא עי' י"ד והצלה עי' כ"ה אמנם כשח"ו אין עושי' רצונו של מקום והם ח"ו נ' כתות רשעים חטאים לצים שהזכיר דהמע"ה ריש תהלים ואז אינם בבחינת שה פזורה צאן קדשים רק בבחי' רח"ל לפני גוזזים נאלמה כי רח"ל ר"ת רשעים חטאים לצים אזי מסתלק י"ד מפדיון ונשאר גמטרי' קל"ז ומסתלק כ"ח מהצלה ונשאר ק"ב סך הכל קל"ו ק"ב רח"ל כנ"ל. אמנם הלילה לא הגיעו ישראל לכלל זה חלילה להיות בבחי' רח"ל כולם ע"כ אי נמי לא זכו לגאול בכ"ח בהצלה מ"מ זוכים לגאול בי"ד בפדיון וזהו הקצר קצרה יד"י מפדו"ת וכי נחסר מספר י"ד מפדיון חלילה אם אין בי כ"ה להצ"ל אי ניסא נמי שאין מספר כ"ח להצלה מ"מ מעולם לא קצרה יד"י מפדו"ת וק"ל עכלה"ק.

אהי' אשר אהי', הראו לי בחלום ס' אחד שחבר רמב"ן וכתוב בו הפי' הפשוט כאלו הקב"ה אומר אהי' עם מי שאהי' רצונו מי שמייחד כל מעשיו לשמי לבד עם אותו אהי' ע"ד אני לדודי ודודי לי, והוספתי לפרש שזה הי' שאלת מרע"ה ואמרו לי מה שמו ר"ל מה רצונו וחפצו בעבודה כי שמו הוא רצונו והשיב לא אהפוץ כ"א אהי' אשר אהי' כנ"ל. והואיל ועדיין צריך לידע גדר המעשה מה נייחד לשמו ע"כ חזר ופירש אלקי אבותיכם אוי"ע שלהני וגומ' זה שמי לעולם ר"ל זה שמי וחפצי ורצוני שתתפשו מעשי אבותיכם בידכם ע"ד אם לא תדעי היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן עכ"ל.

**) וזלה"ק הנה כבר גליתי דעתי לכל העומדים לפני כי כך קבלתי מרבותי זצ"ל והם מורי הגאון החסיד שבכהונה מהו' נתן אדליר זצ"ל והגאון רשכבה"ג הפלאה ז"ל אשר מימיהם שתיתי תהלי' וממקורם הצבתי כי כל הנוסחאות שוות זו כזו וכל שיש בזו יש בזו אלא שאין אתנו יודע עד מה ואנו מתפללים ע"ד מתקני תפלות ונוסחאות הללו כי כולם לדבר אחד נתכוונו כמו סגנון אחד לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסגנון א' כי כל נוסחא ונוסחא אינו אלא סגנון א' משונה מחברתה אבל הם עולים למקום א' וכשבא נר אלקי' האר"י זצ"ל ואיזן והיקר ותיקן כי הוא ידע תוכן הדברים הוא העמיד בסידורו כל דבר על מכונו וגילה תעלומות של הנוסחא ההוא הספרדית יען כי הי' ספרדי ואלו הוא הי' אשכנזי או הי' נמצא באשכנזי איש כמותו הי' עושה כיוצא בזה בסידור אשכנזי ועתה בדורות האחרונים הבאים בסוד ה' די להם שמבינים

ונגע אדבר כי שמות הקודש הם פעולות אמיתיות ממה שראיתי בעיני מאיש מופת מורי כהן צדק זצ"ל, והגאון הנ"ל בתשובתו הנדפסת בספרו השיב משה כתב עליו משה ספרא רבא דישראל אשר הן בנגלה והן בנסתר כל רז לא אנים לי וכו' — ונאמן ביתו הגאון והמקובל רבי דניאל פרוסניטץ זצ"ל שהי' רב"ד בפ"ב בהספידו את זקיני זצ"ל אמר פעם א' גילה לי רבינו בסוד ואמר לא מצאתי בין גדולי דורינו א' אשר לו יד כמוני בחכמת הקבלה ואמר עוד אז הגאון ר"ד ז"ל שהי' רבינו יחיד בדורו בנגלה זאת ידוע לכל אבל אני אגיד לכם מה שלא ידעתם שהי' גדול יותר בנסתר מבנגלה *) :

והנה הגם שזקיני זצ"ל הי' מקיים בעצמו והצנע לכת את ד' אלקיך אבל כבר אמ"ו ז"ל כל הלומד תורה בסתר מכריזין עליו בגלוי וע"כ הרבה פעמים דחקו עליו והפצירו בו לפעול פעולות עפ"י שמות הקודש ולעמוד לעזרה למרי נפש בקבלה מעשיות אבל הוא בקדושתו וענוותנותו לא הטה אוזן קושבת והי' שונא גדול מדברים כאלו המתמיהים לבות בני אדם בכל זאת לא בכל פעם הי' בכחו להמלט על נפשו להסתיר דרכיו בקודש ולדוגמא אציע לפניך קורא נכבד איזה מעשה רב ועוד ישנם ת"ח גדולים בינינו אשר עמדו באותו מעמד וזה הי' גופא דעובדא ילד שעשועי' אחד הי' בפ"ב בשמו ליב בן לאה והיא היתה אשה צדקת ומקום דירתה בבית הגדול אשר ברחוב היהודים הנקרא נעסטערהויז ודרכו

שמבינים דברי האר"י ז"ל אבל אין אתנו יודע להוציא כן מנוסח אשכנזי ע"כ טוב להם להתפלל מסידור ספרדים שנרשם שם מקום ההיכלות והיחודים עפ"י האר"י זצ"ל ומה שיתפללו אשכנזים אע"פ שגם שם נרמז הכל והמתפלל ע"ד המתקן הנוסחא ההיא עד מהרה ירוץ דברו מכל מקום נ"ח להם להתפלל מה שמבינים ממה שמתפלל על דעת המתקן וע"כ מורי הגאון החסיד שבכהונה מהר' נתן אדליר זצ"ל הוא בעצמו עבר לפני התיבה והתפלל ספרדי בסידור האר"י זצ"ל וכן מורי הגאון בעל הפלאה זצ"ל כי רק אך המה התפללו בנוסח האר"י ז"ל ושום א' מהאנשים המצורפים להמנין לא התפללו כ"א אשכנזי ואפילו בנו הגאון בעל מחנה לוי זצ"ל לא שינה נופחת אשכנזי וסיד אחר פטירת אביו הגאון זצ"ל ביטל הכנסת שלו והתפלל בביהכ"נ של קהל פפ"ד והיא דבר מפורסם וידוע והכל מטעם כי מי שאינו יודע עד מה אין לו לשנות נוסחתינו כמצווה עלינו במג"א רס"י ס"ח בשם ירושלמי ושכ"כ האר"י עצמו והיוצא מדברינו שהמתפללים ספרדית מסתמא באו בסוד ה' ונכנסו בסתר המדרגה ויודעים מה שאומרים ויפה עשו ומי שלא הגיע לכך כגון אנחנו טה שאנו מתפללים על דעת מתקני תפלות נוסחי אשכנזי גם תפלתינו נשמעת אבל אין לומר שתפלה זו משונה מחבירתה ואינה סובלות בגד צמר דברי הבל המה. ראה זה ראיתי במנהגי מורי הגאון מהו' נתן אדלער זצ"ל שביו"ט של סוכות לא קרא ללוי למי שאוכל חדש כי באותו זמן כבר נקצרו השעורים שהם חדש קודם העומר והלוי קורין לפניו ביו"ט של סכות ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם וזה מברך עה"ת ויקרא לפניו מקרא זה ושוב ישתה שכר ויי"ש ויאכל פתו המחומץ משמרי שכר של רוב פוסקים גם באה הזמן הוא דאורייתא. וכיוצא בזה השתא הבא שנת השמיטה אינו ראוי לקרות בתורה לא יגוש את רעהו למי שלא עשה פרוזבל ערב ר"ה העבר בכניסת שמיטה וגם יעשה פרוזבל ערב ר"ה הבע"ל ביציאתו לצאת ידי כל הפוסקים החולקים בזה עיי' חו"מ סי' ס"ז כיוצא באלו ראוי לחסידים ליזהר עכלה"ק.

*) הגאון ר"ד הנ"ל זצ"ל קיבל חכמה זו הקדושה מזקיני זצ"ל אשר מסר לו יסודות וסודי החכמה עפ"י קבלה מרבותיו והוא חי' קשיש מזקינו ז"ל בשנים והי' עוד טבי דינא רבא של הגאון רבי משלם טוסמניטץ זצ"ל ונפטר בן פ"ז שנים שנת תר"ה ואבא זצ"ל בהספידו קרא עליו הקרא תשית לראשו עטרת פ"ז והוא הוא רבי דניאל אשר מובא פעמים בשו"ת נודע ביהודה והי' שם בילדותו לחרוץ מופלג והי' דניאל איש חמודות זצ"ל: ובשנת תק"פ לפ"ק בקשו ק"ק פרוסניטץ לקבלו לרב אב"ד בהשתדלות הגאון דמדינת מעהרן מהר"מ בינעט זצ"ל ועיי' "אגרות סופרים" סי' י'.) ובשנת תקפ"ב הציע זקיני ז"ל אותו לקבלו בקארלסבורג ומדינת זיבענבירגען בין שלשה רבנים שהציע לפניהם.

הנה

של הילד הי' תמיד להפ"ש באשפתות גדולות אשר מונחים בהצרו' הבית הגדול ההוא אולי ימצא שם איזה דבר ויהי היום נדבק בהילד רוח רעה ר"ל והוא בא לבית אמו ולהדר הורתו שלמד גמרא אצל מלמד א' בשמו ר' משה פאפענהיים ז"ל יקרע המזוזות וכל החומשים וסידורים ר"ל וכאשר ראה איזה עלה מסידור או גמרא עשה כן וקפץ עד למעלה ועשה תנועות שונות ומשונות ופניו נשתנה לכמה גוונין וכאשר מצא איזה ספר בלשון לאומים הי' מנשקו ומחבקו וכורע על ברכיו והזכיר שמות ע"ז ר"ל והי' רעש גדול ותהום כל העיר ות"ח ממרחקים אף גם כומרים באו לראות והי' לפלא בעיניהם היות יודע לקרות שמות ע"ז שונות וישנות ורבים באו מחכמי העיר והפצירו בזקיני הקדוש זצ"ל שיעשה ויפעול עם הילד האומלל הזה אות לטובה ואחרי רוב הפצרות צוה להביא הילד לפניו והעמידו בין ברכיו וציוה עליו לקרוא חומש ולהתפלל בסידור והוא עשה כאשר ציוה עליו, אך כאשר הלך מביתו לחצר ושם בהמ"ד של הישיבה ושמע קדושה או קדיש בא עליו הרוח ר"ל ועשה כדרכיו וחזר לסורו וכך הי' ב' שנים והי' לאות ולפלא — וזקיני זצ"ל לא רצה ליתן לו קמיע כדרכו שלא לעשות בדבר אשר כבר הוא ידוע ומפורסם לכל אבל הגאון רבי דניאל ז"ל ושאר ת"ח הפצירו בו לרחם על הילד ולא יכול מלט ע"כ קרא את תלמידו הרב הצדיק מהו' פישל סופר ז"ל ומסר בידו קמיע שיקשור אותו להילד על צווארו ויגזור אומר שיצא הרוח דרך אצבע קטנה והוא יפתח החלון ותחת החלון בחצר יעמיד איזה אנשים גבורים עם כלב שחור ובזה הכלב יגזור שיכנים בו הרוח והאנשים הנ"ל ישימו אח"כ הכלב בשק וישליכו אותו בנהר וכן עשה הרב הנ"ל עפ"י רבו ונטל הקמיע וכאשר פתח הפתח מן החדר שהי' הילד שם קפץ עליו בחרי אף גדול והרב הנ"ל בכ"ז התגבר עליו והקשיר הקמיע על צווארו והילד נפל לארץ וצועק כברוכי' ידי ונפתח האצבע ואנשים העומדים שם בחוץ עם הכלב עשו כאשר ציוה זקיני זצ"ל והשליכו הכלב לנהר (דאנויא) ובאיזה ימים נתרפא הילד ולמד בישיבה והי' בהו"ד בטוב והלך בדרכי היראה כה"י:

עוד ענין כזה בא לפני זקיני זצ"ל ואחר הפצרות רבות בתר עשרה בחורים מתלמידיו המופלגים יראי ה' וציוה להם שיעמידו עצמם באחד מחדריו ויאחוז זה את זה בחהק יד ולא יניחו זא"ז והנער אשר הרוח בו ר"ל יעמידו באמצע, וזקיני זצ"ל ציין להם כמה מזמורי תהלים אשר יתפללו שמה ואת אשר יתכוונו באמירתם וכן עשו ופתאום אחר תנועות ויללות וקפיצות שונות קפץ הנער וצווה מאוד ונשבר זכוכית חלון א' והנער נפל לארץ ע"פ ויגע ולאט לאט השיב רוחו בקרבו ונתרפא מחליו לגמרי בעזה"י:

ועוד בה שלישי' מעשה פליאה אשר גם זו עוד בזכרון ת"ח מובהקים והוא כי הגאון רבי דניאל פרוסניטץ זצ"ל הי' בעל חלומות וכמעט לא עבר יום אשר לא הי' צריך להטבת הלום ונצטער על הדבר ויפציר בזקיני זצ"ל שיתן לו קמיע נגד זה ובע"כ התרצה להגאון הנ"ל אשר הי' לו אוהב דבוק והוא ידע והכיר גדולת ערכו בחכמה הקדושה הו ולא יכול משה להסתיר פניו ממנו ופעם בעש"ק שלח לו ע"י תלמידו הרב מהו' פישל ז"ל הנ"ל קמיע וציוה על תלמידו שישגיח מאוד שיקשור הקמיע בכים ישר ולא מהופך וכן עשה והביאה אל הגאון ר"ד זצ"ל הנ"ל קודם קבלת שבת והוא הניחה על צווארו. ויהי קודם קידוש היום הלך זקיני זצ"ל לבית הכבוד ורץ אחריו בנו הצעיר יחפא ז"ל אבל אביו לא הרגיש בהדבר שהוא שם וכאשר יצא סגר הדלת אחריו וכאשר ישב לסעודת

שבת

נת. ולעשות קידוש ויפקד מקום מושב בנו הצעיר והילד איננו והרדו הר״ה
לה ויחפשו אותו עד שנשמע קול צעקה ומרה מבית הכבוד שהילד סגור ישמה
צר הדבר לזקיני זצ״ל ואמר „ידעתי שלא יהי׳ לי מנוחה מהם״ ותיכף שלה
רוא להרב ר׳ פישל ז״ל ושאלו אם לא הגיה הקמיע בהכים מהופך והוא הש״ב
ויתי ככל אשר ציותני רבינו אבל זקיני זצ״ל אמר לא כן עשית והוא עמד
יבורו שלא הפך הקמיע ובכ״ז ציוה זקיני זצ״ל שיאמר לרבי דניאל ז״ל שיקח
מיע מעל צווארו ובמש״ק פתח זקיני זצ״ל הקמיע במעמד תלמידו הנ״ל והיתה
נחת מהופך בכים והתלמיד תמה מאוד על זה ושאל והפציר ברבו שיאמר לו
ידע זאת וענה לו למה זה תפציר בי הלא אם אומר לך ג״כ לא תבין הדבר׃
שה פליאה סיפר לי אבא מאוה״ג זצ״ל פעם א׳ יצא איש ומצא קוצים בבית
זקיני זצ״ל ובהרף עין קול רעש גדול נשמע ברחוב „איש איש בבית רבינו״
קבצו ובאו יחדיו אנשים הרבה למען כבות השריפה אבל העיקר חסר הוא
ים כי ידוע שדירת זקיני זצ״ל הי׳ ברחוב אשר על הר גבוה הנקרא שלאָסבערג
י, שצריכים לחפור עמוק עד שנמצא מים ע״כ רק מעט מזעיר הכה
ורות אשר נחפרו בכל רחוב ההיא ויצא קלא דלא פסיק „מים מים״ והי׳
ומה גדולה וכל הבתים הסמוכים המה ג״כ של יהודים — והנה בעת שהי׳
הגאון הקדוש רבי משולם טיסמניטץ זצ״ל בעלמא הדין ודר באותה דירה
מה הי׳ לו ג״כ מקוה מים בתחתית הבית (קעללער) אשר טבל בו וכמדומה
ם הגאון מהר״ב ברבי זצ״ל שהי׳ אב״ד לפני הגאון מו״ה משולם זצ״ל טבל
במקוה זו וגם שאבו מים ע״י מכונה (פלומפע) למעלה אבל מעת נפטר הגאון
יני זצ״ל בא אחריו למלאות מקומו בהדירה ההיא לא טבל עוד במקוה זו רק
קוה של הקהל ועי״ז גם הפלומפע לא הי׳ נצרך כ״כ תשהתה ולא נתנה מים
וכבר עברו שנים הרבה שלא נשאבו על ידה מים ממעין הזה ועתה בעת
המהומה הזאת קפץ בחור א׳ אשר ראה פלומפע זו ולא ידע שנתקלקלה ואינו
גת מים ותפס בהבית יד שלה והתחיל לשאוב וראה זה חרש כי יצאו מים
ים די והותר לכבות את האש וכן נעשה מהרה כי הרבה ידות עסקו בו
מלאו כולם שמחה והנה האסינו האנשים כי טעו בדמיונם ובחנם חשדו את
לומפע שאינה נותנת מימי׳ וע״כ גם אחר השריפה בקשו לשאוב מים אבל
ה דבר פלא כי לא הוציאו אפילו טיפה אחת עוד מן הבאר הזה ואז ראו
לם כי הקב״ה עשה ניסא לפי שעה. ועוד הפלומפע עומדת במקומה מבלי נותנת
מים עד היום׃

רי בוא זקיני זצ״ל לישב על כסאו בעיר״ פ״ב המעטירה כבדו אותו יושבי ארץ
הקדושה וגדולי׳ בעטרת הכבוד להיות להם לראש ולנשיא ועל פיו יצאו
באו. כל ענין גדול יביאו אל משה ולהיות גבה מעל גבהים שומר מעות
שים ואליו יביאו כסף התרומה והוא בצדקתו עשה קיבוץ וריבוץ ופעלים הרבה
ובתם וכל ריב ודין הנוגע לכוללות הובא לפני כסא כבודו והחריץ משפטם
ה׳ הטובה עליו ועיי׳ ח״ס חלק חו״מ ס׳ י״ב. ואעתיק כאן מקצת ממכתב
שו של גאון ישראל רבי משה טייטעלבוים זצ״ל אבדק״ק אוהעלי שהי׳ וז״ל׃

שילית יום ב׳ כ״ז ניסן י״א למב״י תקצ״ג לפ״ק.

ירבה ויציץ ציץ ויהי פורח ורב שלום עד בלי ירח לכבוד ידיד ה׳
ידיד עמו ידידי ורב רחימי ה״ה הרב הגאון הגדול המפורסים בכל
קצוי

קצווי ארץ מופת הדור בוצינא קדישא קדוש יאמר לו נ"י ע"ה
פה"ח כקש"ת מהו' משה ספרא רבא דישראל האב"ד ור"מ דק"ק
ס"ב לנצח יאר פניו אתנו סלה :

אחרי דרך מבוא השלום אען ואומר ברתת שאל יפלא בעיני הדר כבוד גאו
כי לא חשיבותיו דבר מפני הכבוד ומפני היראה על המכתבים אשר האי
נגד עיני זה זמן כביר כי ח"ו לא מסיבות שלילות האהבה היתה זאת ואיש קדו
כמוהו יודע צדיק גודל ברית כריתות אהבה אשר בינינו מעולם ותוקף אהבו
בוער בלבי כרשפי אש שלהבת אשר מים רבים לא יוכלו לכבות ועדיין לא
אהבתו וחיבתו ממני אף חובב בתוגא דליבאי אך גלוי וידוע לפני מי שאמ
והי' העולם ב"ה וב"ש שלא מצאתי אז בעת בואם עת ופנאי אפילו לקרות אש
הי' כל העולם שרוי בצער מהחולי הידוע ר"ל ומחמת גורל הצער ורוב הטרדו
אשר הקיפוני אז מאחב"י אשר שמו פניהם אלי עצ' עדן סבבו אל האטד לעו
עליהם רחמים גדולים אשר היו צריכים בעת הזאת מלבד עבודת הקודש אשר ע
מתורה ותפלה, ועת הזאת אשר הגיע לגבולינו השד"ר מוכ"ז דאתא ממערבא מכול
הנקראים חסידים הי"ו ה"ה הרב וכו' מהו' יוסף חיטין וצווח על השד"ר מכול
פרושים מהו' צבי הירש הי"ו אשר הקדים עצמו לתפוס ולאחוז ממון הקודש וכ
והנה אני הפעוט הגם דלדידי כל אפין שוין חסידים או פרושים כל ישרא
הבירים וישמות מהולקי' לא ידעתי על מה ארניהם הטבעו ובזה כוונתי לדעתו ד
תורה שראיתי במכתבו דמר גיהו רבא הגאון נ"י וכו' והן יאמין לי הדר כבו
גאונו כי ממקום התחלת ארץ הגר ניתן משנים קדמונים להצדיקים אשר בפול
להצדיק ר' מענדל מרימנב זצ"ל ואחריו הרב מראפשיטץ זצוק"ל ולהרב הצד
המפורסם ממעזיבוז זצוק"ל וכן להרב מקאלוב ז"ל ולהצדיק המפורסם ר' יוס
מיאמפלא בן הצדיק הקדוש ר' יחיאל מיכל מולאטשוב זצוק"ל ואח"כ בבואי לפ
מארץ פולין זה בערך כ"ה שנה כתב לי הרב הצדיק מקאלוב זצ"ל שגם אני או
ידי לחזק הצדקה הלז וכן עשיתי בעזה"י וכו' ועתה צווח השליח שרוצה להתד
לתבוע לד"ת הקדושה את השליח של הפרושים לפני והשבתי לו כי להיות ד
לפסוק עפ"י ד"ת הקדושה אין רצוני בשום אופן כי בעיני המון אני נוגע בדב
באמרם שאני מכת חסידים ולא אדוק אנכי בדבר זה רק תבואו לפני הרב הגא
דפ"ב נ"י לנצח שהוא שוה לשני הצדדים וכפי אשר יצא מפיו הקדוש כן יק
ואני מסכים לדעת הגאון דפ"ב נ"י שהלוקי שמות אלו פרושים וחסידים תבט
רק לכולל א' יחשב ויסעו שניהם באהבה ואחוה ושלום ולא יחולל ש"ש
באמת כל העדה כולם קדושים ונשאר הדבר תלוי' ועומד עד יבואו שניהם לפ
כסא כבודו וזאת אשר יבחר כת"ר כן יקום וגם אני מסכים לדבריו הקדוש
ובטחתי בגודל צדקתו וחפצו באמת שיהא לשד"ר מוכ"ז *) שומע מאת המ
ובזה אחוי קידה חמש מאות ואומר שלום מא"ה כנפשו ונפש אוה"נ ידידו לנצ
ה"ק משה טייטלבוים.

*) הנה כאשר ביקש הגאון מהר"ם ט"ב ז"ל כן הי' ושני שד"ר הנ"ל באו לפני כס ז...ראה ש
זקיני ז"ל והציעו טענותיהן לפני' והשד"ר מהו' צבי הירש מכולל פרושים יצא זכ
בדינו ודבר זה הרע למתרי"ת הנ"ל מאוד. ואם תרצה לידע מה הי' סופו של ר"י הנ"ל ומה הג
אליו אציע לך מה דברי הגאון הישיש מהו' שמואל סלאנט נ"י הרב דאנשי רוסי' בעיה"ק ירוש
ת"ו וכה דבריו : יש לי קבלה מתלמידי הגאון רבינו בעל ח"ס זצ"ל בדבר ה' יוסף חומינער א
בישבו לפני רבינו הגאון ח"ס ז"ל במסיבה עם כסה ת"ח התחיל לספר להר"ר על הגאון מ
ישראל

כאשר כבדו לזקיני זצ״ל את הנשיאות מארץ הקדושה שלחו לו מישם חתיכה עץ מן העץ אשר השענו תחתיו המלאכים אצל אאע״ה והוא לקח האיזמל אשר מל בו רבו הגאון הקדוש רבי נתן אדלער זצ״ל ונתנו לאומן שיעשה מן העין בית יד להאיזמל של מילה הזה משובץ בכסף טהור וחקוק עליו והנה שלשה אנשים נצבים עליו ושמעתי שאמר זקיני זצ״ל מעת אשר שימש באיזמל זה לא אירע לו שום תקלה בהימולו את בנ״י. ודבר פלא שמעתי לפני כמה שנים קנו ממלכת ענגלאנד עבור המתעאום את האילנא רברבא הזה בדמים הרבה מאוד וכאשר הפרו אותו להוליכו למדינתם פתאום נתהווה אש סביבו ונשרף כל האשל ונשתקע במקומו :

כאשר זכיתי בשנת תר״ן לעלות לאה״ק ולגור שמה כ״ד ימים *) הייתי ג״כ בעיה״ק חברון וסמוך לה אלוני ממרא ובו שיורי ברכה מהאוהל אשר בו קיבל אאע״ה המלאכים והי׳ זה בנין גדול ומפואר בנוי׳ באבנים גדולות אשר קשה להבין איך ידי אדם שלטו בהם להניעם ממקום למקום ועוד נראה משלש רוחות

ישראל פרו״ש משקלאב ז״ל בעל פאת השולחן שהי׳ אז רב ומנהיג בירושלם ת״ו תלמיד הגר״א מווילנא ז״ל וגער בו הגאון רבינו חת״ס ז״ל פעם ושתים שיהסום פיו ולשונו מלספר לשה״ר עליו ואמר שהוא ת״ח ואס״ר לשמ״ע לשה״ר ווילותיי וזה ר׳ יוסף לא שמע לגערת רבינו והוסיף לדבר עתק ואז נזרקה נבואה מפי הגאון חת״ס ז״ל ואמר „תמה אני אם יזכה אותו האיש לקבורת ארץ ישראל וכבר הקדימו הכתוב איש לשון בל יכון בארץ״. וזה ר׳ יוסף הלך ונסע תורה לביתו לפעה״ק וע״ל הספינה נפלו שודדים ונאבד הוא עם צרור כספו ולא הזר הנה ולא נשמע עוד שום דבר ממנו ר״ל עכ״ד חה״ג הנ״ל נ״י :

וז״ל קדו״ש זקיני ז״ל במכתבו : שלי״ת פ״ב נגהי יום ו׳ עש״ק ר״ח אב תקצ״ו לפ״ק.

ש״כ״ט לי״נ הרב הגאון המופלג המפורסם חרוץ ושנון כש״ת מהו׳ יחזקאל נ״י אבדק״ק קארלסבורג והמדינה יע״א יקרתו הגיעני ויפה כתב כי אשתקד הי׳ במדינתינו שליח החסידים ר׳ יוסף הטינער וקיבץ הכל להסידים מבלי תת לפרושים אפילו פרוטה א׳ ופוער פיו עלי לבלי חוק ובעיה״ר נהרג בין קונשטאנטינא לא״י ע״י הספן ואיבד גופו וכל ממון המקובץ כמה אלפים תנצב״ה. והנה פר״ם מתעסק במצוה רבה יסתיל עכ״פ לשלוח לידי ומידי יבוא להם בעזה״י הכ״ד החותם באהבה רבה ותחזנה בציון עינינו משה״ק סופר מפפד״ם.

ע״ד כתב קדו״ש זקיני ז״ל בזה ז״ל : שיל״ת פ״ב נגהי ליום ה׳ בטוב אלול קצ״ט לפ״ק.

תהל שנה וברכותי׳ לידידי הרב המופלג השד״ר כמהו׳ אברהם נ״י שליח ציון יהיי ה׳ עמו. במפתח בבא מזלא טבא גדול יתי׳ כבוד הבית האחרון מן הראשון אמן. הלוטה פה קבלתי מטריעסטא וזה ד׳ שלפה הרת״ב פין וספר׳ אחר מטתו של ת״ח כי הוא לא ידע כי נלקח ארון אלקים (הוא הגאון ר׳ ישראל פרוש) ביום ב׳ סיון בטברי׳ ואני כתבתי לו שיהי׳ זהיר בריוחו ויקח סופר מר״י חטינר ור״ם קלמן ע״ה דתרווייהו שקלו למטרפסיהו בין כך לא אדע עכשיו איך נהג בשילוח מאן ספן מאן חשוב כר״ח בן תרדיון להאמינו אקופה של צדקה וכו׳ יקבץ נדחיו מהרה כי עת לחננה כי בא מועד הכ״ד או״נ דש״ת משה״ק סופר מפ״פ דמיין.

והנה ע״ד תח״י (עיי׳ „אגרות סופרים״ סי׳ י״א) מכתב הגאון מהו׳ ישראל פרו״ש זצ״ל אשר בו התנצל לפני קדוש זקיני ז״ל בדבר לשה״ר אשר דברו עליו ואשר בו סיפר וצייר גודל הרעש ורעדת הארץ שהי׳ בעיה״ק צפת וטברי׳ וסביבותי׳ אשר ביום השמועה שקיבל זקיני ז״ל מכתב ההוא קרא למספד ובכי רב לביהכ״נ הגדולה כמובא ההספד בתורת משה פרשת אמור.

*) קינה שחברתי לפני כותל המערבי שנת קבל רנ״ת עסך ור״ת **נשמה שלמה סופר חזק ואמץ.**

נפשי נפשי בכיה ספדי תורה ומקדשיה חומותיה רחמן תבנה וגעלה לציון ברנה
שלמה אהיה כעוטיה וי ואוי לדורשיה זיוה תחזיר ליושנה אליהו יעלה בראשינה
מארצינו הקדישה דחיה פנה הידה והדריה מהר תמהרנה העינה
הלנצח תשכחינו אדוניה. ראה עניה וסרודיה. קץ הפלאות תהישנה. צבי לצדיק תשמענה.
ודבירנא

שיורי הכותלים ובור מים בזווית א' וסמוך לאוהל מקוה מים גדולה במערה אשר
נקראת על שם שרה אמנו ע"ה שבה טבלה ומביאה ג"כ הברטנורא באיגרת מסעיו:
דרכו של זקיני זצ"ל הי' לילך בכל שנה על משך איזה שבועות למקום הרהצו
אשר ציוהו הרופאים וכמה פעמים הי' בעיר באדען הסמוך לוויען ודכירנא
בשנת תרל"ג לפ"ק הי' דודי הגאון מהרש"ס זצ"ל שמה כמה שבועות וגם אני
עיכבתי שם איזה זמנים ורוב העת זכיתי להיות על ימינו ופעם כאשר טיילנו
להבדל בין החיים בתוך הגן (פארק) סיפר לי דבר חידוש שבהיות זקיני זצ"ל
לפני שנים רבות בעיר ההיא והלך ג"כ לטייל בתוך הגן ההוא וידוע שיש שם
הוין להעיר ארמון גדול הנקרא (וויילבורג) ושמה יושבים הבני מלכים (ערצהערצאגע
ממדינתינו בתוך ימי הקיין ושם נמצא ושם הי' בעת ההיא גם המלך פערדינאנד
ע"ה אשר הי' אז יורש עצר (קראָנפרינץ) וכאשר הלך גם הוא לטייל בפארק
ההוא ראה שם את זקיני ז"ל וחכמת אדם תאיר פניו כי פניו מאירים בצדקתו
וחכמתו ושם עיניו עליו יותר מכפי הרגיל אדם באדם ובכל פעם שהלך זקיני זצ"ל
בהליכה הלך הוא בחזרה באותה שורה של אילנית (אללעע) עצמה וכן להיפך
וצמצם את עצמו לעבור לפניו והסתכל כל פעם בפניו המאירים וכן עשה כמה
ימים עד שפעם א' פגע באיש א' שהי' מאייזענשטאדט אשר ישב שם וישאל
מי הוא זה הרב ההולך שמה ואיה מקום כבודו כי כמלאך אלקים מראהו וההוא
השיב לו שהוא הרב מפ"ב, והי' נראה בעליל שרוצה להתקרב אליו בימים הבאים
כשמוע זקיני ז"ל כן הלך חזרה לפ"ב כי שם ביתו וד"ל :

ועוד סיפר לי אז דודי הגאון זצ"ל שבעת שהי' עיטור מלוכה (קרעָנונג) להקיסר
פערדינאנד בעיר פ"ב אשר היתה בעת ההיא מטרפולין של מדינת אונגאר
ונועדו יחדיו מכל אפסי המדינה וחוצה לה אנשים הרבה לרבבות ובראשם השרים
והסגנים הדור בלבושם היקרים והחמודות כנהוג בחג גדול כזה ומחוק ההיו
אשר גם היהודים ישלחו שלוחים (דעפוטאציאָן) ע"כ נבחרו ראשי הקהלה ונשיא
אלקים בראשם ה"ה זקיני זצ"ל והיו ג"כ שמה בשעת עיטור המלוכה ויהי כאשר
חזרו העם וגם מסעדראהעל הסמוך לפ"ב היו הרבה אנשים ובבואם לביתם נועדו
יחדיו המופלגים שביניהם הנקראים (עדעללייטע) בבית המשתה של הרב הצדיק
מהו' ישראל כהן זצ"ל (מובא בח"ס יו"ד סי' רכ"א) להגיד ולספר כל א' מה
שראה בפ"ב וכולם אחזו חבל הסיפור בידם כל א' ליפה כחו שהוא ראה יותר
מחבירו כדרכן של בני אדם, עמד אחד מהם ואמר אני ראיתי מה שלא ראיתם
כולכם, וישאלו כולם מה זאת ? וענה ואמר „אני ראיתי את הרב של היהודים
מפ"ב ומה אומר לכם שבקושי הי' באפשרי להסתכל בפניו :כי הי' פניו מאירים
כשמש בצהריים" ובאמת נתקיים בזקיני זצ"ל וראו כל עמי הארץ כי שם ה'
נקרא עליך :

כל פסיעותיו ודבריו אפילו שיחת חולין שלו היו במדה במשקל ובמשורה וספוריו
למו כאדם המספר מרגליות ודכירנא שפעם א' כאשר הלכתי עם
אבא זצ"ל לטייל בגן אשר לא רחוק מביתו הנקרא (פאלפי-גארטען) וכאשר הגענו
בתוך הגן אל מקום א' אמר לי אבא זצ"ל זה שנים רבות אשר אבי הקדוש זצ"ל
הלך לטייל בגן הזה ופה ישב לפוש וסביביו עמדו אחוזת מרעיו ואני הייתי עם
אחד מהם בתוך פלפול בדברי תורה ע"כ הלכתי עם הת"ח ההוא ברצוא ושוב
ולא ישבתי אצל אבי ובדרך הליכה כאשר קרבתי אליו קרא אותי ואמר לי
בני

בני חביבי! אתה עוסק ומפלפל בד״ת ואולי תאמין שאני מדבר דברים בטלים לזאת אני אומר כי לא תשמע דיבור יוצא מפי אשר לא יהי׳ לך תועלת אמיתי ממנו ואם לא מיד יהי׳ לך בימים הבאים, וכן הי׳ באמת כי מאותו סיפור ודיבורי׳ אשר דיבר אבי אז הי׳ לי תועלת בשנים הרבה אחרי כן עכ״ד — וכן אמר לו תאמין לי שאני איני לוקח הפין ממקום זה ומניחו למקום אחר אם אין לי טעם וכוונה על הדבר:

קדוש זקיני ז״ל זה לא תש כחו ולא הלבין שערו עד היותו בן ס״ה שנין כי אז נחלה וסבל יסורים קשים זמן רב ותפלת רבים עלתה השמימה ונתקבלה משוכן מרומים עד שנתרפא האמנם מאז והלאה הי׳ תמיד בעל יסורין אבל לא ביטל בכ״ז מתורה ותפלה כיד ה׳ הטובה עליו.

בשנת תקצ״ב ביום ח״י אדר שני קראו עליו מועד והלכה לעולמה מחברתו מחברת הקודש זקינתי הרבנית הצדקת המפורסמת מרת שרל זצ״ל בת מ״ב שנים וספדה הספר מרורים ופי׳ עליה כל הקאפיטל אשת חיל במשלי וגם קרא לפני מטתה הצוואה אשר עשתה כמה שנים עוד לפני הפטירה *) ובקשיה בה שבעלה הקדוש ימחול א״פ על שלא הי׳ לה השגחה פרטית כ״כ עליו כראוי לאדם גדול כמוהו אבל ה׳ יודע שהיתה בעלת יסורים גדולים כל הימים וגם ציותה שבני׳ לא יתענו על יום יאהרצייט שלה רק ירבו בלימוד תורתינו הקדושה ובנותי׳ יזרזו את בעליהון להתמיד בלימוד וזקיני זצ״ל פסק לקיים הצוואה ובכ״ז נהג אבא מאוה״נ זצ״ל לסיים ביום ההוא איזה מסכתא כדי שיאכל סעודת מצוה ואכל רק מאכלי חלב:

על מצבת קבורתה כתוב כזאת: פ״ט הרבנית הצדקת המפורסמת המיוחסת מ׳ שרל שהיתה אשת הראב״ד מהרמ״ם נ״י נפטרה ונקברה ביום ג׳ ה״י אדר תקב״ן לפ״ק תנצב״ה:

לא הי׳ ימים מרובים והציעו לפניו שידוכים שונים וז״ל באחד ממכתבי תשובה:

ש׳לי׳ת יום ד׳ יו״ד למב״י תקצ״ב לפ״ק.

שלום לידידי ורב חביבי הרבני הנגיד המופלג בש״ת מהו׳ יוסף זלמן נרו יאיר. לא אוכל להאריך מפני טרדות חתונת בתי הבתולה הכלה תי׳ למז״ט בימים האלה ועזרתי אין אתי בעוה״ר (נכ׳ ד״ת) הדבר ידוע לא הודיעני רכוש האשה ובני׳ מה המה וגם עדיין לא עברו ג׳ רגלים ואמרתי בויוסף אברהם ויקח אשה ואחז״ל שיתין תכלי מטי לכוכי דקול חברי שמע ולא אכל נ״ל דלא על אברהם אמרוה אלא על יצחק שלכן לא נדרז אברהם לקיים מצוה שבגופו טרם נשואי בנו שלא ידאב לב יצחק וק״ל. והנה בני (הוא אאמ״ו ז״ל) בן י״ז שנה הוא בחור מופלג וצדיק ונשגב יהי׳ מקושר בקשר וכבר הושלש הנדן עשרת אלפים תחת ידי והי׳ זמן נשואין קרוב ושמענו שמשורכת קלקלה דרכי׳ ונכנסה לבית פרטיאות בליל צום יו״ד טבת ושלחתי לחזרה מעות המשולש תחת ידי ונתקתי קשרי ההיתון ההוא ע״כ קשה עלי לישא אשה עד שלכל הפחות אמצא קשר מעדנים לבן חכם וצדיק הנ״ל ואחתום בברכה א״נ הטרוד מאוד משה״ק סופר מפ״פ דמיין.

*) ודכירנא שאמר לי אבא זצ״ל פעם כאשר עסק זקיני זצ״ל בבדיקת חמץ ובדק גם בארגז אשר זקינתי יש לה בה חפצי׳ ושם מצא איזה מכתב מכורך וכתוב עלי׳ שהיא צוואת שלה וזקיני זצ״ל אמר לה אח״כ הברי הידודי׳ על שהקדימה עצמה ואמר לה שהוא קשיש הרבה יותר ממנה בשנים בכ״ז עוד לא כתב צוו׳ האחרון לביתו:

ואעתיק

אמר הסופר! מקובלני כי נערה הנזכרה נתנה עיני' באיש בעל ממון ונשאה או
וכאשר כיסה זקיני זצ"ל את האשה קודם החופה בירך אותה בהרמת קול יו
מהרגיל „אחותינו את וכו'" והי' הדבר תמוה בעיני השומעים עד ששאלו אותו לנ
שינה בה מבאחרת להרים קולו וענה יודע אני שתקבלה עונש שמים על שנתק
את הקשר ואלו הייתי מברכה בלחש היו אומרים שקיללתי אותה ע"כ הרמתי קו
שכולם ישמעו ולא עברו ימים מועטי' ואירע בה מילתא ולא היתה ראוי' לא
ונתגרשה מבעלה וזקיני ז"ל סידר הגט פטורין ותהום כל העיר כי נראה בעל
כמה גדול כחו של צדיק זה והיא נשארה גלמוד כל ימי' ועל כגון זה או
בדרך צחות מברך רעהו בקול גדול לקללה תחשב לו ר"ל.
אהרי פטירת זקינתי זצ"ל באתה אליו במראה ורמזה לו כי הבית צריך שמי
לזאת נשא בשנת תקצ"ה אלמנת הגאון המובהק רבי צבי הירש העלל
זצ"ל בעל ס' טיב גיטין ושמעתי טעם שהי' לזקיני זצ"ל בזה . כי בשנת תקצ
נתקבל הגאון הנ"ל לאבד"ק אובן ישן עפ"י השתדלות ועצת זקיני זצ"ל
אבל לא האריך ימים שמה ונתבקש בישיבה של מעלה תוך שנה שבא ל
ביום כ"ה תשרי תקצ"ה לפ"ק (ופלא באותו חודש באותו יום נסתלק ג"כ קד
זקיני ח"ס זצ"ל) ר"ל ע"כ לקח אח"כ זקיני זצ"ל אלמנתו לו לאשה למען תנ
אהרי בעלה זצ"ל והיא היתה אשה צדקת וחכמת לב וברם תהי' זכורה לט
וסיפר לי אבא זצ"ל בעת שהיה זקיני חלוש ובניו הניעו אותו לפעמים מלי
ללמוד שיעור עם בני הישיבה כי היסורים גברו עליו ענתה היא ואמרה אליו של
יניח הלימוד וקוי ה' יחליפו כח וזרזה אותו עד ששמע לדברי', והיא אמרה האמ
שראתה הרבה צדקות אצל בעלה הראשון והי' מופלג בחסידות אבל על קדוש
והסידות זקיני ז"ל לא תוכל להתפלא די הפלא ופלא:
מנהג נשיאתו הי' ברמה וכסף וזהב לא הי' נחשב בעיניו וכאשר נראה לו שי
בו איזה קידוש השם הי' פוזן בממונו **) אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל אמר לא
הצדיק הגאון המופלג מהו' שמעון סופר נ"י אבד"ק ערלוי שלשה דברים שה

*) ואעתיק כאן מקצת מכתב הגאון הנ"ל בענין זה שתח"י וז"ל:

יום ד' ה' כסליו תקצ"ד לפ"ק אונגוואר יע"א.

החיים והשלום מאדון עולם לצדיק יסוה"ע ה"ה הדרת עטרת תפארת ראשינו פאר
ומנינו כתרו ונזרו הגאון הגדול הו"ב בכל ה"ת ומי כמוהו בכל הארץ דעה מורה
מרביץ תורה בישראל ראש גולת אריאל מופת הדור רבי דעמי' וכו' כש"ת מפואר
בכל ארץ ומלואו מהו' משה סופר נ"י אב"ד ור"מ ור"ג בק"ק פ"ב.

מכתבו הטהור העבר הודיעני משמחתו בשמחת תורה ושמחתינו ועצתו היקרה בעיני מכל א
כמעט עליו נסמכתי וע"כ כתבתי מכתבי ואמנם בל"ס כבר נודע להדר"ג נ"י כי גם ההוצא
קבלו עליהם ק"ק א"י להחזיר לי ואמנם מיום אשר נסבכתי בסבך ההוא אין אומר השב ובה
משך הנ"ל קויתי להשיג איזה דברי שעשועים עיד הפעם מהדר"ג כבודו נ"י למען הפיק רוחי ומי
ב"ד עד יום ב"ד אהר קותה נפשי ולא בא ע"כ נא להשיבני הפעם ועצתו אדרוש נידון ק"ק א
כי מאד נסגר לפני הדרך לדעת איזה אבחר גם להצלחות האמיתיות אשר ה' ידע ועד כי
מלבי ללכת גדולות ונפלאות האלה כ"א לעשות רצונו הפצתי גם להצלחות המדומיות אשר א
היולה קנאים יפגעו בי ואקיה כי בוא יבוא השיבתו להשיב את רוחינו ידעתיני הנאחז בסבך
הזה וכו' כאן האריך קצת בשאלה בהלכה למעשה (עיי' ח"ס א"ע ח"ד סי' ה').
הק' צבי הירש העלליר מזאמושץ חונה פקהב"ל והגליל.

**) ודבירנא שסיפר לי דודי הגאון מהרש"ס זצ"ל שבשנה א' לא רצה זקיני זצ"ל לילך למר
פישטיאן אשר הי' רגיל לילך ושם ושאלו בני ביתו למה מונע מעצמו דבר זה למ
ימצא תריפה ומהרתי וענה להם רגיל אני להתנהג שמה ברמה ושררות וכו' זמן שהי' ביכול

לעשות

ביו הקדוש א) כי מיום עמדו על דעתו לא התפלל תפלה עם מחשבה זרה ב)
ימיו לא עלה על לבו שום מחשבת כבוד וגאוה בלמדו תורה ברבים. ובהידושו
ידושי תורה רק פעם א׳ כשנתקבל לאב״ד בדרעזניטץ בדרשה ראשונה שדרש.
נה להראות כחו בלימוד אבל גם זה רק למען ייראו מלפניו ויהיו דבריו נשמעים
מה שנהג נשיאתו וביתו ברמה לא היתה כדי להתגדל כי אם רק לשם שמים:
דם שהלך מפ״ב למקום הרחצה הי׳ הנהוג שבאו אנשי הקהלה לקבל ברכתו
וכל חכמי העיר ויקירי הקהלה בקרו אותו קודם הליכתו בש״ק בביתו ובני
קהלה ליווהו עד חוץ להעיר ואם הלך למקום הרחצה באחת המקומות הסמוכות
פ״ב כמו ליערנן *) באזינג שכרו עדת פ״ב שני מרכבות אשר עמדו הכן מבוקר
ערב לקבל ולהוליך שמה כל מי שירצה מדייני וחכמי ויקירי העיר או בחור
נבד לבקר אותו במקום אשר איזה למושב לו — תמיד הי׳ אתו מבקרים וקיבל
ת כל אדם בסבר פנים יפות פנים שחקות והגם שחבילי טרדון הקיפוהו ולבלעי
קי לא נתגוהו בכ״ז לא השיב פניהם ריקם ודיבר עם כל א׳ לפי ענינו ועסקו
ת״ח לפי ערכו ולע״ה לפי הבנתו והשגתו לעשיר ולעני לנכבד ולנקלה לכל א׳
פי מה שהוא ודרש וחקר לעזור וליעץ להם כיד ה׳ הטובה עליו. ומרגלא בפומי׳
יש חז״ל ברכות כיון שנצטרך אדם לבריות פניו נשתנה ככרום כיון שחמה
רחת נתהפך לכמה גוונין, הכוונה כי לא אמרו כיון שצריך אלא כיון שנצטרך
דם לבריות כלומר הבריות צריכים לו והוא תל תלפיות שכל פיות אליו פונים
מה הוא שמש ההצלחה זורחת עליו להיותו איש שנצטרך לבריות אזי צריך
התהפך לכמה גוונין לסדר דבריו ועסקיו עם כל א׳ לפי ערכו וענינו ולפי מה
שהוא. — והרבה פעמים אמר הקב״ה נתן לי ג׳ חושים אני מדבר עם בני אדם
ותוך כך אני חושב ג״כ באיזה שו״ת ומסדר לי ג״כ השיעור לבני הישיבה או
איזה דרשה בדברי אגדה:

עשות כן הלכתי שמה אבל שנה ההיא אין ביכלתי ולהכביד עול שררות על בני הקהלה לא
ינא ולצאת חוץ מהרגלי ג״כ אין רצוני וכבודי ע״כ שוא״ת עדיף וכאשר הרגישו בזה אנשי
הקהלה הפצירו בו ושמו יהבו על שכמם ופזרו לו ממון ככל הצורך כדרכם:
כשהי׳ זקיני זצ״ל בעיירות קטנות הללו הי׳ דרכו לדור בבית נכרי פעם א׳ כשבא לישב איזה
זמן ביערגן הפציר בו איש נכבד שישכין שכינתו בביתו ואחר ההפצרה נענה לו ראשו
זי׳ לו שמה דירה נאה. לא עברו ימים הרבה והקול נשמע שבעל הבית הוצא לישנא בישא
מלשין מאוד על זקיני זצ״ל והדבר מגיע לאזני זקיני ז״ל שהבעה״ב מלשין עליו ושאל למשמשו
בל היא לא רצה להוציא דבר מגונה כזו מפיו על רבו ובחכרת סיפר מה שבעל האכסניא אומר
ליו וזקיני ציוה לקרוא רב העיר והשביע את האיש בפניו לאמור אם אמת הדבר שאמר עליו
ברים מגונים האלה והוא הודה ולא בוש ושאלו מה זה ראית ממני עד שאני נחשד בעיניך על
ה ויאמר יען ראה מאחורי הדלת בש״ק לסעודת צהריים ישב אל השולחן ולא קידש היום ודרך
קיני הי׳ לעשות קידוש בפת שחרית ובסעודת צהריים בירך על כוס יין שהוא עיקר קדושא רבא)
איזה יהודי אוכל בלא קידוש? כן אשיב — והרהר זקיני זצ״ל מה חטא עד שעלתה לי ליסי
קנותו שהוציאו עליו לישנא בישא ושאמרו עליו כן ונפלבדעתו אולי משום שעבר על דחז״ל ע״ה
סיד אסור לת״ח לדור בשכינתו. ועדיין לא נח דעתו איך נעלמה ממני הלכה זו לשעתא ולמה
א הזכרתו ה׳ עליו ואח״כ נתן שמחה בלבו על שאירע לו כן כי תמיד הי׳ מצטער בחשבו הלא
מסרו לישראל מנהיגי אליל רועים אינם נאמנים ואם כן יהיו המנהיגים אזי ה״ו לא יזכר שם
שראל עוד כי העם יוסיפו אשמה להיות רעים וחטאים אבל עתה הראני ה׳ שטעיתי והקב״ה נתן
תורה לעזין שבאומות וראה אני רב זקן ויושב בישיבה בקהלה גדולה ואפ״ה אמר האי איש עלי
בר מגונה מאוד מפני שהוא ראה מאבותיו שעושין קידוש בצהריים ואני לא עשיתי כן א״כ
נאמנים לדי לא ישגיחו על המנהיגים להרע כי העיקר ושורש אמונת אומן היא מה שקבלו
הבנים מאבותיהם כמ״ש הרמב״ן והנח להם לישראל כי בני נביאים המה:

בשנת הקצ"ה עמד איש א' בשמו דאָקטאָר פיננער ממדינת אשכנז והוא הי' גם הכם תלמודי ולביש עצמו במדא דרבנן והשתדל להוציא לאור תלמוד בבלי מתורגם אשכנזי היינו על עמוד א' סוגי' הגמרא ותברא בצדו התרגום אשכנזי בגופן שלהם והלביש עצמו בעדרת שעיר למען כחש ובלבו ישים ארבו והוא אמר שכוונתו להגדיל תורה ולהאדירה בעיני עמים ושרים למען גם המה ישכילו ויבינו בתורתינו ולקיים קרא כדכתי' כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ולמען יבצע מעשהו בא לפני זקיני זצ"ל ובחלקלקות לשונו כי ציד בפיו ומסוה היראה על פניו עלתה בידו להשיג הסכמה מזקיני זצ"ל להוציא מחשבתו מכח אל הפועל. אבל הקב"ה אינו מביא תקלה על ידי צדיק כמותו וכדרך הצדיקים שמפשפשים במעשיהם כן בהעמיק זקיני ז"ל על הדבר יותר וכבוד חכמים חקור דבר עמד על אמיתתה כי בא דאָקטאָר פיננער במרמה ולקח את ברכתו כי ההוא הציע לפני זקיני זצ"ל שהמעתיקים המה ת"ח מופלגים ויראת ה' אוצרם וחד מינייהו הוא הרב הגאון החכם השלם מהו' נתן אדלער הכהן ז"ל אבדק"ק האנאווער ואח"כ אבדק"ק לאָנדאָן הבירה בעהמ"ח ס' נתינה לגר והוא יתרגם מס' יבמות ועירובין וכן כתב זקיני זצ"ל בפי' שעליו סומך בענין זה אם הוא ואנשים כיוצא בו יתעסקו במלאכה זו שלא יצא תקלה מתח"י, אבל שקר ענה והעיד דאָקטאָר פיננער בהרב הגדול הנ"ל כי אני ראיתי מכתב ידו אשר כתב לזקיני זצ"ל כי פיננער ביהיש ושיקר במילתא דעבידא לגלוי' כי הוא לא קיבל עליו לעסוק במלאכה זו ולתרגם לא יבמות ולא עירובין והאי פיננער בדאי הוא ומאחר שנראה לזקיני זצ"ל בעצמו שלא טוב ונכון לעשות כן לתרגם התלמוד ללועזים בלע"ז וגם ראה כי האיש פיננער לא איש נאמן הוא ומצורף לזה נתעורר ג"כ ע"י אחרים ע"כ אחז צדיק דרכו בקודש והודה על האמת והדפיס מודעה רבה ותוכו רצוף אהבת האמת בלשונו הקדוש .חנוני חנוני כי שגגה יצאה מלפני" במה שנתתי הסכמה על הדפסת הש"ס בלע"ז וכו' וביטל דבריו הראשונים בכל וכל (המודעה ההיא הי' בידי) (עיי' .אגרות סופרים" סי' י"ב י"ג י"ד ט"ו), ואני הצעיר אומר בזה על קדוש זקיני זצ"ל כמו שאחז"ל על דוד המע"ה לא הי' ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה לרבים כן עלתה לזקיני זצ"ל דבר להורות לעם ה' דרכי ה' שאם יטעה א' באיזה דבר שלא יהזיק בטעותו ויכשל שנית וכדרך שאמרו ז"ל מי שאכל שום יחזור ויאכל שום בתמי' וזקיני ז"ל בצדקתו אחר שראה כי שגגה יצא מלפניו הודה ולא בוש והזהר מדבריו ולא עוד אלא שפרסם ע"י הדפוס למען לא ישתו הדורות הבאים ממים המרים ההמה וצדיק יאחז דרכו של זקיני ז"ל ללמוד ממנו להודות על האמת :

שמעתי שפעם רצה איש א' לתרגם בלשון אשכנזי סידור התפלה ובקש הורמנא עד מזקיני זצ"ל ואמר לו שלא יישר הדבר בעיניו והטעים הדבר אם בא יבוא רופא לאיזה חולה ואחר שמצא מחלתו כותב לו פתקא (רעצעפט) ועלי' כתובים הסממנים אשר ירפאו מחלתו ואם החולה יקח הפתקא וידוכה במדוכה ויבשלה בסיר כל היום ויאכלה לא תפעל לו מאומה כ"א צריך לילך עם הפתקא לבית המרקחת אשר שמה רוקחי' הסממנים אשר מוכשרים לרפא את החולה, כן הדבר הזה חכמינו ז"ל אנשי כנסת הגדולה רופאי הנפש סידרו לנו התפלות עפ"י כוונות רבות אשר נעלמו ממנו רק רשמו והתקינו התפלות בלשון הקודש ולשון הכמים מרפא אשר סובל וכולל כוונות וענינים הרבה משא"כ שאר לשונות ואם יש לאדם מיחש יש לו פתקאות אשר ערכו לנו אנשי כנה"ג אבל באלו פתקאות ותפלות

לא

א די להחולה נפש או גוף כ״א יתפלל למי שבית המרקחת שלו לקב״ה אשר
וא יודע ועד כוונת מתקני התפלה והוא יתברך שמו יודע ומכן לעשות לכ״א
תרופה למחלתו עפ״י תפלתו בלשה״ק :

אשר רבו הפריצים בס״ב להרים ראש ולהשריש צחנתם הי׳ זקיני זצ״ל מעורר ומוכיח על הדבר את אנשי עדתו היראים את ה׳ והרדים על דבריו, ותמיד י׳ נזהר מאוד בתוכחותיו שלא לבייש אדם פרטי ברבים, בענינים הנוגעי׳ לתוכחה ללית הוכיח בחוזק יד ולא שם ידו למו פיו אבל כשהוכיח ליחיד השיב חמה י׳ מענה רך ורגיל הי׳ לפ׳ הקרא יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי המטר ינו ניח לעולם אבל הטל נוח לעולם ודשא היינו התלבשות הארץ וכל קלה פ״ע נקרא עשב כפירש״י וגם „מטר" משאכם טרחכם ריבכם וטל ר״ת טוב לכל-פעמים יערוף כמטר שאינו נוח ולפעמים יהי׳ דיבורו כטל שנייח ומפרש כשעירי׳ הוזק יד ובשפה ברורה עלי דשא כשיוכיח לרבים אבל יהיו כרביבים במענה רך לי עשב כשיוכיח לאדם פרטי — והי׳ נזהר מאוד בדבריו שלא יכשל וכמ״ש ז״ל חכמים הזהרו בדבריכם ומרגלא בפומי׳ כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת כל דבר רע הכוונה אם תלחום נגד אויבי ה׳ פריצי העם עוזבי תורה תהי׳ נזהר שמר בדברך שיהיו בהשכל ודעת וכמ״ש ז״ל ודע מה שתשיב לאפיקורס, ופיו תח אז בחכמה והגות לבו תבונות במשל מלך א׳ הי׳ לו בת והיא נפלה למשכב חולי חמורה ואבי׳ המלך שלח אלי׳ הרופאים אשר משמשים בבית המלך ואחרי מים בא המלך לבקר את בתו החולנית ומצא לפני פתח הדרה עומד שמה רופא ומחה א׳ וכלי זיינו בידו ובראות המלך כן שאלו הלא לרפאות את בתי שלחתיך למה תעמוד בחוץ וכלי זיין בידך? וענה ואמר אדוני כל זמן שהי׳ לי תקוה רפאות מחלת בתך השתדלתי בכל האפשר בחדרה פנימה אבל מאחר שלפי ריעתי בחכמה זו רואה אני שאין לה תקנה על כן חשבתי יען כי מחלה ההיא טבעה היא מתדבקת לכל המתקרב אלי׳ ונחלה גם הוא ע״כ חפצי ורצוני להציל כ״ם הבריאים שלא יתקרבו אלי׳ בני ביתך היקרים ולהרחיקם בכל כחי למען א יאונה להם כל רעה ע״כ המשל, והנמשל מעת אשר התחיל הנגף בזמנינו רשים מקרוב באו להוציא את הישן הנהגות הקדושות מפני החדש אשר חדשו דעתם עמדתי ללחום מלחמות ה׳ שערה כי כן חוב קדוש על כל בר ישראל למנהיג ביותר ועשיתי כאשר ציוני ה׳ אבל מאחר שאני רואה בעין שכלי כי לו אשר יצאו לשחת ע״י הגיונם בהכמות חיצוניות ומילאו כריסם במינות אפיקורסות אין תרופה למכתם בדרך הטבע א״כ לא משמים ירחמו אבל לא די שחולי זו מכלה ומשחית בעלי׳ אף גם זאת היא חולי המתדבק ושאני מינות משכי וכל הנוגע בהם יטמא ע״כ אזרתי כגבור מלחמה חלצי וכלי זייני התורה חכמה אשר למדתי בידי ולא עמם אריב ריבי כי למה לי להשחית דברי חנם י אמרו ז״ל אפיקורס ישראל כ״ש דפקר טפי ואל תוכח לץ כתי׳ כ״א באתי היות שומר הפתח שלא ירהיב שום איש בנפשו עוז לבוא למחנה המצורעים המנוגעים אלו ולא ינוח שבט רשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו אח״כ ם הצדיקים בעולתה ידיהם ולהרחיקם כמטחוי קשת וסורו נא מעל אהלי הרשעים אלו ואל תוספו בחטאתם — והנה חפצם הי׳ אז לבנות במה לעצמם והאמינו שעי״ז ירעו וישחיתו ג״כ לאנשי הקהלה היראים את ה׳ ואולי יפחדו מהם ויבדקו פושרי׳ לפשר עמם ולמלאות הפצם הרע באיזה מקומן של זבחים לזבוה על מות בעל ממנהגי ישראל וגופי התורה אבל זקיני זצ״ל לא כן ידמה כי דעתו

החפצו להבדל אותם מתוך הקהל כעדת קרח ועדתו וערך הענין בדמיון מלך אשר ציוה לשריו ועבדיו לבנות לו ארמון גדול אשר ישרה כבודו בו אבל תנאי התנה עמם יען כי חפצו שהארמון זה יהי' כולו יפה ונאה ומהודר ומום לא יהי' בו ועי"כ בהיכל הנחמד הזה לא יעשו בתי כבוד והצר אשפתות כי לא יאות הוא להיות כן בהיכל המלך וכן עשו וקיימו ופעם כאשר המלך ושריו באים בגינת ביתן לטייל ולהתענג שמה ובא במסתרי הגן מצא שם מקום מגואל בזבל ואשפתות והסיב חרה לו על הדבר אבל א' משריו השיב לו הלא ידעת מלכינו כי אנו בני אדם ובתוך עמך אתה יושב ולא הי' לך לעכב מליחד ולבנות בתי צניעות כנהוג בכל בית נכבד ויקר באופן זה יוכל להיות ארמונך נקי מכל ע"כ אם לעצתי תשמע אדוני נבנה בתים ביחוד לאשפתות וכדומה ואז ארמון של המלך בכבודו על מקומו עומד, כן הדבר הזה מעת שנתרבו בני פריץ עוברי דת ומתערבים בין יראי ה' חושבי שמו נמצאו בבתי כנסיות בכל מקום מאנשי רשע אלו ע"כ טוב יותר שיתפרדה החבילה ויבנה להם בית תפלות לעצמם ואז יהי' בית אלקים נקי מכל סיג ודופי ויהיו כולם אהובים ויקרים למקום ב"ה — וכן הורה בתשובת בח"ס חלק ששי סי' פ"ט על ענין אח"ר ואבזרייהו הרשעים אשר הוציאו עצמם מן הכלל ח"ל הקדוש שם: ואלו הי' דינם מסור בידינו הי' דעתי להפרישם מעל גבולינו לא יותן מבנותינו לבניהם ומבנותיהם לבנינו כי היכי דלא ליתי לאמשוכי אבתרייהו וידי' עדתם כעדת צדוק וביתוס ענן ושאול אינהו בדרהו ואנן בדידן כ"ז נ"ל להלכה ולא למעשה מבלי רשות והורמנא דמלכא יר"ה עכ"ל: ורגיל הי' לפרש על אלו הקרא חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיכם ומן התימה וכי לא ראו אבותינו שמיום קבלת ישראל את התורה כל דור ודור הולך ונתמעט בתורה ויראת שמים וכמאמרם ז"ל אם ראשונים כמלאכים אני כבני אדם הלא ברוב חכמתם חכמת מלאכי אלקים ראו בוודאי והבינו שהדורות הבאים יהיו רק כבני אדם אבל כן הדבר אם בכל דור הולך ופוחת כפי שיעור וערך המגיע לדור אחד אבל התורה אמרה שיעמוד דור אשר פוחת והולך כשיעור עשרה דורות כמו שעינינו רואות בעו"ה בזמנינו שמיהרו להרע מעשיהם מהרה כ"כ וזה שחדשים מקרוב כ"כ באו וזהו לא שערום אבותיכם שידלגו דילוג רב ובזמן קרוב זה לא עלתה על לבב אבותינו נ"ע וה' ירחם: *) והנם כי הרבה פעמים ראה בעיניו הגדולים כי קשה מאוד המלחמה עם אלו הרשעים הפושעים בנפשותם בכ"ז לא משך ידו וקסתו קסת הסופר וחרבו חרב נוקמת דם ברית ה' תורתו הקדושה ולא טמן ידו בחיקו לאמור ה' יריב ריבינו ועליו נשליך יהבינו והוא יכלה הקוצים מן הכרם, כי רגיל הי' זקיני זצ"ל לומר אברהם אע"ה לא הי' בעל בטחון רק אחיו הרן הי' בעל בטחון גדול כי הוא שם מבטחו שה' יצילו מתוך כבשן האש ובאמת לא באלה חפץ ה' ועלה עשן באפו ונשרף בכבשן אבל אאע"ה לא עלה על דעתו לשום בה' מבטחו ושלא ללחום מלחמתו עם עע"ז בדורו רק עשה את שלו

*) בהספידו את רבו הגאון ההפלאה זצ"ל פי' המאמר אמר ר"י אם הראשונים כמלאכים אנו כאנשים אם ראשונים כאנשים אנו כחמורים ולא כחמורו של ר"פ בן יאיר אלא כשאר חמורים ירצה הראשונים הצדיקים שכבר מתו ועומדים ומשמשים למעלה על דרך ונתתי לך מהלכים בין העומדים אז יובן מזה כי עכ"פ אנחנו למטה כאנשים צדיקים וכתלמידים המזכים רבותיהם אשר ע"כ הם למעלה כמלאכים, אמנם אם הם רק כאנשים הסימן שאנחנו למטה כחמורים וע"י מעשינו הורע כחן של צדיקים האלו ואמר לא כחמורו של ר' פנחס ב"י שלא הביא הקב"ה לבעליו תקלה על ידו אלא כשארי חמורים שהרי הם נכשלים בנו בעו"ה עכ"ל — ה' ירחם.

מטל ע״ז שלהם ואם יפילו אותו לכבשן האש גם זה נייח לו לכבוד ה׳ ולא
י׳ בטחונו שיצילו מפני שמלחמת ד׳ היא לוחם ויען הפקיר נפשו הצילו ה׳
והפיל שונאיו תחתיו :

ל כל מנהג ישראל אפילו הקל שבקלים הי׳ עוקר הרים ולא הניח בשום אופן
להעבירו ועיי׳ מ״ש בספרו ח״ס או״ח סי׳ נ״א וז״ל הקדוש : ידענא פר״מ
לא ילעג עוד על מנהגי ישראל שנעלמה טעמם ממנו כי ממקור מים חיים
ם נובעים ורגיל אני לומר כל המפקפק על נימוסים ומנהגי׳ צריך בדיקה אחרי׳
׳ מי שתורתו אומנתו ויראת ה׳ חתולתו ובילדי נכרים לא יספיק לא יתן לחטוא
ת בשרו והמערב ספרי הגיון עם דברי תורה עובר על חורש שור וחמור יהדיו
ום הוא מנהיג ישראל מנהיג הכלאים עכ״ל. ורגיל הי׳ על לשונו הקדוש „החדש
סור מן התורה בכל מקום" כי הי׳ שונא חדשות מעולם — *) באמת מנהגי
שראל תורה המה ומרגלא בפומי׳ כל מי שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין
ו וכן הי׳ רגיל לומר נגד אלו אשר מגנים את חכמת הקבלה הנסתרה ואמר
׳ שכופר בנגלה על נסתר כופר בנסתר על נגלה, בכ״ז לא הרכיב הקבלה בהלכות
פסוקות בש״ע ועיי׳ מ״ש בח״ס או״ח סי׳ קצ״ז מה שקיבל בזה מרבותיו זצ״ל
״ע **) וטעמו וממשו שהקפיד כ״כ על מנהגי ישראל יען כי המה גדרים וסיגים
גופי תורה כמו שגודרים כל בית למען לא יבואו הפורצים מיד אל הבית פנימה
ן הדבר הזה ומי שרוצה להעביר איזה מנהג טומאתו בשוליו ומרעה אל רעה
יצא גם אל מצות התורה עצמן ***) :

שנת תקצ״ג כאשר ישבו שרי המדינה במושב הוועד הגדול (רייכסטאג) בפרעשבורג
אשר הי׳ מקום הוועד מאות בשנים התווכחו על מעמד היהודים במדינתינו
מנה וכמעט גמרו החוק ליתן גם לאחב״י כל החירות אשר לשאר תושבי המדינה

שמעתי בכל חג השבועות כאשר לכבוד יו״ט נתפאר בית אלקינו ע״י עשבים אשר ריחם נודף
ואילנות שונות עשו עבור זקיני זצ״ל על מקומו בבהכ״נ כעין סוכה מיוחדת מענפי אילן
מיני עשבים ופעם א׳ גבאי דבהכ״נ העביר את המנהג לעשות חדר המיוחד ולא הניחו לעשותו
אשר בא זקיני זצ״ל לבהכ״נ בליל יו״ט וראה שנשתנה הלילה הזה מכל לילי יו״ט ההיא הרע
לו מאד על הגבאי ההוא ומצא הקפידה מקום לחול עליו ולא השלים שנתו ר״ל :

*) וזלה״ק בתשובתו להגאון החסיד מהו׳ משה טייטלבוים ז״ל : האמת לא אכחיד כי מרגלא בפומי כי
כל האמור להלכה בש״ע היא תורה נתונה לכל ישראל בשוה, ואין בודד במועדיו, אכן
׳ שאין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו כי זה נעשה מצות אנשים מלומדה ואב לבנים יודיע
״כ כל המתחסד עם קונו ניכר במעלליו מה שלבו בודה לשם ה׳ להזיר נזיר מכל מה אשר
בנו לבו ובזה אין סגנון אחד עולה לשנים כי אין לב ב׳ בני אדם שווים באהבת ה׳ ולכן
קראים בני כושיים משונה במעשיו אך רק משונה באורו אבל תוכו מתאחד עם כל ישראל ואך
עשות עדה שלמה כולם יתחסדו במנהג אחד לכולם א״כ היא גופי׳ נעשה חק לישראל ומצות
נשים וזה אי אפשר ולכן ראיתי רבותי הגאון הפלאה ז״ל ומורי החסיד שבכהונה מהו׳ נתן
דליר זצ״ל והגאון מהו׳ זלמן חסיד זצ״ל שלא המשיכו עדה, מעיד אני עלי שמימי לא שמעתי
פי קדושי ישראל הנ״ל ס׳ הזוהר יוצא מפי קדשם בשום דרוש ותהל״י לא זזה ידי מתוך ידם
א חסרתי מהם וכו׳ ותהל״י תלמידיהם אין פרץ וכו׳ כדבס״פ הי׳ קורא ומ״מ אין אחד דומה
לחבירו זהו מה שמרגלא בפומי עכ״ל :

**) שמעתי כאשר בנו בעיר וויען הבירה טעמפל הראשון אז שאלו ראשי העיר ההיא באורים
לזקיני זצ״ל ולהגאון הקדוש רבי מרדכי בנעטה זצ״ל ובקשו להמציא להם היתר להעביר
איזה מנהגי בהכ״נ בענין הבנין וכדומה ושניהם קדושים שניהם לא השיבו להם מאומה וישאלו
נשים את הגאון רמ״ב זצ״ל למה לא השיב להם ואמר מה שלא ענה להם הדב מפ״ב לא ידעתי
בל הטעם שאני לא השבתי להם הוא כי אלו ידעתי כי רק על איזה מנהגים כוונתם לפטור
מהם

(עמאנציפאציאָן) ואז באו אלופי הקהל אל זקיני זצ"ל ובקשו יען כי דבר גדו
הוא מה שנמנו עליהם שרי המדינה והמה יושבים בעירנו ע"כ מן הראוי ליתן
תודה בפום בי' על הטוב שהטיבו לנו וזקיני זצ"ל הטה להם אוזן קשבת ודרש
בש"ק בבהכ"נ הגדולה ובסיום הדרשה הטה למשל אזנו ופיו פתח בחכמה מלך
אחד הי' לו ממלכה גדולה ולו בן יחיד אשר אהבו מאוד ועליו שם כל מבטח
להיות יורש ממלכתו אחריו, אבל מרוב הגעגועים וכל הטוב שהי' לבן המלך
וישמן ויבעט ועזב ארחות יושר והתחבר למריעים והלך בדרכם דרך לא טוב ה
בדברים הנוגעים למקום והן בדברים הנוגעים לבני אדם רוח אחרת היתה א
רוח טועים ונצטער המלך מאוד על בן יחידו והוכיחו על פניו אבל דבריו לא
הכו שורש בלבבו ושלח מלאכיו ושריו לפניו כי המה דברו על לבו אולי יטו
להם אוזן וגם יפחדו וירעדו אותו אם לא ישמע מרה יהי' לו באחרונה ולא נכו
ולא יאות מבן מלך גדול תהלוכות כאלה, אבל גם המה ברוב דברים לא פעל
מאומה ולריק יגעו. ובראות המלך כי כן לא מצא דרך אחר כ"א לגרש את בנ
ממדינת מלכותו אל מדינה רחוקה ולקצוב שמה עם איש כפרי שהוא יכלכל
אותו בלחם צר ובמים לחץ כדרך בני הכפרים וישב שמה ימים רבים, ויה
אחרי כמה שנים נכמרו רחמי האב על הבן ועל מעמדו ע"כ הסכים בלבו לבנות
עבור בנו ארמון גדול ויפה ושלח שמה בוני בתים ובעלי חרש וחושב ככל הנצרך
ביד המלך והמה יבנו לבנו שמה בנין גדול בפאר המעלות והיופי וגם שלח ל
הרבה משרתים למען יעשו רצונו בכל וכל וירחיב גבולו למען יחי' כבן מלך
המעונג, והנה כאשר באו כל אלו אנשים שמה והבן שמע מהם את אשר צוה
אביו לטובתו שמח שמחה גדולה אבל עד מהרה נהפכה לו השמחה לתוגה בחשב
אם כן רצון אבי הלא יחשוב בדעתו שאשאר פה עוד ימים רבים כי אם לא
זאת איך יעשה הוצאות גדולות ורבות כאלו עלי על ימים מועטים ודבר ז
שיבר את לבבו והמרה את רוחו ובכה ויתחנן אל אביו במכתבו וכה דיבר
אהובי אבי מאוד ישמח לבי גם אני במה שנכמרו רחמיך עלי להטיב מעמד
ולבנות לי ארמון גדול כראוי לבן מלך ותודות רבות לך על הדבר אבל לעומ
זה אם כן תעשה בל"ס תחשוב במחשבתך שאשב פה עוד רבות בשנים וא"כ
אוי לי על שברי עד הנה צפיתי יום יום לחזור לביתך ע"י רחמיך רחמי הא
על הבן ומה לבן שנגלה משולחן אביו ועתה רואה אני תוחלתי נכזבה ע"
נפשי בשאלתי ועמי בקשתי שתרחם עלי להביאני חזרה למדינתך ולביתך

מהם וגם כי מנהג ישראל תורה היא בב"ז הייתי מרחיק עצמי אולי באפשר למצוא איזה היתו
למען לא יתעיבו וישחיתו כולו וכמו רופא אשר חותך אבר אחד למען תצל שאר הגוף אבל מאחו
שאני מבין דבר שרק התחלת מעשיהם הוא במנהגי ישראל ובלבם ישימו ארבה גם על שאר דבר
תורה ורק מתיראים מפני יראי ה' אשר יעמדו לנגדם ועי"כ מבקשים הסכמה ממני להשתיק אותם ע"י
ולמה אהי' נותן יד לפושעי' שיאמרו התירו פרושים את הדבר ע"כ פניתי להם עורף ולא פנים
במבוקשם ובל"ס גם כוונת זקיני זצ"ל הי' כן במה שלא ענה להם מאומה והגאון הנ"ל אפיל
בצ' הקאָהרשוהל ההיא לא רצה לילך כמי בצל ע"ז שאסור וספרו ממנו שפעם הלך עם הגביו
עדלער פאָן לעמל בענין הצלת נפשות ותוליכו הגביר דרך הרחוב אשר בה עומד הטעמפל ההוא
ואמר לו יכנוס נא רבינו בבית התפלה ההוא ויראני מה שהוא נגד הדין ונתקן אותו וכאשר שמ
הגאון כן לא רצה בשום אופן לילך ברחוב ההיא ואמר מוטב שאניח ענין הצלת נפשות מלילך
בצילו של בית תפלה ההוא:

יכלך — הנמשל כ״ה הקב״ה מלך מלכי המלכים בחר אותנו מכל העמים כדכתי׳
ייתם לי סגולה מכל העמי׳ והוא אבינו ונחנו בניו כדכתי׳ בנים אתם לה׳ אלקיכם
יינו סמוכים על שולחן אבינו בארץ ישראל ארץ אשר ה׳ אלקיך דורש אותה תמיד
רץ זבת חלב ודבש לא תחסר כל כה אבל בעו״ה וישמן ישורון ויבעט הרענו
רכינו ועזבנו ארחות אבותינו עד שהוכיח ה׳ אותנו ע״י עבדיו הנביאים לשום
ל לבינו רוע מעללינו וכי מרה ח״ו יהי׳ אחריתינו אבל כ״ז לא שמנו על לבבינו
א עזבנו דרכינו ועקלקלות מחשבותינו הן במצות שבינינו למקום ב״ה והן
מצות שבין אדם לחבירו עד שנגרשנו מארצינו ארץ הקדושה ובגלות המר והנמהר
קושי עמדנו על חיינו בלחם צר ומים לחץ כלכלנו נפשינו וצעקנו אל אלקינו
יישיב מעמדינו ויחזירנו לארצינו ונכמרו רחמיו עלינו להקל עולינו מעל שכמנו
הרחיב גבילינו ונתן אותנו לחן ולחסד בלב המלך ושרים והמה שלוחא דרחמנא
שלוחינו והמה יתנו לנו (עמאנציפאציאָן) להיות לנו כל הזכיות כשאר תושבי
רינתינו ואם אמת לעניני הגוף היא טובה גדולה לנו ותודה רבה חייבנו להם
בל נפשינו עגמה עלינו א״כ ח״ו בלב המלך ~~מחים~~ הקב״ה שנהי׳ עוד זמן רב
ארץ נכרי׳ ולא במהרה נזכה לחזור לארצינו ח״ו א״כ איפה השמחה מה זו
שה הלא רק שם בארצינו ציוה ה׳ את הברכה האמיתית ברכת הנפש והיים
ד העולם שם הדביר והיכל שם המזבח והכהן המקריב שם הארון והסנהדרין,
עק מרה בלהבות אש ; רבותי ! לא אוכל עוד לשום מעצור לרוחי נאלצתי
הטיח דברים כלפי מעלה ,איך האלטס ניכט מעהר אוים איך מוסס מטיח דברים
לפי מעלה זיין ,מה לו לאב שהגלה את בניו מה חסר לו לאבינו שבשמים
ואם סעהלט איהם׳ אשרי למלך שמקלסין אותו בביתו כך בתורה ותפלה ומה
ם בארץ נכרי׳ אבל אוי להם לבנים שגלו משלחן אביהם אתה ה׳ לעולם תשב
סאך לדור ודור ואין החסרון מגיע לך אבל למה לנצח תשכחינו תעזבנו
אורך ימים ! ועה בבכי ונמס כל לב וסיים דרושו לזאת אחיי ועמי נשא לבבינו
נפינו יהי׳ שטוחות אל אבינו שבשמים נא תרחם עלינו להחזיר אותנו לארצינו
ומה נהי׳ סמוך על שולחן אבינו כי לא יזנח לעולם ה׳ ונצח ישראל לא ישקר
ובא לציון גואל בב״א :

אוד הי׳ מהדר בעשותו מצוה לעשות אותה באופן הנאות ובשלימות האפשר
בדקדוקי׳ ופרטי׳ וכגודל ערכו בתורה וחכמה *) כן בקיום המצות הידר וטרח
השתדל לקיים זה אלי ואנוהו והפעולה תעיד על הפועל והחלק יעיד על הכלל
ף גם שקנה בדמים יקרים את ספר התורה הנזכר למעלה אשר כתב רבו המובהק
גאון הקדוש רבי נתן אדליר זצ״ל עוד זאת קיים ואתם כתבו לכם את השירה
זאת ע״י סופר מומחה ומובהק מהו׳ זוסמאן ד״ל וזקיני זצ״ל למד עמו כוונות
שר יכוון א״ע בכתיבה וסודות האותיות אשר יכוון בהן **) ולתשלומין נתן לו
ודם הכתיבה עשרים אדומים ולגמר ועיקר תשלומין נתן לו עוד מאה אדומים
דוקאטען) מלבד זה קנה זקיני זצ״ל כלי קודש של כסף גדולים ויקרים עד שעלה

איש אי׳ העיז נגדו והרע לו באיזה ענין ואמר קדוש זקיני תמה אני כי לא עלה על זכרוני
שעשיתי מעולם לאיש ההוא איזה טובה והנוהג שבעולם לשלם רעה תחת טובה ומאחר
שלא עשיתי עמו טובה איך ירהיב בנפשו לעשות עמי רעה וד״ל.

) פעם אחת בין מנחה למעריב בא מהו׳ זוסמאן סופר הנ״ל מחדר זקיני החוצה ועמדו שם בעלי
תורה ואמר להם ב״ה שאני יודע האל״ף בי״ת ושאלו אותו מה זאת הלא איש תלמודי
אתה ויודע יותר מזה וגילה להם שזקיני למד עמו כוונות האותיות אשר יכוון בכתיבה !

לדוגמא

לו הס"ת לאלף זהובים כסף כה הידר במצוה זו ובערך זה הידר נ"כ בשאר מצות על צד היותר נאה ומהודר *)

צדקת פזרונו אין לו שיעור מעולם נהג עצמו ליתן חומש צדקה מכל אשר לו ולמה ת"ח נתן סך מסוים קבוע בכל שבוע ושבוע לצרכי ביתם וכן לרבנים במקומות אחרים אשר ידע כי הלחץ זו הרחק דוחק אותם ולספר מרוב צדקותיו עם תלמידיו תקצר היריעה מהכיל ויען כי ראשי העיר ראו והבינו גודל צרכי

*) לדוגמא אספר נא כמו: ביום אחרון חג של סוכות, אחר תפילת הבוקר, ושיעורי הישיבה לימי הסתיו טרם נסדרו, כי החלו מראש חדש חשון, ישב הרב בחדרו לבדו, וקרא בהשאלות הרבות, שהריצו אליו מרחקי ארץ, למען השיב לשואליו דבר. כמעט קרא באחת, מהן שתים או שלש דלתות, והנה . . . קול דפיקה קלה וחלושה, כדפיקת עני, הבא לפשט יד לעזרה שלא יעיז להשבית מנוחת גרי הבית, נשמעה על דלתו.

הן, השב הרב בלבבו, חג האסיף עת שמחת הנפש וחדות ה', המס עבר, ותור הסתיו, ימי הקרח והכפור, קרה וצנת שלג, הגיעו ובכן — נגלה מעל כל ספק, כי עני הוא העומד על הפתח, הבא להודיעו את מצבו הרע, — כי כל נגעי ופגעי בני עדתו אליו הקריבו, כי כאב רחמן היה להם — ויקם מכסאו וימהר להביאו הביתה, למען קבל פני ה' העומד לימין אביון.

בפתחו את הדלת, ראה עומד נצב לפניו, את ראש־הקהל־קהל־עדת־פרעסבורג העשיר והנכבד מכל בני עדתו „פלוני אלמוני" אשר כל שעלי רגליו אך רוממות וכבוד יביעו.

פה כוזבה השערתי — אמר הרב אל ראש־הקהל — בחשבי את העומד על הפתח לעני ונכה רוח! משנים רבות לא נעלמו ממנו מצעדיו הסכונים, גם דרך דפיקותיו בסורו אלי, והפעם שנה את טעמו ותרגלו.

„רבי" — השיב ראש־הקהל — „נבואת אמת בפיהו; משפטו אשר יתרץ מספק, אפס אמונה, ויתר ממשפט בפי גילוי הברור והודאי, הירשני לדבר רגעים אחדים אתו לבדו"?

תחת תת מענה, סגר הרב את הדלת מלפניהם, ויבקש את אורחו לקחת לו מקום לשבת. האחרון ישב דומם, שאיפת רוח אפו נעצרה, משברון לב וקצר רוח. לרגעים אחדים, ואחרי שבה מעט רוחו אליו, התמלטו מפיו המאמרים המעטים, הבודדים ומקוטעים האלה: דבר סתר לי לרבי ולעצתו אחכה; איש אבד, אמלל ונואש אנכי; ידי מטה עד מאד, ומצבי ירד עד הדיוטא התחתונה.

הרב נעוה משמוע דבריו אלה, ויבט בחרדה בפני אורחו הזועפים; לשוא נסה להביט בעיניו, בראי נפשו, כי השפילן כחטא לארץ; רק נחרת רוח אפו הנסהרה, הקשת עצבי צעדיו החזקה ומטהו המצופה כסף, אשר נענעו הנה והנה בידיו הרועדות, העידו למדי כי אומלל הוא.

„מה תמאתך כי רבה, ועונך — כי גדול מנשוא" — שאלו הרב בקול נסוך — „כי תהיה לאבד עצות אשר ישועה רחקה ממנו"?

פני הנשאל האירו מעט, ויבט בבטחה בפני הרב ויאמר: „פשעי לה' — הודות לו, כי לא ארע, ויא הטאתי נגדו הפעם, כי־אם מצבי הרע, כי כל הוני ורכושי אבדתי, לא באשמתי בענין רע, ואשאר עני ואביון".

— „רק את כספך אבדת, וכבר הנך אובד עצות ואומלל? התלויה עצמותו של האדם בכספו, אשר באבדן זה יאבד אתו יחד"? הוסיף הרב לשאול. — האהבה, נשיאת־הפנים והכבוד אשר בני העדה מנחילים אותו, כי לבדו הם ולא לכספו. הוא אמנם השתמש בכספו להחזקת לומדי תורה, להשביע רעבים, להלביש ערומים ולרפא חולים, בכל זאת הגדולה והתפארת רק לו לבדו ולא לכספו, אשר על ראשו ינוח? הוא גם עתה, וישאר עוד לנצח, עשיר ונכבד, אם גם אפס כספו. ויען הרב אל הדובר בו ויאמר: סלח נא, בזאת חטא בשפתו בהראותו, כי ממונו חביב עליו מגופו ונפשו רק אליו נשואה. יספר־נא לי את כל הקורות אותו מהחל ועד כלה ואשמעה.

בדבר הרב — בהכמתו — דבריו האחרונים האלה כמתפרמר עליו, העביר עצבוני מעל פניו, והלצהו מנבכי היאוש ויעודד איתו לבטוח בו בעצמו, ויאמר: ערבתי בסכומים גדולים בעד אנשים סוחרים בעלי בריתי, ועתה הפסדתי את יתר פלטת כספי על ידי עסקים רעים, ומסבות התפוכית שונות ירדפוני על כל מדרך כף רגלי, והנני נכון — למרות רצוני — למועדי־רגל לנושי הרבים."

הרב

רצדקית ודברים טובים ע"ב בשנים האחרונים הסכימו שלא יהי' עוד גבול יקצבה לשכירות שלו רק ככל אשר יחפוץ יבקש מקופת הקהל בלי שום חשבון ודבר זה א"ר נ"ית לזקני ז"ל כי מרוב צדקותיו לא רצה לפחות ולצמצם ולהשוב

[illegible] לשמיעה זאת. ויפסיקהו לאמר: למדרגה זאת לא [illegible]

אמן, — השיב ראש הקהל — מי יתן איפוא ויסכים ה' על ידי; אבל קצרה בינתי להבין איך אהלץ מן המיצר. אשמע עצת־רבי תשובה בזה. לי היתה לאל ידי, כי עתה נסעתי סחר לייפציגה אל שוק נחשת־קלל — מעססע — אבל האמינו לי, כי אין לי אף להוצאת הדרך, כי כל אשר יכלתי לעשות עד השעה הזאת עשיתי, ועתה אובד עצות אנכי. ואם גם אמשש את כל כלי, ולא אמצא אף עשרה זהובים.״

— היודע איש ממצבו?

— לכל חי, זולת לרבי, גם לאשתי עוד לא גליתי; כי אמרתי, דיה לצרה בשעתה ובני ביתי ירגישו בזה בקרוב. ואם גם לא אסע בשנה הזאת לייפציגה יודע בקרב הימים גם לכל.

— כמה כסף נחוץ לדרכי?

— בשנים הקודמות, כאין וכאפס נחשבה לי הוצאת דרכי, לעומת צרור הכסף הגדול אשר הביאו העסקים הרבים והשונים אלי. ועתה אשר צלחתי ריקה ומאומה אין אתי אף הוצאת הדרך תחשב לנשגבה ממני ולא אוכל לה.

— על כל פנים כמה תעלה הוצאת דרכו?

— למצער מאה זהובים.

— מאה זהובים אינם סכום רב. אנכי אלונם לו ויסע סחר אל השוק; ואנכי מזהירו שיגמור את העסק הראשון אשר יבוא לידו, ולבי סמוך ובטוח כי יראה ברכה בו, ובשובו הנה יוכל להשיבם אלי. — בדברו קם ממושבו ויקח מהמלתחה שטר־מאה־זהובים — כל רכושו אשר רכש — ויושיטו אליו. פלוני אלמוני מאן לקחת מידו, באמרו, כי בארק לקחת עצה ולא כספו האחרון, וכי גם לא ידע אם יוכל להשיבם אליו. אבל הרב הפציר בו מאד לקחת, וירגיזהו ויאמר: „הידמה בנפשו, כי הייתי מלוהו סכום כזה, לולא ידעתי אל נכון, כי במהרה בקרוב יושב באמתחתי? אחת היא לי, אם יונח הכסף במרוצת ארבעה השבועות הבאים במלתחי או בצלחתו, ויתרון האחרון מן הראשון, כי אקיים על ידו מצות גמילות חסדים. עתה אל יתמהמה עוד הנה לבלות זמן על חנם, והכין עצמו אל הדרך״. ככלות הרב לדבר אחזהו בידו וילחצה ויליהו עד הפתח.

— מה אשיב לו תודה על כל תגמולו עלי? — שאלו פלוני אלמוני בעינים רטובות מדמע.

— בשם ה' לי אל תתן תודה! הנעלם ממנו, כי גם רבית דברים אסורה, עם דעת חז"ל, לנו? ואם כה יעשה, ונאלצתי לשוב לקחתם מידו. ילך, אל יעמוד פה. ישועת ה' כהרף עין והרבה שלוחים למקום וישלח מלאכו הטוב לפניו. בלכתו לוהו הרב ושפתיו נעות ברכת כהנים המשולשת, וישב אל חדר שבתו התחכמוני.

מלא תקוה וחיים חדשים עזב פלוני את בית הרב וירגיש כאלו גולל אבן כבדה מעליו ויתחיל לבטוח ולבו נמלא מתנחומות אל ויקו לימי אורה וישועה, בו בעצמו. וירגיש עצמו כנולד מחדש, ובבטחה ועוז אץ לדרכו ובעבור ימים מועטים בא לייפציגה. בסור, כדרכו, אל מלונו הקבוע, פגש שם את מכירו ומיודעו, בעל ברית מסחרו מימים ימימה מר יאעלזאהן מהאמבורג ואחרי פרישת שלום אמר האחרון אליו: „מה האושר! כי התארחתי הפעם אתו הנה. לי דבר עסק טוב עבורו, אשר ישתכר על ידו סכום רב, וישוה גם לי, כי אגמור את הדבר בהקדם האפשרי, לרגלי נסיעתי הנה באה עבורי אניית־משא־קאפפעע מבראזיליען, מהמין המובחר ובמקח היותר זול, ואף אמנם כי יודע אנכי, כי עד מהרה יעלה השער אבל לא אוכל לחכות עד העת ההיא, כי עלי לגמור עסקים טובים אחרים בכסף מזומן, לזאת אתן לו את העסק הזה במחיר אשר הושת עלי ואתן לו גם את החשבון המקורי. מחיר הקאפפעע עולה כארבע מאות אלף זהובים, וכשלשת אלפים זהובים שכר הובלה ומס הממשלה. יתן לי את הסך הזה בשטרי־חוב לפרעון בזמן שני חדשים, אשר כמזומנים יחשבו בשוק המסחר. אל יחשוב הרבה, רק ימהר לגמור את העסק, ואם ימצא שמץ הפרזה בדברי, בידו לבטל את המקח בכל עת ושעה. אולם אבטיחהו נאמנה, כי אם יחכה מעט ועלה המחיר פי שנים ועל כל פנים — ירחיק מהפסד וקרוב לשכר היא.

ובכן נגמר? ויאחוז יאעלזאהן את ידו לכרות עמו ברית המסחר.

מחשבות אולי הוציא ובזבז יותר מדאי ג"כ לא חפץ אבל הם לגרמייהו עבו
ולא דקדקו אחריו כלל :

גם כבדו אותו אלופי הקהל לעת זקנותו בכסא כבוד הנקרא (זוענפטע) אשר ב
ישאו שני אנשים את הארון אשר נושא את נושאיו ה"ה זקיני זצ"
יישבו שני אנשים אשר יעמדו הכן לישא אותו בכל עת יציאתו מביתו לביהכ"

פלוני אלמוני" ידע אמנם מאז ומלפנים לסוחר נאמן ויבן גם את טוב העסק אשר נתן לפנ
לענות בו כי יביא בכנפיו ברכה למדי. אך בידעו את מצבו הרע, כי כל רכושו עלה רק לעש
שמונים זהובים, וגם המה אינם שלו רק לויים אצלו מהרב, ירא לשלוח ידו הדלה לסחור גד
כזה, רק — הבטחתו לרבו הרמ"ס: כי יגמור את העסק אשר יבא אל ידו ראשונה, כוסף ש
תקותו אשר שעשעתהו, כי על ידו יוכל למצער להשיב חלואתו לרבו. עודדה אותו להשליך יהב
על ה' והעסק נגמר. בידים רועדות חתם פלוני את שטרי החוב על סך 375.000 זהובי
ויבטח בה' ובברכת רבו כי יצליח.

ובעבור שמנה ימים שב יאעלזאהן שנית אל הדירתו, ויאמר אליו: לי עוד עסק מ
עבורו, אשר ירויח מיד אל יד סך 50.000 זהובים במזומנים; יחזיר לי את הקאפּיטאַל אש
מכרתי לו, כי מחירו עלה עתה מאד, ואוכל למכרו בריוח 100.000 זהובים ונחלקה בינינו א
הריוח.

— לדאבוני — השיבו האדון פלוני— לא אוכל למלאות משאלתו הפעם, כי כבר באו
בדברים עם שני סוחרים ויאותו גם כן לשלם את המחיר במזומנים, ובכל רגע אחכה לבואם הנ
לגמור את הדבר.

בדברו נפתחה הדלת ויבואו שני הסוחרים ויאיצו בו לכלות את העסק. יאעלזאהן גם
להוסיף על המחיר אשר אמרו הם לשלם, אבל הם לא נסוגו אחור ויוסיפו עוד ליתן, ויאלץ
לגמור העסק עמם. מזה השתכר מאה אלף זהובים ויקבל המחיר במזומנים, ויכפר פני יאעלזאה
במתנת 10.000 זהובים בעד הפסדו.

וההצלחה האירה לו פנים בכל מעשיו שעשה בלייפציג ובכל אשר פנה השכיל והצליח
גם לאחד מבעלי חובותיו אשר היה חייב לו הון כביר ופשט לו את הרגל עמדה השעה, וישב
את מחצית חובו עתה. פלוני אלמוני היה לעשיר שכמהו לא היה גם בחיותו במדרגת העליונו
ויהל לחשוב מחשבות להשיב גמול לרבו החת"ס. ובהיות שהרב היה אחד המבינים היותר גדולי
על אבני חפץ קנה עבורו טבעת משובצה אבן יקרה מאד לתתה במתנה לרבו.

בשובו מדרכו פרעססבורגה, עוד טרם צעדה רגלו על מפתן ביתו סר אל בית הרב, אב
אז לא מצאו יושב לבדו בחדרו, כאשר בביקורו האחרון, לפני ארבעה שבועות, כי־אם עוד ש
צעירים ישבו על ידו ויתוכחו יחדיו בסוגיא עמוקה, ובהתעסקם בה לא נשמעה הבאתו על הדל
עד שנה ושלשה למותר היה לרבינו משה לשאלו תוצאות דרכו, כי זיקי השמחה אשר חברי
מעל פניו העידו לכל המביט בם רק בסקירה הראשונה. התלמידים העתיקו מושבם הלאה, לבלי
התבטל מלימודם, כן הנמיכו מעט את קולם.

— קודם כל — אמר פלוני אלמוני אל הרב — אשיב לו את הלואתו סך מאה זהובי
ברכת רבי נמלאה במדה גדולה כזאת, אשר לא אוכל לתאר באומר ודברים ולכן באתי אליו ע
טרם ראיתי פני ביתי. עוד בלילה הזה אספר לרבנו מכל אשר מצאתני ולא אלך מביתו טר
ארחש לו תודות וברכות מאליפות על חסדו הגדול אשר לא ישכח לנצח ממני, ולאות תודה קטנ
הבאתי לו הטבעת הזאת למזכרת עולם.

— אבן מבריקה כזאת לא ראיתי עד כה — אמר הרב בשמחה גלויה ועליצות יתרה
יחידה היא, אין שניה לה באבני אנשי עדתי; ומשובצה — מעשה חושב. אשר לא ראיתי כמו
ואחרי בחנו אותה היטב הוסיף מהללה כי אין דוגמתה.

כמאושר בארץ היה פלוני אלמוני כי מצאה ידו להשיב לסטיבו, דבר אשר ימשך את ל
וישביעו עונג.

החזיון הזה עורר תמהון והשתוממות גדולות בלב שני הצעירים ובחידה סתומה הי
הדבר להם.

„כנראה" — אמרו הצעירים זה לזה — „לו ראש הקהל מרבינו, סך מאה זהובי

ייפלא

ו שאר מקומות אשר חפצה נפשו לילך שמה למען לא ישרה א״ע יארך ב...
ברגליו לא יבוא :

ל דרכיו ותהלוכותיו הי׳ שרשם ויסודם בהררי קודש בתורת משה איש א...:
בכל דבר וענין חקר ודרש למצוא לו סמך וייסד במצות התורה ובספ...
ו בדברי חז״ל ועי״ז כל מעשיו ופעולתיו על אדני פז הטבעו ...

—

יפלא איפוא, שעשיר גדול כמוהו יצטרך לעשות הלואה מרבנו העני ? וביותר תגדל פליאתנו כי קה רבינו את הטבעת, הלא רבית גמורה היא״ ?

בישבם מעט כנבוכים לחש אחד לרעהו : חובה קדושה עלינו, לגלות אזן רבינו על הדבר זה ולמנעו מעברה.

„הסכם אתה — השיבו השני — הנלמד לרבינו תורת ה׳ אשר ידעה יותר בשנתו אשר אנחנו בהקיץ, זה הלא יהיה לנו למזכרת עון, אשר לעולם לא נכפר כפרו.

„במקום שיש חילול השם, אין חולקין כבוד אפילו לרב. הורינו הכמו... שפתי הראשון דברו — ראה והבט שמחת רבינו את הטבעת, עלינו לעשות דבר קטן, נקרא בקיר את התיבה בית ! : וזאת הובתנו עליו״...

„אולי תצדק בדבריך — השיבו השני — בכל זאת לא נבהל ברוחנו, למתוח קו ... ל רבינו, עד צאת ראש הקהל מן הבית. וידענו כי הגיע זמן קריאת מראתנו על זה, ונכבדנא ...ראה.

עוד עברו רגעים אחדים אשר הרב הביע בפה מלא ובשמחת לבב תהלה החפץ, ויפן אל ...איש הקהל ויאמר אליו : אשנה את דברי, כי הון יקר והפץ נעלה במוהו לא ראיתי, ידי הביאה ...רי טרם הלויתי איתי את הכסף, כי אז לקחתיה מידו בחפץ לבב. ועתה לא איכל לקבלה מידו ...י רבית הוא ; קחה והנה לאשתך, והשמח לבה מאד, כי תמצא חפץ בה בכל מקום בואה.

לשמע זאת, הפיל — ראש הקהל — כשתי ידיו על ראשו, וידבר קשות אל עצמו : ...בער ועם הארץ אנכי, בשתי ונכלמתי להרים ראשי, בהטעיתי את עצמי בעבירה מפורשת בזאת. ...נראה, חפץ ה׳ היא, לשלם בעצמו שכר טוב לרבינו, חיי בטובו ברי כל השבת הזה ומתנה ...מני. ישלם ה׳ פעלו ומשכורתו תהיה שלמה מה׳ ; ויפרד מעליו וילך אל ביתו.

בהיותם, הרב ושני תלמידיו הצעירים לבדם בבית, פתח הגדול את דברו ויאמר : ...א אדוננו מורנו ורבנו על אמרנו לפני הפעם. כי אותה השמחה הגדולה את הטבעת, אשר ...בידי הראה, כחמש רגעים לפנינו, הביאנו, בהשקפתנו הראשונה להשיב חלילה תועה על רבנו ...להרהר אחריו בעון רבית החמורה, ויהונו הציקתנו להיות לו למזכיר עון, עתה ראינו ונוכח ...וסים מעשהו על תחילת מהשבתו, כי נקי הוא מכל כתם ושמץ, אבן יפתר לנו רבנו החידה ...המתומה : מדוע זה שמח עליה ככה, ויטעה גם אתנו גם את ראש הקהל לדמות כי דעתו היתה ...קבלה ?

„שאלתכם נאמנה״ — השיב הרב — בחרדת קודש והתרגשות פנימית וכמשפטו תמיד, ...הדי דברו מפורי ורבי הגדול) אמר : המדה הנכונה הזאת, זכיתי ללמוד ממורי הגדול, הוא ...אמתי רבינו נתן אדלר זצ״ל בהמאורע אשר בא אל ידו : בעודנו בפראנקפורט, עיר מולדתו, יאציק ...ים על ידו, קרה מקרה כזה : על עדת עיר אדעניאלד הקטנה, הלשינו צוררי ישראל והעלילו ...רשע וכל בני העדה היו נכונים להגרש מהעיר. העיר הזאת היתה על אחוזת השר מדאלבערג, ...שר בין אוהבי ישראל ... גם פני מורי הגאון מהר״ן אדלר ז״ל ; כהודע זאת להעדה ...איש ... שלחה שלוחים ... הגדול, כי ימליץ טוב עבורה לפני השר, כי כל הונם רכושם ...נפשם צפוים היו לרעה. השלוחים הגיעו לעיר פראנקפורט, חצי שעה לפני קבלת שבת הנוכה, ...עת ההיא לא ישב השר שם, כי העתיק מושבו אל נחלתו הסמוכה לגעלנהויזען, במושק שלח ...ורי לשכור עגלת־מסע ליסע כל הלילה, למען יקדים לבא מחר בבקר אל השר, ולא נמצא בין ...ל בעלי העגלות אף אחד שיאות ליסע עמו בלילה הזאת, כי השלג כסה פני הארץ בגובה ...־3 רגל, והקור — הזק מאד. ומורי היה אז איש רפה אונים והלוש מאד ולא יוכל לסכן עצמו ...עשות דרכו בעגלת־חלקה — שליטטען — גלויה, — ובעגלת־אפנים מכוסה לא אבו בעלי ...העגלות ליסע כי יראו פן יתעכבו בין ערמות השלג. נכבדי העיר יעצוהו, להכות עד אור הבוקר ...לבלתי והמית עצמו בסכנת דרכים, אף הוא אמנם אזני משמיע עצתם, באמרו : „מצוה הבאה ...ידי ... ...בכל רגע ורגע שאני מתמהמה אעבור על „לא תעמוד על דם רעך״, ורבו

פנה

הקדוש מ"ש הק"א במלך ישראל והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו הכונה
המלך ידבק עצמו בתורת אלקים וישאו בחיקו תמיד ואז יקרא בו כל ימי ה
ימצא כתוב ורמז בו כל אשר יקרה לו בימי חייו ותהלוכותיו יהיו שרשם ויסו
עלי תורת אלקים ומשם תדרשנו. — וכן הזהיר לבניו ותלמידיו כי לא המדר
עיקר אלא המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם יהיו במצות התורה וי
מיוסד על דחז"ל ואין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה שכל ד' אמות שהו
ופוסע האדם יהיו מיוסדים עפ"י ההלכה ורגיל היה לפרש ד' אמות מלשון יש
למקרא היינו שורש ויסוד והד' אמות המה ללמוד וללמד, לשמור, ולעשות
י"ל ד' מדרגות פשט, רמז, דרוש, סוד כנ"ל: *)

פנה לאחרונה אלי ויצוני במפגיע להזמין עבורי עגלת בעד כר סחור ושר יושה, ולבלתי
אליו ריקם. ואנכי הבאתי אליו עגלה רתומה לשני סוסים חזקים ולא הרגשתי עד אשר קחני ע
להיות בן לויתו ונסע לדרכנו. לרגלי נסיעתנו זכיתי לראות גדולת רבי. ולא יאומן כי יסו
בשבתנו בחשבה למדנו על פה, ואשתומם לשמוע מפיו הקדוש, בקיאותו הגדולה להגיד בע"
כל ספרי הראשונים בלשונם ממש, כקורא מתוך הספר, ומי ישמיע תוקף גדולתו ובקיאותו
הש"ס. כרגע שעשוע אחד היה לנו מסע של ארבע שעות תכופות. פתאם עמדה העגלה בער
שלג ולא יכלה למוש ממקומה, הרפקן ירד ממושבו ויודיענו: כי צללנו בתהום שלג רב וחס
עיפים מאד ולא ידע עצות בנפשו אנה לפנות. ועל פי עצת רבי אסר הרפקן סוס אחד וי
לכפר הקרוב להביא עוד סוס אחד או שנים לרתמם בעגלה ורבי תוסיף לו 5 זהובים מ
ההוצאות שתעלינה, ואנחנו עסקנו בתורה. וכעבור שלש שעות שב הרפקן ברתיסתו החרשה,
ברתמם בעגלה קפץ מורי מהעגלה ובחפזו נפלו מנעליו הרחבים והחמים מעל רגליו וישארו ב
העגלה והוא בבתי רגליו ממשי הדקים בתוך השלג וירקד וידלג כעלם רך וצעיר בשמחה גד
ועצומה אשר מעולם לא ראיתי כמוה. כמשתומם הבטתי עליו ולא יכלתי להבין מה נהיה פת
עמו שמחה, ואת מה זו עושה? וביחוד לא עצרתי כח לראות רפה אוניו וחלש גדול כמהו עומד
בצנה שלג; ומבלי דבר דבר קפצתי מהעגלה ואקחהו בחוזקה ואכניסו אל תוך העגלה. אבן
סהר שנית לרוץ מתוכה ויקרא בקולו אלי: „האינך רואה"? וירמוז באצבעו על הרתימה,
גונחתי סבת הדבר, הרפקן לא השיג בכפר כל סוס יביא שורים תחתיהם וירתמם אל הסו
ואהאן, קראתי בשמו אל הרפקן ואומר: רתימת שני מינים אסרה תורתנו לנו, לך שוב
הכפר והביא שני סוסים ושכרך נשלם, גם בעד טרחתך זאת בכסף מלא.

בשובנו אל העגלה שאלתי את מורי על שמחתו הגדולה כך עד שלא הגיד לי אף
הדבר וירמוז רק באצבעו.

„העוד תשאלני"? השיבני מורי בתמהון. אתה יודע, כי אנשי עירי לא נתנוני לע
דרכי בלילה הזה, ונסעתי למרות רצונם. עתה ראה כי שלם ה' לי שכר מצוה הזאת במצוה א
ושכר מצוה מצוה) אשר בשבתי בתחומי בפראנקפורט מעולם לא באה אל ידי לקיימה ה
שמחתי!

לסותר — אמר רבנו משה סופר לתלמידיו, — לספר לפניכם כי הצליח רבי בשליח
אבל המאורע הזה, אשר בא אל ידו לפני ארבעים שנה כמו חי נצב לפני ועד כה לא זכיתי
אני לבוא בנסיון כמהו, עכשיו בא מקרה לידי, ולא אשמח בו? האפשר לרב כי יבוא נסיון
לקיחת רבית לידו? בלתי נפרץ הוא כי לרב יהיו כסף להלות לאחרים. ומי זה יעוז לתת
רבית. עתה כי בא לידי ואשמח בו מעין שמחת רבי במצות כלאים שבאה לידו.

אחד משני הצעירים הנזכרים היה בנו השני של רבינו הר"ם סופר, הגאון ר' ש
סופר ז"ל, אשר היה לאחרונה אב"ד בק"ק קראקא.

(גושא דעובדא ידענא יגם נדפס בהדגל והעתקתיו משם.)

*) אמר הכותב: אציע דבר יקר מקדוש זקיני ז"ל על ד' מדרגות הסלם שראה יעקב אע"ה וזלה
והנה סלם מוצב ארצה, במדרש סלם זה סיני עיי"ש, וכ"ל לרמז בזה ענין נאה ממה שו
השי"ת, כי הנה חלקי מדרגות התורה הם ארבעה, א' הלומד תורה והלכות כמו שנתבו מאת
מן הספרים ואינו רואה להדש בה דבר, וזה אינו נכון כי ה' חפץ להגדיל תורה ולהאדירה
מלבד התורה שניתנה לנו עוד צפון לישראל ונושי מה שתלמיד ותיק מחדש בכל יום ו
והוא

ציע פה מקצת הנהגותיו הקדושות מראשית השנה עד אחרית שנה : בליל ר״ה
בבואו מביהכ״נ באו עמו חשובי העיר ודיינא קרתא בראשם וברכו אותו
ברכת שנה טובה והוא דרש לפניהם על קרא למען ירבו ימיכם ופי׳ ג״כ בהמשך
ש בספרי על מקרא זה וכן הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ובירך
כל בני הקהלה ברכה כללית. בסעודה תביאו על שולחנו כל המינים המובאים
ש״ע או״ח לאכול לסימני טבא וסלקא (קרויט) כרתי (באָריי) בדקו אותן תחלה

א עודנו גנוז אצל נותן התורה ית״ש, וזהו כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אעפ״י
לקחי טוב אשר נתתי לכם ממש והיא עתה תורתכם כי לא בשמים היא מ״מ תורתי מה
שתייר עדיין אצלי חלק כל ת״ח ות״ח אותו אל תעזובו ג״כ, הזהיר פה מלעסוק רק בחלק
קרא לקח רק להיות מהדש חדושים טובים. ונראה מ״ש מרע״ה יערוף כמטר לקחי ירצה כי -
טבע רוב האנשים אנשי הזמן שמחים אלי גיל להקשות ולפרק ולפלפל ידלג כאיל פסח ואינו
צה ללמוד לשמור ולעשות ולית דין צבי לסילף. ונראה דעל כל כיוצא בזה נאמר ועצר את
שמים ולא יהי׳ מטר והאדמה לא תתן את יבולה. כי חז״ל אמרו בתחלת הפרשה והיא והי׳
שמוע תשמעו אם שמוע בישן תשמעו בחדש ואם תפנה לבבך שוב לא תשמע. וכן אני רואים בחוש
אנשים כאלה סבלים כל ימיהם בציקת שבר שלהם ולכשיזקינו אבדה ונסרחה חכמתם וגריעים
קני ע״ה דלא נאבד מהם אלא שכלם ותבונתם אבל יודעים הם במה הרפתקא״ת דעדו עלייהו
ן חכם כבעל נסיון משא״כ הנהו אנשים מה שלומדים שוכחים וח־טתם לא עמדה להם ונמצאי
ת מכאן ומכאן — והנה החדשים האלו שמחדשים בתורה נקרא בשם מטר היורד מלמעלה
רוות הארץ כדכתי׳ ועל העבים אצוה מהמטיר עלי׳ מטר זה נאמר על שפע אלקי השכלית
דע, וע״כ כלפי שאמר בעושי רצונו אם שמוע בישן תשמע בחדש אמר עתה באין עושי רצונו
יפתה לבבכם וישן מפני חדש תוציאו ואז סופו ועצר את השמים ולא יהי׳ מטר הם דברים
בליים הנ״ל מעם זקינים יקח ואז לא ישאר לו מאומה כי האדמה לא תתן את יבולה. היינו
לק הנקרא לקח גם לו לא יהי׳ — נחזור לעניננו כי מטבע האנשים להבב החדשים
תר מחלק הנקרא לקח ובאמת לא כן הוא כי כל יום יהי׳ בעיניך כפרוטגמא חדשה
כ אמר מרע״ה יערוף כמט״ר לקחי חלואי יהי׳ לקחי היא תורה הניתנה מן השמים יהי׳
יניכם כמטר שהם החדשים שכל אדם מופנה, נמצאת למד כי ב׳ חלקי התורה האחת נקרא
קח והשני מטר וכשאדם עוסק בשני אלה לשמו בישן ובחדש לשמה, זוכה לשלישי סייעתא
שמיא ונתקיים בו חכמת אדם תאיר פניו שרוה״ק הופיע בקרבו וע״ז נאמר וראו כל עמי הארץ
שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך ואחז״ל אלו תפלין שבראש וכתב בעל הטורים כי שין שבתפילין
מוזת על זה כי שי״ן ר״ת שם י׳ נקרא והיינו דאחז״ל תורה מכרזת עליו בחוץ ואמרו כל
ם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים באופן שכל העם יודעים כי חכמת אלקים בקרבו וממנו
אל מדרגה ד׳ למעלה מן הכל להיות חופה בצל הקב״ה ושכינתי׳ והיא המדרגה שכתבתי
נ״ל פ׳ תולדות גבי יעקב אע״ה שהי׳ יושב אוהלים תרין שבכתב ושבע״פ וע״ז כתי׳ וסוכת תהי׳
ל וב׳ פעמים סוכה גמטרי׳ יעקב הם ב׳ סככים הנ״ל, לכן כתי׳ בסכת תשבו לשון רבים יחוד
ה ושכינתי׳ וכבר כתבתי בספ״א שע״י אהלים של יעקב הוא עומד נגד חיבור ס״ם ונוקבי׳ של
ו, ולכן סכת גימטרי׳ ת״ף כמו לילת נוקבי׳ דסם, ועפי״ז פירשתי דברי יעקב אנכי איש חלק
שו אחי איש שעיר ר״ל יעקב אע״ה מענוותנותו חשב שלא זכה אלא לסדרגה הראשונה שבתורה
זיא לק״ח ואיך יעמוד נגד עשו מרכבה לס״ם ונוקבי׳ לילי״ת וזהו איש שעי״ר גמטרי׳ תק״פ
ם ונוקבי׳ ואנכי איש חל״ק אותיות לק״ח, ולכן עלי קללת״ך גמטרי׳ תק״פ כנ״ל — ומעתה
וא אל המכוון בעזה״י כי סיני הוא הסלם בעצמו מדרגה ראשונה משליבת הסלם היא לק״ח
״ל, אח״ז מדרגת מט״ר לכן אותיות אחר לקח המה מט״ר להיותו מדרגה שאחרי׳, אח״ז זוכה
ם ה׳ נקרא עלי׳ וכבר כתבתי כי הוא שי״ן ר״ת שם ה׳ נקרא לכן אותיות אחר מט״ר שי״ן,
ח״ז מדרגת סכ״ת לכן אחר שי״ן תמצא אותיות סכ״ת נמצא ד׳ שליבות לסלם בא״ב זה אחר זה
לק״ח מט״ר שי״ן סכ״ת וכולם מצורף וא״ז בא״ב.
נה ג׳ מהנהו מדרגות ישנם ג״כ בטומאה לקח ומטר כבר כתבנו בלומדים שלא לשמה, ומכ״ש
סכת שיש משתופת בסכת הנחש ולא יזכרו כ״א במדרגה השלישית שם ה׳ נקרא עלי׳ אז
ל לטובה. לכן סלם ר״ת שלשתן סכת לקח מטר ראה יעקב שלשתן אסנם. והנה ה׳ ניצב
עליו היא שי״ן שם ה׳ נקרא עלי׳ ואזי הכל לטובה עבדה״ק.

מתו״עס. בל״ל ב׳ שלה לו הגאון רבי דניאל פרוסנימין זצ״ל בכל שנה כלכלה מל״אה פירות הנמצאים בעת ההיא מסודרים בנוי ויופי ע״י ארים :

להשל״ך עלה אל הגן אשר אחורי ביתו ומשם נראה נהר דאנויא ואמר הפסוקים מי אל כמוך וכו׳ ג״פ ולא יותר ואח״כ ישב שם בגן ובני משפחתו סביביו והביאו לפניו פירות ובירך עליהן :

תפלותיו היו בין עמודי היכי דגרס עם תלמידיו ושארי חכמי התורה אשר קבעו מקום להתפלתם שמה. מלבד בלילי יו״ט התפלל בביהכ״נ הגדולה ואם כי היה קשה עליו לשמוע כנגן המנגן החזן *) עם משוררים בב״ז לכבוד הקהלה עשה זאת ובכגון זה אומר „הסובל ומעלים עין משוררים״ ובלילי יו״ט אחר התפלה הביאו האבות את הבנים אליו לברכם ואח״כ פירש איזה מקרא קודש מענין החג, וכן בכל ש״ק ויו״ט אחר שכבר התפלל שחרית ומוסף בבית מדרשו הלך לביהכ״נ קודם קריאת התורה ושהה שמה עד גמרם תפלת מוסף :

מיום א׳ דסליחות עד אחר יוהכ״פ התפלל בביהכ״נ הגדולה והאריך הרבה ושם אחר התפלה ואמרו שסיים אז ששה סדרי משנה עם פי׳ עין החיים למהר״י חגיז זצ״ל וחזר על כולי תלמודא בש״ס בבלי ירושלמי ספרא ספרי ותוספתא בדרך קצרה בעיון נמרץ, בימי התשובה למד עם תלמידיו ה׳ תשובה להרמב״ם, בעיוהכ״פ שחטו הכפרות שלו בעלות השחר כדעת האר״י אבל הקפיד על אחרים שלא יעשו ככה למען לא יעמיסו על השוחטים לשחוט הרבה בשעה מועטת **) ואמר כי אין חילוק מן צום גדליה עד עיוה״כ לענין זה הוין ממי שיוכל לצמצם בעלות השחר בעיוה״כ. אחר תפלת שחרית לקח עדה שלימה אשר להם התימת זקן והפירו נדריו ואח״כ הלך להדר מיוחד ובא חלוין מנעליו וקיבל נגיפה עליו והתירו נגיפתו וקודם חצות היום טבל במקוה ואכל סעודתו ותפלת מנחה התפלל בבהכ״נ ובהזרתו לביתו באו עמו אנשי העיר והכמי׳ וגדולי׳ למען יקבלו ברכתו קודם כניסת יום הקדוש ואיש אשר כברכתו בירך אותם ואח״כ אכל סעודה המפסקת ובאו בניו ובני משפחתו ובירכם בדמעות שליש וביקש מהם להתפלל עבורו ואח״כ טבל במקוה שנית וקודם כל נדרי דרש בענין קדושת היום ואחר התפלה המתין והשלים עם הציבור ספר ראשון של תהלים וחזר לביתו והמתינו שם תלמידיו ולמד עמם עבודת יוהכ״פ עד מראה כהן ואח״ז למד במס׳ אשר עמד בו וזה הי׳ נמשך עד כחצות הלילה ובקשו תלמידיו לברכם וכן עשה והוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים וביקש מהם להתפלל עבורו וכן בשחרית קודם התפלה באו הנשארים לקבל

*) בתשובתו בח״ם או״ח סי׳ ר״ה בדבר ש״ץ א׳ זלה״ק : אבל אם יראה סגלתי שירבו מחלוקת ע״ז יניח ידו כי בלא״ה אין מוציא רבים ידי חובתם בזה״ז אפי׳ בימים הנוראים כשסניח ידו על סנטרו וצועק בקול ערב הצעקתו ישמע אל ע״כ מה לנו ולו ולהם אם ידחו זה ויקחו אחר במקומו גם היא כמוהו בעו״ה ובמתני׳ ס״פ מס׳ קדושין קחשיב ההמרין רובם רשעים וכ׳ הגאון מהו׳ יעב״ץ ז״ל שיש להוסיף בזמנו השולחנים רובם ואומר אני להוסיף גם המשוררים האלו בזה״ז ואחד מרבותי הרב המופלג מהו׳ מענדל לילג זצ״ל דיין ורב בבהמ״ד בספד״ם רגיל על לשונו. ע״ד הלצה המלך זקן וכסיל הידוע בזקנותו יושב לו על כסא של ג׳ רגלים א) החזנים שמוליכו כל תפלות ישראל אל סחוץ למחנה כקדשים פסולי׳ ר״ל ב) השוחטים שמאכילו כל הקהלה נבלות וטרפות ג) סופרי סת״ם שפוסלו כל תפילין ומזוזות על ידם ודי לו לסכך זקן בזה וה׳ ירחם עכ״ל.

**) ובאמת כבר צווחו כמה גדולי׳ על זה כי כל עיקר הכפרות הוא רק מנהג והיפוזן דשוחטים אשר יש להוש שח״ו לא יהי׳ להם פנאי ודעה צלולה לבדוק הסכין כראוי וכדומה חמור הרבה יותר מיותר כמובן :

רכתו. תפלת נעילה לא התפלל לפני התיבה רק כבדו לאחר אבל בכ״ז בכל
נה כבדו אותו אלופי קהל בתפלה זו כנהוג. כל היום עמד על רגליו אפי׳ לעת
קנתו — ברכת שלום סיים בעשי״ת כמו בכל השנה „המברך את עמו״ וכו׳ וסיפר
שבמדינת מעהרן ובעהמען הי׳ חלוקי דעות בין החכמים ונחלקו ממש לשני כתות
לו אשר אמרו לברך „המברך״ נקראים „מברכיאנער״ ואשר הורו לברך עושה
שלום הי׳ נקראים „עושיאנער״ ומשלום זה נעשה מחלוקה (עיי׳ בתשובה מאהבה
ח״א סי׳ צ׳ מ״ש מזה) :

יד במוצאי יוהכ״פ עסק במצוה ובדק סוכתו אם היא מסוככת כראוי, בכל שנה
הידר אחר אתרוג גענואעזר ואמר שהמה הכשרים ביותר, מצות ד׳ מינים הי׳
קיים בכל יום בסוכתו והי׳ כאש בוערת בקיימו מצוה זו ולא אמר קודם קיום
מצות התפלות אשר נתקנו מחדש, כל בניו ובנותיו וחתניו וכלותיו אכלו עמו
בסוכה כל ימי החג ודבר פלא, איך הכיל הסוכה את כולם ואחר הסעודה הי׳
חלק אגוזים ומיני מתיקה, בימי החג היו בשעת התפלה ארבע מינים בידו כאנשי
ירושלים המובא בש״ס סוכה ומלבד אתרוג הנ״ל הי׳ לו עוד אתרוג אחר ההדר
יותר ביופי, כל ימי החג אכל ישן למד והתפלל מנחה ומעריב בסוכתו ולא נראה
מעט חוצה לה *) בליל הוש״ר הי׳ ניעור בסוכה עם ת״ח המקורבים לו ועם
תלמידיו — על ערבה הקפיד שתהי׳ בת ט״ב ענפים, בליל שמיני עצרת החג
לא הי׳ ישן בסוכה וביומו אחר סעודת צהריים הלך מסוכתו לדירת קבע והביאו
לפניו פירות ואכל וכל ימי החג לא טעם שום דבר חוץ לסוכה ואחר תפילת
מנחה דרש לפני חכמי העיר ובני ישיבה בענין שציוה ללמוד ואח״ז התפלל ערבית
עשו הקפות ואח״כ העלו ג׳ ס״ת על הבימה ולא קראו מהם רק שרו איזה שירות
תשבחות מאשר תיקן ויסד הוא זצ״ל על יום ההוא לשמחת התורה ושאר מזמורי׳
אין באלקינו ומזמור אודה ה׳ ועל כל פסוק ענו הציבור הללויה ואחריו אשרי
איש ירא ה׳ ויגדל אלקים וסיימו באדון עולם ואח״כ באו לביתו ת״ח המקורבים
תלמידיו והביאו לפניהם מיני מעדנים ושמחו בה׳. בבוקר הקדימו להתפלל
הכהנים עלו לדוכן בשחרית והוא עמד מכוון נגד פני הכהנים ולא אמר באמצע
הדוכן לא תפלת רבש״ע ולא הפסוקי׳ הנרשמי׳ שם רק כששיים הש״ץ שלום אמר
רבש״ע ויהי רצון (וכן בשעת ברכת קידוש החודש לא אמר צלותא דרב רק מי

*) אציע לפני הקורא מרגלית טובה אחת אשר פי׳ קדוש זקיני זצ״ל מענין החג וזלה״ק: ויעשו
כל הקהל הבא משבי הגולה סוכות כי לא נעשה כסוכות הזה מימות יושע בן נון, נ״ל
י״ד רמז כי כתי׳ אל ה׳ ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח. והענין כי אל הוי׳
גמטרי׳ מזב״ח וגמטרי׳ ז״ן ועי״ז אמרו הז״ל כי שולחנו מכפר כמו מזבח בכוונת שם ז״ן הנ״ל,
והנה דפנות הסוכה הם ב׳ שלימות זה אצל זה ואחת טפח והרביעית צורת הפתח נחשבת ג״כ
לדופן שלימה והוא כמו מועד מועדים וחצי ר״ל ב׳ דפנות סמוכות הם מועדים והפתח הוא ג״כ
מועד. והטפח הוא חצי מועד ונקרא מועד מלשון ונועדתי שם כי הוא מקום וייעוד הקב״ה
האושפיזין וישראל. והנה חצי מועד גמטרי׳ ז״ן כי מועד חסר כתי׳ גמטרי׳ קי״ד וחצי׳ גמטרי׳
שם ז״ן ואי״כ מועד מועדים וחצי הוא שבע פעמים שם הנ״ל צריך שיתוקן קודם ביאת המשיח
שבעת חורבנו עבדו ז׳ ב״ד ע״ז ועכשיו צריך התיקון בז׳ ב״ד של מעלה והיינו ז׳ פעמים ז״ן הנ״ל
גמטרי׳ שלו שצ״ט וביום השמיני נגמר התיקון הוא זמן חנוך בהמ״ק, ושמנ״ה עם ד׳ אותיותי׳
גמטרי׳ שצ״ט כנ״ל, ולע״ל משי״ה עם השם אל״י גמטרי׳ כנ״ל — והנה אז יהי׳ התיקון שלם
להקים סוכת דוד הנופלת, אמנם בימי יהושע עדיין הי׳ שני יצרים בעולם יצרא דע״ז וג״כ הי׳
חסר ב׳ תיקונים מקדושה והי׳ רק בסוד שצ״ז וגם זה לא הי׳ בשלימות ע״כ יהוש״ע עם האותיות
הכולל גמטרי׳ שצ״ז, אך בימי עזרא המיתו יצרא דע״ז והי׳ יותר שלימות ע״כ עזרא עם ק״ד
ידינים גמטרי׳ שצ״ח ולע״ל יהי׳ שצ״ט בשלימות כנ״ל וק״ל והוא מסוד ה׳. עכלה״ק.
וזלה״ק

שעשה נסים והקפיד שיאמרו הוא יגאל אותנו בקרוב כי עיקר הגאולה כב
מובטחת היא ואין מן הצורך להתפלל עלי' רק שיהי' בקרוב. וכן בפהמ
הקפיד לומר (יבשר לנו מהרה בשורות טובות) ואח"כ עלה לתורה שלישי ו
להחן תורה ונדר ח"י ליטרי' נרות והקרואים היו שבעה פעמים שבעה וקודם כ
סדר עלה כהן ולוי ואח"כ ת"ת א' עם כל הנערים ואחר גמר התפלה הלך לביהכ
הגדולה ועלה גם שמה שלישי החתן תורה וקודם סעודת צהריים התפלל מנח
וכן בפורים קודם הסעודה כי המה בכלל סעודה גדולה — גם נהג בכל יו
לקנות בהמה ולשוחטה והפריש ממנה מתנות כהונה זרוע לחיים וקיבה וכן ראשי
הגז נתן כן נהג מעולם (עיי' בח"ס יו"ד סי' ש"א). העיד על עצמו שמיום שהגי
לכלל עשרה שנים לא הלך ד' אמות בלא דברי תורה וגם לא עבר עליו יו
שלא חידש חידושי תורה.

מלבד שעורין כסדרן ובהלכתן אשר למד עם בני ישיבתו היה שלשה פעמי
בשבוע למד שיעור עיון מסכתא על הסדר וביום ד' חזרו הבחורים ע
התלמוד וביום ה' עמדו בנסיון והוא בעצמו חזר על השיעורין שלמד עם תלמיד
ד' פעמים ביום ובליל ש"ק עד חצות חזר על כל מה שלמד כל השבוע ובאו
יום ובעש"ק למד פרשת השבוע עם פרש"י והרמב"ן וידוע ומפורסם איך הפל
זקיני זצ"ל בכל עת את רבינו הקדוש הרמב"ן ז"ל ופירושו עה"ת *) וכן צי
בצוואתו ללמוד תורה עם פי' רמב"ן כי היא ראש אמונת אומן וידוע כי גם ע
חיבב את הרמב"ן ז"ל כ"כ יען ההזיק את עצמו שנשמתו היא נשמת רמב
הקדוש זי"ע:

בבוקר אחר התפלה למד עם תלמידיו ש"ע או"ח ובערב ש"ע יו"ד מלבד זה למ
קודם כל חג הלכות החג וכן קודם פורים למד מס' מגילה והי' דרכו ללמ
עד לאחריו מאי מברך וכו' וזה למד ביום פורים אחר התפלה ואמר איזה דרו
מעניינא דיומא **) וכשבא לביתו מיד הקדים עצמו לקיים מצות משלוח מנו

*) ולה"ק בח"ס חלק ששי סי' ס"א שהשיב לשואל: אשר עלה בדעיוני להדפיס ס' רמב"ן
התורה וביקש ממני להעתיק לו חידושי על הרמב"ן הנ"ל ולעשותו כמו תוספת על
להיותי עוסק בס' הנ"ל בכל שבוע עם תלמידים א"א לבהמ"ד בלא חידוש וכו' ספרי הרמב
מצויים אלא שעוסקיו אינם מצויים ואפי' הת"ח אינם רוצים לעיין בו ולא ימצא א' בעיר וכו' חב
כי ובאמת הספר הזה הוא יסוד אמונה ושרש הדת לפע"ד וכ"ש ההמונים שקצרה ידם מעסוק ב
מ"ש ברוב אהבתו להעתיק לו חידושי על הרמב"ן האמת אגיד כי תלי"ת ימצא בכלל ח"ת ש
שאני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה ולהעלות מה שחננני ה' מידי שבת בשב
בעיוני בשעת העברת שמו"ת ובשעת קריאת התורה כמ"ש השל"ה ז"ל ע"ז ובכלל"ז תלקט
הנה וא' הנה מה שנוגע להרמב"ן אך מי יכניסני למקום הזה לעשותיני סניף להרמב"ן ח"ו הי' יה
כי לא בן אנכי עפרי עכ"ל.

**) אמר הסופר: כתוב לב המלך ביד ה' אמר סו"ד ה' ליראיו מעניני ניסא דיומא מרגניתא מבא
וזלה"ק: ואתה תצוה את בני', ידוע מ"ש המפרשים שלכן לא נזכר שמו של משרע"ה
בכל פרשת המשכן מויעשו את הארון עד התחלת פ' תשא שהם ח"י פרשיות בכ"ן לא נזכר ש
של משרע"ה משום שאמר מחני נא מספרך, והנה כתי' שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, ופתיו
לא יכרת יוצא שם אכתריאל שראה ר' ישמעאל כהן גדול בבית קודש הקדשים שהשכינה מתלבש
בו והוא גמטרי' אכתריאל שאז השכינה בבחינת הסתר מלובש במלאך ע"כ נאמר זה על מקרא מג
כמ"ש חז"ל על הפרשה ההוא הי' להם שם את עולם, ואכתרי' בלא שם א"ל הוא גמטרי' ר
של לא תאונה אליך רעה וגו' ואם הצרה לזה תנגע לא יקרב באהליך וי"ב אז עי
גמטרי' עטרת, ואם הצרה גב"ה כי מראבי יצוה לך לשמרך בכל דרכיך שהוא ר"ת במט
כבוד שעולה גמטרי' ... עטרת קו"ל שהיא עטרת תפארת לעמוסי בטן ה"ה עהל"ב גמטר

נרוד

חכמי העיר ולא המתין עד שישלחו לו — במגלה שלו ובקריאתה מתוכה
יתה בשני דברים והוא שציוה לקרות הפסוק אשר נתן המלך וכו' שני פעמים
עם ראשונה קרא להרג בלא וי"ו החיבור ופעם ב' ולהרג וכן בפסוק נקהלו
יהודים פעם א' קראו ואיש לא עמד בפניהם ופעם שני קראו ואיש לא עמד
פניהם וי"ו של פסוק א' ולמ"ד של פסוק ב' הי' תולי' בין השיטין, ובלילה
או ת"ח ובחורים לביתו וערכו שלחן לפניהם ושמחו ושחקו ושרו שירים וגם
מרו דרשים בחרוזים מאשר למדו בחורף העבר ובהן משולבות חידושי' ממני
שיעורי' אשר למד — ובליל שני באו נכבדי וחכמי העיר שנית והוא הקדים
וכל עיקר סעודתו ביום — אם חל פורים אז חנוכה ביום א' או שאר יו"ט
תפלל תפלת מנחה של שבת אחר סעודת צהריים ועשה מיד סעודת שלישית
דם שעה עשירית. בחנוכה מש"ק הדליק נר חנוכה קודם הבדלה, ומרגלא
פומי' כי גם חנוכה לא נזכר כלל במשנה ואמר טעמו כי רבינו הקדוש מסדר
משנה הי' מזרע דוהמע"ה ונס חנוכה נעשה ע"י בית חשמונאים שתפסו המלוכה
לא היו מזרע דוד וזה הרע לרבינו הקדוש ובכתבו המשנה עפ"י רוח הקודש
נשמט הנס מחיבורו :

ם אחר קודם ערב חג הפסח הי' זמן אפיית מצות שלו אשר אפה בבית אופה
המיוחדת לו באכסדרא של בית מדרשו ולא אפה שם אדם אחר זולתו וכל
מתעסקים באפיי' היו לומדי תורה אף כי הזמין לו בשכר טוב אנשים שיתעסקו

ריך מרדכי וכן ארד"ר המ"ן כי ידיעת תחפכים אחת. נחזור להנ"ל כי ישראל עם קי"ד שנותיו
ל מרע"ה עולה כמו שם ל"א יכר"ת הנ"ל ומשום כן שמח המן בגורלו וק"ל. והכלל כי זה השם
ים להיות שם עולם ולא ימחה, ומשרע"ה אמר מחני נא מספרך אשר כתבת סופי תיבות
תרי' בלא צירוף א"ל ואסתר התפלל אל"י אלי למה עזבתני. — ובחלום נגלה לי פירוש הפ'
רשים תהיו לאלקיכם כי קדוש אני ה', הנה קדושה הוא ענין פרישות והקב"ה נקרא קדוש כי
א נבדל מכל מלאך ושרף, והנה בשעת ההסתר שהשכינה מתלבשת במלאך הרי זה קצת פחיתות
ענין פרישותו והבדלו וקדושתו כביכול. ורש"י פי' כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא
ושה, והנה סגולה מאוד הי' הנס שנעשה ע"י שנבעל אסתר לערל ואיננו מגדר ערוה קדושה,
י להיותנו בעו"ה נדון בהסתר פנים ושכינה מתלבשת במלאך ע"כ הי' הנס ע"ד זה וע"כ אמר
ושים תהיו לאלקיכם ולא יביא אלקיכם אתכם לפרוץ גדר ערוה להבעל לגוי אלא תהי' קדושי'
איכתי כי קדוש אני ה' אם אהי' אני קדוש מבלי שאצטרך להתלבש במלאך אז תשירו גם
גם בקדושת גדר ערוה שלכם כמו במצרים ע"כ בחלומי. — ונראה משום כן תקנו פורים באדר
י לסמוך גאולה לגאולה כדי בתבין מה בין זאת הגאולה שהיא בהסתר שהיתה ע"י שנבעלה
קת לערל ובין גאולת מצרים שהיתה בהיפך ע"י שלא נבעל נשים צדקניות לנכרים ונקראת יד
זה ומתרגמינן ריש גלי הפך מן הסתר. ועוד נ"ל כדי שיהי' בין פורים של שנה זו לפורים של
נת העיבור שפ"ח ימים גמטרי' שכינה — ודע כי ענ"ג מהפך לנג"ע ר"ל וגפן לנגף ר"ל וע"י
בטלו שביעיות של שבת שהיו דורכין וע"י שביעית של שמטה נתהפכה עליהם ע' של ענג לנג"ע
סוף גלות בבל שהי' שבעים שנה נתקן זה כבר — וגפן אלו ישראל צריך לתת שקלים שלא
הפך ח"ו לנגף כי נון סתומה בסוף גמטרי' ת"ש ופ' פתוחה גמטרי' ת"ת וההפרש ביניהם הוא
אה ע"כ מאת כבר היו נותנין לשקלים שיהיו גפן ולא נגף ח"ו והמן כשראה שהעי"ן של נגע
ר נתקן רצה עכ"פ לבטל התנון של גפן ולעשותו נגף ע"כ נתן מאה פעמים מאת ככר כסף וזהו
תכלית שבעים נתלה על חמשים ר"ל עי"ן ונו"ן הנ"ל.

נה ג' אותיות ע' נ' פ' הנ"ל עולים בחשבון ב' מאות והוא רמז למה שאכתוב פה בעזה"י והוא
כי מ"ש קורים השכינה עטרת הי' ראוי לומר עטרה אך אנו מוסיפין עלי' מספר נשמ"ה
היתה מתיחד עם נשמת ישראל — אך בגאולה הלז לא הי' חירות לנשמ"ה רק נקמ"ה ראינו
מונאינו ויחסר ממספר' נשמה מאתים כמנין אותיות הנ"ל ויהי' במקום עטרת רק תע"ם כמו ר"ת
הפסוק טוב לב משתה תמיד — עכלה"ק.

בזה שלא להשתמש בשונה הלכות, והמצות היו מקמה שמורים וערכו המצות
אבני שיש טהור (מארמאר) וכן הבעקקען אשר גבלו בו העיסה היו של אב
שיש ולא עשו ב׳ מצות בפעם א׳ על אבן א׳ ואבנים אלו הקה קרים בטבע ול
במהרה יתחממו, הוא בעצמו חלק העיסה לכל מצה להעורכים וע״י־ז הי׳ כל ס
האפי׳ בידו, בערב החג אחר חצות אפה מצות של מצוה (רבו הגאון הפלאה ז
אם חל פסח ביום א׳ אפה מצות במש״ק ממש קודם שישב על הסדר). אמר לי א
זצ״ל שאמר לו אביו זקיני זצ״ל שהוצאותיו על אפית המצות המה שני מאות זהובי
בלילי החג לא אמר מערבי׳ באמצע התפלה רק אח״כ וסיים בברכה גאל ישראל
אמר בקיץ מוריד הטל ולא אמר הלל בבהכ״נ בליל פסח, והשלחן אשר ס
עליו הסדר ערך עוד קודם הלכו לבה״כ וכל הכלים הן להשתמש בהן והן שהעמי
לנוי היו כולם של כסף, זקיני זצ״ל תרגם כל הגדה בלשון אשכנז להבינו
להילדים קטנים והסביר להם היטב כל מאמר ואחר כוס הראשון הלק להם אגוז
בקטן היהל ובגדול כילה, למרור וכן לכריכה לקח חזרת סאלאט. ובדקו או
כמה תלמידים וא״ז ע״י כלי ראיי וזולת זה לא בא שום ירק ולא שום דבר מא
הצריך בדיקה לביתו כל השנה מלבד ליל א׳ דר״ה ומה שנשאר לו ממרור ב״ש
ביום שני כי המה שיורי מצוה, המצות חלק לכ״א שני זיתים הן למצה
לאפיקומן ואכלן ובלען בפעם א׳ ואחר סיום הסדר למד שיר השירים עם ב
ותלמידים העומדי׳ עליו ואמר ג״כ איזה חידושי׳ וישן עד הבוקר על הסיבה שלה. -
בשביעי של פסח הי׳ נוהג לאכול לשון בהמה עם תמכא אולי לזכר ג׳ לשו
בחרדל שאכלו המלאכים אצל אאע״ה שהי׳ בפסח :
בין פסחא לעצרתא למד מלבד השיעורין כסדרן מס׳ שבועות עם תלמידיו ובל
החג הי׳ ניעור כל הלילה וציוה לא׳ מתלמידיו אשר הי׳ ישן לומר כל ברכ
השחר מן ענ״י עד גומל הסדים ואמר לתלמידיו שיכוונו לכון לצאת עד אז
שינת שחרית שלהם שהיא במקום שינת הלילה ויברכו גם הם :
בין המצרים בילדותו הי׳ מתענה כל השלשה שבועות מי״ז תמוז עד אחר ת
ובשנים אחרונים עב״פ לא אכל בשר כל ג׳ שבועות ולימי זקנתו לא א
בשר רק מר״ח ואילך ובערב ת״ב לא אכל כ״א רוטב (פאלשע זופפע) ובליל ת
שכב כל הלילה על הארץ ואחר תענית שהתענה קודם תפלת ערבית הביאו
משקה קאפע ושתה :
כל השנה נתן ה״א הנרות לפני העמוד ולקריאת התורה בבהמ״ד שלו :
שינת לילה שלו לא הי׳ כ״א איזה שעות ומעת לקח זקינתי הצדקת זצ״ל
לאשה הי׳ ישן גם אחר סעודת צהריים שעה או שתים כי כן ביקש מא
זקיני מאוה״ג רעק״א זצ״ל ביום החתונה למען ינוחו עורקיו והתרצה לו בזה, וה
ישן בבגדיו כל השבוע מלבד המנעלים הלץ כדי שיוכל לברך ברכת כל צ
והמטפחת שעל הצוואר למען יברך מלביש ערומים ובעש״ק אחר חצות אחר טב
במקוה החליף מלבושיו לבגדי שבת וישן בהם בליל ש״ק, ואמר לי אבא זצ
שמאוד הי׳ נזהר זקיני להחליף כל הבגדים אפי׳ הנתי ידות (האנדשוצען) הקפ
להחליף וראה מה שכתב בעצמו בספר זכרון שלו וזלה״ק : גם אני לא הי׳
ולבני ביתי להחליף בגדים בשבת הראשון פ׳ בלק הגם שטרחתי כמה טרח
ויגיעות להוציא לי מלבושים והוצאתי הוצאות מרובה עולה לסך יותר ממא
והמישים זהובים ולא עלתה בידי רק להחליף לי ולבני ביתי הכתונת כי מן השמ
עכבו ורב מלספר כי רצה ה׳ שנתאבל עם הציבור בשבת ראשון עכ״ל, ובמש
החליפם על בגדי חול. — בליל ש״ק היו דולקים בחדרו שני נרות גדולות אש

דלקו

דלקו כל הלילה וקודם אור הבוקר למד עם שלשה בחורים א׳ עמו בספר. ושנים האחרים בפ״ע בספר אחר. — תפלתו בקיין הי׳ בשעה ששית ובחורף כאשר העיר היום ובעש״ק הקדימו להתפלל מנחה וגמרן ערבית בעודו יום אבל המתין עד צאת הככבים וקראו כולם ק״ש בזמנו כמו בחול שהתפלל בזמנה ואח״כ אמר איזה דר״ש בפ׳ השבוע. — אחר מזמור שיר ליום השבת בירך על אגודה של עשבים שהביא עמו מביתו וכן ביו״ט קודם ברכו בירך עליהן: בליל ש״ק בבואו לביתו שר קאפיטל אשת חיל. ושיר צמאה נפשי אשר כתב אבן עזרא ולא זולת והפליג מאוד בשבח השיר מהאב״ע שהוא עמוק בקבלה ושבל״ם רוה הקודש שרה עליו כאשר חיברו. הי׳ לו רק לחם משנה ולא י״ב חלות ולא כרבותיו ז״ל והמוציא לא טבל בליל ש״ק במלח כי הטעם על כל קרבנך תקריב מלח. ובליל שבת לא הי׳ הקטרה כי רק עולת שבת בשבתו. בשעת הסעודה שרו לפניו הזמירות הנדפסים והוא למד וקרא לפני המסובים בין תבשיל לתבשיל בספר רבינו בחיי בפ׳ השבוע וכן בסעודת צהריים ובבוקר אחר התפלה למד טור או״ח ה׳ שבת והלך לביתו וא׳ מב״ב עשה קידוש על כוס יין של רביעית שהקפיד שיהי׳ של ג׳ ביצים ועיי׳ ה״ס או״ח (כוס קידוש שלו כמדומה לי הי׳ מחזיק כמו ה׳ או ו׳ ביצים) ואמר ושמרו וע״כ בירך (ולא הקפיד על שהוא אמצע הפסוק) וברכת היין ואכל איזה דובישנין ובני ביתו אכלו עוגה הנילושה בחמאה ולא הקפיד על שיעור ד׳ ביצים המובא בש״ע או״ח ולא היו דשאים לטבול העוגה במשקה קאפע. — ואם הי׳ לו לדרוש איזה דרשה סידרה אז עד הליכתו לביהכ״נ הגדולה. אחר שינת צהריים למד בקיין פרקי אבות עם בני חברא קדישא גמ״ח והתפלל תפלת מנחה ואז באו בני משפחתו אצלו ושאל בשלומם וחקר ודרש על מעמדם כי כל ימות השבוע לא הי׳ לו פנאי לזה ואח״כ עשה סעודה שלישית ובוצע על לחם משנה והוציא בברכתו את המסובין וכן בכל שבת ויו״ט רק הוא בוצע והיושבים על השלחן יצאו בברכתו ולא ברכו בעצמם, ואח״כ הביאו לפניו דגים ובקיין (סארדעלען) מלוחים ואח״ז בירך בפה״ג וכן כל א׳ מהמסובין ואמר לחיים והשיבו לחיים ולברכה והקפיד שלא לומר לחיי״ם טובי״ם כי זה בגמטרי׳ קללה ר״ל, ואח״ז דרש מילי דאגדתא ועפ״י רוב ברמזים וגמטריות ודברי מוסר בלהבות אש ואם הי׳ שבת שקראו מב׳ ס״ת אמר ג״כ איזה מילי דשמעתת׳ ואח״כ שרו לפניו „אל מסתתר״ אשר חיבר בעצמו וא׳ מהמסובין בירך ברכת המזון ושתה רוב הכוס הגם שהוא לילה גמור וכן עשה זקני זצ״ל בעצמו כאשר בירך בהמ״ז ואם הי׳ שבת לפני ר״ח לא אמר יעלה ויבוא בבהמ״ז רק הקדים קצת לברך בהמ״ז וקודם קידוש בליל ש״ק וקודם הבדלה בירך את בניו כולם, וה׳ יברך את עמו בשלום. שמעתי שהי׳ דרכו בכל מש״ק ללמוד הרמב״ם על הסדר:

בחול קודם כל תפלה נתן צל א׳ לצדקה ואחר התפלה הניח תפילין של ר״ת ולמד פוש״ע ובנתיים הביאו לו משקה קאפע ושתה אעפ״י שטלית ותפלין עליו ובהלמה שלא קרא ק״ש בתפלין של ר״ת מחשש ק״ש בלא תפלין, קשר תפלין של ראש הי׳ ב׳ דלתין וצורת קשר זה מובא בס׳ ברוך שאמר. כשאירע שהתפלל בימות החול בביהכ״נ אשר התפללו מנחה ומעריב יחדיו בעודו יום הקדים לצאת קודם ק״ש בין שעודו יום לא רצה לקרות ק״ש בלא תפלין, אחר פת שחרית אשר הקפיד עליו מאוד לאכלו ערך לו השיעור בשתי שעות ולמדו אח״כ עם תלמידיו ג״כ בשתי שעות ואחר כל חידוש שאמר מדנפשי׳ הורו הבחורי׳ עליו למען הבינם היטב וכן הי׳ בדרשה אשר דרש בביהכ״נ הגדולה הן בשמעתת׳

והן אג"תא הזרו עליו הן הבעלי בתים והן הבחורים — אחר לימוד השיעור עלה לביתו ואכל סעודתו אשר הי' ממאכלים קלים ורגיל הי' כאשר הרגיש כי המאכל ערב לחכו דחה אותו מלפניו ופסק מלאכול. ושמעתי שסיפרו לזקני מהגאון הקדוש מהר"מ בנעטה זצ"ל *) שאינו אוכל כ"א כדי להחיות את נפשו וענה זקני זצ"ל „ניכט עססען לש"ש איזט קיין זא קונסט אלס יא עססען לש"ש" **) וידוע שכי משקה חם ששתה הי' רותח למען לא יהי' לו הנאת גרון ולא הי' באפשר

---

*) בשנת תקפ"ט י"ג מנחם נח נפשי' דרב האי גאון מהרמ"ב זצ"ל במרחץ קארלסבאד והובל לקבר בעיר ליכטענשטאדט הסמוכה כשתי שעות ואח"כ רצו ק"ק נ"ש לפנותו משם ולהביא לעירם אמנם קהל ל"ש הנ"ל מיחו בדבר ומענה בפיהם כי כבר זכו בגוף הקדוש. ושני הקהלות מתדיינים בהדבר ושאלו באורים לקדוש זקיני רבי עקיבא איגר זצ"ל וקדוש זקיני ח"ס זצ"ל ולגאוני פראג זצ"ל עיי' ח"ס חלק ששי סי' ל"ז מה שהשיב בזה שצידד אבל לא החליט להיתר וע"כ לא מלאו לבם ב"ד רבה דק"ק נ"ש להודות לפנותו ולהביאו לנ"ש. ויהי בעבור חצי שנה כתב זקיני ז"ל שנית לבדק"ק נ"ש והסכים והחליט להתיר ואז הוליכו את גוף הקדוש והובל לקבר בעיר נ"ש ביום י"ב לחודש אדר תק"ץ לפ"ק. ולדעת למה שינה קדוש זקיני ז"ל טעמו בזה אגיד דבר חידוש כי בעבור חצי שנה מפטירתו בא הגאון רמ"ב ז"ל בחזיון לילה אל זקיני ז"ל וביקש מאת שיסכים להוליכו לק"ק נ"ש כי עד עתה הי' נדון לשכב בעיר ל"ש מטעם עונש על שבבחרותו הי' קשור בקשר החיתון עם בת הרב דקהל ל"ש והוא הפריד הקשר לזאת נענש בזה לשכב שמה כחצי שנה ועתה כבר עבר הזמן ע"כ מן הראוי לפנותו ולקברו בעירו ומקום קבורת אבותיו. לזאת הסכים זקינו ז"ל על הדבר.

בשנת תק"ץ בקשו אנשי ק"ק נ"ש והמדינה לקבל את קדוש זקיני מהרע"ק איגר זצ"ל ולא בא הדבר לידי גמר (כמובא לקמן בתולדה שלו) ושאל בענין זה הגאון האמיתי מלבוב (עיי' „אגרות סופרים" סי' י"ז) ואח"כ הסכימו בהשתדלות קדוש זקיני ח"ס לשום המשרה על שכב הגאון המובהק מה"ו נחום טרעביטש זצ"ל (עיי' אגרות סופרים" סי' י"ח). — אולם לא ישב הגאון מהרנ"ט ז"ל הנ"ל במנוחות שאננות כי כבר פרחו במדינה ההיא צמחי הדשות וכאשר נראה ממכתביו לזקיני ז"ל. (עיי' „אגרות סופרים" סי' יט'.)

**) וכן ספרו לזקיני ז"ל שהגאון מהרמ"ב ז"ל הנ"ל פרש מן האשה ואמר זקיני ז"ל תמה אני הלא זה מצוה בתורה ככל המצות ולדידי אין הפרש וחילק ביניהם — ואני הסופר אמרתי להסביר את המקרא בפ' בהעלתך כאשר דברו מרים ואהרן במשה על שפירש מן האשה ונאמר בסוף פסוק וישמע ה' וסמוך לי' והאיש משה עניו מאד מכל וכו' ותמוה בשתים מה סיפר הקרא וישמע ה' הלא יודע מחשבות ה' והיפלא מה' דבר וגם צ"ל הסמיכות והאיש משה עניו מה שייכות לכאן האמנם נראה שתי בחינות בפרישות משה מן האשה האחת יאמר כיון שהגעתי למדרגת נביא ובעל רוה"ק לא נאה ולא יאה לי לטפל עוד בענינים גשמיים כאלה להזדקק לאשה וכדומה וצריך להיות לי התפשטות גשמיות וזה ענין גבהות ורמית רוחא, אולם בחינה שני' יש בה מי שמרגיש שמסוגל לנבואה ורוה"ק יאמר לא אוכל לסבול ולהשיג דרכי' אלו אם לא אפנה מעניני עוה"ז ולמעט בהם כי עוד לא הגעתי למדרגה גדולה לסבול שניהם יחדיו וזה ענין ענוה ושפלות ובזה יובן שמרים ואהרן חשדו לאחיהם שמחמת גבהות רוח פירש מהאשה ע"כ חרה להם ואמרו הלא גם בנו דיבר ה' ולא היינו פורשים אבל וישמע ה' כי הקב"ה הבין ושמע כי האיש משה עניו מאוד ומחמת ענוה ושפלות פרש מהאשה בחשבו שלא יוכל לסבול שניהם כאחד ע"כ הרע בעיני ה' ונענשם שחשדו בכשר וק"ל.

והענין באמת מה שלפעמים פורשי' ת"ח צדיקים לימי זקנותם מן האשה יש להבין עפ"י מה שכתבתי ואקדים עוד המקרא בפ' בהעלותך הנ"ל וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו ופרש"י על עסקי משפחות ואני הסופר אמרתי אולי הכוונה כי למעלה סיפר לנו הקרא והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר זכרנו את הדגה וכו' השומים ובצלים, ועתה נפשינו יבשה בלתי אל המן עינינו. ולא אאריך ואומר כי לכל נברא יש חומר יצירה, גשמיות ורוחניות, פנימיות והיצוניות, ובענין התאות לענין זיווג איש ואשה מי שמושך אחר החומר הפץ בזה למלאות תאותו ולהיות שתוף בזימה האמנם איש צדיק וירא ה' כוונתו בזה לבחינת הטובית להצילו מן החטא ולהשלים נפשו כמאמרם השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה ובלא חומה וכו' ולהעמיד זרע כשר, דור ישרים ולפ"ז פנימיות הענין והצורה הרוחנית

ארם אחר לשתותו ובן האמבטא אשר רחין בו המים רותחים והגם שהרופאים
רצו למנוע אותו מזה ב ...ענר בפיהם שמזיק לו, לא שמע לדבריהם :
ליל ה' בחצות הלילה בא ...ת המדרש לעשות תיקון חצות עם תלמידיו והי'
אז מקונן הרבה על חבהמ"ק, בסוף השבוע העלה הידושיו על הפנקס וכל
ה שאמר כתב בו אולם הזהיר לתלמידיו שיהי' בהם מידת הנפה ששנו במשנה
אבות שמוציאה את הקמח וקולטת הסולת כן יבררו מחדושיו את הסולת :
רשותיו הקבועים היו שבת הגדול, ושבת שובה, ר"ה לפני תק"ש, ולכל נדרי,
ח' טבת, ז"ן אדר, ל"ג בעומר לבני הברא קדישא כ"ז אלול יום יאה"צ
ול רבו רנ"א זצ"ל מלבד זה בשלש רגלים ביום א' שנית בהלכה ותוס' בביהמ"ד
ביום שביעי של חג ג"כ בבהמ"ד שלו בענין אשר ציוה ללמוד על יום ההוא,
ולת זה דרשות לפי העת והזמן הנצרך וקודם הדרשה בשבה"ג ושבת שובה אמר
לפני ארון הקודש „רשות" אשר יסד.
לדוגמא אציע „רשות" כזה וזלה"ק :
רשות האל הגדול הגבור והנורא מוציא בכושרות אסירים, מאין ליש שכלל עולמו
בעשרה אמרים, ונח ביום השביעי קודש לדור דורים, ובחר בשלשה אבות
אדירים, והוציא בניהם לחירות עולם מעבודת חמורים, וקרבנו לפני הר סיני לקבל
ורה ומצות וחוקים ישרים, והנחלנו ארץ הקדושה ובנה בית הבחירה ומזבח
פורים, ומפני חטאינו גלינו ונתפזרנו בין הזרים, לא עזבנו אלקינו ויט עלינו
סד לנהלנו במגלי ישרים, ע"י מנהיגי צדק אקרו"ט עם ה' המה הגיבורים, אשר
עולם · אנשי שם משמן הטוב והיו למאורים, ואלופים קצינים גבאי צדקה
ובים ומחלקים די מחסורים, לעניים ואביונים עם מפוזרים, ואלופי' גבאי ה"ק
גמלי הסדים עם החיים המצירים, וחסד של אמת המובלים לקברים, ואחרונים
ביבים חיבה יתירה נודעת ידיעת בית רב רבנים המובחרים, ת"ח מרבים שלום

הרוחנית היא בעשותו הדבר בכוונה רצוי' ובחינות שכתבנו האמנם איש בער לא ידע מה ענין
ווג ומה טעם יש בה ורק למלאות תאותו החומרי מחשבתו ועי"ז לא די לו באשה אחת אשר
וכיתו די' אבל רוצה להרבות בנשים ככל אשר ימצאנה ובהפקירא ניחא להו וטועים בדמיונם
כוזב שלזה הטעם לפגם דו פרצופין נבראו ועפ"ז י"ל „וישמע משה את העם המה פתותי ערך
וכים למשפחותיו, ועל מה ולמה הי' הבכי' על כי איש לפתח אהלו על שגזירת עליון הי' שרק
פתח אהלו ישים עינו ולא יתן עיניו באחרת כי לתכלית הנרצה די באשתו ולא יפרוץ גבול רעהו
ומה בכו ע"ז ע"כ ויחר אף ה' וגם בעיני משה רעה על שלא הבינו ולא רצו להבין תכלית ענין
זיווג כאלו להרבות התאוה והזימה הוא חלילה, ובזה יובן ג"כ הקרא והאספסוף אלו הזקינים
הגדולים כמאמר המדרש מלשון האספו לי שבעי' איש גם המה מזדווגים לנשים אבל אשר
ק ר ב ו דייקא התאוו תאוה שהזקינים הצדיקים רק להפניסיות ותכלית אמיתי לקדש עצמם במותר
הם ולהנצל מן החטא ולהעמיד זרע כשר התאוו תאוה ונ"ל כי משמעות הקרא בתאות המשגל
דבר על שכפל הלשון התאוה תאוה כי היא תאוה המושכת עוד תאוה אחרי' וכמאמר הז"ל
בר א' יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע כל עוד שממלא תאותו מרעיבו ביותר אבל הזקינים
שר על בקרבו התאוה לאלו כוונתם רצוי' אבל וישובו ויבכו גם בנ"י ויאמרו מי יאכילנו ב ש ר
וונתם הי' רק על בשרית הענין על הגשמית ולא על הפניסיות וע"כ אמרו זכרנו את הדגה
השומי' ובצלים שידוע שמרבי' זרע ותאוה כמובא במג"א ה' ר"ה והי' אז די תאוה להם למלאות
עתה המן אשר להם אבירי' הוא וחסר לו כחו הגשמי' התאויים לא הספיק להם וע"כ התרעמו
נ"ל והנה לפי כל הנ"ל צדיקי' אשר על בקרבו התאוו למה להם לגדור ולפרוש מאשה אולם בענות
ותם ושפלות דעתם לא יאמינו בעצמם והישבי' אולי יזיק להם חלילה בקדושתם וטהרתם
בהשגתם העליונה ע"כ לגרמייהו עבדו פרישות וקדוש יאמר להם ומה גם שכבר קיימו מצות פרי'
ורבי' ע"כ לערב יניחו ידיהם, ודרך שניהם דרך אשר וקדושה דרך פקודיך יקרא כנ"ל.
הלואי

ככבי שמים מאירים, המה רבנים דייני קרתא המה המורים, הם העומ
פקידי ה' ולגדור גדרים, ואלופי תורה מסובלים תלמידים חביבים המסולא
אבנים יקרים, שמים לילות כימים צדיקים כתמרים, ומטים שכמם לסבול עול
עם ה' אלה מפה העומדי' לשמוע קול הקורא בהורים, ה' עליהם יחיו
כנפי פורי' פרי עין הדרים, יעלו ויהיו ויצליחו בכל עברים, ולא יעבור
קול נוגש ומצירים, עד יעלו הצאן כרינה לשמוע קול הקורא בהרים, ונאכל
המסרים אשר נגעו הטם על הקירים ולי אני עבדך יערב רנה קרשיך
יהי' נא עם פי בעת הטיפי בטל אמרים, ויוצק חן בשפתותי וחן חן
בדברים ברורים, ויהי ידי רב למשקל ולמטרי בהלכות הכשר כלים האסורים
ה' נותן תורתו לעמו ישראל להורות לעם ה' דרכי ה' בדברי מיסרים,
לשמוע שנית מאלקינו בבית ה' בראשי ההרים אמן. ה' אלקי גדלת מא
והדר לבשת, ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות
אמונה אומן, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: עבלה"ק.

בשנת תקצ"ז כתב צוויי האחרון לבניו ולאנשי קהלתו ז"ל הקדוש בצאתו המס
בעזה"י יום ה' כ"ט כסלו ,זכור אוברנו עוד" לפ"ק.

כי לא ידע האדם את עתו עת לעשות לה' הרבו תורתכם לרומם בית
ולהעמיד הרבותי' אתם בני ובנותיי התוי ונכדי ובניהם שמעוני יהי'
לבבכם לבבי רע להתעולל עלילות ברשע עם אנשים פועלי און ההדשים
באו נתרחקו מאת ה' ותורתו בעו"ה אל תהרו בשכונתם ולא תתחברו עמו
ובספרי רמ"ד אל תשלחו יד אז רגליכם לא ימעדו לעולמי עד *) — ה
פירש"י ותורה עם פי' רמב"ן תהגו ותלמדו את בניכם כי היא ראש אמ
ובו תתכמו מכלכל דרדע והימן ואם ה"ו תתנסו בנסיון רעב וצמא יענו ה'
עמדו בנסיון הלז ואל תפנו אל האלילים ואל תפנו אל מדעתיכם והבנו
בספרי אשכנז בגופן שלנו המיוסדים על אגדת חז"ל ולא זולת כלל ומנעו
מטיאטראות חלילה וחלילה אני אוסרכם באיסור גמור ותזכו לראות ב
ובשמחת בנין בהמ"ק בב"א :

ואם ירום ה' קרנכם ויחוס לחוננכם כאשר אקוה בעזה"י אל תרימו ראשיכם
וגודל לב נגד שום אדם כשר דעו כי אנחנו בני אברהם יצחק ויעקב
משה רבינו ע"ה עבדי מלך דוד, אבינו אמר ואנכי עפר ואפר, רבינו אמר
מה, מלכינו אמר ואנכי תולעת ולא איש, והמלך המקוה יתגלה בדמיון ע

---

*) הלואי עשו רבותינו הקדושים כן בעת התחיל רמ"ד והבירו להשריץ צחנתם בםדי
אשר על ידה נתנגפו גם שארי מדינותי להפריש ולהבדיל אותם מעדת ישרא
לא הי' בידם להשחית ולהוריד כבוד התורה ולומדי' כ"כ כמו שעשו, אבל בזה הי' רמ
הריאה את הגילד כי מורה עלה על ראשו שלא יעשו עמו כמו שעשו חכמי ישראל בא
עם האפיקורס המפורסם שפינאזע שר"י אשר החרימוהו ונדוהו אותו מקהל ישראל עד
לזאת הקדים רמ"ד את עצמו יפעל אצל מיודעיו ומכיריו שיתאמצו אצל המלך פריד
מלך פרייסען שבהשתדלותו יתבטל הועד והב"ד של ארבע ארצות אשר להם הי' כח גד
ועל ידם הי' התנהגות מקהלות ישראל של ד' ארצות והמה שפטו ויסרו כל משחית ומ
עםני וגם בידם הי' שבט מוסר ליסר המוסר, וכח זה ושארי יפוי כח ניטל אח"כ מהם ו
ענין ד' ארצות אשר הי' איזה מאות בשנים וגם יצא צו מאת המלוכה שאין שום ב
עוד לתחרים ולנדות ועי"ז הותר הרצועה ופורצי גדרי התורה נתרבו בכל יום ויום ו
ישראל הואות וכלות ר"ל מבלי יכולת בידם לגדור הפרצה, על שארית ישראל ה'
סהרה אבוה"ר. ־

על החמור א"כ גאוה וגודל לב מניין לנו התחזקו ואמצו בשקידה ועיון רב בתורת ה' עשו קיבוץ וריבוין ופעלים לתורה ברבים ואם מעט לפניכם מאותו המעט אשר חוננכם ה' למדו ברבים בכל מאמצי כח ובאופן שידעתם תום לבבכם. וישהקב"ה יודע בכם שאין בכם תרעובות כוונה כי אם לכבוד שמו הגדול יתברך ויתעלה לפניו לא יבוא חנף הזהרו משינוי השם הלשון ומלבוש ישראל ה"ו וסימן ויבא יעקב שלם ואל תדאגו אם איני מניח לכם הון כי אבי יתומים יהום וירחם על יתומים מאב ואם ואל יטוש אתכם ואין מעצור לה' להושיע ברב או במעט מתורת ה' אל תעשו עטרה ולא קרדום ח"ו ומכ"ש שחלילה ליסע ממקום למקום לדרוש כדורש דמים או לומר קבלוני כי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך ולא תאמרו נשתנו העתים כי יש לנו אב זקן ית"ש והוא לא נשתנה ולא ישתנה וכל רע לא יאונה ותתברכו מקדם מעונה :

ה"ק משה סופר מספד"מ.

יראת ה' תוסיף ימים ושנים לכם אהובי נפשי קהלה מפוארה ק"ק פרעשבורג המעטירה והגבירה ביראת ה' ותורתו יברכם ה' ממקור הברכות אתם החזקתם אותי על התורה ועל העבודה מתשרי שנת נפלאות לפ"ק להעמיד תלמידי' לאלפים אלופים ומסובלים בתורה וביראה ומלאו פני תבל תנובה ותבנה הקהלה מלאה חכמים וסופרים גדולים וקטנים פרי קודש הלולים החזקתם ישיבה בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכת מחשבת עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו עול פרנסת והספקת התלמידים וגדלתם רוב בניכם בתלמוד תורה הצליחו וגם עשו פרי יתנם ה' עליון לשם ולתפארת ולא יעלה עליכם שום פורין גדר לעולם וגא לא יהי' כסא רבנות פנוי יותר משתי שנים *) ולא תושיבו עליו כ"א ת"ח מפורסם ביראת ה' וצדקתו בתורת משה רבינא ורב אשי מחתולתו ולא יד לו בספרי מינ"ת ולא ידרוש בלשון לאומים כי לא יאריך ימים כצל אשר לא ירא אלקים כ"א באופן ששמעתם ממני דרשות ואגדות חז"ל ולא יישא פנים ולא יקח שוחד כבוד וגאוה וגאון ולא שוחד דברים כ"א ענותן ושפל ברך בר מרביין תורה ברבים — וקופת ת"ת וסידור לימודם לא ישתנה ולא יתהלף והרוצה להרוס יהרס והמחזיק יתחזק ויתאמץ ועמוד התפלה וסדרי בתי כנסיות כאשר הי' עד היום הזה כה יהי' וכה יקומו לנצח וחלילה לשום אדם לשנות וכל המשנה פניו ישונה ולצדיקים כל און לא יאונה ועתה ה' הרם קרן עמך בכלל ואנשי פ"ב בפרט בעושר ובנכסים וכביד ואורך ימים ביראת ה' ותורתו עד כי יבוא שילה אמן :

בנותי וכלותי השמרו לכם חלילה וחלילה לגלות טפח מבשרכם על ידי קיצור בגדים ח"ו לא תהי' כזאת בגדולי ביתי ומכ"ש שתזהרו מרעות נשים רעות שמוציאים אפי' שער א' הרין וגם בפאה נכרית אני אוסרכם באיסור גמור וה' ימצאכם חן וחסד וחנינה וחמלה ותגדלו בניכם וצאצאיכם על התורה ועבודה

*) לא כן הי' בשנים קדמונים כי הגאון האמיתי רבי מאיר ברבי זצ"ל אשר שימש ברבנות בפ"ב כ"ה שנים נפטר בשנת בלע המות לנצח ואחריו נתקבל הגאון ר' שמואל זצ"ל בעל בית שמואל האחרון אבדק"ק פשעווארסק אבל לא בא החכם להזריח שמשו בפ"ב ואחריו נתקבל הגאון ר' משולם איגרא זצ"ל ובא מטיסמניץ בשנת תקנ"ד וישמש ברבנות שמנה שנים ונפטר בשנת תקס"ב. ובאותו שנה קבלו את הגאון מהו' מרדכי בנעטת זצ"ל אבדק"ק ניקלשפורג לאב"ד אבל אנשי ק"ק נ"ש והמדינה לא הניחו אותו לילך מאתם. ויען כי הי' הפסק זמן בין רב לרב כחמשה שנים מסתמא ע"כ ציוה זקיני זצ"ל שלא יהי' כסא רבנות פנוי יותר משני שנים :

להראות

כאשר ציוה ה' אלקינו יהי' ה' אלקינו עמנו ועם בנינו עד עולם - משה הנ"ל: בני היקרים ותלמידי החביבים הנמצאים אל תבטלו הישיבה לא תבטלו הלימוד יום יום ברבים עכ"פ י"ב חודש ביום לימוד השיעור וזמן הלכה ותוס' ומה טוב אם בני הנחמד מהו' אברהם שמואל בנימין יאמר השיעור ברבים ואתם תשמעו ממנו כמו שהי' עד עתה ויהי רצון מלפניך נותן התורה ית"ש שלא יבוש המעיין ולא יקצץ האילן פרי עץ חיים וקיים אמן — ה"ק משה הנ"ל:

בשנת תקצ"ח י"ג תשרי נח נפשי' הרב רבנן קדוש זקיני מאור הגולה רבינו עקיבא איגר זצוק"ל ופטירת קדוש ישראל עשה רושם גדול בעולם אבל בשום איש מאנשי זקיני רבינו משה זצ"ל וממקורביו לא הי' בו רוח לגלות לו דבר מר הזו ומי פתי יסור הנה להוציא דבה מפיו או להיות גורם ידיעה כזו לאיש קדוש (עיי' „אגרות סופרים" סי' כ') אבל משה איש אלקים אשר כל רז לא אנים לי' גם זאת גילו לו מן השמים והעיד משמשו שראה את רבו קורע בגדיו ולא ידע על מה זאת עד שבאה השמועה רחוקה ע"י עלי העתים (צייטונגען) ונודע אח"כ שזקיני זצ"ל קרע את בגדיו מכוון בשעה שנח נפשי' דזקיני רע"ק זצ"ל אבל הסתיר הדבר כמובן *):

בשנת ת"ר נחשכו המאורות חושך ואפילה כיסה הארץ כי כבה נר ישראל משה אלקים עלה למרום לשכון כבוד בין שרפי מעלה (ועיניך לנוכח יביטו בתולדת אבא מאוה"ג זצ"ל כמה דברים השייכי' לכאן) והוא ידע מקודם מתי יגיע עתו וראה מה שכתב בגליון הו"מ שלו סי' ס"ב וז"ל: ובעו"ה שלהי' תקמ"ד בהיותי יוצק מים ע"י מורי הגאון מהו' נתן אדלער כ"ץ זצ"ל מסר דברים לפנינו במקום פרוזבל כי היינו על הדרך ויהי' שמיטה אי"ה שנת תקס"ו הבעל"ט תקצ"ג יה"ר שיבנה ביהמ"ק בב"א ושנת ת"ר עכ"ל ואולי בכיון הפסיק בין תקצ"ג לת"ר

---

*) להראות גודל דבקות האהבה מחותן משה לחתנו אעתיק מכתב י"ק של זקיני מאוה"ג רע"ק זצ"ל אשר תח"י: וז"ל בעזה"י א' דר"ח כסליו פ"ג לפ"ק פוזנן — שלום וברכה לידידי אחי הנגיד הרבני הנכבד ירא ה' מרבים כהו' שמואל נ"י — יקרת מכתבו הגיעני ואיני יכול להשיב כעת כי ראשי ולבי בל עמי וידי רפו לגודל צערי על מניעת מכתב חתני הגאון נ"י וזוגתו בתי הרבנית תי' זה יותר מג' הדשים לא ברכת השנים ולא ברכת מז"ט על שידוכי נכדיי יצ"ו צערי גדול מנשוא ממש נהייתי ונחליתי וכל אבריי מקודרים לא אוכל לחסם אותם וקשה עלי אחיזת תקולמס לכתוב ה' יתן שיהי' צערי לכפרת עון ויזכני להתבשר בקרב כל טוב מחתני הגאון נ"י ומביתו אחיך דש"ת הק' עקיבא גינז מא"ש — ד"ש להתני הגאון המפורסם מהו' משה נ"י ע"ז בתי הרבנית תי' וכי"ת הי"ו.

וכמים פנים אל פנים כן לב אדם לאדם וכן חיבב ויצא משה לקראת חותנו הקדוש להעתיר בעדו ולברכו בכל עת מצוא ובפרט עת תקופת השנה כנראה ממכתב י"ק אשר תח"י וז"ל:

שיל"ת פ"ב יום ב' ח"י אלול תקצ"ז לפ"ק.

שלום וכ"ט וחיים ארוכים, טובים ומתוקנים, לעדן עדנים, חסדים המנונים, לנזר תפארת ראשינו גאון ישראל ע"ה פ"ת בקש"ת מו"ה מהו' עקיבא נ"י אב"ד ור"ם דק"ק פאזן יע"א ולכל מרביה בית קדשו אורך ימים ושנות חיים ושלום.

אין בעטי לחדש אלא לברך ברכת הדיוט במיעל שתא טבתא ינוב בשיבה טובה דשן ורענן וכבוד הלבנון, עטרת תפארת שיבה, בברכה וטובה, עם צאצאי צאצאי בני בניו על התורה והעבודה, והי' ביסים הקדושים יזכרני נא בתפלתו זכה, לחיים ולברכה. הכ"ד חתנו כבנו החותם בשליחות כל ב"ב בניו ותתניו משה"ק ס פר.

צל"ע קצת מנא פשיטא לש"ס פ' יוצא דופן דבנדרי' קטן צריך להפרישו תא' בפ' חרש יליף לה מביניהו ואיכא לספוך מה להצד השוה דליתא בשאלה ואין היתר לאיסורו וא"כ לא קשה מידי קו' תוס' דיבמות קי"ד דר"י ספוקי מספקא לי' ולתנ"ל לק"ם.

מעשה

בתפלה יה״ר שיבנה בהמ״ק וגם לא עשה תשבת ליותר כי מולי׳ הוי שיסתלק בשנה ההוא ע״כ ביקש שיבנה בהמ״ק קודם זמן ההוא והבן - אצ״ע הנה המאורעות של ימיו האחרונים בחג הסוכות שנת ת״ר ישב עם בניו ובני ביתו בסוכה כפעם בפעם בפנים צוהבות ומאירות אמנם עין חוקר ראה והבין אם גם צהלה על פניו בכ״ז אבל בלבהג. ויהי ביום א׳ של ההג בבוקר ואחותי הבכירה הצדקת מרת שרל תי׳ אשר היתה אז בת ארבע שנים קמה ממשכבה בבכי רב שלא כדרך הרגלן של ילדים ושאלה אבי מאוה״ג זצ״ל מה לך בתי למה תבכה ולא השיבה והרבתה לבכות ומנעה להתנחם וגם לא רצתה לגלות טעם בכייתה עד שהפציר אבי זצ״ל מאוד כי ראה והבין כי לא דבר פשוט הוא עד שגילתה לו שבלילה ההיא חלמה חלום ובחזיון לילה ראתה כי נח נפשי׳ דזקינה האהוב והיפה בבכי והגם כי אין משגיחין בבת קול אבל כבר אמרו חז״ל משחרבה ירושלים נתנה נבואה לקטנים ובלא״ה כבר רמז וגילה זקיני זצ״ל ברמיזות שונות כי קרב ימיו ויתעצב אבי מאוד על הדבר ויהי בישבם על השלחן זקיני זצ״ל בראש ובניו וחתניו סביביו ואבי זצ״ל על ימינו בפנים זועפות שאל שאלו א׳ מהמסובין רבי שמואל וואלף מדוע פניך רעים היום? וענה זקיני זצ״ל תחתיו הוא יושב כהקן בין האבלים״ וכשמעם זאת כל המסובי׳ הרדה אחזתם והסמר שערת בשרם לשמוע דבר כזו יוצא מפי אביהם אשר ידעו היטיב כי גברא דקפדנא הוא מאוד ומאז והלאה עונג יו״ט שלהם הלף הלך לו. מלבד זה קרו לו מקריים שונים באיזה יום בבהכ״נ הגדולה עלה להגבה׳ ובהגביהו. הס״ת נקרע לשנים והוא נרתע מאחור לאחוריו ,ונתלבן פניו כשלג גם הי׳ רגיל להלק ביו״ט זה אתרוגים ומיני מתיקה לכל בני ביתו וציוה תמיד קודם החג למשמשו לקנותם ועתה אחר הסעודה כאשר רצה להלקם בפעם כפעם נוכר ששכח את הדבר והצטער מאוד על זה וכאשר רצתה דודתי הצדקת מרת שמחה תי׳ להשקיט לבבו על שכחו דבר קל בזה ענה לה. ״איך בין אבער ניכט געוואהנט צו פערגעססען״.. בכ״ז לא הראה פנים זועפות למען לא ידאגו אנשי ביתו והגם שבתחילת ההג גברו עליו היסורים בכ״ז בליל הוש״ר הי׳ ניעור בסוכתו עם אהוזת מרעיו עד סוף שעה ג׳ אחר חצות הלילה ואח״כ שכב על מטתו אבל הי׳ לו יסורים קשים ובכל זאת השכים לעמוד לילך לבהכ״נ והניה טלית ותפילין אבל בתוך פסוקי דזמרה הי׳ מוכרח להלוין טו״ת ולילך לביתו כי נתגברו עליו היסורים וכאשר ליוהו משמשו לביתו רצה לנחמו שלא יצער כ״כ כי עוד מעט ויעברו היסורים וענה לו זקיני זצ״ל, דוא בים דיך טועה ננעלו שערי רחמים ״פאן דער התימה האבען דא מיך הינויסגעוואָרפען״ ואמר לו למה הדבר דומה לשר הצבא אשר מוליך חילו למלחמות גדולות פעם אחר פעם נצח את שונאו, יצא נקי בהדוה ושמחה אבל כשמגיע לטבוח עוד טבח קטן האהרון נופל ומה יועילו לו המלחמות הראשונות כן הדבר הזה עבר עליו ר״ה ויוהכ״פ לטובה ועתה בהו״ר נפל, וגם אמר דרך מליצה כן הדרך לבכות ולהתחנן מניחי׳ את העני וכאשר יגיע לעת השמחה סוגרי׳ הדלת בעדו. ומאז והלאה לא בא מחדרו הוצה ועוד באותו יום שילם לכל משרתיו שכרם משלם מה שמגיע להם.

החולי גברה משעה אל שעה ורופאי העיר המומחי׳ מיד אמרו כי הוא בסכנה וכל בתי כנסיות ומדרשות נתמלאו להתפלל ולהתחנן על נפש רבן של ישראל יום ולילה. לא ישבותו והרבו בפדיונות איש ואשה נער וזקן צעקו מרה והרימו קולם השמימה לשוכן מעונה והגאון רבי דניאל פרוסניטין ז״ל עשה פדיון נפש של הרמב״ן בבהכ״נ הגדולה אשר שמה יאספו כל בני הקהלה ומקודם פיו פתח בבכי

דיין:

דעו רבותי בעד מי אתם מתפללים בעד איש אלקים גדל הדור אשר לא נמ
כמוהו הן בתורה והן בחכמה והן בצדקות בכל העולם וכשמוע העם דברי הנ
האומר להם דברים כבושים כולם געו בבכי ונמס כל לב ואחר הפדיון הכר
משמי׳ הבד״צ שכל א״יש ילך לביתו לאכול סעודתו למען לא ימנעו ממצ
שמחת יו״ט כי באמת אין מי אשר יערב לו אכול ושתה בעת כזו אשר עת צ
הי׳ ליעקב תקיני וצ״ל בגודל היסורין אשר לו לא הניח שום דבר מהנהגתו ביו
של ש״ע ודרש לפני לומדי תורה בענין אשר ציוה להם ללמוד אין נוטלים עצ
מה״ט ואנשי עדתו שאלו אותו אם לברכו בשינוי השם והשיב לא כי יש ע
זמן רב ובש״ת התפלל עם מנין בחדרו ועלה לתורה להיות חתן תורה ונדר
לישרות נרות כמנהגו ושאל אח״כ מדוע לא באו בניו ובנותיו להתברך כפ
בפעם ביו״ט וכאשר באו ברכם כל א׳ וצללה על פניו ואח״כ ביקש מהם שימה
לו כי שכח לעבור על הפרשה שנים מקרא וא״ת וכן עשה ואח״כ אמר לפני
ח״ת והרופאים כולם ראו וכן תמהו ביסורין גדולים כאלו אשר אין למעלה מ
איך באפשר שיהי׳ השכל צח ונקי כ״כ בלי בלבול ואמרו שהוא למעלה
הטבע ואח״כ הוקל לו קצת כי לקחו ממנו ע״י כלי מי השתן רב ואז ציוה לפר
הדבר כי ניחם ה׳ עליו ושלא יפסיקו מלהתפלל עליו אבל אח״כ בא רופא מומ
פראָפעסאָר מוויען אשר שלחו אלופי קהל אחריו והוא גילה דבר מר שלפי דע
ביום או יומים יכבה נר ישראל וע״י שמועה זאת גברה ורבה המהומה אין א
פונה אל ביתו ואל עסקיו רק כפם פרשו השמימה למען יושיע ה׳ את משי
ואז ציוה לעשות פדיון נפש בבית המדרש של הישיבה אשר בביתו למען יו
להתפלל עמם בשמעו ממטה למעלה תפלתם וכן נעשה וציוה לומר ד׳ מזמ
המתהילים אל תשחת והמה סי׳ נ״ז נ״ח נ״ט ע״ה וגם היהי״ר ורבש״ע הנד
לאומרו על מקשה לילד וכן להגאון רבי דניאל ז״ל אמר לעשות פדיון נ
עבורו, וגם הביאו לו תרנגול לכפרה כמנהג ישראל וכאשר נתנו לו סידור לא
התפלה מתוכה מיד הרגיש כי חסרו שם שתי תיבות .זה כפרתי׳ בעת ההיא מ
לו הקהל שטר קנין על עשרים שנה שהקנו לו אנשי הקהלה משנו׳ החיים א
קצובים להם ·זה הי׳ באסרו חג ואז כתב צוואה על העזבון לב״ב אשר ולהק
הנה בענין עזבתי לאחר אריכת ימים ושנים אין לי לדבר הרבה יען בניי הנדו
הנחמדים והנעימים ה״ה הרב המאוה״ג מהו׳ אברהם שמואל בנימין נ״י והא
הרב המופלג מהו׳ שמעון סופר נ״י המה חריפים ובקיאים ועלו תלי״ת במע
גדולי ישראל בטוח אני באלה שירום קרנם ויצא טבעם בעולם להנחיל את
יש אמנם בני הבחור יוזפא שי׳ עודנו רך בשנים מאוד ע״כ בקשתי מאלופ
אפוטרופסים הממונים בקהלתנו שישימו עיניהם פקוחות עליו בענין חלקו ה
ירושה ולהביאו לתכלית נכון על התורה ועל העבודה, המטלטלים שלי ימ
האפטרפסי׳ הממונים ומקודם ישלו הבנות עישור נכסין אף שכבר נדוניתם הוב
זה איזה שנים מאלופים קהל יצ״ו עפ״י האסיפה ועפ״י הפראָטאָקאָל של אל
קהל מ״מ צריכים לשארי הוצאות הנישואין ובלי ספק לא יפקפקו ההתנים
קדימה העישור, אמנם היבורים שלי אגדה ושמעתתא וספרי שו״ת שלי הכתו
שייכים לבדם ליורשי׳ דאורייתא הם שלשה בניי הרב המאוה״ג מהו׳ אבר
שמואל בנימין שי׳ והרב התריף מהו׳ שמעון שי׳ והבי יוזפא שי׳ ואין להול
שום חלק נחלה או תביעה עליהם. ואף שהוצאתי מפי בפני חתני הרב המופ
מהו׳ יוסף ניגו שי׳ שאני מפקירם שידפיסם מי שירצה כל זה כל זמן שידפ

בחיי

חיותי *) אבל לאחר אריכת ימי לא אוכל לעבורא אחסנתא להתיש כח
י דא:ריי' -- ואסיים בשלום על דייני ישראל הרבנים המופלגים בית דיני
ק נ"י ואת בני הרב הגדול מהו' אברהם שמואל בנימין נ"י כבר סמכתיו להוראה
י להורות ולדון בקהלה נאה כמות שהיא גדולה ומפורסמת בישראל ואם הם
ם להסכים עמדי יגין ה' בעדו ויהי' ה' עמו שהלכה כמיתו בכל מקום אשר
יראה ה' זה לעולה.

ובעה"ה פה פ"ב יום ד' אסרו חג של סוכות ת"ר לפ"ק.

ם מלעיל וממילא נשמע שזוגתי הצנועה הרבנית תי' תטול בראש מטלטלין
סך שמנה מאות זהובים ווינער וועהרונג המגיעים לכתובתה בלי שום שבועה
וכלל. והנני הותם בה"י ממש גאושר ויקוים. אך בענין ההתרה צריך בר"צ
א על החתום הכ"ד משה"ק סופר מפ"ם דמיין.

אלופי הקהל בקשו ממנו למנות את בנו ה"ה אבי זצ"ל על מקומו (עיי'
באריכות בתולדת אבא זצ"ל) — אח"כ באו בניו וברכם ואיש כברכתו
אותם ***) וההולי התגבר תמיד ועינו את עכו ועשו ג"כ פדיון נפש על שם
ט והמהומה גדלה בכל שעה והרבו העם לרוץ אל בית החיים להתפלל על
צדיקים וכל בתי כנסיות היו מלאים יום ולילה ובני חברה קדישא אשר היו
ו האמינו שכבר קרב העת כי תמיד שכב ולא התנענע והכובע שלו הי' משוך
פניו שלא יסתכל אדם בו והתחילו לאמור תפלות והרע לו הדבר ואמר לדודי
ן מהרש"ם זצ"ל אינני יודע מה האנשים האלה רוצים ממני לכו לביתכם כי
עוד זמן הרבה ולמחר עוד נתפלל בציבור ואמר לדודי זצ"ל האנשים מבטלים
כי עתה הגיע העת שאהזיר על למודי לשנות ולשלש כל מה שלמדתי את
י והמה מבלבלי' אותי, ואמר לבניו למה אתם בוכים אשרי מי שבילה שנותיו
י ואשרי למי שבא לכאן ותלמודו בידו וגם אמר להם כי ששים שנים רצופים
ביטל יום א' ללמוד תורה ברבים חוץ מט"ב וגם בליל יוהכ"פ לעד עבודת
כ"פ אחר כן ואמר להעומדים שם שביום מהר בבוקר בשעה שבעה ומחצה יהי'
וכן הי' ולפני ב"ד מסר מודעה ואח"כ באו לפניו בני הקהלה לביתם כפי
הקרא וזאת הברכה אשר בירך משה את בנ"י לפני מותו והלא ידענו שדי
מותו אבל פי' כי באמת הי' מן הראוי שיברך מישע"ה את בנ"י בכל א
ד ולכה"פ כל שבט בפ"ע אבל יען כי הי' לפני מותו לא הי' לו פנאי לזה

עשה שהי' סיפר לי התן אחותי ש"ב הרב ההריף הקצין מהו' עקיבא גינז שלעזינגער נ"י
סוויען שפעם אחת באו אבותיו הרב מהר"י גינז ז"ל עם אשתו הצדקת מ"ת ראדיש נ"ע
ב"ח של זקיני זצ"ל ושפכו שיחם לפני זקיני זצ"ל על דחקות פרנסתם וברוב צערו אמר זקיני
מה יש לי בבית כסף וזהב לא הרבתי לי אפוא מה אעשה בניי? אולם אני מפקיר כ"י שלי
אשר חנני ה' אולי יש בהם איזה תועלת וכאשר שמע אבא הקדוש זצ"ל שהי' באותו מעמד
זה יוצא מפי אביו הקדוש עודנו על רוב שנים והבליע בין דבריו כי גם לו אין פרנסה
דמאז אמר זקיני זצ"ל זכה אתה בני בהם מן ההפקר ומסר לו המפתח מהארגז אשר כ"ק
— והנה הגם שזקיני זצ"ל לא היתה דעתו להדפיסו כתביו בחיין כאשר הבאתי למעלה אולם
ד בניו היקרים אשר ישבו עה"ת ובפרט בנו אבי זצ"ל אשר הקדיש עתותיו בלתי לה' לבדו
הפקירם שיזכה בהם ומעצמו יעשה בהם כט"ב בעיניו.

הגאון המפורסם רבי זלמן באנהארד זצ"ל שהי' רב"ד בק"ק פ"ב ותלמיד מובהק של זקיני זצ"ל
לא נחה דעתו על שכתב זקיני זצ"ל שהסמיך בנו להוראה כי מחלוקת גדולים היא
אם אב יוכל להסמיך בנו ועיי' בספר ברכי יוסף וכדומה.

על בנו השני דודי הגאון מהו' שמעון זצ"ל כסך ידו ואמר האי תנא אקרא קא קאי ומלשון
ש"ס ברכות ב' ע"א תנא אקרא קאי וחזו ברוח הקודש כי כבא רבנות בעיר קראקא סומך לו

וע"כ הצורך לברכם ברכה כללית וכן אתם בני קהלתי הי' מן הראוי לברך כ
א' בפ"ע כי החזקתם אותי ואנשי ביתי ובני ישיבתי בכבוד אבל א"א לי כע
ולכן יברך אתכם ה' ויוסיף עליכם ככם אלף פעמים וכן עשה כמה פעמים א
יוצאים ואלו נכנסו ופי' להם כל פעם פסוק זה כהנ"ל ועוד לקחו ממנו ע"י כ
מי השתן והקפיד שיזכה להיות נקי ולנקות גופו קודם יציאת נשמתו ועלתה
ואמר כי נח דעתו כי הצדיקים מתים בחולי מעיים ובבוקר הציעו מטתו מחדש ו
הלביש כתונת ומכנסים חדשים והקפיד מאוד שלא יטונף שום דבר והניח ט"ת והתפל
בציבור וקראו בס"ת לפניו ובתפילת והוא רחום הרגיש שחוש הראות מכהה וביק
להראות לו בסידור וחלץ תפלין של רש"י ולבש תפלין של ר"ת והתפלל וב
לציון וחלץ התפלין ונתנן למשמשו במתנה ואמר שלא יצטרך אותן עוד כי למ
והי' חמשי מן המצות ויען כי הי' נאמן בשמושו ע"כ נותנם לו למנה ואח"ז ביק
לטעום איזה דבר ואמרו הרופאים ליתן לו נעפּרערנעס (אייז־אָבסט) ופלפל א
לברך בופה"ע על שיש בו פירות או שהכל וכן הכריע לברך שהכל נהי' וא
שטעם אותו אמר שהוא מהי' מתים וברך בורא נפשות ואז בא לחדרו תלמי
הגאמן הרב הגאון הישיש מהו' מנהם כ"ץ פרוסגיין זצ"ל אבד"ק צעהלם שהי'
אבד"ק ראקענדארף ונתן לו שלום ושמח עמו אמנם מיד הראה לו כי ילך מהד
ואמר לו כי הגסיסה קרבה לבוא וביקש שעל השלחן סמוך למטתו ילמדו לומ
תורה כדי שיעלה נשמתו מעלמא הדין לעלמא דאתי מתוך פלפול של תו
ופשט ידיו תחת המכסה וסגר עיניו וקמץ אצבעותיו ופיו לא פסק מרחש וא
בקול רם שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד והעם העומדים לאלפים בעזרה וברחוב
קרי' כשהיו שומעים את השם הנכבד מפורש יוצא מפי רבם הגדול ענו אחר
שמע ישראל ה"א ה"א וכן שנית ושלישית לא נשמע קולו היסב רק שפת
נעות ויצאה נשמתו הקדושה באחד ביום ה' המשה ועשרים לחדש תשרי ש
ת"ר לפ"ק והיום יום צרה ומהומה יום שואה ושיאה כי גברו האראלים א
המצוקים ומשה עלה אל אלקים ודורו נשאר יתום אוי לדור שאבדה מנהיגו
צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל:

וזה דבר הקבורה שמשי הקהלה הלכו כל היום בכל הרחובות וצעקו בקול
„אמ"ו הה"ג מת בעו"ה ההניות יהיו סגורות". כל בר מינן היו מטהר
בבית המיוחד אשר בבית החיים כי כן תיקנו וזקיני זצ"ל חתם עצמו על תקנ
זו אבל גופו הקדוש רצו לטהר בבית מדרשו ובנתיים בקשו מקום קבורה במק
קברות הרבנים הגאונים זצ"ל אשר שמשו ברבנות לפניו כי להם מקום מיוד
שמה בבית החיים אבל לא מצאו מקום ויען כי הזמן קצר היום וביום שלאחר
הי' עש"ק ויומא דשוקא ואלפים הרבה מישראל באו לגמול חסד עם רבן ש
ישראל ע"כ הי' קשה לאחר הקבורה עד עש"ק ולהוציאו מחוץ לעיר ללין ש
בבית אשר בבית החיים ג"כ אינו לפי כבודו ורצו לשאת אותו ברשות ב"ד מחו
לעיר לבית ההקדש אשר גם זה שלא לכבודו אבל מיד בהתחילם לשאת או
באו להגיד שמצאו מקום מרווח בבית החיים הראוי לפי כבודו בין קבורת הרבני
זצ"ל ואז נראה בעליל כי מאת ה' היתה זאת כי לא מצאו מקום ע"ע כדי של
יטהרו אותו בביתו נגד התקנה אשר חתם בעצמו שלא לטהר שום איש בבי
רק בבית החיים, והארון עשו מן השלחן אשר סידר עליו השיעור לבני ישיב
ויען כי כבר הי' איזה שעות אחר צהריים ומקודם ידעו שהלוי' ימשוך זמן
ע"כ הכינו הקהל אבוקות של זפת שקוראין פאקעל לרוב להאיר בחשכת ליל

וספרא

פרא דבי רב כתבי יד קודש שלו יותר מתשעים ספרים נשאו תלמידיו לפני
מתו והספידו אותו הבד"צ ואח"כ בניו וחתניו והגאון רבי דניאל זצ"ל קרא בפוס
" הצוואה אשר כתב זקיני זצ"ל שתי שנים קודם פטירתו ואחר כולם עלה
מתה אבי מאוה"ג זצ"ל והספידו הספד מרורים (עיי' בתולדת אבי זצ"ל) וכימי
ל השבעה הספידו אותו בכל יום שנים ושלשה ת"ח מהכמי העיר וכולם האירו
שומעי' להשיג ולהבין גודל החשכה ורוב ההסרון אשר דוכהה העולם ע"י הסתלקותו
ן מה נענה בתרייהו לא קם כמשה עוד בדורו ואין נבון וחכם כמשה ולהיות
קהלה קדושה פ"ב היתה קהלה הראשית במדינה וגם ישבו בעת ההיא כל
י המלוכה וגם וועד המדינה שמה ע"כ במות רבם הגדול אשר שמו הטוב הי'
פורסם ונודע בגוים וכולם שבהוהו והודו לשמו ולזכרו הדפיסו אקרו"ט דפ"ב
יעה מהסתלקותו וגם מקבלת בנו אאמ"ו הקדוש ז"ל למלאות כסא רבנות אחריו
וזה לשון ההודעה :

טאָדעסאנצייגע.

מיט איניג שמערצליכעם געפיהלע טהיילעט דיא פרעססבורגער איזראעליטען־
מיינדע אללען איהרען גלויבענסגענאָססען דאס בעטריבענסטע ערייגניס מיט,
ס איהר עהרווירדיגסטער הערר אָבערראבבינער מאָזעס שרייבער אם 25
שרי (3טען אָקטאָבער 1839) אום $7^1/_2$ מאָרגענס, אין זיינעם 78טען רוהמפאָלל
אללענדעטען לעבענסיאהרע דורך איינען זאנפטען טאָד אוים איהרעם קרייזע, דעם
רחעלבע לאָנגער אַלס 33 יאהרע, ביז אין דיא לעטצטע שטונדע זיינעס לעבענס,
ס ועגען אַלס ערציהער אונד לעהרער ווירקענד, דער טהיילנעהמענסטע, בעוואָהר־
סטע פריינד געוועזען, פאָן גאָטט אבגערופען ווארדע. דיא היעזיגע אונד אללע
מיינדען פאָן נאהע אונד פערן, דיא זיין מיטליידפאָללעס הערץ אָהנע אונטער־
יעד דער רעליגיאָן קאַננטען, דיא פאָן זיינעם רוהמפאָללען פיר דאס רייך
סטעס זאָ טהאטענפאָללען לעבען איבערצייגט ווארען, ערליטטען דורך זיינען
נטריטט דען הערבסטען פערלוסט. ער האט זיך אין דען הערצען אללער אונ־
רער איינוואָהנער, זאָוויא אין דענען זיינער טויזענד צאָגלינגע אונד שילער
ז אונפערגעסליכע דענקמאל דער דאַנקבארקייט ערוואָרבען, זאָ דאסס געגענוואָרטיגע
ציינע פאָן זיינעם הינטריטטע אויך אין דען ענטפערנטעסטען לאָנדערן אונד
ייזען אונענדליך פיעלע, איהם דאַנקבאר פערבונדענע הערצען צור טיעפסטען
הרונג אונד וועהמוטה שטיממען ווירד. גלייך בייא ערקראַנקונג דיעזעס גאָטט־
פאָלליגען מאַננעס איבעררייכטע איהם דער היעזיגע געמיינדע־פאָרשטאַנד איין
ריפטליכעס ביטטגעזוך אום דיא גיטיגע איינווילליגונג, דאס דעססען זאָהן הערר
מואל וואלף שרייבער, דער פאָן גאָטט מיט זאנפטמוטה אונד ליעבע געקראָנט,
אן זייט מעהרערען יאהרען דורך אויסעראָרדענטליכען פלייס מיט דען אַנזעהנ־
כסטען ראַבבינערן אין טהעאָלאָגישער קאָררעספאָנדענץ שטעהט אונד זיינע
נטניססע זאָ בערייכערטע, דאסס ער אויף איינע האָהע שטופע דעס אַנזעהענס
האבען איזט, אלס אַססיסטענט אים ראַבבינישען ווירקונגסקרייזע ביישטעהען
רפע, וואָפיר איהם דיא געמיינדע נאך אבלעבען זיינעס ווירדיגען פאַטערס דיא
עזיגע ראַבבינאַטסשטעללע, דיא ער צו בעקליידען ווירדיג איזט, צוזיכערטע.
כדעם דער פערעווינטע אונפערגעסליך טוגענדהאַפטע מאַנן, מיט קלארעם פער־
שטאנדע

שטאַנדע אונד רייפליכער איבערלעגונג דיעזע ביטטע צום וואָהלע אונד נאַ
וואונש דער גע‌מיינדע גענויא פּריפּטע אונד איהר דאַנן ערסט וויללפאַהרטע
ווידערהאָלטע ער זיינעם איהם פאָרגעשטעללטען זאָהנע, נאַך דער איהם אייגענ
טהימליכען גאַטטליכען וויזע, אַללע פּפליכטען דיא איין ראַבבינער, אַלס טרייע
פאַטער, אַלס גאָטטגעפאָלליגער טוגענדהאַפטער לעהרער אונד אַלס אַנטהייל
נעהמענדער מענש צו בעאָבאַכטען אונד גענויא צו ערפּיללען האַבע. היערויף ער
טהיילטע ער איהם זיינען הייליגען זעגען אונד וויהטע איהן פאָר גאָטט אונ
דער וועלט אין זיין אַמט איין! ער פּלעהטע צום אַללערהאָכסטען מיט עמפאָר
געהאָבענען האַנדען אונד אין דער גלאָר־יע זיינער פּערקלאָרונג. דאַס דער שאָפּפּע
זיינעם זאָהנע אין אַללען טוגענדהאַפטען אונטערנעהמונגען דען פאַטערליכען ראַט
אונד ביישטאַנד פערלייהען וואָללע, דאַמיט דיא פּיר דאַס רייך גאָטטעס אויס
געשטרייטען זאַאַטען ניע אויפהאָרען מאָגען, גוטע פריכטע צו טראַגען. ער זעגנעט
אויך דיא גאַנצע גע‌מיינדע מיט גערירהטעם הערצען פּיר אַלל דיא וואָהלטהאַטע
פּיר אַלל דיא ליעבע אונד אַנהאָנגליכקייט, דיא זיא איהם פאָן אַנבעגינן ביז אי
דיא לעטצטע שטונדע זיינעם שיידענס ערוויזען האַבען. הייל איהם, דעם אינ
פּערגעססליכען! לאָב אונד פרייז אַבער דעם העררן אַללער הערען, דער איה
צום זעגען פּיר זאָ פּיעלע מיט לאַנגעם לעבען געזאָטטנעט, אונד דער איה
ענדליך מיט עהרען גענאָממען האַט. אַללען פאָן היער נאָהער אָדער וויטער ענט
פּערנט לעבענדען שילערן אונד פריינדען דעם פּערעוויגטען ווידמעט דיא פרעסס
בורגער איזראַעליטען־גע‌מיינדע דיא פאָרשטעהענדע טאָדעס־אַנציגע אונד די
בעקאַנטמאַכונג, דאַסס דעססען זאָהן, הערר שמואל וואלף שרייבער, אַלס אָבער
ראַבבינער אין דער היעזיגען גע‌מיינדע בערייטס פונגירעט, שטאַטט בעזאָנדערע
מעלדונג אויס איהרעם אויפס שמערצליכסטע בעוועגטען, צוגלייך אַבער טראָסט
ערפּיללטען הערצען.

פרעססבורג דען 30 תשרי (8טען אָקטאָבער) 5600.

דער גע‌מיינדע־פאָרשטאַנד.

וגם על ציון קברו לגרמיהו עשו לספר לדור אחרון משבחיו ופרי מעלליו הטובי
כראוי לגברא רבא וקדישא כמוהו (עיי' „אגרות סופרים" סי' כ"א).
וזאת הברכה אשר השאיר אחריו מקור חיים תורת חכם חדושי הלכות על רו
הש"ס וחידושי אגדה הרבה מאוד וספרו הגדול חתם סופר ערוך על ארבע
חלקי ש"ע והוא קבין אלף ושליש מאות שבעים ושבעה שאלות ותשובתו הרמת
אשר השיב. ועד עתה יצאו לאור בדפוס שו"ת חתם סופר ששה חלקים, חידושי
על מסכתו' שבת נדרים גיטין חולין, בבא בתרא כתובות ביצה, וארבע ספרים על סוגיו
הש"ס. תורת משה ה' הלקים על חמשה חומשי תורה, הגהות על ש"ס ועל ארבע חל
ש"ע הנקראי' עיטור סופרי', ספר זכרון ושירת משה אולם לא נאמר בו מיתה כי הניח ב
כמותו אשר מילא את מקומו והלך בעקבותיו ורבינו משה לא מת מה כאן הי' עומ
ומשמש לפני ה' אף שם עמד ומשמש ע"י בנו הממלא את מקומו ולהראות
לעין כל רואה קשרתי וצרפתי גם תולדת בנו אבא זצ"ל עם תולדתו ויה
שנים אהוזים ואגודים ויחדיו יהיו תמים לעולמי עולמים זכותם יגן עלינו וע
כל ישראל אמן :

ספר

חוט המשולש

החדש

הנקרא נ"כ

עץ אבות

תוכו רצוף אהבה תולדות וקורות ימי חיי שלשה עמודי עולם
מאורי הגולה אשר האירו פני תבל בתורתם וצדקתם ה"ה

רבינו **משה סופר** זצוק"ל

בעל שו"ת חתם סופר אבדק"ק פרעשבורג

וה"ה חותן משה

רבינו **עקיבא איגר** זצוק"ל

בעל שו"ת רע"ק אבדק"ק פוזנא והגלילות

וה"ה בנם

רבינו **אברהם שמואל בנימין סופר** זצוק"ל

בעל שו"ת כתב סופר אבדק"ק פרעשבורג.

חוברו לה יחדיו ע"י ענף עץ אבות בנם

הצעיר **שלמה סופר** בה"ג מהראשב"ם זצוק"ל

אבדק"ק **בערעגסאס** והגליל תע"א.

גדול הרבה באיכות וכמות הוצאה חדשה זו בדברים
נפלאים ונחמדים בתוספות מרובה על העיקר.

שנת **יגדיל תורה** לפ"ק.

חלק שני.

מחיר שני החלקים 1 קראָנע 50 העללער.

דראָהאָביטש, גאליציען, תרס"ח

בדפוס א. ה. זופניק ק. אונד ק. האָפליעפעראַנט.

תולדות רבינו עקיבא איגר זצ"ל.

אייזענשטאדט באונגארן המדינה גר איש אחד הכם ולמדן מובהק וקצין וירא
ה' מאוד בשמו הרב ר' משה גינז זצ"ל נכד הגאון המפורסים ר' משה ברודא
אבדק"ק ווירמייזא במדינת אשכנז בנו של הגאון רבן של כל ישראל רבי
הם ברודא זצ"ל בעל ספר אשל אברהם *) אשתו של רבי משה גינז ז"ל

הגאון אשר האיר עיני הגולה והחזיר התורה בפלפולו כעתניאל בן קנז כי הוא המציא
הלימוד החריף וחילוקי דרבנן הנהוג בדורותינו והחזיר עטרה ליושנה להלהיב הלבבות
לא יכבו גהלי אש אהבת התורה וחשקת לימודה והעמיד תלמידים לאלפים רוב גאוני
וגדולי מדינות האשכנזים היו תלמידיו.
בשנת תרנ"א להשתטח על קברו ושוכב באמצע בין שני הגאונים. הגאון מהו' שמואל הייב
ישעי' אב"ד ז"ל והגאון זקיני מהרש"ך ז"ל ולהלן שוכב הגאון מהו' מענדל באס ז"ל אב"ד
ה שלפניהם הגאון הפלאה ז"ל ובנו הגאון מהנה לוי ז"ל ובהפסק נתיב סמוך לזקיני הנ"ל.
הגאון מהרי"ך בעל שב יעקב ז"ל ומאחוריו הגאון פני יהושע ז"ל יעוד גאונים וקדושים
"ע — ועל ציון זקיני הקדוש מהר"א ברודא ז"ל חקוק כזאת : הגאון אב"ד ור"מ פה הקהלה
מ"ו אברהם זצ"ל ברודא מפראג נפטר א' א' דר"ח אייר תע"ז לפ"ק פנה זיוה והדרת
ם ומצוקים אחזו בארון הקודש איש צדיק תמים הי' טהור וקדוש הרביץ תורה וחכמת
עיני ישראל עם קדוש אור תורתו זרח בכסה קהלות הקודש רבן של כל בני הגולה
תי' מבדרין בעלמא הדין והניח אחריו ברכה מלא וגדוש ונשמתו אתי' למעלה בצל
כסא רחמים.
ההזכרות כתוב עליו לאמור : יזכור אלקים את נשמת אמ"ו הדרת עטרת תפארת ראשינו
שר התורה הגאון הגדול החסיד המפורסם רשכבה"ג נזר ישראל אב"ד ור"ם נ"י ע"ה פ"ה
ר אברהם בן מהור"ר שאול ברודא זצ"ל עם נשמת אי"ו שרר"ו ענש"צ שבג"ע עבור אשר
ורתו זרח והרביץ תורה בישראל למד על מנת ללמוד טרח ויגע יומם ולילה וקיים אדם
ת באהל של תורה, תחלת איתן מושבו הי' בק"ק ל"ש וק"ק רויזניץ ומשם נתקבל והפליג
בקרתא קדישא עיר מלאה חכמים ק"ק פראג יע"א ושם הרבה ישיבה והרבה חכמתו בחוץ
ושמו נודע את הנפש אשר עשה ולמד תורה והעמיד תלמידים הרבה מכל קצווי ארץ עד
ץ וכיון דאפליג אפליג חכמתו ותורתו ונתקבל לאב"ד ור"ם בק"ק מיץ יע"א ומשם הגדיל
והרים ממשלתו ונתקבל להורות דרך טובים וחקים ומשפטים ישרים להנות מזיו תורתו
ח אלקים ואנשים פה הדרת קהלתינו ק"ק ורנקבורט יע"א תורת אמת היתה בפיהו פה
מרגליות זכה וזיכה את הרבים רבים אומרי' לנפשו בטוב תלין והניח אחריו ברכה מלא
עשה ספרים הרבה על ים התלמוד וכל הפוסקים הראשונים והאחרונים ושו"ת עד אין
אשר הגה יומם ולילה ואף שעדיין לא זכינו להוציא לאורה מ"מ שמעתתי' מבדרין בעלמא
ושפתותיו דובבות בעלמא דאתי אשר ממנו ירוי' כל הצמאים. וביתו של אברהם היתה פתוח
הנכנס כשהוא רעב יצא כשהוא שבע רצון מלחמו לחם אבירים אשר כמן טעמו ונימוקי
הרבה מתלמידיו היו אוכלי לחמו ומסומכי שלחני שלחן הטהור מדי שבת בשבתו ותזיל
סך רב והטיב עם לומדי תורה הספיק להם מים ומזון בפרטות להיבשי ביהמ"ד שלו
ם והעמיד בק"ק פראג בחיותי בפראג ראיתי ביתו ולמעלה מפתח הבית יושבת בכותל אבן
תקוק בן שהוא בותו) וגם עשה צדקה בכל עת שהגדיל יתומים תוך ביתו והפריז ממונו
ם לתלמידי חכמים (אחד מהם הי' הגאון מהו' נתנאל ווייל ז"ל בעל קרבן נתנאל) וגם
נדבו יורשיו וכו' פנה זיוה והדרה ביום א' ר"ח אייר ויגוע וימת אברהם ויאסף אל
עמיו לפ"ק.
ההקפדה שהי' בין זקיני הגאון מהר"א ברודא ז"ל ובין הגאון חכם צבי ז"ל כותב בנו הגאון
מהו' יעקב עמדן ז"ל במגילת ספר שלו וז"ל : לפעמים הי' לו (אביו החכ"צ ז"ל) איזה
ת לש"ש עם חכמי דורו כמו שנראה בשו"ת שלו סי' ב' בימור שכתב מרודות נגד מהר"א
ז"ל שהי' אז ר"י בפראג והענין שגרם קפדנות ביניהם אספרה הלום מעשה שהי' סיפור
ששמעתי

הנ״ל ניםל גם היא היתה ממשפחה יקרה בת יחידה ישל הגאון האמיתי המפורסם
רבי עקיבא איגר הצ״ל נשיא עמו אב״ד בק״ק צילין ואח״כ בק״ק פרעשבורג יע״א

ששמעתי מפה קדוש אמ״ה ז״ל. הרב הנ״ל [illegible]
בהאסביקה על נישואי בני אז ישב אמ״ה [illegible]
היא עשה סעודה על הרב מהר״א ז״ל [illegible]
ע״כ לא הלך לסעודה הנ״ל, אך בתוך הסעודה הלך אמ״ה ז״ל [illegible]
פני תת״ח האורח ולשאול לו שלום ולקח עמו תלמידי הלומדים מופלגים שבקהלה דאלטונא
ונתנו לו שלום למהר״א ז״ל. וישאלהו לאמ״ה ז״ל עד־האידנא מ״ט לא שאל לי מר לשלמא
להקדים לבוא אליו להקביל פניו בבית מהיתנא מיד כשמוע אמ״ה כי ביקש גדולה לעצמו בפה
מלא לנגד כל העומדים עליו נתפעל מזה וענה בחכמה אנא בתניתא לגמרא ידענא ההוא עובדא דפ״ק
דחגיגה דף ח׳ ואמר המספר: מכאן מצאו אבותיי הקדושים רעק״א ז״ל והח״ם ואא״מ כ״מ ז״ל לדקדק מקודם
בכל מקום ביאם אם ת״ח בעיר ילך לקבל פניו ולבקרו וביותר אם הי׳ רב ממונה על הציבור
ואגב חקרו ג״כ אם לא נמצא איזה דבר לתקן באותו מקום וזצ״ל [זי״ע] דרבי ור״ח אזלי באורחא
אמרי אי איכא צורבא מרבנן הכא ניזיל ונקבל אפי׳ א״ל איכא חד ומאיר עינים הוא אזלי לגבי
וכו׳ ש״מ שדין הא״ח שילך לקבל פני הת״ח שבעיר תחלה. ויוסף ויאמר אליו, הנה ע״כ ת״דר
שאינך גדול בדורנו מרביצי הקדוש בדורי גם ודאי שאני עכ״פ איני פחות הערך בדור הזה מהאי
צורבא מרבנן בדור ההוא בהכרח כי איתו ת״ח לא ידע ממנו רבי כלל ולא שמע שמו מעולם
כי ע״כ שאל איכא צ״מ הכא ומר ידע ממני עכ״פ שאני מצוי פה א״כ הדין הי׳ נותן שיבוא אלי
לקבל פני תחלה לפר״ת לכן שאל מר שלא כהוגן ואני לפנים משוה״ד עשיתי שבאתי הלום
בפעם הזאת ולהתנצל על שלא באתי לסעודה שנקראתי אליו שת״ח מיסב בה כי אסור לי לבוא
לסעודה של רשות מחמת אבלי ועכ״פ לכבודו באתי עתה, ואז שאל מהר״א ז״ל א״כ הי׳ לו למר
לשלוח תלמידיו אלי לקבל פני ולדרוש בשלומי וכך עשיתי אני לגדול א׳ שבא למקומי והשיב
אמ״ה ז״ל אין לי תלמידים ושאלו מהר״א ז״ל ומי המה אלה שבאו עם מעכ״ת וענה אלה הם
חברי, ופתח אמ״ת בשמעתא דאתמול כי ביום ש״ק דרש מהרא״ב ז״ל בבהכ״נ דאלטונא ונכנסו
בפלפול עד שנתיגע מהר״א ז״ל יקרא לבני החתן: משה תענה אותו! ואמ״ה ז״ל לא הי׳ לו
כי בעת ההיא בתו הילדה היתה אז שם בבית א״ז קרא אמ״ת בתי מרים בואי ותענה עליו
ויספר בכעס, אבל בב״ם הי׳ אהבה בסוף כי כעת מחר שלח מהר״א ז״ל למדן א׳ אל אמ״ה ז״ל
לבה״ם ממני מחילה בעדו והודיעו שקיבל עליו להתענות יום א׳ על שהקניטו. מכאן נראת שהי׳
מהרא״ב ז״ל ג״כ חסיד ומאז נתפייסו ועבדו רבנן שלמא עכ״ד.

אמר המוסר: אני שמעתי שכאשר הזדמן הגאון חכם צבי ז״ל פעם עם הגאון החסיד מהו׳ יונה
לאנדסופר ז״ל בעל שו״ת מעיל צדקה תלמיד מובהק מזקיני הגאון מהר״א ברודא
ז״ל ונכנס עמו בשעשועי דאורייתא ודקדק אחרי דרכיו בקודש אמר הח״צ ז״ל על איש אשר יוכל
להעמיד תלמיד כזה אין רשאין לחלוק עליו ושקטה דברי הקפדה ביניהם.

ראה כמה נפיש חילי׳ דהאי אילנא רברבא רבן של ישראל זקיני מהר״א ברודא ז״ל בהוראה ממו
שכתב עליו הגאון האדיר מהו׳ יונתן אייבנשיטץ ז״ל בתשובתו לזקיני הגאון בעל משנה
דר״ק ז״ל המובאה בסוף ספרו דזקיני ז״ל ובסו״ס בני אהובה בענין היתר מינקת הבירו שאמר
הרופאים דחלבה ארסיי והתירוה חכמי הדור וזקיני מהר״א ברודא ז״ל עמד יחידי נגדם לאוסרו
וז״ל מהר״י אייבשיטץ ז״ל בתשובתו: ומעלתו חושש לדעת האוסר בתשו׳ שבות יעקב והוא רבינו
הגדול מהר״א ברודא ז״ל וזה הוא שנחלק עם החכם צבי ודא אחת היא וכבר יצא אז הדבר
בהיתר מכל חכמי דור ולית דחש לדברי רבינו הנ״ל ואימא לי׳ שני שנים לערך לאחר שנעשה
הדבר ההוא באתי לק״ק פראג וכבר נסע הגאון למיץ ובית חמי הגאון מהו׳ וואלף שפירא ובנו
בעל אליי זוטא וחתני הרב בעל שבות יעקב וזקיני חמי הרב מהו׳ מיכל ובני חמי הגאון מהו׳
יצחק שפירא ז״ל היו מהמתירין ותחת פקודת הגאון מהרו״ו הנ״ל נעשה חתונת האשה אשת ר׳
יואל פיטשוי ז״ל והי׳ שפתי הגאונים הנ״ל עדיין מרחשי מהאי פלפולא ודברתי עם גדולי
תלמידי רבינו הגדול הנ״ל הגאון מהר״ש קראקוער והגאון מהר״י לנדסופר וחביריו ואף הם הי׳
רע עליהם שתקע עצמו רבינו לדבר הלכה זו ביותר לאסור אשה מה שרבים מחכמי הדור נחלקו
והנכון אתם. אבל שנתים אח״כ נתתי אל לבי כי הרופאים שהעידו באשה הנ״ל שחלב שלה
ארסיי וממית להילדים היונקים שקר דברו בזדון לבב כי מהרסים לימודי טבעיות כי החלב הי׳

מינק

נק בהירות מהוורידים ויוצאים מססםפונות אשר להם מוצא ובא מלב ואם בחלב הארס להזיק
לד ע״כ אשה זו ע״כ יש לה בוורידים ועורקים ארס גדול ממש מעין שיהי׳ כל ימי הנקה ואיך
ושר שלא יזיק לאשה ועכ״פ צריכה להיות נגוע ומוכה שחין ושהין פורחת ;כ״פ ששמענו שמעה
א שמן ודשן אין בה שכולה ולא הי ימים מועטים באה האשה הנ״ל לפראג ובאה לבקר
תי הרבנית ד״ל כי הי׳ קצת לה קורבה אתה וגם ר׳ זלמן רופא ז״ל נגדמן שם ואמרתי הכר
עפ״י רפואות אם יש אפשר שתהי׳ לאשה זו ארס בחלבה ואמר לי הרופא שאמר זה כיחש
א בשכרו ואח״כ באקאדעמיא בפראג הוצעתי הדבר ג״כ ואמרו לן כן דברת א״א רק לפעמים
חלב שומן או כחוש ביותר ומקלקל מעי התינוק וגורם סכנה וזהו רפואתו בקל וכן לפעמים
זה כעסנית ותתן בעת הכעס לתינוק לינק ותזיק לילד אבל זולתו רחוק מציאות ואמרתי אין
קב״ה מביא תקלה אשריך רבינו אם ספיקות שלך כך וכו׳ ולדעתי אף הוא בלבו לא האמין
קול רופאים ורופאי אליל היו ולכך תקע עצמו ביותר מכפי מדת חכמים ובאמת צריך ישוב
בעדות הרופאים כי באו בשכרם וכו׳ עכ״ל.

בר יחוסנו מזקיני מהר״א ברודא ז״ל אשתו היתה בת הג״ם שמואל זיינגול פפעדשי מפפד״ם
אשר אשתו מ׳ אסתר [היתה אחותו של הג״ם משלם זלמן מירלס אבד״ק אה״ו חותני של
חכם צבי ז״ל וזה הי׳ המחותנות של זקיני מהר״א ברודא ז״ל עם החכם צבי ז״ל] בת הג״ם
קב דוד מירלס ניימארק מווינא בן הג״ם נפתלי הירש אבד״ק פולדא בן הג״ם יעקב קאפל
בד״ק ניימארק בן הג״ם אהרן העליר אבד״ק וואלירשטיין שהי׳ ב״א וחתנו של הג״ם משה הלוי
העליר אבד״ק וואלירשטיין [זקינו של הג״ם יו״ט ליפמאן העליר בעל תוס׳ יו״ט].
ה״ג מ׳ יעקב דוד ניימארק מירלס הנ״ל הי׳ החתן הרב מ׳ יעקב קאפל סג״ל פרענקיל הנקרא
ר׳ קאפל ווינער בן הקצין הגדול בתורה מהו׳ יצחק סג״ל פרענקיל חתן הג״ם קאפל הלוי
וואלירשטיין בן הג״ם משה הלוי העליר אבד״ק וואלירשטיין הנ״ל.

הג״ם שמואל זנוויל פפערשי הנ״ל (אחי הג״ם נפתלי הירץ גינצבורג בע״ס נפתלי שבע רצון)
הי׳ בן הג״ם שמעון בן הגאון האלוף מ׳ יצחק אייזק גינצבורג מווירמייזא בן הרב הקצין
ורנס מהו׳ שמואל זנוויל סווירמייזא בן השר וטפסר ההג״ם שמעון גינצבורג הגדול מפיזנא
יתנו של החסיד הג״ם עקיבא פראנקפורט ז״ל אשר ממנו התחילו הקופות אשר ציוה להתנדב
שמתו בכל עת צער וצרה ר״ל ויושעו עי״ז כאשר עודנה מתנדבים גם בני משפחתינו הי״ו עפ״י
ניהג זקיני בעל התם סופר זצ״ל] בן הרב מ׳ אברהם בן הרב מ׳ יהיאל מעיר פורטו אשר
מחוז הירונא במדינת איטאליא מגולי ארץ אשכנז והגביר השר מ׳ שמעון ג״ב הגדול הנ״ל
מובא בס׳ צמח דוד וכל מעשי תקפו וגבורתו.

יותי אני הסופר בשנת תרנ״א גם בעיר ווירמייזא הייתי ג״כ על ציון קבר בנו הגאון מהו׳ משה
ז״ל ועל ציון קברו חקוק: אמו״ה אב״ד מהור״ר משה ברודא זצ״ל נפלה חשיכה גדולה
ימה, על פטירת רבינו משה פניו כפני החמה, וכו׳ בן הגאון וכו׳ מוהר״ר אברהם ברודא נפטר
יום ב׳ כ״ו כסלין תק״ב לפ״ק.

ית החיים ההוא שוכבים גאונים וקדושים הרבה ראשונים ואחרונים ותקצר היריעה מהכיל אמנם
מצבה אחת אעתיק כאן והיא של רבינו הגדול מהר״ם רוטענבורג זצ״ל וז״ל: „ציון הלז
ראש מרנא ורבנא מאיר בר׳ ברוך אשר תפסו מלך רומי בארבע ימים לירח תמוז שנת ארבעים
יש לאלף הששי ונפטר בתפיסה י״ט באייר שנת חמשים ושלשה ולא נתן לקבורה עד ארבע
ים לירח אדר שנת ששים ושבע לאלף הששי תנצב״ה״ עכ״ל ואצלו שוכב ר׳ אלכסנדר זיסקינד
מפפען ז״ל אשר פדאו כידוע ועל מצבתו כתוב שפדה את רבינו מהר״ם ר״ב זי״ע ועוד
כבים שמה שנים עשה פרנסים נתפסו בגזירת מלכות ונהרגו בשביל הקהלה בשנת תתנ״ו כן
קוק על שני אבנים בתוך וכן שוכב שמה הגאון מהר״ר יעקב הלוי הנקרא בפי כל מהרי״ל
ל שנפטר כ״ז אלול קפ״ז לפ״ק וארבע אמות סביביו לא נקבר שום אדם עפ״י צוואתו ועוד
קדושים הרבה הי״ד זי״ע.

מאמר־בוך של עיר ההיא הכתובה על קלף ישן נושן מהרבה מאות בשנים ראיתי הרבה הזכרות
על גדולי ישראל ומנייהו בראשם יזכור אלקים את נשמת וכו׳ יצחק ומרת בילה
בטל מ״מ של קאבלענצע, נשמת רבינו גרשום מאוה״ג שהאיר עיני הגולה בתורתו, רבינו שמעון
יצחק שהאיר עה״ג בפירושיו (רש״י), רבינו יעקב בר מאיר שהאיר עה״ג בתוספותיו (ר״ת), רבינו
מאיר בר יצחק שליח צבור שתיקן שבחות למקום, רבינו מאיר בר ברוך שהאיר עה״ג בחידושיו
מהר״ם ר״ב) רבינו מנחם בר יעקב ורבינו א׳ יעזר בר יודא (רוקח) שהרביצו תורה בישראל, רבינו
מוהר״י הלוי שהרביץ תורה בישראל (מהרי״ל) ועוד הרבה ה״ע — גם נראה עוד שמה ביהכ״נ
וביהמ״ד

בעל ס' משנת דרבי עקיבא *) — ותלד האשה הצדקת אשר נורעה ומפורס
בצניעות והשכלה נפלאה ומלומדת כגברא מרת גיטל שלשה בנים הבכור ה

ביהמ"ד שהתפלל ולמד בהן רבינו שלמה יצחקי הנ"ל גם במבוי סמוך לביהכ"נ נראה עוד נ
המקום בכותל אשר בו נדחקת אמו של רש"י החסיד זי"ע כידוע ועוד דברים שונים ישנים,
הייתי בעיר הישנה מגענצא (מיינץ) ועל בית החיים שוכבים גאונים הרבה ראשונים ומינ
רבינו קלונימוס הזקן, רבינו שמעון הגדול, רב עמרם בעל הסידור, רבינו גרשום מאוה"ג ועוד הר
קדושים זי"ע וגאונים אחרונים מהו' יעקב משה דוד טעבלי שייאר זצ"ל ובני הגאון מהו' הי
זצ"ל וכהנה הרבה זכרונם לברכה לעד.

*) אמר הסופר: אציע פה לפניך יחוסו ומשפחתו של זקיני הגאון ז"ל אשר בעיר מולדתי קה
מפוארה האלבערשטאדט במדינת אשכנז הי' מאז ומקדם איתן מושבם ותורה וגדולה יח
הי' אחוזים ואגודים אצלם, וראשון לציון הוא הרב הגביר המפסר מפורסם שתדלן המדינה מ
מאיר גינזמאן ז"ל מנהיג ופרנס וראש המדברים בכל מקום ובכל עת, עת צרה ליעקב עמד לפ
ויעזר אחיו הנרדפים ולא נח ולא שקט עד שהוציא ממסגר אסיר והפך התוגה לשמחה ואבל ל
טוב והי' קרוב למלך ושרים והשכים על פתחם בכל עת מצוא ונח נפשי' בשנת תל"ד. ולו ש
בנים האחד אשר מילא אחריו. להיות שתדלן המדינה הוא הרב הגדול המפסר נגיד ומצוה מ
אלי' איגר ז"ל נפטר שנת תס"ג שמה ואחיו הצעיר הרב הגאון המובהק המפואר מהו' דוד גינז
ז"ל אב"ד דמדינת שלעזיען ונח נפשי' דרב בשנת תצ"ד בנו של מהו' אלי' איגר הנ"ל הי' ה
הגדול פרנס ומנהיג מהו' ליב איגר ז"ל נפטר שנת תק"י ולו שני בנים הגדול הרב הגביר הפר
מהו' אלי' איגר ז"ל נפטר שנת תקכ"א ואחיו הרב הגביר המפסר פרנס הקהלה ימים וש
מהו' שמחה בונם איגר ז"ל ונשא לו לאשה הצדקת וחסידה מרת ציפורה בת לאברהם ה
הגאון המפורסם לקדוש ה' מהו' אברהם עקיבא לוי ז"ל משם. ולמי שהשמח"ה במעונו הוי
בנין והתנין רבנן ביתו הי' בית וועד לחכמים והחזיק רבנים מופלגים בביתו ועל שלחנו וה
זהב מכיסו לפרנסתם ונפטר בשנת תקכ"ד ולו הי' שלשה בנים הי' הרב המופלא מהו' מ
ז"ל והרב מהו' דוד ז"ל ושלישי הכי נכבד זקיני הגאון מהו' עקיבא ז"ל בעל משנת דר' עקי
וזוגתו הלכה אצלו ה"ה הרבנית החסידה והצנועה מרת ייטל ע"ה בת נדיב הרבני הגביר המפור
מהו' זאבל ליידעסדארף ז"ל מע"ם וויען וילדה לו בת יחידה ושני בנים גדולי הדור האחד ה
הגאון המובהק מהו' ליב איגר ז"ל נתקבל לאבד"ק ראסעדראם ואיוה למושב לו לאב"ד ב
מולדתו האלבערשטאדט משנת תקל"ה עד תקע"ד ובנו הוא הגאון הגדול מהו' זאבל איגר
אב"ד דמדינת בריינשווייג בעהמ"ח ס' עטרת פז ורמון פריץ נפטר בשנת תר"ב והשני הג
המובהק מהו' בנימין וואלף איגר ז"ל אבד"ק צילץ ומדינת פרייזיש-שלעזיען ואח"כ אבד"ק ליפ
ובנו הוא הגאון הגדול מהו' עקיבא איגר ז"ל אבד"ק האלבערשטאדט משנת הקע"ד עד תק
ואחריו מילא בנו הגאון המופלג מהו' יוסף איגר ז"ל לרב"ד ונפטר בשנת תרי"ד לפ"ק.

זקיני הגאון בעל משנת דר"ע ז"ל בעודו נער קטן כבר הי' לפלא ובעת בהאו רבו הגאון המפ
רבי הירש הריף ז"ל הידוע הנקרא בפי כל ר' הירשל האלבערשטאדטער לישב על כ
הרבנות בעיר ההיא העמידו ראשי העדה את היניק בן שש שנים עקיבא איגר בן הפרנס לק
פניו ודרש לפניו דרוש בדברים בעתם וכאשר כילה הנער לדבר ענה הגאון ר' הירש ז"ל
אשר מגדלת גדיים כאלה במה תצליח ותגדל תפארתה עד מהרה אח"כ כאשר הגיע לפל
ראובן הלך לעיר הגדולה פפד"ם ושימש איזה שנים בישיבת הגאון מהרי"ך בעל שו"ת
יעקב זצ"ל:

מיד אחר חתונתו בעודו רך בשנים ועודו רבו הגאון רבי הירש ז"ל בחיים חיותו הרביץ ת
בישראל בעיר מולדתו ולא פסקה ישיבה מפוארה מעל שלחנו ושקל וטרי עם גדולי ה
ומינייהו הגאונים מהר"ם א"ש בעל שו"ת פנים מאירות ומהר"י אייבענשיטץ זצ"ל כנראה מס
משנת דר"ע ומסוף ס' בני אהובה שתי תשובות בדבר מינקת. והי' שמעו הולך וגדול במדי
להריף עצום נפלא ובקי גדול עד שבהיותו בן ד"ך שנים נתקבל לאבד"ק צילץ ומדינת שלעז
וד"ך וישר מעלו ואחרי ישבו שמה שנות חשמונה נתעלה ונתקבל לישב על נפי מרומי קה
קדישא פרעשבורג יע"א בשנת תקמ"ו בקירוב והרביץ גם שמה תורה לעדרים ומוניטין יצאו
בעולם לגאון ותפארת וישב במח ושאנן, אולם לא חושבו אנשי מדינה זו וגם לא הבעלי ת
בעיניו וכן הראנו בתשובה אחת שכתב בתחילת ישובו במדינתינו הנדפסת בספרו משנת דר
וז"ל

זקיני רבן של כל בני הגולה רבינו עקיבא איגר זצ"ל והשני הגאון האמיתי רבי בונם זצ"ל אבדק"ק ראגאזען במדינת פוזנא ואח"כ בק"ק מאטערסדארף במדינת אונגארן והשלישי הרבני המגיד מהו' שמואל ז"ל. את בנה הבכור ילדה ביום א' *) להודש מרחשון שנת תקכ"ב לפ"ק ותקרא את שמו עקיבא כשם אבי' הגאון זצ"ל — ויגדל הבן ויגמל ומיד התגבר במעלליו כי קדוש מרחם הוא ונזיר אלקים יהי' ואת קדושיו נאמן ומיד בהחלו רוח ה' לפעם בו' הקדיש עתותיו ושקד על לימוד ותפלה ודרכי הנערות הרחיק מעצמו. מדיבוריו עם בני אדם ומכל תהלוכותיו נראה כי זרע קדוש הוא. וכאשר נתוספו לו שנים ועודו באיבו נתפרסם שמו

וז"ל שם דף ק': בירך לקחתי ובידך לו אשיבנה ה"ה הרב הגדול המופלא ומופלג בתורה אי"א מהור"ר מאיר יהודה נ"י אבד"ק קראלי והגלילות. — הגיעני מכתבו וכו' והנה ראיתי תוכן מבוקשו בנדון חליצה אשר הוציא חד מדייני' החליצה על החליצה ואם היות שמים בואי אל מדינה זו וראיתי שמדינה זו משובשת בגסו"ת מאותן שגם לבם בהוראה ולא ראו אור מימיהם כי רביב המה עד שכמעט נדמה בעיני שכל מי שרואה שיצרו מתגבר עליו הולך למדינה זו ומתעטף שחורים ולובש שחורים ועושה מה שלבו חפץ לשום העקוב למישור ואת הישרה יתעקשו הן הן אבות נזיקין שאין בהם רוח חיים ודרכם להחליק ועל ידיהם בעו"ה נתחלל כבוד התורה והתורה חגרת שק עליהם אי לזאת מיד עלתה הסכמה בלבי שלא להשיב דבר לספקים שאינו מכיר וכן נהגתי עד היום אך כאשר ראיתי וכן שמעתי שמעכ"ת אינו מהם שוקד על דלתי ההוראה והוראה ועולה לא נמצא בשפתיו. חלילה לי מחדול תשובתי כי ראיתי הענין רק כי חשבו לבלע תם וכו':

אמנם לא ארכו לו הימים רק ארבע שנים כי מעשה נורא אירע בו וגופא דעובדא הכי הוי בפ"ב

הי' אב"ד בעת ההיא הגאון מהו' משה חריף ז"ל (המובא בשו"ת פנים מאירות) שהי' חתנו של ההג' החסיד מהו' מרדכי מוביח זצ"ל שנפטר שנת תפ"ט (והי' אבי הגאון האדיר מהו' ליב מוכיח ממדינת עלזאס שנקרא ר' ליב ברלין שבא להשטתה על קבר אביו ונסתלק שם בפרעשבורג בשנת תק"ז ובנראה מציון קברו שהקוק עליו מאמר חז"ל רגלי הבר גש אינון עדבי וכו' והוא הי' אבי הגאון האמיתי מהו' יעקלי' ברלין זצ"ל אבדק"ק ברעסלא והיתן הגאון המובהק מהו' יוסף שטיינהרד זצ"ל בעל שו"ת זכרון יוסף אבדק"ק פיורדא והגאון ר' משה הדיין ז"ל שהי' לפנים רב"ד בלבוב. ישב בפ"ב רבות בשנים ויהי כי זקן ויהי משה כבדים ומחותיו נתמעטו ואך עיניו נם תם אין אתו ולא יכול עוד לצאת ולבוא לפני העדה והקהלה גדולה והי' צריכה לאיש אשר ילך לפניהם לתורת להם הדרך אשר ילכו והמעשה אשר יעשון לזאת הסכימו בהסכמת הגאון אב"ד לקבל משנה למלך אשר עבודת הקודש בכתף ישא ושמו עיניהם ובחרו זקיני הגאון רע"ק ז"ל, והנה אחרי זמן ומנים בקשו אנשי העדה ממנו שידרוש להם דבר ה' גם בבית הכנסת הגדולה ועל זה הקפיד הגאון רבי משה ז"ל. אבל זקיני ז"ל* אחרי רוב הפצרות מאנשי העדה הטה אוזן לבקשתם ונענה להם ראשו לדרוש גם בביהכ"נ הגדולה. ויהי ביום כאשר נח נפשו' דרב הגאון רבי משה ז"ל אמר זקיני ז"ל להספידו כראוי לחכם בפניו וראה זה כי נורא הוא באמצע ההספד הפסיק ואמר שהנפטר אינו מניחו להספידו עוד ותובע אותו לדין לפני ב"ד של מעלה, ובכיו ניסה שנית לדבר דבר אבל הפסיק שנית ולא הספידו עוד וכאשר בא לביתו נחלה ר"ל ובימים מועטים עלתה נשמתו השמימה ובא בכל"ח עלי קבר בן ל"ח שנים בשנת תקי"ח לפ"ק. — ואני הסופר כאשר זכיתי להשטתח בשנת תרמ"ז ביום ג' תמוז על קברי אבותי הקדושים זצ"ל ושארי הגאונים בעיר מולדתי פ"ב עמדתי על המחקר אם יעמדו הדברים ומצאתי רשום על ציון של הגאון ר"מ חריף ז"ל שנפטר ליל ד' נ' אלול יתחנן לפ"ק ועל ציון זקיני רע"ק ז"ל רשום שנפטר יום ב' ט"ו אלול בו. ומפי השמועה שמענו כי פתח עליו האי פתגמא אחר עשר יום מתאבלי' כו' ויא יום רק עברו בין חורבן בית ראשון סילוקו של הגאון מהו' משה חריף ז"ל לבין חורבן בית שני פטירת זקיני הגאון רבי עקיבא ז"ל (עיי' אגרות סופרים סי' ב' ב') על ציון קברו חקוק לאמור:

בשנת תקע"ג כאשר נשא זקיני בעל ח"ס זצ"ל אשר הי' מקרובי הגאון ר"מ חריף הנ"ל את נכדת הגאון זקיני רע"ק ז"ל הנ"ל אמרו אז האנשים ששני גאונים הללו עשו שלום ביניהם ז"ע — וכאשר מתקבל אמרו הגאון הנ"ל לאב"ד בפ"ב אמרו עליו גדולים דור רביעי ישובו הנה כי הוא דור רביעי אחרי הגאון בעל משנת רע"ק ז"ל הנ"ל.

*) כן רקום בהמפה לס"ת אשר נדבה אמו הצדקת ז"ל אחר לידתו וז"ל הרקימה: הילד **עקיבא בי הר"ר משה נינו** שנולד במז"ט יום ה' ר"ח מרחשון תקכ"ב לפ"ק ה' יזכה לגדל אותו לתורה לחופה ולמעשים טובים אמן, וגם רקומים בה ציורים עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי וציורי ארבעתן.

מעשה

במרחקים ואבותיו נתנו אותו על יד איש גדול הגאון המפורסם רבי נתן נטע זצ"ל אבדק"ק מאטטערסדארף הקרובה לעיר א"ש ואצלו נתגדל ובין ברכיו ישב עד הגיע לבן י"ב שנים והלך וגדול ועלה והצליח בלימודי ה' עד שהי' לפלא ולמופת בעיני כל רואיו:

ויהי היום ועלתה הלכה אחת בתמי' גדולה בין דודו הגאון רבי וואלף זצ"ל אשר הי' איתן מושבו אז בק"ק ברעסלא (כי הי' התן הגאון רבי יוסף תאומים זצ"ל אב"ד דשם בן הגאון רבי חיים יונה תאומים זצ"ל) ובין חכמי וגדולי עיר ההיא ולא מצאו פתרון להתמיה' והי' אז הליפות מכתבים בין הגאון ר"וו ז"ל וגיסו רבי משה ז"ל בא"ש ותוך הדברים הודיע ג"כ התמי' אשר עלתה בין חכמי עירו והוא הציע הדברים לפני בנו היניק עקיבא והנער נער והשיב לו מיד ישוב נכון והגון מאוד ויען כי ישרו הדברים מאוד בעיני אביו ע"כ הודיעם לגיסו רבי וואלף ז"ל לברעסלא והי' לפלא בעיניו איך רך בשנים יעלה בשכלו ישוב צח ונכון על ענין אשר הניחו בתימה גדולי ישראל והציע הישוב לפני חכמי עירו וכולם כא' בקשו ממנו להשתדל להביא היניק וחכים הזה ביניהם לראות אותו ולהשתעשע עמו כי מאוד מצא חן בעיניהם עומק שכלו ויושר לימודו וחשקה נפשם בו, והגאון ר' וואלף ז"ל עשה שליחותו וכתב לגיסו ולאחותו למלאות מבוקשת הגאונים חכמי עירו ואח"כ שלח עגלת צב עבורו, ואבותיו הצדיקים אם קשה עליהם מאוד פרידת בנם היקר כי הי' נפשם קשורה בנפשו ומה גם הלש המזג ורך הטבע כמותו אבל עכ"ז הרכינו ראשם כי בצדק שפטו לתועלת גדול לבנם להיות בחברת גדולי הדור שעל ידם יתודד שכלו ויתמיד בלימודיו והמה יהיו לו לעינים גם ביראת ה' ומדות יקרות ויוסף כח ועצמה על האסף מכבר באמתחתו מכל הדברים יקרים ולא עברו ימים רבים והעלם החכם בא לעיר ברעסלא ובבאו שמה שמחו גדולי העיר מאוד עמו והשתעשעו אתו וכל א' קרבו יותר מחבירו ובעת ההיא נתמלאו לו י"ג שנים, — והנה אחרי בואו שמה ותהלת הזמן הי' הגאון דודו ר"וו ז"ל הי' תופס ישיבה והי' הזמן מיועד ללמוד עם תלמידיו הלכה תוס' ולהגיד להם את אשר חננו אלקי' בהסוגי' אשר למדו איזה שבועות ויען כי רצה הבחור רך וטוב ר' עקיבא ליקח ג"כ חבל הלימוד אצל דודו בידו ע"כ ביקש ממנו להגיד לו הסוגי' אשר למד למען גם הוא יעיי' קצת בה כדי שיבין עפ"ם דרך הלימוד ואיזה ח"ת אשר ידרוש דודו. וענה לו דודו הזמן קצר מחר נתחיל ללמוד עם בני הישיבה והמלאכה מרובה כי הסוגי' עמוקה ע"כ כתר זעיר בני עד שנתחיל ענין אחר אבל הוא הפציר בדודו עד שהגיד לו את אשר למדו והבחור היניק הביא א"ע בבהמ"ד ואחר איזה שעות ביקש מדודו לתהות אקנקנו ולנסותו אם ראוי יהי' ללמוד בין שאר תלמידיו וכאשר השתעשע עמו עמד מרעיד ומשתומם ואמר לו הלא על מה שטרחנו ויגענו באיזה שבועות דלית ומצאת מרגניתא באיזה שעות ואמר אח"כ כזאת לתלמידיו וצוה אותו עליהם כשיהי' לו איזה מניעה ללמוד עמהם יהי' ב"א עקיבא הצעיר לימים רבם ומלמדם וישקה את העדרים מבאר תורתו באר מים חיים. בהיותו בן שנים עשרה שנין כבר הי' לו חיבור ח"ת על כל מסכת חולין והראהו לדודו הגאון מהרו"ו ז"ל והוא גנזו ולא הראהו לשום אדם למען לא יזוח דעתו של הכותב היניק עליו:

השמועה מן היניק וחכים אשר הובא ממדינת אונגארן לעיר ברעסלא עשתה לה כנפיים בכל המדינה וישבחו ומהללו עלה למעלה ראש ונוסף להפלגת תורתו הי' יראת אלקים וקדושתו מרחפת על פניו והי' ענותן ושפל ברך מאוד.

והנה

גה סמוך לעיר ברעסלא היא העיר ליסא עיר אשר היתה בימים ההם מלאה
במים וסופרים וגדולי הדור בֵּיניהם והי׳ שם איש צדיק גביר מפורסם ממשפחה
וחסת בישראל בשמו מהו׳ איצק מרגליות ז״ל ולו נערה בתולה צנועה ומוכתר׳
מ״מ טובית ויחשקה נפשו לדבק בהעלם הקדוש ההוא ולהשיא בתו לת״ח כמותו
כ ישב לדרך פעמיו לעיר ברעסלא ושני ת״ח גדולים לקח עמו לראות עין בעין
ה מישפט הנער וכאשר השתעשעו עמו ראו וכן תמהו כי לא הגיע מהללו אשר
מעו להצי השבח אשר ראו בעיניהם ודברו על לב הגאון דודו ז״ל ליתן הסכמתו
שדך את בן אחותו עם גביר וצדיק ההוא כי מתן גדול הבטיח והתחייב א״ע
החזיק את התנו ברום המעלה על התורה והעבודה והוטב הדבר בעיניו כי הבין
יושר שכלו כי ישמח ימצא העלם הקדוש את מאות נפשו כל הנצרך להשלמת
פש המשכלת ואחרי שאלו את אבותיו וגם המה הסכימו על הדבר לא ארכו
ימים והתקשר בשידוכין ויהי כאשר קרב היום אשר יסע לעיר ליסא לקשר
תנאים ואשר פתאום נודע לו בא אל דודו הגאון ז״ל וביקש ממנו להגיד לו
זה דבר תורה אשר יגיד בשמו בליסא כי הוא לעצמו לא הכין חידושי׳ מדנפשי׳
נה לו דודו ז״ל מגודל ענותנותך בני אין אתה מכיר ערכך אם תדרוש רק מקצת
אשר חידשו רעיוניך בסוגי׳ אשר למדנו בעת בואך הנה יש לך די והותר לדרוש
להראות גודל מדרגתך בתורה אבל הבחור ר׳ עקיבא דרך וטוב ביקש לאחר
נסיעה על חצי יום וישב ללמוד וחידש הידושי׳ נפלאים ואמרו עליו שם הכמי
יסא אל הגביר המיועד להיות חותנו מה שתחשוב אתה שיתעלה החתן למדרגת
יול בישראל כן הוא עתה אבל לפי אומד. דעתינו חד בדרא יהי׳ — לא עברו
ים רבים וחותנו הגביר הכין לחתנו בית בנוי ביופי ונוי וגן אילנות מקצה מזה
ן נטוי פרחים ושושנים מקצה השני ובית מלא ספרים אשר ישמה איה ה׳ למושב
ן וימי נשואי׳ היו בליסא בשנת תק״מ אבל גם בברעסלא חגו גדולי וחכמי העיר
ת החג הזה ושמחו עמו ועיי׳ בשו״ת רבי עקיבא איגר סי׳ כ״ט מה שכ׳ דודו
גאון רבי וואלף איגר זצ״ל וז״ל: עבידנא יומא טבא לרבנן, היום יום המוגבל
אפריונך בן אחותי חביבי כלבבי, חכמי העיר פה כולם מפגרין וחוגגים בהאי
מא כולם קרואי׳ והולכי׳ כהולך בחליל בעוז אהבתם אליך אל המשתה אשר
שיתי להם כולם שמחים בשמחתך אוכלים ושותים חמרא וחיי לך בן אחותי גילת
בבי משושי ושמחתי, ולהברתך הבתולה המהוללה בכשרון מדותי׳ וצניעותה מרת
ליקבה תי׳ ולאבותיך הברוכים אשרי להם שכך ילדו ושכך גדלו הלא הם גיסי
רב המובהק מהו׳ משה נ״י ואהותי הוהידה הצדק, ומלומדה בגברא מרת גיטל
י׳ ולחמיך הגביר המופלא המפורסם מהו׳ איצק מרגליות נ״י אשרי לו שזכה
הכניסך לביתו וכו׳ ועתה בני צור לבבי בל אחדל מכתוב לך במה דעסקנו במושב
סעודה הנה הצעתי לפניהם אשר השבתי זה מקריב על אשר נשאלתי במי שכתב
ימי הספירה היום כך וכך לעומר אם יצא ידי ספירת העומר בזה וכו׳ והצעתי
דברים לפני המסובי׳ ובתוכם הקרואים בראש כבוד המי הגאון מהו׳ יצחק יוסף
אומים נ״י ומהו׳ הגאון מהו׳ ישעי׳ פיק נ״י והסכימו עכ״ל. ובסי׳ ל׳ עיי׳ תשובת
קיני זצ״ל בזה ובסי׳ ל״א מה שהשיב לו דודו ז״ל ובסי׳ ל״ב מה שהשיב זקינו
ל עוד הפעם וכל זה בימי השמחה שלו — ומיד אחר ההתונה נקבצו ובאו
הדיו בחורים מקרוב ומרחוק והי׳ לו ישיבה הגונה והרביץ תורה וטהרה כיד ה׳
הטובה עליו:

הנה האברך הקדוש הזה אף גם שהי׳ בטבעו חלוש המזג מאוד והי׳ כל ימיו
מדוכה

מדוכה ביסורין ונוסף לזה מנע מעצמו מאכל ומשתה בכל האפשר ורק בשיעור החיות את נפשו אבל בכ"ז לא פסק פומי' מגירסא ושקידתו והתמדתו בתורה *) ויראת אל כל היום היתה נפלאה לא ישן כ"א איזה שעות ואחר חצות לילה קם ממשכבו בזריזות גדול והלך לטבול במקוה מים והלוכו ברגש כי לא עצרוהו ברד רוח גשם שלג ושמעתי שבימות החורף פתח לעצמו פתח מקוה בתוך הקרח בכדי שיכנס ויצא בגופו הקדוש ובראותו בני ביתו כי כן והיששו מאוד שלא יחלה בגופו הרך והענוג מאוד. השתדלו ע"י הרופאי' שימנעו אותו מזה ומשאר סיגופי' אשר סיגף את עצמו אבל אטם אזני משמוע להם ומאהר שראו כי ימים ושנים חלפו למו, והוא אינו מטה להם אוזן קשבת ואדרבא הי' מוסיף והולך בעבודת ה' ולא חש על בריאת גופו אמרו לנפשם הלא איש אלקים קדוש הוא ואופן קיומו וחיותו הוא דבר נעלם ונסתר ולמעלה מהטבע יסודותם ע"כ הנח לו אין לנו עסק בנסתרות ובוודאי לא תאונה אליו רע ונגע לא יקרב באהלו בראותם בני ביתו כי גם הרופאים לא פעלו מאומה אצלו בקשו בעצמם תחבולות שונות למנוע אותו מכמה דברים ופעם א' בעת הקור גנבו ממנו מפתח בית המקוה למען לא יהי' לאל ידו לילך באמצע הלילה לטבול שמה בעת קור הנורא ההיא, ויהי כאשר קם ממיטתו בלילה יחפש אחר מפתח המקוה אבל לא מצאו והצטער על הדבר. פתאום שמע קול דופק על החלון ובשאלו מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לדפוק בביתי באמצע הלילה, ומשיב האיש אני השומר מבית הטבילה והבאתי את מפתח המקוה אל אדוני וישאלו איך עלתה במחשבתך לעשות כן והשיב בשכבי על משכבי והנה שמעתי קול דובר בי „רבי עקיבא איגר מחפש בנרות אחר מפתח המקוה קום ממשכבך והביא לו" וכן עשיתי, ויהי כשמוע בני ביתו דבר זה ראו והבינו כי עין ה' אל יראיו בהשגחה נפלאה וע"כ הי' מיחלי' לחכמיו שהנהגותיו הקדושית לא יזיקו לו ושומר מצוה לא ידע דבר רע. והניחו לו לעשות כפי חפצו והרגלו באין מפריע כלל, **)

---

*) מעשה ברבי עקיבא ז"ל שפעם נסע מחתונת א' מבניו מפ"ד"ן והי' לן בכפר א' ותפציו עדיין לא הי' עמו באכסני' שנתאכסן שם אצל כפרי ובקש מבעל אכסני' שיתן לו איזה ספר שלא ישב בטל ואמר לו שספריו תח"י בנו הלומד בעיר אך אחת יש אתו ונתנו לו והי' ס' הרשב"א פתח ומצא שחסר דף שלם מהספר ואמר לו זקיני רע"ק זצ"ל חלף בזכי' יעתיק לו להשלים החסרון והעתיק מזכרונו גליון של מה שהו' הס' מהרשב"א הנ"ל, ואח"כ למד מתוך הספר כל אותו הלילה בשקידה רבה, אח"כ נשמע הדבר בעיר הקרובה שרבי עקיבא איגר הי' לן באותו כפר ובאו הנכבדים והלומדים לבקרו ולא מצאו אתו כי אם העתקתו ובדקו ומצאו שלא החסיר לא תיבה ולא אות א' מלשון הרשב"א ודבר זה סיפר קדוש הודי הגאון מהרש"ס ז"ל ומסיים סיפורו איננו מספר למען תתפלא על עוצם זכרונו של זקינינו כי אם על עוצם חיבתו ואהבתו והשקתו לשקוד על התורה שדבר שבכבר הי' תקוק בזכרונו וחדרו מוחו עד שאפילו הלשון הי' רגיל על לשונו בכ"ז הי' בעיניו כפרגמטיא חשובה כאלו היום נהנה מביני ושקד על דבר הרשב"א כל אותו הלילה על זה יש להתקנאות קנאת סופרים ומי שעוסק בתורה בחשק כזה איננו שוכח לעולם.

**) קדוש זקיני ז"ל הי' מכבד את התורה ומיגע בדברי ראשונים להבינם ולהיכא לקח עליהם והי' רגיל לפרש מה שאחז"ל בשבת קי"ב אם הראשונים כמלאכים אני כבני אדם ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים ופי' הוא ז"ל אם דברי ראשונים נחשבים בעינינו בדברי מלאכי אלקים כי כל אחד מיגע עליהם להבינם אני אז כבני אדם אבל מי שאומר שראשונים היו רק בני אדם כמונו שטעו בדמיונם או שלא היו בקיאים כ"כ ולא ידעו ולא הבינו האומרים כך המה כחמורים ממש דעלמא ולא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר שהבין עכ"פ לעמוד על דעת רבו שלא לאכול דבר שאינו מעושר ולמנוע עצמו מן הגזל עכ"ד ז"ל.

*) שייך לדף העבר.

ש״ל י״נ התה״ג מהו׳ צבי יחזקאל מיכלזאהן נ״י גאבד״ק פלאנסק כמה מילי מעלייתא מקדוש זקיני רעק״א ז״ל הן בפירושי מאמרים והן בספרים וקיים יאחזיקנא לי״ מלא חפני טיבותא וז״ל הרב הנ״ל :

סיפר לי רבני חסיד אחד שהמגיד הגאון הצדיק ר׳ שמואל זצ״ל אבד״ק וואהקי יאח״ב בק״ק אפטא בהס״ס תורת שמואל הי׳ בימי עלומיו תלמיד להגאון הקדוש ר׳ עקיבא איגר זצ״ל בנגלה ולמד אצלו זמן רב והי׳ לבוש במלבושי צמר כדרכי האשכנזים וכאשר העתיק אהלו לוואהקי נעשה חסיד ונסע לקאזניטץ ובהיות כי החסידים בעתות האלו לא היו לובשים בגדי צמר מחשש איסור דאורייתא הפשיט מעליו מלבושי צמר ולבש בגדי משי וכאשר בא עוד פעם אחד לפוזנא שאל אותו הגה״ק רע״א ז״ל מאיזה סיבה נעשה חסיד ולבש בגדי משי ? והשיב לו איך לא ירא רבי הקדוש ללבוש מלבושי צמר אשר יש בהם חשש איסור תורה וכאשר שמע הגה״ק רע״א ז״ל דבריו הרים בקול מר על אשר לא עיין רעיון זה על רבו כל ימיו וכי האמת והצדק אתו ובעודנו מדבר אתו הפשיט מעליו כל מלבושיו עד כתנתו והמתין כך עדי אשר הביאו לו מלבושים אחרים בלא צמר עכ״ד בשם זקן שהכיר אותו והוא גם עתה משמש באהרן בבהמ״ד שם.

כתב בס׳ שיח של ת״ח שמעתי בשם הגאון רבינו עקיבא איגר זצ״ל על מה שאמרו׳ בספרי ר״ה ת״ר מפני מה תוקעין ומריעין כדי לערבב השטן ופרש״י ז״ל כיון שיראה שישראל מחבבין את המצות יירא לשטנם ולכאורה קשה אם ישראל מחבבין את המצות וכי בעבור זה יירא לשטנם להגיד את העבירות שלהם ואמר הגאון הנ״ל דהנה אמרו דמי שעושה תשובה באהבת זדונות נעשו לו כזכיות וזה כוונת רש״י ז״ל כיון כיראה ישראל מחבבין את המצות שעושין דרך חיבוב ואהבה יירא לשטנם להגיד העבירות שבהם כי מכל עבירה שיגיד עליהם ...יסיף אליהם עוד זכיות ומציה לכן שתיקתי יפה מדיבורו (דפח״ח.

עוד כ׳ בס׳ הנ״ל שמעתי בשם הגאון רעק״א זצ״ל על הגמרא שאמרו בסוכה באשה מעוברת שהריחה ריח מאכל ביוהכ״פ ונתנו לה ולא רצתה לאכול ויצא ממנה ר״י למעשה כיוצא בה באשה אחרת ואכלה ויצא ממנה שבתי עוצר פירות שהי׳ רשע ואמר הגאון הנ״ל דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא וזה ג״כ מרומז בקרא להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל ע״כ. (חיה היא יולדת)

כ׳ עוד בס׳ הנ״ל הגאון האמיתי רעק״א זצ״ל כאשר בא לרב בעיר פוזנא שמע כי יש מגנבי העיר מחללים שבת קודש באשר הולכים בלילי ש״ק בטאטריאות ויאמר להם הנה אמרו ז״ל רוב גנבי ישראל נינהו ואני רואה שכדבריהם כן היא גם בין אנשים כמוכם דאיתא דבליל ש״ק מלוים לו לאדם מבית הכנסת שני מלאכים ובמוצאי ש״ק הם הולכים לביתם ואם אתם לוקחים רק בילעט אחד ולוקחים עמכם השני מלאכים בלא בילעטין הלא גם אנשים כמוכם גנבים הם עכ״ד בדרך צחות.

שמעתי מפי גדול אחד אשר בעת שנסע השר וגדול ליהודים ר׳ משה מונטיפיורי ז״ל מלאנדאן להצר הקיסר האדיר ניקולייא הראשון לעה״ם פעטערסבורג לטובת אחב״י ונודע להרה״ק ר׳ יצחק אבד״ק וואהרקי זי״ע שהשר הנ״ל יהי׳ ש״ק בק״ק לאמזא נסע במכוון ללאמזא לבקש מאת הר״מ מונטיפיורי שימליץ על אחב״י בדבר החוק שיצא אז מהממשלה יר״ה שישנו אחב״י את מלבושיהם ושלא ילבשו את כובע השטריימיל, ואחד מן החסידים בא אז אל הרה״ק מוהר״ר מנחם מענדיל מקאצק זצלה״ה וסיפר לפניו ממטרת נסיעתו של הרה״ק מווארקי ז״ל, והרה״ק מקאצק ואמר פה נסיעתו של הצדיק מווארקי היא לריק, כי לא יתפוין הר״מ מונטיפיורי לדבר אודות זה בהצר המלכות יען שהוא בעצמו מארצות המערב הנהו והוא בעצמו לובש בגדי נכרים, ואינו מרגיש בזה שום נפקותא אם כה ילבשו אחב״י או כה, דדוקא צרות אחב״י במאריקא בהריגות ורציחות ושפ״ד וכדומה נוגעים אל לבו הדורש טוב לעמו, אבל בהיק שינוי המלבושים לא תוכל לצמוח שום ישועה על ידו, וסיפר בזה הרה״ק מקאצק זצ״ל אשר בצאת במדינת פרייסען גזירת ה״צוואנגסשוהלען״ וביטול החדרים, עשה הגאון רשכבה״ג ר׳ עקיבא איגר זצ״ל בפוזנא אסיפת הרבנים ממדינתו ונגמר אצלם לשלוח כתב בקשה אל המלך, והנה נדרש להם איש היודע בטיב השפה האשכנזית לכתוב להם את כתב הבקשה, ואמר אחד מן המסובים שישלחו אחר אחד מיהודי פוזנא אשר הי׳ נודע אז לסופר מהיר בשפת המדינה, אבן הגרע״א ז״ל לא הסכים לבפייר כתיבת הבקשה ליד אותו האיש, יען שהאיש הנ״ל הי׳ רחוק מדת ישראל והי׳ מפורקי עול התורה והי׳ שמח על הגזירה לבטל התשב״ר, והמליץ ע״ז הרע״א ז״ל דברי הפסוק (תהלים קמ״ו ג׳) אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה, היינו שאין לבטוח להושע ע״י אדם כזה שאין בו תשועה

ביטול הגזירה נחשב בעיניו לתשועה, ואמר רע"א ז"ל אם גם נשמע באזנינו מה שיקרא לפני
האיש הכותב עכ"ז לא נוכל לסמוך עליו בענין כזה אשר בלבו הוא חושב אחרת מאשר ה
כותב בידו מפני שאצלו אין שום תשועה בביטול הגזירה. וזה הכונה בפסוק שאין „לו" תשו
ובאמת כן הי' כאשר פטר הרה"ק מקאצק זצ"ל, שכאשר הציע הרה"צ מוואָרקי את בקשתו לפ
הר"מ מונטיפיורי, השיב לו כי לא יוכל למלאות רצונו בזה לבקש מאת הקיסר שילבשו היהוד
על ראשם דוקא „בערין מיטצען" כי אינגו מבין למה להם לאחבי' דוקא כובעים מעיד הדיבי

עוד שמעתי מפי גדול הנ"ל שפעם אחת בא אברך אחד שלמד אצל הגרע"א זצ"ל לפני הרה"ק
מנחם מענדיל זצוקל"ה מקאצק, ביקשו הרה"ק ז"ל שיספר לו איזה מנהג טוב מרבו הגא
וסיפר לו האברך שרבו הגאון בלמדו שיעוריו מעת שמתחיל עד גמרו את לימודו אינו מב
מחוץ להספר אשר לומד בו, הדבר הוטב מאד בעיני הרה"ק ושבחוה.

כתוב בס' „שבחי צדיקים" דפוס ווארשא שנת תרס"ג ד"ט ע"א וז"ל :

סיפר אחד המיוחד מתלמידי הגאון הצדיק ר' עקיבא איגר ז"ל ה"ה הרב המאה"ג מו"ה ברוך ז
רב בק"ק גאללוב במדינת פרייסען מה שאירע פ"א אצל רבו מובהק הגאון מוה' עקיבא זצ
שבשעת לימוד הישיבה חידש הגאון ז"ל דבר חידוש א' לתרץ קושיות חמורות שבסוגיא, והג
ז"ל תפסו לאמת. והי' שם בין התלמידים בחור א' מעיר ראַוויטש שהי' למדן ומבחר הבחורי
אך הוא הי' עקשן גדול ומספיר ונצחן בויכוחו בדבה"ת עם רבו הק' וחביריו ונתעקש הבחור ה
נגד הדבר חידוש ההוא לפני רבו הק' לסתרו בכל היכולת. והרב הק' בגודל ענותנותו ותשוק
הגדילה להעמיד תלמידיו על האמת ולאלפם דעת לקחו הטוב, חזר עוד הדבר חידוש לפנ
והראותו לדעת כי בצדק דיבר, ושהדברים נכונים בטעמם ובנימוקם מאד. והבחור הנ"ל בהפ
ונשאר בעקשנותו לא אבה להודות את האמת ולא נשא פני רבו הק', אך נתעקש עוד כפ
בפעם, בטענות ותואנות והתלמידים חזו בו' בושות, ולבם עליהם דוי עלי הטריחו את רבם ה
בויכוח כזה, אבל הרב הגאון הק' ז"ל עצמו לא שם לבו לכ"ז, אך חזר להתוכח עמו, ולח
על דבריו בראיות נכוחות ולהעמידו על האמת ושידה לדבריו, כה עשה כמ"פ אין מספר,
שנתייגע הרב ז"ל מרוב הדיבור וההתאמצות נגד הבו' הנ"ל, כי הי' חלוש גדול ובעל יסורים ר
שאין דוגמתו וכ"כ נגע הדבר עד שנחלה ז"ל מוטל על ערשו חולה מאד ונעשה רעש גדול ב
עיר פוזנא, ונאספו הרופאים וכולם אמרו נואש ר"ל, וכל העם מקצה בקשו רחמים חילכים ובכ
ובהם ד בשביבת שיח עתירה עבור חיי רבם הק', והבחורים כולם ישבו נוגים ונעצבים בח
החיצוני שמשם הי' נכנסים לחדרו של הרב הק' ששם הי' שוכב, והבחור הנ"ל מפחדו יש
ופגעו בו על הנבלה אשר עשה נגד הרב ה"ק ואשר גרם לה, הלך הלך לו ואיננו כי ברח באי
הוא שם, והנה פתאום כאשר הם יושבים וסופקים כף אל יד מרוב עצבם ויגונם על המק
הנוראה אשר קרה לרבם הק', פתאום נכנס אצלם מחדר הפנימי ששכב שם הרה"ק, איש
שהי' ממקורבי הרב ז"ל כי הי' למדן גדול, והי' דרכו תמיד לשחר פני קדשו של הרב ז"ל ו
לפני התלמידים הי' בא תמיד אחר למודם לשאלם מה חידש הרב ז"ל, והם היו רגילים לס
לו החידושים שידעו לספר, והנה גם עתה נכנס אצלם, וקרב פתאום אצלם בשצף הפזון גם
ואמר להם, אנא בנים אהובים ספרו נא לי מהרה מה חידש הרב רבכם הק' היום בשעור הלימ
אצל הישיבה, ולו ענו לא דבר כי הי' נראה בעיניהם כמשתגע, אם לעת כזאת אשר הרב ה
מסוכן וכל הקהל בצרה ובצער שרוים, ערב על לבו לגשת לשאול כאלה, ולהתאוות לשמ
חידושים ופלפולים בתמי', אין זה מין האנושי ותפסו הדבר שהוא עושה מצד בהלת דרכו
ההזיקו לאיש מבוהל קצת בתהלוכותיו והם שאלוהו שיספר להם מה רבם עושה ואם יש תק
לטוב והוא שואל את שלו, ואומר כי אין לפחוד כלל, והרב ר' ברוך ז"ל הנ"ל הי' אז צעיר מו
ומתון קצת, ופנה האיש הנ"ל אליו לבקשו שיאמר לו הדבר חידוש הנ"ל, וג"כ לא אבה כי
הי' לבו עמו לדבר בחידושי תורה בזמן צרה כזה ותפציר בו מאד ובכ"ז לא אבה עד שהי' הא
מוכרח לספר לו הטעם שהוא מתאוה כ"כ עתה לדעת הדבר חידוש ההוא וסיפר לו הא
שבהיותו בפנים אצל מטתו של הרב הק' ז"ל שהי' שוכב בלי שום הרגש חיות עוד ראה ז
הרה"ק מרחש בשפתיו קצת, והטה אזן לשמוע מה הוא מדבר, וישמע שאמר בזה"ל: „רבש
בזכות הדבר חידוש האמיתי לתרץ הקושיות שבסוגיא שחדשתי היום תושיעני היום להתר
מחליי זאת" ותיכף אחרי דיבורים אלו ראיתי את פניו משתנים לבריאות, וישב עצמו על המט
וצוה ליתן לו מה לחזקו, ע"כ לא תפחדו עוד כי השי"ת יושיע שיתרפא במהרה ואחרי שס
כזאת סיפר לו גם הוא את הדבר חידוש, וסיפר לו עוד בשלמי הדעה הזאת, להם. ואמר הלמ
הנ"ל

נ"ל מה רצה הכ' העקש הזה הלא הדבר יהידוש הזה אמת וצדק יפה אף נעים ויכולה היא שתגן על דבכם הק' למלטו משחיתות תלין זאת ע"כ.

ד בס' שבחי צדיקים הנ"ל וז"ל: הנה הרב הגאבד"ק לונטשיץ מ' איציק אוירבאך ז"ל בן הגה"צ מוהר"ח ד"ל בעל ס' דברי משפט קודם שנתקבל לרב הי' סוחר, והי' זה דרכו בכל עת שנסע פרייסען לסחורתו, לסור מדרכו אל בית הגדולים בתורה שבמדינה הנ"ל לשאול מהם ספיקותיו קושיותיו בהלכה, והנה פעם אחת אסתייע מילתא שהי' לו קושי' עצומה, שלא מצא לה פתרון תירוץ מספיק, וחשב שבנסיעתו לסחורה, יסיר דרכו אל בית הגאון הגדול ר' עקיבא איגר זצ"ל פוזנא וישאל ממנו תירוץ על קושיתו, ובך הוה, והנה תיכף בשאלו ממנו הקושיא קפץ הגאון עקיבא ז"ל על סלם השליבות שהי' לו לפסוע עליהם להגיע אל הספרים שעמדו גבוהים מעליו, הוציא מארגז הספרים שלו מהדף העליון, ספר ישן נושן שהי' מאובק ומעופר ומכוסה בקורי כביש מסביב שהי' ניכר לכל רואה שהספר הלז לא בא ליד הגאון מזמן כביר מאד ופתחו הראה לפני הרח"ק ר' איציק ז"ל מדאברי את הקושיא כי קדמוהו בקושיא זו בעל הספר הזהי' הראה לו שם ג"כ תירוץ מספיק מאד שנתקבל מאד בלב הג' ר"א הנ"ל ונחה דעתו, אז ראה ר"א ת רע"א זצ"ל שמלבד גדלו בתורה והוא מארי' דהטי עוד בקי הוא ויודע צפונות מספרים שונים מראשונים ואחרונים הרבה מאד ע"כ.

תוב בס' "מלין חדתין" עה"ת פ' בא וז"ל: מה ששמעתי בשם הרב האי גאון הגדול רבי עקיבא איגר זצ"ל, להקשות למה לא קדשו גם הבכורים מאב רק פטר רחם כי הנס הי' ג"כ על בכורים מאב כי אפי' לא הי' בבית בכור מאם אזי הגדול שבבית מת וא"כ מהראוי הי' לקדש ם הבכורים מאב, ותי' שלכאורה קשה כיון שהקב"ה בכבודו ובעצמו ירד למצרים כדכתיב אני לא מלאך ולא שרף כו' א"כ לא הי' צריך לנתינת דם על המשקוף ועל המזוזות וגם אמאי לא יו רשאין לצאת מפתח ביתם מטעם שניתן רשות למשחית אינו מבחין הלא הקב"ה בכבודו בעצמו הי' והוא ידע להבחין, אולם צריך לומר דעל הבכורים מאב שייך הבהנה דאין כל אחד יע בבירור אם הוא בכור לאביו רק הקב"ה בכבודו ובזה הי' הקב"ה בכבודו ובעצמו כי זה לא י' יכול למסור לשליח כיון שאינו יודע להבחין בין טפה של בכור, רק על הבכור מאם שהוא בר הניכר ומבורר לכל זה הי' על ידי השליח וע"ז אומרים כיון שנתן רשות משחית אינו בחין ומש"ה לא היו רשאין לצאת מפתח ביתם עד בוקר וא"כ מה שנעשה ע"י הקב"ה בעצמו ין שייך בזה גם כי הקב"ה הוא היודע ומבחין רק הנס הי' על הבכורים מאם לפי שנתן רשות למשחית ואינו מבחין בין טוב לרע ומש"ה לא קדשו רק פטר רחם. והוא כפתור ופרח.

ס' "מלין הדתין" הנ"ל פ' ואתחנן וז"ל: ואהבת את ד' אלקיך, קשה לכאורה הלא לאהוב לא יכול להיות ע"י כריי והאיך כתב בלשון צווי לאהוב את הקב"ה, שמעתי בשם הה"ג רבי קיבא איגר ע"ז אנו חותמין קודם ק"ש הבוחר בעמו ישראל באהבה ואם הוא אוהב אותנו מוכרחין אנו לאהוב אותו, ודו"ק. וע"ד אני לדודי ודודי לי וק"ל.

תוב בס' נטפי סים על הגש"ס מאת הגאון ר' יעקב מאיר פאדווע זצ"ל אבד"ק בריסק דליטא וז"ל: וחכמים אומרים ימי חייך הימים כל ימי חייך להביא לימות המשיח. שמעתי לדקדק בשם גאון רבינו עקיבא איגר ז"ל למה שינה הלשון דאצל ב"ז כתוב ימי חייך הימים כל ימי חייך לילות ובדרשא דהכמים קתני בזה הלשון להביא לימות המשיח, ושמעתי בשמו לתרץ כיון בגמרא קאמר דהקשו לחכמים וכי מזכירין יצ"מ לימות המשיח והא כתיב ולא יאמר עוד חי ד' שר העלה את בנ"י מארץ מצרים, כ"א חי ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בני ישראל מארץ פונת וגו' ומתרצים החכמים לא שתעקר יצ"ם כל עיקר אלא שיעבוד גליות עיקר ויצ"ם טפל לו. לכן קאמר בלשון להביא לימות המשיח דהיינו שיהי' נזכר ג"כ ולא שיהי' עיקר, רק דעיקר יהי' שיעבוד גליות ויצ"ם טפל לו, ע"כ.

ס' **תורת משה** מבעל ח"ס ד"ל הובא פ' בלק: לקוב אויבי לקחתיך והנה ברכת ברך שמעתי בשם הגאון מו"ה עקיבא איגר זצוקל"ה אבד"ק פוזנא דאי' במדרש קוב לקב לקחתיך הנה ברכת ברך ופי' הגאון הנ"ל כי תכלית קריאת בלעם הי' להפך רחמים לדין, ונהפוך הוא י בלעם הפך דין לרחמים, וידוע כי קל"ב ימים בשנה שאין אומרים בהם תחנון משום שהם חמים ואותן הימים בקש בלעם להפיך לימי הדין ומול זה יש רכ"ב ימים בשנה כמנין ברך ואומרים בהם תחנון והם ימי הדין והפכם בלעם לרחמים וזה כוונת המדרש קוב לק"ב לקחתיך אתך הנה לעורר דין באותן קל"ב יום של רחמים ואתה ברכת בר"ך אותן רכ"ב ימים של דין ברכת אותם וד"ר:

בס'

בס׳ ילקוט הגרשוני פ׳ חיי שרה וז״ל: ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת, ששמעתי פי׳
ע״ד צחות עפ״י מעשה שהי׳ אצל מרן החתם סופר ז״ל שבמח״כ א׳ בא בקובלנא על בחור א׳
ואמר עליו שהוא בחור בלא חו״ת והשיב לו החת״ס ז״ל הנה אם הבחור הוא בר״א הי׳ אין זה היזק
כ״כ רק נשאר בו״ר, אבל אם הבע״ה בעל דעה בלי יראת שמים רח״ל תורה הוא מחזיק בר״א חו״ת או הוא
מזיק עם בו״ר ח״ו. וז״ש ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ, וקשה איך השתחוה לע״ה ועוד
לבני חו״ת, לע״ה שהם מחזיקים עם חו״ת, להם ראוי להשתחות ולחלוק להם כבוד שכן גם
התוה״ק הקדימה זבולון ליששכר וא״ש.

סיפר לי הרה״ג ר׳ זעליג אבד״ק סקולסק נ״י אשר פ״א בא הגרע״א ז״ל לליסא ושמע מנהג העיר
בעל תו״ת דעת נ״ל חוק ללבוש מלבושיו המכובדים בכדי להקביל לאושפיזא של הגרע״א ז״ל
אבל בין כה וכה בא הגרע״א ז״ל לבית הרב הנ״ל וקיבלו הרב באהבה ובשמחה גדולה וכאשר
התחילו לדבר אזיל סיסקא ואתא חיורא בפני קדשו של הרב מליסא ז״ל ונבהל מאד. ושאל
אותו אח״כ מה זאת והשיב שמעודו לא ראה עוד איש שיהי׳ בו כ״כ כח הרבה קדושה כמו אצל
הגרע״א זי״ע.

עוד ספר לי הרה״ג הנ״ל שפ״א היו בווארשא הרה״ג רע״א ז״ל והרה״ג מליסא ז״ל ונסעו
יחד בכרכרה אחת דרך העיר, ובאו אנשי ווארשא והרחיקו את הסוסים ובעצמם הוליכו את
הכרכרת לכבוד הרבנים הגאונים ז״ל, והגרע״א ז״ל מרוב ענותנותו חשב שעושים את כל הכבוד
והיקר להרב מליסא וירד גם הוא בין הקהל הקדוש בכדי לנהל את הכרכרה ולא הכירו אותו
מרוב דוחק העם, והרב מליסא ז״ל חשב שעושים זאת לכבוד הגרע״א ז״ל וירד גם הוא לנהל את
הכרכרה, וכך הוליכו הקהק ביחד עם הגאונים ז״ל את הכרכרה הריקה דרך מרחק רב עד
שנתוודע הדבר.

כ׳ בס׳ תדת אמת בחות למ״ז באם דף ק״א ע״ב מהה״ג הצדיק מוהר״י יהודה
ליב איגר מלובלין זצ״ל וז״ל:

ואגב אזכיר דבר בעתו מה טוב בשם כ״ק אדוני המשר הגדול, הגאון הקדוש רשכבה״ג רבינו
עקיבא איגר זצוקללה״ה. ויע׳ הקב״י אמן, שאמר על המאמר חז״ל: עתיד הקב״ה לעשות
מחול לצדיקים לע״ל, וכל א״א מראה באצבעו שנא׳ ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו
ויושיענו זה ה׳ קוינו לו וגו׳, כי הנה בעולם הזה כל צדיק וצדיק עובד את השי״ת בדרך אחר
לבדו, לא כדרך הצדיק הזה דרך הצדיק הזה, אך לעתיד יתגלה כי כל אלה הדרכים דרך אחד
הוא, וכולם כאחד מסבבים הולכים על קוטב מרכז תכלית נקודה אחת, וזהו עתיד הקדוש ב״ה
לעשות מחול לצדיקים, היינו אז יתגלה כי כל דרכי הצדיקים בעולם הזה הי׳ כבחי׳ מחול
בעיגול סובב סביב שתכלית אחד שתכלית מרכז הנקודה אמת שביניהם והוא יושב ביניהם
וכל א״א מראה באצבעו ואומר הנה אלהינו זה קוינו לו, היינו אף שבעולם הזה הי׳ נראה כמו
שכל אחד הולך בדרך אחר לבדו בעבודתו ית״ש, אז יראה כל אחד על דרך עבודתו, כי הוא זה
תכלית הנקודה האמת האמצעית, אשר אליו פונים כל הדרכים המובים מכל צדיק וצדיק, כי
באמת הכל אחד, ואין שום הפרש ביניהם. ושמיד קומר כל א״א על דרך עבודתו, הנה זה הוא
לנקודת האמת, כי הכל אמת, והכל נכלל בתכלית האחדות בנקודה האמת נקודה האמצעית. ע״כ

כ׳ בס׳ בית רבי חלק ב׳ דף בספרו שם מהרה״ק ר׳ חנ בעד הרבי מליובאוויטש ובן בנו של
מי שנאור ולמן סלאוי בעל שלחן ערוך הרב זצ״ל שנסע בקיץ שנת תקפ״ה עפ״י פקודת
הרופאים לטרות הם קארלסבאד ובדרך נסיעתו חנה אצל הגה״ק רבינו עקיבא איגר זצ״ל ונתקבל
מפני בכבוד גדול, וכתב מכתב מקארלסבאד אל חתנו בן אחותו הגה״ק מ׳ מנחם מענדיל במהרש״ן
כ׳ בפה צדק הה׳ מליובאוויטש הרבי מהמודי הבד זצ״ל המכתב עד הגי׳ רע״א ז״ל:

להתמי ב״א כו׳. מחודשים דפה תקבו׳ תורותה, אך במתא ואיתי אצל הגאון החסיד הרק הכינוי
שמו איגר, והוא איש תם וישר ולא ידע בעניני דהאי עלמא כלום מ.וכמו בווילנא אבות
והשרידים של עלקע קרתי, וקבל אותנו בכבוד גדול כי ענין השפל והפשטן הוא עם כל אדם
ומתחיל דברי הי׳ דרך הלכה פסוק אחד ונותן לצדיק וכו׳ שרי׳ עשה שאלה חלום על עקיבא בא
א׳ בחי׳ מגדע, ומ״ת ר׳ עקיבה ולגה וכאי צדיק הוא ושמו הולך בכל הארץ ע״כ בקשתי שיברכנו
כו׳, והי׳ לו לנחת ושתק ואמר בגודל פסוק ראתא לידן נימא בי׳ מילתא, והובן הדברים היו עד
הנשם שלקבורים עם לקבל פרס וזה אות וזהו בקובר הארץ בודיקה כו׳, וקוברים שלא עם
לקבל פרס, כי הם יעקיו״ב שהם לשכתה ע״ל. ונבקש לספר לו מתות אאמו״ר ז״ל ואמר שפסק מפני
ישראל שהעמשה במדינותינו וסיפרתי לו קצת מסיפור ושנאת בין המתנגדים להחסידים עם קבלתם מהגאון

מווילנא

והנה עיקר גדול ושורש נכבד בעבודתו עבודת השי"ת הי' אצלו העמוד השלישי מן שלשה עמודים אשר העולם עומד עליהם ולא הסתפק א"ע בתורה ועבודה כ"א הי' גם מרא דעובדא בעל גמ"ח גדול ולא יאומן כי יסופר ותקצר היריעה מהכיל להגיד כל תהלוכותיו ודרכיו בקודש איך גדלה אצלו אהבת הבריות בכל מקום ובכל זמן אשר לקחו אנגו שמין מנהג שאפשר להטיב עם איזה בן אדם הי' זריז ונשכר ולא המתין הדבר להוציא מכח אל הפועל (עיי' "אגרות סופרים" סי' כ"ט) חבר הי' לכל יראי ה' בכל חבורה וחבורה אשר יסודתה בהררי קודש שמו את שמו הקדוש על שפתם אבל הוא לא הלך בתר שמא כ"א בתר טעמא טעם לשבח אשר ישבחוהו רבנן ופעל ועשה והשתדל לטובת כל חברה כיד ה' הטובה עליו והי' להם לעינים לעושה ולמעשה. וכן לאדם פרטי טרח והמליץ השתדל עבורו ועמד לימינו לאחי־עזר ואחי־תמך ולא השיב שואלו ריקם ולא היתה דבר אשר שנגבה ממנו ואם הי' הענין בעירו דבר עם האנשים הנצרכים לזה ואם במק"א כתב לשם כי הי' גם סופר מהיר וכמעט לא שלטה עין הרואה שפלטה קולמסו צורת אותיות כ"א נראה נקודות נקודות יוצאי' מפי קנה הכתיבה *):

על כל אלה הי' לפליאה נשגבה גודל ערכו ורום מעלותיו במדת הענוה מאוד מאוד הי' שפל רוח נגד כל אדם דבורו ועסקיו עם בני אדם הי' במדה במשקל והיו דבריו מועטים בכמות ורב באיכות ובנחת נשמעים ובהכנעה גדולה מעולם לא הכעים שום אדם ולא המרה את רוחו **) מעולם לא דיבר אפי' עם נער צעיר לימים בלשון נוכח לא הניח אפי' לבחור רך בשנים וקטן במעלה לשמש אותו או להגיש לו ספר גם בלמדו תורה ברבים והי' צריך לאיזה ספר לעיי' בו עמד מכסאו ולקחו ממדרגה העליונה ולא הניח לאחר להורידו אליו ***) מעולם לא קרא

מווילנא וכפי הנראה מעב"ת הורש טוב לכל עמו בשוה והרים ידיו ואמר הי' כל ישראל כו' ושקר הגוזי שכתב איזה כתב על חסידים כי אדרבה כו'. וגם בקשתיו שיכתוב לאמשטרדם אודות אנ"ש בחברון תובביא. ונתתי לו ב' חלקים מש"ע אאמו"ר ז"ל וגם התניא שלו וספרים שלי וקבל בכי טוב ונפטרתי ממנו בשלום ובכבוד גדול. כה יהי' מכל רבני וואלין ורבני ליטא כו' גדו"ל. וקניתי כבתורי חמד שלו שתפסיסם ביום ובלילה חדושי הר"ן וחדושי הרע"ק הנ"ל בחילוקים ופשטים ויראתי שלא יגיד לי חילוק ואנא לא חילוק ידענא כו'. ואפשר יפה כוון החסיד ר"י פאלצקער שנסע בכל ארץ אשכנז ואמר שלא ראה שום דבר רע עליהם כלל ולכאורה זה פלא גדול. ומפני הכנסת שבת אקצר כעת, בליל מוצ"ש אכתוב לכם בארוכה ע"כ (ע"כ שלח לי הגאבד"ק פלאנסק נ"י).

*) פעם א' ביקש ממנו איש א' שיעשה אתו אות לטובה אבל גם זאת אשר שהעת המוכשר ביותר לזה יהי' אחר זמן וזמנים מובא עד תשעה ירחים. ואיש אלקים ההוא קיבל על עצמו וכאשר הגיע הזמן ההוא השתדל אצל הגביר ההוא אותה דבר אשר בקשו ממנו לפני ט' חדשים ולא שכח הענין בתוך זמן רב ההוא.

**) פעם א' אירע לו בעודו איתן מושבו בק"ק ליסא והי' גבאי דחברה ת"ת ושמע קול ענות נפש על בחור א' ואחר שחקר ודרש על הדבר נודע לו כי כן הוא כאשר שמע. אז שפך כוס התרעלה עליו וגער בו ותיוה לדחותו מביתו. ועברו ימים רבים מ"ו שנים בהיותו יושב על כסא רבנות בק"ק פרידלנד. שמע מאחורי הפרגוד כי הבחור ההוא מתגורר כעת בעיר ברעסלא, וכתב מכתב ושלחו לא' ממיודעיו שימסור ליד הבחור ההוא ויען כי האיש הנכבד ההוא התפלא על הדבר מה לו להרב ר' עקיבא איגר עם הבחור ההוא והפציר בו להגיד לו ואז הראה לו המכתב כי כתב לו איך שזה ט"ו שנים אשר שפך חמתו עליו ומאז והלאה נתן הדבר על לבו והצטער עלי' אבל לא ידע אתו מאומה לאן תוא הלך למען יפנה אליו ועכשיו שמע שהוא בברעסלא ע"כ מבקש ממנו שימחול לו בלב שלם ובנפש חפיצה ולמען השקט לבו יכתוב לו זאת בכתב ידו שאין לו עוד תרעומות עליו.

***) פעם א' בא הרה"ג מהו' זאב וואָלף ז"ל מהורדנא במדינת רוסי' מפ"ש הפסיקתא ליקח הסכמה מקדוש וקיני על פירושו הנ"ל ואחרי תום וקיני ז"ל לכתוב הרכין עצמו להארין ליקה מעט

עפר

לשום אדם תלמיד מרוב ענותנותו וראה והבט לשונו הקדוש אשר כתב לבני
בהקדמת שו"ת רע"ק שלו וז"ל: עוד אבקש מבני שי' הלא תראה רבים מהשואלים
אשר תדע כי למדו בישיבתי הן בעודנו בק"ק ליסא באוהל התורה אשר נטע ל
זקינכם מר חותני הגביר הצדיק ז"ל הן אח"כ ביושבי בק"ק פרידלאנד, ובישיבת
פה קהלתינו אל תכנה את מי מהם בשם תלמיד גם לא לכתוב בלשון נוכחי כ
מעודי לא קראתי לאדם תלמיד כי אמרתי מי יודע מי למד יותר ממי אף כ
עכשיו שרבים מהם גדלו והצליחו בלימודם ועשו פרי ואם תמצא באחת המקומות
כתוב כן תדע שהוא הוספת המעתיקים בידעם שהי' מבני ישיבתי עכל"ה. — וכן
ציוה לשואליו ולהכותבים אליו שלא להרבות לו בתוארים ומכ"ש לכנות אות
בשם גאון וכן כ' לבנו הג"ל שם וז"ל: שנית אבקשך שלא להעתיק השאלה
שלום אלי אשר באו בראש השאלות כי אמרתי אני בלבי תמיד על דברת התוארים
שנהגו גבן לכתוב אי אישר הילי אבטלינם כי רבויין קשה ומיעוטן לא יפה
להכותב הוא אבק חנופה ולמי שכותבין או אבק גאות כי ירבו לו או אבק שנאה
חנם אם ימעטו, וכ"כ קצה נפשי בהם עד שקבלתי עלי שלא להביט בהם ולא
לקראותם וכ"ש בל אחפוץ בהם בדבר הנדפס פן אהי' לבוז בעולם האמת וע"כ
בכל מקום אשר תזכיר את שמי די בתואר .הרב' אשר רגיל לכל יושבי כסאות
עכ"ל. וכן כ' במכתבו לגאון המפורסם מהו' יעקב יוקב עטלינגער זצ"ל בעהמ"ח
שו"ת בנין ציון עיי' בהקדמתו בחלק ראשון וז"ל קדוש זקיני ז"ל: זה מקרוב ראית
לנכון שבכל המכתבים שלא לתאר בתוארים רק בנוסח הרב וכו' וזה רצוני ומבוקשי
המרוצים למלאות רצוני שבמכתבם ג"כ לא יתארוני יותר מנוסח הרב וכו' עכ"ל

בעת חתונתו הלבישו חותנו בבגדי משי כמלבושי אנשי מדינת פולין כפי הנהוג
בעת ההיא אשר כולם לבשו במדינת פוזנא מלבושים כאלו אבל בבית אביו
הי' לבוש בבגדי האשכנזים והנה, חמשה שנים אחר חתונתו אירע לאביו הרב ר'
משה זצ"ל באייזענשטאדט מעשה נורא מקרה לא טהור כי שם לדרך פעמיו לעיר
הסמוכה לשם והלך על מקום גבעות גבוהים ותחתיו אמת מים ורוח סואה וסע
מנשבת ונפל למטה לתוך הנהר ובאו מים עד נפש ולא הי' ביכולתו להציל א"ע
ואין איש אתו אשר יעמוד לימינו והתייאש מן החיים, אך פתאום נדמה לו דמות
דיוקנא של בנו איש צעיר לימים לבוש בבגדי אנשי פלוניא ויתפסהו ויעמידהו
על שפת הנהר ואת נפשו הציל, ובראותו כן נדמה לו כל המקרה כחלום וכאיש
אשר יקיץ משנתו- ומשתומם על חלומותיו ועל דבריו כן נדמה לו הדבר שרק
רעיוניו הולידו את כל המקרה הזאת, אמנם בראותו מלבושיו מטיפים מים ודעת
וגופו נתקררו מקרירות מי הנהר אז ראה והבין שאין המקרה יוצא מידי פשוטו
שנפל במים ומעט קט ונפשו יצאה בדברו, ויפן כה וכה לראות את האיש אשר
הוציאו משם למען תת לו תודה על שהציל אותו ומים רבים לא יוכלו לכבות
את האהבה אשר יתחייב לו ע"ז, וירא כי אין איש וילך וישוב לביתו וסיפר
הדבר לאשתו ולאוהביו והגיד להם צבע מלבושיו ושל הכובע אשר ישועה בראשו,
ויעצו לו שיבקש במכתבו מבנו יען כי נכסף נכספו נפשם לראותו פא"פ כי זה
כמה שנים עברו ולא השתעשעו בידידותו ע"כ יבקר אותן בביתם ועד בואו אליהם

עפר לשפוך על הדיו ויאמר הרב הנ"ל מה שאין רבינו מטריח אותי אין אני מתפלא אך הלא
משרתו עמי ומדוע לא ציוה להמשרת והשיב קדוש זקיני ז"ל על עבודת הפרך כזאת שכבודו
יחשבני לגדול ויבקש ממני הסכמה על ספרו על זה לא לקחתי המשרת שישרתני.

על

ידיע להם צבע מלבושיו. נכובע אשר בראשו, ובן חכם ישמח אב מיד השיב וצייר צבע מלבושיו וגם הבטיח במוקדם האפשר לקיים מצות כיבוד ולבוא להיכלו כבוד אומר כולו. לא עברו ימים רבים ובא לבית אבותיו ויהי בהיותו ימים אחדים בביתו ועוד לא ידע על מה ולמה ביקש אביו לידע מראה מלבושיו עד בש"ק הלביש עצמו מחלצות בגדי שבת ועמד אביו משתומם כי היא היא התמונה אשר ראה שהוציאו מן המים והכי קרא שמו משה כי מן המים משיתהו ונתן תודה לה' וגילה לבנו את כל המעשה והוא בצדקתו לא גילה הדבר רק פעם א' ביום שמחת תורה שהי' טוב לב מאוד סיפרה לת"ח א' שהי' דבוק בו. אמנם בשנת תק"ן הורם המצנפת והוסר העטרה מעליו כי מת עליו אביו הרב ז"ל ושבתה כל שמחה אצלו *)

בעיר ליסא הי' איתן מושבו מיום חתונתו בין ת"ח גדולים ומובהקים אשר התחברו והתקשרו בו בדביקות אהבה וריעות כמו גיסו הגאון מהו' יושע פייבלמאן ז"ל דיין דשם ואח"כ אבד"ק סאמטער והגאון שארו ובשרו מהו' מאיר ווייל ז"ל שהי' אח"כ ראש ב"ד ובמקום רב בעיר בערלין והגאון מהו' זכרי' מענדל ז"ל בן הגאון החסיד מהו' טעבלי ז"ל אב"ד שהי' אחר אביו רב"ד בליסא ואח"כ אבד"ק אינאווראצלוו והגאון מהו' יודא ליב קאלישר ז"ל בעהמ"ח יד החזקה שהי' אח"כ אבד"ק ליסא והתחתן עמו אח"כ, הגאון מהו' חיים אויערבאך ז"ל בעהמ"ח דברי משפט אבד"ק לונשיטץ ועוד גדולים אחרים, עד השריפה הגדולה אשר היתה שמה כ' סיון תק"נ לפ"ק נשרפו במשך ששה שעות 481 בתים ובתוכם 196 בתי ישראל ולא נשאר כ"א תשעה בתים ואז נשרף גם ביתו וכל אשר לו וכאשר נשמע הדבר בק"ק ראוויטש מה שאירע לו היו זריזים ומקדימי' למצוה ושלחו נכבדי וראשי העיר אליו לבקשו שיקבע דירתו בעירם ומלא שאלתם והלך עם ביתו שמה וישב לבטח. ויהי בשנה תקנ"א העיר ה' את רוח אנשי ק"ק מארקיש־פרידלאנד לבקש מאתו (עי' אגרות סופרים סי' כ"ד) לקבל על שכמו משרת הרבנות בעירם והעמידו בכתב יסוד והכנסות הרבנות אשר עליהם יקבלו את הרב (עי' אגרות סופרים סי' כ"ה) ומאחר שהפצירו בו אוהביו ומיודעיו כי ידעו והבינו היטב את אשר יפעל איש קדוש ההוא אם שב בראש באחת הקהילות והוא בענותנותו לא מצא א"ע הגון וראוי לאצטלא כזו בכ"ז בהכרח הרכין להם ראשו. ואנשי עדתו החזיקו אותו בכבוד גדול יותר מכדי יכולתם והחזיקו לו ג"כ ישיבה

---

*) על ציון קברו חקוק לאמר: פ"נ האלוף התורני והרבני המופלג מהו' **משה** בהר"ר שמואל גינז זצ"ל י"נ ונקבר ביום א' ט"ז שבט תק"ן לפ"ק הוי ונהי ארימה במר יללה, תורד עיני בדמעות בלילה תנצב"ה.

ולטוב יזכר שמם לדורות בי הרבני הנגיד מהו' שמואל ז"ל זקינו הנ"ל עשה ביתו קרן קיימת יע"א בית גדול עם חצר רחב שאין בכל העיר דוגמתו וזה לפני שנים התחדשו ותקנו את בדקי הבית ליתן הדירות שבו לעניים בחנם לדור. ובנו זקיני מה"ו משה גינז ז"ל הנ"ל בנה בבית העומד כנגד בית הנ"ל עליות על הבית וקבע אותו לדירת הרב אב"ד דהקהלה לקרן קיימת לדורות.

הגונה וה' ברכם בגללו. כי הצליחו בכל עסקיהם והכירו כולם כי ברוך הוא והמה מתברכים על ידו. שמה קנה שם טוב לעצמו כ"כ עד שהי' שמעו הטוב הולך וגדול בכל המדינות ובכל דבר הקשה פנו אליו והציעו ספיקותיהם לפניו וכן בשאר ענינים בקשו עצה ותושי' ממנו והוא השיב לכל שואל כיד ה' הטובה עליו גם הממשלה שלחו אליו בשאלת פיו בדברים הנוגעי' לבני אומתינו כי הכירו וידעו גם המה גודל ערכו גם בעניני אנושית והי' מוקף מכל צד בחבילי טרדות, אבל בכ"ז לא ביטל שום שיעור משיעוריו בלימוד הישיבה מלבד אשר למד בפ"ע *) אמנם בתחלה ישב בדחקות הפרנסה עד שהי' מוכרח לבקש מאלופי קהל הוספה על סיפוקו שניתן לו. (עיי' "אגרות סופרים" סי' כ"ו).

וכך הי' סדר עבודתו עבודת היום אשר קיימו חמשה ועשרים שנים רצופים: בבקר השכם בשעה רביעית קם ממיטתו ולמד משניות על הסדר ואחר תפלת שחרית למד שיעור גמרא ותוס' עם מקצת בעלי בתים ואגב דיבר עמם ועוררם בעניני מעשים טובים שיש לפעול באותו היום ואח"כ אכל פת שחרית סעודה קטנה עם בני ביתו ועסק בספרי תנ"ך. משעה עשירית עד כחצות היום למד עם בני ישיבתו שיעור עיון אשר על אדני התחדוד ועל יסוד אמיתי הטבעה ואז פלפלו גם התלמידים עמו. גם הנהיג שאם היתה לוי' לבר מינן שיעבירו אותו לפני בית מדרשו למען יוכל ללוותו עם תלמידיו ואחר חצות אכל סעודתו בצמצום ודרך ארעי ונח אח"כ קצת על מטתו ובעת ההיא הי' מעיי' בחיבורים חדשים שהביאו ושלחו לו ורושם בהם הגהותיו ופקפוקיו, בשעות ראשונות אחר צהריים חזר עם בניו ותלמידיו המקורבים על השיעור שלמד קודם צהריים ואח"כ הי' זמן ישיבת הביד"צ ובאו לפניו משפטים וד"ת שונים אשר לגודל צדקו וחריצות שכלו גם בעלי דינים אשר לא מבני ישראל המה באו לפניו לדון ביניהם והוא כתב כל הפסקים על הספר. לאחר תפלת מנחה אשר התפלל מעוטף בטלית ותפלין למד לתלמידיו שיעור ש"ע אורח חיים ויו"ד ובתפלת ערבית התפלל ג"כ בעד כל חולי בני' בעירו ובשארי מקומות שבקשו ממנו להתפלל בעדם ומשעת שמונה עד עשירית פנה עצמו להשיב תשובות להשואלים דבר ה' מכל תפוצות ישראל ואח"כ למד בפני עצמו וכחצות לילה עלה על מטתו לישן. בשבה"ג ובשבת שובה ביום א' דסליחות ובערב ר"ח ובכל נדרי דרש לפני העדה. בכל יום עשירי התבודד עצמו ולא הרשה לבוא לפניו בשום ענין רק עסק בינו לבין קונו.

פעם א' הי' אסיפה גדולה בעיר ווארשא ונבחרו ונשלחו שמה אנשים מנבחרים יחידי סגולה ונועצו יחדיו ק"ק פוזנא וליסא שטוב אם ישב בראש האסיפה איש הבינים אשר יהי' דבריו נשמעים לכל הצדדים ובחרו בו ושלחו אליו שליח מיוחד לפרידלאנד למען תת לו הידעה שטובה גדולה יוכל לצמוח לכללות ישראל

---

*) והנה גם שמה לא הניח דבר לעשות לטובת בני אדם ופעם א' הי' שולטת בעירו חולי מהלכת (נערווענפיבער) ומתו שמה ר"ל נשים הרבה ונשארו ילדים קטנים יונקים משדי אמם בלי משען ומשענה עד שעמד זקיני זצ"ל ודרש דרשה וביקש מהנשים המיניקות לאספם אל ביתם ולהניקם עד גמלם וכן עשו והוא בכל שבוע יום קבוע ו' לבקר את הילדים היונקים והאחרים לראות מעמדם והוצרכו לראות לו את הילד ואת עריסתו וכסותיו אם חמה נקיות כראוי ויאות ; פעם א' הי' עוסק במצוה דרבים והשתדל לאסף מעות לצורך זה ויען כי הי' הדבר נחוץ שם לדרך פעמיו להעיירות אשר סביבת עירו ובאשר כילה לקבץ בהסקומות אשר סביב עירו מקצה השני והוליכו הדרך דרך עירו ומרוב חיבת המצוה לא הציג רגלו ארצה הגם שעבר את ביתו ממש למען לא יהי' לו עיכוב ואסף באמתחתו ששת אלפים רייכסטאלער :

כל

אם הוא יהי׳ ראש לאריות בהאסיפה והוא נענה להם ראשו והלך על עגלה לוואַרשא מהלך ששים פרסאות וישב שם ירח ימים, והנה ביציאתו לווארשא הי׳ עצירת גשמים מאוד ומטר לא ניתך ארצה והי׳ יללה גדולה סביבת עירו וכולם הן נימולים והן אינו נימולים אמרו אלו הי׳ האיש אלקים קדוש בביתו כבר הי׳ לנו גשמים בזכותו וכבואו חזרה מווארשא לעירו השמים התקדרו עבים ומטר ניתך ארצה והי׳ לפלא בעיני כולם: *)

בשנת תקנ״ו לפ״ק י״ב אדר מתה עליו אשתו ראשונה הצדקת הרבנית מרת גליקכה ז״ל תנ״ל וכבוד גדול עשה לה והספידה תמרורים ועל ציון קבורה חקוק כזאת: .פ״נ האשה חשובה שהיתה צמעה בירכתי ביתה ומגדלת בני׳ לתורה מ׳ גליקכה ע״ה הרבנית פה ק״ק פ״ל זכותה יעמוד לנו נפטרה ונקברה ביום א׳ י״ב אדר ראשון תקנ״ו לפ״ק׳ — והי׳ לו ממנה שני בנים ושתי בנות הבכור הרב המאוה״ג המובהק רבי אברהם זצ״ל אשר ישב בשבת תחכמוני בק״ק ראוויטש נולד שנת תקמ״א ונפטר בשנת תרי״ד ומנוחתו כבוד בק״ק פוזנא (עיי׳ ,אגרות סופרים׳ סי׳ כ״ו) והשני הגאון הגדול האמיתי רבי שלמה זצ״ל נולד שנת תקמ״ה, ובתו השני׳ זקינתי מרת שרל ז״ל נולדה בשנת תקן אשת זקיני מאוה״ג בעל חתם סופר זצ״ל — והנה ימי האבל עברו ונכבדות מדובר בו מינים ממינים שונים וגבירי׳ אדירים רצו להפריז לנדוני׳ ממון הרבה למען ישינו את איש האלקים לאור ועטרה במשפחתם אבל הוא לא פנה אליהם רק נתן עיניו בנכד חותנו ה״ה בת הגאון המפורסם מהו׳ פייבלמאן ז״ל אבדק״ק סאמטער שהי׳ ג״כ חתן חותנו אשר הציעו לפניו הרבנים ב״ד דק״ק ליסא **) שידוך זה עשה משני פנים הא׳

---

*) כל עת היותו בעיר פרידלאנד לא הסרח אדם את דיהו ולא בטא בשפתיו נגדו רק פעם א׳ אחרי שריפה גדולה שהיתה שמה ובנו הבתים מחדש והוא הזהירם שלא יבנו בשבת בשום אופן והי׳ שמה גביר א׳ אשר לא אבה שמוע לו ובנה בשבת וכאשר בא הדבר לאזניו שלח אחריו להזהירו אבל לא מלאו לבו של האיש לבוא לפניו והשמיט את עצמו כי שית וכי שיג לו ואחר הזהרות שונות עוד לא פעל אצלו כי חתוא אמר יבנה ביתו בקרוב ע״כ בש״ק דרש בביהכ״נ מגודל האיסור והבטיח כל מי אשר ימרה את דבריו ויבנה בשבת לא יעברו ימים וביתו יהי׳ לגל של אבנים וכן הי׳ כי אחר איזה שנים הרימה שלטה בבית איש ההוא והעצים נשברו והדיורים ברחו לנפשם ונפסד כל הבנין והוצרך האיש לבנותו מחדש מתחילתו עד סופו וראו כולם כי צדיק גוזר והקב״ה מקיים וכל שאר הבתים אשר נבנו ג״כ בעת ההוא ומאותן עצים ואבנים עמדו על מכונם בטח וחזק באין קלקול והפסד כלל:

**) ב״ה יום ד׳ ו׳ א״ש תקנ״ו לפ״ק.

למען אחיי ורעיי אדברה נא שלום כבוד הרבנים המובהקים וכו׳ מו״ה דוד נ״י ומוהו׳ מענדיל נ״י דיינים יחיו (חמה דיינא דק״ק ליסא ומהו׳ מענדל הנ״ל הוא בנו של הגאון החסיד מהו׳ טעבלי זצ״ל אבד״ק ליסא ונקרא ר׳ מענדל חריף והי׳ אח״כ אבד״ק אינאווראצלוו והשני הי׳ אח״כ אבד״ק דרעזדין) דבריכם מן כ״ב דנא האירו לנגד עיני ביום א׳ העבר ולא הי׳ סיפק בידי להשיב מיד כי הדרך פה כמעט שבא הדואר כן ילך ובפרט כעת בעו״ה אין דעתי צלולה ואין ידי מלמהר לכתוב בזריזות בדרכי וכעת אף כי באתי להשיב לא ידעתי מה להשיב רעיוני אבוכי׳ לבי סגור ידי קצרה מלהתיישב בשום ענין והנני רק כשופך דבריו במרירות לב בגנותי גבוה ויללי יליל לזה אוהביי אם תלילה תמצאו עול במכתבי לא תאשימוני אין אדם נתפס על צערו.

ראשית דבר אני מתפלא על חכמתכם הגדולה ויראתכם התפיסה מה הי׳ זה הנחיצות נפשות יקרות באנחה המשברת כל גופו של אדם ה״ה כבוד מר חותני התמים וירא ד׳ נ״י ותנותנתי הגבירה צדקית תי׳ (יחדש ה׳ כנשר נעורי׳ יחליפו כח ויעלו אבר כנשרים) לדעתי כפי מזג חלישות כח חמותי תי׳ הסכן הסכנתם את נפשה חלילה האם נתתוני לאביר ורוע לב מי אמור לעשות שדוך בימי אבלי האם אשכח אהבת אשת נעורים יונתי תמתי אשר חנן אלקים
את

את עבדי להעמיד ממנה תולדה הגונים זרע בירך ד׳ יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב, היא גדלה אותם לתורה ויראת ד׳, היא היתה בעוזרי להמעט תורת ד׳ אשר בקרבי כאשר הרביתי בזה בשבחת בהספדה בפני׳, היא היתה שופר לראשי להשגיח על גופי חחלש והנדכה, היא הסתירה ממני דאגת הפרנסה שלא להשביתיני מעבודת ה׳ כאשר אנכי רואה ומבין את זאת כעת בעו״ה, היא הוליכה עמי בן ובת תחת החופה בעונג ובשמחה, עתה כי שבה אל בית אביה בנעורי׳ היא מלחם אבי׳ תאכל ומפרי מעשי׳ תשבע בעונג ובנחת ואנכי השכול נגוע ומוכה כלי שבור ידי כבדה על אנחתי אי׳ איפ׳ ירעו גדיותי, את מי אשיח דאגתי וירויח לי, מי ישגיח וישים לב עלי איך אשכח יד ימיני ואתן הפוגות לעיני בפנות ימין ושמאל ואין עזרתי בי, מי מקרוצי חומר יודע גודל צדקתה וצניעתה יותר ממני, פעמים רבות הי׳ לי משא ומתן עמה בויכוח ביראת ה׳ עד חצי הלילה, כאשר תבינו עם הדבר האמור בספר חזה למטה גדול כים שברי, מכתי אנושה עולם חשך בעדי, ערבה ממני כל שמחה וגיל, צדיק הוא ד׳ כי פיהו מריתי כל דרכיו משפט תנצב״ה וזכותה יעמוד לי ולזרעי ע״ע. • • •

ועתה אחיי עשיתם מה שעשיתם חלילה לי להרהר אחריכם והנה על שלשה הערות הרב מו״ח דוד פאלאק נ״י אלי נחמתי כמעט כי בשבתי בדד וגלמוד מבלי איש אתי יועץ נאמן כוונתי לדעתי בשני דברים הן לשלוח חצי מכתבי אליו אחרי יודעי אמונת דביקות אחים אשר בינינו הן בעת כי רבים רצים יחשים מלחשים באזני ענינים שונים לשום חוק ומשפט מבלי שום אוזן להם ולא אשמע לקול מלחשים ותשובתי להם כי לא אשים דעתי בשום ענין עד אנוח קצת מצערי ויקרבו ימי פרום פסח הבע״ל מלבד ריבוי המכתבים אשר כבד עלי המשא ממש בכל יום הדואר לא פחות מן א׳ ר״ט וחצי ההכרח לפותחם אולם כמעט עיני רואות מדברים מענין זה דמעותיהם יכסום אותם ואשלחם מעל פני מבלי השיב להם דבר כה עשיתי משעה ראשונה בעו״ה, אולם עלי השלישי לעשות קנין פה אחיי ידידיי איך תבקשו דבר זה ממני בעוד אנכי מלא עצב יגון ואנחה וממש מת מוטל לפני לגודל מורת ויגיעה בעוד תקותי הי׳ להחזיקה כי הקרבתי חלב ודם ואחרי כי נאספה אל עמי׳ ועלתה למרום שבתה לגודל צערי ויגוני נחלשתי למאד והייתי בסכנה הכי לא יטעם אוכל ומשקה מעיי לא החזיקו דבר כמעט רגע, בקושי הי׳ בידי לברך ברכה אהרונה, עיני נדודי׳ משינה ועסקתי ברפואות ותהל״י שב ורפא לי מעט ממש אין רעיוני סובלים להתפלל מבלי טשטוש או ללמוד בעיון קצת סוגי׳ קלה וידמה זה ממש כנוטל קנין מאדם שאין בו דעת, צריך אנכי מעט זמן למשש את כל כלי כליותי בעניני גופי ומזגי וכל מוצא ומובא התנהגות טבעי ועניני צרכי ביתי טרם אשים דעתי ולבי לחשוב בענין זיווג אם נערה או זולתה אם אבי׳ כאגמון ראשי להתנהג ברבנות או אתור דרך למצוא מנוח לפרוק עול הרבנות ולישב כאחד ההמונים כאשר ידוע לכם כי מאסתי בה הרבה אתה ד׳ ידעת את כולה מלבד אימת ההוראה לחסר דעת כמוני בכל עת כאלו גיהנם פתוח תחתי וההכרחי׳ להציע בפני רבים עניני פלפול אשר לא ימלט משמחת לבב לפעמי׳ גם קשה בעיני ענין הפרנסה להטיל עול על הציבור על לא דבר בלי יגיע כפיים וליקח מיחידים אשר אולי קצתם נותנים מחמת בושה בלי רצון נפשם, באמונה כי רוב תפלתי בימים הקדושים להוציאני ממסגר אסיר הזה, אף כי אינני יחיד בדבר הזה אעפ״כ מסתמא הגדולי׳ טעמם ונימוקם עמם ואנכי לא מצאתי מרגוע לנפשי כלל וכלל, גם זוגתי הצדקת נשמתה בג״ע הסכימה עמי בדבר הזה והוסכם בינינו אם יזכנו ד׳ ונגדל בנינו להשיאם אזי נשב במנוחה בפת חריבה זמים לחץ ולעבוד את ד׳ פעמים רבים אמרתי לעמיתי הרב מו״ה ישראל וורעשנר נ״י ולבני ר׳ אברהם כי לדעתי בוחר אנכי יותר להיות שמש בביהכ״נ או שומר לילה להתפרנס מיגיע כף וללמוד רוב היום, גם צריך אנכי להתיישב איך אייסד בענין שבת אא״ם הצדקת תי׳ אם תשב עמי אשר הוא יסוד לבנות עליו דיק בענין הזיווג את כל אלה הומים במחשבתי מבולבלי׳ כחולם חלום ולא עת האסף עשתנותי להתיישב בהם בפרט כי אתם בעצמכם הרחבתם זמן מוגבל קודם סיון הבע״ל ולזה אחרי אשר גם שכלי שפט שלא להשיב שום אדם עד ימי פסח הבע״ל מה החרדה הזאתי לפנות מחשבתי בעת אבלי וצערי לענין זיווג וביותר כי דקדקתי בלשון מכתב הרב ר׳ דוד נ״י וז״ל אחרי נתיישב בעין פקיחא אם ראוי להתחתן אותך את בת גיסך הרב נ״י או לא עכ״ל מזה שפטתי בצדק כי ביסוד הדבר יש ספיקות עמכם אם זהו הדרך הישר ואיך שייך לעשות קנין על ספק ולהיות אח״כ במתעתע גם להיות כי רצונכם להיות דייגים בדבר הזה תהיו כנוגעי׳ בדבר למען לא יתבטל מעשיכם בדבר הקנין גם מהירתכם לקבל תקנין מן חותני הצדיק נ״י בעת החיפום אשר לא יניחוהו רעיוני לשפוט כה וכה ולתלות דעתי בדעת אחרים כמעט הוא אנוס בקנין לא ידעתי אם זהו דרך הישר בפרט לעוסת כבוד חותני נ״י אשר בטחנו בצדקתו בוודאי לא יטה מדרך אמת אין ההכרח להבהילה:

נן היא בת ת״ח גדול והשני מפני שהיא נכדת חמיו הצדיק ואמר-בדין הוא ויטול שכרו כי הוא נתן לו את בתו היקרה לו לאשה והחזיק אותו הרבה שנים ה״ת והעבודה ע״כ רצונו לעשות לו נייח נפש בזה וכן עשה הזיוג השני לפי עשיו גם אשתו זאת היתה צדקת ומפוארה במעשי׳ הטובים ועיני׳ תמיד עליו בהשגחה יתירה לטוב לו כל הימים *).

עיר פרידלאנד ישב על כסא רבנות כ״ד שנים והנה להראות לך איך קצה נפשו הקדושה ברבנות נעתיק כאן מ״ק אשר כ׳ לתלמיד חביב אחד וזלה״ק:

שוכ״ם לידידי כברי ובר בטני הב׳ החריף וכו׳ מהו׳ הירש נ״י.

נה נפשי יודעת מאוד שאז בהיותי בימי חרפי בישבי לבטח בקרי׳ עליזה ליסא מלאה חכמים בעת ההיא שאם איזה קהלה מבקשים ממני להיות להם לרב הורות להם הדרך ילכו בוז אבוז להם והי׳ לשחוק בעיני-מעודי שנאתי הרבנות הייתי בורח כמטהוי קשת מהנשא על בני אדם. אמנם אחרי כי נעתם עיר ליסא היתה למאכולת אש והי׳ כל הסתפקותי מוטל על חותני הגביר נ״ע אם כי לא הייתי עליו למשא כי צדקתו וטוב מזגו שניהם עלו למעלה ראש, כי בן נחלי-לי ובותיו הקדושים גדולים אנשי שם גאתי אשכנז, אעפ״כ כאשר נתנו בי אנשי זה ה׳ ישמרם עיניהם כמעט הוא הכריח אותי לתת כתף לסבול עול הרבנות הנה בשבתי פה ימים אחדים אם כי הוטב בעיני העיר כי הי׳ לי די מהית נפשי נפש ביתי ברחבה גדולה אם שבמה הכנסות בידי דהיתים מאנה ידי לנגוע בהם, ם תקנתי בה הרבה דברים טובים הן המה כספי וזהבי המה אבני שוהם ופנינים שלי אשר טפחתי ורביתי אעפ״כ היתה כל מגמתי לעזוב הרבנות כי נתתי לבי דרוש ולתור על זה ומוצא אני לפני מר ממות את ענין הרבנות הנה העיר אשר קרא שמי עלי׳ כל הנפשות כנפש הדל וכנפש העשיר לי הנה ואולי נפש ההוצאת בחיקי אשא ח״ו גם מה יצדק אנוש כי ישב בראש להנשא על כל בני אדם בקטן כגדול יהדיו ולהכות כולם באמרי פיו ואשר יהי׳ אחריו מי יגיד לו: קולא אני ע״ז מסיע אבנים יעצב בהם ובוקע עצים יסכן בם וכמה אני מכחיד תחת לשוני לא אוכל להוציאם מפי חוצה ושורש דבר נמצא בו שהוא סכנה גדולה לנפש כאשר מבשרי אחזה אם כי כמה היו רבנים וכמה יהיו עוד הלא גם רבים עברו ים באניות ועוד רבים יעברו אעפ״כ לא נתנו לים דרך ולמים נתיבה ואיש הרך לבב לא יאבה׳ לעבור בים לזה אמרתי אז בלבי אנכי עם ב״ב נהי׳ כאחד

להבהילהו בסהרות בלי התיישבות לזה ידידיי כתרו לי זעיר עד אסיר דמעה מעל להיי ונגד ימי החג נשים דעתינו להתעסק בזה בנתיים אתם חכימי לב ודעתכם צלולה בעזה״י. (סכאן ואילך חסר).
ו זצ״ל בתשובה סי׳ קס״ז לחותנו הרב הגאון ז״ל: אשר דרש כבודו על בתו צלעתי מרת ברענדיל תי׳ יהא לבו המהור שוקט ובוטח ואל ידאג מאום כי גודל יראת-ה׳ אשר בקרבה גם חכמתה עמדה להיות כל מעשי׳ בצויים ועם רכות שניתי׳ היא תהיל גברת ועקרת הבית הגדיל ה׳ חסדו עלי להזמין לי זיווג שני יותר מכפי מעשי גם בני שי׳ זרע ברוכי ה׳ המה מתנחמים בה אחרי אמותם ז״ל ייראוה ויכבדוה כאלו היא הרה אותם גם ילדתם באין הפרש תחנו ידעו. כבן את אב מכבדו דו״ש עקיבא עכ״ל:
גם הלך לעולמו בתחילת השנה תקנ״ו דודו ורבו הגאון מהו׳ וואלף איגר ז״ל ובקשו ק״ק לייפניק למלאות מקומו עם ב״א זקיני רע״ק ז״ל וכן נראה ג״כ מתשוב׳ תפארת צבי להגאון אמיתי מהו׳ הירש זאמושטין זצ״ל אשר שאלו נא להודיע לי אם רצון כבודו ליטע אהלו בלייפניק ובאותה תשובה כותב ג״כ תגלנה עצמותי כי בנה אוהל כבראשונה יאמין לי אם הי׳ הגיבאין סמוך לקהלתינו באיזה עיר קטנה הייתי בא על פרוגי׳ צולם מרחוק אשירה יגילו וישמחו מהותנו הגביר מהו׳ איצק וגיסו הרב ר׳ פייבלמן, כ״כ בספ׳ ס״ט בשו״ת הנ״ל:

בשגת

מדלי עם כי מי זה יאמר שמוכרחים אנחנו ללבוש מלבושים נאים ולאכול מאכלים קלים הלא כמה אינשי איכא בשוקא לא יאכלו כ"א לחם לשבעה והולכים במלבושי' גרועי' נהי' גם אנחנו כמוהם, והוצאה קלה כזו אשי"ג ע"י איזה התפעלות מלמדות וכדומה אשר בכולם אתפוץ יותר מהיות לרב הכי המפרנס גוף החומרי ואברי הגויה ע"י הנפש חלק ה' ממעל פועל חכם? העל אלה ישלך איש נשמתו אחר גיוו למלאות טוב יצר לבו ונפש החיוני יעזוב כאבני קיר. לזה כל הימים רציתי לילך חפשי מעבוד עו"ה, אמנם האשה אשר נתן לי אלקים עמדי והילדים אשר הנן אותי הם מנעוני מזה כי לא יסבלו לשנות חקם מאשר הורגלו וע"ז נטבעתי במצולות הרבנות אשר לי לאבן נגף לגופי ונשמתי ר"ל אמנם זה כמו שנה בהפשי באמתד"ת ע"ת"י אמרתי בלבי שלא לאחר עוד כי את ה' אני ירא גם לגודל מגמותי לכך הוא לתשות כח מאז, ואמרתי יעבור עלי מה אעשה גם אנכי לביתי לעבוד ה' כאשר עם לבבי, כי מה חלקי בבֵּיתִי אחרי ומה היתרון יעניקני הזמן באהבתו אותי וכאשר נתפרסמה דעתי בא הדבר לאזני האחים הגבירים בני ר"מ מייא בברעסלא יד שלחו בכישור לחייב עצמם ליתן דבר קצוב מדי שבוע בשבוע וגם איזה נגידי עירי אשר נתנו לב לדעת צערי, נדבה רוחם לתת דבר קצוב עד שעלה אפשר לפרנס בקימוץ גדול אמרתי הנה העת להפיק זממי והחזקתי את לב זוגתי עד שנתרצית, לכך כי היא בעזה"י צנועה עושית רצון בעלה והי' לבי בטוח בלי פחד שלא ישינה עוד אך נתעכבתי לאשר בני ר' שלמה יעצני שאק"ע אהלי במקום מולדתי ק"ק אייזענשטאדט ובני ר' אברהם והתני ר' אברהם משה ש"י) בקשו שלא להרחיק שבתי מהם ולאשר אין רצוני לקבוע שבתי בליסא או בראוויטש יעצוני לקבוע בדירנפֿירט לאשר חפץ אנכי בעיר אשר אנשי' אנשי מצער וחיתה נפשי בזה שלא יטרידוני בני עיר וגם אמרו לאשר האחים מייא התהילו במצוה ראוי לעשות להם קורת רוח כי ישמחו מאוד בישבי קרוב להם אבל לדחות הדבר לא האמנתי בי גם בניי. הנ"ל אם שבתחלה התנגדו מאוד להעצה זו אעפ"כ אח"כ בדברי אתם פא"פ גם המה סלקו עצמם להתנגד עוד. עד זה ימים לא כבירים הרבו עלי אוהבי. הגדולים ממשפחתי ואשר לא ממשפחתי בדבריהם גם אמי הצדקת תי' הי"ו תגזר אומר ויקם שלא לצאת מכאן לאשר לא יספיק לי הממון ההוא לפרנסתי. וגם לאשר לא הפרישו קאפיטאל מיוחד לכך והסיבו גם לב זוגתי אחורנית ונשארתי כבראשונה כלוא ולא אצא ה' יודע גודל צערי ומיעוט חלבי ודמי בכל יום קצתי בחיי מפני הרבנות כ"א לעשות מלאכתי מלאכת ה' שולחתי הנה ואני רפה ידים מה אסכין באורך ימים ושנות חיים הכי היושב ברבנות עבד ה' יקרא רבים חללים הפילו הרבנות והתנשאות לא אשא על שפתי זולתי הגדולים אנשי שם היודעים בנפשם שלא יתנו אותם לחטוא. המה ישבו כסאות למשפט ורעיוני לא ישקוטו מלחשוב מחשבות להמלט מזה. לזה קראתי גם למעלתו בתוך שארי אוהבי כי בטוח לבי בו שאהבתו אלי בתוך מעיו וכבר אחז"ל המלמד תורה וכו' מעלה עליו וכו' כאלו ילדו (ע"כ פתח דברי קראתיו ברי וכר בטני) אולי גם הוא יחלק חלק ונחלה במצוה ההיא להוציאי ממסגר אסיר הזה כי יתאמץ לדבר על לב נגידים שיפרישו סך קצוב שישא פירות לפרנסתי באופן שגם אדונית אמי מורתי תי' *) תסכים

---

*) בשנת תקע"א נפטרה אמו הצדקת ז"ל כנראה מציון קברה וז"ל: עובר תרד דמעות תקרב חלום. אשת נופך ספיר ויהלום, נפטרת יום א' י"א אייר תקע"א לפ"ק — פ"ט האשה היקרה שלשלת היוחסין מרת גיטל ע"ה אשת איש יקר רוח הי"ה הקצין והרבני מהו' משה גינז ז"ל תנצב"ה.

ידי גבל אוהבי הרבנים הגדולים ישלימו אתי ואזי בעזה"י באין ספק מיד
א מחשבתי אם גם צעקת בני עירי רבה עלי לא אשמע להם אשים מצחי
שה ואזני ברזל ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזקני להוציא מחשבתי אל
על מעלה אני עליו כאלו קיים נפש מישראל, ואני מוכרח לעצור רוחי מדבר;
אתה ידעת מזימותי ומחשבותי מה המה — דברי ידידו המדבר בלב נדכה
יו נשואות לה' ללא יזנח לעולם ישלח עזרו מקודש לגמור מחשבתי.
ה"ק עקיבא גינז מא"ש.

ימי חלדו הי' לנגד עיניו יום האחרון יום פקידה וכאשר עשה בפרידלאנד השכון
נפישו העלה ג"כ התעוררות בכתב לו ולאחרים (עיי' „אגרות סופרים סימן כ"ז).
נת תק"ע בקשו אנשי עיר מולדתו לקבלו לאב"ד ושלחו לו שטר רבנות אבל
רבו עליו חביריו ועכבו על ידו שלא לעזוב מדינתם כאשר נראה מאשר
: להגאון המובהק מהו' אברהם טיקטין ז"ל אבד"ק גלוגא רבתי ואה"כ בברעסלא
: לאשר רואה אנכי כי הרבה נביאים מתנבאים בסגנון אחד גאוני זמנינו
"ת והגאון ליסא, ראוויטש, האלבערשטאדט בערלין שטוב יותר להשאיר פה
מתי בדעתי שלא לעבור ע"ד רבים באם אנשי ק"ק יא"ש ימהלו לי על דיבורי
עקיבא; עכ"ל. אנשי ק"ק פרידלאנד גם המה לגרמייהו עבדו לעכב הצדיק
לם וגם הוסיפו לו על סיפוקו (עיי' „אגרות סופרים" סימן כ"ח). אף כי כבר
איזה חדשים מקודם סידרו לו הכנסותיו מחדש (עיי' אגרות סופרים סי' כ"ט).
ה בעת שישב בפרידלאנד הי' אז אב"ד בפוזנא הגאון האמיתי החסיד רבי יוסף
יאסקא זצ"ל חתן הגאון בעל נודע ביהודא זצ"ל, ופעם א' הי' לזקני
איזה הלכה חמורה לפניו (עיי' תשוב זקיני ז"ל מהדורא קמא מסי' קט"ז עד
) ומגודל ענותנותו לא רצה לסמוך על עצמו וכתבה אל הגאון מהר"י ז"ל
זנא אבל לא השיב לו מאומה והצטער זקיני ז"ל על זה כי אמר או לא היו
יו הגונים לאמרם וע"כ לא מצאן הגאון ראוי להשיב עליהן או שיש לו
ידא בלבו עליו עד שפעם א' הביאו איזה ענין לעיר פוזנא וביקר את היכל
און אב"ד מהר"י ז"ל והוא כבדו ביתרת הכבוד הגם שהי' אז עוד רך בשנים
ז ואחר שראה זקיני ז"ל את כל הכבוד אשר עושה עמו וכמו שעושי' לגדול
יר שאל את פיו על מה ולמה לא השיב לו מאומה על שו"ת שכ' אליו וענה
און ז"ל לגוף הענין אין מעלתו צריך לדידי כי יוכל לסמוך על עצמו בכל
' ולא כתב אלי רק מרוב ענותנותו שאין רצונו לסמוך ע"ע או לכבודי ואני
ים הטרדות „וכאשר מעלתו יהי' רב בפוזנא יראה בעיניו שהזמן לא יספיק
שיב לכל שואל" ודברי הגאון נתקיימו כי אחר פטירתו בשנת תקס"א נתקבל
יו הגאון בעל בית שמואל האחרון ז"ל ונפטר בשנת תקס"ח ואחריו נתקבל
זקיני זצ"ל: *)

ונת תקע"ד בחודש ניסן נועדו יהדיו ראשי וחכמי עיר פוזנא והמדינה וגמנו
וגמרו כולם פה אחד לקבל עליהם לאב"ד בהעיר והמדינה את זקיני מאוה"ג

בשנת תרל"ד זכיתי בצוותא חדא עם אחי הרב הגאון הגביר מהו' יצחק ליב זצ"ל להשטתח ע"
קברי צדיקים אלו בפוזנא ולהתפלל שם זי"ע. פוזנא היתה לה מעולם רבנים גדולי הדור כ"
אונים מהר"ל מפראג מה"ר מרדכי יפה בעל הלבוש, מהרש"א, מה"ר שעפטיל סג"ל הורוויץ בנו
"ר ישעי' סג"ל מה"ר יצחק רבו של הסג"א מה"ר נפתלי כ"ץ בעל סמיכת חכמים בנו מה"ר מרדכי
חותן של הגאון יעב"ץ, מהו' רפאל כהן בעל תורת יקותיאל זכר כלם לברכה:
נת תקע"ג לפ"ק נסע לק"ק איזענשטאדט עיר מולדתו על החונת בתו זקינתי הרבנית הצדקת
אשת

הנ״ל ומאז הי׳ עסוק בתיקון זה כי יראו לנפשו אולי בקרי גדולה כזו לא יהי׳ באפשרות לעשות כיתה ולעבור את בוראו כאשר קם לבנו כי פרחות רבות ושמות מתקיו והמורים שפסקוהו וקרו כמה השטות שהי׳ לו ובאשר הודיעו ואשר הקהלה והמכתבים את לרבני הנ״ל השיב להם מכתב זה הנ״ל: ב״ה כ״ו אדר הקודש לפ״ק — ברכות נשגבות יחידי מתעלמות לכבוד המור הדרת ידידי וכו׳ פרנס וקצין מתקן יקרא ודר יהודי בגולה נכבדי העיר ותלמידם כבוד חכמי העיר נכבדי קהלתנו הרבנים המופלגים הרבנים והשמנים — כן כל קר ואתה קני בקשת מכתבכם שתגיע קרי מלול זה והעבור כי יקרה נפשי הקהלה בקהילכם לשום המשרה על שכמי ולאשר התיקון הזה אבלי מתאכסה אצא לי לקבץ ותיקוני קל שעה הזאת ולשפטם ותורת ותקני לזה אבקש מכבודכם מתוך לי הקצ״ומים אחרים להתיישב בזה ואחרי קדם בזה אשיב לכבודכם מלא דבר בל ירידכם עקיבא גינז.

ואחרי כן השיב מרן שהמרי אשר כתב בתיקון זה הנ״ל:

בעזה״י יום ב׳ כ״ה לסדרי הקודש לפ״ק:

שלום וברכה לכבוד האדוני ידידי וכו׳ הרב הגאון הגדול המפורסם נ״י קהל״י פה מהר״ר משה סופר נ״י עם כתר הרבנות המגוננה פה שר״ל המהר וכו׳:

אף שזה מקרוב כתבתי לכבודם אודיע קצת שקרוב אצלי להשיב בתשובה שלימה לקהל פוזנא לילך להם. באמת הרוחק הקהלות יודע שאני יודעתי בנפשי שאינני ראוי להיות ראש לשועלים אף כי לאריות ובואי פה פרידלאנד גדול היתה מקדמי אף כי כבוד פוזנא. אבל מה אעשה אם רבו עלי רבותי וחבירי מליסא מברלין ומראשיטש וכותר הקהלות הסמוכים לפוזנא מרעישי עלי ואומרים לנפשי שחותם מוטל עלי לילך לתקן עשרה ליושנה ולהגדיל תורה והפחה ואשר הקשה עלי המקום ארץ מלילך לאיש כן קטה בתוקף רצים שאלך לפוזנא. ולזה מאוד אבקש ממר יחזני נ״י להזכירני בתפלתו שיחזק ה׳ כחי להנהיג ציבור הגדול הזה ולהאיר עיני בתורתו ויתן חני בעיני העם שלא אבוש בעוה״ז ולא אכלם בעוה״ב והרי לי בזה משענת קנה ברזל ולסמוך על כחו דמר והוא נ״י להזכירני בתפלתו וכאן כתב איזה רמז הרהורין לקמיה שיעשה נא והוא נ״י זה

אשת הנ״ל בת שר״ל הנ״ל עם זקני רבינו משה סופר הנ״ל וזקני בתולות וזקני הוא ז״ל באריכות הכולנא שמסר לי אבא הנ״ל שהוך הולכי אז בא לקהל קהל הסמוך נראה לפני וזקני בעל חתם ז״ל בא עם סוכה בהווה לקבל פני שבת ובקהל הי׳ אז קהלה מאורה הנ״ל כבוד הרבנות יושב הגאון הגדול רבי הרים בורוא הנ״ל בעל כי ואמר צבי על שדך אתו הנ״ל הרבנים והיה והמקן עם בעל סבובות הללו כאן ומקרה יחדיו לקבל פני גדולי הדור ואשר הוא בסבובה הציע וזקני יקר הנ״ל אשה רית לפניהם ובפלו קמו החכמים ומרבם הגאון דקהל אשר הי׳ בעל פלפול גדול הרב נכבדי ואחריו הוא והאריכו לבר והוא כאת לתבה זה נגד זה ובפנים פנים והנגן זה בזה והקטמוי שבה ובכן עם המקומות מאוד על גדולי הדור כאלה כי הי׳ נדמה להם כאלו קבעוה זה את זה ובתוך גדול הפלפול בבין לא שבה וזקני יקר הנ״ל והשי׳ והבין וראה בקריצת עינים של הבין עם כח בלבבם ומזר של פתח בתבונה לפרש הקרא בתהלים כי הנה המלאכים נועדו עברו יחדיו הבנה ראו כן תמהו וכו׳ אבל הנ״ל בזולתו ואי תבונתם הנה המלאכים כאן סלוי רבנן מקרה לביקום אי האשמות מלאכים ושותתם ברית ואחריו הוא ודאיתיו להו ואמר אב ובנו נכשו אחריו בחכמי והיותו עברו יחדיו מלשון עברית והבנה הבנה ראו הקטמוי שבה ראו וכן תמהו נבהלו נחפזו ראשה סלוי רבנן בקהה אותנו והולכו וקרא אבל האשה יבא הנ״ל בזולתו כמו יולדה רבי לה חבלי יולדה עד שהוא בהולו יוצא לאור קולם ואין חבלים נגעו לה במעיים ובהבנה התוגה לשמחה על שילדה זרע שמבין ומבין והיב כן בכולני רבנן עד שיוצאי רעיונות מסובבות אמת לאמתו יש ליתן גבר׳ הגה ובבהיה ואי היב בכינה אחר שהקשו האמת על מבוני נכשו אותנו זקני ושמחו זה

קן אשתו הצדקת תחי' לחום עלי להודיעני מתפלתו וכו' יחיים אבינו ישית
בלב הנפש :   הק' עקיבא גינז מאיש :

בעזה"י יום הנ"ל :
שלום וברכה לכבוד ידידי אהו' הרבני הקצין ירא ה' מרבים מהו'
שמואל נ"י וכו' :

מרבים הנוגעי לענין ואם אהו' נ"י והקאמאנדירים אבגעלהמען כבא פתוא
למען בני ובנותי ולכבוד משפחתנו ולמען חותני הגאון נ"י אות ויא
דעת פוגרע אין גינוג ואנו כון צו בקורתן. ואם אלל ואם הגלות דין
בני ולבנותי הצלחן שרוצים ואם אלל הירשן והם מתקו' רב רינג קרובי
הנ"ל בעזרי גשב פה פרעזלאו מתכבדים לשדך עמו. בשבת הקבר הנוגעי
מרבים מוילנא ומכ"ש מבקשים לשדך עמי וכו' למען כבוד משפחתנו מה
גם בכבוד המרומה ולאותו הגלות אמותו. גם לכבוד חותני הגאון נ"י הנ"ל אבי
תכבד עמו אבל הנא אתו צריך להתכבד כי כי כבוד גדולה תכבדי בתורה
ביראה באלף מרגנות ה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב וכו'. לזה קרוב אצלי לכבד
קתי ולקבל עלי הכסא ושם ה' יראה בקרי ובשבות לבי ידעני לגמל הקם
בתוך סגולה ולתתן דברים טובים כתפין אותם קפן ברכה :
הק' עקיבא מאיש :

... אף כי כבר הר' גנטר קבלתי נתכתב באתו עד שנה שלאחריו מבקש כי
כבר הנה"ל וזה קדים עמה וזה קודם לתשב מלבו מקם אבותם והאבל

... ע"כ והק' וש"י: החותן הקדוש הק' ר' ישב עם החתן קדוש הקדוש בכל חום ר"ל בכמה
... באהבה הצדקת זה עם זה אבל לא לעולם חותן המצרך לישב לבדו בגבורה אבל גדולה
... להחתני וקדוש הם ר"ל שאב חורבן אותה קהלה לפני במדינתנו יקבל המשרה על שכבר למען
... בקירוב מקום עד והנה כי אז הק' מרים במדינה מקודן מפני כאן יושב עד כבוא והבית
... והיתה קהלה חשובה בעת ההיא ע"כ עד קדוש הק' חם ר"ל אותם מכתב לענין להם
שקבל את החתני הקדוש להם לכב הנ"ל מכתב קדשו:
שולח פה יום ד' קרוה בכל הקצה לפ"ק.
... אבותי ישראל, ואשר גולת אריאל. מבולי עם ה' וקק מרים מגיתו גולי מגיתו
אפרו' כלם אהבים כלם ברורים עמדו על ברכת ה' הוא העוסר בקיבוץ והמטה ואורך
ימים ושנות חיים ושלום.
... חים ממבני באותיות רשומי בתפוחים מזהלת אהבה לבני הבוקר כבר אש אהבת חכמי
... הגון הגדול נר ישראל בקצה בתר עקיבא אשר נ"י אשר זה חי ימים אבותו והקצה זה
... וקשה עלי פרידתו מאד והאמנם כי איש לקבל המטיקה הזאת בשם אמן כי קרוא הנא
... המרכת המרינה במדינתו לשקה על עסקי נפשות כים והוא אמר לי כבה מלא גם אפשר שיהי
... במדינתנו קרוב לי אצי' גם בעבר מיא והכי נפשטו קשורים יחד בכורים בעבותות אהבה
... ולהי לסבות לפני פרים כבוד כי גם יגבה לשבת בקק מרושל ואמרתי לו שהוא קהלה
... מלאת חכמים מספקים ישיבה מתוקים יחד הרבנים ביחד עם והחותני להעת כי לא יאבד
... ע"כ אצלי פני פרים כבודם בהמאסי ואשר עם קדוש על עסק הרבנה עשו עמי במנוחה
... עליכם איש קדוש ושמור הנ"ל והלא בתוך לפורסים בשער בה רבים והאריכות בזה לבוח
... מרים גם הכי לו ובארץ שקשטו במהרם לפי הצורך והמן שהמי מרשתי בריתה חי
יחזקיהו ולכם ולכם ואמנת השתבחתם על כל מרים וכל ההמפטרי אותתם בכל חותני ברכות
משורק סופר מספרים

... לגדולה. כי חי מתוק כי בקק פתוא שמו עיתום כי בקדוש הקדוש ר"ל לקבלו לאבד
הקיר והמדינה עיר גדולה לאלקים ובתוכם לא מרבים יצא החכר כבה אל הקהלה, פתוא
... בעת ההוא הרבנות הולך גדולה בכל מדינת אשכנז ופני קהלה עדיקא מאד גם רבו חכמי
הגדולי תורה מאות בשמים והיתה קהלה ראשית באשכן אדבות הדורים.

האיש בקצה המחנה בקצינים שבמחנה ומענה בפיהם כי רודפי קדים המה
מפני חדש יתיאו ובצדק שפטו כי קדוש זקיני ז"ל יעמוד נגדם כעמוד ה
מבלי פנות אל מבוקשם לשנות כי הי' חרד על דבר ה' שלא ישנו מדברי חז"ל, ו
ישראל (ואציע לדוגמא מי"ק עיי' „אגרות סופרים" סי' ל') : אף מנהג קל הנוגע הן ל
הקהלה הן לגידול בנים רק ישאיר הכל על מכונו וגבולו ועוד יוסף כח ועצמה ו
גבורתו וידעו כולם גודל ערכו ורוממות מדותיו ושיהי' דבריו נשמעים ביתר
ויתר עז בעיר ובמדינה לזאת השתדלו עיכובא אצל שרי המדינה והלשינ
מנהיגי העיר וגם באו בטענת דמים כי אין ביכולתם לקבל רב מרוב החובות
ממאה אלף טאלער אשר השתרגו על צוואר הקהלה אבל מאחר שראו שכ
לא פעל מאומה ענו גם הם אחריו מקודש וכאשר באו אליו המשולחים ח
לפניו פרטי־קהל אשר חתמו עליו גדולי וחכמי העיר ואשר בו נאמר כי כ
הקהלה וכל בעלי בחירה בחרו בו (כי אז לא הי' דעה אצל קהל הן לבחו
להבחר רק מי שיש לו תואר „חבר") אז גם קדוש זקיני זצ"ל חתם שמ
פראטאקאל הנ"ל ולה"ק : למען השלום והאמת וניכר הדבר כי מ
יצא הדבר להוליכני לק"ק פוזנא לא אבטל הדבר ויקוים. כפי הפו
הנ"ל הנוגעים אלי הנזכרים לעיל, וה' יתן הכל לטובת הכלל כ
ה"ק עקיבא גינז מא"ש החותם אור ליום ה' ב' אלול גאל ישראל לפ"ק
פרידלאנד עכ"ל :

והנה בבואו לפוזנא היו שמה איזה מתנגדים אבל כאשר ראו את כל ה
הגדול אשר עשו לו כל הקהלה וכל המדינה כי כולם באו יחדיו
פניו המאירים ויצאו לקראתו בתופים ומחולות אנשים נשים וטף, גם לבב
אלו נהפך בקרבם ולא הי' בהם עוד רוח להתנגד רק קצב בשר א' עשי
פנים אשר שם בשר זרועו ועמד לפני ביתו בזרועות מגולות וירא את הע
וכאשר עבר לפניו העגלה אשר איש האלקים בו אמר ההוא מאן דהוא
אינני מבין מה הרעש הגדול הזה הלא רק בשר ודם הוא' ויהי כאשר
לדבר פתאום נפל ארצה תשאר מוטל במקומו והי' נראה בעליל כי נענ
השמים, והקולות יחדלון ולא פצו עוד פיהם נגד איש אלקים קדוש זי"ע.
כאשר דרש הדרשה ראשונה הי' משלב הרבה מאמרי רבא בש"ס לשיטתי
נמצא דרשה זו בין כי"ק. *)

---

*) אגב אזכיר דבר פלא בהיותי בשנת תרל"ד בחברת אחי הרב הגאון הגביר מהו' יצחק ל
בפוזנא והיינו גם בהבית אשר דירת זקיני ז"ל הי' בו וכבואינו אל האכסדרה ופ
ראינו שמה על הכותל בולט ראש צבי גדול עם קרניו ושאלנו מה זאת והשיבו לנו את הרא
עשה בעצמו הגאון הקדוש רבי נפתלי כהן זצ"ל כאשר בא לישב על כסא רבנות בפוזנא ונתן
הקודש בתוכו ומן אז הלאה בכל הרחוב ההוא אשר הדיורים כמעט כולם יהודים לא הי' שם
וכאשר בא זקיני זצ"ל לשם נטל השפות ובדקן ותקנן והחזירן לתוכו ועד היום הזה לא הי'
שמה כן סיפרו לנו בהבטחה נאמנת — גם נמצא שמה בביהכ"נ ס"ת אשר כ' הגאון מהר
הנ"ל בכתב יד קדשו על קלף צבי :

מספרים מזקיני ז"ל כי פעם א' נסע מפוזנא לק' אבערזיטצקא ובחזירתו סמוך לכפר פאמיאנ
סמוך לעיר סאמטער רדפו אחריו עובדי אדמה וכלי זיינם בידם אולם פתאום נשארו
ניצבים כמצבות אבן מבלי יכולים לנוע ולדבר דבר וכאשר בא אדוניהם וראה אותם נצבו
ולא ידע פתרון וכאשר שאלם על ככה לא יכלו לענות אותו ולא ידע מה זאת עד שבא אל
אי אשר ראה בעיניו מרחוק המאורע וסיפר לו אז רכב האדון על סוסו אחרי זקיני ז"ל וביקש
ממנו וענה לו זקיני ז"ל אני לא עשיתי להם מאומה רק נענשו מן השמים אמנם מבפיתו

יחזור

בואו לעיר פוזנא רבו ונתוספו טרדותיו ועלו למעלה ראש הן במילי דשמיא
שנתוספו הרבה ספסלים בבית מדרשו כי תלמידים הרבה מרחוק ומקרוב
לשמוע תורה מפיו והי' לו ישיבה גדולה ומפוארה *) אשר כמעט כל רב
: וכל נתח טוב במדינת פוזנא ואשכנז ממנה יצא ורבו כמו רבו תלמידיו
ים כנודע וגם בהלכה למעשה ושו"ת פנו אליו מכל הפינות **) וביחוד
כנז מפולין ומרוסיא אשר חרדו מאוד לקראת דבריו ולא הספיק לו הזמן
כל תשובותיו למעתיק להעתיקן כי הי' ימים אשר שלח כמה תשובות בפ"א
דואר והוא ברוב חריצות שכלו וקלות אצבעותיו הי' סיפק בידו לכתוב כל
לא כן המעתיק ע"כ נשארו תשובות הרבה בלי העתקה ובכ"ז נמצאו
כאלף תשובות מועתקות — ובמילי דציבורא כל קהלה ויחיד שהי' לו
ענין חמור שאל בעצתו ***) ונוסף לזה הי' ג"כ מוהל ולא הגיה סנדקאות

גל עבדיו ימצא הכל על מכונו כמקדם וכן הי' לזאת קרא את המקום ההוא פאסיאנט־
קאווא בלשון פוליש והוא בלשון אשכנזי ערינגערונגסשטאטטע כלומר מקום זכרון:

ידיו היו מפורסמים להריפים ושנונים ובעלי פלפול עצומים ומעשה שפעם א' בא הגאון הצדיק
מהו' אפרים משה ד"ל אבדק"ק קאליש ברוסיש פולין לבקר את זקיני ז"ל לפוזנא ולהיות
טרוד לפי שעה ולא יכול לקבל פניו מיד הסתין בביהמ"ד והשתעשע בנתיים עם התלמידים
והסה בחריפותם סתרו את כל דבריו ואמר הגאון מקאליש ז"ל אלמלי ידעתי שיהי' לי
גדול כ"כ לא הייתי בא על עגלה לפוזנא כ"א ברגלי הייתי הולך לשם מזה נראה ג"כ
גודל צדקת הגאון ההוא ז"ל:

ל חדי הגאון המובהק מהו' שלמה ז"ל אל גאון א' בתשובת שאלה: ואשר ביקש רו"ם
שאם יהי' רפיא בידי שאשאל מפי אבא מאוה"ג נ"י אם כי מונע אני עצמי להטריחו
ליודעי דב טרדותיו ובכל אלה לא יבטל משיעוריו הקבועים ואם יגיעהו שאלה מבחוץ יגזול
להשיב דבר עכ"ז למען אהבתי לרו"ם אשלחה דברי אליו עכ"ל. כאשר הגיע אליו שאלה
למדינה ויש שמת גדולי ישראל ברוב ענותנותו מנע עצמו מלהשיב (עיי' בשו"ת ה"ס א"ע
י' קנ"ב להגאון מהו' משה סינץ ז"ל אבד"ק אובן ישן ובי"ד וז"ל זקיני רע"ק ז"ל: כי יפלא
הדבר מאוד על כבודכם הרמה והנשאה כי באתם לדפוק על פתח איש רש ונקלה כמוני אף
ת הגאון נ"י לא יאות לו להיות דיין לעצמו הלא יש אתו שרים רבים ונכבדים א"ט קצתם
ם כבוד הגאונים ארזי לבנון אדירי התורה הגאב"ד דק"ק נ"ש והמדינה נ"י וחתני הגאב"ד
פ"ב נ"י ה' עליהם יחיו אשר ציפורן קטנם עבה ממתני ומהם תבוא תורה לישראל וכאלו
חקרי לב בעלי תריסין אשר במדינה דשם ולזה ראוי לי לקיים בעצמי ובמקום גדולים אל
וחוששני גם מחטאת שזה דרך פגיעות כבוד להם היו כאלו הארץ יבישה אין כל ואף להשיב
ספני הכבוד בקוצר אמרים וכו' עכ"ל.

***) כמה השתדל בעד ת"ח ובנן של קדושים נראה משני מכתבים אלו וזלה"ק:
ש"ב רחומי כנפשי הגאון המפורסם האמיתי כ"ש מו"ה מאיר נ"י וייל האבד"ק בערלין יע"א
במדומה כבר הודעתי בענין קעמפנא הרבה עסקתי עם הרב נ"י (הוא הגאון מו"ה יוסף
לאנדא ז"ל בעל ס' משכון שילה בן הגאון המפורסם המקובל מו"ה ישראל יונה ז"ל בעל
ן הרבנות אשר זקיני רע"ק ז"ל הי' מחשב אותו לבעל מדריגה גדולה עד שכתב אליו
ז לו קמיעות לאחרים כנראה משני כתובים מסנן המובאי' בס' שירת ישראל (עיי' אגרות
ד' סי' ל"א — הכותב) והוא ת"ח מופלג ולמד הרבה גם גיסי הגאון מראגזני נ"י והרב המאוה"ג
ן עסקו עמו איזה ימים והפליגו לי בשבחו. וזה כתבתי בשולי סמיכת גיסי נ"י כדאי גיסי
בן הגאון אב"ד ק"ק ביאליסטק לסמוך על סמיכתם וגם אני עסקתי עמו הרבה וכו' ולא
י דבר מה מצאתי בו ואנשי קעמפנא לחשו ביניהם ותמהו על זה ובע"פ שאלו אותי רצונם
אם פסול להוראה והשבתי הלא ראיתם שכתבתי שכדאי הגאונים לסמוך עליהם. בשב"ע
ביום ב' כתבתי באחרונה לתנ"ל שמאז בטח לי בסמיכת הגאונים ושגם שארי הגאון ברלין
שהוא ת"ח מופלג דילדא אמי' כוותי' תלד גם הגאון לונטשיץ כתב עליו שהוא ת"ח חריף וראוי
' עליו כעל א' הדיינים הקבועי' שם וזה בעליל היתר מובאה להורות כא' מהם' והי' פלא
בעיני עליכם שהרביתם ריב עם בן רבכם אשר אתם חייבים בכבודו בחיי' ובמיתתו והפ"מ
נתרצו:

או מילת בן אשר לא יהי' לו חלק בו וכן נסע למרחקים לפעמים כמה פרס
לכבוד המצוה ולעומת הטרחה התנה לעצמו שיתנו לו כל המצוה היינו החיו
והפריעה ולפעמים גם הסנדקאות יחדיו והוצאות רבות עשה על מצוה זו, ו

נתרצו שיהי' דיין, ואתם לא הרשתם שיורה שום דבר. אתמהה באיזה כח אפשר לפסול הור
אחרי שראיתם סמיכת הגאונים (ובזה ממילא יבינו שיותר קשה עלי שעמדו והרכיזו בפומבי בבו
שהוראתו אסורה) וכעת שאסתייע שעסקתי עמו הרבה וגם היינו ב"ד שלם הגאון צעמפלבורג
טובי' נ"י וגיסי נ"י ואבדק"ק קאזמין ואנכי בעניי והיטב בעיני כל ולא הי' בידי להכחיד ה
ואעפ"כ טרחתי למצוא פשר דבר כזה ואם אינכם מתרצים גם בזה ידי מסולקת קודם בא מ
לידם הגיעני שליח מהם שאינם מקבלים עליהם אותו לרב עד שיתוך מהגאון ברלין מרא
ואני אף כתבו יח"ס שאינם מקבלי' אותו לרב בשום פנים חשבתי להם, ע"י השליח כבר כלול
במכתבי על הדואר לכם ואחזור בקצרה לי אין עסק במינוי קעמפנא ובשאר קהלות ואך ביסוד הו
לא כחדתי האמת וטרחתי למצוא פשר ועל זה הסכים ג"כ הגאון ברלין ואם אינכם מתרצים
ידי מסולקת וטורחי זו למה, רואה אנכי שאין כוונתם רק לשמים. מה זה ענין שהזירו
מבהכ"נ למול בביתם מה ענין בהשוחט עדים העידו בפני אב"ד זכר"צ שלו שנשבע לשקר
עבר ת"ב ושוחט בלא קויטו ואנוכי כתבתי בשולי פסקו כפי ענין הנ"ל הדבר פשוט שאין א
שחיטתו עד שיעמוד לפני ב"ד ויבורר דינו ותקנתו והם מחזיקים אותו לשחוב, הם שלחו לי
במכתבם אלי העתק מכתב הגאון צעמפלבורג שאחרי נסיעתי משם נסע הרב לקראטשין ויש
ערך ב' ימים והפליג אותו במאוד ובאים בטענה איך אפשר להפליגו כ"כ ובודאי ע"י הפצרה
לא השבתי על דברי שטות אלו ואדרבא מי שאינו כותב מלבו רק ע"י הפצרה מקצר ועולה,
ש"ב אם האמת אגיד לא ידעתי הב"ד צדק כולם בודאי. לא ואף הרב הישיש מוהר"ד נ"י. (והוא
מהו' דוד מיקדן ז"ל) אם הגיע בלימוד למעלת הרב אב"ד נ"י ובאמת יש לי צער בלבי ולא יד
מה אעשה מאז שהי' פה פרנס א' משם אצלי והי' ג"כ בני הרבני מוה"ר נ"י אתנו שאל ה
אותי אם אפשר לעשות שליח לומר לסופר לכתוב גט אמרתי לו למה לא אמר אין שליח ע
שליה אמרתי לו הדין אמת גבי סופר אבל לא ידעת הטעם ולא גלית לו הוציא מחיקו
מהב"ד שהשיבו לאיש א' מפולין שרוצה לגרש את אשתו בקעמפנא או בסמוך לו שאם קשה
הנסיעה ע"י גליים יכתוב לפלוני שיעשה שליח להסופר לכתוב. ודחיתי אותו מי יודע מה
הענין, אבל בלבי קשה באבן אם יעשו כזה המכשול גדול. ומה אעשה אם אכתוב לה
להפרנס אגדיל המדורה ולשתוק ג"כ איט נכון ימחול כ"ת נ"י לרדוף השלום כמדומה יתוק ה
ג"כ ואחרי ניסף הסמיכת מגאונים וסמיכו הידועי' לנו במדינתינו ומאז ראה ג"כ שהוא ת"ח מ
וגם אני ראיתי בן יקים כפי הפשר, ידידו דש"ת בלו"ג. ה"ק עקיבא גינז מא"ש.

בעז"ה מנחם פ"ד לפ"ק פק"ק פוזנן.

שלום להרבנים. חרוצים ושנונים בד"צ דק"ק קעמפנא יע"א.

מאז בטח לבי בכבוד הרב הגאון מו"ה איסר נ"י אם כי אינני מכירו אבל נאמנו דברי הגאון
ראוויטש נ"י שמעיד שהוא גאון מפורסם ועל הגאון אבד"ק ביאליסטאק בעה"ם ספר מ
הצובאות ומכירו אנכי היטב לא לבד ע"י ספרו אף ע"י מכתבים בשו"ת כמותו ירבה ביש
ועדותו של שאר בשרי הגאון מהו' מאיר נרו ווייל שכתב לק"ק קעמפנא וכן אלי ביחוד ש
והרב ה"ג מהו' יוסף שמואל (לנדא ז"ל הנזכר להלן) ת"ח מופלג ודילדא אמי' כוותיה
וכן ידידי הגאב"ד בלונשיץ במכתב מיום ב' ז' ניסן העיד שהוא ת"ח מופלג וחריף וראוי לסמוך
כעל א' מדייני הקהלה והי' בלבי מאומת ומאומן הדבר והי' פלא זו בעיני על בית דינכם ה
להחזיק הריב ובפרט עם זרע קודש של רבכם הגאון זצ"ל אשר כולכם חייבים בכבודו ב
ובכבותו ואם כי הוא רך בשנים וכו' בשביל זה ראוי להגדיל הריבות ובפרט שהפר"ם לא
רק שיהי' כ"א מהדיינים ואתם השבתם שלא יורה שם שום הוראה אתמהה ! באיזה כח א
לפסול הוראתו אחרי ראותכם מכתבי הגאונים והגאב"ד לענשיטץ כתב במפורש כפי הנ"ל
ביום הנ"ל כתב להרב מו"ה דוד נ"י דמתמה עליו שמחזיק הריב עמו (ועי"ז קמו וקבלו
לאב"ד ומידכם היתה זאת ואולי מן השמים ובעל הסיבות הוסבה זאת לשום בדעתכם להקים
הצדיק וע"כ החרשתי וכתבתי להפר"מ דשם שלא נתה דעתי מבלי קרוא ב"ד לשם והי' כ
שע"כ יתוך איזה ענין לא להורידו ח"ו ואגב אסתייע מילתא שהרב החריף מו"ת יוסף שמוא
הי' אצלי ושעשעתי עמו בענינים שונים ובדינים שונים ומצאתיו מלא דבר והיטב העידו הגא
באמת

פלא איך יסבול גוף חלש המזג כמוהו את כל הטרדות וענינים כאלו ולא נשאר
שום דבר מצוה אשר בא לידו שלא הי' מקיימה. *)
עולם עשה לעצמו חשבון הנפש בכל יום ויום יביע אומר ודברים מלאכת היום
ורשמם על הספר ובכל לילה ולילה יהוה דעת דעתו הקדושה אם מעשיו
די מידתו ואם לא עזב א' מכל הנהגותיו וחקיו והוסיף עליהם בכל עת כפי גודל

אסת ובצדק וגם גיסי הגאב"ד דאגזני ישב עמו לילה ויום ועסק עמו הרבה והפליג לי אותי
גם כן ידידי הרב המאוה"ג תו"יה ובקי מוה' יודא נ"י אבדק"ק קאזמין אשר קים לי' בגוי' עסק
מו ג' ימים רצופים והפליג לי מאוד גם אח"כ בהועדנו יחד בכפר לכתיבת התנאים שם נמצאו
תקת הרבנים בי דינא רבא כבוד הגאון המפורסם מוה' טובי' אבדק"ק צעמפלברג וגיסי הגאון
י והרבנים המאוה"ג אב"ד קאזמין ודק"ק קאבלין ופלפלנו הרבה מענין לענין ומצא הרב נ"י
ן בעיני כולם וגם אני בעניי בתוכם ואנשי הפו"ם דשם צעקו אלי רצונינו לידע אם הרב שלנו
סול להוראה נורידהו מיד ומה זו שתיקה ולא הי' בידי לאלם פי וגם וכי דינא הכי להכחיד
תת לשוני האמת ולראות בבזיונו של זרע קודש ומעיקרא הרחקתי עצמי שלא לידע טיבו ומהותו
ך שהקרת ד' לפני א"א להעלים האמת וכבוד גיסי הגאון כתב לו סמיכה ואני כתבתי בשולי
ידיעה שכבוד גיסי הגאון נ"י והגאון אב"ד ביאליסטאק (כי המה ממיודעי ומכירי אותם והגאון
תו' איסר נ"י שאיני מכירו לא הזכרתיו) וגם אנכי עסקתי עמו וכו' והגאב"ד צ"ב לגודל חביבתו
הרב נ"י טרח בעצמו להעתיק המכתב והוסיף בהעתקת דברי בתואר כבוד להרב נ"י והראה לי
אמר שמצא כן לנכון והודיתי לו ועכ"ז בעזה"י אשר הי' ראוי לפעול ע"י ב"ד פעלתי בעזה"י פשר
גון שתהי' המשרה ההוראה על שניהם כבוד הרב אב"ד נ"י וכבוד הרב מו"ה דוד נ"י כל א'
רה אשר יבוא לפניו והקהל יתנו משכורת להרב מ"ה דוד נ"י ששה ר"ט לחודש כל ימי חייו
' יאריך ימיו ושניו בטוב. הרב אב"ד מחוייב לכבד את הרב מו"ה ר"ד שליש בסידור קידושין
שליש מסנדקאות ומושב הב"ד יהי' בהדר הקהל והרב מוהר"ד יהי' הקבוע בכל דין ודין ושארי
דיינים כ"א יהי' כסדרן וזהו הטוב והנכון מוסכם מש"ב הגאב"ד ברלין מו"ה מאיר נ"י וכתב
לי במפורש שאכתוב כן בשמו וזה רצונינו וכה יהי' וכה יקום — ואם גם בזה לא תרצו ידינו
סילקת מזה ואשלח מכתב הנ"ל אשר כתבתי בשולי מכתב גיסי הגאב"ד נ"י להפו"ם ומעתה
איזה ענין יהי' עוד הטורח לקרוא בד"צ לשם ומה יוכלו לעשות יותר וכי יורידו את הרב נ"י
חר שבאמת ראוי להוראה ונתמתה בר"ב ור"ם — ואולם אם לענינים אחרים המופלאים רצונם
ויבואו ב"ד לשם הבטיח לי הרב נ"י שבאם תוך חדש אלול תקראו לשם ב"ד אשר אין נוגעי' כלל
א קירבא שאינו פוסל מהדין לכם ולהרב ולמשפחתו ובאופן שהרב מהר"ד ומהו' ארי' ליב יעמדו
צמם לדין לברר הידוע להם מוכן הוא לקיים דין תורה אבל לדעתי כלך מדרך הזה ושתקיימו
פשר הנ"ל ואמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם ואם לא תסכימו לא תטריחו עוד אותי ממני
הדש"ת ה"ק עקיבא גינז בלא"א מו"ה משה זצ"ל.

' פעם א' נסע בחורף כל הלילה להכנים ילד בבריתו של אאע"ה ו' זוית כי ירדו גשמים מרובים
והמים שחקו אבנים ונתקלקלו הדרכים והעגלה נוטה ליפול ע"כ המנהל אותה ירד ממקום
ושבו והלך על צדהו וברגליו יעבור במים עד ארכובתו למען החזיקה וכאשר באו על הדרך הישר
שב בעל העגלה על מקומו חזרה ואמר לו זקיני הקדוש זצ"ל הלא עברת מים רבים ובל"ס נתקררו
גליך ורטובים בתי רגליך (שטרימפפע) ע"כ הא לך אחרים להלבישם וכן עשה המשרת ואמר אדוני
חי' את נפש עבדו אבל התפלא מהיכן לקח אדונו אחרים להלבישם הלא התיבה סגורה ומסוגרת
המפתח בידו ויהי בבוקר והנה כאשר ירד איש אלקים מן העגלה והציג רגליו ארצה ראה משרתו
י ערומים הם באין בתי רגלים ואז ידע מה עשה לו אדונו החליץ אותן מרגליו ונתנם לו וכאשר
אלו מה ראה אדוני לעשות כן? השיבו וכי אני אשב מלובש ואתה ברגלים רטובות תשב ערום
לא זו דרך הישר לעשות כן:

העתק מכי"ק זקיני מהרע"ק זצ"ל במילי דפסחא.

מה הי' זהיר וזריז במצות ואיך הרעיש על זה בדרשותיו נציע לדוגמא מה שרשום בכתב יד קדשו.
עזה"י הנה בדיני הגעלה ועשיית המצות כבר עבר הזמן בזו השנה. והעיקר שראוי להזכיר בענין
מכירת חמץ שיהי' כדינא באופן שיהי' הנכרי ראוי לזכות בו עפ"י דין אם ירצה. וטוב
כל א' יכתוב בפירוש שכל חמץ שבעולם שיש לו הן הידוע לו הן שאינו ידוע לו יהי' מכור
לנכרי

קדושתו גם חותמו הי' אמת וצדק והי' חקוק בו צורת מאזנים של משקול
באמצע ותחתיו בתוב "צדק צדק תרדוף" וגם שמו ושם מקומו שהי' אב"ד חקוק
מימי נעוריו לא בא פת לחם ולא לחם לבן אל פיו בימות החול אך אם הי'
אורח הגון על שולחנו גם הוא סעד עמו לכבודו גם לא בא בשר בהמה לו
פיו מימי נעוריו רק בשר עוף וגם מזה טעם אך מעט וכ"ב שנים רצופות לא
לו הנאת גרון באכילתו כי כאשר לקחו לפיו בלעו מיד והגם כי רק מאכ
קלים אכל בכ"ז נתהווה לו ע"ז חולי כבידה שלשול ר"ל והי' כמה פעמ
בסכנה *) ופעם א' בהתאספם כל רופאי העיר ולא יכלו לעמוד על ע
ושורש מחלתו על מה ארני הטבעו נילה הוא בעצמו לרופא נאמן א' מ
וסיבת חליו יען לא אכל מאכלו כראוי וע"ז לא נתעכל •חיפב — ואעתיק
מ"ק אשר תה"י וז"ל :

עתרת שלים וברכ לכבוד מר חתני כבני חביבי כנפשי הרב הגאון
וכו' מהו' משה נ"י :

תהלית ה' אבשר שביום עש"ק ט"ב דנא קודם אור היום נפלתי בחולי שלש
שהייתי שופך משך רביע שעה ונחלשתי מאוד והוצרכתי לחזור למ
ותיכף התחיל החזה להגים בהשמעת קול מאוד בגרוני והי' נסיסה נמורה ותפ
וצעקות רבים ופדיונות נתקבלו למרום ופדאוני ממות ות"ל יצאתי מהסכנה וברו

להנכרי אנ"ק ושאינו מקבל אחריות על המצו. ובזה אם חלילה יהי' נשכח מעט חמץ שלא
בחדר המכירה יהי' ג"כ מותר אחר הפסח.

גם צריך להזכיר בענין ע"פ כי בזמן שהי' ישראל שרוי' על אדמתן הי' לנו יום בשמחה וכשה
פסח וקריאת הלל ובעת בעונאינו צריכים עכ"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום ל
ירא והרד ועוסק במצות כל היום בביעור ובבטול חמץ ותיקון והכנת הסדר, ואחר חצי היום א
מדינא במלאכה וראוי להסתפר קודם חצי היום, גם צריך ליזהר באיסור אכילת מצה כל
זולת אם יוכל לבשל מצה דהיינו בישול ממש ולא יערה הרותח לתוך — בליל פסח יתנהג בקד
וביראה ולשמוח במצות שזיכה ד' אותנו בלילה הזה, מ"ע של קידוש ומ"ע של אכילת מצה ומ
מרור וד' כוסו' ואמירת הלל אך בתנאי שצריך ליזהר שיאכל כזית מצה ברווחה ולא בצמצום
כן בתהד כ"א יחסר מעט מועיר תפסיד המצות ולדעתי מי שיש לו מוח בקדקדו ומאמין בתור
איך לא יחוס על נפשו ולא יהא מתירא שמצוה גדולה כזו שאין לזכות בה עד יעבור שנה
ידע אם יהי' יהי' נפסד בידו ודי לנו בעו"ה במצות הרגילי' כמו תפלין וברהמ"ז שאין
מדקדקים בה ולמה נעשה כזה במצות אלו ר"ל ואף במרור מה גם שקשה לו קצת הלא בכל
אנו מקבלי' לעבוד ה' בכל נפשך ולמה נקפיד בצער מועט כזה, אני מבטיח באמונה במי שי
מצוה בחשק ויחשוב בשמחה בזו הרגע אני מקיים מצות בורא כמעט לא ירגיש מרורות
ובפרטות בד' כוסות שמדרכן לדקדק לשתות מעט כמו רביע כוס אוי לאותו בושה איך יב
מצות בשאט נפשם בלי מענה ובלי כבידות לדעתי הוא קלות ומניעת היראה למאוד ר"ל ו
עונם מנשוא. ועיי' "אגרות סופרים" סימן ל"א.

*) בשו"ת פי' קב"ו בפסקים בשולי פסק א' מבנו הגאון הגדול מהו' שלמה ז"ל אשר כתב ב
תקצ"ד בעודו הי' איתן מושבו בעיר ווארשא וז"ל: בהגיע דברי בני החמודות הנה מצאוני
בחדר המטות נהייתי ונחלתי עד מאוד הרופאים כולם ישראלים ואינם ישראלים שבעירי (אשר
מכיר להם טובה וניתן תודה על רב שקידתם ועוצם השתדלותם יום ולילה לא שבתו כחשיכה כ
סבבוני כתרוני על מטתי תהי משכורתם שלימה מהמשלם שכר טוב) הדלו למצוא עוד מזור, ו
ואמרו נואש לנשמת חיים, עד אשר פנה ה' אל שועת רבים ולא בזה את תפלתם כי לבש
טהרה מגדולים ועד קטנים בעיר ובמדינה ויתפללו אל ה' בחזקה להיותני כיום הזה וזה ימים
קמתי ממטתי וכאשר החילותי לנוע איזה פסיעות בחדרי על משענתי הושיטו לי הפסק הנוכחי ש
בני יקירי הגאון נ"י הי' לי למשיב נפשי ולהחיות רוח לשעשע בדבריו אשר העלה בכחו ה
וידו החזקה בחריפות ובקיאות גדול וכו' עכ"ל.—

וז"ל

בש״ק העבר ברכת הגומל ועדין חלוש אני מאוד וא״א לי לזוז מדלת ביתי אבקש מאוד מכבודכם להזכירני בתפלתכם הזכה לחזקני ולאמצני לעבוד ה׳ בתמים, ובזה מנוקה אנכי מעון על בלתי פי מלך ששמרתי התני הגאון נ״י במכתבו להשיב מיד — באין ספק אתכבד במכתבו הקדוש קודם יו״ט לשמחני ולענגני — הקנין שעסקני בו״ן ג׳ רגלים לא הי׳ מן הצורך כי נתבטל הדבר

ידידכם אביכם המצפה לתשועת ה׳ :

ה״ק עקיבא בהרב מהו׳ משה גינז.

פעם אחת הביאו לפניו בסעודת צהריים בשר עוף ולא רצה לאכלו והפציר זוגתו הרבנית בו על מה ולמה אין רצונו לאכול והוא לא אמר טעם על הדבר עד שברוב הפצרתה ענה לה כי חלם חלום בלילה ההיא שישימו לפניו בבוקר לאכול ולא יאכל ואם גם שרק חלום הוא בכ״ז למיחש מיהא בעי, והרבנית לא ידעה מה זאת ומה לעשות וקראתה למבשלת ושאלה היכן המה הקריבים של עוף ההוא ואמרה על הגג השלכתי׳ וציותה להביאם וישתפם ונגבם ומצאתה עליהם דבר מה ושלחם לאישה להורית בבני מעיי׳ אלו ואחרי בדקם הורה טריפה ואז הבינה שדבר ה׳ אמת בפיו והקב״ה אינו מב״ג תקלה לצדיקים ומכ״ש במידי דאכילה :

והנה במצות ביקור חולים מעולם התדבק מאוד. כאשר שמע מאיזה בר ישראל שנפל למשכב בא לבקרו והביא לו מיני מטעמים למען השב רוחו ויערב לחיך החולה מנחת איש צדיק וקדוש כמים קרים על נפש עיפה רגיל הי׳ קדוש זקיני לפרש הקרא ועזבו לאחרים חילם פי׳ מה שיעזבו (מלשון עזב תעזוב עמו) ומשיעים לאחרים זהו חילם חלקם ורכושם שישאר לבני אדם מכל אשר להם, וכמו כן פירש מ״ש חז״ל על כבד ה׳ מהונך אל תקרא מהונך אלא מגרונך ופי׳ הכוונה כי מי אשר חננו ה׳ בהון והוא נותן מרוב טובה ואינו מחסר לעצמו ע״ז לא נגלה כבוד ה׳ אבל מי אשר ביתו ריקן ולא יש לו כ״א הלחם אשר הוא אוכל והוא מונע מאכלו מגרונו ופיהו לתת אוכל לטוב לפני ה׳ זהו יקרא מכבד את ה׳. גם הי׳ רגיל לפרש משאחז״ל ,רבי מכבד עשירים׳ הטעם כי רבינו הקדוש לא רצה להינות מכבוד התורה ע״כ כיבד עשירים כדי שיהי׳ נראה מה שמכבדים אותו הוא ג״כ מכבוד רוב עשרו ולא מכבוד תורתו. — פעם ספרו לו על בחור אחד מתלמידיו שהי׳ אוכל רק פת יבש וקורא ק״ש והולך לישן ואמרו עס איזט איין רחמנות אויף איהם, והשיב זקיני ז״ל רחמנות שייך על מי שאוכל תרנגולת פטומה והולך לישן בלא ק״ש. והרבה פעמים לן בלילה אצל החולה והשתדל רופאים עבורו וגם שאלו על שמו ושם אמו להתפלל עבורו וכן עשה בכל יום ויום לא הניח הדבר וטרדותיו המרובים לא עכבוהו מלקיים מצוה יקרה הזו וכן נהג כשבא לעיר הגדולה פהנא בכל יום ביקר החולאים לראות בעין יפה מעמדם ומצבם להשתדל בטובתם ולהתפלל עבורם וכאשר בא לעיירות אחדות ג״כ הלך לבקר הבית החולאים ואם מצא שמה איזה תקנה טובה אשר לא הי׳ בעירו רשמה בזכרונו ותקנה בעירו וכן להיפך כאשר ראה שחסר איזה דבר טוב ג״כ השתדל להוסיף כח ועצמה ולתקן שמה בכל האפשר וכאשר הי׳ בברעסלא וגם בווארשא וביקר בית החולאים שלהם וביקש להיות חבר לחבורה הקדושה הי׳ להם לכבוד גדול ולכבודם וכבודו שמו אותו לראש ונשיא עליהם (עהרענפרעזידענט) ובכל שנה שלחו לו חשבון ההכנסות וההוצאות ושאלו בעצתו בכל דבר גדול. — אמנם כן כאשר ישב בפהנא זמן זמנים טובא וראה שטרדות רבות מאוד השתרגו על צוארו ושבשום :

ישבשום אופן לא יהי' באפשרו לקיים עוד מצוה יקרה זו במדה גדולה במקו
ע"כ שם עצות בנפשו ובחר לו שני אנשים נאמנים ומינה אותם שיהיו שלוחיו
של אדם כמותו וישלם להם מכיסו למען בכל יום ויום יבקרו את החולאים שבעיר
וישאלו בשמו בשלומם ומעמדם ויגישו להם מנחה וגם יחקרו אחרי שם כל א
ושם אמו והוא הקדוש התפלל עבורם ובזה יצא ידי חובתו חובת גברא קדישא
אשר שם על שכמו להיות לו שכם א' על אחיו ואשרי לו :

בשנת תקי"ן אחרי פטירת הגאון מהו' מרדכי בנעשה ז"ל הי' המדובר לקבל א
קדוש זקיני ז"ל לאבדק"ק נ"ש המדינה כנראה ג"כ ממכתב קדשו אשר תחת ידי : *)
בשנת תקצ"א כאשר שלטה החולי רע ר"ל בכל ארצות אייראָפּאַ גם שם בפוזנ
נגעה המחלה הרבה ואז הפליא זקיני הגאון ז"ל מאוד לעשות חסד ועס
בשקידת רבה והשתדל בכל מיני השתדלות (עיי' "אגרות סופרים" סי' ל"ב) בגופ
ובממונו וגם נתן קמיעות להמבקשים וסגולות ונפשות הרבה מבני ישראל הצי
מרדת שחת וכ"כ קנה לו שם טוב במעשיו ופעולותיו בדבר זה עד שנשמע הדבו
לאזני המלך פרידריך ווילהעלם השלישי מלך פרייזען והוא כתב קאבינעט־שרייבע
עם הכרת טובה לו על הטוב וחסד שעשה בימים ההם אשר ז"ל :

איך האבע אוים איהרעם אן דיא אימעדיאט־קאמיסיאן צור אבוועהרונג דעו
קאָלערע ערשטאטטעטען בעריכט איבער דיא שטערבליכקייט אין פאָזע
וואָהלגעפאַלליג פערנאָממען, וויא גינסטיג זיך דאס פערהעלטניס דער אין דעו
שטאדט פאָזען אין דער קאָלערא ערקראנקטען אונד געשטארבענען יודען אין פאָלגו
דער פאָן דער דאָרטיגען יודענשאפט אונטער דער טהעטיגען אונד אומזיכטספאָללע
לייטונג איהרעס אָבעררבינערס יאַקאָב מאָזעס איינער ערגריפענען מאַאַסרעגעל
צור אַבוועהרונג זאָ וויא צור היילונג דער קראַנקהייט געשטעללט האט, אונז
בעאויפטראַגע זיא דעם גענאַננטען אָבעררבּינער מיך וואָהלגעפאַללען אונד מיינע
ציפריעדענהייט **) מיט דעם פאָן איהם אין דער שטאדט פאָזען בעאָבאַכטעטע

---

*) וז"ל : בעזה"י עש"ק ה' אדר עת ק"ק לפ"ק פוזנן.

יב שליט' יברכה לכבוד ידידי חביבי כנפשי חתני הרב הגאון המפורסם הצדיק כ"ב מהו' משה נ"י
מכ"ק הגיעני ה' העבר, בענין הלימוד תינוקת שב"ר. באמת השרים אין מרעישי' ותהל"
דברי נשמעים להם, אבל שטן א' מעמינו (הוא דוד קארא) הוא עומד ומרשיע וכמו שכתב רש"
בפסוק וירדו בכם שנאיכם, ותהל"י מילא כעת רצוני ואבטח לפעול עוד בעזה"י וחידוש בעיני שבעזה"
רובם ככולם פה יראי ה' אבל אין האש בוער בקרבם ואינם בעלי מעשה נשארתי אני לבדי ללח
מלחמת ה' יגמור ח' בעדי למען כבוד תורתינו הקדושה. — בענין חששת חתני נ"י שבאם את"
לא אלך יהי ח"ת ח"ו, אם הדבר כן לא יעשה חתני נ"י דבר לי באמת אולי יפצירו בי אנש
עירי פה וירבו אלי ריעים ואני חלוש בטבע סבלי התחזקות ואמצות לב לחתנגד, וגם ביסוד העני
שכ' חתני הגאון נ"י שקרוב הדבר שיתרצו אלי אנשי המדינה, כמדומה אם הרב . . . . ישב ש
יהי' בעיניו כי נטו מסנו אנשי המדינה יהי' לי לפסטין בכל ענינים כי ידוע ומפורסם טבעו וא
שינא בכוח בענין המות רוחא ח"ו ידידכם אביכם בוכה ומתפלל בעדכם יום יום : עקיבא במהו
משה גינז ז"ל.

**) בעיני המלך ושרים הי' חשוב מאוד כי מעולם הי' חס שלא לסרות חוקי המדינה ובכל ע
מעורר על כבודם וז"ל בתשובת סי' מ"א לרב א' : על שאלתך בערל שבא להתגייר ולמול
ואין רצונך למולו היות נגד חקי הרעגירונג כאשר הנכון עמך בזה כי אמנם כן מוסר על כל ר
מורת ישר להזהיר את העם אשר יושב בקרבו כי כן דבר המלך ישמורו ובפקידותיו אל ימר
וכאשר גם אנכי הצעיר הזהרתי בעזה"י רבות פעמים בדרשותי והראתי לדעת כי כן תחיוב על כ
אדם מישראל בראיות חזקות כראי מוצקת מסקרא ומגמרא ומסברא וכאן אין מקומו להאריך וע
אחת כמה וכמה שהרב בעצמו יהי' מקיים וכן העדה ממנו יראו ויכבדו את המלך ואותו יראו עכלה"

כאשר

אן דען אבערפרעזידענטען ‏ : ‏ אהמונגסוועֶרטען פערפאַרען אויסצודריקען
מטוועל צו פאָזען *) בערלין דען 5-מען סעפטעמבער 1831.
געצייי ״פרידריך ווילהעלם״.

‏ קבלו אנשי מדינת פיזנא זכות להיות כאזרחי המדינה דרש דרוש תודה להמלך ותוך
הדברים פי׳ הקרא ירא ה׳ ״בני״ ומלך שהמכוין שירא ה׳ וגם את המלך בבחינת בן
‏ את אביו יראה התרוממות ועובדו בנפש חפיצה ובלולה באהבה. וכאשר קיבלו ק״ק פוזנא
‏ להיות קהלה ככל משפטי׳ וחקותי׳ דרש ג״כ דרוש תודה במעמד שרים וראש המדינה ובתוך
‏ אמר לאמור: לאשר אני אחד מעבדי המלך הנאמנים ואני פי מלך שמור בכל הקיו בפרטיות
‏ לעבור אפי׳ כחוט השערה וכאשר ידעתי שזהו מחקי רעליגיאן שלנו מי יתן שהי׳ לאדונינו
‏ הרבה עבדים נאמנים כמוני לזה בחרתי לי יום זה שאנהנו עושי פייערליכען דאנק
‏ נינו המלך ואנחנו שרויים בשמחה לברך את אדונינו המלך שלשה ברכות ובלשון לע״ז שיבינו
‏ ועל כל ברכה תענו אמן: ימים על ימי מלך תוסיף וכו׳ כשאמר ימי מלך
‏ ין ע׳ שנה ולזה אמר ימים היינו שנים על ימי מלך שהם ע׳ שנה תוסיף דהיינו לכפול המספר
‏ ר מדרך הטבע כשאדם בא לידי זקנה גדולה נהלשו כחותיו וזה אינו נחת רוח לפניו להיות
‏ ורגליו אסורות משום התעסקות אף אם ראה שבניו מנהגים כסא ממלכתו בכל עניניו על
‏ לזה הוסיף שנותיו כמו דיר ודור דהיינו הדירות שהם במבחר השנים בתקפם וגבורתם
‏ ד ישב עולם לפני אלקים שיהי׳ עיני אלקים עליו מבלי העלם עין להטיב עם
‏ ועיי שעושה הסד ואמת לעמו מן ינצרוהו. אחיי! אודיעכם גודל החיוב להכיר
‏ ת המלך עלינו וליתן לו שבח והודי׳ והנה ענין הודה להביא תשורה לא׳ המלך ושריו, כתי׳
‏ אל א׳ ט׳ ויאמר שאול לנערו מה נביא לאיש כי הלחם אזל מכלינו
‏ שורה אין להביא לאיש האלקים מה אתנו ויש לשאול על כפל הלשון
‏ ב׳ פעמים מה נביא ואח״כ מוסיף מה אתנו גם בתחלה אמר לאיש ואח״כ לאיש האלקים
‏ בן כי ענין תשורה נחלקת על ג׳ פנים א) איכות הדורן אם סך עצים או דבר יקר המציאות
‏ צד הנותן האם הוא גדול והשוב אף אם הדורן מעט נחשב לגדול שזה כבוד למקבל ג) מצד
‏ בל שהדורן ראוי לפי ערך המקבל לפי גדלו וקטנו, לזה אמר ״מה נביא לאיש״ היינו לאיש
‏ וני שיספוק מתנה מעוטה גם זה אין בכחינו כי אזל הלחם וכ״ש ״להביא לאיש אלקים״ שהכל
‏ ב מאום לעומתו. ואמר ״מה אתנו״ ומה יש חשיבות עמנו. ולזה צריכים אנחנו להתבונן מה
‏ למלך כל הון מהבל ימעט ומה חשיבותנו אך אחת היא אשר עלה בדעתי ידוע ומפורסם
‏ ונינו המלך ושריו אוהבים לשמח לב הנדכאים ולזה נעשה התשורה היום לשמח לב העניים
‏ כל ומשתה וממון ולהלביש יתומים וזה חביב מאוד לפני המלך ושרים — אבקש מכם עוד
‏ א׳ שבכל חג וחג ב׳ ימים ראשונים נברך ג״כ להמלך בשעה שאנחנו שרויים בשמחה. עוד
‏ ת עיניכם שהחסד שעשה עמנו המלך בא ע״י סבת אוהביו ויועציו שדברו טוב עלינו וסבבו
‏ צא המלך לנטון להתחבר עמנו ולזה ראוי ליתן שבח והודי׳ להשר-הגדול אבערפרעזידענט
‏ מטוועלל״ ולכל הבעהערדע ולברך אתהם. ואתם הנבחרים רעפרעזענטאנטען עליכם למנות
‏ זים תדעו כי המלך ושריו רוצים בהחזקת דתינו שלא למנוע שום דבר מדתינו הן בעניני
‏ ת שבת הן במניעת אכילת דברים אסורים וכדומה לזה תראו למנות פרנסים אנשי אמת יראי
‏ ודעים היטב עניני התנהגות הקהלה לבלי התנהג דבר נגד דתינו ח״ו לא לבד שמוחש מיד
‏ ם לראות את הנולד שלא לעשות סבה שיוגרם מזה בהמשך הימים גרמא בעלמא וחלילה לי
‏ תפק בכם אבל עלי לעמוד על המשמר להחזקת דתינו עפ״י תורה שבכתב ושבע״פ גמרא
‏ ולזרז המזורזים אני יושב פה ח״י שנים ואני באתי לידי זקנת וכחי הלש ואין ספק אצלי
‏ ה שתמצאו לשמחני שתעשו תדעו כי אך בזה תשמחוני אם הכל באחדות גמור ולא יזכר עוד
‏ משטמה ופירוד לבבות ח״ו ואתם שלום וביתכם שלום וד׳ יברך את עמו בשלום. עכלה״ק.—
‏ ר זה ועוד איזה מכתבים וידיעות לקחתי מסתברת הרה״ח השלם מהו׳ יעקב יודא ווֹרעשנער
הרב מסאמטער נ״י ויישר כחו.

‏ מה מפורסם ונודע שמו בין העמים נראה גם מזה כי בעת שהיתה שולטת החל״י ר״ע בעת
ההיא ונתן קדוש זקיני ז״ל קמיעות וסגולות שונות ואלו הסגולות הי׳ מצוים גם בידי
‏ נימולים בעלי מלון אורחים ואכסנאים ובעלי בתי משתאות אשר הושיטו כדי להמשיך את
‏ היב לבתיהם לשכב אצלם ולהיות עמם באמרם שיש אתם סגולות הנפלאות מהרב המפורסם
בעילם מפוזנא ויתרת עשו לפרסם הדברים גם בעלי צייטונגען כדי להשביח מקחם.

פעם

מדת טובו עם בני אדם הי׳ עד להפליא והיו עיניו פקוחות על כל דבר *)
ותהלוכותיו בעניני דרך ארץ הי׳ ג״כ בשלימות וזך ונקי עד להפליא. לא החטיא את המטרה להלוק כבוד לכל אדם כפי הראוי לו וכל נומוסיו עם אנשי על צד המובחר כנהוג ונימוס אצל גדולי היחוס והמעלה ומדת הענוה אשר הי׳ לו לטבע שני גם היא עמדה לו שלא לפגוע בכבוד אחרים והקדים שלום לכל אדם. — פעם א׳ הי׳ בפוזנא א׳ מהשרים הגדולים מזרע המלוכה ושלח אל זקיני זצ״ל שרוצה לבקרו בהיכלו כבוד אומר־כולו ושיגיד לו זמן פנוי אשר יוכל לקבל והוא השיב אמרים כי בעצם אין לו זמן פנוי כלל יען עתותיו ממושכנים לעבודת עבודת ה׳ יום ולילה אמנם אם א׳ מבקרו בהיכלו אז מקבלו בסבר פנים יפות ומטו לו אוזן קושבת ומדבר עמו ככל הצורך, והוטב תשובתו מאוד בעיני השו ההוא: **)

כשמגיעי׳ הדברים לדבר ה׳ הי׳ כאש להבה ונתהפך לאיש אחר וכמעט לא האמי
אדם שזהו האיש חלוש המזג הענותן ושפל ברך, כי במקום ענותנות שם אתה מוצא גדולתו ולא נשא פני איש ***) אם עשיר אם דל ופעם א׳ הי׳ ל

---

*) פעם א׳ בא לפניו בר אוריין ובר אבותן ושפך שיחו לפניו וגילה לו שזה ימים לא כבירים הוכה
בחולי שבירה ר״ל והרופא דן דינו למזור לעשות לו איזור ולאפוד בו במתניו אבל אין יד משגת לשלם להאומן את המגיע לו סך עשרה ר״ט והאיש אלקים ציוה לו שילך לאכסני׳ שלו ולא ידאג מאומה כי הכל על מקומו יבוא בשלום ולא יצא החוצה בשום אופן ומיד נתן לו שני ר״ט וגם שלח אליו את האומן שיעשה לו האיזור ובאמצע היום בא זקיני ז״ל בעצמו לאכסני׳ של האיש ההוא וכאשר ראה השתומם ושאלו מה לרבינו פה? והשיב לו שבא לבקרו ולראות אם עצתו ינחהו שלא לילך מחדרו חוצה ובהלכו מאתו נתן לא שני לודאָהר לשלם להאומן עבור מלאכתו. — פעם אחר בא לפניו נער א׳ בשאלה בספק כרות שפכה ובדקו וראה שאין בו חשש שנעשה בידי אדם. אב בכ״ז לא רצה להכשירו עד אשר יראה את הנער למוהל זקן ומומחה ויען כי אירע מלתא להמוהל ההוא לא יכול לצאת מביתו חוצה ע״כ שם לדרך פעמיו בעצמו עם הנער אל בית המוהל ואח״כ הכשירו לבוא בקהל, והמוהל גילה תמיהתו על שבא זקיני ז״ל בעצמו לביתו באמרו הלא בעבו שני ימים ימי האבל הייתי בא לבית רבינו ולמה הטריח רבינו לבא אלי, והשיבו הלא גדול הצעו של הנער אשר הוא בספק אם רשאי לישא אשה ואיך אענה את דינו להניחו שני ימים בצעו ההוא על מגן:

ובתשובה נפסקים סי׳ קכ״ו הנ״ל מסיים דבריו וז״ל: צער לי אשר לחולשת רעיוני גם כח יד
אין אתי לערוך אף גליון א׳ לשעשע ולפלפל בדברי בני המלאים דעת הרחבים והעמוקי טובים ומתוקים, ולבל לענות דין האשה אשר בא עלי׳ השאלה אין ברצוני לעכב תשובתי ובאת היום לאשר ולקיים אשר דן ואשר הורת גבר בגוברין כבוד בני נ״י ואני גוזר על המערדים שישים מעתה יד לפה ואם לא ישמעו ילכדו ומרה יהי׳ להם באחרונה דברי הכותב בידים רועדות וכו
עקיבא עכלה״ק.

**) מעשה הי׳ ברבי עקיבא זקיני ז״ל שמת בפוזנא עשיר גדול א׳ שהי׳ מלוה ברבית ולא רצ
אנשי הברה קדושה לקברו עד כי יתנו יוהשיו סך אלף ר״ט מעות קבורה ויחר להם מאו וילכו בקובלנא אל הנסיך ויצו לקרוא את זקיני ז״ל שהי׳ רב המדינה וידבר אליו קשות מדו אתם מבקשים סך גדול כזה בעד ד׳ אמות קרקע ויען זקיני ז״ל אליו בתלמוד שלנו איתא המלוו ברבית אינו קם לתחית המתים והנה איש הזה כל פרנסתו ועשרו הי׳ רק מרבית והנה כאשר ימו איש אנו לוקחים ממנו מעות קבורה דבר מועט כי מחכים אנחנו לתהח״מ בקרוב ואז יחזרו לנו הקרקע לא כן האיש הזה שאינו עומד בתחיה״מ הרי מוכרים לו הקרקע לעולמות לכן הקרקע שוה כל
הכסף שמבקשים והוטב הדבר בעינו הנסיך וצוה ליתן בלי מגרעת.

***) אספרה נא כמו מעשה שהי׳: בסלאוויטא במדינת רוסי׳ הדפיסו הרבנים הצדיקים מהו׳ פנחס ז״
ומהו׳ שמואל אבא ז״ל ש״ס בבלי והי׳ להם הזכות עפ״י גאוני הדור שלא ידפיסו אחרי עד כלות עשרה שנים עיי׳ שו״ת ח״ס חלק ששי סי׳ נ״ז בענין זה וגם קדוש זקיני רע״ק זצ״ל חי מן המסכימים וגוזרין ויהי בכלות זמן ההוא רצו מדפיסי ווילנא והוראדנא להדפיס ש״ס מחדש ובקש
מזקיני

המה עם ראשי הקהלה בעירו ולא פחד מהם מאומה ולא נשא לרם פנים
עשה שהי' בפוזנא גר איש זקן אחד אשר זקיני מאוה"ג זצ"ל השיאו ליתן סך
שה אלפים ר"מ לדבר טוב והאיש ההוא עשה צוואתו וכ' בה ליתן סך הנ"ל להגאון
רע"א ונמסרו מעות הללו ליד זקיני זצ"ל והוא עשה ובנה בית תחלואים עם בית
ריש וגם חדר קטן עשה בו אשר בכל יום עשירי שהי' דרכו להתבודד מבוקר
ערב ישב שמה למען לא יפסקוהו אנשים כי בביתו הי' קשה עליו להתבודד
ורדת היוצאי' ובאים כל א' בענינו אבל שמה ישב בטח כי ידעו שרצונו
באותו יום לא יבוא שום דבר לפניו וגם תיקן ומינה הן לבית החולאים והן
המ"ד גבאים וממתים אשר ישגיחו על כל ותיקן להם תקנות טובות והשיג
יהן הורמנא דמלכא ועי"ז כל דבר על מכונו וגבולו בא בשלום (ועיי' „אגרות
פרים" סימן ל"ג) לא עברו שנים הרבה ויקומו ממנהיגי הקהלה אנשים קלי
עת אשר השעה משחקת להם ועלו למנהיגי העיר ובקשו ממנו למסור להם
ישרה והממשלה של הבית ההוא אבל זקיני זצ"ל עמד על מקומו ולא אבה
מוע להם ומענה בפיו הקדוש כי לא יוכל לעבור את דעת ורצון המצוה אבל
ה רצו לעשות בחזקה ומסרו הדבר להממשלה באמרם כי כל עניני צרכי רבים
ה תחת השגחת מנהיגי העיר זולת זה והאיש אלקים קדוש טען נגדם כי המצוה
ה שיהי' הכל כפי רצוני ולא יתערב זר עמי ורצוני שיעשה רצון המצוה ע"כ
כי אדון בדבר זה ואם גם שרוח מושלי' עולה עלי ורוצים להחזיק הדבר בידם
י מקומי לא אניח ולא אעזוב ולא ארשה אדם לנגוע בזה והממשלה הכריע
יק לו נאה ולא יאה הכח והרשות בענין זה וכן הי' וכאשר הסתלק זקיני זצ"ל
שה צוואה עפ"י ערכאות עשה ג"כ על הבית ההוא צוואה מה יעשה אחריו בו
שם יקראהו „ביה שלמה" על שם המצוה ושמה למד עם בני ישיבתו (ובהיותי
וזנא ראיתי שעוד עומד הבהמ"ד וגם הכסא אשר איש אלקים ישב עליו בעת
דו עם תלמידיו) ובתוך צוואתו הנ"ל הזכיר שכמה מאות זהובים אשר הלוה
יסו בעת אשר הי' דוחק להגבאים בממון להנהגת הבית, סך זה אינו מבקש
חזרה ויהי' לטובת הבנין לעדי עד : *)

כו בקודש אם נסע למרחקים אשר הזדמן לעתים, רחוקות בכל דרך נסיעתו
לקח אתו עמו חבילות חבילות מצות, בכל מקום בואו אשר ניתן תבן ומספוא
סוסים חקר ודרש אם רב עמהם במקום זה והלך לבקרו והקר אצלו ג"כ אם

קני מאוה"ג ז"ל להתיר להם החרם ורצו לקבל הש"ס אם נשארים עוד ביד מדפיסי סלאטוויטא
א תסכים על ידם להתיר לתם והרבנים מדפיסי סלאוויטא השתדלו בכל עוז למנוע לקדוש
ני ז"ל מתת הסכמתו לווילנא ולא עלתה בידם והי' בענין זה חילוף כתבים ותשובות בין גדולי
מן ובא ליד זקיני ז"ל מכתב אחד מה שכתב א' מהרבנים מדפיסי סלאוויטא לאחד הגדולים
נאמר שעל ההיתר של רעק"א אין לסמוך כלל כי כבר הוא זקן ועושה הכל עפ"י רצון בנו
ב ר' שלמה ובר כוזיבא הטה את ר' עקיבא, כיון שראה קדוש זקיני ז"ל כך עמד על רגליו
מר : רבש"ע תורתך אני לומד והוראתך אני מורה אם אני עבר ובטל תורתך מה תהא עלי'
די אני מוחל כבוד תורתך אתה לא תמחול וכבוד בני אני אינני מוחל בשום אופן עכ"ל ! ויהי
ותה הלילה חנק איש א' רשע ובליעל מהמוסרים בסלאוויטא ותלה עצמו בבית הדפוס כדי
עליל על הרבנים המדפיסים הנ"ל שהם הנקו אותו ונתפסו שניהם עי"ז במאסר בכבלי ברזל
והיו מוכרחים אח"כ לעבור בין שתי שורות אנשי מלחמה והמה הי' מכים אותם ברצוא ושוב
בטים וקבלו עליהם דין שמים, והצדיק ר' פנחס ז"ל אבד מצנפתו דרך רוצתו ולא חש בצדקתו
כאת השוטרים וחזר לכסות ראשו לבלי לילך בגלוי ראש, ואחר המעשה זמן זמנים הי' הרב
דיק ר' פנחס ז"ל אצל זקיני זצ"ל ודיבר עמו ע"ד ההיתר של הש"ס ואמר לזקיני ז"ל ידענו
ידענו, שהעונש מן הש"ס קבלנו בגזירת רביע אמנם עכ"פ הי' לרבינו לחוס על כבוד התורה
שלנו, והשיב לו זקיני ז"ל „כבוד התורת בין איך אין דעם דור".

סיפר לי גאון א' מרוסיא נ"י משמי' דהה"ג הנגיד מהו' יצחק ליב גראסבערג ז"ל מחבר ספר שי
למורא מה שבדידי' הוה עובדא כי זכה להתוודע אל קדוש זקיני ז"ל בעיר לאמזע ברוסי' בעת
ני' זקיני ז"ל על החתונת בנו הרב הנגיד ר' יצחק ליב ז"ל וראה את כל החרדה אשר חרדו
בודו כל בני פולין וליטא והי' להה"ג רי"ל ג"ב הנ"ל דו"ד עם גביר א' בעיר יאהניסבורג
דינת פרייסען מראשי העיר וחשוביה בעסק שטרי גודלות והעסק הי' ע"י איש הביניים שו"ב
תא, ואחר החתונה נסע זקיני ז"ל לדרכו וישבות יום ש"ק ביאהניסבורג והגביר הבאנקיר הנ"ל
זכה

אפשר לתקן איזה דבר טוב בעירו ופעם א׳ כאשר נסע לבקר את אמו לק
אייזענשטאדט ודרך הלוכו עבר ק״ק ניקלשפורג ושם ביקר את הגאון הקדוש ר
מרדכי בנעטה זצ״ל שהי׳ הרב דמדינת מעהרן ועד מהרה נשמע שאורח גד
נטה ללין העירה ובאו חכמי ונכבדי העיר לקבל פניו והשתעשע עמהם בחידו
דאורייתא ורצו לעכב אותו על ש״ק אבל לא התרצה לזה והנם שסוף השבוע ד
בכ״ז הלך למסעיו ובעת פרידתו מהגאון מהר״מ בנעטה ז״ל אמר לו „פוזנער ר
איהר ווירד שבת קודש היער זיין״ *) ואחר צאתו מאתו נזרקה מפי הגאון שאינ
מבין מה הרעש הגדול בפולין ורוסי׳ אשר מרעישי׳ עם ר׳ עקיבא איגר הוא ל
מצא בו סימני גדלות כ״כ כאשר השתעשע עמו, כי באמת זקיני זצ״ל בענותנו
הגדולה לא הגיד לו מחדושיו כי מה לו להראות כחו בלימודי׳ יותר נכון ד
בעיניו לשמוע תורה מפי גאון עולם מהרמ״ב ז״ל, אבל מה׳ מצעדי גבר כו
באיזה קהלה קטנה שמע שיש לתקן שם איזה ענינים (כמסופר בהערה) ולא ח
על טרחתו ונסע חזרה לנ״ש והציע הדברי׳ לפני הגאון ז״ל והמסבב הסיבות ע
שבפעם ההיא הראה רב כחו וחילו לאורייתא עד שהתפלא הגאון מהרמ״ב ז
כי כבדו לדרוש בש״ק בביהכ״נ והנה בדרשו ז״ל פלפל עמו הגאון מהרמ״ב ז
וזקיני ז״ל הפסיק דרושו להראות לרבים כאלו הגאון דמדינה נצחו, ואח״כ התחו
הגאון מהרמ״ב ז״ל על עשותו דבר זה כי הי׳ בעיניו ביוש לזקיני ז״ל שנתנצח ע

זכה שזקיני התאכסן אצלו גם כל הגבירים הבאים לכבוד זקיני ז״ל העירה הסתופפו בהיכלו, וי
במוצאי ש״ק אחר שהבדיל זקיני ז״ל נגש הרב רי״ל ג״ב הנ״ל לפניו ואמר כי יאבה לירד לפ
לד״ת עם בעל הבית ויען זקיני הלא לילה הוא והשיב הרב רי״ל הלא מקבלים אנחנו ויהי׳ מוכ
הגביר הבאנקיר הנ״ל לקבל קנין על הד״ת ואחרי שמוע טענותיהם אמר הפסק כי הבאנקיר מח
לשלם להרב רי״ל כמה אלפים טאלער ויאמר הגביר כי רי״ל מחויב לו יותר מזה ססקים א
וציוה זקיני להביא הפנקסים ורצה הגביר להשמיט א״ע ויצו עוד הפעם ואם לא אזי יכתוב להש
מט לעכב להגביר סך אלפים טאלער ובכח הרבנות שלו יצייתון לו השרים וכאשר הביא הפנ
כתב בו כי נתקבל סך הנ״ל ויהי׳ הדבר לפלא — וכאשר הלך זקיני ז״ל לדרכו ליוהו כל בני הע
והסביבות עד שלשה פרסאות בשמחה ובחרדה נורא מאוד עד כי פוזה עליהם שישובו לאהלי
ונתן ביד פרנס העיר מכתב תתום ויצו עליו לבלתי פתחו עד בואם חזרה לחעיר ויתקבצו
הקהל בביהכ״נ ויהי׳ הדבר כחדה בעיניהם וכלתה נפשם לדעת מהר מה זאת וכאשר נועדו יח
לביהכ״נ פתח הפרנס הכתב וקרא כדברים האלה: הנה תמול נודע לי כי השו״ב שלכם חש
היא לזאת אסור לאכול משחיטתו והשתוממו על גודל צדקתו.

*) כאשר נזרקה מפי הגאון ז״ל כן הי׳ וגופא דעובדא הכי הוי זקיני ז״ל אשר הי׳ בורח מן הכב
עד קצה האחרון רצה לשבות ש״ק באיזה ישוב באופן שלא יכירו אותו ולא יכבדוהו ל
הלך עם אנשים אשר אתו בריחוק איזה פרסאות מניקלשפורג, ובבוא באמצע הכפר בא לקרא
איש א׳ ונתן לו ולאנשיו שלום ושאלו מה מעשהו של מעלתו אם אין דמיוני כוזב חזן הוא והאנש
אלו המה המשוררים! וקדוש-זקיני ז״ל נענה לו בראשו ונחת ינחת בדמיון האיש כי בטח לא יחשב
עוד לאיש חכם אם חזן יכנהו לזאת חשב בדעתו לשבות ש״ק כאן וביקש את האיש אולי יו
להמציא לו את השוחט דמתא למען ישחוט עבורו איזה עוף כי לא רגיל לאכול חוץ לעירו אם
יבדוק מקודם סכין של שחיטה, והנה מתוך דיבורים אלו עלה ספק בלב האיש אם לא טעה בדמי
במה שחשב את העובר אורח לחזן ואולי חכם תלמודי הוא ומהתל הוא בו, לזאת השיב מיד
אני השוחט וכתר לי זעיר ואביא את סכין המבוקש לטבוח טבח והכן וכן עשה והראה הסכין לזק
ז״ל אמנם הוא תמה מאוד כי לא פגע ולא נגע לסכין של שחיטה וביקש מאתו להשחיזו מת
כי לא הוטב בעיניו והחזן מילא מבוקשו גם בזה והעביר על המשחזת אבל עוד לא פעל ועי
מאומה, וכאשר ראה זקיני זצ״ל זאת נרתע לאחוריו וכי זה יהיה שוחט ויכין הזבח לבני ישרא
ובעמדו על המחקר בשארי עניני הדת שמע ג״כ שהמקוה צריכה תיקון לזאת ציוה מיד להכן הענ
כי ישובו לנ״ש אף כי עש״ק הי׳, וכאשר בא הגאון רמ״ב זצ״ל אמר לו הלא אמר
לכבודו:

הלך אחר התפלה לבקר את זקיני ז"ל ופייסו בדברים למחל לו והראה לו זקיני ז"ל שכל דבריו שדרש ח"ים וקיימים ואין בהם נפתל ונשתומם הגאון מהרמ"ב ז"ל על הדבר ושאל אם כן למה לא השיב לי כבודו מיד להקים חבריו והשיב בענות צדקו הלא מר הוא מרא דאתרא וצריך לכבודו אבל אני כאורח נטה ללין היום בכאן ומחר אלך לדרכי נייח לי יותר להיות המנוצח משאהי' המנצח אבל הגאון מהרמ"ב ז"ל גם הוא בצדקתו עשה וקיבץ כל העם לביהכ"נ וסיפר לדם כל הענין ופרסם צדקת זקיני ז"ל והודה ואמר עתה רואה אנכי כי לאו כולי עלמא טועים גינהו ונודע לי עתה שני דברים גדולת תורתו וגם רוב צדקתו וקדושתו של רבי עקיבא איגר כי עתה נראה לי בעליל שבכוונה לא רצה להראות מדרגתו בתורה בפעם ראשונה:

הגאון אמיתי רבי יעקב בעל חות דעת זצ"ל שהי' אבדק"ק ליסא אשר לא רחוק מפוזנא רק איזה פרסאות הי' אוהב נאמן לזקיני זצ"ל והרבה פעמים בא לפוזנא לבקרו ואמר עליו שהוא בקי גדול כמו הגאון בעל הש"ך ז"ל וצדיק כמו הגאון רבי שמעלקא הורוויטץ ז"ל אבדק"ק ניקלשפורג ואמר עד שאני בא לפתחא דרבי עקיבא איגר אני חושב שאני למדן אבל כשאני בא לחדרו רואה אני מי הוא זה הראוי לקרות בשם ת"ח גדול ואני בטל נגדו בלימודי ובידיעתי בש"ס ופוסקים: *)

איש האלקים זקיני ז"ל הי' גברא דמרא סייעו ולא יצא תקלה מתח"י ושמעתי שפעם א' כתבו אליו בד"צ דעיר ווארשא שאלה בענין עגונה דאיתתא ההוא השיב להם והאריך בתשובתו לברר ההלכה והתירה לעלמא וסיים התשובה והתם שמו עלי' אבל בשולי היריעה כתב מה שכתבתי למעלה הדין אמת עפ"י ש"ס ופוסקים אולם בכ"ז אבקש מהאשה ההיא שתמתין מלישא עד אחר חג הסוכות וכן הודיעו הב"ד דק"ק ווארשא להאשה בשם הגאון דפוזנא והיא עשתה כדבריו ובחוה"מ בא בעלה חזרה לביתו כמה גדול כחו של צדיק זה:

לכבודו שישבות ש"ק אצלינו; ואחר שסיפר זקיני זצ"ל את אשר קרהו בישוב ההוא ובשם יקרא את האיש השוחט ומצא א"ע מחויב להגיד זאת במוקדם להרב המדינה להסיר מכשול מדרך עמו, מיד הרגיש הגאון ז"ל שיש איזה תעתוע בדבר ואמר כעת סמוך לש"ק אינו בכדי לעשות עוד שום דבר בזה אמנם במש"ק נשלה אחר האיש (אשר בנתיים נודע לו מי הי' העובר אורח) וכאשר בא האיש ביום א' לפני הגאון רמ"ב ז"ל מיד הכיר שאין זה השוחט ושאלו האיך הרהבת לאמור להאיש ההוא שאתה השוחט והראת לו סכין של שחיטה? והשיב למה הוא אמר אלי שהוא חזן? אם הוא הזן אז אני שוחט; ושחקו שלשתן וכל השומע ישחק עמהם:

*) פעם א' כשהלך הגאון חות דעת מביתו של זקיני ז"ל והתפלא מאוד על רוב גדלו בתורה וכו' בכ"ז הוא ענותן גדול כ"כ הרע בעיניו כמעט ואמר בזה"ל: „איך וויים דאס עד וויים דאס איך ווייס דאס עד ווייס" אני יודע שאני יודע שהוא יודע ובקי בח"ת ובכ"ז משפיל את עצמו נגדי ונגד כל אדם — וקדוש זקיני חתם סופר ז"ל אמר להעומדים לפניו הלא אין אתנו יודע עד מה הגיע ענותנותו של מרע"ה אשר התוה"ק [illegible]בחו במדת ענוה. בכ"ז אם נכיר ונסתכל ברבי עקיבא איגר נוכל לצייר עכ"פ מה נקרא ענוה במדה גדולה ונוכל להבין בקצה המדה של מרע"ה עכ"ל.

פעם א' הי' באסיפת רבנים מגדולי הדור בווארשא והתאכסן עם הגאון מהר"י בעל חות דעת ז"ל בבית אחד הוא בעלי' ובעל חו"ד למטה אבל הי' רק למעלה עפ"י הרוב בחדר זקיני ז"ל ובא איש א' נכבד אליו בעת שהגאון חו"ד ז"ל הי' בחוץ ואמר האיש באתי לקבל פני רבינו והייתי משתוקק לראותו כראות פני אלקים ותשיב זקיני ז"ל צעד לי כי בזו השעה הלך „הרבי" להוץ אבל כהר זעיר כי בל"ס יבוא עד מהרה וכאשר בא הגאון חו"ד ז"ל חזרה ההדרה הראה זקיני ז"ל להאיש זהו

מאוד הי׳ חושש על כבוד התורה ורחוק מאוד הי׳ ממנו מדה הגרוע להתכבד בקלון של חבירו ופעם א׳ אירע שאיש א׳ רצה לגרש את אשתו וסדרו הגט בעיר גדולה והבד״צ בעיר ההיא היו רבנים גדולים ומובהקים ושלחו הגט ע״י שליח ובבואו אל יד זקיני ז״ל מצא בו איזה טעות ומיד אמר להשליח שלא יוכל לסדר הגט עתה וצריך להמתין איזה זמן. ועשה כן למען לא ירגיש השליח שמצא איזה פקפוק בהגט ובנתיים הי׳ מעיי׳ בההלכה ההיא והכשיר הגט אבל כתב בסוף התשובה שהגט ההוא הכשיר בשעת הדחק גדול והאמנם שבנדון זה אין כאן דחק כי הי׳ באפשר להשיג גט אחר אולם יען כי יצמיח מזה הילול השם בעיני המון כי יאמרו גט אשר סידרו חכמים גדולים כאלו נפסל על ידו ועי״ז יתרופפו העם משמוע לקול הורים ומורים ויהי׳ הילול כבוד התורה ע״כ זה קורא שעת הדחק גדול להכשיר הגט — וכמה פעמים הי׳ מכשיר ענינים אשר לא הרהיב בנפשו רב אחר להתיר כי הי׳ נהירין לי׳ שבילי דתלמודא בש״ס ופוסקי׳ והי׳ מיגע ומטריח א״ע למצוא כחא דהתירא וכ״ז לאחרים אבל לעצמו הי׳ מחמיר מאוד בכל דבר וכן כשהי׳ למגדר מלתא. (עיי׳ ״אגרות סופרים״ סי׳ ל״ד).

האיש אלקים קדוש הי׳ לו ג״כ יד ושם בחכמת הקבלה אבל הסתיר ידיעותיו בחכמה זו כי מעולם הי׳ בורח מן הכבוד להראות יתרון מעלותיו משאר בני אדם וליחידי סגולה והמעלה נתן לפעמי׳ קמיע או סגולה על איזה מיחש. באחת הקמיעות אשר נתן קדוש זקיני ז״ל לחולים הי׳ כתוב דיבור תוספו׳ שלם במסכת סוכה דף י״ב ע״א ד״ה בפסולת גורן ויקב וכו׳. פעם ביקש תלמיד מובהק *) אשר ישב אח״כ על כסא הוראה קמיע עבור א׳ מקרוביו אשר ר״ל מתו לו חמשה בנים אחר לידתם ואחר הפצרה כתב לו מכתב זה וז״ל:

ב״ה א׳ ט׳ שבט תצד״ק.

רב שלום וברכה לרב ידידי או״נ הרב וכו׳ מהו׳ אנשיל נ״י.

זה פעמים רבות שלקחתי קסת הסופר בידי להשיב ולא עלתה בידי לרב הטרדות וכו׳ לא אאחר עוד שלדעתי טוב ליחד קופה שבכל עת עונה להטיל בתוכו

זהו הרבי אשר אתה מבקש, גודל הענוה מזה נראה כי לא עלתה על דעתו שעליו יהי׳ כוונת האיש רק על בעל ת״ד שהוא הוא הרבי ורק אותו האיש מבקש ובו רק בטעות דיבר האיש. בעת ההיא בא איש אחד וכאשר נפטר מאתו ביקש יברכני רבינו והוא סירב כדרכו ואמר איש ההוא רבינו הלא אחז״ל אל תהי׳ ברכת הדיוט קלה בעיניך אבל מיד כאשר נזרקה מפיו הכיר את טעותו ושטותו ואמר הפשט הוא אל תהי׳ ברכת הדיוט ברכה אשר מברכי׳ להדיוט לא תהי׳ קלה בעיניך לברך והשיב זקיני ז״ל מוטב שיסוב ההדיוט עלי ולא תגלה פנים בתורה שלא כהלכה.

*) העיד תלמיד מובהק שלו ה״ה הגאון הרב מהו׳ ברוך זצ״ל אבד״ק גאלוב במדינת פוזנא אשר שימש אותו כעשר שנין שפעם בלילה בלמדו אתו עמו שיעור יר״ד כמעט כבה הנר אשר למדו נגדו וחיש מהר רץ התלמיד להביא אור חדש אבל בבוא אל חדר הרבנית מצא אותה ישן ולא הרהיב בנפשו להקיצה ומצד. אחר נצטער שרבו נשאר בחשכת חלילה ואין אור לו והמתין עד שהקיצה הרבנית מאלי׳ וביקש אתה נר חדש ובנתיים עבר זמן חצי שעה ובבואו חזרה לחדר רבו מצא הנר דולק ומאיר מאוד והוא לומד בספר קטן והשתומם על המראה כי לפי השערתו מיד בהלכו מההדר כבה הנר אבל גם רבו הקדוש נרתע לאחוריו כי לא האמין שיבוא עוד א׳ להדרו בעת כזאת והטמין את הספר תחת שאר ספרים וראה התלמיד כי בנר מצוה האירו לרבו הקדוש (עיי׳ בהקדמת ים של שלמה שכי שהאירו לו מן השמים בנר מצוה) הבוקר אור והתלמיד חיפש בין הספרים אחר ספר ההוא ומצאו שהוא מלא שמות הקדושים וציורים אז תבין וידע מה עושה רבו בלילה אחר כלות למודם אשר כל פעם סוגר הדלת מאחריו ושיש לו עסק בנסתרות:

וג איזו מטבעות על סדר תפלה קצרה, ובהמשך הזמן כשיצטרף לסך מה לעשות
ה פדיון נפש לחלק ללומדי תורה, וכשיפקוד ה' אותה בהריון ליתן נרות דולקות
והכ"נ לפני העמוד בשעת התפלה ערב ובוקר וכשתגיע להדש השביעי להודיעני
לפרש שם האיש והאשה ושם האמהות. עקיבא גינז מא"ש עבלה"ק — וה' פקד
יתם בבנים בריאים ושלמים אחד מהם לא נעדר וכהנה הרבה פעולות והשתדלות
שעשה לטובת בנ"י באופן זה:

עת נסיעתו לאיזה מקום ובפרט למרחקים רעשה הארץ כי נקבצו ובאו יהדיו כל
בני עמינו מהמקומות קרובות ורחוקות אשר האיש קדוש עובר עליהם וגם
נכבדים אשר לא מבני ישראל המה באו לכבדו ולקבל פניו הטהורים ופעם א'
ע למדינת פולין לחתונת א' מבניו והפצירו בו בניו שיקח דרכו דרך עיר
ארשא אבל הוא בצדקתו לא חפץ בזה, כי הי' ירא לנפשו אולי יכבדו אותו
יתרת הכבוד בעיר ההוא אשר כבר הי' שמה לפני שנים הרבה והגם שבנו
גאון רבי שלמה ז"ל הי' אבן פינה בווארשא כי שם הי' איתן מושבו אז בכ"ז
א התרצה להם ובבואו כעשרה פרסאות מווארשא והצה' להטות הדרך למען
א יתקרב אל העיר אנשי ווארשא לגרמייהו עבדו ובאו לאלפים לקראתו וגם
ביאו מכתב פיתוחי חותם מראשי וגדולי העיר והעדה אשר ביקשו מאתו
פצירו בו שיכבד אותם לבוא לעירם ומענה בפיהם כי יהי' להם לבזיון מאוד
ם לא תיקר נפשם בעיניו להזריח שמשו בעירם איזה זמן ובהכרה מילא בקשתם
ושכין שכינתו בתוכה כחמשה ימים וכבוד גדול עשו לו ויצאו נגדו כל גדולי
עיר וקהל הקודש ברב כבוד והדר והוא זצ"ל בישבו במרכבתו בכה בכי' גדולה
שאלו אותו על בכה והשיב כי בכייתו הוא כי הדור הוא כ"כ דור יתום מת"ח
י שמחשבים אותו לת"ח ועושים לו כבוד גדול כזה כי י' ת"ח בדור הי'
קהל יודעים שהוא איננו ראוי לכבוד. *) ושמעתי מגאון אחד מרוסי'
אשר הוא שמע מהגאון המובהק מה"ו איז"ק זצ"ל אבד"ק סלאנים
ליטא שאמר לו הגאון הישיש ר' חיים דאווידזאהן זצ"ל, שהי' אבד"ק ווארשא
בעת היותו קדוש זקיני זצ"ל שמה הי' נעצב מאוד ונכ[ל]ו פניו ואיש לא ידע
ה זאת והשתוממו כולם עד כאשר נפרד מהם לנסוע לביתו מסר על יד בנו
גאון ר' שלמה ז"ל מכתב לשלחו ליד קדוש זקיני ח"ס זצ"ל והוא פתח את
מכתב והי' כתוב בו כדברים האלה: לרוב הכבוד וההדר אשר עשו לי בני ווארשא
אתי פן ירע לי אך הודות לאל נוסע אנכי לביתי ומשנה לא זזה ממקומה מאוד
מאוד הוי שפל רוח — אז נודע הדבר על מה הי' נעצב.

בידי הי' מכתב דודי הגאון הגדול רבי שלמה איגר זצ"ל אשר כתב לזקיני מאוה"ג בעל ה"ס
זצ"ל לפ"ב מכתב ארוך מאוד ומספר בו מנסיעה זו לא יאומן כי יסופר מגודל הכבוד
שר עשו עמו אנשי ווארשא בפרט ואנשי מדינת פולין בכלל ודכירנא איזה דברי' שכ' שם
חובות היו מלאות מאנשים נשים וטף איש את רעהו ידחקון מושלי העיר אשר ידעו והבינו
ת מקודם עשו השתדלות שונות למען כל איש [על] מקומו יבוא בשלום ויעמידו מאנשי חיל
שמרי העיר בכל הרחוב שפאליער שיעמדו בסדרים כדי שיהי' הדרך פנוי וסלול ולפני בית דירת
ני צ"ל העמידו שומרי' כפולים (דאפפעלטע וואכען) וכן על המדרגות שעולים עליהם ולפני
ת חדרו, וראשי הקהלה העמידו לו כ"ד מנכבדי' אשר ישמשו אותו ומהם אשר ישגיחו ע"ז
כי הבית ולהכין את הנצרך לסעודות הגדולות אשר עשו וכדומה ויום ולילה הי' הרחובות
לאות אנשים הבאים מקרוב ומרחוק כי כל א' הפצו ותשוקתו הי' לראות פני איש אלקים יהי'
איזה זמן שיהי' ויען כי רבבות אלפי ישראל באו לקבל פניו הטהורים ולבקש ברכתו אבל מן
מנע הי' כמובן ע"כ בכל רבע שעה הוצרך להעמיד א"ע על הבאלקאן אשר לפני הבית לצד
הרחוב

בשנת תקצ"ו מתה עליו אשתו הרבנית הצדקת ועל ציון קברה רשום כזאת:
פ"נ האשה הצדקת מרת ברענדעל בת הגאב"ד דק"ק סאמטער מהו' יושע פייבלמן סג"ל היא הרבנית אשת אב"ד דפה פאזען מהו' עקיבא נ"י נו"נ בשיבה טובה יום ג' דחוהמ"פ תקצ"ו:

לעת זקנתו וכאשר גבר עליו הלישות גופו העמידו עליו מטעם הרופאים איש תמידי לשרתו והרופאים ציוו על קדוש זקיני ז"ל בחזקה לסור למשמעת האיש וישמור למלאות אחרי דבריו ופעם אחת בא לעיר ווארשא עם האיש הנ"ל והגבירים אשר הרדו לקראת בואו רצו להטעימו מעט מעין עוה"ז ומידעם מאיש משרתו בקשו ממני שיסבב הדבר שקדו"ש זקיני ז"ל יסע מעט לטיול. ושלחו מרכבת כבודה למקום משכן כבודו למען יסע לטיול לגני שעשועים אשר בעיר ולראות היכלי תפארה מארמני המלך יבן הי' האיש אמר אל זקיני ז"ל ישב נא רבינו במרכבה וישב ונסעו בלווית גבירי העיר וכאשר באו אל הארמון וישבו שם וישאל קדוש זקיני ז"ל איה התינוק בחשבו כי נקרא הנה לסנדק ולא ראה והתבונן אל כל אשר לפניו והשתוממו על הדבר עד היכן הגיע חסידותו ודביקותו וכמד החוק הוא משאון התבל כן סיפר לי גאון א' ברוסיא נ"י משמי' דהגאון מהרי"א מסלאנים זצ"ל. וכאשר דחקו עליו הרופאים ובני ביתו לעת זקנותו להקל מעלי משא דבר ד' ולמעט בלימודים ולחוש יותר על בריאת גופו השיב להם מה עשית ומה תקנתי פה כי ארהב בנפשי לפנק את חומרי האמינו לי אם הי' היום מאד שעות לא הי' מספיק לשיעורים הצריכים לדל כמוני.

בשנת תקצ"ו בקשו עיר גדולה לאלקים ק"ק ווילנא לקבלו לרב אב"ד אבל לא הלך לשם (עיי' "אגרות סופרים" סי' ל"ה).

בשנת תקצ"ז בה"יש אלול רבן של ישראל נחלה ר"ל בחולי שלאק ועי"ז נעדר כה הדיבור כן פה מפיק מרגליות ולא הי' ביכולתו לדבר דברים ולהוציא מפיו הקדוש איש א' התפלל לפניו בכל עת תפלה להוציאו מדין שומע כעונה ועל כל ברכה ענה אמן, גם פסוק ראשון של ק"ש אמר בפה ובכל קדיש ענה איהש"ר וכן בירך על התפלין, גם שגור הי' בפיו הפסוק תהלת ה' ידבר פי אשר אמר הרבה פעמים ביום. ועי"ז לא הי' יכול להוציא דיבור מפיו אבל שכלו הי' זך ונקי כמקדם והי' נראה לעינים צערו על שלא יכול לדבר ברצונו, ופעם א' אמר לבניו הרבנים הגדולים רבי אברהם ז"ל ורבי שלמה ז"ל במעמד אנשים אחרים: יודע אני הרבה ואיני רשאי לגלות, ואמר להם ה' יודע כי לא בשביל הנאת עוה"ז רצוני בחיים כ"א לעבוד את בוראי באמת ובתמים ע"כ הושיעני ה' וארפא:

בשנת חמש מאות ותשעים ושמנה לפ"ק ביום שלש עשר לחדש תשרי קול שאו מעיר קול מהיכל קול ענות נפש נשמע כי כבה נר אלקים ושר וגדול נפל בישראל ונשבה ארון אלקים. וקודם פטירתו כתב שני צוואות האחת בענין עזבו שלו והשני' בענין הנהגה עמו בקבורה, *) ונח נפשי' דרב רבנן בן שבעים ושש שנים לימי חייו ויבכו אותו כל בית ישראל:

הרחוב ומשם הי' נראה לעיני כל הרואים וגם הוא שם עיניו לטובה עליהם וברכם בכל פעו בברכה משולשת — והנה גם נכבדי וגדולי העיר אשר לא מבנ"י המח הסגנים ושרים וגדול אנשי הצבא באו לקבל פניו ולדבר עמו ולהרבה אשר בקשו ע"י מכתב לקבוע להם זמן מת יוכלו לבקרו הי' מוכרח להשיב שאין הדבר מסור בידו וכ"כ הי' הרעש גדול עד שפחד הממשלה אם אין בזה איזה פאליטישע בעוועגונג עד ששר המדינה (גובערנער) בא לעירו ווארש וחקר על הדבר ואחר ששמע וראה כי רק רבוד הכבים ינהלו לזקיני ז"ל ויען כי באותו ימ

כבר

זאת הברכה אשר השאיר אחריו מהם אשר כבר נדפסו בחייו ומהם אשר עודנה לא האירו פני תבל — הנדפסים (המה) שו"ת רבי עקיבא איגר חלק א' פסקים וכתבים מהדורא קמא ובן מהדורא תנינא, דרוש וחידוש על סדר זרעים ומועד, חדושי רע"ק על ששה סדרי משנה הנקראי' בשם תוס' רעק"א, חידושי' על מסכתו' בבא מציעא וכתובות וליקוטים, הגהות רע"ק על ארבע שולחן ערוך ובכתובי' המה ב' חלקים שו"ת, ב' חלקים דרוש וחידוש על סדר הש"ס, חיבור על כללי הש"ס והפוסקים בשלש מאות כללים, הגהות והשגות על הרמב"ם ונושאי כליו, חיבור כולל אלף קושיות עצומות על הש"ס אשר הניח בצע"ג ועוד חיבורים הרבה אשר עוד איננו מסודרים, מי יתן ונזכה מהרה להתהמם נגד אורן ויקוים הכתוב ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים ובא לציון גואל בב"א:

* * *

זקיני מאוה"ג רבינו עקיבא איגר זצוק"ל הניח אחריו שמנה בנים ושבעה בנות [כנראה ממכתב דודי בנו הגר"ש ז"ל לגיסו זקיני ה"ס ז"ל (עיי' „אגרות סופרים"

כבר הלך זקיני ז"ל משם ע"כ רכב השר ההוא על סוסי כשתי שעות אחריו להשיגו ולקבל ברכתו ובעת צאת זקיני ז"ל מהעיר ליוהו אתבע מאות עגלות צב (קאלעשען), ועוד דברים הרבה נאמרו במכתב ההוא אבל אין כעת בידי להעתיק.

י) צוואתו בענין העזבון הי' שרכושו מהספרים וכלי כסף והפצים אשר האמיד בשווי שני אלפים ר"ט יפלו לשני בניו הגדולים הרב ר' אברהם והג"ם שלמה ולשלשה בנותיו הראדיש אשת ר"ז שיפס גיטל אשת ר"ש קארנפעלד ורבקה אשת ר"ש בירנבוים אם יתנו סך זה בעדם לצורך ד' ילדים הפניים שנשארו אחריו, ובצוואתו השני' צוה עשרה דברים א) שבתוך שלשים יום אחר פטירתו יקבלו רב אחר ת"ח גדול ב) שידיעו מפטירתו להביריו ותלמידיו ע"י עלי העתים בבקשה שילמדו עבור נשמתו בכל שנת ראשונה ואח"כ בכל יום יא"צ פרק משניות ג) שלא יספידוהו רק בפני א) אבל גם אז לא יגידו עליו שבחים רק שמשנות ט"ו מהיו למד תורה עם תלמידים מתוך יסורים קשים ד) בעסק טהרתו ד' מיתות ב"ד וט' קבין יתנו לנ ה) בשעת הלויי' יחלקו סגים כמנין שמו עקיבא לעניים ו) שעל ציון קברו לא יעלו שום שבח רק „פ"נ הרב ר' עקיבא איגר שהי' עבד לעבדי ה' במארקיש פרידלאנד ופה פוזנא" ז) שיפרסמו שלא ילווהו לא בניו ולא בנותיו ולא בנים של אחרים אחרי מטתו ח) שלא יתענו בניו ביום היא"צ שלו רק יתמידו יומם ולילה בלימוד תורה או ישכרו אחרים שילמדו, ט) שלא ילכו אחרי מטתו גלוהי זקן ולא ישאו מטתו רק אם יקבלו עליהם שלא יעשו כן עוד אז רשאים ללוותו והוא ערב להם שימחל להם מאת ה' העון גדול הזה, י) שהוא מאשר ומקיים צוואתו על העזבון שנעשה בערכאות ואם יבקשו הגוי' שמ"ח ת"ז יכתן להם כמבוקשם — וגם ביקש שבניו הגדולים ישגיחו על הקטנים שיגדלו עת"ת והיראה ושיעשו עמהם שידוכים הגונים עם אנשים נכבדים ויראי ה'.

כאשר הייתי בפוזנא להשטתח על קבר איש אלקים וחפשתי אחריו הוצרכתי לילך איזה פעמים ברצוא ושוב עד שמצאתי ציון קברו כי הגם שבבית החיים ההוא יש מקום מיוחד אשר קוברו כל הרבנים הגאונים אשר שמשו ברבנות שמה אבל זקיני זצ"ל כאשר נפטרה אשתו השניי' קנה מהח"ק קרקע סמוכה לקברה עבורו וגם חלקת מחוקק ספון ומצאתי אבן קטן ועליו נרשם כתנ"ל רק חכמי פוזנא לגרמייהו עבדו ותחת אות „ר" כתבו „רבינו" ועל ציון קבר בנו הגאון האמיתי רבי שלמה ז"ל אשר מילא מקומו אחריו הרבו שבחים ותוארים גם על אביו הקדוש זקיני זצ"ל. —

א) וז"ל הגאון המפורסים מהו' יעקב מאיר פאדווה ז"ל אבד"ק בריסק בספרו נהלי מים: ובאותו פרק בא השמועה שנפטר כבוד רבינו הגדול החסיד רבן של כל ישראל אשר שמו הולך מסוף העולם ועד סופו רבינו עקיבא איגר ז"ל ולא הארכתי כ"כ בשבחיו כי נשמע שצוה שלא להספידו דקיי"ל דשומעין לו אף שבקצת תשובות כתבו שהוא דוקא להכם מופלג אבל לא ליחיד הדור כמו רבינו ז"ל שהי' יחיד בדורו ממש בתורה וחסידות וכך העיד בתשובה מאהבה שהגאון נודע ביהודא הספיד את כבוד הגאון בעל פני יהושע ואמר מאחר שהי' רבן שכבה"ג אין אנו חייבים לשמוע בזה עכ"ז אנכי עשיתי בדרך ממוצע לקצר בשבחיו רק להזכיר שמו הגדול וי"ע — תהנו

סי' ל"ז) ובניו וחתניו*) כולם גדולי ומופלגי תורה והגדול שבכולם הי' בנו הרב גאון ישראל המפורסם רבי שלמה איגר זצ"ל [אשר שמו נקרא עלי הסופר] בשנת תקס"א נשא אשה מק"ק ווארשוי [כן נראה מהסכמה אשר נתן זקיני זצ"ל על ספר עבודת הקודש לרשב"א הנדפס שמה תקס"ג] וישב שם על התורה והעבודה אבל עסק ג"כ במו"מ וקיים בעצמו יפה תלמוד תורה עם ד"א**) ולא ארכו הימים ושמו נודע בשערים המצויינים בהלכה כי הי' חריף גדול ובקי בחדרי תורה ולבו כלב הארי וראה נא בשו"ת זקיני רע"ק זצ"ל אשר כתב לו בנו הגאון הנ"ל שמחמת איזה סיבה אשר מונעת אותו מלהעמיק בלימודים הוא חוזר על הלכות רב אלפס במס' בבא בתרא ומציע חדושיו וזה הי' אחר חתונתו כנראה שם ונוסף לזה הי' איש מצליח בהצלחות מדומיות ונעשה עשיר גדול לערך ג' עד ד' מאות אלף רו"כ והי' מן הסוחרים הראשונים (עיי' „אגרות סופרים" סי' ל"ז) בערך במדינת פולין ותורה וגדולה יחדיו היו אצלו אגודים ושמו הטוב הי' מפורסם בכל מדינת פולין ורוסיא. בעת המרידה הראשונה מאנשי פולין נגד קיסר רוסי' אשר עי"ז יסודי מעמד המדינה התרופפו ואז גם אליו הגיע הגלגל והרעש ונאבד ממנו עשרו ורוב הגנו כמו לרוב הסוחרי' הגדולים ומאת ה' היתה זאת למען ישמש בכתרה של תורה ויפוץ מעינותיו חוצה. בעת ההיא ביקש הגביר הטפסר המפורסם עדלער פאן לעמל מוויען מזקיני מאוה"ג בעל ח"ס ז"ל שיבחר לו איזה אדם גדול ממולא בתורה וחכמה אשר ראוי לישב על כסא רבנות בעיר פראג וזקיני זצ"ל הציע לפניו את דודי הגאון מהו' שלמה זצ"ל הנ"ל ואת הגאון מהו' מאיר א"ש זצ"ל בעל אמרי אש והגביר השיב על הגאון דודי ז"ל דעתו מסכמת. אולם לא בא הדבר לידי גמר והמניעה לא נודע לי ואח"כ קבלו אותו בעיר פראנקפורט דמיין אבל לא קיבל המשרה-על שכמו ומאחר שהפצירו בו אנשי ק"ק קאליש במדינת רוסיש פולין לקבל משרת הרבנות שלהם על שכמו (עיי' „אגרות סופרים" סי' ל"ח)

---

*) התתנו דודי הה"ג הנגיד ר' שמואל קארנפעלד ז"ל בברעסלא ביקרתי בשנת תרל"ד וסיפר לי ששדכן שלו הי' גאון ישראל מהו' אפרים זלמן מרגליות ז"ל מבראד והתנה לעצמו שדכנות מזקיני רע"ק ז"ל שיעשה החתונה באמצע הדרך באופן שגם לו יהי' אפשר לבוא כי משתוקק מאוד לראותו אמנם נח נפשי' דהאי גאון השדכן זצ"ל בנתיים — וחתן זקיני ז"ל אחר רבי שמואל בירנבוים ז"ל ספילץ הי' גאון וצדיק מפורסם ישב רוב ימיו בתענית בדובנא רבתא וראה המכתב מה שכתב זקיני חותנו ז"ל לאביו הרב הגביר ר' דוד ז"ל אודותיו (עיי' „אגרות סופרים" סי' ל"ט).

אספר נא שיחת חולין אחת מאתו בהיותו בימי עלומיו תושב עיר ווארשא בא לעיר ההיא הגאון האמיתי מהו' יעקב זצ"ל בעל הות דעת והוא בא בערב יום טוב להיות בעיר ההיא בימי החג ודודי הגאון ז"ל בהודע לו דבר בואו ציוה לאסור מרכבתו ביום ההוא עצמו ויסע לשאול בשלום האורח הגדול הנזכר ובבוא הצטדק לפניו על אשר לא המתין לו עד יו"ט באמרו בדרך הלצה כי המאמר „חייב אדם לטהר עצמו ברגל" והמאמר „חייב אדם לקבל פני רבו ברגל" שוים הם ומתאימים יחדיו וכמו שהמאמר הראשון בודאי יכוין על ערב הרגל והרי צריכים להכנס ברגל כשהן טהורין כן המאמר השני שמחוייב לקדם פני הרב ברגל ג"כ יכוין על ערב הרגל עכ"ד — והשיב הגאון מהר"י ז"ל ג"כ בדרך הלצה אין מע"כ צריך להסב את כונת המאמר ולהקדים את זמן הפקידה והעשי' שבו כי גם לפי פשטות המאמר יפה עשה כבודו כי אם חייב אדם לקבל פני רבו ברגל והנה מי שהוא רק „ערב רבו" צריכים לקבל פניו בערב הרגל, כן הוא: פני הרב ברגל ופני ערב־רב בערב הרגל.

**) כאשר כותב בעצמו באחת התשובות וז"ל: מכל הלין טעמא הי' נראה דכנ"ד אין לחוש לרבנן דבכה"ג אלא שאני איני תוקע עצמי להלכה ומכ"ש למעשה כי אני מוטרד מכל פנה עד שבזה אני מדבר וזה בא בעסקים שונים ואני דולג ופוסח מלימוד לעסקים ומעסקים ללימוד עכ"ל.

נגנע להם ראשו ושימש שם ברבנות איזה שנים וישב בכבוד גדול בקהלה ובמדינה. ואחר פטירת אביו הקדוש זצ"ל בקשו אנשי ק"ק פוזנא היראים את דבר ה' כולם לבהנו תחת אביו שימלא את מקומו אמנם מטעם שגברו אז בעלי זרוע משפלי הדעת אשר יראו לנפשם לקבל נשיא ואב"ד אשר יעמוד בפרץ ויעכבם בדרכיהם המקולקלים ולא יוכלו לילך בשרירות לבם והמה עמדו בכח נגד קבלת רב בכללות ומהם ומהמונם עמדו בראש ע"כ לפי שעה לא הי' באפשר להוציא הדבר מכח אל הפועל עד איזה זמן אח"כ שהחזירו העטרה ליושנה שהעוז והממשלה הי' ביד יראי ה' וחושבי שמו אשר היו רובא דמינכר וקבלו (עיי' "אגרות סופרים" סי' מ') את הגאון מהר"ש זצ"ל לישב על כסא אביו והוא הרביץ תורה וטהרה (עיי' "אגרות סופרים" סי' מ"א) ורבים השיב מעון כי הי' חכם מחוכם גם בהויית העולם ובקי בכל הנמוסי' (עיי' "אגרות סופרים" סי' מ"ב) וישב על כסא שלמה עד שנת תר"ב אשר אז אמר לו ה' עלה ושכב עם אבותיו ומנוחתו כבוד בק"ק פוזנא (עיי' "אגרות סופרים" סי' מ"ג) [בשנת תרל"ד זכיתי להשתטח על קברו] וכבוד גדול

סדה טובה מרובה הי' לו אף כי הי' סוחר גדול ועמד בהתקשרות המסחר עם שרי המלוכה וראשי אנשי הצבא כי הי' קבלן (אונטערנעהמער וליפעראנט) גדול אצלם ועי"ז הי' השרים אלו יוצאים ונכנסים בביתו ויען כי הי' לומד עם תלמידים בעיון ופלפול גדול ועי"י שרים אלו הי' מוכרח להפסיק באמצע למודו על שעה או שתיים ובכ"ז כאשר חזר לתלמידיו למד עמהם מאותו מקום שפסק ממש ולא הצריך להתחיל מהתחלת הענין או החידוש אשר הציע לפניהם עד שהי' לפלא בעיני הרואים והשומעים ופעם אחת שאלו על זה הגאון מהו' חיים דודזאהן ז"ל שהי' אבד"ק ווארשא איך יוכל לצמצם מהשבתו וחושיו להמשיך חידושיו ולימודיו ממקום שפסק ממש ולא יצטרך להתחיל מתחילת הדיבור והשיב לו זהו ברכת אבי הקדוש שברכני קודם שהכניסני לחופה וכה דיבר אלי בני חביבי אתה יוצא עתה מביתי ומרשותי ותבוא לבית גבירים בית הותנך ויזדמנו לפניך עסקים גדולים ורבים אשר יגרמו לך להפסיק מלימודך תהא זאת ברכתי לך שמיד שתחזור ללימודך לא תצטרך לחפש ולעיין איך ובמה שפסקת כ"א מיד תוכל ללמוד ולהגיד תורה ממקום שפסקת בלי שום עיון והכנה ובזה תבוא בשלום על מקומך ולימודך וב"ה נתקיימה בי ברכת אבי הקדוש.

מעשה אירע בו שהי' לו ד"ת לפני בד"צ ובראשם הגאון המובהק מהו' זלמן נאשעלסק זצ"ל בעל שו"ת חמדת שלמה בדבר הצ"אה מחותנו הגביר שהניח ארבעים אלף רובל כסף עבור נכדו הראשון אשר יהי' נקרא ע"ש שמו והנה נולד בן לדודי הגאון מהרש"א ז"ל ונקרא על שם חותנו אכן מת בתוך שלשים יום יהי' הד"ת אם זכה בירושה הנ"ל או לא דלאו בר קיימא הי' הילד, וביקש הגאון ר' זלמן ז"ל זמן שלשים יום לעיין בדבר וכאשר הגיע הזמן יצא פס"ד מאתו שהג' רש"א ז"ל לא זכה במעות אלו והסכום נכנס בכלל העזבון עד שיולד בן אחר שיהי' נקרא ע"ש המוריש ואז אמר הג' רש"א ז"ל לא יזיק אם יציעו הדבר לפני אביו הגאון רעק"א ז"ל לשמוע גם דעתו הרמה בענין זה ומאחר שהוא אוהבו וידידו השב שיעשה כן, ותחת כל תשובה סיפר לו הגאון ר"ז ז"ל: כידוע הי' הגאון האדיר רבי ר' העשיל ז"ל עלוי ושנון מאד עוד בימי נערותו ופעם א' בליל פסח כשישב עם אביו הגאון על הסדר וכאשר הגיעו לאכילת אפיקומן והנה האפיקומן איננו! מיד הבינו כולם כי העשיל גנבו מתחת כסא כבוד של אביו ופנה אביו אליו תן לי האפיקומן מיד והשיב אני אתן אך בתנאי שתבטיח לעשות לי בגד משי וכאשר הושב האפיקומן חלק אביו לכל המסובין הלק ממנו אך להעשיל לא נתן מאומה הוא שאל לאביו למה דלגת עלי אבי ולא נתת לי והשיב לו אני אתן גם לך אך בתנאי אם תפטרני מהבטחתי לעשות לך מעיל משי הנער העשיל לא השיב מאומה רק הביא ידו אל חיקו והוציא פרוסה אפיקומן אשר הטמין שמה ויאמר אל אביו הבנתי מראש מחשבותיך שתגמול לי גמולי אולם הייתי נזהר להקדים לפני המעשה, וענה בקול רם, הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת אפיקומן וכו' וכאשר סיים הגאון ר"ז ז"ל את סיפור הזה הוציא מאמתחתו מכתב זקיני הגאון רע"ק איגר ז"ל והראה לבני רש"א ז"ל שגם הוא הקדים נעשה לנשמע לשאול לאביו ושגם אביו הורה ופסק כמוהו לחייב את בנו ולזכות שאר היורשים וכן הגיד לי הגאבד"ק פלונסק נ"י.

גדול עשו לו והניח אחריו הרבה חיבורים ח"ת שלו ולא נדפסו רק הגהותיו היקרים והנפלאים על ש"ע יו"ד מרישא עד גמירא הנקראים בשם גליון מהרש"א ובניו וחתניו אשר רובם במדינת פולין ורוסיא מושבם רובם גדולי ומופלגי תורה והמובחר שבהם הי' הגאון המפורסם רב חסידא אשר נהרו אליו חסידים לאלפים מהו' ליב איגר זצ"ל בלובלין, שלמה הי' שמו ושלימה הי' משנתו ולא ישכח לאחריתו עד יבוא מורה ודאין ויקבץ נפוצות עם ישראל לארצינו במהרה בימינו אמן :

הנהגות טובות וישרות אשר ערך כבוד מר דודי זקיני הגאון האמתי הצדיק מו"ה שלמה איגר זצ"ל לאחד מבניו והועתקו מגוף כי"ק אשר תח"י :

בני ידידי! בני בני! הן אנכי אסיר התקוה אשר הדברים אשר שמתי באזניך טרם הפרדי ממך, לא יסורו מלבבך כ"א שמוע תשמע לכל אשר צויתיך לטוב לך כל הימים, אפס יען וביען כי האדם לחלישת מזגו עלול לשכחה, וע"כ מצאנו שבמקומות שהזהירה התורה שלא לשכוח אמרה זכור אל תשכח, ודרשו זכור בפה ואל תשכח בלב והיינו שהדבור מעורר רעיון האדם על הדבר לבל ישכח ע"כ גם אנכי באהבתי אותך ורב חפצי בטובתך מצאתי טוב לעשות לך משמרת אל הזכירה באופן זה, והוא כי אציג לך פה על הנייר את הדברים אשר ראו עיני שכלי לעורך עליהם ואני מזהיר ומזהיר אותך באזהרת כבוד אב אשר לא יקל בעיניך שתקרא בפה מלא את מכתבי הלזה שלשה פעמים בכל שבוע, והיינו ביום א' בשבוע וביום ד' וביום. שבת קודש ולא תעבור עליו במרוצה כ"א תשים עינך ולבך על כל סעיף ותתישב בדעתך אם אתה מקיימו, ובאם תמצא בו ענינים אשר לא עלו בידך עדיין לעשותם, תנקט אותם בלבך ותסכים הסכמה גמורה לקיימם בכל האפשרי לך, ותתנהג כן עד עבור שתי חדשים שלמים והיינו עד ר"ח כסליו אי"ה, אח"כ תקראינה רק ב' פעמים בשבוע ביום ד' וביום ש"ק וככה תעשה ג"כ שתי חדשים שלמים והיינו עד ר"ח שבט ואח"כ יהי' די לך בקראו פעם אחת בשבוע עד תחילת ימי הקיץ, ואקוה שעד ימים אלו כבר יהי' הדברים חרותים על לוח לבבך ויהי' אצלך כטבע שני' כל הדברים ואז יהי' די לך לקרותו בכל ראש חודש עד תום שנה תמימה והנני מציג לך הדברים אחת לאחת והיות ראשית חכמה יראת ד' ע"כ אתחיל בדברים הנוגעי' ליראת ד' ואחריהם הנוגע לסדר למודך ואתחיל ואומר :

א) שתהי' נזהר בעיון תפלה והשורש שלא תחשוב מחשבות זרות בעידן תפלה כ"א תשמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ותבין פירוש המלות ביותר תזהר בפרשיות של קריאת שמע וביותר מהמה בפסוק שמע ישראל וברוך שכמל"ו שבהם ההכרח לכונו ג"כ לצאת ידי ק"ש, וביותר מהמה בני הזהר בברכת אמת ויציב שהוא וודאי דאורייתא, ועוד ביותר בשלש ראשונות ובשלש אחרונות של שמנה עשרה, הסעיפי' מזה להזהר בכבוד בהכ"נ שלא לשיח שיחה בטילה וכ"ש שלא למלא פי שחוק בבהכ"נ והשמירה מזה שיהי' פניך תמיד מוסבות אל הקיר, גם בהחזרת הש"ץ שמנה עשרה בקול יהי' פניך אל הכותל לא אל העם ותכון לברכות החזן שתדע על מה אתה עונה אמן, וגם אחר כלות התפלה אף אם אחרים ישיחו ויספרו הדישות אל תפנה להם כ"א מיד אחר סיום הקדישים תפתח הספר והלמוד שיעוריך.

ב) שתהי׳ נזהר בכבוד חמיך וחמותיך מלבד אשר יגזור אותו השכל הנה הזהירה עליו התורה, ואף אם ישפוט שכלך בפעם בפעם כי צדקת מהם תבטל דעתך ורצונך מפני רצונם ודי אם פעם אחת תאמר דעתך מה שנראה לך שלא כדבריהם וגם זה בהשכל ובדרך ארץ גדול לא כמשיב על דבריהם כ״א כמסתפק ונושא ונותן בדבריהם. ואם הם יעמדו בדברם אל תשנה לדבריך עוד.

ג) שיהי׳ דבורך בנחת עם הבריות ואל תקל בכבוד שום אדם וצ״ל שלא להתלוצץ משום אדם אף אם תדמה שדבריו דברי שטות ותבוז אותם בלבך אל יבהלך לבך לצחוק ממנו גם אם תראה שאנשים רבים וגדולים ממך יצחקו עליו אתה אין לך גוף טוב אלא השתיקה.

ד) להזהר בכבוד אשתך ולאהבה כמו שאמרו האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו עליו הכתוב אומר ופקדת נוך ולא תחטא. אך דע בני שלא בזה תכבדה ותאהבה אם תרבה עמה דברים כי נהפוך הוא שעל זה הזהרנו אל תרבה שיחה עם אשה ואמרו באשתו אמרו כ״ש באשת חברו. גם לא אם תהי׳ מצוי אצלה כתרנגולת כ״א הכל בדרך ממוצע לא באחת משני הקצוות, אך תכבדה בדברים שלא לגעור בה אם תעשה דבר שלא כרצונך כי אם תשקול הדברים אם הם לטובתך לעורך על כש״ון המעשה כגון להשכים בבוקר לבל לאחר התפלה בציבור ושתתמיד בלימוד ובהשלמות תחזיק לה טובה בלבך ותודה לה׳ כי המציא לך אשה כזה. כאמרם אעשה לו עזר כנגדו זכה נעשית לו עזר. ואם יהי׳ בדבר שאינו נוגע לך כלל ולא ייטיב לך בעשותה תשנה מזה בדברים רכים ובדברי טעם ותעשה דרך בקשה.

ה) שלא להרבות שיחה עם הילדים בני בית חותנך שי׳ ומכ״ש עם אחרים כי זה פונה לבב אדם לדברים בטלים מלבד מה שגורם הלילה מניעת שלום בית ואם תאהבם אהוב אותם בלב לא במעשה גם הנשיקות נעתרות.

ו) שלא להתחבר עם קטנים ורכי שנים ממך כ״א תתחבר תמיד לגדולים ממך וזהו אמרם הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.

ז) להזהר בכבוד רבך כי התורה הקישה כבודו לכבוד המקום. מלבד התועלת שיצא לך אם תשמע לו ותהי׳ כרוך אחריו ואתה ידעת שגם אנכי אף שאינני תלמידו כבר כבדתיו תמיד ולמוד קו בעצמך כמה צריך אתה לאהבהו ולכבדהו.

ח) שתהי׳ נזהר ללבוש תמיד כתונת לילה המיוחדים לך לשינה ולהפשיטו בקומך בבוקר להחליפו על כתונת יום למען תתפלל תמיד בבגד נקי וגם בלעדי התפלה ידוע שבנקיות הוא ענין גדול לגוף ולנשמה.

ט) הרגלת עצמך כשתשמע קול סואן בבית לגמר שא שא וכבר הוכחתיך על זה כי לרוב ההרגל לפעמים גם אם אנשים נכבדים ידברו ביניהם בקול תעשה כמנהגך וזה כפגיעה בכבודם שקטון מהם יהס אותם ע״כ תזהר להסר ממך הרגל הזה.

י) שתהי׳ רגלך מצוי בבית הרב הגאון מ׳ חיים נ״י והוי שותה בצמא את דבריו והסתכל במה שיש בו מן מדות הטובות ותקנא בו להתגיל עצמך בהן. פוק חזי כמה דבריו בנחת עם כל אדם ובפנים שוחקות ואיך הוא מכבד גם את הקטנים וצעירי ימים וזהו גורם ריעות ואהבת הבריות ומביא כבוד לעצמו כאמרם איזהו מכובד המכבד את הבריות.

יא) להרחיק דרך עוצב כ״א להיות תמיד שמח וטוב לב משתעשע בתורת ה׳ ויראתו.

יב) כבר הזכרתי שלא להרבות שיחה עם אשתך וביותר תזהר להרבות שיחה עם נשים אחרות אף שהן קרובות בבית נשים ובתולות יחדיו ולמעט מחברתם אף בבואם לתנות׳ עם אשתך אל תשב עמהם.

לקבל

יג) לקבל כל אורח אם עני ואם עשיר הוא בסבר פנים יפות כי אין קצה למצות הכנסת אורחים ואם תתן פרוסה לעני תתן לו בפנים יפות ובפיוסי דברים ואמנם כי אתה מוסב על שלחן המיוחד הנגיד שי' ואין בידך להאכיל ולהשקות לכל הולך והולך עם כ"ז יהי' לבך על הדבר, כי תראה אורח הגון תראה בחכמה להשיא המותך היקרה תי' כי תקראהו לשלחנה ותסבר לה גודל מצוה זו שאמרו ע"ז גדול הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. זכורני כשהייתי אני על שלחן חותני הצדיק זצ"ל היי' אצלי בחדרי מזומן תמיד צנצנת יין שרף עם מעט פת דובשני (לעקיך) והי' זהו שמור אצלי לכבד בו אורח הגון כי יבוא אלי ההדרה גם אח"כ כשהלכתי על שלחן עצמי גדר גדול גדרתי בעדי שאם אזמין איזה אורח אצוה שלא להוסיף עבורו שום מין מאכל לכבודו והי' זה למען אל תמנע זוגתי לרבוי הטורח או הוצאה להרשות אותי על כך ע"כ אם תשתדל כזאת בבית המיך יהי' באיתי זה.

יד) להשכים לפחות כמו חצי שעה קודם תפלת שחרית להרגיל עצמך לפנות נקבים קודם התפלה כבדי להתפלל בגוף נקי. ועכ"ז אם בפעם לא יהי' אפשרי לך לפנות קודם התפלה אל תעבור עבור זה תפלה בציבור ואל תט מן הדין הפשוט בשביל מדת פרישות ודי לך במה שאמרו חכמים ובמה שמסודר לפניך בשלחן הערוך.

טו) שתלמוד בכל יום באיזה ספר מוסר ומיני' לא תזוע אפילו בשבתות וי"ט כי זהו כל אדם להשריש יראת ה' בלבבך.

טז) בכל יום אחר תפלת שחרית בעודך לבוש בטלית ותפלין הלמוד פרשה אחד בתורה בסדר השבוע למען תשלים הסדר של שבוע ביום השבת אח"כ תלמוד לפחות קפיטעל אחד פסוק אח"כ פרק משניות כסדר אח"כ תלך לביתך ואכול לחמך בשמחה.

יז) אף כי תלמוד בעצמך סדר הפרשיות של כל שבוע כאמור אעפ"כ תלמוד בכל שבוע עם רבך עוד פעם הסדר מהחל עד כלה עם פירש"י למען תחזור על כל סדר ב' פעמים בשבוע, גם דע כי למוד זה אינו דבר נקל כ"כ וכמה חבורים גדולים נתחברו על התורה וביחוד על פירש"י ע"כ וודאי יצא לך תועלת אם תלמוד ג"כ אצל רבך, ואל תאמר שאינו לפי כבודך ללמוד חומש אצל רבך כי לא מחכמה תאמר כזאת אם תחקור תשמע שגיסי הגאון הצדיק אב"ד דפרעשבורג לומד בכל לילי שבת הסדרה עם פירש"י עם כל הישיבה אשר הם יותר ממאתים איש וגם לומדים מופלגים בני עירו באים לשמוע ומפליגים מגודל תועלת המגיע להם מזה, כן הדבר הזה בלימוד משניות ולימוד פסוק שבל תמנע ללמוד במיוחד שיעורין מזה אצל רבך ומורך.

יח) תלמוד בכל יום שיעור אורח חיים כי כשמו כן הוא שהוא אורח חיים נצחיים ובכל מועדות ורגלים תלמוד הלכות חג בחג.

יט) כל אלו השיעורי' נצרכים וגדולים עד מאוד ולבד אלו תלמוד שיעורין הנהוגי' להדר שכלך ולקנות לך ידיעות בכל ענינים והזהר בני הזהר ללמוד בחשקת הלב לא כחותה על נחלים כי אם לא עכשיו אימתי אינני אומר שלא תהי' שעה אחת בלא תורה אך העיקר שבעת לימודך יהי' כל מחשבותיך ורעיוניך אחוזים בחבלי עבותות החפץ לקבל תכלית מלמוד זה.

כ) להשלים עצמך בכתיבה ולשון כי הוא ענין תכלית למאוד נאה לבריות ונאה גם לשמים כי ידעת אשר מהחיוב ללמוד איזה אומנות מדינא ובעתים

אלו שא"א לקיים זה עכ"פ החיוב ללמוד דברים המשלימים את האדם לעסקי מו"מ וכל שאין לו לא כתב ולא לשון קראו הכתוב בזוי אתה מאד כמו שדרשו עליו שאין לו לא כתב ולא לשון ותמלא כריסך קצת בלימודים תורניים.

כא) עיקר ושורש גדול שלא לדלג בלימוד ממקום למקום כי זה דרכם כסל למו לאותן שאינם חושקים בלימוד רק לצאת ידי חובתם לפני אבותם או רבם וחפצו בכל עת בלמוד אחר ואתה לא כן בני תעשה כ"א תראה לקבל דבר א' בשלימות הן במקרא הן במשנה גבהלכה וכן במלאכת הכתיבה ולשון.

כב) בציור האותיות דרכך ג"כ לשנותן בכל עת ולולא כן כבר היית סופר מהיר ע"כ מהיום אל תעשה כזאת אך קח לך כתב אחד אותו תכתוב וידעת שכתב יד הרבני מ' מאיר שמואל הוא, יפה ומהודר עד מאוד אם תרצה אל ימנע טוב ממך ליתן לך כתבים ותרגיל עצמך בהם. גם חותנך הגביר שי' אם תבקשהו יתן לך כתבים להעתיקם למען תורגל בלשון.

כג) כבר הזהתיך באות ג' שלא להקל בכבוד שום אדם ובכללו שלא לדבר רע על חבורת חסידים ואם תשב בחבורה שמדברים רעה עליהם תסיע הדברים לדבר אחר כי כל פטפוטי בישין.

כד) שתלמוד בכל יום קצת דקדוק לשון הקודש כי אף אם לא תהי' בקי ומכיר הדקדוק בשלימות עכ"פ חיוב לך לידע מוצאיה ומבואי' ושרשי'.

כה) אותו תשמור ותזהר בו ללמוד בכל שבוע החינוך על התורה והתועליות רבות אשר יצאו לך מזה אין לשער. ולבל יכבד עליך בהתחלה הנה תספור הדפין אשר בסדר השבוע ותחלק הדפין והעמודים לימי השבוע ותלמוד בכל יום חלק א'. אך האמונה שרק ההתחלות קשים הם אבל אם תרגיל עצמך בו כשתי חדשים יהי' אח"כ כ"כ בנקל עד שבמעט זמן תלמוד כמה דפין כאחד.

כו) אם עפ"י סיבה ח"ו תבטל באיזה יום מלימודים הנזכרים אות ט"ז יהי' עליך חיוב להשלים ביום שאחריו וזה מקצוע גדול שינדור האדם בעדו בגדר חנק ואמיץ שבל"ז א"א שיקיים תלמודך בידך וכמ"ש על פסוק נשבעתי ואקיימה וכו' שנשבעין לקיים את המצוה.

תולדת רבינו אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל.

בשנת תקע"ה בר"ח אדר בהיות זקיני מאוה"ג רבינו משה סופר זצ"ל בן שנים ותלד מחברתו מחברת הקודש זקנתי הרבנית. הצדקת המפורסמת מרת שרל זצ"ל בת זקיני מאוה"ג רבינו עקיבא איגר זצ"ל אבדק"ק פוזנא והמדינה יע"א בן ראשון ותקש אז בלידתה ויהי בהקשותה בלדתה עמדו לפני זקיני זצ"ל איזה ת"ח מתלמידיו ונפשם לשאל הגיע למה אינו פועל שתמהר הרבנית ללדת ולקצר חבלי לידתה, ויען להם ויאמר הלא ידעתם מאמר חז"ל על הקרא וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של צדיק זה זרחה שמשו של צדיק אחר ותקותי בטח כי צדיק יולד לי ואין רצוני לקצר ימי צדיק אחר ע"י צדיק זה בפעולות והשתדלות שונות. ולמחברתו הרבנית אמר אל תיראי כי גם זה לך בן לא לי לבד יהי' כי גם לך יהי' הבן לגדלו ולחנכו ואביו קרא לו שמואל בנימין ה"ה אאמ"ו יצ"ל, ויגדל הנער ויהי לילד שעשועים לאבותיו הקדושים כי היה בן יקיר בן ימין ואביו הקדוש שם עיניו עליו לטובה להדריכו וללמדו תורה לפי ערך שנותיו ויהי בימי ימים של צער וכל בני ביתו של זקני זצ"ל נחלו ונפלו למשכב בחולאים קשים [ראה בתולדת זקיני ז"ל דף כ"ג ע"ב] וביניהם הבן יקיר שמואל בנימין בהיותו בן שש שנים והי' בסכנה גדולה והרבו בתפלות ופדיונות עבורו והוסיפו לו שם אברהם על שמו וחמשה או שבעה חולאים עברו ראש הילד ובכל א' הי' מסוכן עד שבאחרונה שפטו הרופאים שהוא נוטה למות ויקראו את בני ח"ק לעשות כראוי להם וכן עשו והדליקו נרות והתפללו. תפלות הנהוגי' והרופאים מומחים ישבו בחדר המטה ויקימו משבתם ודברו הרופאי' אל זקני זצ"ל ידענו אדונינו כי איש אלקים קדוש אתה אם בתפלתך לא תוכל להושיע לבנך מצדינו אפס תקוה ובשמעו אבי החולה את הדברי' העמיד א"ע בזוית החדר אצל הארגז אשר כתבי יד קדשו בו ויחל משה את פני ה"א בתפלה קצרה והילד החולה בגודל חליתו צעק שמע ישראל ה"א ה' אחד ונענו האב והבן ונתקבלה תפלתם ואמרו הרופאי' עתה ידענו ביותר כי איש אלקים הוא כי לפי ראות עינינו כעת נתחדשה תקוה בלבבינו שיתרפא מחליו והשיב להם מפני לא סר התקוה אפילו רגע א', נחסדי ה' כי לא תמנו ולא כלו רחמיו ; ועין בעין נראה שהחולה השיב רוחו ונפשו וגם בני חברה קדישא כבו הנרות אשר הדליקו והלכו לביתם בשמחה והעידו מגדולי תלמידי זקני זצ"ל ששמעו אז יוצא מפיו הקדוש שאמר בזה"ל „אויף איין יובל האבע איך איהן אויסגעבעטען" [וכן הי' באמת כי האריך ימים אח"כ עוד חמשים שנים כאשר נספר אי"ה] זאחת לאחת שב ורפא לו אבל מעת שחלה חליו זו הי' תמיד בעל יסורים ולא הי' עת שיהי' בבריאת הגוף בשלימות כשאר בני אדם ויגדל הנער ויגמל מנענועיו ושכלו הי' זך וטהור ולמד בהתמדה ובשקידה רבה ובהגיע להיות בר מצוה דרש דרשה לפני רבים וערך לפניהם חידושים שחידש מדנפשי' ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ואחר הדרשה כבדו אותו בדורונות כנהוג והי' איש תורני משכיל ידוע בשמו ר' בער פרענק ז"ל שם נתן גם הוא דורון ובתפצו הבר מצוה לראות מה היא, והנה ראה והוא נדן של כסף ובתוכה מסודרים, נרות דקות של שעוה ושאלו מה זה ועל מה זה, והשיב לפני שבע שנים נר אלקים טרם יכבה הדליקו בני ח"ק נרות אלו עבורך בני, והא לך יניק וחכים נרך בידך אשר יעדו אז בעבורך אבל תה"ל נתהפך אז

הגר

הנר לך ברן יחד ככבי בוקר הראת עתה שנרך לא כבה ואתה מאיר ככוכבי בוקר, ותזכה להאיר ע״פ תבל כשמש בצהריים, ועוד נמצאים הנדן והנרו׳ אלו בין חפצי משפחתינו. והנה הבחור רך וטוב הגדיל כח ועצמה בתורה ויראת ה טהורה ובמדות טובות. ובהגיעו לבר ארבעסר כתב חדושי תורה שלו בפנקס וכתב חידושי אגדה על סדר השבוע אבל את הכל עשה בהצנע שלא יודע לאביו וסיפר לי במה פעמי׳ שהי׳ נחשד בעיני אביו הקדוש בימי עלומיו שאינו מתמיד בתורה ובאמת הצניע דרכיו ממנו, יען הי׳ דרכו כל זמן שהי׳ אביו ניער בלילה הי׳ הוא שוכב על מטתו וכאשר הרגיש שאביו עלה אל המשכב קם הוא ממטתו וישב ללמוד ועי״כ השדו אביו כי ישן רוב הלילה ולא כן הי׳ באמת, בהיותו בן ט״ו שנים כבר החליף מכתבים בשו״ת בפלפולא ודינא עם ת״ח מובהקים ובפרט תלמידי זקני כתבו אליו הרבה. באותו שנה שנת תקצ״ב ח״י אדר מתה עליו אמו זקנתי הצדקת המפורסמת זצ״ל וגדול כים שברו כי היא טרהה ויגעה הרבה עמו וגדלה אותו בצער גדול ובהשגחה נפלאה לחזק גופו לתורה ולעבודה ואין לשער גודל צדקתה חכמתה ואהבת התורה שהי׳ בלבה, ואבינו זצ״ל הי׳ לה כבבת עינה ונפשה קשורה בנפשו. וימים של צער עברו עליו וינחם אחרי אמו כי התקשר בשנה ההיא בשידוכין עם אמנו הרבנית הצדקת אשת חיל המהוללה בכשרון מעשיה מרת חוה לאה זצ״ל בת הרב המופלג הגביר המפורסם רחים ומוקיר רבנן צדיק נשגב מהו׳ יצחק וויים זצ״ל מגארליץ יע״א ובשנת תקצ״ג הי׳ החתונה בעיר קאמארן *) והותנו זקיני זצ״ל הבטיחו מלבד הנדוני׳ לפרנס הזוג שש שנים וכל מחסורם עליו והיה מקום דירתם בפ״ב וישב אבינו זצ״ל שם בהשקט ובטח על התורה והעבודה סמוך לשולחן אביו הקדוש, שנה הראשונה אכלו הזוג על שולחן זקני בעל ח״ס זצ״ל ממש, זכרו ה׳ לזקיני הרבני הצדיק זצ״ל לטובה את אשר

---

*) קודם החתונה עטרו אותו הרבנים הגאונים ב״ד רבא זצ״ל בעטרת „מורינו״ אשר ז״ל:

שמואל בן ימיני ובן פורת שמימין פרים ורבים מים עמוקים מי מעיינות חכמה, ומוסיף דעת ותבונה בעיסקא ודומא ומשכח מרגניתא בחד ידו יד רמה. לבש בגדי שש בהם אבני קדש לשם ואהלמה, כתונת פסים כתנית אור תורה בגדי רקמה, ה״ה הבחור החתן תמים למעלות חרוץ ושנון כברק השנון ה׳ שמואל בנימין שי׳ ענף עץ אבות מכלל דאיכא תולדות כיוצא בהן בן אדמו״ר הרב המאוה״ג לממשלת עטרת חכמים נזר השלמים הגאון הגדול המפורסם אלופינו בתורה ומסובל במצות נ״י ע״ה פ״ה ה״נ עטרת ראשינו ור״מ דקהלתינו נ״י שלשלת היוחסין על שלשים ועל רבעים, ראוי׳ לברך עליהם ברכת התורה לפניהם ולאחריהם, אלו יוצאין בשיר המעלות מעלת התורה ודרבנן, והוא הבחור החתן החריף וחרד על דבר ה׳ זו הלכה ברורה חתן בכח גבורתו גבור ואיש מלחמה, מלחמתה של תורת ה׳ תמימה, מוכתר בנימוסים, ולו יאה קילוסים, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו בתעצומה, ואלומתו קמה, ארז מלבנון שמעתתא פנים מאירות כמו עיש כמו כימה, וכצאת השמש בעצומה. בכן למען כבוד התורה שמתכבדת בלומדי׳ ולמען כבוד הכמים ה״נ כבוד אדמו״ר הגאון הגדול הנ״ל, ולמען כבוד בנו החתן תמים בתורה תמימה הסכמנו להכתיר הבחור החתן המופלא הנ״ל בעטרות חתנים ובעיטור סופרים ולהוסיף אות אחת על שמו, אות התאזר לשם ולתפארת בין גדולי רוסא כשם הגדולים אשר בארץ המה בשם **מורינו הרב ר׳ שמואל בנימין בן מורי מורינו הרב ר׳ משה** לקרוא אותו לתורה ולכל דבר שבקדושה, תוך אמוני עם סגולה, לשם ולתהלה, ולו תואר ולו הדר לכבדו נגד זקני עם ולהושיבו בראש הקרואים. ופקודתינו על כל הסרים למשמעתינו לשמוע לדברינו הנאמנים, לכבוד יקרה מפנינים—הכ״ד היושבים על מדין הדורשים סמוכים במשנה תורה פה ק״ק פ״ב תלם יום ה׳ ד׳ אלול לסדר ולפרט כי בו בחר ה׳ מכל שבטיך לעמוד לשרת **בשם ה׳ הוא ובניו כל הימים.**

הק׳ מרדכי טאסק. הק׳ דניאל פרוסטיץ. הק׳ זלמן ב״ה משה ז״ל.

בשנת

עשה עם אבינו זצ"ל ושכר גדול יטול כי תורה הרבה למד אבינו ז"ל בשש שנים הללו, וכך הי' דרכו בקודש, הי' לו ב' בחורים מופלגים בביתו ועד חצות הלילה היו הם נעורי' וכחצות עשו איזה סימן ועי"ז קם אבינו זצ"ל ממשכבו ועשה תיקון חצות וישב ללמוד עד שהגיע זמן תפלת שחרית ושמעתי מפיו הקדוש שכמה פעמים תקפה עליו השינה והלך להסיג על הרצפה שלפני ביתו גם בימות החורף כדי שתדוד השינה מעיניו ולפעמים כשגברה עליו הרים בחזקת היד עפעפי עיניו כדי להעביר התנומה מהם. בכל השבוע למד השיעורין אשר למד זקני ח"ס זצ"ל עם בני הישיבה מלבד זו למד לעצמו כמה שיעורין ובסוף השבוע השיב לשואליו דבר ה' זו הלכה, חקני זצ"ל הי' רגיל לשלוח השאלות אשר שאלו מאתו לאבינו זצ"ל לעיי' בהם והרבה פעמים ביקש ממנו שישיב גם הוא להשואל כדי להרגיל לאבינו לברר דין לאמיתו, ואח"כ שם זקני עינו לטובה על תשובת בנו אבינו זצ"ל והראה גם תשובתו אשר השיב לשואל לבנו ועי"ז נתהוו הרבה פלפולים בין אב ובנו שראו את החידוש בכתב ברצוא ושוב, ורגיל הי' זקני לחתום עצמו על תשובות אלו לבנו אבינו זצ"ל בשם „אבוה דשמואל" והרבה להפליג בשבח אבינו על גדולת תורתו ופעם אמר לת"ח אחד מתלמידיו המקורבים ביותר בדברו מבנו אבינו זצ"ל מובטח אני שבא מלאך ולמד עם בני תורה ואמר לת"ח העומדי' עליו „בני רבי שמואל וואלט לערנט וואהלער אלס איך. נור וויס ער ניכט זא פיעל אלס איך, פיר דאס בין איך אבער אויך אלטער" *). פעם אחת כתב זקני זצ"ל לגיסו הגאון האמיתי מהו' שלמה איגר זצ"ל שמובטח הוא שבימים לא רבים יהיה בנו הגדול אבינו זי"ע מורה הוראה בישראל כאחד מגדולי הדור. וכה היה דרכו של זקני זי"ע בבוא אליו ת"ח הן מתלמידיו או אחר לקבל רשות והורמנא להוראה שלחו לאבינו זצ"ל לשעשע עמו באורייתא הן בפלפול הן בדינים ואח"כ ניסה הוא בעצמו אותו **) בשנת תקצ"ה בהיותו בן כ"ב שנים סיים חיבור גדול על מס'

*) בשנת תקצ"ד הלך הגאון האמיתי בעל אמרי אש זצ"ל לע"ס וייען לשאול ברופאי' ודרך הלוכו קיבל פני רבו זקיני זצ"ל ונתארח אצלו עד אחר ש"ק והיה ביניהם פלפולא דאורייתא, ואבינו זצ"ל הי' באותו מעמד ולקח חבל הפלפול גם בידו והראה חריצותו ובקיאותו ואחרי שהלך לביתו שהי' סול בית זקני זצ"ל קרא הגאון הנ"ל תמה על גודל הריצות ובקיאות של בן רבו הצעיר בימים כי רק בן י"ט שנים הי' אז, והשיב לו זקני זצ"ל יאמין לי כבודו שהרבה פעמים קראתיו בשם שקרא דוה"ם ע"ה לבנו מפיבושת ואמרו חז"ל על שהי' מבייש פני אביו בהלכה והרבה פעמים אירע לי דבר זה עם בני ואח"כ הלך הגאון הנ"ל לבקר את אבינו זצ"ל בביתו והשתעשע עמו באורייתא וכשבא בחזרה לרבו לא הי' די מילין בפיו להגיד שבחו וגדולתו בתורה וזקני זצ"ל שמח מאוד בשמעו משפט הגאון הנ"ל כי מאוד נאמנו דבריו אצלו בכל דבר ואמר לו יאמין כבודו כמה מדות דמעות שפכתי עבור תורת בני.

**) סיפר לי הגאון המפורסם מהו' יצחק אהרן ל"ב ז"ל אבדק"ק גו"ד כשבא לבקש התרת הוראה מרבו וכבר הי' אתמחי גברא עוד מימי בחרותו שהוא מופלג בתורה ולו שם בין בחורים הגדולי' שהי' בישיבת זקני ולמד אצלו עשר שנים וגם אחר חתונתו ישב איזה שנים עה"ת בהתמדה וכאשר שלחו רבו שילך לבנו לשעשע עמו הרע לו קצת כי הי' נראה לו כפחיתות כבודו ובאלו לנסותו שלחו אליו והוא הי' קשיש בשנים מאבינו זצ"ל אבל מצות רבו הי' לו לחובה וכן עשה וכבואו בחזרה לרבו הי' פיו מלא שבח והלל והפליגו מאוד שלא האמין שהוא ת"ח גדול כ"כ, ועמד זקני זי"ע ולקח מארגז מכתב מהגאון הגדול מהו' ישראל זצ"ל תלמיד הגר"א מווילנא זצ"ל בעל ספר תקלין חדתין ופאת השלחן שישב בעה"ק ירושלים תובב"א אשר כתב לאבינו וכתב לו בכבוד גדול ותיארו תוך הדברים „מר ינוקא גאון" ואמר זקני שלא רצה כלל להראות המכתב לאבינו רק תוכו הגיד לו והי' הרבה פעמים חליפות כתבי' בד"ת בין הגאון מהרי"י הנ"ל ובין אבינו זצ"ל.

סיפר

ניטין כולו מרישא עד גמירא דף על דף אשר כתב: מלבד גודל התמדתו בלימוד תורה נהג עצמו ביראת ה' טהורה בפרישות וצדקות ועסק בספרי מוסר וקצת בספרי מחקר אשר כולם יפה ומום אין בם • ופעם קראו זקיני זי"ע ואמר לו דע בני כס' מורה נבוכים אל תהגה עד שתהי' בן ארבעים שנה ולמדת רוב הש"ס ויש לך יד בחכמת הקבלה, ולפעמים שלח לו זקיני ספרי קבלה לביתו. והי' פרוש מן הבריות ולא התחבר רק עם איזה ת"ח מתלמידי אביו אשר היו יוצאים ונכנסי' בביתו ועם דיינא קרתא הרבנים הגאונים כי כן ניהגו אביו הקדוש מלבד עם נכבדי העיר כשהי' עת הצורך. בעצם הי' שונא את הרבנות והגם שבקשו קהלות נכבדות לקבל אותו לרב עליהם לא הסכים על הדבר ובכ"ז בהגיע עת לדרוש במועד מועדים, כתב דרשות דברים בעתם ושלחם לפעמים לאביו הקדוש ששים עיניו לטובה עליהם וכן עשה ולפעמים כתב הסכמתו ושבחו בראש הקונטרס להראות חיבתו לבנו יקירו, ואביו כיבד אותו מאד *).

והנה מסוף מעשה נראה מחשבה תחלה שהכין זקיני זצ"ל את אבינו זי"ע שאחר פטירתו לחיי העולם ימלא מקומו וישב על כסאו ואיזהו חכם הרואה את הנולד בשנת תקצ"ח כשבא השמועה שעלה המות בחלונינו ונלקח ארון אלקים הי"ה זקיני מאוה"ג רבינו עקיבא איגר זצ"ל זי"ע אז שלח זקיני בעל ח"ס זי"ע נאמני הקהלה לכבד את בנו אבינו ז"ל שיספיד את זקינו בבהכ"נ הגדולה ואבינו זצ"ל כתב הספידא רבתא על זקינו ושלח הקונטרס לאביו וכה דיבה. יראה אבי שפקודתו שמרה רוחי להספיד את זקיני זצ"ל אבל רק בכתב ולעשות כן בע"ס בבהכ"נ הגדולה לא אוכל בשום אופן כי אינני ראוי לעמוד במקום קדוש אבי לכן לא יעשה והגם שהפציר בו לא הסכים על הדבר ולא עשה כן ואח"כ נודע שציוה קדוש וזקיני רע"ק ז"ל שלא להספידו כלל שלא בפניו. בשנת תקצ"ט כיבדו זקיני זצ"ל שידרוש בכל שבוע ביום ש"ק באיזה סוגי' לפני בני הישיבה ית"ח ועשה במצותו ואחר שלמד כל השיעורין אשר למד אביו בכל השבוע עם הישיבה אז ביום ה' נתן להבחורים הבחירה לבחור להם סוגי' או ענין מה שילמדו ובש"ק דרש בבית מדרשו של זקיני ברוב עם ה' לומדי תורה:

ויהי בשנה ההיא פסקו לו השש שנים אשר קצב לו חמיו זקיני הגביר הצדיק זצ"ל ליתן לו כל מחסוריו והתחיל לדאוג על העתיד כי כל אות נפשו הי' לישב עה"ת והעבודה ולהשתמש בכתר רבנות לא חפץ. ויען כי אז הודמן שחמיו זצ"ל בא לפ"ב לבקר חתניו הקדוש בעל ח"ס זי"ע הי' אז ביערגען לעסוק ברפואות כדרכו ע"כ ערך אבינו לאביו הקדוש איגרת בת מחלת לב ושפך לפניו שיחו ודאגתו בענין פרנסת ביתו ושאלו השש שנים עברו מה נאכל בשנה השביעית? וביקש שאבוה דשמואל ידבר על לב המוה דשמואל שיוסיף תת לו פרנסת אנשי ביתו גם לעתיד, וכאשר קבל אביו הקדוש מכתבו השיבו מיד מכתב זה אשר אעתיק לפניך מכתב יד קדשו של אבא זצ"ל שתח"י, וז"ל: העתק מ"ש זאמ"ו מאוה"ג זצ"ל אלי מיערגן הנה:

---

*) סיפר לי א' מקציני העיר שהי' ג"כ תלמיד זקני והי' דר בשכונת אבינו והסליג בשבתו לפני רבו מחתסרת למוד בנו ומדותיו היקרות והשיב לו זקני זי"ע תאמין לי בכל יום ויום לעת ערב בא אלי לחלביש לי מעיל העליון ולולי שאין רצוני למנוע ממנו מצות כיבוד אב לא עזבתי בגדי בידו כי אין רצוני שישמשני חיה גדול כמוהו:

סיפר

משביע טוב משמיע שלום לך גבור החיל בני הרב המופלג כבוד מה"ו שמואל זואלף נ"י.

סמוך להכנסת כלה קבלתי מכתבך נעימות ימינך ועתה בני אל תדאג דאגת מחר כי מהר ה' ירום קרנך וכסא כבודך וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ולתתך עליון לשם לתהלה ולתפארת אך בה' תבטח ולא באדם ולא בשעה ולא במקום כי רבות מחשבות בלב איש ועמקו מחשבות השי"ת עלינו לטובה. ולא לאדם דרכו. חזקו ואמצו לבבכם כל המיחלים לה' והוא שם חלקינו עמהם ולא נבוש כי בטחנו בו ולא פנינו אל רהבים ושטי כסף כזב, ואמת קנה חכמה וקנה בינה ותתברך מאלקי קדם מעונה, כ"ד אביך החותם בברכה וכו' משה"ק סופר מפפד"מ עכלה"ק.

מכתב זה קבלתי ממנו בסוף הקיץ כשהי' ביערגן כדרכו וזה הי' בשנת תקצ"ט לפ"ק ;ב' ימים אחר סכות שבק לנו חיים בעו"ה ומכתב זה מצא אחר שבביתי אז והעלים ממני ומכרו לאחר ולא בא עוד לידי רק העתק מגוף המכתב והעתקתי הנה, עכ"ל אבא זצ"ל. ובבוא זקני זצ"ל לביתו שאלו אבינו זצ"ל דברת עם המי לטובתי? והשיב לו הלא כתבתי לך! ושאלו מה כתבת לי? ועמד זקני הקדוש מכסאו והשיב ברוגז: .וכי מיד אעמוד מכסאי ואושיבך עליו". וכששמע אבינו ושאר העומדים שם דבר זה יוצא מפיו הקדוש נבהלו מאד כי ידעו את אביהם שהוא מקפיד מאד שלא להוציא דבר זר מפיו הקדוש, ואז הבין כוונת אביו הקדוש במכתבו באר היטב לראבן נפשו *):

ויהי בימי אינו אלא צער ביום הושענא דבא שנת ת"ר לפ"ק הגיע התור שרבינו משה יעלה אל אלקים ונחלה בחולי מסוכנת וביום אסרו חג קרא לבנו הגדול אבינו זצ"ל וביקש ממנו שיאסף כל בני הישיבה ויבקש מחילה מהם עבורו אולי פגע בכבודם וכן עשה והתעורר מאד לתשובה אולי חשאם גרם לחולי אביו הקדוש וירדו הדמעות כנחלים מכל השומעי' ע"י התעוררתו הרב ובאותו יום בבוא רופא מומחה מוויען ואמר שלפי הטבע אין תקוה התיעצו בני הקהלה לכתוב אגרת לקדוש זקיני זצ"ל ותוכו רצוף אהבה וכה דברו: יען שאנו רואים שרבינו הוא לעת זקנותו וגם אינו בבריאת גופי וה' יחזקהו וירפאהו מהרה אבל בכ"ז יהי' חליש ורפה אונים בכן אנו מבקשים מרבינו שיסמוך את בנו הגדול שיהי' לו לסגן ללמוד עם הישיבה ולהורות הוראה אך כל דבר הקשה יביאון אל משה רבינו ולאחר אריכת ימיו מאה ועשרים שנה יהי' בנו הרב המאוה"ג יושב על כסא הרבנות תחת אדונינו עכ"ד ואותו אגרת אשר כתבו תלמידו הרב הצדיק נאמן הקהלה מהו' מענדל הכהן ז"ל מסרו ראשי הקהל לזקני זצ"ל לקרותו ולהשיג הסכמתו ואחרי קראו שמח מאד בזה ונתן שבח והודי' לה' על החסד שעושה עמו ושלח לקרוא לאבינו זצ"ל ושאלו אם הוא מרוצה למלאות מקומו ואבנה דשמואל אשכחי' לשמואל דקא בכי אמר לי' אמאי קא בכית קום ואברכך לפני ה' לפני מותי וברכו באותו מעמד ברכה ארוכה, מאד והזכיר כל הברכות האמורות בכ"ד ספרי קודש אשר

---

*) סיפר לי אבא זצ"ל בהגיע יום הקדוש משנת ת"ר במעלי יומא דכיפורי. שלח זקני זצ"ל נאמני הקהלה אליו לכבודו להיות ש"ץ להתפלל תפלת נעילה בבהכ"נ הגדולה אבל הוא לא רצה לקבלו ואמר, אמתלא כי ניחר גרונו ושלח אליו שלשה פעמים ולא קיבל והרע לאביו הקדוש ובמוצאי יוהכ"פ כששמע שירד לפני התיבה להתפלל תפלת שהרית ונעילה בביהמ"ד של הישיבה כדרכו. הרע לו מאד על שלא רצה להתפלל בבהכ"נ הגדולה:

אני

מענין נשיאות מדברים והעומדים השתוממו על המראה הגדולה הזו איך ברוב היסורים הי' באפשרו לזכור ולאמר כל הברכות הללו ואח"כ סיים ברכתו ואמר „זקינך עקיבא מימינך, זקינך מהרשש"ך בשמאלך, ומלאך פלוני על ראשך, וגם אני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך" וסיפר לי אבא זצ"ל שהי' ידי זקיני זצ"ל כאש מתלקחת על ראשו באריכת הברכה *) :

ביום כ"ה תשרי הי' יום חושך ואפילה שנלקו המאורות ונלקח ארון אלקים כי נסתלק זקני מאוה"ג זצ"ל וקודם הקבורה חתמו כל בני הקהלה את שטר הרבנות לבנו אבינו זצ"ל, ובעת הלוי' הספידו תחלה הגאון הזקן חכימא דיהודאי מה"ו דניאל פרוסניטץ זצ"ל שהי' רב"ד ובתוך הספידו אמר לכאורה קושי' לאלקינו ששמע ונענה לקול ניניה ולקולנו לא שמע ולא ענה, דעו רבותי כי זה מטעם שהגיע שמשו של בנו שקעה שמשו של רבינו זצ"ל לכן אני מקבל מרותו עלי בפניכם כי הוא רבי ומורי ומובטחני כי הוא אור גדול גם עתה הגם שהוא עדיין רך בשנים, וקרא אליו „רבינו אתה מזל טוב" וכן קראו אחריו כל העומדים שם לאלפים והי' התעוררות גדול. ואח"כ הספיד אבינו זצ"ל את אביו הקדוש הספד תמרורים ורוב הדברים היו מהספדו אשר כתב על זקינו הקדוש מהרע"א זצ"ל [ולא אמרו בבהכ"נ כנזכר למעלה] ומובן לזקינו הי' מוכן לאביו, ובמר נפשו צווח „והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו איותה ויעש" ! ופי' הקרא בטוב טעם ודעת עפ"י אמרם ז"ל מי מושל בי צדיק כי הקב"ה גוזר וצדיק מבטל והאחד המיוחד שבעדרו יוכל למשול עליו כביכול וכ"ז כשהצדיק בעולם אבל כשהקב"ה לוקח:

---

*) אני הסופר ראיתי מכתב שכתב אבא הקדוש זצ"ל לרב בנש"ק שרצה למלאות מקום אביתיו הגאונים ז"ל והגם שהי' ת"ח ויראת ה' אוצרו בכ"ז הבין אבא זצ"ל שלפי המקום והזמן בקהלה גדולה ההיא אינו מוכשר למלאות מקום אבותיו וכתב אליו אריכות דברים להשקיט לבבו ותוך הדברי' כתב בענותנותו : ידעתי גם ידעתי שישאל בלבבו אלי לאמור הלא אני הייתי רך בשנים עת אשר נפל בגורלי למלאות מקום אבא מאוה"ג זצ"ל ולמה לא נסגתי אחור אבל ידע נבונך תאמת עד בחיי אבא זצ"ל שמו כל בני הקהלה עיניהם בי הצעיר ובקשו כן מאבא זצ"ל קודם מותו ומתנה איש אלקים בל"פ שהי' אז רוח הקודש שורה עליו במדה גדושה כנראה מגדולת מעשיו באותו שעה הנז. ברוח קדשו. נהג מזג עין וסמך משה אבא זצ"ל ידיו עלי הצעיר בנו וברכני ברכה גדולה וארוכה בהתלהבות גדול, וגם איזה שנים קודם מותו שם עיניו התחתור בצואת שלו כי שאלסוד שיעודון כסדרן עם ישיבתו הרמתה אחר פטירתו ושאר סימנים מובהקים שנראה בעליל ששם עינין חבדולחי' עלי לטובה וע"כ לא יכולתי להשיב אחור ימיני והרהבתי בנפשי עוז למלאות רצונו : ואמרתי להסביר כוונת המדרש משלי. שלמה בן דוד מלך ישראל וכי אין אנו יודעי' שהוא בן דוד ושהוא מלך ישראל אלא לומר לך כל מה שעשה לא עשה אלא בשביל שבחו של דוד אביו, מלך ישראל כל מה שעשה לא עשה אלא לשבחן של ישראל ע"כ והדבר צריך תבנת כי במק"א אמר גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת אלא לכבוד המקום וחלילה לשלמה מלך ישראל לעשות הכל לכבוד בית אבא ולא לכבוד המקום ח"ו, אבן נ"ל כי אחרי שהי' שלמה צעיר לימים וקטן בעיניו למאד לשבת על כסא מלכות דוד אביו ואמר בעצמו ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובוא ואעפ"כ מינוהו כל ישראל עליהם למלך אבל איך הרהיבהו לבו לקבל המשרה ולדבר בתקהל משלים ותוכחות ודבר ה' לעיני כל ישראל כמ"ש דברי קהלת כל מה שאמר הי' בתקהל וחיבר משלי וקהלת ולא פחד בלבו שיתבייש לעיני כל עמו, אולם בטוח הי' בשבחו של דוד אביו אשר הסכים בחייו להעלותו על כסאו למלך על ישראל ולא יעשה השי"ת בכח לחיות לדוד לחרפה, ובשבחן של ישראל שכולם. הסכימו למנות עליהם יעשה השי"ת לכבודם שלא יקדיח תבשילם ח"ו ולא יבושו אך יהי' לתפארת וגאון לכן כשאמר משלי שלמה אמר שעשאן לשבחו של דוד אביו ובבטחון שבחן של ישראל שלולא כן לא מלאהו לבבו לעשות כן, מכל זה ידע מעלתו שלאו כל אנפין שוים ואין לדמות שני ענינים כאלה כי הכל לפי הענין והמקום המוכשר לכך עכ"ד :

דג"ל

לעצמו את הגדול המיוחד שבדור מי יעמוד בפרץ ומי יבטל גזירות ונהי' ח"ו מוסקרי' באין מגן ונדוני' עפ"י מעשינו באין מי שיבטל הדינים הקשים המתחוין ח"ו וחדו דבוגה והוה באחר אם הקב"ה לוקה לו את האחר המיוחד ומי ישיבנו מי ישיב לו ויבטל גזרותיו כביכול ונפשו איותה ויעש כביכול יכול לעשות מה שירצה באין מי שיעכב על ידו. והי' התעוררות גדול ובכי' רבה עד להפליא:

בן כ"ד שנים הי' עת נפל חבלו בנעימים למלאות מקום אביו הקדוש זצ"ל ואחר ימי האבל השבעה הספיד את אביו הקדוש שנית בבהכ"נ הגדולה והי' דבריו עד להפליא פיו מפיק מרגליות ומיד הכירו כולם כי ברוך הוא וברכת אביו זצ"ל נתקיימה בו ורבינו משה מדבר מתוך גרונו, וכטוב לב המלך מלכי רבנן אבינו זצ"ל סיפר, שמיד בשנה ראשונה קודם שבה"ג הראשון ציוה ללמוד סוגי' על שבתא דרינגלא ולמד הסוגי' וגם הי' מעיין בדברי אגדה לסדר דרשה אבל הי' נסתמו ממנו מעיינות החכמה לפי שעה ולא הי' באפשרו לחדש חידושי' הן בשמעתת' והן באגדה כראוי לפי ציבור הגדול אשר הי' רגילים לשמוע את אשר דרש דרש משה כמפי הגבורה ובהגיע עש"ק נתוספו דאגותיו מה ידרוש בציבור ומה לעשות ומרוב הצער השליך עצמו אל הכסא והתחיל להתנמנם ובא אליו אביו זצ"ל במראה ויאמר: בני חביבי מה לך נרדם ולמה אתה דואג הלא למדת ככל הצורך ואם בכ"ז נסתמו לפי שעה מעייני החכמה לחדש חידושים כרצונך הלא ברכתיך ברך ,וגם אני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך' בכן הא לך שמעתת' ואגדתא ונתונים המה לך ועשה בהם כטוב בעיניך, וערך לפניו חידושים נפלאים ודברים בעתם ובהקיץ אבינו זצ"ל ויפן כה וכה וירא כי אין איש רק בחלום דבר בו אביו ובהשכילו על הדברים מצאן כי טובים ונכוחים המה למוצאי דעת והרחיבם ככל הצורך כי נפתחו לפניו שערי חכמה ודרש דרשה נפלאה עד שהשתוממו עלי' כל השומעים וסיים הסיפור .דרשה גדולה זו היתה אב מלאכה':

מעת אשר נפל גורלו למלאות מקום אביו הקדוש זצ"ל פנים חדשות בא לכאן בכל עסקיו והתנהגותו ותחת שהי' מקודם מופרש ומוגזר מן הבריות ורק בד' אמות של הלכה הי' תהלוכותיו אבל מעת ההיא והלאה הי' הופך חלוקו כי לא עת לחשות הוא רק עת לעשות קיבוץ וריבוץ ופעלים לה' ולתורתו. ובדרך כלל שם לעצמו למטרה בכל הענינים להלוך בדרך הממוצע כאשר האריך הרמב"ם בשמנה פרקים ושלא להפליג אל אחת הקצוות. כן נהג אבינו זצ"ל על כבוד הבריות הי' מקפיד מאוד וחלק להם יתרת הכבוד אבל לעצמו הי' מחמיר וכן לאנשי ביתו *):

---

*) רגיל הי' על לשונו הקדוש לפרש מה דכתי' בפ' המלך וכתב לו את משנה תורה הזאת ואמרו חז"ל בסנהדרין משנה תורה שני ספרי תורה יהיו לו למלך אחת שהיתה מונחת בבית גנזיו ואחת שהי' יוצא ונכנס עמו שהי' תלוי בצווארו כמין קמיעה ונראה שרמז בה כי המנהיג לעם ה' צריך להורות לפניהם דרך הממוצע אך הוא בפ"ע ולעצמו מוסיף והולך כאשר לבו חפץ לעשות לפנים משורת הדין וכל המוסיף מוסיפי' לו מן השמים ושכר הרבה יטול ורמזה התורה זה למלך שיכתוב לו שני ספרי תורה אחת שהי' מניחה בבית גנזיו מרמז לאוצר נחמד בהפלגת מצות ומעש"ט מונחת בבית גנזיו כי כל חפציה לא ישוו בה ואחת שהי' תלוי' בצווארו ענקים לגרגרותיו לקרות בה בגרונו למען ישמעו ליראה את ה' וצריך לצאת ולבוא לפניהם בדרך ממוצע והיינו ואחת תלוי' לו בצווארו שהי' יוצא ונכנס בה לפני העם כמין קמיעה תלוי לו בצווארו קמיעה המומחה לרבים המרפא כולם שוה ומשוה לכולם כעם ככהן ודרך המלך נלך:

אמר הסופר: על תהלוכות והנהגות אבא זצ"ל עם אחב"י בכלל ועם קהל עדתו בפרט מקרא אני דורש: פנחס בן אלעזר וכו' השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם וכו'.

והנה אבינו זצ״ל הי׳ בעל יסורין כל ימיו. ועי״ז הי׳ מוכרח הרבה פעמי׳ לבקש עצת הרופאי׳ גדולים ומענה בפיהם תמיד שיניח הלימוד לגמרי ובפרט לימוד העיוני כי ידעו אותו הרופאים היטב ואת פעולותיו לטובת הרבים שמעו אבל הישב להם תמיד אם אניח עסקי בתוה״ק למה לי חיים וכי לאכול לשתות ולישן באתי לעולם. די לי לישן אחר אריכת ימי ושנותי אם בעצתכם אעשה אין לי מעליותא מן הבהמה כן השיב להם ולאחרים, ואם בני משפחתו או המקורבים אליו שפכו שיחם לפניו למה אינו חס על גופו ובריאתו ומיגע הרבה כ״כ הי׳ רגיל להשיב האי עלמא לבי הלולא דמי׳ שהכל רצים לראותו ולהנות ממנו ודוהקים עצמם להיות בתוכו לראות הני מילי מעליותא דאיח בי׳ והנה מי שברוב השתדלותו בא לידי כך הגם שנחבל בידו או ברגלו או בראשו וכדומה ע״י הלחץ זו הדחק בכ״ז ראה הבי הלולא ומה שבתוכה אבל מי שלא חפץ לטרוח ולדחוק-עצמו כי פחד לנגד עיניו אולי יגיע לו חבלה או כאב באחד מאבריו ושקול לו זה נגד הנאה רוחנית ואח״כ תאבל עליו נפשו על שלא ראה ושמע מבי הלולא כלום כן העולם הזה מי שמיגע עצמו בתורה ויראת אל כל היום הגם שלפי ראות עין נחלש ותחלה גופו עי״ז בכ״ז כשיעבור זעם חיי עוה״ז אבל ראה את החידוש ועשה השתדלות ופעלים לעבודת ה׳ אבל מי שחס על גופו אולי יחלשו כוחותיו ומקצר בעבודת ד׳ גם לזה יעברו שנותיו אבל בידים רקניות הולך ותשאר חוץ מבי הלולא ולא פעל ולא ראה ולא עשה כלום, ובאמת יגיעותיו בתורה ועבודת

וכו׳ לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו וכו׳ תחת אשר קינא לאלקיו ויכפר על בני ישראל. תמוה מה המעשה הגדולה שעשה פנחס עד שזכה לכהונה לו ולזרעו אבל י״ל כי נודע לנו כי כביכול חס יותר על כבוד הבריות מעל כבוד עצמו ית״ש וכן הי׳ בדור המבול לא נגזר גזר דינם אלא על הגזל אף כי היו עובדי עבודה זרה וכן בסדום אף כי היו רעים וחטאים לה׳ מאוד אמר ה׳ הכצעקתה הבאה אלי צעקת בריבה אחת אף כי חטאו די ויותר נגד כבוד שמים וכדומה מקומות הרבה משה אמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה תחילה מסה ואח״כ מריבה ובת קול יוצאת על ריב בני ישראל ואח״כ על נסותם ה׳ אבל אנחנו עם בנ״י צריכים להקדים כבוד שמים לכבוד הבריות והנה מנהיג ישראל שהוא שלוחא דרחמנא צריך לעשות כדעת המשלה ית״ש ולחוס מאוד על כבוד וטובת הבריות ומי שאינו עושה כן הוא מנהיג שלא לרצון הבורא ית״ש והנה פנחס הי׳ לפניו שני ענינים לקנא קנאת ה׳ וגם להציל ישראל מאבדן ומכליי ר״ל והלך הוא והקדים כבוד הבריות לכבוד שמים וזהו שאמר תחלה השיב את חמתי מעל בנ״י ואח״כ בקנאו את קנאתי בתוכם וא״כ ראה הקב״ה בו כי לב מבין לו איך להיות מנהיג ישראל כי חס מאוד על צאן קדשים להציל אותם בעידנא דריתחא ע״כ זכה שנתנה לו ברית כהונה אשר יורו משפטיך ליעקב וצדקתך לישראל ומפרש הקרא הטעם למה זכה לכך כי תחת (אנשטאטט) אשר קינא לאלקיו כפי פשטות החיוב הלך הוא ויכפר על בני ישראל תחלה וזה הוטב בעיני ה׳ ונתנו לו הכהונה לו ולזרעו אחריו אשר יעשו כמעשהו וכן נאה ויאה לכל מנהיג ישראל לשום עין השגחתו על עמו שלא יאונה אליהם רעה ונגע לא יקרב באהליהם וכיה״ר. — ובזה מובן לי ג״כ תשובת משרע״ה ליתרו חותנו בפי׳ יתרו ובמה שהיפך הסדר כי אמר תחלה כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים ואח״כ כי יהי׳ „להם״ דבר בינם לבין עצמם בא אלי ובהפעולה היפך ואמר תחלה ושפטתי בין איש ובין רעהו ואח״כ והודעתי׳ את חקי אלקים ואת תורותיו אמנם לפי שאמרנו נכון הדבר כי ישראל בצדקתם ותומתם הי׳ כבוד שמים חביב עליהם יותר מכבוד עצמם ע״כ תחלה באו לדרוש אלקים למתבע אולפן כפי׳ התרגום ללמוד תורה ואח״כ כי יהי׳ „להם״ דבר ג״כ באו אליו אבל משרע״ה שהי׳ שלוחא דרחמנא מנהיג ישראל וצריך לעשות כרצון וחפץ המשלה ית״ש ע״כ אמר תחלה ושפטתי בין איש ובין רעהו ואח״כ והודעתיו את חקי אלקים ותורותיו כנ״ל וכשזכיתי בשנת תרס״א לקבל פני הגאון הצדיק בעל ייטב לב זצ״ל אמרתי׳ לו דברים אלו לספך על מה ממכו הצדיקים שעוסקים עוד קודם התפלה והלימוד עם האנשים קשי יום הבאים אצלם לשאל בעצתם ולבקש להתפלל בעדם ולקבל ברכתם ומאוד הוטבו דברי אלו בעיניו ד״ל.

בשנת

השם הי׳ למעלה מן הטבע כי כחשיכה כאורה עבד עבודתו עבודת הקודש ולא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו והי׳ ביותר תשוקתו וחפצו לעבוד בלילה ואם שאלנו אותו למה מונע מעצמו השינה כ״כ אשר נצרכת לו למאוד לנוח מעבודת היום והלא רק היום למלאכה והלילה למשמר והשיב בצחות כי בגמרא נחלקו שני מ״ד חד אמר לא איברא לילה אלא לגרסא וח״א לא איברא לילה אלא לשינתא וי״ל ששניהם לדבר א׳ התכוונו כי ביום כל בני אדם נעורי׳ ועוסקי׳ בהוויות העולם ומטרידי׳ ואז א״א לעבוד ה׳ כ״כ אבל בלילה שהכל ישינים ובא לילה בא מנוחה כלתה ונגמרה מלאכה של יום אז הלומדי׳ תורה פנוי׳ יותר לעבודת ה׳ וללמוד באין מפריע וא״כ לעוסקי׳ בהויות העולם לא איברא לילה אלא לשינתא וע״ז לא איברא לילה אלא לגרסא להלומדים תורה כי אז אין להם מפריעים מלימודם, והי׳ שונא את השינה ורגיל הי׳ לומר כל זמן שאדם ישן אינו אדם, וכל אשר לו יתן בעד נפשו כשהגיע זמנו להפרד מן העולם ובימי חייו מבלה זמן הרבה בשינה וכאלו ממית עצמו בידים. ויען שלא הי׳ חס על בריאת גופו ורק לעבוד את ה׳ הי׳ כל אות נפשו הי׳ מוכרח לילך בכל שנה בסוף הקיץ לאיזה מקום־הרחצה כי דחקו עליו הרופאים ופקדו עליו שלא לעסוק בשום דבר עיוני אבל הרבה פעמים אמר אלי אין לי זמן פנוי כ״כ להשיב לשואלים דבר ה׳ זו הלכה ברורה כמו במקום־הרחצה שאז אני פנוי מלמוד הישיבה ועניני הקהלה ואז אני עוסק ברפואות כי על תוה״ק נאמר רפאות תהי לשריך ושיקוי לעצמותיך ולא חשש כלל על ציווי הרופאים וגם למה שם הלכה ותוס׳ על שבת שובה וגם סיים שיעוריו אשר למד בפני עצמו *):

*) בשנת תרי״ג הי׳ במרחץ פראנצענסבאד א) ויען כי ציוו עליו הרופאי׳ לבל ישוב מיד לבית אחרי עסקו ברפואות להעמים על שכמו משא עבודת הקודש ע״כ הסכים בדעתו לילך למדינת אשכנז שאינה רחוקה משם ולהשתטח על קבר איש אלקים זקנו מאוה״ג רבינו עקיבא איגר זצ״ל זי״ע בפוזנא ולבקר ג״כ קרוביו בעיר ההיא ובברעסלא אבל יען כי הי׳ הצנע לכו ומדה זו היתה לו לטבע שני׳ ע״כ גם בזה אחז צדיק דרכו ולא הודיע מי הוא ורק לקרובי אחר שהכירו אותו מאליו בתואר זיו קלסתר פניו שדומה למשפחתם ועל תנאי שלא יודיעו לאחרים ובשנת תרכ״ה נסע שנית ממרחץ הנ״ל למדינת אשכנז והי׳ חפצו להשתטח על קברי אבותי בעיר פפד״ם ועל קברי גדולי ישראל בעיירות חללי וג״כ הלך חרש לדרכו עם אנשיו העוסרים לשרת לפניו מבני ביתו והתנכר מכל אדם עד שבעיר גדולה אחת הכיר אותו א׳ מתלמידי ובהודע הדבר בעיר ההיא ותהום כל העיר ונתפרסם נסיעתו ע״י דילוג־דב בבל המקומות אשר ישים לדרך פעמיו ולהסמוכי׳ להם ובאו לקראתו איזו שעות על מרכבת מסילת ברזל מנכבדי וגדולי העיר בכבוד גדול ובתוך העיר אצל מקום התחנה באו לקבל את פניו המאירים אנשים נשים וטף והי׳ נאלץ לדרוש בכל מקום בואו וכן הי׳ כל הנסיעה זו כבוד ה׳ הי׳ חופף עליו מכ גדולי עיר ונכבדיה ופעם א׳ נתאחר בעיר מיינץ לבוא לזמן קבוע אל הבאהנהאף ומערכת הקיטור כב התחיל לשום לדרך פעמיו וכששמעו פקידי התחנה שרצון הרב מפ״ב לילך עוד באותו צוג ויר את הדרת גאונו מרחוק נתנו סימניהם ועמדו מלכת למען יסע לדרכו דרכי׳ דרבנן:

בשוב

א) כאשר בא לפראנצענסבאד בפרשת שלח כתב איגרת לאחיי הבחורים אשר ד״ל: ב״ה פראנ צענסבאד שלום לכם בניי הנחמדים ואהובים לי מאוד תלמידי הב׳ המופלג השנון כ״ משה שי׳ והב׳ השנון כ׳ בונם שי׳ — במכתבי מעש״ק רמזתי לכם שחדשתי מעט חד״ת בתחזור הסוגי׳ על העגלה ואגיד לכם מעט בסוגי׳ דזמן שיש ראיי׳ דאיפוך בתרייתא וכו׳ וכו׳. — אחידה לכם חידות שנפל בדעתי בדרך בפ׳ השבוע (היינו פ׳ שלח) „פה אל פה אדבר בחידות, תמכה יתידותי בראשית תיבות, פ אל ב משולבות: בכי טוב יצאתי מפ״ב ובטוב ה׳ בעש״ק באתי לפ״ב. א״כ מה לי הכא ומה לי התם. התם חזק והכא רפה. הכא מעט והתם רב. התם יש בה ע והכא אין, הכא והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ, והתם ימי בכורי ענבים. כתבו פתרון החידה

בשנת תר״ל נסע לקשורי תנאים של אחי הרב הגאון הגביר מהו׳ יצחק ליב זצ״ל והי׳ ברית התנאים סמוך לעיר קראקא אבל בהיות חרד לקראתו אחיו מר דודי הגאון קדוש ה׳ מהו׳ שמעון סופר זצ״ל אבדק״ק בעיר ההיא ואחזת מרעיו ראשי העדה ויחידי סגולה וחכמי׳ באו לקבל פניו וגם מסרו לידו כתב סגור והתום בחותם הקהל ותוכו רצוף אהבה שבקשו בשם הקהלה שיאבה נא בטובו אבינו זצ״ל לבקר את ק״ק קראקא יע״א. ואף שהי׳ קשה עליו כי הי׳ באמצע החורף ומשא עם ד׳ הישיבה ושאר טרדותיו אשר הקיפוהו לא נתנגדו הפק זממו בכל זאת לכבוד אחיו הגאון הקדוש ולכבוד קהלתו הגדולה נענה להם ראשו והלך ביום שלאחריו לעיר ההיא ואני הסופר הצעיר הייתי על ימינו בכל הדרך ובבואינו אל הבאנהאף בקראקא היו עומדי׳ צפופים שם לאלפים לקבל פני אבינו זצ״ל ולקרא לו לשלום ונתעכבנו שם הרבה כי לא הי׳ באפשר לבוא אל המרכבה אשר היתה מוכנת שם כי איש את אחיו ידחקו ואחר שעה הגענו לעגלה והרבה מרכבות מרקדות אשר הכינו ראשי הקהלה לצורך נכבדיה והכמי׳ שלא יהיו עילה רגל ובבואינו אל העיר פנימה הי׳ כל הרחובות מלאות אנשים נשים וטף לרבבות הי״ו וכל החלונות מלאים כי בעד החלון השקפו לא נראה בעיר ההיא כמוה וביום ש״ק כבדו אקרו״ס את אבינו זצ״ל לדרוש בבהכ״נ הגדולה הישנה והיתה מלאה בכל זויות ופינה ממטה למעלה כמעט עד התקרה וכן בעזרת נשים והי׳ ממש סכנות נפשות ולא ראיתי אגרא דכלה כמוהו ודרש בקול חוצב להבות איש ארבע שעות רצופי׳ דרשה נפלאה דברים בעתם, ובהלוכו מבהכ״נ לביתו לווהו כל בני העדה כמה אלפים אנשים מישראל ה׳ יוסף עליהם אלף פעמים ככה ובשבוע שלאחריו בחמשה עשר בשבט אור ליום ההוא דרש בבהמ״ד של הגאון בעל מגלה עמוקות ז״ל זי״ע ובכל יום הזדמן לו איזה סנדקאות באיזה בהמ״ד או בהכ״נ והוכרח לדרוש ולערך שתי שבועות התעכב שם, ובכל עת ההיא אנשים לאלפים באו ממקומות הקרובות והרחוקות לראותו וליתן לו שלום ולקבל ברכתו.

אחרי בואו לביתו פרעשבורגה שלח לו מר דודי הגאון מהרש״ס זצ״ל מכתב תעודה בצחות לשונו למלתא דבדיחותא ולהתין לבנו הקדוש וזה לשונו:

מכתב תעודה.

גלוי לכל קהל ועדה שה״ה הרב הגאון המובהק נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מהו׳ אברהם שמואל בנימין סופר נ״י אב״ד ור״מ דק״ק פ״ב אקלע לאתרן פה ק״ק קראקא ושבת אצלינו שתי שבתות רצופים שבת פרשת בא ושבת פ׳ שירה הארץ האירה מכבודו וכל העם רואים את הקולות קולות תרין קול דורש וקול מנגן, בשבת פ׳ בא נשמע קולו בבואו אל הקודש ביהכ״נ הישנה הגדולה בדבר הלכה ואגדה פה מפיק מרגליות טובות כאבני גזית מחוטבות, יושב וחוזר מאגדה להלכה ומהלכה לאגדה משולבות, אשרי אוזן שמעה קול הולך וחזק ומתגבר

אבל לא תבלו זמן ח״ו יהי׳ איך שיהי׳ — אתם בני וכל בני ישיבה הבנים בני אל חי חזקו ואמצו בתורה כאשר הגדתי לכם והבטחתם לי תזכו לברכה משולשת האמורה בתורה ויין המשומר בענבים המוכן לעוסקים בתורה והנני אביכם ;רבכם ד״ש באהבה רבה
הק׳ אברהם שמואל בנימין בה״ג מהרח״ס זצ״ל.

אמר הסופר: החידה פתרונה פשוטה פרעשבורג—פראנצענסבאד והחילוק שיש ביניהם בין עץ חיים המחזיקים פרעשבורג בפ׳ חזק דגושה ופראנצענסבאד בפ׳ רפה וג״כ בנקל לפתור כי בפרעשבורג הי׳ רב יושב על התורה ולומד עם בחורי ענבי גפן ובפראנצענסבאד עסק ברפואות והחזיק עצמו למעט ורפה אונים וק״ל:

ומתגבר בקבוץ גדול אלפי רבבות. אנשים באו לשמוע נשים באו לראות זיו נועם פנים צהובות. פנים מאירות בהלכה ופנים יפות באגדה שמחו בנים על אבות. ובשבת פ' שירה במקום גדולתו הראה ענותנותו לכבוד המקום ירד לפני התיבה ואת קולו שמענו מתוך האש והתלהבות גדול עד לב השמים. קול נעים ככנור המנגן מאליו ברוח צפונו"ת המנשבת בו רוח קדושה וטהרה בשירה חמדה. כל העם ענו אחריו מקודש. נשאוהו על כפים. החזנים רוממוהו. המשוררים פארוהו. לא שבעו האזנים. תהלתו בקהל חסידים, אלמלא הותיר בקערה היו חופפים בשתי ידים, אלא מענותנותו היתירה עשה עצמו כשדיים, אשרי אזן לקול רעש גדול רבי לחיים, גבירי עירינו שבחוהו וברכוהו על שמולזל בנטילת ידיים, אינו תובע בפה מנה אחת אפים. אלא רומז ברמיזות והמשכילים יבינו בקריצות שפתים. והקמצנים עושים עצמם כלא יודעים. כלבים מה אומרים בואו ונשתחוה בפשוט ידים ורגלים. נכבד את רבינו בנשיקות ידים. כי הוא נקי כפים. — ביום א' לעת ערב אור ליום ב' ליל התקדש ראש השנה לאילנות שמוע שמענו שנית קול הדורש בבית מדרשו של רבינו הגאון בעל מגלה עמוקות זצ"ל לפני קיבוץ גדול של לומדי תורה ונגידים ידידים, דברים חריפים ושנונים, לכל צד מראה פנים, בחריפות ובקיאות, דברים ברורים מאירים כספירים, אלו דברים שאדם הגדול אוכל פירותיהם בעוה"ז וקרן קיימת למזכרת אהבה, ושדרו לי גבאי דביהמ"ד קערה של כסף מלאה פירות — וקראנו עליו מקרא רב ח"ס"ד נוטריקון חזן חוזר דרשן, ויש אומרים חכם סופר דרשן, מאן דתני הכי לא תשתבש דכולהו אתניהו חכם וחזן והיינו רבותיהו דלא אשתכח כותיה, נתתי לו שורותים האלו לאות הכרון אהבה. הכ"ד הכותב בנחיצה רבה חותם באהבה רבה צעיר הצעירים

אשר לשלומי אמוני ישראל שמח בכבוד התורה שמחה רבה

הק' שמעון בה"ג מהרמ"ס זצ"ל אבדק"ק קראקא והגליל יעא"ס.

באותו שנה סוף התורף נסע על חתונת אחי הרב הגאון הצדיק מהו' שמעון נ"י אב"ד בק"ק ערלוי מהלך ערך ששים פרסאות ובהודע זאת בכל מקום הלוכה כבדו אותו כל קהלה וקהלה ובאו לקראתו כל בני העדה ההיא ורבם בראשם, אל חצר מסילת הברזל גם המקום אשר אין בהם מסילת הברזל באו כמה פרסאות לבאהנשטאציאן הסמוכה אנשים נשים וטף כדי לקבל פניו הטהור ולהינות מזיו כבודו וכן הי' בכל הדרך הלז, והזדמן שבאותו צוג נסע ג"כ שר יועץ הראשי (מיניסטער-פרעזידענט) רוב הדרך אל אחד המקומות אשר נחלותיו שם ובכל שטאציאן כאשר ראה השר שהי' אנשים הרבה כ"כ ועומדי' בסדרים הדור בלבושם כנהוג בקבלת אורח גדול נכבד. עם רב ובראשם רב העיר או איזה רבנים ובאין ספק חשב בדעתו למי יאות יקר וגדולה יותר ממני ובטח לו כל הכבוד הזה וע"כ בכל שטאציאן הלך לחלון העגלה והראה פנים צהובות ועשה אות לטובה שמקבל ומתכבד בכבודם כנהוג ולא ידע אתו מאומה מי עוד באותו צוג עד שבעיר גדולה ששם בקשו מאבינו זצ"ל שילך אל הבאהנהאף פנימה ויטעום מהמטעמים אשר הכינו לו מבית הרב והתרצה להם וכולם סובבוהו וכל אחד ואחד מיהר ליתן שלום ולנשק ידיו הטהורים וזה אומר עלי יניח צדיק את ידו לברכני וזה צווח עלי יניח אז ראה השר אשר ג"כ הלך מהעגלה אל התחנה כי לא לו כל הכבוד הזה, רק כבוד החכמים ינחלו לאבינו זצ"ל והודיע טעותו להמלווים אותו וגם הוטב בעיניו מאוד כבוד התורה; בתוך הנסיעה נהרו ותאספו יחדיו אלפים מישראל וביניהם

מגדולי

מגדולי הדור ות״ח ונסעו אתו. וגם באו לקראתו בתופים ומחולות ובדגלים ורוכבי רכב וסלקו הסוסים מן העגלה ומשכו אותה ורצו לפניו והי׳ קול המון הוגג בכל הליכות הללו: *)

אבל לא רק כשבא למרחקים כבדו אותו ביתר שאת ויתר עז כ״א גם בעיירות הקרובות כשבא לפעמים אל אחת מהנה עשו כל השתדלות והתפעלות לכבדו וליקרו כראוי לאדם גדול בענקים כמוהו ז״ל, פעם א׳ בשנת תרל״א בא לעיר סערדאהעלי על סנדקאות אשר כבדו אותו חתנו גיסי הרב החריף הגביר מהו׳ יצחק הירש פרייא נ״י עם זוגתו אחותי הצדקת מרת רוזא תי׳ אצל כנם הבכור מ׳ עקיבא שי׳ ואחי הרב המובהק מהו׳ משה נ״י למוהל על ימינו ובעודו באמצע הדרך באו לקראתו כל נכבדי וחכמי העיר ואח״כ באו כמעט כל בני הקהלה לקבל פניו על אם הדרך ובבואו אל העיר האירו כל הבתים בנרות דולקות בחלונות בש״ק דרש בביהכ״נ דרוש נפלא וביום א׳ הי׳ סעודת חברית מבוקר עד ערב וכל היום שפתותיו נוטפות מור ואהלות מאוהל של תורה, ביום ב׳ נקבצו ובאו יחדיו מקרוב ומרחוק כל סביבותיהם בביהכ״נ אשר הי׳ מלא על כל גדותיו ודרש מעניגא דיומא סיום הש״ס שעשו שמה ובדרושו שילב הלכות ואגדות ואגדם זה אל זה בדרך נפלא למען יהיו מובנים לפרקים גם למי שלא השיגה ידו בפלפול התורה ונתעכב שמה כשמנה ימים וכל העדה הגדולה צהלה ושמחה ועשו להם יו״ט וכמעט לא עסק א׳ מהם בעניני מו״מ בכל ימים הללו מרוב שמחה וחדוה עם אורה גדול שלהם, גם פעל ועשה שלום ביניהם ותיקן דברים טובים, ובבואו לביתו סיפר לי שהגאון קדוש ה׳ רבי יהודא אסאד זצ״ל שהי׳ מלפנים אב״ד דשם בעל שו״ת מהרי״א בא אליו בחלום לילה ונתן לו תודה רבה על כמה דברים אשר תיקן שם:

בשנת תרל״א הי׳ בעיר פעסט בענין הנוגע לכלל ישראל ויען כי בכל עת ורגע יסורים הקיפוהו ומוסדות בריאת גופו ערוהו הפצירו בו אוהביו שם שישאל בעצת הרופאים המומחים בעיר ההיא ונענה להם ואז אמרו הרופאים שנחוץ מאד שילך למרחץ מריענבאד **) כי כל שעה מרחפת סכנה עליו וכשמעו אוהביו כך,

---

*) בשוב אבינו זצ״ל לביתו ודברנו עמו מנסיעה זאת זלגו עיניו דמעות ואמר: עוד יש כבוד התורה ב״ה! ויראי ה׳ רוצים להראות כי עוד לא עסמו גחלי אהבתם אלי׳ ובבוא מקרה זה לידם ת״או הכבוד בבוקי סרוקי בלי זכיות מספיקות מצדי, ואני כמו קליידערשטאָק שאין לו תועלת וחפץ בהבגדים אשר תולים עליו כן תלאו בי לצורכם להראות חיבת התורה אף כי מצדי אינני ראוי לזה. אבל רגיל הי׳ משה איש אלקים אבא זצ״ל לפרש מ״ש חז״ל כל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו וכל הבורח מן הכבוד הכבוד משיגו וצ״ל מאי נפקותא אם הוא בורח מן הכבוד או הכבוד בורח ממנו עכ״פ מרוחקים שניהם זה מזה אבל אמר אם אמת שאינו מן הראוי להיות רודף אחר הכבוד הרצוי׳, ומי שעושה כן לא ישיג מבוקשו כי הכבוד בורח ממנו. אבל יש עת וזמן לפי הצורך, שלא נכון להיות בורח מן הכבוד אף הכבוד רודף אחריו בלי השתדלותו ויוכל לפעמים לעמוד על מקומו בדי שהכבוד ישיגו אם כבוד התורה היא ולפי העת והשעה הצריכה לכך, כן הי׳ דבר זה כי בעו״ה כבוד התורה הושפל ארצה בהרבה מקומות ופריצי ישראל שמחים אלי גיל בזה ע״כ לפעמים צורך השעה לעמוד שישיגו הכבוד אפי׳ אם אינו ראוי לו כדי שיראו אחרים שעוד ישראל קדושים ומתכבדים בתורת ה׳ ולומדיה:

**) אמר הסופר: בעת ההיא שם נמצא ושם הי׳ עם ביתו ג״כ עוסק ברפואות איש המורם מעם דגול מרבבה ה״ה הרב הגביר המפורסם בעולם השר והטפסר בישראל למלכים למואל רב פעלים מקבציאל המופלג ומופלא בהפלאת חכמים מלא וגדוש בתורה החסיד המאושר מהו׳ שמעון וואלף זצ״ל באראן פ. ראָטהשילד מפפד״מ הוא הגבר הוקם על לעמוד לנס עמו בתורתו וחסידותו ומעשיו הטובים

הפצירו בו שיעשה כן, וגם בני ביתו דברו על לבו וכן עשה ונתעכב שם כשתי הדשים ושקד מאוד לכתוב תשובות הנחוצים לדינא כנראה מהרבה תשובות שנכתב

תכובים כשופר ה"ה שמעון וואלף פאן ראטהשילד, הרים קולו בכל עת להעמיד הדת על תילה ולהזק בדקי בית ישראל וידע שור השמעון וואלף ר"ש, קנהו לקנות שלימות נפשו והריב קרן התורה ולומדי' בכל עת מצוא והי' כשו"ר לטול תורה לשאת אותה על שכמו שכם אחד עם דב מובהק ת"ח מופלג אשר החזיק אותו ואת ביתו בכל הצטרכותו להיות אתו עמו בכל עת ושעה ועשה אותו לו לרב וקנה אותו לחבר לתורות היראה בביתו נאוה קודש ולהעסיק עמו בשיעורין כסדרן ובהלכתן בפלפול ובהלכה פסוקה אשר קבע עתים כמה שעות בכל יום וכשו"ר פ"ר מקרין קרן אור פניו בחכמתו ויראתו הנפלאה ומפריז על המדה כדה מובה מרובה כפיו פרוסות לעניים ואביונים לאלמנות ויתומים וללומדי תורה גדולים וקטנים לחבורות קדושות ולישיבות (עיי' „אגרות סופרים" סי' מ"ד) ובתי ת"ת לבנין בתב"נ ובתי מדרשות בתי הולי ובתי מהקה לעניי אה"ק ולמקוואות טהרות ולכל דבר שבקדושה מוב ומועיל ליראת ה' ולחיזוק דת תוה"ק הי' ידיו פתוחות לעזור ולסמוך בידים מלאות הן במדינתו וכמו כן בכל תפוצות ישראל לא הי' גבול וקצבה לצדקותיו מלבד חסידותו ורוב פרישותו אשר נהג בינו לבין עצמו לא הי' דוגמתו הרבה מאות בשנים הוא הגבר בגבירין אשר כל מעלות ומדות שמני חכמים התאחדו בו הוא הי' רהים ומוקיר רבנן ומתחמם נגד אורן של ת"ח וביחוד הי' מכיר ומוקיר ואוהב דבוק מאד לאאמו"ר מאוה"ג זצ"ל אשר עוד בשנת תרכ"ה אשר ביקר אאמו"ר ז"ל את עיר מולדת ושורש יחוס בית אבותינו מדור דור עיר העתיקה ספד"ם להשתטח על קברי אבות אבותינו גאוני ורבני העיר ההיא ושארי בני משפחתנו ושארי קברי גדולי ישראל שמה אז באו והכירה והוקרה שני גדולי ונשיאי ישראל כל א' לפי מה שהוא ואז נתיסדה אהבת ידידות יתירה ביניהם ומאז הי' חליפות מכתבים ביניהם בעניני מצות חיזוק הדת וללחום מלחמות ה' וכבר עת הצ"ד אוצרותיו פתח עפ"י מצות אבא מאוה"ג זצ"ל לעמוד לעזרת ה' בגבורים וגם פעל והשתדל ברב כחו ועוזו לפני מלך ושרים לטובת חיזוק הדת והאמונה הקדושה. וכמו ששה שנים אח"ב בשנת תרל"א נזדמנו יחדיו במקום הרחצה מאריענבאד במדינת באהמען ושמחו זה עם זה מאוד להיות בצוותא חדא כמה שבועות ואם כי השר הצדיק הנ"ל ברח במקום הרחצה מכל חברותא והתערבות עם בני אדם יהי' עם מי שיהי' גבוהים ורמים אבל בזה נאמר חזון כאשר העידו וכתבו אז הרבה מזה העתונים כאשר ראו וכן תמהו באמרם הדור אתם ראו אופי' של אדם גדול ההוא אם כי שמה במקום הרחצה נמצאים שרים ודוכסים וראשי מדינות גדולים וקטנים ואין אחד מהם מתחבר השר ראטהשילד כ"א ברב א' גדול ומפורסם בכל המדינות הוא הרב הראשי בפרעסבורג אליו הוא נושא את נפשו ואתו עמו משתעשע וכי מתרועע וכריע כאח הוא לו ולא די שבכל יום ויום כאשר יזדמנו עליו באר עמו לו ופורס בשלומו ומשתעשע ומאריך עמו אף גם זאת במעט בכל יום בא ויבוא לבקר את הרב האדיר ההוא בהיכלו ומתעכב אצלו זמן וזמנים ומתעלם אתו באהבים בעניני דת ואמונה ובדברי תורה ומעמד עניני כלל ישראל. ובאמת כאשר פתרו וכתבו העתונים כן הי'. ודכירנא שסיפר אבא זצ"ל והגיד לי דבר צחות מהשר הצדיק ההוא ז"ל כי פעם א' כשבא אליו לבקרו כפעם בפעם ומצא והכיר באבא זצ"ל שהוא מעונה ביסורים לא עיכב זמן רב ועמד מכסאו לילך לדרכו עד ששאלו אבא זצ"ל מדוע שינה את טעמו למעט ביקורו ולקצר עת ישובו אצלו? והשיב השר החסיד ז"ל בצחות לשונו: חז"ל דרשו על הקרא שנאמר במשרע"ה את הדרך אשר ילכו ואת המעשה אשר יעשו ודרשו את הדרך אשר ילכו זו ביקור חולים ואמר פירושו בדרך צחות אם באים לבקר את אדם הבריא אין קפידא אם מאריכים הזמן לישב אצלו כי אין לו הצטרכות שונות ואין מעכבים על ידו בשום דבר אבל כשבאים לבקר את החולה אין מן הראוי לעכב אצלו זמן הרבה כי אולי יש לו איזה צורך צנועי אשר אין נייחא לו לגלות לפני המבקר ע"כ מן הראוי והשכל שהמבקר בעצמו יבין זאת ועד מהרה ישום לדרך פעמיו והיינו שדרשו חז"ל „את הדרך אשר ילכו" זו ביקור חולים ההליכה מן החולה זה ג"כ בכלל ביקור חולים הוא וצורך אליו שלא להיות לעול ולמשא עליו עכ"ד ודפח"ח.

משם נסע השר הצדיק רשו"ר ז"ל בעסקיו לוויען ובא לשם בערב ט' באב ואם כי ביקש מדודי הגאון הצדיק מהרש"ם זצ"ל אבדק"ק קראקא שהי' ג"כ איזה זמן בס"ב שיודיע לדודי הגאון מהו' זלמן שפיטצער ז"ל בוויען להכן לפניו איזה מאכל חלב למען יהי' לו לאכול קודם התענית אבל מרוב הטרדה שכח לעשות כן ובבואו השר ז"ל לוויען עם רבניתו ה"ה המאוה"ג מהו' זעליגמאן

קום הכתיבה ממקום ה"חצה ההיא הגם שאיזה פעמים נחלה מאוד אבל כשהשיב

אם ז"ל תלמיד אאמ"ו ז"ל ולא מצא לאכול הלך לאכסני' שלו ואכל דג מלוח ושתה משקה קאפפע־שחור
פוחד ישב עד חצות היום בביהכ"נ שיפשול על הקרקע לקונן על הורבן בית אלקינו עם הציבור ואח"כ
ר אל אכסני' שלו ומוצאי התענית אכל ג"כ כמו בערב התענית ולא זולת. תקצר היריעה מלספר
רוב חסידותו והתנהגותו ודרכיו בקודש ודכירנא פעם כאשר סיפר לי אבא זצ"ל מרוב מעלותיו
דל צדקותיו והפליג בשבחיו אמר וסיים מה אומר לך „אף אם הי' איש עני הי' לפלא ביראתו
ובצדקתו הנפלאה".

שנת תרנ"ג בהיותי ג"כ במקום הרחצה ס"ב הנ"ל זכיתי לקבל פניו הטהורים בהיותו סמוך
בריאת במקום קאניגסווארט לעסוק ברפואות ושמח התבודד כי האנשי' מעטים שמה והיו אתו
מו ג"כ הרב בן משק ביתו הנ"ל וגם שו"ב ומבשל ועוד איזה אנשים למען יהי' לו מנין עשרה
תפלת ברבים ומאחר שלא ידעתי זמן מוכשר אליו לבקרו ע"כ שאלתי מקודם את הרב הגדול
ז"ל שישאל את פי השר הצדיק ז"ל אם רצונו לקבל אותי ומתי הזמן מוכשר לפניו והשיבני
ם כי אין השר מקבל שום אדם במקום הה"א אבל נגדי יצא חוץ לגדרו ויקבלני בסבר פנים
ות אבל גם זאת רק לאחר ט' באב כי בימי אבל הישיגה אין חפצו לפנות מהאבל אל השמחה
ן עשיתי והלכתי אליו אחרי יום הנ"ל ואתי עמי עוד איזה אנשים נכבדים אשר חשקה נפשם
ראות פניו ובבואי יחידי לחדרו בא לקראתי עד הפתח ופשט לי ידו לשלום מה שלא הי' דרכו
שעם הכמום אתו ובהושיבי על הכסא נכנסתי. עמו בדברים ששאלו אותי האנשים אשר הלכו
תי אם צריכים לברך שהחיינו עליו והשיב הוא לי הלא בש"ע או"ח סי' רכ"ה פוסק שאין מברכין
החיינו רק על מי שכבר ראה אותו פעם אף אם לו שלח מכתבים (והוא מתשובת
השב"א) ורמז השר ז"ל ביה אף כי הי' לי עמו חליפות מכתבים מאז אבל עודנה לא
איתיו פא"פ. ואח"כ השתעשענו בענינ יראה ומוסר שונים וחקר אצלי על הישיבות ובתי ת"ת
בריגתינו והתהנה אשר גם הוא מתומכין דאורייתא, וגם ידע ושמע שאני הייתי בארץ הקדושה
זה זמן וחקר על הבתי מחסה שבנה הוא שמה ועל מעמד ומצב כללות העיר והשבתיו כי
דנה עיר אלקים מושפ"ת וכו' ולהיות כי אז היו התחלת ימי הנחמה פירשתי לו הקרא שאמר
נביא כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי מנחמכם ובירושלם תנוחמו
שי' ז"ל דמיון נחמת הקב"ה לאיש אשר אמו תנחמנו אבל מובן הדבר כי מי שנמצא בעת צרה
ל ובא איש זר לנחמו יענהו ויאמר בנקל לך לנחם אותי שאין אתה מרגיש בצערי אבל אם
בואי תו"מ לנחם את בנה ממנה יקבל תנחומין כי גם היא מרגשת בצערו של בנה כי אך עצמה
שרה הוא ולהיות כי גם קב"ה שרוי בצערן של ישראל ועמו אנכי בצרה ע"כ אם הוא ית"ש
נחמנו נוכל לקבל בטוח תנחומיו והיינו. כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי מנחמכם, ומפני תוכלו
קבל נחמה, וסיים הנביא ובירושלם תנוחמו כי לפלא בעיני הרואה ומבין על מה ולמה במשך
דך שני אלפים שנים מזמן החורבן השני איך לא נמצאו עוד מלכים ושר"ם ואילי הכסף שיחזירו
עטרה ליושנה להרים עיר אלקים משפלותה ולבנותה על תילה וביותר תמוה הדבר כי כל מלכי
אומות העולם מתיחסים על עיר הקדושה ויש להם אחיזה בה מאז מקדם אשר בנקל הי' להם
דבר וביותר בעתים חללו שעפרות זהב להם ולהעולם איך הניחו העיר כלילת יופי מאז בחורבנה
ויירות אחרות בחוצה לארץ אשר אף אם נחרבו ע"י אש או שטיפת מים עד היסוד בם מיד
שנה או שנתים בונים אותם מחדש ביתר שאת ויתר עז ביופי ונוי מאשר היו מקדם ומעיר
האלקים מעלימים עין ונשארה בחורבנה אלפי שנים אתמהה ?

בל מובן הדבר שהיא היא התוכחת שכל זמן שישראל בגלות צריכה להיות ירושלים בחורבנה כי
ישראל וירושלם קשורים זה בזה וכאשר יגיע העת שישראל יגאלו ב"ב ויוחזר העטרה ליושנה אז
ם ירושלם נבנתה על מכונה ותפארתה כמקדם ועד עת ההיא היא מתאבלת עם ישראל על הורדת כבודם
תפארתם בעו"ר תהו „ובירושלם תנוחמו" כי ירושלם בעצמה במה שעומדת בחורבנה היא מנחמת אותנו
עידה שיש לישראל תקוה טובה ומעותדת א) להרים קרנם וכבודם ועל עת ההיא מצפה וממתנת
גם

א) מצאתי אח"כ סמך לדברים אלו ממש"כ הרמב"ן בס' בחקותי על פסוק ושממו עלי' איביכם
וכו' וזלה"ק: וכן מה שאמר בכאן ושממו עלי' איביכם היא בשורה טובה מבשרת
כל הגליות שאין ארצינו מקבלת את אויבינו וגם זו ראי' גדולה והבטחה לנו כי לא תמצא
כל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה כי מאז
יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם עכלה"ק.

רוחו הי' זאת שעשועיו ואחר זמן בקרהו גם אחיו הצעיר דודי גאון ישראל וקדושו מהו' שמעון הצדיק ז"ל אבדק"ק קראקא והשתעשו שם יחדיו איזה שבועות*) והוקל המחלה מאבינו זצ"ל הרבה והיה לו למשיבת נפש שהשי"ת ריחם אליו:

והנה אבינו זצ"ל הי' ענותן ושפל ברך מאוד וקיים במלואו אל תאמין בעצמך כי לא תאמין שיהי' בו איזה מעליותא ואם הפליג א' בפניו איזה דבר תורה או דבר אחר מפעלותיו נער בו אבי והרע לו כי חשב שהיא חנופה

גם ירושלים עיר הקודש כי לולא כן כבר נבנתה ע"י אחרים אשר מתיחסים ומתאחזים בה מאות בשנים אבל סן השמים הוא זאת להמתין עד יעלה ישראל לציון ברינה ושמחת עולם על ראשם ואז גם ירושלם עלה יעלת לעיר גיבורים להיות מקדש מלך עיר מלוכה וקומי צאי מתוך ההפיכה להיות בבנינה ובית המקדש על מכונו יהי"ר שנזכה לזה בב"א. הדברים הוטבו מאור בעיניו השר ז"ל. האריכתי קצת לדבר מאיש דגול מרבבה השר הצדיק רש"ו ר"ש זצ"ל הנ"ל להציב לו יד ושם ולזכר עולם יהי' צדיק וראוי להזכירו בצוותא חדא עם אבותי' הקדושים זצ"ל כי הי' אוהב נאמן להם ולבניהם אחריהם הי' יחיים ויברכם כיה"ר.

בשנת תר"ח כאשר נבנתה מסילת הברזל (אייזענבאהן) הראשונה במדינת אסטערייך־אונגארן ע"י השר המפסר הבאראן ר' זלמן ראטהשילד ז"ל בוויען דודו של השר הצדיק רש"וו ז"ל הנ"ל בעת חג החינוך אותה בא לעיר פ"ב כי שמה הי' קצה האחת ממנה ועשו לו כבוד גדול מכל צד הן מאזרחי העיר והמדינה והן מבני עמנו אחב"י על שפעל מפעל הגדול ורב התועלת ההוא ישבת ש"ק בפ"ב ובא לעת התפלה לביהכ"נ הגדולה ובעלותו לתורה נדר סך עצום לצדקות שונות ואלופי קהל עשו לו חטיבה מול חטיבה וכבדו אותו בכוס ישועות של כסף אשר שווין הי' איזה אלפים זהובי' ומקורי ויחוסו הי' מהגביר האדיר מגולי שפאניא בעראן אגולאר שבאו לפני מאות בשנים לוויען וכאשר בא הבאראן ר"ז ר"ש ז"ל לבקר את אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל פירש עליו הקרא בתהלים שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה ופי' אבא ז"ל כי הנביא יחזקאל סי' ל"א פסוק י"א מדמה כל ישראל בגלות לעצמות יבישות באמרו העצמות היבישות כל ישראל המה ופרש"י רמז לישראל בגלות כי בעוה"ר בהגלות המר ע"י רוב שיעבוד מלכיות ועול דרך ארץ נכנעים ונדכאים ושבורי לב תוף חמת וכעצמות יבישות נשברים ונפזרים יחשבו אולם בחסדי הי' בכל עת ובכל דור תניח איש אי גואל קדם להם אשר ברוב עשרו וכבודו הוא יועץ ונשוא פנים אצל מלכים ושרים והוא את אחיו הוא מבקש לעזרם ולתומכם ולעמוד בפרץ בעדם ולהיות להם לפה ולמליץ ועל ידו והשתדלותו הוקל עול הגלות ועול המשא מעל שכמם וכאשר גם השר הישר באר"ה ר"ז ר"ש עושה לעמוד בהיכלי מלך ושרים לטובת בני עמו וע"י שהוא עומד וקיים ובריא ושלם במעלותיו ובהדר עוזו יוכל לעמוד על המשמר לעזור ולסעד אחיו וזהו שומר כל עצמותיו הי' שומר עם בנ"י שנמשלו לעצמות ע"י שאחת מהנה לא נשברה ועומד שלם בתקפו וגבורתו וזה הוא עומד בפרץ ומגין על שאר העצמות עכ"ד ודפח"ח.

*) בשנה שלאחריו בקיץ תרל"ב סיפר לי דודי הגאון זצ"ל שמכמה דיבורי אבא זצ"ל הי' נראה כאלו מולי' חזי שלא יאריך ימים עוד וסיפר לו אבא זצ"ל מאחי הרב הגאון המנבחק מהו' שמחה בונם זצ"ל אבדק"ק פ"ב מגדל חריצותו בלימוד והפליג בשבחו ואמר שמבני רבי בונם שי' אני זוכר ללמודו וגם סיפר שמנקמאות תשובותיו שלו נתן ביד בנו הנ"ל שיעיי' בו ויעמוק עיונו כפי שרגיל עמו לברר דין שאלה לאמיתו כי ימים יבואו שיצטרך להדבר ולפעמים אני לא אוכל להשיב לשואל אני מצוה לו שהוא ישיב לשואלי לברר הדין ולפסוק ההלכה וקודם שמשלחו אני מעיי' בו אם נכון השיב וגם צויתיו ללמוד עם הישיבה כמה שנים כשהלכתי למרחץ כי הוא מוכשר לכל זה באמת וכפי ששמעתי הי' כולם מפליגין למודו בישיבה והי' כשלשה שנים קודם הלוכו לע"מ והיינו להדר שם בקשתי מפני שלא ילך כי קשה עלי פרידתו כי בן בחרתי מבניי אשר בית אוכל לומר שכולם טובים וישרים. אבל בן בחרתי שימלא ברצות הי' את כסאו אחרי ואמרתי לו כן אבל הוא לא חפץ לשמוע דבר זה כלל וכלל ומה שאמרתי ליעקב אמרתי ליוסף מה שעשיתי לאבא זצ"ל נעשה לי מבני אבל ברוך הי' שלא שונה את טעמו ודרכיו וגם בוויען ישב על התורה והעבודה ופרנסתו מצוי' לו בוותר שם. ואמר לי עוד דודי הקדוש זצ"ל מי שהוא בקי קצת בחכמת צורת הפרצוף הכיר כמה פעמים באביך הקדוש זצ"ל שלא יאריך ימים הרבה עוד בעלמא דשקרא והי' לו צער הרבה עי"ז:

ולפניו חנף לא יבוא והי׳ בעל יושר גדול ושקל כל דבר ודבר במאזני שכלו מכל צד וצד אם נכון וישר הוא וכצירוף המתינות שהי׳ בו ע״ז כל דיבור ודיבור שיצא מפיו הקדוש הי׳ מזוקק שבעתיים ומדת הצנע לכת הי׳ לו לטבע שני והי׳ מצניע כל מעשיו ופעולותיו שלא ירגישו בן או הקטינם כדי שלא יפליגו אותן. בשנת תרל״ב בקיץ זכיתי להיות עם דודי הגאון קדוש ה׳ מהרש״ס זצ״ל אבדק״ק קראקא איזה שבועות במרחץ באדען וסיפר לי הרבה משבח אבא זצ״ל ותוך הדברי׳ אמר, דע בני כי ־הצנע לכת כמו אביך הקדוש זצ״ל לא ראיתי מימי, וכל עבודתו עבודת ה׳ וכל גדולתו בתורה וצדקותיו לא הי׳ נחשב בעיניו למאומה ואם נדמה לו שא׳ מבניו מגביה א״ע נגד אחד מתלמידיו או נגד איזה בן ת״ח גער בו ואמר לו למה יגבה לבך על שבני אתה וכי אין לזה או לאביו זכיות הרבה יותר ממני? ולא החזיק טובה לעצמו אף שלמד תורה הרבה ועבד את בוראו כחשיכה כאורה כי כך הי׳ דרכו כמו שתי שעות אחר חצות הלילה קם ממיטתו ואף שעוד ראה שינה בעיניו כי רק כשתים ושלוש שעות הי׳ שוכב על מטתו והרבה פעמי׳ גם בנתיים הקיץ וראה על מראה השעות אם עוד לא הגיע העת אשר יעמוד ממטתו וכשהגיע השעה אשר חשב שכבר יצא ידי הובת שינה קם בזריזות ואם תקפו עליו השינה הי׳ מזמר איזה זמר כדי לעורר עצמו ושיעבור השינה בע״כ ואחר שאמר ברכות השחר התחיל בעבודת השם וכל עבודתו הן הלימוד והן כתיבת ח״ת הכל הי׳ בעמידה ולא ישב רק בסעודה והקפיד שלא לישב בכסא גדול (לעהנזעססעל) כי אמר שזה עצלנות וגם נראה כישיבת קבע ורק לגור בארץ באנו וכה עבד את בוראו כל היום ובלילה עד קרוב חצות הלילה אז הלך לנוח על משכבו ובשנים האחרונות שגברו עליו היסורים והי׳ רפה אונים הי׳ ישן גם לאחר סעודת צהריים כשעה חדא. — הנהגתו בתפלה לא שינה מנוסח זקני זצ״ל כלום ובאמת כל התנהגותו קיבל מאביו הקדוש זצ״ל ולא זז זיז כל שהוא כל רואהו קראו כלאב כי אמרו כלו אב והי׳ מדקדק על כל מנהג ישראל יהי׳ מה שיהיה, תפלתו היתה בדמעות שליש ובתלהבות גדול אבל גם זאת בהצנע ואשרי מי שראה אותו בליל ש״ק כשבא לביתו זיו הדרתו ותואר פניו צוהבות ומזמר בנעימת קולו אשת חיל ושיר צמאה נפשי מהאע״ז בקול חוצב להבת אש בחדוה שמחה וגיל — אחר הסעודה חזר בע״פ על השיעורים אשר למד כל השבוע והי׳ אז כאש להבה, וכן ביום ש״ק שחר קם להודות כמו שלש שעות אחר חצות הלילה ונר הי׳ דלוק מערב שבת בחדרו שלמד שם וברך ברכות השחר בהתלהבות גדול מאוד וירדו דמעות עיניו מתוך שמחה וחדוה ודכירנא שבני הבית הישינים בחדר השלישית מחדרו המיוחד לו התעוררו משינתם ע״י קולו בכח ובהקשיבם לברכות אלו בכו בביות מרוב התעוררות כי לא נשמע כמוהו והשכנים הדרים בבית הסמוך ג״כ הי׳ שומעי׳ את הקולות והתעוררו משינתם ואשרי אדם שומע לה. ואח״כ קרא לשני בחורי׳ וגם לא׳ מבניו ולמד משניות וגמרא שבת ועירובין על הסדר ברוב חדוה ושמחה ורגיל הי׳ לומר מתענוג הזה לעמוד באשמורת הבוקר ללמוד בדעה צלולה מתענוג גדול הזה אינם יודעי׳ הפושעי׳ מאומה. לפעמים כשהפצירו בו או אם נמצא חולה מבני ביתו הי׳ משמש בקמיעות אשר מסרו לו זקני זצ״ל והי׳ הצנע לכת מאוד בדברים הללו ופעמי׳ הרבה כתבו ממקומות אחרים רבנים וגדולים לשלוח איזה קמיעה ורק אחר הפצרות שלח ליד צנוע ומעלי אשר ידע שלא יפרסם לאחרי׳ והרבה פעל לטובה ובפרט למקשה לילד וקדחת ולשתיתות דם ולחלי־רע ולנשתטה ר״ל באלו הי׳ רגיל

יותר ליתן קמיע׳ה אבל מעולם לא לקח מזה שום פרס ואם שלחו לו חלקם לבנ ישיבה וכן מפדיון נפש חלקם לבחורים וזה הי׳ מצוי מאוד כי מכל צד ופינ כתבו ושלחו דילת־רב להתפלל ולעשות פדיון ולשלוח על קברי צדיקים. ג משום תעודת הכשר לא לקח פרס ואפי׳ אם היו הרבה מאוד כי כל ענין גדו הובא אליו:

על כל מעשיו הי׳ חותם של ענות צדקו חסידותו ופרישותו והגם שבעצמו רא גדולת מעש״ו ותהלוכותיו בצדקות ופרישות בכ״ז לא הרים לבבו ולא הל בגדולות ונפלאות לעיני הבריות וקיים אזהרת הקרא למלך ישראל לבלתי רו לבבו מאחיו שלא יתגאה אפי׳ אם לבלתי סור מן המצוה ושמאל אעפ״י שרוא מעשי עצמו שאינו סר מן המצוה ימין ושמאל וצדקת ה׳ עושה ומשפטיו ע ישראל אבל כשהגיע לדבר ה׳ הי׳ כאש להבה לעורר ישנים ולהקיץ נרדמי ורגיל הי׳ לפרש מה שאמר הקרא זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר וכו׳ וצ׳ אם רוח הנשבר כזבחי אלקי׳ חשוב וכמ״ש ז״ל כאלו הקריב קרבנות כולן מ האי שאמר אח״כ לב וכו׳ אלקי׳ לא תבזה אבל הכוונה כשמגיע לדבר ה׳ א לא יהי׳ לו לב נשבר ונדכה וענוה ולא יאמר מי אנוכי להוכיח אחרי׳ רק כלב יקום וכארי יתנשא ויוכיח במישור בהשכל ודעת והיינו לב נשבר ונדכה אלק לא תבזה שלא תבזה אלקים ע״י לב נשבר ונדכה שלך וכן הי׳ רגיל לפרש מ שאמר דוד המע״ה אמרתי אשמרה מחטוא בלשוני וכו׳ וידי שמתי למו פי בעו רשע לנגדי׳ דייקא אבל כשהי׳ רשע נגד ה׳ פיו פתח בחכמה להוכיחו וליס וכן עשה הוא ז״ל והי׳ מראה לכל צר גודל העולה אשר עשה העושה ואם שלא החמיר עפ״י רוב עליו רק לעשות כשורת הדין אבל על זה הי׳ מרעיש ו מגודל ישרותו לא הי׳ יוכל להבי״ם און ביעקב שאיש את רעהו או את קרו יעשוק ומתחלה בא בקול ענות חלושה אבל אם לא פעל הרעים והרעיש בק ענות גבורה עד שהעושק פחד מהדר גאונו והניח את עשקו וביותר שידעו והכי כולם כי רק חפץ ה׳ בידו ואין כונתו לשום דבר זר וגם אלו אשר עזבו דרך הכירו וידעו גודל ערכו במדות אנושיות (זיינע כאראקטערגראָסע) וכבדו או מאוד:

והנה צדקה וגמ״ח פעל ועשה אבינו זצ״ל הרבה מאוד כי מלבד שנתן מעש כספי׳ אשר העלה והביא החשבון בפנקס מיוחד נתן הרבה יותר מכ יכולתו כי הי׳ פוסק מעות לת״ח אשר נתן להם מדי שבוע בשבוע וכן לרבנ ובכל דבר מצוה נוטל חלק בראש והכל באופן מכובד ובהצנע, הרבה פעמים בש עשה חלוקא דרבנן לחלק ממעותיו. לת״ח שבעיר ולבני הישיבה העניים ובפר בימי הרגל בסכום גדול והכל הי׳ במדה ומשקל לכל א׳ לפי ערכו והכל עש יפה בעתו בהשכל ודעת שלא יתבייש שום אדם וכל יו״ט וימי שמחה הי׳ שול יין לכל לומדי תורה שיהי׳ להם לכבוד יו״ט בכל בן תורה שהרגיש או שא לקח שמץ מנהו שהוא בדוחק שלח לו עזרו להוציאו מהלחץ זו הדחק, כמ וכמה פעמים שילם חובות עבור ת״ח אשר לוו ולא הי׳ בידם לשלם נשים ועש כן בלי ידיעתם כדי שלא יארע שום צער ומכשול להת״ח ואם הרגיש שאיזה ת או תלמיד צריך לילך למקום מרחץ או לעסוק ברפואות שלח לו הנצרך לזה לכה״פ חלק גדול, ופרטי צדקותיו לבני הישיבה אין להם שיעור אם ראה שתלמ הולך בבגדים קרועים נתן לו או ציוה לעשות לו מלבושים לפי כבודו אם הג תלמיד לפרק האיש מקדש השתדל שידוך עבורו ואם התקשר מעצמו עמד לימי

כאב

כאב והכניסו לחופה ונתן לו צרכיו וגם הוצאות הדרך ואם הי׳ תלמיד חביב ביותר או יתום הלך בעצמו אל החתונה ולפעמים מהלך רב והוציא הוצאות רבות:

אחרי הלכו קדוש זקיני ח״ס זצ״ל לגנזי מרומים כבדו בני ארעא קדישא את אבינו זצ״ל למלאות מקום אביו גם בזה ועטרו אותו להיות נשיא ארץ הקדושה וברא כרעא דאבוה הלך בעקבות אביו הקדוש ז״ל והשתדל בכל תוקף ועוז להיות רב פעלים מקבציאל קובץ על יד ירבה מעות קדשים והטיב מעמד ומצב בני ארץ הצבי בכל וכל הן בעניני פרנסה כי ניתוספו בהשדלותו הכנסות הכולל וריוח והצלה עמד להם נגד הלחץ והדחק הגדול שהי׳ להם בשנים קדמונים, ועוד זאת הוסיף לפעול בשנת תרי״ב אצל אדונינו המלך החסיד פראנץ יאזעף יר״ה כי תחת אשר הי׳ עד עת ההיא שילוח מעות קדשים והשתדלות בזה לטובת בני אה״ק רק בהסתרת פנים כי לא ניתן רשות והורמנא לשלוח מעות כדרך תגרי וסוחרי הארץ אשר מוליכים מעות למדינות רחוקות להביא תחתם כפליים לתושי׳ או ארבעה וחמשה בהרווחת ממון שלהם לא כן מעות הללו כמובן אבל בהשתדלות אבינו זצ״ל בחברת בן עירו הגביר הטפסר המפורסם מהו׳ יצחק רייטש ז״ל בוויען עלתה בידם שחופש ניתן לשלוח למערבא מעות קדשים בלי מסטין ומקטרג כלל ואדרבא החזיקו שרי המלוכה במעוזם וע״י שהרחיב ד׳ לנו פרו ורבו קופות והכנסות אה״ק ועי״ז עלתה ביד הרבה יראי ה׳ לעלות להר ה׳ ולקום במקום קדשו ולעבדו בעיר ה׳ שמה ומאחר שנתרבו הנפשות באה״ק נצמח מזה ההכרח ליסד בעד בני אונגארן ואסטרייך הכולל שומרי החומות בשנת תרכ״ב לפ״ק באה״ק. — לעומת זה לא לקח מתנה משום אדם אשר לא מבני קהלתו או השייך להם כי מלבד שבעצמותו הי׳ שונא בצע ומתנות ולא רצה להנות מאחרי׳ גם הי׳ בעיניו לפחיתות כבוד הקהלה אם יקח מאחרי׳ *) ובאמת נקל הי׳ לפניו לקבץ הון אם רצה להנות מכל הרוצים להנותו, נגד זה קומץ בצרכי גופו בכל האפשר והי׳ מונע מעצמו הרבה דברים הנצרכים לו לפי מזגו ובריאת גופו ולפי יגיעותיו וטרחותיו וגם מאנשי ביתו קימץ לפעמי׳ וברם הזכיר לטוב הרבה פעמי׳ את אמנו הרבנית הצדקת אשת חיל מ׳ חוה לאה זצ״ל באמרו אם היא לא היתה גברת הבית כ״כ לא הי׳ יודע מה לעשות כי צרכי הבית הי׳ מרובים מאוד ומצדקותיו שפיזר לא רצה לפחות והרבה דאגות פרנסה מנעה אמנו הרבנית ז״ל מאבינו זצ״ל כי היא הנהיגה הבית על דרכי היושר והצדק:

והנה אבינו זצ״ל הי׳ מובחר המנהיגים כי שיכל את ידיו להנהיג בני עדתו, ישיבתו והמדינה, בחכמה נפלאה ועמוקה ומי כמוהו מורה דרך לרבים והכל על אדני הענוה הטבעו ורגיל הי׳ בפיו הקדוש, הלכות רבנות הוא שולחן ערוך

*) עובדא ידענא שפעם א׳ רצה גביר גדול ועצום להנהו וחפץ והשתוקק שיקח מאתו סך ממון רב והגם שהי׳ הגביר מכירו של אבינו זצ״ל אבל בדבר זה לא מלאו לבו לדבר עמו, כי ירא לגשת אליו וגילה סודו לאחד מיוחד מנכבדי המדינה ומאוהבי אבא זצ״ל הי״ה נגיד ומצוה המפורסם אשר עמד בראש הצבא ללחום מלחמות ה׳ שערה הטפסר מהו׳ יצחק רייך ז״ל מבודא־פעסט ועשאו שליש מיוחד להיות לפה ולמליץ שילך לפ״ב לדבר עם אבא זצ״ל ולהסיב את לבו שיקבל מנחתו כי אתייקורי מתייקר בזה מאוד אבל אבינו זצ״ל אמר מנהגי לא אשנה ולא אקח מאומה הגם שלאו בכל יומא מתרחש נוסע כזה בשליחות כזה אבל בכ״ז דין אלפים כדין פרוטה ובפרט בעיתים הללו צריך איש כמוני להיות נקי כפיים כדי שיתי׳ בר לבב ולא ישא לשוא נפשו ולא יצטרך לישא פני איש גם אם כגובה ארזי׳ גבהו והשליח הנכבד הזה כאשר בא כן הלך בידים מלאות:

החמישי וידוע שהי' רועה נאמן אין דוגמתו, בכל נפשו הי' מרעה את צאן מרעיתו על מבועי התורה והיראה אבל בכל זאת לא הי' באפשרו להקדיש כל עתותיו לצרכי בני עדתו כי גודל טרדותיו עם הישיבה גדולה לאלקים ומהמדינה וחוצה לה אין לשער לא יאומן כי יסופר קהלה או יחיד שהי' להם ענין קשה הביאו אליו ושאלו בעצתו כאשר ישאל איש בדבר אלוקים והי' תל תלפיות שכל הפיות אליו פונות וביותר ללחום מלחמות ה' דברים הנוגעי' לכלל ישראל ועי"כ לא הי' באפשרו בכל מסירת נפשו למלאות בקשת כל איש ואיש ונקט עצת יתרו בידו בע"כ ואתה תחזה אנשי חיל וכו' הוראות התמידי' הניח לדיינא קרתא והוא לא הורה רק בשאלה הנוגעה לכל הקהלה או דיני נשים ואישות או עסק משפט גדול וכדומה וגם העמיד מגידים ודרשנים בעלי אסיפות שיאספו את העם וילמדום דעת את ה' והוא בעצמו רק לעיתי' קבועי' וידועי' או בענין נחוץ דרש דרשה ברבים וכן בהנהגת הישיבה היו גבאים וממונים שונים להשגיח על תהלוכות התלמידים ובכל ענינים אלו הי' לו השגחה כללית וכל הדבר הגדול הביאו אליו והורה הדרך אשר ילכון והמעשה אשר יעשון והוקלו עניני וטרדות הקהלה קצת מעליו ולעומת זה הוסיף כח ועצמה כפליים לתושי' בדברים העומדים ברומו של עולם אשר לא היה באפשר לעשותן ע"י אחרים ולחם מלחמות ה' שערה והרביץ תורה בישראל באין דומה לו והי' אבוהון ורבן של ישראל זכותו יגן עלינו;

מנהג נשיאתו הי' ברמה כמו שהנהיג עצמו זקנינו ח"ס זצ"ל כידוע וכאשר ציוה רבי לבנו נהוג נשיאתך ברמה בכל מקום בואו הי' עיני כל נשואות עליו ובכ"ז ענוות צדקתו פנימה, וכל כוונתו לשמים וסיפר הרבה ממנהג נשיאות של אביו הקדוש זצ"ל ואמר אנא כחלא בר חמרא לגבא אבא:

אחת ממדות הגדולות של אבינו זצ"ל הי' שכסף לא הי' נחשב בעיניו מאומה ומעולם לא עשה שום התפעלות או השתדלות עבור בצע כסף והי' מתרחק מישבעים שערי היתר כדי שלא יבוא לשאר א' איסור ח"ו ועי"ז הי' לו אוזן שומעת אפי' מפורקי עול מלכות שמים כי הכירו כולם וידעו שרק חפץ ה' בידו וכל כוונתו רק לשם שמים:

מה שפעל אבינו זצ"ל לטובת הכלל ואיך לחם מלחמות ה' צבאות תקצר היריעה מהכיל הלא ידוע שהיה עומד בראש הצבא מיום שמילא מקום אביו והיה ראש המדברים בכל מקום והגם שהיה אז רק בשנים בכ"ז הגדולים שמו עיניהם בו בכל דבר שבקדושה כי ידעו שה' אתו עמו ומסר נפשו תמיד כי מלבד שמקדמת דנא הי' לכל ראשי ומנהיגי המדינה ושרי המלוכה מקום מושבם בפ"ב ושם הי' מטרפולין של המדינה ועי"ז גם מקום הפעולה לפעול וללחום נגד מהרסי הדת הפושעים שרוצים להיפך הקערה על פניה, ונהרו אליו רבים מכל עבר ופינה ליקח עצה וללחום עבורם וכמה פעמים עמד לפני הקיסר פערדינאנד ע"ה ואצל מלכינו החסיד יר"ה והרבה פעמים הי' אצל המיניסטער בדברים הנוגעי' לדתינו ודבריו עשו רושם גדול תמיד כי מלבד שידעו כי רבבות אלפי ישראל מדברים מתוך גרונו גם ידעו והכירו גודל ערכו בעניני אלקית ואנושית ופעם כשהי' לו אוידיענץ מיוחדת אצל מלכינו החסיד יר"ה לערך חצי שעה ובבואו אל המלך אמר ששמח לקבל בארמונו איש גדול ורם המעלה כמוהו ותמיד הי' יוצא בראש החלוץ ולא המתין עד שאחרי' יתחילו ללחום והוא יהי' כהדין גרמיזא הבא באחרונה וכן עשה הן בדברים הנוגעים לגוף והן בדברים הנוגעים לממון הי'

זריז

זריז ולא ראה מה יעשו אחרי' אלא שקל כל דבר במאזני שכלו הצח וכאשר חננו השי"ת כן עשה והי' מתון במחשבה וזריז במעשה אם מצא הדבר נכון להוציאה מכח אל הפועל:

בשנת תרכ"ט פנים חדשות באו לכאן כי אף שזה יותר מארבעים שנה הי' תמיד מלחמות ה' בין היראים ובין הפושעים בנפשותם אבל השאור שבעיסה התפשט בריב הימים כ"כ והכה שורש פורה ראש ולענה עד שבשנה ההיא פעלו עולה אצל שר ההשכלה (קולטוס מיניסטער) לקרוא עצרה כי עצור במילין לא יוכלו עוד מלגלות קלונם לפני כל עם ועדה גלוי וידוע לכל העמים ולעשות אסיפה הנקראת [קאָנגרעס].ועל שלשה רגזה הארץ על בתי כנסיות וחינוך נערים ובתי מדרשות העומדים ברומו של עולם וראו פריצים ושמו עיניהם הרע עליהם לחללם. מפריצי עמנו יצא הרעה אוי לעינים שכך רואות מעשי ידי גדולי ישראל טבועי' במים הזדונים בזדון לבם באין אונס באו בנחלתינו בני עמנו וכפל צערינו מאלו באו גוים נחלתינו והשחיתו והתעיבו תועבה בבית חיינו אבל מהרסיך ומחריבך ממיך יצאו וקשה יותר הרבה, וזלעפה אחזתני מרשעי' עוזבי תורתיך אשר מצווים בה ועוזבים אותה ולזה פירש אבא זצ"ל נכון במה שדקדקו חז"ל במזמור לאסף אלקים באו גוים נחלתיך וכו' קינה לאסף מבעי לי' אבל הסבר הדבר כראות אסף כי באו גוים בנחלת ה' השחיתו התעיבו ושמו את ירושלים לעיים בחר הרע במיעוטו מרע ממנו אם הי' באים מפריצי ישראל בנחלת ה' וטמאו היכל קדשו שזה די בזיון וקצף יותר וקשה יותר הרבה מאם באו גוים שלא יכלו להשחית פנימיות ישראל כ"כ כפריצי עמנו לזה אמר המזמור ושמח. כי רק גוים באו נחלתך עכ"ד. ועת לעשות לה' הי' כי הפרו תורתיך וקינה ל א ס ף. אם יאספו אסיפה לפרפר מוסדות נחלת יעקב ע"כ התאזר אבינו זצ"ל כגבור חלציו והשתדל להוציא מכח אל הפועל את אשר חשב לעשות מיום שהושב על כסא אביו כאשר אמר לי שעסק עוד עם הגאון בעל אמרי א"ש זצ"ל ליסד חברה כזו אבל יען כי אז עוד לא נפרצה פרצה כ"כ במדינה ע"כ הניח הדבר ועתה תיקן ויסד בצירוף שאר גדולי המדינה את החברה "שומרי הדת" שתהי' נקודה אמצעי ותל תלפיות שהכל אלי' פונים בדבר הנוגע לכללית ישראל במדינתינו ועפ"י דעת גדולי ישראל יצאו ויבואו ראשי ומנהיגי חברה הזו ובאמת לא יאומן כי יסופר מה פעל ועשה חברא זו לטובת הכלל. ובעת התיסדותה מיד הי' נצרך לכסף מוצא כי כל ההתחלות קשות, וזריזין מקדימין למצוה ומיד הוציא אבא זצ"ל מכיסו תשע מאות זהובים ונתנן לחלוטין לצרכי החברה ואמר סך זה אני נותן בעדי ובעד בניי וחתניי יחיו ומי ראה אותו יוצא ולא יצא אחריו ע"כ כל מי שהיו באותו מעמד וגם הרחוקים סייעו בסיוע שיש בה ממש ובכסף הללו התחילו לנהג ולנהל את החבורה וידוע שעל אבינו זצ"ל היו עיקר סמיכת חבורה הגדולה הזאת ובכל פעם שהי' נצרך לפעול לטובתה הן בגופו והן בממונו אמר הנני הנני והרבה פעמים נסע לעיר פעסט ולא חש על בריאת גופו ועל חולשת מזגו וגם לא על ממונו כי בכל נסיעה ונסיעה אשר עשה עלו ההוצאות ארבעה וחמשה פעמים ככה מאחר הנוסע והרבה פעמים שלח לצרכי החבורה כמה מאות זהובי' אם הי' נחוצים ולא ידע אתו מאומה בעת שלחו להכסף מהיכן יקחם כי לא הי' לפי יכולתו לפזר בתמידית הרבה כ"כ אבל שיהוי מצוה לא משהינן והוא שלח הנצרך ואח"כ אם היה באפשרו להשיג איזה סך מיחידי סגולה קיבלם ואם לאו הי' המצוה כולה נקראת על שמו והניח מעותיו על קרן הצבי ישראל, ומלבד מה שפיזר מכיסו פעל הרבה אצל אחרים כי הי' דבריו

דבריו נשמעים מאוד וכל א׳ הי׳ מתכבד מאוד לקבל איזה מכתב ממנו ואתייקור בי׳ למלאות רצונו במלואו וטובו ורבבות נתקבצו על ידו לצורך כלל ישראל *) :

והנה לפני הקאָנגרעס הזה הי׳ מן הצורך להתיעץ מה נעשה ביום שידובר על הקאָנגרעס מעניני דתינו תהלוכות קהלות ישראל ובפרט בעיקר הדברים הי׳ הכרח להיות בדעה אחת לאבינו שבשמים ותשועה ברוב יועץ ע״כ הסכים אבא זצ״ל בצירוף שאר גדולים לעשות אסיפה מכל הרבנים ממדינת אונגארן וזיעבענבירגען היראים את ה׳ כדי לשמוע דעתם ולהורות הדרך אשר ילכו הנבחרים (דעפוטירטען) אשר נשלחו מיראי ה׳, אל הוועד וכן נעשה ע״י מנהיגי חברת שומרי הדת ואגב הי׳ תכלית האסיפה ג״כ לתקן כמה תקנות טובות ובפרט לאסור איסור חמור על הוראות תלמידי בית־לימוד (סעמינאר) אשר אם מעשה שטן יצליח להקים אותו יהי׳ כל הוראות שלהם אסור הן בדיני איסור והיתר והן בדיני אישות והן לבקש תורה מפיהם יען אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר (עיי׳ אגרות סופרים סי׳ מ״ה) המה ילכו לחרפת ודראון עולם כי מחטיאי נפשות בני ישראל המה הוי לבונה בית־לימוד בלא צדק להשים שמות בארץ שממון וחורבן התורה כמו שהנסיון מלמדנו במדינת איטאַלי׳ ואשכנז אדם אחד מני אלף לא נמצא ראוי׳ להוראה שמורה צדק כי הוא כמו״ץ אשר תדפנו הרוח גוזר ואומר הלכה למעשה בקלות ותמורות ולא הגיע לשאול נפשו אינו שואל בהלכה ואינו נמלך במלכי רבנן גדולי המורים כי אין יראת אלקים נגד פניו רק יגבה לבו וכהדיוט קופץ בראש מתנשא לכל לראש ונגד בית אופל כזה ונגד תלמידיו הולכי חשכים שמו החכמים עיניהם להסיר מכשול מקרב עמם. ואשרי עין ראתה אסיפה גדולה הזו כסנהדרי הגדולה היושבת בלשכת הגזית כי גדולי הדור קדושים חסידים צדיקים ואנשי מעשה כולם יחדיו נועדו ולהיות כי הי׳ מן הצורך למנות נשיא וראש האסיפה אשר יסדר הענינים על מה אדני ההתיעצות הטבעו ולנהלה בסידור נכון ובפרט שיהי׳ איש אשר דבריו נשמעי׳ לכל הצדדים ויהי׳ בידו להשוות הלבבות והדעות שיסכימו כולם לעיקר הענינים הנחוצים. ע״כ בפה אחד כאיש אחד שמו לנשיא האסיפה וראש לאריות את אבינו מאוה״ג זצ״ל זי״ע. אבל הוא לא רצה לקבל המשרה מרוב ענותנותו ואמר שאין ראוי להיות ראש לשועלים אף כי לאריות וגם בריאת גופו אין אתו וסירב הרבה אבל כל בני אסיפה ובפרט הגדולי׳ והזקינים הפצירו בו כי לו נאה ולו יאה ואחר שראה שלא יוכל לסרב עוד להגדולים נענה להם ראשו ועלה הבמתה ואף שלא הי׳ מוכן לדבר זה כלל וכלל כי לא עלה על לבו שימנוהו אותו לראש האסיפה בכ״ז כדי שידעו כל בני האסיפה באר היטב תכלית האסיפה פתח בדרשה נפלאה וארוכה ודרש לערך ד׳ שעות דברים יקרים ונפלאים ומסולאים מפז דברים בעתם עת לעשות לה׳ והציע לפניהם את מעמד המדינה בתורה ויראת שמים וירדו דמעות כנחלים מגודל התעוררתו כאשר ערך לפניהם מה חפצם ורצונם של רשעי ישראל להרס כל הדת ולא די להם במה שהוציאו עצמם מן הכלל אלא על הכלל כולו יצאו ג״כ להשחית לבלות ולכלות כל הדת עד תומו ח״ו ע״כ מן החיוב ללחום מלחמת ה׳ צבאות כל מי שעוד ניצוץ יראת אלקים בלבבו ובראשם עיני העדה מורי התורה

*) דבירנא פעם הלך לפעסט בענין כלל ישראל וישלח לבני דילוג־רב שיבוא לביתו ביום ה׳ אחר צהריים והכינו עליו אצל הבאהנהאָף כדרכינו אבל לא בא ובא בעש״ק בבוקר ושאלתי את פיו לםה נתאחר והלא אין דרכך אבי ליסע בעש״ק ואמר דע בני שדבר נחוץ הי׳ לפני כי הי׳ נצרך לטובת הכלל סך סמון רב ויוודע לי הדבר קודם נסיעתי ונתעכבתי ושלחתי אחר איזה נגידים וקבלתי מהם ככל הנצרך ולא בחנם הי׳ עיכובי ב״ה :

אמר

ולתקן תקנות טובות וישרות ליראי ה׳ וחושבי שמו והאריך לפעמים מענין לענין וגם הזכיר הדבקות שבין רב לתלמידיו לכבוד תלמידיו הרבנים כשבעים איש שהי׳ בהאסיפה מלבד אלו שנשארו בביתם ובאסיפה לקחו חבל כמאתים והמישים רבנים מגבורי ישראל כולם אחוזי הרב מלומדי מלחמה ללחום מלחמתה של תורה ומלחמת ה׳ שערה והתעורר מאוד שיהי׳ שלום ואחדות בין הת״ח והרבנים כי זה עיקר גדול ובפרט בעידנא ריתחא כזאת שצריכים כל יראי ה׳ ללחום מלחמות ה׳ בלב אחד כאיש אחד *) והתעורר ג״כ האבות עורו ישינים משינתכם והקיצו

אמר הסופר: עפ״י התעוררות דברי אאמ״ו זצ״ל על שלום ואחדות בין ת״ח עצמם ובינם לבין המון עם בני ישראל הי״ו מקרא אני דורש: אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא בעמיו. ודרשו בת״כ אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, וסמוך לי׳ כי״א לשארו הקרוב אליו וכו׳ לא יקרחו קרחה בראשם וכו׳ ובבשרם לא ישרטו שרטת. ונ״ל בהקדם מאמר חז״ל אמר ר׳ אלעזר ב״ח ת״ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך לימודי ה׳ ורב שלום בניך א״ת בניך אלא בוניך שלום רב לאוהבי וכו׳. — ואומר אם כי גדול השלום בכל מקצועות חברת אנושי בכלל ובעם בני ישראל בפרט וכמו שאנו רואים כי לעשות שלום בין איש לאשתו ציוה הקב״ה למחות שמו יתברך בפ׳ סוטה ושמו של הקב״ה הוא שלום וביותר נחוץ ענין השלום ביני ת״ח עצמם ובינם לבין רבם אלופם ומנהיגם כי אם ח״ו יש קטרוג ומריבה ביניהם אשר להם ראוי וחיוב להיות עיני העדה והמה יורו דרך להמון עם ה׳ איך יכבדו את התורה ולומדי׳ ובפרט למנהיגי וראשי עם ה׳ אבל אם הת״ח מבזים ונוהגים קלות ראש נגד מנהיג העדה הי״ו לעיני ההמון הלא יאמרו אז פשוטי העם אם אלופי תורה מקלין בכבוד חבריהם בכבוד המנהיג והראש ומורידים כבודו עדי ארץ הלא רשאים אנחנו לעשות כן על אחת כמה וכמה כאשר בעוה״ר עינינו רואות ולבבינו יבין כי כן הוא ועי״ז בהקלותם התי״ח בכבוד חבריהם ומנהיגיהם המה לפוקה ולמכשול להמון עם אשר אם לא ראו בזיון התורה מהלומדים בעצמם לא הרהיבו בנפשם למרות פי ת״ח ומנהיגיהם ורבניהם. וע״כ אמר ראב״ח ומעודד כי ת״ח צריכים להיות מהמרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך לימודי ה׳ ורב שלום בניך ואמר הטעם כי אל תקרא בניך אלא בוניך נ״ל כי אמר הקרא בנים אתם לה״א לא תתגודדו; ודרשו חז״ל לא תעשו אגודות אגודות ואומר הלא רק זה נקרא בונה מי שהוא מסדר ומאחד אבן אל אבן ולבינה אל לבינה ויחברם ויאגדם יחדיו עד שהגיע לשורה שלימה ומשורות לחומה שלימה וזה נקרא בונה אבל מי שמפריד ומרחק אבן מאבן שורה משורה חומה מחומה זה הוא מהרס ולא בונה והנה כמו הבנים יתאחדו ויתחברו זה עם זה כי אב א׳ לכולם כן המה הבונים שמחברים אבנים זה לזה במעשי ידיהם אבל נגד השכל ונגד הטבע הוא אם בנים ואחים מתרחקים ומתפרדים זה מזה וע״כ אמר הקרא שישראל נקראו בנים לאביהם שבשמים אבל רק אז המה בבחינה זו ורק אז בנים אתם לה״א אם לא תתגודדו אם לא תעשו אגודות אגודות ולא פירוד בין הדבקים כי אין זה מדרך בנים מאב א׳, ועי״ז דרשו הז״ל א״ת בניך אלא בוניך שלא יוכל להקרות בנים אם לא שהם בבחינת בונים שמקרבים זה לזה ויאגדו זה עם זה ולא יהי׳ פירוד וקנאת ושנאה ותחרות ביניהם ח״ו כנ״ל. ואמר שלום רב לאוהבי תורתיך כי כפי שכתבנו אם ה״ו יש פירוד וקטרוג בין ת״ח אז המה לפוקה ולמכשול ה״ו להמון עם אבל אם בלימודי ה׳ רב שלום בניך אז יש ג״כ שלום רב לאוהבי תורתיך אלו שהמה רק אוהבי תורה ולא לומדי תורה יש ג״כ שלום בינם לבין ת״ח כי אין למו מכשול כי הת״ח אינם למכשול ולפוקה להם לאוהבי תורה כמובן וכהנ״ל, ולהיות אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום כמאמר חז״ל סוף משניות עוקצין הן ברוחניות והן בגשמיות ע״כ אמר יהי שלום בחילך היינו שלום התורה חילך לאורייתא וגם שלוה יהי׳ בארמנותיך שלות השפע והפרנסה כי כן ילמדינו נותן התורה ית״ש ה׳ עוז לעמו יתן בעת שנתן עוז התורה לעמו ה׳ יברך את עמו בשלום תחלה כי אם אין שלום אין כלום לא בזמניית ולא בנצחיית.

וזהו לענ״ד הזהרנו הקרא בפ׳ אמור בהקדם כי בעלי התורה המה בבחינת כהנים יורו משפטיך ליעקב וצדקתך לישראל ונפש נקרא המנהיג ורב העדה כי הוא נותן בהם חיות השכלית מורה ומנהיג אותם ולומדם דרך ה׳ אשר ילכו והכל סרים למשמעתו וכל זה אם יכבדו אותו ויצייתו

לו

נרדמים מתרדמתכם עמדו נא התעוררו נא לראות במעמד בניכם איך בצרה ובצוקה המה ומהרסיך ומחריביך ממיך יצאו וכולם פה אחד באסיפה הסכימו ללחום ביום קרב, ואבינו זצ"ל הבין ג"כ שישנם רבנים עניים אשר קשה עליהם ישיבתם בעיר פעסט ע"כ קיבץ כשלשה אלפים זהובים מאיזה גבירים ממכיריו הנאמנים לה' להלקם בדרך כבוד מאוד להרבנים אשר לא הי' להם לכסף מוצא ובהצנע כדי שלא יודע לזולתם:

איזה ימים אחר אסיפה זו התחיל הקאנגרעס ואבינו זצ"ל לא שב לביתו רק ישב בפעסט כל ימי הקאנגרעס כמשלש הדשים כי לא רצה לעמוד מרחוק במלחמת הדת הזאת ואם שמטעם הכמוס אצלו לא רצה לישב בקאנגרעס ממש במושב תערובות אנשים כזה וציוה לראשי הקהלה שלא יבחרו אותו אבל עכ"פ כל העת שישבו אנשי הקאנגרעס ליעץ אוה למושב לו בפעסט ויום ולילה לא שקט והיו תמיד יוצאים ונכנסים מאנשי חיל אשר בקשו עצה ותושיה ממנו וגם הגדולים וראשים

לו) ואז יפעל את הטוב ונכון בעיני אלקים ואדם וע"כ הזהיר אמור אל הכהנים בנ"א לנפש שהוא המנהיג לא יטמא אותו בעמיו לא יקילו בכבודו ולא יטמאו ויבזו אותו בין בני עמו ועדתו וצריכים להזהיר הגדולים בעם היינו הלומדים הכהנים על הקטנים הן המה שארי בנ"י פשוטי העם כי אם לא יעשו כן מלבד שמורידים בזה כבוד התורה בכללה ומזיקים לדתוה"ק ע"ז עוד זאת לא יטעה ויאמין שמה שעושה רק להנפש להמנהיג הוא עושה, כי אם לעצמו הוא מבזה ומוריד כבודו כי גם הוא צריך לפעמים הכבוד ושישמעו אליו ואם לא הוא לשארו הקרוב אליו או אביו או אחיו או אחר מקרוביו צריכים לפרקים שיכבדו אותו וישמעו דבריו וע"ז אמר הקרא בסמוך לא יקרחו קרחה בראשם (קיינע בלאָסע געבען) לא יביישו ולא יבזו להראש והמנהיג ופאת זקנם שהמה שארי ת"ח שמיפים לישראל כמו הפאה להזקן לא ימנעו ולא יסורו מהם הכבוד והד"א הראוי כי אם לא כן יעשו ח"ו למי המה מבזים ומורידים הלא לעצמם ובשרם המה משפילים ומורידים ומתחך בבשרם המה וע"ז אמר ובבשרם של עצמם לא ישרטו שרטת ולא יתתבו בו והבן.

האמנם אם גם מנהיג ישראל אשר רק בשר ודם הנהו עלול לטעות אבל מי שרוצה להחזירו מטעותו לפי דעתו לא יטמא בעמיו ולא יעביר קול במחנה העברים לדבר סרה עליו כ"א יבוא אליו בעצמו ויציע לפניו פקפוקיו וערעוריו בדרך הכבוד וד"א ואז בל"ס יטה המנהיג אוזן לדבריו אם שיברר לו כי הצדק אתו ושבהנם השדו אותו או שיהי' מודה ועוזב ויאמר ברם טעית הי' בידי אם באמת טעה וזה הי' לדעתי אשמת קרח ועדתו נגד מרע"ה ובזה נראה בעליל כי מהלוקתו הי' שלא לש"ש וכמ"ש חז"ל באבות כי תחת אשר הי' לקרח לבוא אל משה ולהציע פקפוקיו לפניו הלך הוא והצית אש בין העם שלא בפני משה כלל ככתוב ויקומו "לפני" משה "ויקהלו" על משה ואהרן וכו' שנקהלו אודותם ויאמרו "אליהם" ולא "להם" רב לכם וכו' כי עשו אגודות וכתות כתות והלשינו ודברו סרה על משה ואהרן ואליהם פנים בפנים לא באו כלל ולא עשו כחק החיוב ודרך הישר בענין כזה, ועוד נוסף אלו הודיעו והראו קרח ועדתו שמחלוקתם היא מחלוקה שלא לש"ש ורק מחמת קנאה ושנאה כמו רוב ככל מחלוקות לא היתה הדבר מסוכן כ"כ כי אולי בזמן מן הזמנים ישימו על לבם מגודל הנבלה אשר עשו ויתחרטו ויעשו תשובה אבל מה שהוא מסוכן בהדבר ביותר כי האמינו בעצמם וגם הטעו אחרים שמחלוקתם היא כבוד שמים כי כן מעשה השטן להטעות בעלי מחלוקות שיאמינו שלכבוד השם המה מריבים ומצוה המה עושים ועל מצוה לעולם לא יתחרט אדם ולא יעשה תשובה ורגיל אני לומר על שאחז"ל גדולה עבירה לשמה שגדולה יותר העבירה אם מאמין שעושה לש"ש כי אז לעולם לא יעשה תשובה עליו וכהנ"ל. ובזה מובן המקראות ויקהיל קרח את כל העדה לפני אהל מועד וירא כבוד ה' אל כל העדה וסמיך לי' הבדלו מתוך הזאת ותמוה אם זכו להשראת השכינה עכ"פ אינם גרועים כ"כ ולמה ציוה ה' הבדלו מתוך העדה הזאת? אבל זה שאמרנו מאחר שהצית קרח כל הלילה האש על משה וירא כבוד ה' אל כל העדה שהי' נראה להם עוד שכבוד שמים הוא מחלקותם וזה מסוכן מאוד להיות בחברה כזו ע"כ אמר ה' הבדלו מתוך העדה פן תוספו בכל חטאותם וזה מוסר השכל. אבל מי שמחזיק השלום בין ת"ח וביותר בין העם ומנהיגיהם יזכה להתברך ממקור הברכות שלום יהי' בחילו ושלוה בארמנותיו ויזכה לרב טוב ויתענג בדשן נפשו כיה"ר.

אמר

מצד שכנגדינו באו אליו כי רצו שיתן ידו לעשות פשרה בין הכתות אבל אבינו זצ"ל השיב להם אין בידינו להניח אפי' מנהג קל ממה שנהגו עפ"י ותיקין וגדולי ישראל בעלי הוראה והתורה ואין אנו רשאים לזוז אפי' זיז כ"ש ורק שני דרכים לפנינו או כולו לה' ואם לאו תהיו כקרח ועדתו והבדלו מתוך העדה הזאת *)

---

*) אמר הסופר: אמרתי לפרש פירש"י בפ' וישלח עם לבן גרתי פירש"י תרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. והלא תמוה אם אמר ששמר תרי"ג מצות הלא לבותר להשמיענו שלא למד ממעשיו הרעים, אמנם נ"ל הכוונה כי כבר אחז"ל איזהו חכם הלומד מכל אדם הכוונה י"ל מהצדיק ילמוד לילך בדרכי ה' בתורה יראה ומדות ישרות ולעשות כמוהו, אבל גם מרשע ילמוד בהסתכלו איך מגונים ומכוערים מעשיו של זה ויתאמץ לעשות ההיפך ולילך בדרכי ישרים ועל זה אולי נתכוין ג"כ הקרא החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך החכם בעיני שכלו יבין וישכיל איך הכסיל בחושך הולך וכמה מכוערים מעשיו ע"כ ילך הוא בעצמו בדרך טובים ויברח מהכסיל ומעליליותיו ובזה מובן ג"כ מה שפירש"י בפ' בלק וישכם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו וכו' רש"י רשע כבר קדמך אברהם אביהם ודברי קדשו קשה ההבנה מה שייכות יש מה שהשכים אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו למה שעשה בלעם אבל מובן כי זכות גדול הי' לבלעם אם למדו ישראל מדת הזריזות ממנו כי הוא לדבר גנאי להרע לישראל ה"ו הי' זריז להשכים בבוקר והשתדל בעצמו להביש את אתונו ולא חש על כבודו ושררתו והלא מדה טובה מרובה על אחת כו"כ איך ישתדלו ויזרזו ישראל בעשותם מצות ה' ולעבוד את בוראם ולא יחושו על טרחת גופם ועל כבודם המדומה וכאשר כבר פירש החסיד בחו"ה על קרא מאויבי תחכמני לשמור פקודיך שנלמוד מאויבי ה' איך מתאמצים ומשתדלים לרוץ לרע ולהבלי עוה"ז ואנחנו נחכם מהם זה לעומת זה לשמור פקודי ה' בחשק וחפץ והתאמצות וזריזות יותר ויותר, אבל לא זכה בלעם הרשע לזכות גדול זה שישראל ילמדו ממנו מדה טובה זו אשר היא עיקר גדול בעבודת ה' וכאשר פתח ג"כ בש"ע או"ח במדת הזריזות ע"כ פירש"י רשע כבר קדמך אברהם אביהם וממנו ילמדו מדה זו להיות זריז ונשכר ולא מרשע וצר עין כבלעם כנ"ל. וזה י"ל טענו בני לבן באמרם לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה כי ידוע כי לקח היא ג"כ לשון לימוד וכמ"ש כי לקח טוב נתתי לכם ואמרו בני לבן כי יעקב למד ממדות הרעות אשר לאביהם לעשות ההיפך ולילך בדרכי ישרים ועי"ז הגיע לכל הכבוד ולמדרגה מעולה וגדולה כזו וא"כ יש לאביהם זכות וחלק גדול בו, אבל באמת שקר ענו בו כי יעקב אע"ה לא הי' צריך להיות נגד עיניו עושי עמל ואון ללמוד מהם לעשות הטוב והישר כ"א מדעת עצמו והתעוררות נפשו המשכלת הבין וידע איך לעבוד את בוראו ולהגיע להשלמתו האמיתי וזהו שאמר תרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים לעשות ההיפך וטוב כ"א מעצמי נתעוררתי לעשות רצון קוני וצורי ואין ללבן חלק בי ובתורתי כנ"ל. והנה מדרגתו של יעקב אע"ה היתה גדולה מאוד שהתעורר מעצמו אל הקדושה אבל גם זאת גדולה ללמוד ממעשי הרשעים להטיב דרכיו ותהלוכותיו ולאו כל אדם זוכה גם לזה ומה גם להמוני עם מסוכן הדבר להיות בחברת הרשעים וחטאים בנפשותם ובהתחברך לרשע פרץ ה' מעשיך כתי' לזאת מצא אבא הקדוש זצ"ל בצירוף שארי גדולי ישראל במדינתינו נחוץ מאוד להפרד מעל כת המתחדשים ולהפר חוק האחדות עמם ולהיות לשני מחנות ומאחר כי מחנה האחת הוכהו בסנוירים והי' מחנה הנשאר לפליטת שארית ישראל לה' ולתורתו ומחנה אלקים הוא זה ויקרא שם המקום ההוא מחניים עד יבוא מורה, ודאין לעשות שלום בעולם ולהשיב לב אבות על בנים לאביהם שבשמים ב"ב אמן כיה"ר.

אמר הסופר: לעומת זה פירשתי ג"כ המקראות בפ' בהעלותך אשר הענין בעצמו קשי ההבנה וגם סמיכות הכתובים: ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום וכו' לכה אתנו והטבנו לך וכו' ויאמר לא אלך כ"א אל ארצי וא"ם אלך ויאמר אל נא תעזוב אותנו וכו' והיית לנו לעינים וכו' וסמוך לי' ויהי העם כמתאוננים רע וכו' והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וכו' ולא אאריך בדקדוקים אבל תמוה למה פורט הקרא חובב בן רעואל המדני חותן משה הכי לא ידענו עד עתה מי הוא זה הלא תוה"ק סיפר לנו סמנו בספר שמות מהותו וטיבו ושמו ושם מקומו ושהי' חותן משה ומה חסר הקרא אם אמר ויאמר משה ליתרו או לחותנו ועוד תמיהות שונות אשר נברר בהמשך הדברים,

ואומר

ואבינו זצ"ל היה שונא מאוד את הפוסעים על שתי הסעיפים כי ידע כי בנפשינו

יאמר כי מונה והולך כל הסברות והצדדים אשר על פיהם נכון שיתרו לא יעזוב אותם רק ילך עמהם ראשון שהי' שמו „חובב" על שמחבב את התורה וישראל שקבלו את התורה מן הראוי שגם הוא ידבק עמהם וישאר אצלם שנית שהוא „בן רעואל" כי קב"ה וישראל נקראים רעים כתוב ריעך וריע אביך אל תעזוב ומאחר שיתרו הי' ריעהם כי אמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלקים והכיר את הבורא והוא ית"ש בחר ישראל לעם סגולתו ע"כ אינו מן הראוי שיעזוב ריעיו, שלישית אמר „המדיני" אם יתרו הי' בא ממקום קרוב בנקל יוכל לחזור למקומו אבל הוא מארץ רחוקה ממדין בא ולמה יטלטל ויטריח לחזור למקומו הלא טוב לו יותר לשאר באשר הוא שם עמהם „חותן" הלא לא אל אנשים זרים בא כי הי' התנו ואשתו ובניו בין בנ"י ולמה לא ישאר האב אצל הבנים ולמה יעזוב אותם ועוד נוסף כי לא חותן מאדם פשוט הי' שאין לו חשיבות כ"א „חותן משה" הי' חותן המלך שיוכל להתכבד בו בכל שעה ובכל עת והכי חתן כזה ישאר ויעזוב אותו, ועוד זאת אם היו ישראל מעותדים לילך ליערים ומערות שאין מקום ישוב אבל אמר לו משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם והוא הארץ המובטח מאתו ית"ש לאבותינו הוא הארץ זבת חלב ודבש הוא ארץ אשר לא תחסר כל בה ומשה חתנו הבטיח לו לכה אתנו והטבנו לך האיך ימנע עצמו יתרו מזה ואמר בהחלט „לא אלך" היתכן זאת אחר כל מעלות וסברות אלו אתמהה ! והנה תחלה נוכל להסביר הדבר כי היא הנותנת מאחר שהבטיחו משרע"ה „והטבנו לך" שלא יהי' יתרו נחשד בעיני ישראל ובעיני העולם שנתן עיניו על ארץ טובה ורחבה ועל נתח טוב בארץ בנחלה שדה וכרם ועל כן בא לזאת מנע עצמו מלילך עמהם כי רק בשביל ה' לבדו ותוה"ק ובשביל שישראל זרע קדושים בא ודבק בהם ולא זולת, אבל מאחר שאמר לו משרע"ה אח"כ בתחינה ובקשה אל נא תעזוב אותנו „והיית לנו לעינים" שבשביל טובתינו תלך עמנו להיות לנו לעינים ולהורות לנו הדרך נלך בה ואם באמת יתרו הראה גדולות עד עתה כי הי' יושב ברומו של עולם בעושר ונכסים וכבוד ולא תחסר לו כל והניח את הכל והלך אל ארץ לא זרועה מדבר ציה ושממה כדי לדבק בישראל וכי עתה שיבואו אל מקום תכליתם לא יוכל לעמוד בנסיון ויחזור לארצו ולמולדתו הלא דבר הוא וטעמו ונימוקו לא סיפר לנו התוה"ק האמנם נ"ל ידיעת התפכים אחד הוא ומאותו טעם עצמו שביקש מדע"ת מאתו „והיית לנו לעינים" מאותו טעם עצמו ומהסמתעף ממנו לא רצה לשאר אצלם ועזב אותם, כי באמת דבר גדול הוא זאת מה שעשה יתרו ובא להתגייר והי' מאמין ודבוק כ"כ בה' ותורתו והוא אשר שורשו שורש טמא ומקורו מקור משחת מעובדי ע"ז ובכ"ז השיג ומצא את האמת עד שאמר כי גדול ה' מכל אלקים כמה תועלת והתעוררות יהי' זאת לבני ישראל אשר המה זרע קדושים מיועדים מאז לקבלת תוה"ק ואמונת אומן על אחת כו"כ צריכים הם להיות דבוקים ומקושרים בה' ותורתו וכאשר יהי' בכל עת ובכל שעה יתרו הגר צדק חזה נגד פניהם יעשה זאת רושם גדול בלבות עם בנ"י לחזק בהם האמונה והאהבה לדת תוה"ק, ואם"כ ביותר גדלה התמי' על יתרו למה מנע עצמו מזכות גדול זה לחיות מזכה הרבים בהיותו להם לעינים, אבל לדעתי נראה שיתרו חשב הן אמת אם ישראל יהי' נאמן לאלקיו ולתורתו אז תתחזק האמונה בלבבם עוד יותר על ידו בהיותו בתוך עם בנ"י אבל דאג וחשש מה יהי' אם ח"ו יעזבו בנ"י ארחות יושר וימרו פי ה' וישחיתו דרכם והוא ישאר בצדקתו ואמונתו כאשר ידע בנפשו הלא אז תחת אשר יהי' לסגולה ולעזור וסעד לישראל יהי' ח"ו לקטרוג גדול עליהם כי הוא אשר שרשו מזרע מריעים בנים משחיתים עובדי ע"ז עומד בצדקו ותומו ובני אבות הקדושים בני מאמינים השחיתו התעיבו את דרכם ועזבו דרך אמונה ומסילת יושר וכאשר באמת הי' כנסמך בקרא ויהי העם כמתאוננים רע וכו' והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וכו' הוא הגר עזב כל אשר לו בעושר וכבוד וכל עניני תענוגי עוה"ז והלך לדבק בישראל בארץ מדבר שממה והמה אשר היו רבות בשנים עבדים מעונים ומדוכאים ונרדפים מכל צד וחסרי כל לא די להם שהוציא ה' אותם משיעבוד לגאולה ומעבדות לחירות המה מתאוננים על זה ומתאוים תאוה לתענוגי עוה"ז וממרים פי ה' ומשה עבדו ע"כ שפט יתרו בשכלו וצדקתו כי טוב יותר לילך לו לדרכו למען לא יהי' קטרוג על ידו לישראל ח"ו ומנע מכל הכבוד המיועד לו ורק מצדקתו ורוב אהבתו לישראל עשה זאת כנ"ל מזה נקח דרך כלל מוסר השכל מאוה"ע איך שהם דבוקים וקשורים בדתיהם ומנהגיהם ונימוסיהם על אחת כו"כ צריכים ישראל להיות דבוק ומקושר בה' ותורתו ובכל מנהגיהם ונימוסיהם אשר עפ"י הותיקין וחכמי ישראל הנאמנים לה' נתיסדו ואז זכות אבותיהם הקדושים יעמוד להם ויגן בעדם שלא יבושו ולא יכלמו קבל עם ולא יהי' קטרוג ע"י אוה"ע במה

עבהג"צ בב"א, דכירנא

הוא שהמה ממעיטים הרבה את היראים והי' רגיל לפרש קרא בתהלים הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם המה היראי' את ה' הטיבה עמם ע"י שהממטים עקלקלותם שאלו המטים מדרך ישרה ומראי' עצמם לעומדים בתוך יוליכם ה' את פועלי און שיתגלה קלונם ובין פועלי און יהי' נימנים וע"ז יהי' שלום על ישראל כי הצבועים קשים יותר לנו *) :

והנה הטרדות רבות שונות ומשונות וביותר גודל הצער ושברון לב אשר הי' לו ע"י מלחמות הדת אשר לחם ונוסף לזה הי' כל למודיו בעיון גדול ושקידה רבה כל אלה נקבצו ובאו יחדיו ופעלו חולשת מוחו וגמיכת רוחו ושבירת לבו, עד שהזהרו הרופאים שבשום אופן לא יעסוק בדבר עיוני ובע"כ עשה כדבריהם כי רוב הקיץ. בשנה ההיא הי' יושב בין ההרים במעדלינג סמוך לוויען ואחיו הצעיר דודי הגאון מהרש"ם זצ"ל בא לבקרו וישב אצלו ימים רבים למען היטב

---

*) דכירנא שסיפר לי אבא זצ"ל בשנת תר"ט בעת שארין רעשה והתגעשה ומוט התמוטט המסיבות ע"י המתפרצים. מתחת אדוניהם אז גם נפרעו פרעות בישראל ובפעסט עמד איש בליעל ויסד עדת רעה בשמה רעפארם-געמיינדע והמה בילו את הקודש לגמרי ותחת אשר ישמרו את ש"ק הקדישו את יום א' כמימוס שאר האומות, בבהכ"נ ישבו אנשים ונשים בערבוביא וילדית נבריות עלו על הדוכן וכדומה דברים שלא שמען אוזן מעולם ובשמע גאון ישראל וקדושו בעל אמרי אש זצ"ל דבר זה פחד מאוד והתעורר את אבינו זצ"ל ושאלו למה שותק להנבלה גדולה הזאת אשר לא יעשה הלא עליו מוטל לצאת בראש ולעורר גם שאר הרבנים ומי יוכל לראות בבלע הקודש כ"כ ובדומה דברים היוצאים מלב קדוש כמוהו וחשיב לו אבא זצ"ל אל ידאג הדר"ג מאלו אשר בשם רעפארם יכנו עצמם וממעשיהם המשוגעים כי במדינתינו עוד לא ירדה באמונה אצל המון ישראל אחורנית כ"כ שישמעו לקבוע יום ש"ק על יום אחר או שאר מעשי משוגעים ההם ומי ישמע להם ואין מן הצורך ללחום נגדם כי חב כלים מאליהם וילכו לדראון עולם, רק אני מפחד תמיד מאלו אשר מודים ששבת הוא בשבת ובב"ז מחללים אותו אשר אומרים שיש לנו תורה אבל הראשונים החמירו על עם בני ישראל והוסיפו הרבה תוספות מרובה על העיקר וקשה כח הסבל ומקילים בתקנות ומנהגי ישראל ומענה בפיהם שע"ז יהי' נקל יותר לקיים ולשמור גופי התורה והמה מחזקים האילן ע"י שקוצצים הענפים וכדומה דברי מרמה, מאלו אני מפחד אשר אומרים שהם יהודי' רק שרצונם שהתורה יהי' לפי רוח העת ורוח שטות נכנס בהם לגרוע מגופי התורה במקום א' ולהוסיף שטות והבל במק"א כי אלו הם כמעבורת אשר עליו יעבירו העומדים בצד הים ובלי מעבורת וגשר לא ישתגע אדם ולא יעלה בדעתו שירצה לילך על עבר השני' אבל אם יש מעבורת וגשר אזי הולך מעבר א' על הגשר ומשם יוכל לבוא אל עבר השני וע"כ המה לסכנה עצומה ליראי ה' וחושבי שמו, והשיב לו הגאון נכון דיבר הדר"ג ובזמנו דיבר וחכם עדיף מנביא, והאמת כאשר הבטיח כן הי' הרעפארם כלה במעט זמן כי לא הי' משוגעים הרבה כ"כ וגם עתה עוד אינו בנמצא במדינת ואפי' באשכנז הוא רק בשנים ושלשה מקומות עיירות גדולות ואלו הקשים לנו ביותר ישנם בעה"ח הרבה יותר מדי :

בשנה ההיא בר"ח אדר יום הולדת אבינו זצ"ל בהיותו בפעסט צוה למשמשו שלא יניח אדם לבוא לפניו כל היום והי' רגיל מימי נעוריו לסיים על יום זה איזה מסכתא, וכל הבאים חזרו בלא מלאת מבוקשם ובא רב גדול א' מתלמידיו ומקורב למשפחתינו וביקש ליכנס והגידו לו את אשר צוה רבו והי' הדבר לפלא בעיניו ובע"כ נכנס והשתומם על המראה כי מצא את רבו גועה בבכי ושואלו רבינו למה אתה בוכה ? ויאמר דע תלמידי חביבי היום הזה הוא יום אשר בו נולדתי והרי אני בן נ"ד שנים וד"ן אני א"ע ויאמרו המושלים בואו חשבון הנפש במה עסקתי כל אותן השני' הללו אשר נצבו עלי כמו נ"ד בסה בליתי עיתותי היקרים ומצאתים בלא תכלית הדבה אין בי לא תורה ולא חכמה ולא צדקות ולמה לא אבכה על בילוי ימי אשר אינם חוזרים ויש לי לבכות מאין תפוגות וכשמוע התלמיד את דברי רבו בכה גם הוא כי אם בארזים נפלה שלהבת אשר כל ימיו לא עסק רק בתורה עבודה גמ"ח בוכה ודואג על שנותיו מה יענו אזובי הקיר אשר באמת בילו שנותם בבהלת והלך לחוץ וסיפר הדבר להעומדים שם מזה נראה גודל הענוה ומיעט ערכו של אבינו ז"ל בעיניו :

את רוח אחיו הקדוש, בתוך זמן ההוא בא גם אחי הרב מאוה"ג מהו' יעקב עקיבא
לבקרו ואז רצה אבינו זצ"ל לצוות לו בע"פ צווי האחרון אבל הוא לא א
לשמוע לו וה' ריחם על קדושו ואחת לאחת השב את רוחו והיזק את הישיבה
שהזר לאיתנו הראשון וכאשר התהיל בתחילת החורף ללמוד מחדש עם ב
הישיבה הלו"ת בכה בכי' רב ונתן תודה לה' כי ריחם עליו ואמר לתלמידיו ב
החביבים האמנתי כי אהי' מוכרח לעסוק באמירת תהלים ובלימוד משניות א
ראות פניכם לא פיללתי ועתה זיכני ה' ללמוד עמכם כבראשונה זכות אבו
הקדושים זצ"ל וזכות ת"ת דרבים עמדו לי, הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכ
ונתנו שבח והודי' להשי"ת יהי' שמו מבורך מעתה ועד עולם אמן:

והנה הלא נודע בשער בת רבים שרוב כחו וגדולתו של אבינו זצ"ל הי' בבחי
רבן של ישראל מרביץ תורה לעדרים ל"ג שנה משנת ואביט"ה נפלאו"ת
שנת ג"ל עיני ואביטה נפלאות והביט נפלאות באמת כי העמיד תלמידים כעשו
אלפים אלופים מסובלים בתורה ומצות ומהם כמה מאות מגדולי ישראל מרבי
תורה רבנים ומורי הוראה וכמעט כל תלמידיו מופלגי תורה, תמיד עמדו לפניו כ
מאות בהורי' והי' שנים הרבה שהי' ישיבתו יותר מן ארבע מאות בחורים ומנין התמיד
היה יותר שלש מאות ולא היה מרביץ תורה כמוהו בדורו בכל הארץ ממז
שמש עד מבואו — כמעט רוב מבני המדינה בעלי תורה היראים את ה' ויוש
כסאות למשפט להורות בני ישראל והרבה רבנים בשאר מדינות המה מתלמי
כי נהרו אליו מכל המדינות לבקש תורה מפיו כי מלאך ה' צבאות הוא, ומ
מסר נפשו עליהם וכל אחד מתלמידיו הי' חביב בעיניו כבן ובכל עת וע
השתדל עבור פרנסתם בכבוד, עיניו פקוחות אליהם כל שעה ורגע ובגודל אהב
בכ"ז הי' מקיים זרוק מרה בתלמידים והתלמיד שבא לפניו בחדרו לדבר עמו פ
ואימה נפל עליו והיה איבריו דא לדא נקשן כ"כ היה מורא רבו עליו וכך ק
מאביו הקדוש זצ"ל ועי"ז פחדו תלמידיו לילך בדרך עקלתון, בכל תהלת ה
טרם התהלת לימוד הלו"ת היה דורש להם פתיחה מלאה דברי מוסר משולב
בד"א מלהיבות הלבבות כגחלי אש בוערות דברים היוצאים מן הלב ובפתי
ראשונה בעת עלה על כסא אביו זצ"ל דרש דרשה נפלאה דברי' בעתם מה טוב *)

---

*) אעתיק כאן מקצת בלשונו המהו"ר:

הל"ל אמר אם אני כאן הכל כאן ואם אני אין כאן מי כאן והמאמר מתמיה באשר ידוע כי
הלל עניתן מאד והאיך אמר כן על עצמו:

אהובי ידידיי מה נורא המקום הזה אשר אני עומד עליו עתה, אשר עמד עליו קדוש ע
חסידא ופרישא אבינו רבינו הקדוש ולמד עם ישיבתו הרמה מדי יום ביומו שי
כסדרן בקדושה וטהרה בלב בוער לכבוד שמי הגדול. ומה נורא המקום הזה, אין זה כי אם ב
אלהים דאין להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, ובאיזה מקום ימצא מקום תורה א
התאספו והתאחדו בכל יום למאות תלמידים לשמוע הלכה זקוקין דנורא יוצאים מפום מ
רברבן רוענו אבינו זצ"ל הכ"מ ובית זה בית אלקים שהוא ד' אמות של הקב"ה, וזה שער השמ
כי פה מקום מוקטר מוגש לשמו של שומע תפלת כל פה, אשר פה התפלל רבינו הקדוש ב
ים יכל עצמותיו תאמרנה ה' בכריעה ובהשתחויה בדמעות שליש ונאספו אליו כל העדרים ע
צאן מרעיתו אי' מקום אי' בהכ"נ אשר התפלה בכוונה מצויה כמו כאן, וזה שער השמים א
נתקבצו כל הבקשות והתפלות ועולים השמימה. והבית הזה אשר אנו עומדים בתוכה מ
קדוש ומקודש בקדושה משולשת וגם כל העדה כולם קדושים כולם אהובים כולם ברורים כי
תלמידי' וגידולי' מאבי רשבבה"ג זצ"ל הכ"מ ואני עומד פה במקום קדוש ולפני עדה קד
ואיך אשא פנים אני צעיר לימים בן כ"ד שנים לעמוד במקום זקן ויושב בישיבה הרמה והנש

אשר

שר ביניהם לומדים מופלגים ששמשו תלמידי מאאמ״ו מאזה ג זצ״ל הכ״מ יותר ממני, ואני צעיר והם בימים ובבינה וגם בחורים מופלגים ראוי׳ להורות הוראה בישראל. ואיך אעמוד היום לפניהם לא אירא שישוב ד״ך נכלם לומר שיעור והלו״ת ואיך ישמעו הם דברי ויטו אוזן לי קטן ערך ושפל ברך :

בכל אמינא איבעית אימא סברא איבעית אימא גמרא כי אין ראוי שאחד מהעומדים פה יעמיד לפני העדה הקדושה בחורים מופלגים ללמוד לפניהם השיעור רק אנכי הצעיר והקטן בימים בבינה כתיב רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה מדוע התנשאו על קהל ה׳, אפתח במשל פי בני מדינה המליכו מלך עליהם, ובבואו אל המדינה לא היתה המדינה מתוקן בתקנות תוקי המדינה כאשר ראוי׳ ולא ידעו דרך התנהגות המדינה וגם לא היה בה שרים דיינים קבועים לשפוט בין איש לרעהו והמלך כשבא בחכמתו הגדולה איזן ותיקן הרבה דברים כאשר ראוי׳ הכל לטובת המדינה, ויהי היום והמלך זקן בא בימים לא יוכל לצאת ולבוא כאשר רגיל ידיה דאג אולי אם יסור השגחתו ישוב הכל לאשר היה והורס הבנין אשר בנה כמה שנים. כל זמן שהיה משגיח הי׳ הכל על נכון ושומעים לציווי, ומי יודע מה יהיה אח״כ ומכ״ש אם ימות יושבה הדבה ויתפרד החבילה, ויתייעץ עם שריו העומדים לפניו מי יוכל לישב על מקומו כי הגם שאין צריך עוד רב תבונה ורב חכמה לנהג המדינה אחריו. אשר כבר עשהו, ולא צריך רק השגחה שלא יקולקל הדבר ולא יזוז כ״ש מאשר הי׳ והראוי׳ לזה יש כמה וכמה במדינה שרים גדולים ולומדים ג״כ. אבל יטיל קנאה בין השרים. אם יגדיל כסאו של אחד מהם יתקנאו בו חבריו אשר הי׳ עמו בחבורה אחת עד הנה, ואיך יכרעו וישתחוו לפניו, וינהגו בו כבוד מלך כראוי ידברו עמו כעבדא קמא מרא ובשם מלך יכנהו ויקראהו, ויהי גדולה הקנאה ויהרהרו ריב ביניהם, ולא הי׳ ולא יבוא הדבר למכוון אמיתי, כן אמר המלך בחכמתו. והשיבו יועציו ושריו האיך יקנאו בו ואיך שייך קנאה בזה, הלא אין מכבדים אותו ואין הכבוד שלו רק הכבוד שלך יען כי יושב במקומך על כסאך ואיך יתנשא הוא על זה ואיך יהיה קנאה בין הבריו, ויאמר המלך הטבתם אשר דברתם והיא חכמה נפלאה והדבר נכון בעצמותו אבל יען כי מי שיהי׳ מהשרים גדולים הלא הוא גם היא מעצמו ראוי לכבוד זה מחכמתו דאית בי׳ למד הרבה ובקי בכמה חכמות, הרואה נוהגים כבוד בו כראוי למלך ידמה כי הכבוד שנוהגים בו על חכמותיו וידיעותיו עושים לו כך וממילא יתקנאו בו, אבל מ״מ דבריכם טובים ואעשה גם אני כדבריכם, אבל אברר הקטן משרי המדינה אשר אין בו מהמדות ומעלות כאשר המה לשאר שרים הגדולים, וידע ויבין גם אשר לא מאנשי העיר כי השרים הגדולים חכמים ונבונים אין צריכים לנהג כבוד באיש הזה מחכמתו ותבונתו או מצד מדותיו הישרות ונכוחות, רק עושים כן לעשות רצון מלכם ולכבודו מכבדים אותו כי ישב על כסאו, ואז יתוקן הכל. וכן עשה הכל בשלום. ואין פוצה פה ומצפצף על הדבר וחזקו הכל לנהוג כבוד באיש הזה כי בו כבדו את המלך אשר אהבו מאוד ונפלאת אהבתם לו :

בכל הדברים האלו וככל החזיון הזה אני אומר עלי כי ידוע לכם קודם בא אאמ״ו הישבה״ג זצ״ל הכ״ם הנה לא הי׳ פה ישיבה רק מאיזה בחורים והוא התחיל פה להגדיל הישיבה, עד שבאו כמה מאות תלמידים תמיד לא פסקה ישיבה מאיזה מאות ד׳ יחיים, ולמדנו דרך התנהגות ישיבה ובאיזה אופן תכלית הלימוד ללמוד עם הישיבה לקבוע שיעורי׳ כסדרן, והרבה אשר איזן וחיקר לנו בעניני התנהגות הקהלה, ואין צריך עתה רק התעוררת תמיד בל ישונה כ״ש ואין צריך חכמת יתירה וצדקות רב לנהל הישיבה וזה כשתי שנים אשר מלכינו רועינו אבינו זצ״ל כתב בצוואתו כי אני הצעיר אלמוד עם בני הישיבה השיעור וישמעו ויאזינו לי, ובחכמתו הגדולה חכם עדיף מנביא ראה כי מי מתלמידיו לומדים מופלגים אשר יעמיד לימוד הש״ג כסדרן יטיל קנאה בין החברים אם יהיו צריכים לנהוג בו כבוד כתלמיד לרב ולקראותו רבי ומורי ולהיות נכנע לפניו והגם כי הכבוד לאו דיליה, רק הוא כבוד אב זקן אבי אבי רכב ישראל ופרשיו מ״מ הרואה יראת וימעה כי מחכמתו יתירה דאית בי׳ מכבדין אותו וקוראים אותו רבי ומורי ויתקנאו בו חבריו. לכן הפליא לעשות בחכמתו להעמידני על מקומו, וכל הרואה וישמע יודע כי לא מחכמתי וצדקתי ובקיאתי מכבדים אותי רק לעשות רצון רבם הפנים ולכבוד שמו הגדול ללמוד תורה בקבוץ רבים כולם אהובים וברורים : והן הן הדברים אשר אמרו עדת קרח למרע״ה ולאהרן אחיו רב לכם פירש״י הגדולה שלכם דהיינו שאמרו דלכן הגדולה שלכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה׳ ולא רצה הקב״ה להטיל קנאה בין ישראל לכן בחר ובירר אתכם, ובכם אין איש מתקנא ומדוע תתנשאו על קהל ה׳, וזהו כונת הלל שהי׳ ענותן מאוד, ואמר כשעמד לדרוש ברבים

בכל עת שפתותיו דובבות דברי מוסר השכל לתלמידיו שלא המדרש עיקר אלא המעשה אשר יעשה אותו האדם וחי בהם כי תלמיד שאינו הולך בדרך הישר הוא מחטיא את הרבים כי שגגת תלמיד עולה זדון, וגם הרבה להזהיר תמיד שלא יעסקו בחכמות חיצונות וכמה פעמים גזר גזירות חמורות ואסר איסורים על נפשם והבטיח שכל מי אשר ימרה את פיו יענש בעונש המור או ידחהו לגמרי מבית מדרשו וגם אסר להם באיסור חמור לקרות עלי העיתים מכותבי פלסתר ואפקורסות אשר מעינם מעין נרפש ומקורם מקור משחת. אלו אשר כותביהם המה מפושעי ישראל כי כל אלו הדברים מקררים אהבת וחשקת התורה והתמדת לימודה ושאני מינות דמשכי ושפחה תירש גבירתה ואחריתם עדי אובד ח"ו, ואם ראה שא' עושה כן אחר אזהרות דחאו לגמרי מבהמ"ד :

דרך לימודו הי' כמו שלמד זקני זצ"ל ג' ימים הראשונים בשבוע למד שיעור עיון מס' על הסדר והי' לומד עפ"י רוב מסכ' מסדר נשים, מס' כתובות וכן מס' גיטין וחולין למד שני פעמי' בישיבה ביום ד' בשבוע חזרו בני הישיבה על השיעורין וביום ה' הי' נסיון ובסוף כל הצי שנה עשה נסיון גדול מכל אשר למדו בזמן העבר. בלימוד השיעור הי' רק לפניו פתוחה הגמרא אבל הבהורי' למדו מקודם בביתם השיעור בגמרא ראשונים ואחרונים ואבינו זצ"ל פי' הסוגי' והגיד חידושי' אשר חידש מיום אל יום ואחר כל חידוש שאמר מדנפשי' הזרו הבחורי' עליו כדי לזוכרו הטיב והסבירו זה לזה ובנתיי' פלפלו הבחורי' המופלגים או כל מי שהי' לו דבר קשה הביא אליו להקשות ולקבל פירוקו וגם הי' בחורי' שכתבו אז במהירות השיטות וחידושי' אשר חידש אבינו זצ"ל, והי' לימודו בעיון ופלפול גדול וחריף ועמוק כדי לחדד התלמידים ועפ"י רוב הי' מברר שמעתתא אליבא דהלכתא כדי שילמדו ג"כ לברר דין מסוגי' הש"ס וראשונים, וכמה פעמי' אמר אלי כי עול גדול העמים עלי שכמו מתחלה ללמוד באופן זה בפלפול גדול ועמוק ולחדש בכל יום תמיד חידושים. אופן לימודו של אבינו זצ"ל היה נוח וקל יותר׳ אולם עתה קשה עליו לשנות הרגלו. מלבד זה למד בכל יום לעת ערב טור וש"ע יו"ד כדי להרגיל הבחורים בהוראה, וגם בימים שלא למד שיעור למד ש"ע או"ח בבוקר אחר תפלת שחרית, בשנים אחרונים שהתפלל עם מנין בביתו הניח לימוד יו"ד כי תמיד הי' בעל יסורין ולא יכול לילך להתפלל לבהמ"ד הבחורי'. מלבד זה דרש בכל יו"ט בימים הראשונים בסוגי' של שבה"ג או שבת שובה ובימי' אחרונים בענינו של יום ואמר שזה כל עונג יו"ט שלו אם יוכל לדרוש ח"ת לרבי' וגם הכמי העיר באו אז לקבל פני רבם ברגל ולשמוע הדרש *). כדי

ברבים. למה ואיך עומד במקום גדולים וטובי' ממנו ואמר אם אני כאן הכל כאן דהיינו אם אני עומד פה לא יתקנא אדם עלי שכל העם עומדים ושומעים כי יובן ונראה לכל כי לא מגדולתי וחכמתי ולא לכבודי באו רק לכבוד השם לשמוע תורה בקבוץ שלא להיות מסיר אזניכם ממנו ולכן הכל כאן ואין לשום אדם בזה נגד כבודו ולא יתפרזה החבילה אבל כשאין אני כאן יהיי מי שיהיי מהם שיעמוד פה כולם גדולים ממני ויהיי קנאה ביניהם מי כאן כי זה יפנה לכאן וזה לכאן ולא ירצו לשמוע כנ"ל עכלה"ק :

*) בעת היותו בקיץ במרחץ ציוה לבני הישיבה ללמוד איזה סוגיות וכדי לידע אם לומדים הבחורים היה הנהוג שכל בחור מופלג יכתוב חידושיו באחד מן הסוגיו' לשלחם לרבו ונבאי הישיבה לקחו כל המכתבי' אלו ושלחום ליד קדשו למקום הרחצה והוא שם עינו הבדולח עליהם והשיב לכל א' על פתקא מיוחדת דעתו אם יישר בעיניו או מקפק עליהם וכ"ז כדי להראות חיבתו אליהם.

להרגיל הבחורים ג"כ בדברי אגדה ולמען יהי' להם להגיד איזה דבר תורה בשבת ויו"ט על השלחן שאכלו אצל בעל הבית כנהוג, הי' מנהגו אחר תפלת ל"ל ש"ק שהמתינו לומר ק"ש בזמנו בנתיים הי' מהרהר באיזה מקרא ואת אשר חידש שם הגיד לפניהם אחר ק"ש, ובש"ק הלך לקריאת התורה לבהכ"נ הגדולה אחר שגמר תפלותיו בבית המדרש שלו ובין גברא לגברא שם עיונו ג"כ במקרא ומה שהידש דרש בסעודה שלישית אשר היתה מתמשך עד שעה ושתים בלילה והי' רגיל ג"כ אז לספר מתהלוכות זקני זצ"ל בעודו ששימש לרבותיו וממדותיו הטובות ומקדושתו וכ"ז כדי להלהיב לבב התלמידים לאביהם שבשמים. ומדברי אגדה אלו אשר אמר בליל ש"ק ובסעוד' שלישית סידרתי אני הסופר הספר כתב סופר עה"ת. ודברים אלו העלה על הספר כל פעם בליל מש"ק בחיפזון רב מאד כפי שפלטה לו הקולמוס וכמעט לא שלטה עין במהירת הכתיבה ולא הספיק לו העת לברר לשונו, ויותר מעשרה שנים האחרונים לא כתב כלל דברי אגדה כי גם לכתוב בחפזון לא הספיק לו הזמן מרוב טרדותיו, שמעתתא שלו שחידש בלימוד השיעורין כתב ביום ה' בשבוע על הפנקס. הכנתו לשיעור הי' תחלת הלילה איזה שעות וכשתי שעות אחר תפלת שחרית והרבה פעמי' גם אז הי' לו בטולים בדברים נחוצים, ולמד בכח גדול וביגיע' רבה כי הסביר הדברים וסידר השיטות באר היטב כדי שגם הקטנים יבינו דרך הלימוד והרבה פעמי' הי' בבהמ"ד האויר גם מאוד כ"כ עד שנכבו הנרות מאליהן והביהמ"ד הי' קטן הרבה לפי ערך הבחורי' ובאמת הוא קשה ההבנה איך הי' באפשר שיכיל לכל הבחורי' שהיו לפעמי' ה' מאות ועל זה רמז בל"ס זקני מאוה"ג זצ"ל בתשובתו יו"ד סי' רל"ד שבעיניו ראה הנס של עומדי' צפופים וכו' ושמעתי שעל בית מדרשו זה הי' כוונתו וביותר ההידוש בימי אבינו שהי' הישיבה גדולה יותר מבשנים קדמוניות. *) :

בשנת תרכ"ו בנה התורני הגביר הנכבד אי"א ר' צבי הירש בערגער ז"ל מוויען יליד עיר פ"ב ביהמ"ד גדול ורחב ידים כי קנה בית בת שני עליות לקרן קימת ובעלי' השני' כולה נעשה הביהמ"ד הגדול ושני בתי מדרש קטנים נלווי' אליו, ובר"ח שבט חנכו אבינו מאוה"ג זצ"ל במעמד חכמי ונכבדי העיר וכל בני הישיבה ברב עם רח"ש לבו דבר טוב דרש דרוש נפלא הן בהלכה והן באגדה דברים בעיתם והרחיב ה' לנו הרחבת הגוף והרחבת הדעת כדירה נאה שמרחבת דעתו של אדם, ונכנה בשיר המעלות מעלה על גבי מעלה רחבות וארוכות ועליהן עומדי' התלמידים ורואי' ושומעי' זקוקין דנורין דנפקין מפום ממלל רבנן ושמח מאוד בזה (עיי' שו"ת כ"ס או"ח סי' י"ה כל הדרוש שדרש בענין זה : **)

---

*) פעמים הרבה הזדמן שבא ת"ח או גדול הדור לבית מדרשו בשעת לימודו השיעור וחפץ לשמוע ג"כ ונער בו אבינו זצ"ל מח לידידי סח אינו כדאי לת"ח לשמוע לימודי כי זה רק לבחורים ובשנת תר"ח שהי' אז אבינו זצ"ל צעיר לימים הזדמן שהיו הגאונים מהו' יחזקאל בנעטה אבדק"ק נייטרא ומהו' בער זצ"ל אבדק"ק מיקלאש בפ"ב בענין הנוגע לכלל ישראל אשר באו לקול קריאת אבינו זצ"ל ובאו ג"כ לבית מדרשו לשמוע קולו בלימודים וכאשר הלכו שאל הגאון מהר"ב להגאון מהרי"ח מה משפט כבודו על הרב מפ"ב והשיב „דער וואכסט אונז איבערן קאָפף הינאיבער" :

**) ולה"ק בהמשך הדברים בתשובה הנ"ל :
רגלי עמדה במישור במקהלים אברך ה', אודך כי עניתני ותהי לי לישועה, עד כה למדנו תורה ברבים רבות בשנים והעמדנו תלמידים רבים, במקום צער ודחוק והיינו מעונים
אני

כשבא מן לימוד השיעור היו כל בגדיו מן החלק עד מעיל העליון מלאות מים מן הזיעה יהי' ע״ז וינע ומוכרח להחליף כל בגדיו אפי' הכובע ואחר כל היגיעות הללו כהעריכם השלחן לפניו לאכול סעודת צהריים, כמעט בכל יום אמר אלי הסופר, אחר הטרחה יש לי עכ״פ להשיב נפשי מי יודע אם להבחורי' יש ואם לת״ח פלוני ופלוני יש סעודת צהריים, ולא ערבה עליו סעודתו עד שדברתי על לבו לבל ידאג באין ספק יש להם הנצרך ואכול בשמחה לחמך כי בזיעת אפיך תאכל להם ובדין הוא שתמול ישכרך לאכול בהשקט סעודתך הקלה כמות שהיא:

בכל עת שם עינו על מעמד הבחורים להטיב מעמדם ומצבם והרבה אלפים קבין עבורם אין לשער ואין לספר, עוד פעל אצל גבירים גדולים ליתן סיוע תמידית בכל שנה ושנה וגם זה הי' מגיע לסך גדול. גם הי' שוקד מאוד על בריאת גופם בכל הענינים וכמעט אחר כל לימוד השיעור בכל יום ויום פקד עליהם באזהרה גדולה לבל ישתו מים קרים על נפשם העיפה כי מזיק מאוד כשהגוף מחומם. וגם שם על לבו מה שאחז״ל כל המקבל עליו עול תורה פורקי' ממנו עול מלכות והשתדל הרבה כ״כ עד שפעל בשנת תרי״ז לפ״ק אצל מלכינו החסיד יר״ה שיהי' ישיבתו נחשבת לאָפּענטליכע ראבינאטס-שוהלע שיהי' לבני ישיבתו החירות וחופשה יתן להם שכל מי שלמד ששה שנים בישיבתו ויקבל ממנו כתב תעודה ע״ז הוא חפשי מפקודת הצבא לגמרי ואח״כ הוקל עוד שכל המקבל עליו עול תורה בישיבתו רק ד' שנים הי' פורקים ממנו עול מלכות:

עוד ענף הרבצת תורה הי' לו, והוא שהשיב לשואליו דבר ה' הן המה התשובות אשר השיב ובאמת אלו הי' לו פנאי להשיב לכל שואל הי' מספר תשובותיו לאלפים הרבה כי מכל פינות העולם כתבו אליו אבל הוא לא השיב רק לתלמידיו או לגדול המקורב לו ועפ״י רוב במדינה אבל חוץ למדינה השיב רק לעתים

אני ותלמידי עומדים צפופים דחוקי' ונדחקים זע״ז, וקיימנו בעצמינו כמעט אדם כי ימות באוהל שאמרו ז״ל שצריך להמית עצמו עליי' אודך כי עניתני למען אלמוד חוקך. ותהי לי לישועה ברוך הנותן ליעף כח שעזרני עד כה זכות ת״ת דרבים עמד לנו, אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, מקום שלמדנו ע״ע מאסי הבונים מלדור בו מכמה וכמה חסרונות, אבל אין בית המדרש העיקר אלא המעשה כי היתה לראש פינה ממנו יתד ממני פינה יצאו משם אלפים אלפים תלמידים הגונים ת״ח יושבי על מדין להורות לעם ה' מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו:

משה זכה וזיכה את הרבים, משה עבד ה' ספרא רבא דישראל כ״ק אבא מאוה״ג זצ״ל זכה וזיכה הרבים פה קהלתינו העמיד תלמידים לאלפים אלופים מסובלים בתורה ובמצות זכות הרבים תלוי בו והיא שעמדה לנו לזכות רבים זה כ״ז שנה, ז״ך ויושר פעלינו מאת ה' היתה זאת אין זאת אלא תורה, הייתי כבן כ״ד שנה כאשר הביאני ה' עד הלום ללמוד וללמד עם ישיבה גדולה לאלקים אשר הניח אבא הקדוש זצ״ל ברכה לפני וזכות אבותינו שמתי לי למטרה ללחום מלחמות ה' שערה בשער המצוין בהלכה ואדברה בעדותיך נגד מלכים מלכי רבנן ולא אבוש, ונתקיים בי אל ישוב ד״ך נכלם מאת ה' היתה זאת נראה לכל עין כי סייעתא דשמיא היא, היא נפלאת בעינינו להשקות צאן קדשים אשר שתו מבארו של משה וגם לא הי' לפי כחי ומזני ללמוד וללמד במקום דחוק בזיעת אפינו אכלנו והאכלנו לחמה של תורה בעוה״ז:

זה היום עשה ה' לנו שיש לנו ביהמ״ד גדול מהודר ומפואר עומדים רווחים כל איש על מקומו יבוא בשלום וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרא בניך אלא בוניך ע״י הבונים אשר בנו לנו ביהמ״ד בנין מפואר עי״ז ורב שלום בניך ללומדי תורה שלא ידחקו וא״ז כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו התורה יותר ויותר. ואנחנו תפלה לפני

נותן

וקים והרבה פעמי' אמר אלי בבוא איזה שאלה מחוץ למדינה השואל מאמין
אין לי עסק אחר רק להשיב לו ולשעשע עמו אבל לא ידע שאם רצוני להשיב
ל שואל צריך אני לגזול השינה מעיני גם ממקצת אשר אני יישן כי עתותי
ר ממושכנים לדברים אחרי' והוא יוכל לשאול לגדולים במדינתו ילמה זה ישאל
ומי אשר טרדות רבות הקיפוני, אפי' לתלמידיו לא הי' באפשר להשיב בכל
ם רק אם נהוין הדבר, והתשובות כתב בבוקר השבוע שאז נהה קצת מלימוד
שיעור ואם נהוין הדבר השיב באשמורת הבוקר אחר עמדו ממטתו וגם בהיותו
יף הקיין במקום הרחצה כתב הרבה תשובות וכל תשובותיו ארוכים ועמוקים
יגי' הש"ס כי בא עד תכליתה ומבונה בב"ט. וזאת הברכה אשר השאיר אחריו
דושי הלכות על כמה מסכתות וקונטרסים על רוב סוגי' הש"ס וחידושי אגדה
בה מאוד על סדר התורה ודרשות וספרו הגדול שו"ת כתב סופר ערוך על ארבע
קי' ש"ע והוא קובץ יותר משש מאות שאלות ותשובות הרמתה אשר השיב:
ת תרל"ב הי' שנת חושך ולא אור כי בו נלקו המאורות בליל יוה"כ נתעלה
אבינו זצ"ל אחר התפלה בבהכ"נ הגדולה וחזר אח"כ לביתו ויקרא את בנו
י הרב הגאון מה"ו יצחק ליב ז"ל ואמר דע בני שלבי אומר לי דבר שא"א
לית לך ובמהרת יוה"כ פ אמר לו שנית ,במעט א"א להאמין מהנסים והנפלאות

ן התורה ית"ש אנא ה' הושיעה נא לתת לנו כח ועצמה ומאירת עינים בתורה אנא ה'
ליחה נא בתלמידים הבנים בני אל חי כולם אהובים וברורים ישראל אשר בך אתפאר,
ו גדולים שגדלתי נדיים נעשו תיישים הצליחה נא לעתיד ולא יהי' תלמיד מבדיח
שילו ברבים ולא יצא תקלה על ידינו ח"ו. ינדלו ויעלת במסילה העולה בית אל
מוד יללמד לשמור ולעשות לשמה וראו כל עמי וחורי ארץ כי שם ה' נקרא עלינו
ויהי' ש"ש מתאהב על ידינו עכל"ק:

דברי אגדה פירש אז מאמר חז"ל בקידושין: שאלו לפני ר' טרפון וזקנים לימוד גדול או
מעשה גדול? נענה ר"ט מעשה גדול, נענה ר' עקיבא לימוד גדול, נענו כולם לימוד גדול
ביא לידי מעשה, מן התימה למה חזר ר"ט אחר שאמר ר"ע לימוד גדול ונענו כולם. ויפי'
י אמרם ז"ל תכלית חכמה תשובה ומעש"ט הכוונה י"ל מי שלא למד אינו יודע לשמור לעשות
קיים מצות ה' כי חסרון ידיעה גרמת לו זאת ואחז"ל ולא בור ירא חטא, וכאשר לומד יראה
ן למפרע כי ע"ע לא ידע לשמור דרך ה' ונכשל ועושה תשובה וכאשר יעמיק עוד יותר
מודים ישיג יותר בלימודים יבין יותר חסרון עבודתו וישיב עוד יותר ויתקן מעשיו, לזאת
רי ז"ל תכלית חכמה תשובה ומעש"ט. והנה כל זמן שאינו לומד אינו מרגיש בחסרון ידיעתו
זה יכשל, וגם מי שמקטנותו נתגדל על ברכי התורה אינו מכיר תועלת והיוב הלימוד כ"כ כי
יוכל לשער במה הי' נכשל אם לא למד ואין האור ניכר אלא מתוך החושך, והנה ר"ט שלמד
נעוריו לא הבין כ"כ תועלת והכרח הלימוד לכן אמר מעשה גדול כי לא המדרש עיקר אלא
עשה, אבל כשבא ר"ע שהי' ע"ה עד ארבעי' שנין ואח"כ נעשה ת"ח וידע בנפשו כי א"א לבוא
י מעשה כראוי אם לא ע"י הלימוד ואין הכם כבעל נסיון לבן סמכו עליו ונענו כולם לימוד
גדול כי הלימוד מביא לידי מעשה עכדה"ק:

ין זה פירש ג"כ מאמר בש"ס קדושין ר' שמעון העמסוני דרש כל אתי"ן שבתורה וכשבא לאת
ה' אלקיך תירא פירש עד שבא ר"ע ודרש את לרבות ת"ח. והתמי' אם ידע ר"ש לדרוש כל
י"ן וכי רק את זו לא הבין לשאי אתי, ולמה דווקא רע"ק ידע לדרשה, אבל הענין לדעת ר"ש
מובן מעצמו שצריכי' ליראות מפני ת"ח אשר מקדש עתותיו בלתי לה' לבדו ללמוד תורתו
ביד עבודתו ומי שירא את ה' יירא ג"כ ת"ח וזה אין צריך ריבוי והתעוררות לדעתו. עד שבא
ק שהי' מתחלה ע"ה ואמר כל זמן שראיתי ת"ח הייתי נושכו כחמור כמובא בגמרא. כ"כ הי'
ה מבוזה בעיניו הוא ידע והנסיון למדהו מעצמו ובשרו שאין זה מובן מאליו ליראות ולכבד
ת שצריך ריבוי יתירה ולזה ידע הוא לדורשה לרבות ת"ח ודפח"ח. — ובדרך הלצה הי' רגיל
מוד את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח שגם ת"ח צריך לירא את ה' ולא יקל ראש נגדו ית"ש.

בעה

שעושה הקב"ה עמי' ומן אז והלאה הי' נראה להמקורבים אליו וגם אני הצ
כנו ביניהם כי ידע כי קרב עתו לשכב עם אבותיו ושנה ההיא הי' שנת העי
אשר גו פחד בכל פעם, אבל בכ"ז עבד את בוראו בכל כחו והוסיף כח ועצ
בעבודת ה' ולימוד תורתו ואחר עבור חג הסוכות הלך אחי הרב הג"ל לבקר
בית הותנו לדראהאביטש ולקח רשות, ועיני אבינו זצ"ל זלגו דמעות ואמר
האם תחשוב שתראה אותי עוד' בכ"ז תחלת החורף צוה לישיבה ללמוד מ
דסימנים ולמדה בעיון גדול והי' מעיין בכל תשובותיו אשר כתב בעניני עגו
אשר השיב מכבר גם השיב כמה תשובות בעניני אחרים. *) והי' למודו לפ
בעיני הרואים ובעיני עצמו כי הי' סוקר הכל בסקירה אחת יהי' ענין חמור ש
והי' כמעיין הנובע ממש. בשבוע אחת כתב ג' תשובות *גדולות שנים בע
קדושי אשה ואחת בטומאת הגיטין והמה מחזיקי' יותר מעשרים דפים גדו
והענינים עמוקים ורחבים. מלבד זה למד שיעורין עם התלמידים בני' והשיב
שאר תשובות והכל בשבוע אחת ובאמת קשה להבין איך באפשר לאדם
לכתוב הרבה כ"כ בשעות אלו אשר כתב הוא ג' תשובו' הללו אבל הוא
למדם חקרם וכוונם והעלה אותן על הספר בכתב וזה למעלה מן טבע האנ
וכשנגמר תשובה הג' הסך פניו אלי הסופר ואמר בזה הלשון "יעטצט געהט
שאָן פאָן זיך אליין יעצט זאָלל מאן מיססען וועגגעהען אונד אללעס שטע
לאססען' והרבה פעמי' הי' לו זה לעצבון רוח ואמר הלא דבר הוא מה שהק
עושה עמי שאני לומר בלי שום יגיעה וכמעין הנובע יהי' איזה ענין חמור ש
לא טוב הדבר הזה וזה גולה שינתו ממנו כי ראה שהשי"ת אינו מתנהג
בסדרן, ביום א' חנוכה בא מר אחי הרב הגאון הגדול מה"ו שמחה בונם ז
מוויען לפ"ב לבקרו ושמח בו מאד ובהליכתו לביתו נטל רשות מאבינו זצ"ל א
לא בקל רצה ליתן לו רשות וברכו ברכה ארוכה וירדו דמעות עינו ולא הי' ב
לעמוד על רגליו מרוב התעוררות ולא ליווהו רק אמר ברכות ופסוקי דר
והשתוממנו על המראה כי לא הי' כך דרכו ואם גם שהי' אהבתו עזה לכל
מבניו אבל לא הראה בגלוי חיבה יתירה להם כדי שלא יתגאו וכאן שינה
דרכו ולבבנו הי' נשבר ונדכה על זה. **) איזה ימים קודם שנחלה כתב אי
לניסי' הצדיק הרב המובהק מה"ו יעקב ליב כ"ץ שטראססער נ"י וכתב למעלה ל
ושכבתי עם אבותי" ואבינו זצ"ל הי' גברא דקפדנא מאוד והי' מקפיד אם א
על אחד שהוא חולה רק צריכים לאמור שאינו בקו הבריאה ומכ"ש שקולמסו יפ
בזה והיו כל הדברים אלו לרמיזא והכנה, ובכ"ז לא הראה לאחרים פנים זוע
רק כמ"ש חז"ה צדיקים צהלה על פניהם ואבילם בלבבם:

---

*) בעת החיא הדת ניתן מאת מלכינו החסיד יר"ה לתת ליראי ה' במדינתינו האויטאנאָמי והוא
גדול לקיום דתינו (עיי' אגרות סופרים סי' ס"ו) ובקשו ממנו לילך לוויען לאודיענץ למלכינו
ליתן לו תודה וקר יעל התחסד שעשה שש בר סוטות עול הפושעי' מעלינו ונתן לנו חופשה לקיים
באין מסמין ומקטרג כלל, ויען שאבינו זצ"ל הי' ראש המדברי' בכל מקום ע"כ גם לזה הי' נ
ואני הצעיר הסופר דברתי על לבו שילך לוויען ואגב ישאל עצת הרופאי' והשיב לי לא
לילך לוויען כי אין רצוני לשמוע מן הרופאים משפטם עלי אשר אני יודע בלא"ת וא
יושבי ביתך.

**) שלשים יום קודם פטירתו הלך בן תורה א' ירא שמים מרבים לעלמא דקשוט והאיש הזה
בשנים קדמונים משמש ונאמן ביתו של אבינו זצ"ל והי' חביב בעיניו ובהגיע
ללוותו אל בית עלמי הי' אבא זצ"ל נבוך מאוד אם ילוהו ג"כ כי לא הי' בקו הבריאה אבל
הי'.

אור ליום ב׳ י״ג טבת מסר אבינו זצ״ל להמדפיס חלק ראשון מתשובותיו: חלק א׳ ח להדפיסו כי נגנע ראשו לבניו ותלמידיו אשר בקשו שידפיס תשובותיו עוד בחייו. ועד סמוך לחצות הלילה כתב כמה מכתבים ואיזה שעות אחר חצות קם ממשכבו כדרכו ילמוד השיעור אשר רצה ללמוד בישיבה באותו יום *) והי׳ לומד מס׳ גיטין על הסדר וכאשר הגענו לדף ס״ו מישנה ,היוצא בקולר״ הי׳ נבוך אם ללמוד ענין זה והכריע דעתו ללמוד אותה כדי שלא להשמיט מאומה והקולר תלוי בעו״ה בצווארינו ונשבה ארון אלקים ורבן של ישראל עלה למרומים **) ובהגיע זמן תפלה שחרית נתעטף בטלית ותפלין והתפלל וגמר תפלת י״ח ובפסעו ג׳ פסיעות אחורית אהה! מעדו צעדיו ונתעלף עד שהוכרחו להושיבו על כסא וכראותם התלמידים אשר התפללו בחדרו את האסון שקרה לרבם קראו לרופא והוא מיד הקיז דם וקראו ג״כ לרופאים אחרים אבל אוי ואבוי! קראו עלי מועד לשבור בחיר ישראל כי אמרו שבסכנה גדולה הוא והמומחי׳ אמרו כי עפ״י הטבע כמעט אפס תקוה. השמועה עשתה לה כנפים בכל העיר ובמדינה ע״י דילוג־רב כי דילוגו עליו אהבה רבה, וכל בני הקהלה רצו לבתי כנסיות להתפלל והרבו בפדיונות וכן עשו בכל המדינה ולא פסקו הדעפעשען, ובמקומות הרבה השתדלו שיהי׳ גם הלילה למלאכה אצל הטעלעגראפענאמט כדי שיהי׳ באפשר לחקור כל שעה אחר מעמד אבוהן של ישראל. ובבית המדרש של הישיבה לא פסקו התפלות לילה ויום שבעה ימים רצופים וכן הפדיונות וכן בכל בתי כנסיות לא פסקו בהם תפלות אנשים נשים וטף אין לשער ולספר מגודל היללה ולעת ערב באו ב׳ רופאים מומחים פראפעססארען מע״מ וויען ואמרו הגם שהוא בסכנה גדולה בכ״ז אם יעברו ימים קצובים ולא נתוסף החולי אזי יש תקוה ואחר איזה ימים הוקל קצת החולי והי׳ שפתותיו דובבות רק בד״ת ובשיעורין שלמד ***) ויהי בעש״ק ביקש אבינו להלביש אותו בחלק לבן לכבוד שבת וגם לא רצה לטעום עד ששמע סדר הקידוש והי׳ תקותינו שירחם ה׳ עלינו וירפאהו מהרה אבל אהה!

הי׳ הדבר מאוד בעיני כי ידעתי כמת הי׳ האיש ההוא חביב בעיניו ודברתי אל לב אבא זצ״ל שיגמול חסד עם איש צדיק הלזה וכן עשה והספידו הספד מר ובכה הרבה מאין הפוגות יותר הרבה מהרגלו, ותוך הדברים אמר בל יתמה בעיניכם על רוב בכיותי יודע אני למה אני בוכה ועלי לבכות. וכל הדברי׳ הללו היו כחידה בעיני שומעי׳ ושלשה שבועות אח״כ כאשר נשמע שנפל אבינו זצ״ל פתאום על ערש דוי נפלה אימה גדולה על האנשים כי בא בזכרונם דברי אבינו זצ״ל בהספידו על משמשו כי חשבו שרמז אז על האי גמרא שרבי קודם פטירתו שלשים יום שלה לפניו משמשו לפנות לו הדרך וכן הי׳ בעו״ה כאשר נספר.

*) אבא זצ״ל אחרי מילא מקום אביו הקדוש זצ״ל פתח ללמוד עם בני הישיבה במקום שסיים אביו הקדוש זצ״ל במס׳ ביצה אשר זקיני ז״ל התחיל ללמוד שלא לרצונו כ״א לבקשת והפצרת תלמידיו ואמר להם שלא לטובתם בחרו להם מס׳ זו וכאשר הגיע לדף י״ב סוגי׳ דמתוך פסק כי עלתה נשמתו הקדושה השמימה והי׳ שגור בפי כל מאמר חז״ל אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, ואבא ז״ל התחיל שם ולמד המס׳ עד גמירא.

**) וכבר בשנים קדמונים כאשר לסד ענינים כאלו אירע לי׳ מלתא שני פעמים פעם א׳ נפטר אחותו בנעורי׳ ושנית הלך בתו הצעירה לעולמה והשלישי הכי הוכבד, ה׳ יצילינו מכל פגע ונגע ומכל מיני פורעניות ואך טוב וחסד ירדפונו סלה:

***) ביום ד׳ לימי חליו פי׳ הקרא בתהלים ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם ופי׳ [illegible] בחכמה כי הקב״ה באמת לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיי והרבה שלוחים למקום הוא מצוה לעבדיו הרופאים שירפאו את החולה והמה בחכמתם ע״י סמים שונים סמי דחיי יפעלו זאת, אבל אין בידם לרפאותו לגמרי שיהי׳ בריא אולם כי עוד נשארו הסמים המרים המזיקים להגוף בו ואין כח בידם להעלות ארוכה לזה, כי אם יוסיפו סכסנים גם מאלו לא יסולק

ויהי בחצות הלילה אז התה ה׳ חרון אפו והפך שמחתינו לתוגה כי הקיץ משנתו וביקש מהעומדים שם שיבקשו רחמים עליו על קברי צדיקים ובפרט על קבר איש אלקים אביו הקדוש זצ״ל ועל קבר זקינו בעל משנת דר׳ עקיבא זצ״ל וכן על קבר אמו הצדקת וכולם בשם יקרא וציין איה מקום כבודם ואז גברה החולי וקראו להרופאים ואמרו שנתוסף המחלה, והשמועה לא טובה נשמע באמצע הלילה בכל העיר והכל רצים לבתי כנסיות ויזעקו זעקה גדולה ומרה בתפלת אבינו מלכינו ושאר תפלות והי׳ יללה גדולה מאוד ובליל מש״ק בא שנית רופא מומחה פראפעססאר מוויען ואמר אם גם שהגיע עד שערי מות בכ״ז עוד ינסה דבר א׳ לרחוץ כל גופו במים באמבטא וכן נעשה ביום א׳ בבוקר וכל אנשי עדתו היו בבהכ״נ המלאים מפה אל פה, והשתטחו על קברי צדיקים. כל בני הישיבה ולא נשמע יללה כמוהו. ויהי כחצי היום ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה׳ וסביב למיטתו מיקירי הקהלה פתח פיו בחכמה בתפלת משה רבינו ע״ה יפקוד ה׳ אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה וכו׳ ופירש ואמר הכוונה שיהי׳ המנהיג מוסר נפשו*) לטובת עם ה׳ ולא תהי׳ עדת ה׳ כצאן אשר אין להם רועה הכוונה שכל רועה צאן מה שמטיב עם הצאן אין כוונתו לטובתם כ״א לטובת עצמו להרבות הונו ורכושו נמצא אין הרועה לצאן אלא לעצמו ולהנאתו ואם יגיע ע״ז לידי סכנה מסיר השגחתו מהצאן וכל אשר לו יתן בעד נפשו, לא כן יהי׳ רועה ישראל אך ימסור נפשו לטובת צאן קדשים עם ה׳ אלה לא ירעה את עצמו אבל ירעה הצאן ויצא לפניהם ויבוא לפניהם. דייקא ולא לאחוריהם רק כרועה נאמן שהולך בראש ואפילו במקום סכנה ויביאם אל מחוז חפצם להטיב עמם צאן מרעיתו ולא תהי׳ עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה. אלה הדברים דיבר סמוך לפטירתו ובהם חתם חיותו ויצאה נשמתו הקדושה באחד תשובתו הרמתה כי שם ביתו יום א׳ לסדר ואלה שמות בני ישראל י״ט לחדש טבת שנת תרל״ב ביום שביעי לטהרתו לא מלאו לו עוד נ״ז שנה, ואחרי ישבו על כסא הרבנות בפ״ב שלש ושלשים שנים כמו לאביו זצ״ל שישב ג״כ בפ״ב שלש ושלשים שנה על כס הרבנות וה׳ אמר לו עלה ונתבקש בישיבה של מעלה ואנחנו נשארנו יתומים ואין אב אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ובכל הרחובות קול צרה וצוקה קול צווחה וצעקה קול יללה ומהומה פנה הודה פנה זיווה פנה הדרה: *) אוי ואבוי על השבר הגדול אשר קרה לבית ישראל:

יסולק כח המזיק ע״כ רק הקב״ה בעצמו יוכל להושיע מזה והיינו ישלח דברו המה שלוחיו וירפאם מעיקר החולי אבל וימלט הוא משחיתותם מה שהשחיתו הרופאים מזה ימלט הקב״ה בעצמו את החולה:

*) אמר הסופר! אמרתי לפרש דברי רש״י בריש פרשת ויצא יעקב שכ׳ יציאת צדיק עושה רושם בזמן שצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה פנה זיוה וכו׳ וצ״ל היון שאמר יציאת צדיק עושה רושם הי׳ לו להשלים ולומר כי פנה הודה זיוה וכו׳ וידיעת ההפכים אחת והי׳ יודעי׳ ממילא כי בזמן שצדיק בעיר הוא הודה זיות וכו׳ אבל נ״ל כי אנו רואים איש עומד בראש העיר וכסא כבוד מוכן לו והוא יושב מרומי קרת אבל זה יוכל להיות באחת משני פנים אם מפאת כבוד עצמו כי הוא איש ממילא בתורה והכמה ומדות תרומות ולו נאה ולו יאה להיות ראש המדברים והוא איש המכבד את מקומו והכל מתכבדים בו, אבל יוכל גם להיות כי האיש בעצמו אינו בעל מעלות אלו ואינו ראוי לאותו איצטלא אבל הוא עשיר וגבר אלם או בעל משפחה אלומה ומכחם שחדו עליו או מסיבה אחרת. עומד עליהם בראשם ומנהיגם ומתכבד ע״י המקום אשר עומד בראשם. אמנם מהו אבן הבחן ואיך תוכל לידע ולהבין

השמועה לא טובה חיש מהר נודעה בכל המדינות הקרובות והרחוקות ונהרו מכל המקומות אלפים מישראל לגמול חסד עם אבינו זצ״ל חסד של אמת מהעיירות גדולות באו מאות אנשים עם ספעראטציגע והיו בתוך הבאים כששים רבנים מהמדינה וגם ממדינות רחוקות באו וכל קהלה נכבדה שלחה אנשים נכבדים לדעפוטאציאן והיה רעש גדול בכל העיר, והרחובות מלאים ונדושים בכל עבר ופינה — ביום ב׳ התאספו יחדיו ראשי הקהלה בצירוף נכבדי׳ ונגמר ביניהם לגמול חסד עם רבם ולקבל את מר אחי הרב הגאון הגדול מה״ו שמחה בונם זצ״ל עליהם לראש למלאות מקום אבינו זצ״ל ואח״כ הי׳ אסיפת הקהלה וכולם כאחד נמנו ונמרו וענו ואמרו מקודש יחי אדמ״ו נ״י. אח״כ כרוזא יצא שאין רשאי שום אדם לנגוע בקצה המטה ולהיות מנושאה מי שלא טבל במקוה יכל היום והלילה הי׳ המקוה מליאה מאנשים הבאים לטבול וביום ג׳ השכם יצאו שמשי הקהלה בכל הרחובות וצעקו בקול מר ובכי .אמ״ו הגה״צ איננו כי לקח אתו אלקים בעוה״ר ע״ב החניות יהי׳ סגורות כדי לבוא ולגמול חסד עם רבינו״ ודפקו על פתחי הבתים (שוהלבלאפען) שזמן תפלה בא ואחר התפלה הכינו א״ע ללוות את רבם לבית עולמו. ובנתיים התחילו המספידים להספידו בחדר אשר איש אלקים שוכב בו ואחר איזה שעות החיל הלוי׳ בקול יללה וצווחה המשברת הלב לא נשאר כמעט איש אשר לא זעק זעקה גדולה ומרה. תורה תורה הגרי שק התפלשי באפר! ספרי תורה כי נפלה נזרך׳ הצבי ישראל על במותיך חלל! יתומים היינו ואין אב! קולות כאלו ויותר מאלו נשמעו בחוצות וברחובות קרי׳ ואבן מקיר תזעק.. כל החלונות מלאות מנשים וקטנים מקוננות ומיללות על אבדן שר ישראל אב ומנהיג הקהלה והמדינה לא נשמע יללה כמוה! גם הרבה אינם נימולים וכל גדולי העיר הלכו אחר המטה ועיניהם זלגו דמעות כי אבינו זצ״ל הי׳ חשוב מאוד ביניהם ויראת התרוממות הי׳ להם מהדר גאונו. ולפני המטה הלכו תלמידיו ונישאו כתבי יד קדשו נ״ז ספרים כמנין שנותיו ונושאי המטה הי׳ חכמי העיר וגדולי׳ ואח״כ הרבנים ממקומות אחרים ואח״כ שאר ת״ח מתלמידיו ומוטות ארוכות נתוספו על בדי הארון כדי שיזכו רבים במצוה ובכל עשרה או עשרים פסיעות נתחלפו נושאי הארון הקודש ובהגיעם לבית החיים עשו הקפות כראוי לגדול הדור ואב״ד ואח״כ התחילו המספידי׳ להספידו וראשון הספידו הגדול מבניו אחי הרב הגדול המפורסם מה״ו יעקב עקיבא נ״י בחכמה השכל ודעת ובהתעוררות גדול ובטוב טעם הלביש מחלצות לאחיו הצעיר שהוא ימלא מקום אבינו זצ״ל והוא מחל על כבוד עצמו והוא השיבו על כסא אביו אחר שכבר הקדימו כל בני הקהלה לקבלו לרב ואב״ד ואז הרימו את קולם כל העומדים שם לאלפי׳ יחי אדונינו מורינו ורבינו לעולם.

ולהבין איחו דרך משניתם נתקיים באיש ההוא זאת תבין ותכיר ביציאתו מן העיר אם הוא איש המכבד את מקומו נראה וניכר בעליל חסרון ההוד וההדר אשר האציל מכבודו עליהם והכל מקוננים ומיללים אחריו אבל אם מפנים השני אז ביציאתו לא יחסר להעיר מאומה מזיוה והדרה כי הוא לא חלק מכבודו להם אבל ההיפך הוא נתכבד ע״י המקום וזהו שכיוון רש״י באמרו יציאת צדיק עושה רושם וסימן להבחין אם תרצה לידע שבזמן שהוא בעיר אם „הוא״ הודה „הוא״ זיוה „הוא״ הדרה והוא איש המכבד את מקומו זאת תוכל להבחין בעת יציאתו מן העיר אם אז פנה הודה זיוה והדרה אז תדע כי הוא בעצמו הי׳ כבודה של העיר והודה והדרה אבל אם לא פנה הודה ואינם מקוננים וצועקים מרה אחריו ביציאתו אז נדע כי לא הי׳ צדיק וכבוד לאו דיליה הוא, וכן נאמר באבא הקדוש זצ״ל כי מרוב הילולות קינה ונהי שהי׳ בהסתלקותו הי׳ נראה בעליל כי הוא הי׳ מגן ומחסה וכבודה של העיר והמדינה והכל על דאבדין ווי על האי סופר״א דבלע בארעא זי״ע.

איתיק

ואח"כ שאר המספידים עוררו קינה ונהי על גודל השבר והי' צעקה גדולה ומרה וכולם געו בבכי ואחי הגאון אב"ד זצ"ל לא התעורר עליו הספד מגודל חולשתו מרוב היגון כי לא הניחו הרופא להרים קולו בהספד מר ושארי בני' אבינו זצ"ל לא היו שם וגם אני הסופר הייתי צעיר וחליש מאוד מרוב הצער ונמשך ההלוי' עד הלילה, ובכל יום משבעת ימי האבל הספידו שנים או שלשה רבנים אשר באו ממקומות אחרות בבית מדרשו הגדול ברוב עם מבני הקהלה והישיבה ואחר השבעה ימי האבל הספידו מר אחי הגאון אב"ד ז"ל בבהכ"נ הגדולה ובאו הרבה אנשים גם ממקומות אחרות לשמוע ההספד ולהתעורר אל האבל מספד תמרורים הפלא ופלא והכירו כולם כי יפה כח הבן מכח האב ע"י כח הא' כי אם כסא אביו הי' מוסמך משלש רגלים (כברכת זקננו זצ"ל) כסא בנו הוא עומד על ד' רגלים *) גם זכות אבינו הקדוש זצ"ל מסייעו והתנחמו בו:

ונוכל לנחם קצת על שבר הגדול כי אבינו מאוה"ג זצ"ל הניח בנים טובים ת"ח לומדי' מופלגי' וגדולי תורה ויראת ה' אוצרם וכמו כן חתני' וגם בנותיו הם נשים צדקניות ונכדיו ב"ה הולכי' בדרכיו ועקבותיו להם נודעו עוסקים בתורה ויראת אל כל היום כולם אהובים כולם ברורים ב"ה ואת עלית על כולנה מר אחי הגאון המובהק מה"ו שמחה בונם אב"ד זצ"ל ממלא מקומו ממש בתורה וצדקות מרביץ תורה לעדרים ולוחם מלחמות ה' וכבר יצא לו מוניטן בעולם וגם הניח אבינו זצ"ל אחריו חיבורים הרבה אשר מהם עד עתה יצאו לאור ספרו הגדול שו"ת כתב סופר כולל יותר משש מאות תשובות על ארבע חלקי ש"ע וגם ספר כתב סופר על חמשה חומשי התורה וספר כתב סופר על מסכת גיטין וכעת עוסק אהובי חתני הרב המאוה"ג חו"ב ירא שמים מרבים ומוכתר בנימוסין מה"ו אלי' כהן נ"י הרב דק"ק וואשאראש-נאמין בסידור חיבור גדול ונפלא על מסכת כתובות יה"ר שנזכה מהרה לאורו — ואקרו"ט דק"ק פ"ב הציבו לו ציונים על קברו וספרו ומנו בשבחי דרב הא' גאון אבינו ז"ל (עיי' .אגרות סופרים' ס"י מ"ז) ע"כ נוכל לנחם קצת שבאבינו זצ"ל לא נאמר בו מיתה כי אם שכב עם אבותיו הקדושים ויהי' שם מליץ יושר בעד בניו ובנותיו וכל בני משפחתינו הי"ו בפרט ובעד כל ישראל בכלל שלא ישמע עוד קול צווחה ברחובותינו ואך טוב וחסד ירדפונו ונזכה לשמוע מבשר בראשי ההרים והוא יוליכנו קוממיות לארצנו לעבוד שם ויקוים במהרה נבואת הנביא ונהרו אליו גוים רבים והי' ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד אמן ואמן:

---

*) אעתיק כאן איגרת תנחומין אשר כתב לנו דודינו גאון ישראל מהרש"ם זצ"ל:

בעזה"י קראקא יום ג' ששה ימים לירח שבט ישיב ירחמני' לפ"ק:

הכבוד אברי ציון [illegible] הוא ירחם ב[illegible] את אברי עטרת ראשינו אחי הגאון מאוה"ג המנוח מה"ו אברהם שמואל [illegible] ב[illegible] זצ"ל ת"ח בני הורתים [illegible] כולם בהורים [illegible] ובקיאים [illegible] בן המפורא [illegible] אביו ה"ה [illegible] נפשינו [illegible] הרב המאוה"ג המובהק וכו' מה"ו שמחה בונם [illegible] [illegible] דק"ק פ"ב עד [illegible]:

שברי כים גדול, מי ינחמיני, עטרת ראשי נפלה [illegible] נסתר ממני, [illegible] שפתי, ואיך אפתחם, פלאות ירדני במות אחי הקדוש מרחב, רחוק ממני [illegible] אנחם, ע"כ אמרתי אחשה עד יעברו שלשים יום ימי בכי אבל רבן של ישראל [illegible] ספר לה שקותכם כוס של תנחומין אך לא איכל [illegible] ולא בלבבם עלי כי לא באתי לקול קריאתכם איתי ע"י [illegible] כמה פעמים, כתיב [illegible] נקיים [illegible] ישראל [illegible] נאמנה כי בני ביתי [illegible] רפיון [illegible] והחלשת [illegible]

[illegible]

ני עוללה לנפשי על שבר בת אמי מורתי הרבנית הצדקת אשת חיל המפורסמת
מרת חוה לאה זצ״ל בת רוזא ע״ה אשר בהיותה בת ע״ד שנים שבקת
יים לנו והלכה לעולמה פתאום במש״ק לסדר שמות כ״ד טבת שנת תרנ״ב לפ״ק
ובל״ל לקבר יום ב׳ לסדר וארא בכבוד גדול ברב עם כל בני העיר אשר באו
גמול חסד עמה, וגם מק״וב ומרחוק באו וקראנו עלי׳ להספד תאני׳ ואני׳ מספד
מרורים כי *) היא היתה אשה מפוארה ומהוללה צנועה וחסידה אשה גדולה

רי ויגוני מצום ובכי והשתטחה על קברי צדיקים וא אנ ... כל בני קהלתי ותינוקת של
ה רבן אתי עמי, הסתירו ממני ולא רצו ליתן אותי להליך כי יראו לנפשי ... ירא ... רי
פטירת אחי הגאון זצ״ל עד יום ג׳ פ׳ שמות בבוקר אחר התפלה, כי גם אז לא הוגד לי אד״
נאתי את התני נ״י מעיי׳ בהי אבילות והי׳ כמו שער בנפשי, מן אז עד היום עיני תדמע ולא
רע כשל בעוני כחי נבוכו עשתנותי ומורשי לבבי נתקו כמעט אינני מוכשר לבוא בחברת בני
אדם ה׳ ... ודם ויחזקני ויאמצני לתורתו ולעבודתו :

הדי דכתיבנא אשאלכם כי שאלני הרבני מהו׳ ליבוש סיפר מה יעשה עם הספר תורה אשר
כותב במצות אביכם הגאון זצ״ל בידיע לכם והס״ת הזה התחיל אבא זצ״ל לכתוב ביד קדשו
מש פסוק ראשון של בראשית ב״ה אותיות עיי׳ כ״ס יו״ד סי׳ קל״ר יקצב בדמים עם הסופר
מתה הנ״ל ופיזר והבטיח לשלם הרבה וציין לו באיזה אופן יכתבו והוא עשה מלאכתו בפאר
מעלית יפה מאוד ויקר המציאות נכתב זוי העמודים ושאר מעלות הרבה אמנם באמצע הכתיבה
נפשי׳ דרב אבא זצ״ל וזיכה הש״ית אותי הסופר הצעיר בין הבנים, לגימרו בכתב ידי ממש
זה״י ולקיים מאמר הקרא תחת אבותיך יהי׳ בניך וזכותו יגן עלי ועל זרעי סלה, והראה לי
בבר כתב עד שביעי פ׳ משפטים כבר כתב הפסוק את מספר ימיך אמלא והתחיל הפסוק
לאחריו את אימתי אשלח לפניך עד סוף הפסוק — השתוממתי על המראה ומן השמים נגלה
כי בפסוקים האלו רמז גדול על אחי הגאון זצ״ל הבט נא וראה הפלא ופלא כי ד׳ תיבות אלו
ת מספר ימיך אמלא״ בגמטרי׳ ד׳ שמותיו של אחי הגאון זצ״ל „לאברהם שמואל בנימין ולף״ כי
י׳ של ואלף איננה אלא במקום תנועת הקמץ וזקיני זצ״ל הי׳ רגיל לקרות את אבא זצ״ל ז׳ רק
שם רבי והאלף „ולף״ בלא אלף גמטרי׳ „הפלא״ ואלף הוא אותיות „ופלא״ וידוע דרשת חז״ל
לא ופלא זו ז׳ מיתת צדיקים ר״ל. — את אימתי אשלח לפניך ד׳ תיבות אלו ר״ת הם
ספר לג אלו הם ל״ג שנים אשר בהם מלא לג שנים אשר ישב אאמ״ו זצ״ל בק״ק פ ... שבירי
שנת תקס״ז עד שנת ת״ר הוא ל״ג שנים וכן משנת ת״ר עד שנת תרל״ב — ודע כי את מספר
ימיך אמלא משמע שהיו חסרים וצריכים להתמלאות והיינו בבן המסלא מקום אביו שימי הבן
מלאים את ימי האב כי כל המניח בן כמותו כאלו לא מת והרי עודנו חי — ואם תסתכל
עיון יפה על שני פסוקים הללו תראו איך נתקיימו במלואם באביכם הגאון הצדיק זצ״ל מיום
בתו על כסא אבינו מאור הגולה זצ״ל עד יום אחרון ממש קרא כדכתי׳ את אימתי אשלח לפניך
יי׳ פירש״י והוא ענין נפלא השגחה פרטית — ואתה ב״א הגנ״י חזק ואמץ בתורה ובד״א נהוג
שיאתך ברפה עיי׳ פירש״י במס׳ כתובות וזרוק מרה בתלמידים אזור כגבור חלציך צלח ורכב על
בר אמת וענות צדק ותורך נוראות ימינך וה׳ עמך ובכל אשר תפנה תצליח לתורה ולגדולה
שם ולתפארת ולתהלה ותקרא פ׳ המלך שבפ׳ שופטים וצוואת אאמ״ו מאור הגולה זצ״ל ותרבה
פלות בקשות ותחנונים לפני ה׳ שיעזרך על דבר שמו לבד אז תצליח ואז תשכיל ותאריך ימים
ל ממלכתך עד ביאת הגואל אמן כן יהי״ר אמן ואמן סלה הכ״ד דודכם הכותב בידים רפות ועיניו
ישועת ה׳ צופות והגישו נא בשמי כוס של תנחומין לאמכם היקרה הרבנית המפוארה מרת חוה
לאה תהי׳ ה׳ ירנן לב האלמנה ותהי׳ אם על הבנים שמחה לאורך ימים ושנים טובים :
הק׳ שמעון בהגאון מהרמ״ס זצ״ל :

אמר הסופר ! בהרימי את קולי לספוד לצרה ולבכותה, בהספידי את אמי מורתי ז״ל לפני מטתה
אמרתי לפי הענין בפי׳ המסורה בפרשת השבוע, הן אני ערל שפתים, הן אני
ץ יבש, הן אני נשארתי לבדי, הן אני כפיך לאל : ואען ואומר הן
כי ערל שפתים ולא איש דברים אנכי לעורר ולהגיד גודל השבר אשר קרנו ברב דברים ופטומי
ילי המעוררים ומשברי׳ לב השומעים, אף גם הן אני עץ יבש ולא יוציאו רעיוני מיץ והלב
עשתנותי לא יולידו מושכלות יקרות ודרשות נעימות במקראי קודש ומאמרי חכמינו ז״ל דברים
וכשרים ומסוגלים לפעול בכי והספד על גודל ההפסד שהסרנו במות אמנו הצדקת ז״ל, הן כל
אלה

במעשי' והכמת נשים בנתה ביתה, היא היתה אשת חבר העיר וגדול הדור ל
שנים, לזאת אמרתי בן יכבד אמו בחייו אף במותה וראוי והגון מאוד להזכיר
לטובה בחברת אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל כי אשת חבר כחבר. ע"ד הנ"ל הזה ע
שנות חיי' ומהם נ"ל שנים שהיתה רבנית עומדת לימין בעלה אבינו זצ"ל יעיד
ויגידון על כשרון מעשי' ועל יושר תהלוכותי' ולטוב יזכר שמה תנצב"ה:

אלה לא בי המה. אך את זאת אני אדע וכל גופי מרגיש ונפשי בהלה כי הן אני נשארתי לבד
ואמי אין אתי, אבל אם קודר שחותי אמי מרתי אשר הרה ילדה וגדלה אותי מעודי, אמי א
אהבת נפש "אהבתני מיום היותי עד היום הזה, ועתה אהה! עזבה אותי לאנחות והל
לעולמה למנוחות, מה אומר ומה אדבר. צדיק אתה ה' וכל משפטיך טובים. הן אני כפיך לא
הרני כפרת משכבה —.

והנה כאשר עמדו אחי יוסף לפני פרעה שאלם מה מעשיכם? השיבו: רועה צאן עבדי
גם אנחנו גם אבותינו, ויאמרו לגור בארץ באנו כי אין מרע
לצאן כי כבד הרעב בארץ כנען. אף אנחנו בני אמנו הרבנית הצדקת ז"ל א
ישאלו לבני אמי מה מעשיכם? ישיבו ויאמרו רועה צאן קדשים עבדיך גם אנחנו גם אבותינ
נאמר ע"ד יען וביען כי היטב ידענו גם ידענו כי רק לגור בארץ באנו כגרים ולא כתושבים
אין ישיבה קבע בעוה"ז כי אם להכין צידה לדרך רחוקה מעולם עובר לעולם עומד באנו יסד
בעת כזאת אשר כבד הרעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי
לשמוע דבר ה' כמאמר הנביא (עמוס ח') והרעב היא בארץ כנען שהכל כנענים סוח
ארץ תבל רצים למסחר וקנין ובתי אלקינו בתי לימוד תוה"ק נשארים ריק מבלי באי מועד שם
ישיאה שולטת בהן, בעת כזאת יותר ויותר החיוב מוטל על כל אי ואי החזק הוא הרפה המ
היא אם ר"ב להרביץ תורה וטהרה ולעמוד על המפקדים פקודי ה' ללחום מלחמות ה' שעד
באיש גבורתו ובידו ה' המיבה עליו, לזאת גם אנחנו אחזנו החבל ומעשה אבותינו הקדושים ה
בידינו להיות רועי צאן קדשים עם ה' אלה —.

אמנם אם תשאל לשמי מי הביאם עד הלום להעלות אותם מעלה למדרגה זו להיות רועי ישרא
אף אני אומר אם לא תדעי לך, היפה בנשים היא היא אמי הרבנית:
צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועי
היא אמי הצדקת ז"ל השגיחה על בני' להביאם אל תכלית אמיתי, היא הוליכה את נרו
ורעיה על מבועי התורה יראת אל כל היום, היא היתה להם הדרך אשר ילכו בה ואת ה
אשר יעשו עד שבאו לידי מדה זו להיות נמנים בין משכנות הרועים רועי ישראל הנאמנים ל
ולתורתו. היא אבינו מאוה"ג זצ"ל מרוב עסקיו עם בני הדור ומחבוריו מרדון אשר הקיפוהו מ
צד לא הי' באפשרו כ"כ לשום עינו ולבו ולבלות זמנו עם בניו בעודם קטנים לזאת חלק גד
מעול הזה עול גידול בנים הי' מוטל על צוארה והכי קרי שמה הוה כי היא היתה
אם כל חי יום אם ימקרא הן בעודם בקטנות ללמוד מקרא, ויש אם למסורת הן כאש
הגיעו לפלגות ראובן "ללמוד תורה שבע"פ המסורה לנו בכל אופן השתדלה בעדינו לשים
השגחה על התמדת הלימוד ועל תהליכות היהדות בעיני אלקים ואדם, והיא היתה אם כל
חיה הנצחי האמיתי תורה ומעש"ט אשר ישנם בבני חלקם אומרי' לנפשה כי היא גרמה הר
לזה והיא החי' אותם —: והכי קרא שמה לאה שעשתה כמו שאמרה לאה אמנו ותאמ
לאה באשרוני כי אשרוני בנות. ולא רק על הבנים שמה עיני ולבה כל הימ
כ"א אף על הבנות היתה השגיחה לטובה לאשרן ולייסרן ולגדלן לנשים צדקניות ויהשר
ותקוע אהבת ה' ותורתו בלבבן, בנות צעדי עלי שור. עלי השור ששורה עיני
בנותי והראתה להן לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. בו צעדי הבנות באותו דרך וכ
ואחרי דברי' לא שונו, ואחרי אין אשה כשרה העושית רצון בעלה
אמני הצדקת ז"ל עשתה בפועל ממש מה שהי' רצון בעלה לגדל בניהם עדות והעבודה ת
להיות תמיב עם אלקים ואנשים סלה:

ועתה ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו, בעת ערב
ימי חייו ה' אמר לה עלה בתו! כי בת יקרה ונחמדה לאלקים ואשת חיל חכמה ו
לימודית היתה. ועתה הביא אותה אלקים אליו, ואני מה נענה בתרה? בבר נפשי "צועק א
בנה הצעיר בין הבנים והקטן בדעת נבונים. שובי שובי השולמית: את המשלו
במעלות

במעלות ומדות, שובי הנשמה למעלה לדבק אל שרשה, ושובי הגוף אל עפרו כי מעפר אתה ואל עפר תשוב, שובי שובי ונחזה בך, אף אם תשוב עוד נחזה בך ולא תשכח מאנשי עירך ומדינתך ואם תשאל מה תחזה בשולמית על מה אתה קורא אותה שולמית ומה תחזה בה אחרי הלכה לעולמה, אף אני אשיב אמרים כמחולת המחנים שני מחנים מחנה הבנים ומחנה הבנות עושי' לה מחולות, ברוך ה' אחיי הי"ו כולם גדולי תורה צדיקים ואנשי מעשה הסה הן אלו אשר משא דבר ה' משרת הרבנות בכתף ישאו והן אלו אשר לא העמיסו עול זה על שכמם כולם טובי' וישרים בלבותם ובניהם כיוצא בהם, וכמו כן דבנות אחיותי נשים שאננות צדקניות ומוכתרות בחכמות נשים. ובניהם ת"ח מופלגי תורה ויראת ה' אוצרם והמה יסבבו במחול אותה ויקרא שם המקום ההוא מחניים —.

מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב! הנה יעקב אע"ה בעת שלחו המלאכים אל עשו צוה אותם, לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו וכו' עם לבן גרתי וכו' ויהי לי שור וחמור וכו' ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך, גרתי פירש"י בגמטרי' תרי"ג מצות שמרתי, והתמיה גלוי' לכל וכי ע"י ששמר התרי"ג מצות א' בשביל שיש לו שור וחמור וכו' ימצא חן בעיני אחיו הרשע? אמנם לענ"ד מוסר השכל הרבה נוכל ללמוד מדברי יעקב אבינו הקדוש ע"ה אשר התפלל לה' הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבוא והכני אם על בנים, ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי זרעך כחול הים אשר לא ימנד ולא יספר — ואוצר הנסיון למדנו בכל עת ובכל זמן ועכשיו בדורינו ביותר שהתערבות בגוים לא נאה ולא יאה לישראל, כי זה גורם ללמוד מעשיהם ותהלוכותי' הן האנשים. והן הנשים אשר עיניהם אל הפריצות נשואות להיות כמוהן אתם עמם בשוה ובכל מאדע ומאדע יעמדו בשורה ראשונה ובראש המתפרצים וכמה סרה בלענה ענין המאדע וכבר צווחו עליו קדמאי ובתראי כי תחת אשר כבודה בת מלך פנימה בירכתי הבית המה יוצאות ונקראות בראש כל חוצות ופניהם נשתנות לכמה גוונין ע"י כחל שרק ופרכוס ומלבושיהן שונות ומשונות בכל יום תמיד. נשים מוזרות בלבנה הולכות נטוי' גרון ראשה פרוע ובשרה גלוי' ואין יראת אלקים נגד פניהם כל קודש ברגליהן רגל גאוה ירמוסו, ותחת שאמרו חז"ל ויהיו עניים בני ביתך עניים הסה בני ביתה מענים דין עני ואביון ומקמצי' מצדקה גמ"ח והכנסות אורחים ובכל פעם האורה לא בזמנו בא כי מרודה היא בסלסול בשערה ומשמוש בבגדה בה ובבעלה אשר מטלת עליו עד צואריו את אשר לא יוכל שאת, כי מי יוכל להמציא די מחסורן אשר יחסר להן להשביע רעבונן ותאות נפשם המתפשטת ומתחלפת מפרם למאדע ותחת פרום לרעב לחמך היא מקמצת ומקבצת מנתון לו שמא שוה פרוטה במאדע ותוכלה לקנות עבודה צעיפים ורדידי' וכדומיהן, ותחת אשר עניים מרודים תביא בית היא עושי' בני ביתה עצמם לעניים ואביונים כי היא מפזרת ומשחתת מה שבעלה בזיעת אפו וברב עבודתו מלקט ומאסף ויעש לקמצים אשר לא יספיק לכל צרכי נשים ויכריחו לבעליהן לחמוס ולגזול אחרים לרמאות ולהטעות הבריות עד שנתקיים בהם הגר אשר בשעריך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מאדע מאדע, ועוד מרעה אל רעה יצאו גם בנותיהן ידריכו בדרך זה ובנות ישראל יוצאות בשן ועין שן בהמות ושן תרבות ושיהי' עיני כל נשואות עליהן, בנות צעדה עלי שור של פגעים כל הפוגע בהן יתמה ופגיעתן רעה להן ולאחרים הרבה יש לדבר דברים קשים כגידין בזה ומי ומה גורם זאת הלא רק התערבות בגוים וחשקת ההתדמות אליהן. וזה ראה יעקב אע"ה ברוח קדשו בהתפללו הצילני נא מיד אחי מיד עשו שמעשי יהי' כאח לי וכשאלת הקרא במה אהבתני הלא אח עשו ליעקב במעשיו ותהלוכותיו כשני אחים שדרך א' והנהגה אחת להם ועל כן ביקש יעקב ע"ה הצילני נא מדרך המשחת הזה כי ירא אנכי לעצמי אותו וגם פן יבוא והכני אם על בנים כי נשים דעתן קלות ומתיהם להתפתות והמה ישיאו דרך עקלתון הזה גם בבנות הבנים וגם איתי אחריהם וישיבו להתברתני לגזול לרמאות ולחמוס וישטפוני במים הזידונים, ואתה אמרת היטב איטיב בשפריים האחד עמך ושנית ושמתי זרעך כחול הים אשר אדם דש בעקביו ונרמז על ענוה ושפלות ונפשי כעפר לכל כה יהיו זרעי ולא ילכו בקומה זקופה ולא יהי' הפריון מרובה על העומד במלבושיהן ובו' תהלוכותיהן ואז לא ימד ולא יספר ולא ישלוט עין הרע עליהן לסבותן ולהעבירן תורת שבת הביקורת מאת שונאינו ומנדיבי ועל זה התפלל אבינו הזקן יעקב ע"ה.

והנה באמת גם האנשים אינם נקיים מעון זה וגם עליהם יעבור כוס התרעלה כי גם ידם במעל הזה כי תחת אשר בעתים הפנויים ממלאכה ועבודה ישבו בביהמ"ד או לבה"כ בביתם לקבוע עתים לה' ולתורתו כל א' וא' לפי מדרגתו ולפי מה שהוא, המה יושבים בבתי' משחאות ובתי כנופי' ושחוק, ולשחוק אומרים מהולל ומפואר וגם שמה מעוררי' שנאה וקנאה אם בוא יבוא איש

הלאומי

הלא מי להגיעים וסני בשחוק וקלות ראש במאכל ומשתה אומרי' לו כבר קדמך רע״בנים מבני ישראל והאיש הערלי משתאה ומחריש לדעת מה יעשה לו, ובעו״ה גם אנשים יראי ה' בשארי ענינים ירכדי בעון מושב לצים יסוד משחקים יהרא נחלהו יעקב ועשי בעוה״ב ועוה״ז אשר האחרון מגיע עד חלקו של [illegible] על ימינו לשבני בבמה [illegible] השנאה לכלל ישראל [illegible] לשחוק ושמחה איזי מבחוץ. אבל אם לא הוי מבני עמינו ובפרט הנשים הקרות [illegible] מקום יד לשנא ולקנא והי גידרים ונועלים בפניהם שלא לעשות כמעשה האומות ושלא ללכת בדרכיהם וחוקותיהם ולא להתדמות להם בקוף לאדם כיא אוחזים מעשה אבותינו בידיהם ללמוד וללמד לשמור ולעשות. אי לא הוי [illegible] והעולם הורפי' אותנו עד הרמה והי' שלימי' וזין מאתנו אף אם ה' הענק יעניק לנו ממיבו גם בהצלחה וסגי' [illegible] כבסים כי הנסיון ילמדינו מה שרודפי' אחרינו מכניעי' ומשפילי' אותנו הוא מטעם כי מענה בפיהם יאה עניותא לישראל כי אם יש לו כל וישמן ויבעט כלביא יקים וכארי יתנשא ואין אומה ולשון יכולה לעמוד מפניהם כי פורצים גדרם גדר התורה ומקפחי' אותנו בהליכות עוה״ז והליכות עולם לו, לזאת שלה יעקב אע״ה לאמור לעשו בהכנעה גדולה. עם לבן גרתי ותרי״ג מצות שמרתי ולא נעשיתי שר וחשוב כפירש״י אבל לא רא[illegible] כי מצד עניות ודלות יחסרון לים היכרחתי לעשות זאת ואלו הייתי משפע בשפע וממנית הייתי יושב בראש הימיות בבתי משרא, [illegible] הייתי איתך ממקומך הראוי לך. לא כן אנכי עמדי כי הנני אלקי ובי יש לי כל שיור [illegible] ותרי״ג מצות שמרתי והייתי נחבא אל הכלים ולא הייתי משתרר לחיות שר חשוב, כן נשי דידן ניהגתי כן יצנעות ועקרות הבית הנה לא נמצאו בראש כל חוצות ואינן מרבישות א״ע באדר והוד להחשיך ולהשפיל נשי דידך בקירתן יצביינן, וכמו כן הבנים בגיי ואל תירא ואל תחת ממני ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך, ובזאת אני אומר על אמי מורתי הרבנית הצדקת ז״ל מה יפו פעמיך בנעלים, דרכיך ותהלוכותיך מה יפו ומה נעמו בנעלים שנעלת וגדרת בעדך ובעד בניך ובנותיך דרכי השחצנות והמאדע אף כי לא היית בת עניים כי אם בת נדיב ושוע בת גביר גדול ומפורסם ובכ״ז ידעת והבנת להוקיר התורה ולגדל על ברכה צאצאיך ולנהל ביתך כרצון ה', ולא פנית אל רהבים ושטי כסף כזב ולא פסעת פסיעת גסה ולא הלכת בגדולות ונפלאות ולא דרך נשים לך ואם כי רבות בנות עשו חיל לפי דעתן הקלה ונעה כמות שהיא אבל את עלית על כלנה על שהרחקת דרכך מדרכם והיית פורש מהן ותקבל שכר על הפרישה ואשריך בעוה״ז וטוב לך בעוה״ב — .

מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב! בת נדיב היתה ועל נדיבות יקים ואם כי קמצה לעצמה וכל מאכלה ומשקה היו במדה ובמשורה כי רגיל הוי על לשונה דברי הרמב״ם ז״ל בהי דעות לא יאכל אדם עד שתתמלא כריסו אלא יפחות כמו רביע משבעתו, כי נהגה לעצמה וגנזה אבל לאחרים נדבה לבה ועשתה צדקה בכל עת ונתקיים בה מקרא מלא [illegible] הלא פרוס לרעב להמך ועניים מרודים תביא בית, כמה פעמים בבוא עני לביתה בשעת אוכלה להנה וחלקה אמרה לנפשה ועניים מרודים המתביישים הביאתה לביתם, צדקת פזרונה את אשר קבצה בעבודה, כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם הרבה בני עניים כסתה בשרם, הרבה בחורים מבני הישיבה הלבישה ובפרט לעת התונתם השתדלה בעדם לכסות את בשתם, ומבשרך לא תתעלם כמו אדם אשר איננו מתעלם ומונע טוב מעצמו ומשאר בשרו כן עשתה היא לזרים עניים ואביונים, ולא אמרה כבני אדם הרבה איך יתנו לאחרים ואיך ישלימו מעצמם כל נחת טוב הלא עי״ז יחסר להם, היא לא כן כי אמרה לנפשה מבשרך לא תתעלם לא יגרע חלקה ולא יחסר מבשרה מה שנותנות לאחרים כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, וקיימה בעצמה סיפא דקרא והלך לפניך צדקיך כבוד ה' יאספך, לא כיש אנשים ונשים אשר בחיהם מקפצים יד ולא ירחמו את עני דל ומענה בפיהם, כי לא ימיהם יקחו הכל כי ירד אחריהם כבודם אחרי שכבוד ה' יאספים יתנו צדקה ויטיבו לבריות במה שיניחו אחרם אייך כך לקרן קיימת, על כבוד כזה אני קורא אי כבוד! אבל אמנו הצדקת ז״ל לא כן עשתה רק ידי' שלחה בכישור מה שהי' ביכולתה לעשות עשתה בחייה בראותה למי ומי תעניקה טוב לקיים והלך לפניך צדקיך ואח״כ כבוד ה' יאספך —. והנה אשה אשר אלה לה אשר החן שקר והיופי הבל אצלה ורק ביראת ה' מתהללה, קורא אני אחריה אמי אמי אל תיראי ואל תחת בבואך לפני כסא כבוד מרום מראשון לפני מרן די בשמיא השופט כל הארץ ית״ש, אל תירא כי קמו בניך ויאשריך אינהו מהכא, בעלך ויהללך אבינו הקדוש זצ״ל להבדל בין החיים מהמתים, ורוב מצות ומעשי' טובים שעשית המה כולם יגינו עליך וימליצו טוב בעדך תנוח בשלום על משכבך אמן :

שם משמעון!

זקיני מאוה"ג רבינו משה סופר זצוק"ל הניח אחריו שלשה בנים ושבעה בנות ובניו וחתניו לוקחי בנותיו כולם מופלגי תורה זמהם ת"ח גדולים מובהקים אשר זכו שבניהם כיוצא בהם וב"ה הרבה מהם יושבי כסאות למשפט מרביצי תורה ויראה צדיקים ואנשי מעשה ואחד מיוחד בהם אחיו הצעיר של אבא מאוה"ג זצ"ל ה"ה דודי גאון ישראל קדוש ה' מפורסם רבי שמעון סופר זצ"ל — הוא נולד בשנת תקפ"א בן שבעה חדשים ועלה והצליח ונראה בו סימני קדושה טהרה ושכלו הי' צח וחרוץ בכל מלאכת מחשבת. — בהיותו בן טו"ב שנים נשא אשה צנועה וצדקת מרת מרים ז"ל *) בת גב"ר וצדיק ר' זוב ע שטערנבערג ז"ל מקראָלי וישב על דת רד בעיר מולדתו פ"ב כ חותנו החזיקו בכל צרכיו והקדיש עתותיו בלתי לה' לבדו ועוד בימי עלומיו הי' ת"ח מופלג, אבל עוד נוסף לזה הי' לו יד ושם בחכמת הקבלה עוד בימי נעוריו ושמעתי מפיו הקדוש שסיבר לאה' חתונתו כישבו בפ"ב אמר לו אביו הקדוש זצ"ל שיתחיל לעסוק בחכמת הקבלה ויען כי קשה ללמוד חכמה זו בדד יחידי ע"כ ציוה לו שילמדה בחברת הרב הגאון המפורסם רבי נטע וואָלף סג"ל ז"ל (שהי' תלמוד מובהק של זקיני ז"ל ואח"כ בימי אבא ז"ל הי' רב"ד בפ"ב) כי לו יד ושם בחכמה זו וכן עשה. אחר הסתלקות אביו הקדוש ז"ל בשנת תר"ב בהיותו בן כ"ב שנים נתקבל לרב אב"ד בק"ק מאטערסדאָרף מקום אשר הי' שם אוהל תורה של אביו בתחלה וישב בכבוד גדול ועשה קיבוץ וריבוץ ופעלים העמיד תלמידים הרבה הרביץ תורה ולחם מלחמות ה' שערה כי אז כבר הי' במדינתינו המלחמות בעניני הדת בין היראים ובין הפושעי' וזכות אבותיו עמד לו. — בשנת תרט"ז בקשה עיר פאפא לשום משרת הרבנות על שכמו ושלחה לו שטר רבנות והיא אחת הקהלות גדולות במדינתינו אבל לא הלך לשם יען הי' להם איזה שנויים בבהכ"נ שלהם, ועוד נוסף לזה אירע לו מה שאירע לאביו הקדוש זצ"ל כאשר רצה בשנת תקס"ב לילך ממט"ד לישב על כסא רבנות בק"ק עיר הדשה שנשרפו אז רוב בתי היהודי' במט"ד (עיניך למעלה יביטו בתולדת זקיני ח"ס זצ"ל) ועי"ז לא הניח את מקומו, כי עתה ג"כ הי' שריפה כזו ולמד מאביו שלא לעזוב קהלה במעמד גרוע כזו ועשה כמותו. — בשנת תר"ך קבלו אותו לאב"ד בק"ק קראקא והי' נבוך מאוד אם לקרבו או לרחקו ועבר זמן רב עד שלבסוף הטה אזנו לקול הדוברים בו והלך לשם אחר שישב במט"ד ח"י שנים — והנה מעת בואו לעיר קראקא עיר גדולה הי' תל תלפיות כי מלבד צרכי קהלה גדולה, נשא על שכמו גם משא דבר ה' מהמדינה ויען כי נתרבה המחלוקות גם במדינת גאליציען בין מחזיקי הדת ובין עוזבי הדת על כן הי' הוא שר הצבא ויצא בראש החלוץ וכל מלחמות ה' להמו על ידו וכל דבר גדול הביאו אליו **) והי' ראש המדברים בכל מקום ועי"ז הי' לו היום והלילה למלאכה

*) אמר הסופר: שמעתי שיחה נאה, פעם אמר קדיש זקיני ח"ס ז"ל במעמד דודי בני מהרש"ב ז"ל ואשתו מרת מרים, ע"ה כדי לחבבה על בעלה ואמר "הבער היא בזכות מרים" והשיב בנו דודי "והמאַן בזכות משה" והוא עפ"י הז"ל שהבאר הי' בזכות מרים והמן הי' בזכות משה והבן-כי אבי' הי' ר' בער ואביו הי' רבינו משה ז"ל.

**) אוהב להיותו אוהב שלום ובורח מן המחלוקה הרחיק א"ע מלהכנים בכל דבר אשר במחלוקות שנוי' ופעם א' הי' מצה ומריבה בין שתי כתות אשר נצמח על ידה הה"ש יהודת כב"ד התורה ודודי זצ"ל במן ידו בהיק מבלי גלות דעתו [illegible] כתב והב, דעו כי לב [illegible] אוהבי ונפשי עלי ייממה, אמנם כבוד אאמ"ו הקדוש בעל ח"ס זצ"ל לעת זקנתו ק"א את בניו ואמר לנו האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים

וממש לא הי׳ לו פנאי בראוי לשינת לילה ודכירנא בשנת תרל״ד בקיץ הייתי
בביתו איזה זמן וראיתי שקודם ששכב על משכבו קרא קריאת שמע של שחרית
כי כבר האיר היום וע״י רוב הטרדות וגודל המלאכה מלאכת ה׳ כי כל גדולי
ישראל במדינתו ובכל ענין הנוגע ליראת ה׳ ותורתו פנו אליו (ועי׳ אגרות סופרים
סי׳ מ״ח) נחלשו כוחותיו מאוד והרבה פעמים הי׳ בסכנה ועל כל זאת לא הניח כלי
מלחמה מידו וכארי יתנשא נגד המורדים בדת אלקים. בשנת תרל״א לפ״ק התעוררו
ראשי עדת וויען ואתם עמם ראשי איזה קהלות גדולות במלכות אסטעררייך ובקשו
מהממשלה הנמה להעמיד ולתקן בית לימוד אשר ממנו יצאו ר״ע־פני״ם להיות
מנהיגי ומהי הקהלות לפי רוח העת רוח עועים להשליך תורה ויראה אחרי גיוםם
והעדיבו תעצומותיהן בדברי בוז וקלון על חכמי התורה ורבניהם כדרכם הנבל לפני שרי
המלוכה ונגד זה עמד קדוש דודי ז״ל כאיש מלחמה וידיו לו רב במכתב חוזר אל כל
הקהלות היראים את ה׳ להפר עצתם ולקלקל מחשבתם וכן עלתה בידו לפי שעה (עי׳
אגרות סופרים סי׳ מ״ט). ובשנת תרל״ח התאספו יחד ע״י קול קריאתו כל הרבני׳
ונכבדי מדינת גאליציען בעיר לעמבערג להתיעץ על כל הענינים הנוגעים לדתנו
ושמו אותו לראש האסיפה והוא יסד בצירוף שאר גדולים מבני האסיפה את
חבורתא קדישא ,מחזיקי הדת״ אשר תכליתה להיות עומד על המצפה ולהיות כלי
הפעולה אשר על ידה ילחמו מלחמות ה׳ שערה ולצופה נתנה לבית ישראל בעניני
כללית וכל יראי ה׳ וחושבי שמו לקחו חבל להיות מבני חברה הזו אשר יסודתה
בהררי קודש ועל דודי הגאון זצ״ל שמו כולם עיניהם .למנותו לנשיא ולראש
החבורה הגדולה הזו והוא ברוב צדקתו קיבל גם זאת המשא על שכמו אף כי
למרות רוחו הי׳ לו להיות נשיא וראש בדבר אשר לכל בני המדינה נוגע ופעל
ועשה הרבה מאוד לטובת אחב״י היראים את ה׳ (עיי׳ אגרות סופרים סי׳ נ׳ וסי׳ נ״א) נוסף
לזה בחרו אותו בשנת תרל״ט לפ״ק אנשי המדינה להיות מיועצי המדינה היושבים
ראשונה במלכות אסטרייך (רייכסראטהס־אבגעארדנעטער) בע״מ וויען והוא
בענותנותו ורוב קדושתו נטה שכמו לסבול גם את זאת וישב במעט רוב השנה
שמה בין שאר גדולי ושרי המדינה וכבדו אותו מאוד כי הכרת פניו ענתה בו
מגודל קדושתו ומרום מדותיו אנושית וכולם שבחו ופארו את חכמתו גם בהויה

חיים ובה דיבר ברוח קדשו במליצה נעימה: החסיד ביסין מהלל, ואפיקורס בשמאל זורק יסילל
ית״ה בתוך ידום ויהללו, עכ״ל: האמנם דודי זצ״ל הוך עמו הי׳ יושב אהוב מכולם והביב אצל
כל ואם כי דעת בני אדם שונות ומשונות הן בעניני דעלמא יהו במילי דשמיא אלו אומרי
כן העושי יהי׳ ארקיבם ואלו אומרים כך היא דרך עבידת ה׳ והוא הכריע ואמר אלו ואלו דבר
אלקים חיים יכו״א יחזיק במעוזו כפי השגתו והבנתו ולפי דרגא דיליה וכפי קבלתו מאבותיו
ורבותיו והי׳ ש״ה משוה את כולם כי אב א׳ לכולנו אל א׳ בראנו ושניהם לדבר א׳ מתכוונים
לעבוד את אלקים חיים ומלך עולם. והי׳ רגיל לפרש מה שדהשו חז״ל בש״ס ברכות על קרא
שמרה נפשי כי חסיד אני (תהלים פ״ו) כך אמר דוד לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב
יושבין אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם בשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה. ולכאורה
תימה למה כפל ושאל לא חסיד אני וכו׳ פשוט הי״ל שמרה נפשי כי חסיד אני שידי מלוכלכות
בדם וכו׳, ופירש דודי זצ״ל כך אמר דוד ע״ה לא חסיד לבד אני אשר עוסק רק בכלי דהסידותא
לא כן אנכי עמדי כ״א אני מבלה עיקר ימי ושנותי בלימוד תוה״ק להעסיק שאלה ולבוא אל
תכ יתה וידי מלוכלכות בדם שפיר ושליא לטהר אשה לבעלה ואחר כ״ז גם אני מקיים מילי
דחסידות באופן שיחד תקיע במקום נאמן, ובאמת כל מי שעושה כן חסיד יקרא עכ״ד. וגם דודי
זצ״ל הוי צדיק וחסיד אמיתי כי האמת הי׳ מהתילתו ולפניו הנה לא בוא לזאת היו כולם דבוקים
וקשורים באהבתו בעיר ובמדינה באין מפריד ומחליק, אהבה אמיתית שאינה תלויה בדבר:

בהיות

הלם י) באמת דבר פלא הי' איש אשר כל ימיו עסק בהוית דאביי ורבא ישב
נל חבורה שרי וגדולי המדינה להתיעץ על עניני המדינה ולהיות מכובד גדול
יהם. ושרים וסגנים הגדולים השתעשעו בידידותו וחוט של חן וחסד הי' משוך
יו והרבה פעל לטובת הדת ע"י שישב בבית היועצים ההוא ובזמן שישב שמה
יען לעת הפנאי כתב חדושי תורה ושירים ותשבחות וברא כרעא דאבוה כי הי'

בחיות דודי הגאון זצ"ל יושב בסוד ועד יועצי הממלכת (רייכסראטה) בעיר הבירה וויען, שאלו
אחד מבני הוועד (שהי' ג"כ ראש עדת ישראל בעיר הממלכה ההיא) בעניני הדת ובפה
א שחוק לעג על דברי הדל שאמרו על אותו האיש שנידון בצואה רותחת, וצחק ורגז שדבר
מזיק ומסבב הרבה גלות. והרבה להפליא כבודו של אותו האיש למען תגדל אשמת חכמי
למוד שכתבו עליו כזה, והוסיף לשחוק מי הגיד להם מאשר נעשה בעולם אשר לא נראה
ני בשר. וכי לא הי' די להם אם יאמרו שנדון באש ובמים, ולפי דעתו החיוב מוטל על חכמי
ראל למחוק דבר זה מן הש"ס. תאמנם ברוח נכון ונפש שוקטת ענה לו קדוש דודי הגאון ז"ל
רים ירדו חדרי בטנו. ואמר שמע ואחוה לך דברי חכמים והידותם ודם בגמת הצפונה באדר
יצתם : הן בהיותי עוד סמוך על שלחן אבא מורי החתם סופר זצ"ל אשר בקוני כמוך ידעת
כם גדול הוי וכל רז לא אנס לי' בעת ההיא צו ניתנה מטעם הממשלה לפתוח שערי עיר
ירה פעסט לכל איש מאיזה דת שיהי' באין מפריע. והקול נשמע בעיר פרעססבורג ורבים מיראי
הדואגים על כבוד ה' ותורתו באו אל כבוד אבא מורי זצ"ל אז נדברו יראי ה' יחדיו ויתעצבו
לבם באמרם הרבה מבעלי בתים יעזבו קהלה הקדושה פ"ב ויסעו לפעסט לשכון שם בראש
מיות ומיסדי אמונתם ינטו לנפול ועמודי הקהלה פה ירופפו. עפ"ז השיב להם אבא מורי ז"ל
רים : הענין אשר יעציב לבבכם תמתור יסב לי שמחה כי זאת דעו לכם האיש אשר יראה ה'
ולתו ובילדי נכרים לא יספיק ורוח עוזים רוח הזמן החדשה עוד לא נשבה בו, זה לא יעזוב
ם קהלת קודש למצוא מנוחות בין רחובות עיר פעסט, אך אלו אשר רעעו מוסדי אמונתם
בר אך עדיין צעיף הבושה או יראת אנשים כסתה פניהם ולא יוכלו לבצע אשר יזמו בלבותם
ברהן עד עתה לשום יד לפו פיהם ותחת עדת יראי ה' דפה נפלה על פניהם ולא יכלו לצאת
ראת נשק הה"ח ניבטו קרתא. אלו רק אלו ישמחו עלי גיל ישישו כי ימצאו קבר בפעסט קברת
ואוה אשר התאוו מאז מעולם. ועל אלו נברך ברוך שפטרנו מעונשם ועדתנו תשאר קהלה
ושה קהלה נאה ומהודרת, כי חמת עשו במחשך מעלליהם וכל מה שהי' אפשר להם להסית
חולה בצנעה לא מנעו מעשות. וגרועים הרבה יותר מאלו אשר כבר יצאו מדת היהדות, כי מי
ן להם שומע אלו אשר המירו דתם אם יהיו מנין איש יהודי על א' ממצות ה' אך אלו אשר
יין בשם ישראל יכונו ומתחפכים בין יראי ה' וכלאחר יד מעקמים שפתיים על מנהג ישן
תישן בישראל מעט מעט נמשכו אחריהם צעירי הצאן דלא מגי בהימנותא, ומעתה אם ילכו
ם תהי' יציאתם מן העיר כנקיון הציגורות וכגורף בבנין השופך כל זבל וצואה המטפש האויר,
אשר יעברו איננו ולא תעל צחנתם וכאשם עוד, הן אז יודבכו האוירים ולא יזיקו עוד עכ"ד.
נסיון ילמדינו שכל דברי קדשו בהשכל ודעת ויתרון רוח חכמת אלקים וכאשר אמר כן הי'
משל לך משל והוא המאכל אשר יאכל ונתעכל כל צרכו והיא נתבשל בסיר הגוי כלי
צטומכא כל צרכו לא יסבול אותו הגוף יותר מדי כי לא נשא אותם הטבע לשבת יחדיו כי
ק לסומדות מזג הגוף כי מעט מעט יעפש דמו להרתיחם ויהפך לנגע צרעת (וכלל גדול כללו
כמי הטבע איין געזונדער ארגאניזמוס פערטראגט קיינע קראנקהאפטע סובשטאנץ אין זיך) ואין
כמא מתדבק במהור ואין ארור מדבק בברוך, וכן טבע מי הנהר הזכים והצלולים לא יסבלו
לת הפגר בתוכם ואחר ימים מעטים יצוף על פני המים וישטפוהו אל החוף, וכן אמרו חז"ל
מליצה צחה עד דרותחא קדרתך שפוך (ברכות ס"ב) והיא מליצה נאה על מזון המתעכל
צטומכא קראו להם קדירא רותחא והזהירו שלא יעכבם האדם בתוך הגוף כי יזיק לכל גידי
הפכו לו לרועץ, והנה מאשר ניתנה בדת הטבע בגוף האנושי בפרט ממנה נקח לישר מסילות
לבינו למען נלך עם גוף חברת האנושי בכלל, כי גם גוף הגדול הזה לא יסבול בטוב חלק
זר המזיק לו. ואם נתבונן באיש שהוא מזיק להחברה מאת שהוא עכור בתוכה ולגוף אחד
שב עמה, אז לא נתמהמה מלהרחיקו מעל הגוף הגדול והנכבד לבל יהפוך לרועץ ונידון מענין
אה רותחת בגוי' הקטן כשנתבונן דינה, נדע מה נעשה בדינו להרחיקהו גש הלאה, והנה האיש
ת אשר התקומם נגד קבלת החכמים, אשר מורשה להם מנותן התורה ית"ש לא יבא לאמור אני

לו בזה כח גדול וצלחה עליו רוח ה׳ בשיר — *) גם אדונינו הקיסר יר״ה החסיד כבד אותו ביתרת הכבוד ופעם א׳ כשהי׳ לו אודיענץ אמר אליו המלך „עס פריייעט מיך זעהר איינע זאָלך עהרווירדיגע פערזאָן אין מיינער בורג צו עמפפאַנגען (כזה הלשון אמר גם לאבי הקדוש זצ״ל) וכאשר המלך החסיד אדונינו יר״ה נסע לפני איזה שנים ועבר בכל מדינת גאליציען לראות ולבקר מעמדה ובאו מכל עיר ועיר גדולי׳ לקבל את פני מלך כי באור פני מלך חיים ושלחו שלוחים (דעפוטאַציאָנען) ה׳ בעיר קראָקא בראש הבאים דודי הגאון זצ״ל ומאוד כבדו המלך יר״ה ודיבר הרבה עמו ואמר לו תוך הדברים בזה״ל: זיא זינד אָבעררא־בבינער אין קראַקויא איך קעננע זיא אבער אויך פאָם רייכסראַטהע אויס. זיא שטיממען מיט דען קאָנזערוואַטיפען. טהיילען זיא איהרען גלויבענסגענאָססען אין גאַליציען מיט דאס עס מיך פריייעט פאָן איהרעם וואָהלערגעהען מיך צו איבערצייגען. (עי׳ אגרות סופרים סי׳ נ״ב) דרכו הי׳ כאשר בא מן הרייכסראַטה בית היועצים הלין בגדי חול ולבש בגדי קודש וישב ללמוד ופלא הי׳ לראות גודל דבקותו בה׳ והרבה פעמים לקח ספר תהלים בידו ואמר מזמורים ברוח קדושה וטהרה והשתוקקות גדול וירדו דמעות עיניו ונראה לעין כל גודל קדושת נשמתו ותמיד הי׳ צהלה על פניו וקיבל את כל אדם בסבר פנים יפות באהבה וחיבה. כה ישב בוויען ארבעה שנים והגם שמאוד הצטער על זה על ביטול תורה ועבודה לפי דעתו הגדולה אבל לכבוד ה׳ סבל כל זאת. הוא בעיניו הי׳ שפל מאוד ולא האמין בעצמו כלל ופעם א׳ שלחה לו מחברתו הרבנית ז״ל לוויען מלבוש חדש של משי יקר וכתב לה תחת אשר עשית מלבוש יקר זה עבורי הי׳ לך לעשות מעיל לספר תורה ה״ה התנם הרב הגאון הצדיק מהו׳ עקיבא קאָרניטצער זצ״ל בן דודתי הצדקת המפורסמת מרת גיטל זצ״ל (אשת הרב הגאון המפורסם רבי זלמן סג״ל שפיטצער זצ״ל בעהמ״ח ס׳ תיקון שלמה אב״ד דקהל יראים בע״מ וויען) כ״כ הי׳ כאין נחשב בעיני עצמו וכ״כ הי׳ מכובד חתנו בן אחותו בעיניו והי׳ מכבד כל בעל תורה וירא ה׳ ביתרת הכבוד והשתתף בצערן ושמח בשמחתן מאוד:

אישר״ש אחר דת משה עד לא ימצא לה שורש וענף בזה גם אני מודה שהכם גדול הי׳ להרע רק מעט מעט הסית והדיח רבים מאחרי ה׳ ותורתו כי ידע הרבה בלימודים, אבל זמן שהי׳ חכם בין החכמים מצא שומעים שהטו לו אוזן בנקל כי מדוע ימאנו בקלי קלות. אם מפה מתחסד יצאו הדברים, ומה גם שרק לטובת תורת ה׳ דרש כי עת לעשות לה׳ ולתורתו להפר מעט למען תתקיים כמה שיוכל להתקיים בכל אנשי הזמן הפורקים אשר מקרוב באו מתחפשים תחת מסות היראה אשר לא נגע בלבבם ויאמרו הריסת הדת תיקונו כי אי אפשר לעת כזאת להחזיק בישנות. הנה איש כזה ארסו הולך בכל אברי התבורה כצואה רותחת אם יעצרם אדם בתוך גויתו ונדון ממני ובמותו למהר לשופכה ולא תהיו לגוף אחד ולא תזיק יותר, (ושיעור המאמר בביאורו ער״ יירד פאָן צואה רותחת פעראורטהיילט). ולמען הרגיע רוגזו של מעלתו על אשר בהרו חז״ל למטרת לעגם את האיש המרומם בעיני כבודו הנני להבטיח את מע״כ שאין משא פנים בדבר כי כן אמרו חז״ל על כל הלועג על דברי חכמים שנדון בצואה רותחת (עירובין כ״א) וגם שם כונתם ע״ד שאמרתי אלו דברי דודי הגאון זצ״ל ודפיח״ח. (אמר הכותב בן אחיו עפ״י חנ״ל אולי כוונת חז״ל כי כמו צואה רותחת אשר ריחו הרע נודף למרחוק ומוטבע בטבע האדם לברוח ממנו כי מבלי יכולת החוש לסבלו, כן המלעיג על דברי חז״ל יהי׳ נדון באופן זה לנוס מפניו ולהרחיק ממנו כמטחוי קשת כי לאו כל מוהא סבל דא ופירו טמא פן תיגעו ואברהחו גם ברח יהי׳ וק״ל).

*) לדוגמא אציע שיר א׳ מיוסד על מאמר חז״ל (ברכות ג׳ ע״ב) בת קול יוצאת בכל יום ומנהמת כיונה וכו׳ אשרי למלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם, עי׳ לעיל דף ל״ג ע״ב איך פירש קדוש זקיני ח״ס ז״ל מאמר

זה

בשנת תרמ"ג ט"ז אדר שני בעו"ה באה השמש בצהריים כי שמעון הצדיק אשר הי' משיירי כנסת הגדולה מגדולי צדיקים ואנשי מעשה עלה אל אלקים. שמעון העמבינו איש"ר הי' עמים בתורה ובמצות, חלף הלך לו לשכון כבוד ולשכב עם אבותיו ואבל גדול הי' וספדו אותו כל בית ישראל מספד תמרורים כי ישר וגדול נפל. בשנה ההיא נתמלאו לו לזקיני רבינו משה זצ"ל מעת לדתו מאה ועשרים שנה, ועד עת ההיא עוד הי' הי אתנו ע"י בנו אשר הניח אחריו אבל אז בהסתלקות בנו הי' השבר בכפליים ועל אותו ואת בנו יש לבכות. ושמעתי שאיזה ימים לפני פטירתו בחלום דיבר בו אביו שעתה נתמלאו לו ק"ך שנים ושאלו בחלומו ומה יהי' אח"כ וענה וגילה לו שיסתלק מן העולם. וכבוד גדול בהספדים עשו לו בכל המדינות וגאליציען בפרט התאבלה עליו מאוד, וגם בין אוה"ע במלכות אסטרייך עשתה השמועה רושם גדול: ואציע כאן מה שהעתקתי מן קונטרס "שם משמעון" אשר הדפיס אחי הרב הגאון המפורסם מה"ו יצחק ליב זצ"ל בדראהאביטש בגאליציען (אשר הי' ממלא מקומו בנשיאות של החברה הגדולה מחזיקי הדת ממדינת גאליציען ובוקאווינא) הספד על דודינו הגאון זצ"ל והביא שם תוך הדברים מה שהספיד אותו ראש בית היועצים (רייכסראהטספרעזידענט) אשר אמר עליו בבית הרייכסראטה וז"ל: איך האבע דעם האָהען הויזע

זה וכפי הנראה על משקל זה יסד קדוש דודי ז"ל השיר וראשי החרוזות **שמעון חזק** נ"י ויסדו במרחץ מאריענבאד במדינת בעהמען בשנת תרל"ג בישבו תחת אחת השיחים ואתו עמו בנו אהובי הרב הגדול הגביר מהו' אלכסנדר שלמה נ"י הישב בעופרת כל אשר יצא מפי קדשו. זי"ע — (אפריין נמסר לי לב"ד ר"ת הרב מהר"ש סופר מהיר נ"י הנ"ל ששרה לי השיר הזה ועוד איזה מאמרים ועל הטוב יזכר שמו).

א) שמה אחות חומה, בהר המוריה
הרבה ושוממה , שואה ושאיה
נפשי נרתעת , גועה גויה
כיולדה פועה , בבריעה ישיהה
דמעה נובעת , עיני ביכיה
אזני שומעת , יונה הומיה

ב) מה לו לאב , שהגלה את בניו
הסה ישאו ועף , ויצדיקו את דיניו
על עמל וכעס , יתנו הודיה
נפשו אותה ויעש , לטובה רצויה
פעיננו נעלם , לפניו גלויה
יתברך לעלם , ולעלמי עלמיא

ג) עניים ואביונים , תחת עול מדהבה
עונים בכל אונים , יהא שמיא רבא
למרום מגעת , סעדת העניה
רקיעים בוקעת , וסמי עליה
תהלתו מודעת , גם בארץ נכריה
תהלתו נשמעת , בכל בתי כנסיה

ד) וי להם לבנים , שגלו מעל שלחן אביהם
עליו הי' עולים , מגדנות לפיהם
גלו מבלי דעת , אל ארץ נכריה
אוכלים בזיעת , לחם רמיה
דמעה נובעת , עיני בוכיה
אזני שומעת , יונה הומיה

ה) נפשי יודעת , כי לא לתוהו
נקראתי תולעת , בפי ישעיהו
זאת לדעת , פתחו בפיהו
תפלתי נשמעת , לא אתן דומיה
עדי תבא ישועת , גולה וזויה
עדי תקום נבואת , הנביא זכריה

ו) נחמו נחמו עמי , יאמר אלקיכם
חזקו אתי עמי , אשובה אליכם
לעקור ולמעת , עוד ידי נטויה
אוספה חצולעת , אקבץ הדחויה
נפשי יודעת , עיני צופיה
ימין עליון נוטעת , גפן פוריה

ז) יתחזקו בם טענות , בחוצות ירושלים
זקנים וזקנות , מרוב ימים חיים
בנים ובנות , במחולת המחניים
ישחקו במריעת , ברחובות קריה
ירועו בתרועת , ירושלים הבנויה
ימין עליון נוטעת , גפן פוריה

איינע ,טרויערבאָטשאַפט צו פערקינדען, וועהרענד דער אונטערברעכונג אונזערער זיטצונגען איזט אונזער קאָלעגע ה׳ אבגעאָרדנעטער סימאָן שרייבער אָבערראַבבי־נער אין קראקויא געשטאָרבען. יוען עס דעמזעלבען ניכט גענגנט וואַר דען בע־ראטהונגען דעס האָהען הויזעס אין דעם מאאסע נאָכצוקאָממען וויא ער עס זיכער־ליך ווינשטע זאָ איזט עס אויף זיינע זייט מעהרערען יאהרען בערייטס בעדייטענד אונטערגראַבען געזונדהייט צוריקצופיהרען, זיכער איזט דאָז דער פער־שטאָרבענע איס גרונדע זיינער געזעללשאַפטליכען אונד בערופסשטעללונג זיך בייא דעם וויטאוים גראָססערען טהיילע זיינער גלויבענסגענאָססען איינעס זעהר בע־דייטענדען איינפלוססעס ערפרייטע דער פערזאָנליכע פערקעהר מיט איהם האַט מיר געוויססענהאַפטע איבערצייגונג פערשאַפט דאַסס ניכט זעלבסטזיכטיגע צוועקקע זאָנדערן טיעפאיננערסטע רעליגיאָזע איבערצייגונג דיעזעס זיינען ווירקען אין זיינע בערופסשטעללונג צו גרונדע לאַג אונד עס איזט דיעס איין מאָמענט וועלכעס אויף אכטונג אַנשפרוך האַט אונד דעסהאַלב בעגלייטעטע איך זיין היענשיידען מיט איניגער וועהמוט אונד בעטריעבניסס. איך נעהמע אן דאַס אויך דאַס האָהע הויז וועלכעס זיך צום צייכען דער טהיילנאַמע בערייטס פאָן דען זיטצען ערהאָבען האַט איהם איין עהרענדעס אַנדענקען בעוואַהרען אונד דאַס עס צושטיממען ווירד דאַס דיעזע אַנערקענונג דעס האָהען הויזעס אים פראָטאָקאָלע דער היטיגען זיטצונג פערצייכנעט ווערדע עכ״ל. מזה נראה איך הי׳ חשוב גדול ומכובד מאוד גם בעיני האומות:

אולם גם בדודי הגאון זצ״ל לא נאמר מיתה כי הניח בנים טובים ת״ח נגידים אשר יראת ה׳ אוצרם, וגם ה״ת הרבה הניח אחריו וזכרו יהי׳ לנצח ויה״ר שיהי׳ מליץ יושר בעדינו ואך טוב וחסד ירדפונו ושלום וברכה ישיגונו עד ביאת ג״צ בב״א:

דבר לכבוד התורה ולכבוד אבותיו הקדושים זצ״ל. יום ה׳ לסדר .ושמר ה״א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך׳ קדנו **תרו״ם** בכבוד לפ״ק. פה מרהין מארי׳ באד במדינת בעהמען, יע״א.

הק׳ שלמה סופר בה״ג מהראשב״ם זצ״ל
חונה בק״ק בערעגסאס והגליל יע״א.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו פירש״י עפ״י המדרש ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, ונראה לי הכתוב, ידוע כי יעקב אע״ה הי׳ מעותד להעמיד י״ב שבטים כנגד י״ב צירופי הוי׳ ב״ה, וביון שכן שמו של הקב״ה שלם וכביכול אחד בעליונים ויעקב עם י״ב בניו אחד בתחתונים ומרכבה לשכינה אשר שרתה עליו, והנה י״ב צירופי הוי׳ בגמטרי׳, ש״ב אותיות וש״ב וזהו יש״ב יעקב ביקש יעקב לישב בשלוה כי עשה את אשר מוטל עליו והעמיד י״ב שבטי׳ באופן ששמו של הקב״ה שלם וראוי לו לישב בשלוה ולהיות שוקד על שמריו. האמנם קפץ עליו רוגזו של יוסף ונתפרדה החבילה כי צירוף א׳ נסתלק ונעשה פירוד בין הדבקים והי׳ שמו של הקב״ה חסר והנה י״א צירופי הוי׳ ב״ה עם ד׳ אותיות השם בגמטרי׳ ר״ץ וגם טר״ף עם הכולל בגמטרי׳ ר״ץ ע״כ אמר יעקב ע״ה טר״ף טורף יוסף כי נשאר רק במנין טר״ף ע״י שטורף יוסף מאתם וצירוף א׳ חסר וע״כ נסתלקה השכינה ממנו ולא יכול לישב בשלוה רק בטירוף ר״ל, וזהו שאמר יעקב אע״ה בפ׳ ויגש בסיפורו אל בניו ויצא האח״ד מאתי הוא יחודו של עולם ית״ש יצא ונסתלקה שכינה ממני, וגם מאתי דייקא כי גם אני אינני עוד אח״ד בתחתונים, ואומר אך טר״ף טורף כאשר נשאר רק טר״ף י״א צירופי׳, ולא ראיתיו עד **הנה** אותו האחד הן בעליונים ית״ש והן בתחתונים לא ראיתי עד הנה כי עתה ע״י שעשו האחים שלום ביניהם ונתחברו י״ב הצירופים מחדש באחדות גמור ונעשה שמו של הקב״ה שלם וגם יעקב ובניו נעשו׳ אח״ד. וזה הי׳ בהיות יעקב אע״ה בן ק״ל שנה כמפורש בקרא, וע״כ נזרקה מפיו ברוה קדשו ולא ראיתיו עד הנה כי ע׳ מן עוד ואותיות הנ״ה בגמטרי׳ ק״ל שאז כתיב בו׳ ותחי רוח יעקב אביהם ופירש״י ששרתה השכינה עליו. בעשותם האחים שלום ביניהם גם שמו של הקב״ה שלם והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום בין אחב״י ולא יהי׳ פירוד בין הדבקים בה׳ ובתורתו ונהי׳ כאיש א׳ בלב א׳ לעבדו שכם אחד ואין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא שלום ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום אמיה״ר—.

לא יסור שבט מיהודה!

אמר הסופר: אחרי שמשכתי בשבט סופר מלא האומר מתולדות וקורות ימי חיי אבותי הקדושים זצ"ל זי"ע וגם הארכתי בדברים בקסת הסופר אשר במתני על אודות אחי וראש הגאון רבן של ישראל רבינו שמחה בונם זצ"ל בעל שו"ת נהלת סופר הנני בפרי עטי עט סופר בקוצר אמרי גם על „סופר מהיר" האי שופרא דבלע בארעא בעוה"ר ביום י"ג תמוז העבר שנת תרס"ז לפ"ק ה"ה אחי הרב הגאון הגדול המפו' בתורתו וצדקתו הגביר האדיר נשיא אה"ק ונשיא מחזיקי הדת מהו' יצחק ליב סופר זצ"ל כי גם הוא הי' איש דגול מרבבה שמו נודע בשערים בכל תפוצות ישראל וגדול מרבן שמו אשר איתן מושבו הי' בעיר דראהאביטש במדינת גאליציען הוא הגבר הוקם על לתורה ולתעודה לעמוד לנס עמו ולתפארת מדינתו הוא נולד ביום כ"ד אלול שנת תר"ח לפ"ק בן רביעי לאבותי ז"ל ובעודו נער ניכר בו חריצות שכלו וסברתו הישרה הוא נשתלם עד מהרה במעלות ומדות תרומות ויהי לאיש ובהיותו בן עשרים שנה נשא אשה בת הרבני הגביר האדיר המפורסם רחים ומוקיר רבנן מה"ו דוד לינדענבוים ז"ל מעיר הנ"ל אמנם לדאבון נפש נחרב ביתו אחרי שנה ובנה אותו מחדש עם בתו השני' הגבירה הצנועה היקרה אשת חיל מרת שרה תי' וישב עה"ת והעבודה כל ימיו ביתו הי' פתוח לרווחה לת"ח והי' עניים בני ביתו כל קשי יום אשר פנה אליו מצא אוזן קושבת אצלו הי' אבי יתומים ודיין אלמנות והי' נזהר מעולם במעשר כספים, פיזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד. מיד אחר חתונתו העמידו אבינו הקדוש זצ"ל לסגן לו ללמוד עם ישיבתו הגדולה לאלקים בעת שהי' הוא מונע מזה והעמידו לראש עליהם ולמד עמם בחריצות ובקיאות נפלא ובהספידא רבה שהספדתיו אחרי ימי אבל השבעה קראתי עליו האי קרא בפ' השבועה בסדר פנחס שאו את ראש כל עדת בני ישראל מבן עשרים שנה ומעלה לבית אבותם כל יוצא צבא בישראל ואמרתי כי שאו היא מלשון שא רישא דפלן כבמדרש כי בעוה"ר הורם העטרה והוסר המצנפת אחי הה"ג ז"ל אשר הי' ראש עדת בנ"י מבן עשרים שנה ומעלה כי בהיותו בשנים אלו העמידו אבינו הקדוש זצ"ל לראש עדת בנ"י המופלגים חריפים ושנונים בני ישיבתו הרמה ללמוד עמם ולהגיד השיעור לפניהם וגדל והצליח וגם עשה פרי בלימודיו—ואמר הקרא לבית אבותם ואומר עפ"י צחות ששמעתי בעת קישור התנאים של אחי הגאון ז"ל שהיינו אח"כ זמן זמנים בעיר קראקא (כמסופר למעלה בתולדת אבינו זצ"ל) ואז דרש אבינו זצ"ל בש"ק דרשה ארוכה ובתוך הדברים אמר אנשי פולין מתפארים מאוד בשורש יחוסם זה מתיחס שהוא נין ונכד (אורענקל) מן הב"ח וזהו מתיחס שהוא אוהרענקל מן המגלה עמוקות וזה מן המגיני שלמה ואמת טוב ויפה ודבר גדול הוא אבל הענין עם אוהר (מורה שעות) אם מושכים אותה והולכת תמידים כסדרן זהי אתר זה יש תועלת מן האנהר אבל אם נפסק השלשלת והיא עומדת הלא שברי כלי הם ואין בה תועלת וא"כ מה אהני לן אלו שמתיחסים אחרי אבותיהם הגדולים והקדושים שהמה אורענקעל אם השלשלת נפסקה ואינה הולכת מדור דור ואין ניכר בהם בית אבותם ומאין יצאו כי לא כדרכם דרכיהם ולא כמחשבותם מחשבותיהם ולשמחה וליחוס מה עושה להם עכ"ד.

ועפי"ז אומר בצחות זה שאמר הכתוב לבית אבותם שניכר מזרעם מאין יצאו ובית אבותם כי מעשי אבותיהם בידיהם וכן אומר על אחי הגז"ל שהוא הי' שלשלת היוחסין אורענקעל מגאונים וקדושים אבל לא נפסק השלשלת לא בו ולא בבניו שהדריכם על דרכי התורה ויראת ה' טהורה עד שנעשו מופלגי תורה חריפים ושנונים ובעלי יראה ואנשי מדות וגם לא מבנותיו שהשיאום לת"ח מופלגים והשלשלת קיימת לבית אבותם וראוי להם ביחוסם וכן יהי' לעד. ומסיים הק"א כל יוצא צבא בישראל גם זאת נוכל לאמור על אחי הגאון הגביר ז"ל כי בעודו בימי ילדותו עמד על יד ימין קדוש אבינו זצ"ל בכל מלחמת הדת הגדולות במדינתינו והי' גם הוא מסייע שיש בה ממש לפי ערך שנותיו אבל כשהגיע למדרגת גבר בגוברין בהיותו במדינת גאליציען הי' לוחם מלחמות ה' שערה בראש הצבא נגד המתחדשים והשליך נפשו מנגד מול חיצים ואבני בליסטראות שהורו המורים וממרים את פי ה' עליו גיוו נתן למכים ולחיו למורטים ולא חל ולא חת מפניהם ובשנת תרמ"ז כאשד נח נפשי' דרב האי גאון דודי הקדוש מהרש"ם זצ"ל מקראקא ולמלאות מקומו שמו עיניהם כל גדולי וצדיקי המדינה בו באחי זצ"ל למנותו ולבחרו לראש ונשיא חברת המדינה .מחזיקי הדת' והוא שם נפשו בכפו ללחום נגד המורדים בדת תוה"ק וחוטאים בנפשותם וכמו כן כאשר נערך ונתקבל ההק החדשה במלכות אסטעררייך אודות הקהלות והרבנים אשר המתחדשים בהזקת כחם עשו כל השתדלות להוריד דת יודית ואת כבוד הרבנים הת"ח אשר יסודתם ולימודם על אדני קודש הטבעו והוא לפני המלך והשרים יר"ה התייצב ללחום נגדם ולהמתיק הדינים ועלתה בידו הרבה להקל ולהעמיד הדת על תילה ותיקן תקנות להקהלות ותקצר היריעה מהכיל כל פעולותיו הטובות לחיזוק הדת והאמונה ולהרים קרן תוה"ק ולומדי' ועליו נאמר כל יוצא צבא בישראל שבכל מלחמת הדת הי' בראש יוצאי צבא לכבוד ה' ותורתו:

גם עוד בזכרוני מה שפירש אאמ"ו זצ"ל בפתיחת הדרשה אז בקראקא בצחות לשונו ובנעימת נאומיו מה שאמר פרעה ליוסף אחרי הודיע אותך אלקים את כל זאת אין נבון וחכם כמוך ותמוה מה את כל זאת" שאמר פרעה הלא יוסף רק דבר א' אמר בפתרונו כי הפרות הבריאות והשבלים הטובות מרמזים על שובע והרקות ושדופות קדים מראים על רעב וזה פתרון פשוטי ולמה הפליא פרעה את פתרונו כ"כ עד שאמר אין נבון וחכם כמוך? ופי' אבא זצ"ל בשיחתו הנאה כי קצת לומדי פולין החורגים אשר דרך לימודם ע"ד חידוד ופלפול בונים עולמות למחריפן בהזדמנם יחד עם לומדי מדינת אונגארן אשר דרך לימודם בשכל הישר לאמיתת הענין ולעמוד על בורין של הלכה בלא חידוד ופלפול של הבל אומרי' עליהם שיש להם פלאטשינגען קאפף (פלאכקאפף) וע"כ הולכים דרך הפשוטי מבלי יכולתם לילך בגדולות ונפלאות בפלפול וסברא אבל האמת לא כן הוא כי גם לומדי אונגארן יודעים הלימוד הפלפולי והחידודי אבל מתאמצים ללמוד בדרך אמיתי לכוון ההלכה ולעמוד על בורין כאשר באמת ראוי ונכון למי שלומד לש"ש לשמור לעשות ולקיים.

והנה חרטומי פרעה פתרו חלומותיו באופנים שונים חדודים ושנונים כמבואר במדרש שבע בנות אתה מוליד ושבע אתה קובר שבע עיירות יבנה ושבע סותר וכדומה והשב יוסף אם הוא יאמר מיד פתרונו האמיתי והנכון הנראה לפשוטי יאמרו עליו כי הוא אונגארישער ויש לו פלאטשיגען קאפף ואינו יודע ומבין לחקור דבר ולהעמיק שאלה ולפתור חלום ולא יאמינו ולא יקבלו דבריו ע"כ שם עצות בנפשו לאמור

לאמור תחלה כל הפתרונות אשר פתרו החרטומים ואחר כ"ז אמר כל זה הוא בדרך „יש לומר" אבל האמת והנכון הוא כי שבע פרות ושבע שבלים שבע שנים המה וכו' והנה ראה והבין פרעה מזה כי כל מה שהעלו החרטומים גם יוסף ידע אבל פתרון פשוטי מה שהוא אמר לא הבינו ולא ידעו הם ומזה נתאמת אצלו כי פתרון של יוסף הוא האמיתי אף כי בלא הידוד ושנון ורק דרך פשוטי הוא וע"כ אמר אחרי הודיע אותך אלקים את כל זאת היינו גם מה שאמרו ופתרו הם מזה מוכח כי אין נבון וחכם כמוך עכ"ד ודפח"ח — וכן אני אומר על אחי הה"ג ז"ל אם כי הי' אונגארישער בכ"ז בכל עת שהזדמן עם לומדי וגדולי פולין תמהו על גודל חריפותו וחידודו בלימוד אבל ביותר התפלאו על יושר לימודו וסברתו הבריאה והנכונה לאמיתה של תורה וזה כבודו ותפארתו ז"ל.

בשנת תרנ"א אחרי שנפטר הגאון הגדול הגביר מה"ו יצחק אהרן איטינגער זצ"ל שהי' אבדק"ק לעמבערג אשר מילא מקום אביו הגאון המובהק מה"ו מרדכי זאב זצ"ל בעל מפרשי ים להיות נשיא אה"ק ונשאר שירות זה בקודש ריק נקבצו ובאו יחדיו גדולי וצדיקי מדינת גאליציען ובראשם הגאונים הצדיקים קדושי עליון מה"ו יושע רוקח זצ"ל אבד"ק בעלזא ומה"ו יחזקאל האלבערשטאם זצ"ל אבד"ק שינאווע בעיר לאנצוט ובקיבוץ עם רב של רבנים ואנשי שם שבחו והודו לשמו ושמו להם ראש אחד את כבוד אחי הגאון הגביר מהרי"ל זצ"ל להיות נשיא ואמרכל אה"ק במדינתם והוא אם כי סירב מתחילה אבל מסוד חכמים ונבונים ומלמד דעת מבינים כי לו נאה ולא יאה משרת הקודש ההיא שמה על שכמו וקידש רוב עתותיו לדבר זה להחיות אלפים נפשות בישראל על אדמת הקודש ועבד עבודה תמה בלי שום טובת הנאה והרים את הכולל ואת צדקה זו באופן שלא נשמע עוד משום נשיא שפעל ועשה כ"כ לטובת אחב"י באה"ק כי כאשר קיבל הוא ההנהגה הי' ההכנסה ערך ל"ה אלפים זהובים לשנה ובשנה האחרון של ימי חייו הדפיס חשבון והראה כי עלתה ההכנסה על קט"ז אלפים זהובים הנשמע כמהו עוד שבמשך ט"ו שנים שהשתמש בשרות זו יעלה ההכנסה יותר בסך פ"א אלפים זהובים לשנה ברוב השתדלותו ועסקו בזה ובעת שקיבל ההנהגה היו מוכרחים אחב"י באה"ק לשלם לבעלי הלוואה על שטרות הכולל ט"ז למאה ועכשיו מקבלים מעות על חמשה למאה ובעת שקיבל ההנהגה הי' מחלקים רק שלשה פעמים בשנה החלוקה ועכשיו כמעט חמשה פעמים בשנה וגם הגדיל והרבה את חלוקת ומנות כל אחד אם מעט אם הרבה כאלה וכאלה הוסף בטובתם בכל אופן ובכל ענין קדושה החזיק על ידם ולכל מפעל טוב הי' מסייע שיש בו ממש וכמה אלפים מכיסו השתקע במשך השנים בזה ובכ"ז סבל כמה מילי דמצערי מהם ומהמונם מאנשי ריב ומדון ובפרט בימים האחרונים ואם כי בנקל הי' בידו להשתיקם ולבלום פיהם כי הכח והיכולת הי' בידו וגם דחקו עליו לעשות כן אבל גם בזה הראה גודל צדקתו ומדת טובו וסבלנותו ורוממות מדותיו כי לא עשה להם מאומה על רוע מעשיהם ועל בזיונם את יושבי ארץ צבי והי' חס עליהם ועל נשיהם וטפיהם שלא לכרות אוכל מפיהם ועליו קראתי אני בהספידא כאשר קרא יעקב אע"ה על בנו: יהודה אתה יודיך אחיך ידך בעורף אויביך ישתחוו לך בני אביך. ונ"ל הכוונה לפי הענין כי בעת שלום ושלוה אנשים זה עם זה אין באפשרי להכיר ולהוקיר מעלות איש ומדותיו אם תרומות וטובות המה או לא כי מאחר כי אין ביניהם סכסוך ורגזה ולא מלחמה למה ירע ויבגוד איש באחיו אבל ניכר האדם ופנימיותו היטב אם הוא עומד בקשרי מלחמה עם

חבירו

חבירו ורגזן וכעס בינידם אז נראה בעליל מי הוא בעל מדות תרומות ומי לא כי מי שאין בו ממדות טובות כיון שיש פירוד דיעות וכעס בחיקו ינוח היתה התנועה לעשות לחבירו כל רעה אשר תשיג ידו וקפחו בפרנסתו ויפגע בכבודו בלי גבול ותכלית לא כן איש המורם נעם במדותיו הטובות ובצדקת ויושר לבב זה אף כי יש לו תרעומות ורוגז על חבירו בכ"ז לא יהין נפשו להרע לו ולקפחות אוכל מפיו וישא ויסבול מרעך בישין והוא מן הנעלבים ואינם עולבין וכו' ואמר יעקב אע"ה על בני יהודא אתה אם יודוך אחיך בעת שידך בעורף אויביך שאתה עומד בקשרי מלחמה וברוגז ופירוד לבב עמי ויודך אחוות בקרבו בדרך הלוחמים וכו' ואם גם אז יודוך וישבחך אחיך אז ישתחוו לך בני אביך. אז ראוי לכבוד והדר כי הראה גודל מדותיו וצדקתו ויושר לבבו וחהו אבן הבוחן על מעלות איש ומדותיו התרומות וכן אני אומר על אחי הגאון ר' יצחק יהודה ז"ל כי הראה גודל הרממות מעלותיו ומדותיו המזהבות בענינים כאלה והיא שעמדה לו בכל עת ממנו ניקח מוסר השכל ולהשכיל ובפרט בזה החבר רבנים

על אחי הגאון מהרי"ל ז"ל נוכל לאמר ויזרע יצחק וימצא מאה שערים בשערים המצוינים בהלכה מלבד שכבר יצא לו מוניטין בהדפסה קונטרס גדול גלוה אל ספר אבי רב אאמו"ר זצ"ל בתשובות כתב סופר חלק חו"מ וקראו בשם "סופר מהיר" אשר בו הראה גודל חריפותו ועוצם בקיאותו קולע אל השערה ולא יחטיא גם פירושו על הגדה ש"פ בו הראה כי יד ושם לו גם באגדתא דברים יקרים נחמדים מעולפת ספירים עוד הניח כמה חיבורים גדולים בשמעתתא ואגדתא יקרי ערך ורב תבונה ובאישור ביום לפני פטירתו הי' מצוה לביתו ובניו אחריו איך יתנהגו וישבנו וחתניו יהיו שוקדים על התורה והעבודה וכן יגדלו כל בניהם על ברכי התורה והיראה ושלא ישנו מתהלוכותיו ומדרך המקובל מאבותינו הקדושים ז"ע וכן לבנותיו ציוה להיות נשים צדקניות ויחזיקו במנהגי משפחתינו בתורה ויראה אז ציוה ג"כ שידפיסו בניו חידושי תורה שלו הן הלכה והן אגדה וגם ציוה אז לישלח מיד הסך חמשים וששה אלפים כתרים המגיע לרבע החלוקת לבני אה"ק באמרו כי אין רצונו שע"י הסתלקותו ירעבו בני אה"ק ללחם וכן עשו ואם כי חסרו כמה אלפים לסך הנצרך הוסיפו בניו סך זה למלאות רצונו במלואו ושובו מלבד זה ציוה ליתן מכיסו איזה אלפים לטובת בני אה"ק גם מזה נראה כמה חס הוי' על עניי אה"ק ואיך היו נקשרים בלבבו. *) ועליו אני מקונן אי־ו שוקל! ואי־ו סופר! איו שוקל אשר שקל אלפי רבבות שקלי קודש

והי'

---

*) כ"א התה"ג ההרי"ף מהו' אברהם חיים דוד נ"י פי' על אביו בהספידו הנפלא הקרא בתהלים מזמור ע"ו נודע ביהודא אלקים ובציון גדול שמו ויהי בשלם סוכת ומעונתו בציון. ופי' לפי הענין נודע ביהודא ע"י אביו יהודא נודע אלקים כי כל מעשיו היו לשם לגדל ולקדש ולהודיע שמו יתברך ויתעלה ובציון גדול שמו של יהודא כי פעל ועשה הרבה בציון להרים קרן אה"ק ויושבי' עד להפליא ויהי בשלם סוכה כי לפעמים יש איש אשר אין לו שלום ושלוה בביתו ואין לו עסקים לפעול ולהתעסק בהם בעירו ע"כ מוכרח לחזור תמיד למרחוק ולהמציא לו שדה פעולה במרחקים אבל מי שיש שלום בביתו תם הון ורכוש במה להתעסק זה יושב בביתו ופונה לעסקיו או חובק ידיו או מוסגם בצלחת לא כן יהודא זה אשר אני עוסק בהספידו ויהי בשלם סוכה לו הי' שלום ושלוה בביתו אשה צדקת ובנים כשתילי זתים סביב לשלחנו וגם עושר ורכוש רב לו להתעסק בו ובכ"ז פנה מזה והי' מקומו בציון דעתו ומחשבותיו ופעולותיו ועסקיו בעניני ציון וירושלים היו להרים קרנם ולהטיב מעמדם ובילה ימיו ושנותיו בהם והן שבחו המגיע לכספים אשר נכספת וגם כלתה נפשו וזכר צדיק לברכה עכ"ד. ודפח"ח. —

והי׳ מאסף מכל המחנות נדבות אחב״י בעד אחינו היושבים באה״ק ואיו סופר ספרא רבא דישראל ושהעלה חידושי תורה הרבה יקרים ונפלאים על הספר ועל האי סופרא דבלע בצרעא וודאי קבבינא קינת הנביא מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה על חללי בת עמי שני חללים כי זה רק שבעה חדשים עברו שנסתלק אחי הגאון רבן של ישראל אבדק״ק פ״ב זצ״ל ועתה נפל נשיא ישראל אחיו הצעיר גדול הדור הנאהבים והנעימים אחים ומחותנים בחייהם ובמותם לא נפרדו ואיך אנחם !

ביום שני ושלישי לסדר ברוך אתה בבואך ט״ז וט״ב אלול שנת תרס״ז לפ״ק נתוועדו באו ונקבצו יהדיו אסיפה גדולה ונכבדה, מכל מדינת גאליציען ובתוך הבאים כשני מאות רבנים גאונים וגדולים הצדיקים והמנין הזה גבאי אה״ק ונכבדים נגידים ונגידים הי״ו לבחר להם ראש אחד נשיא ואמרכל דאה״ק ואתו עמו שני משנים אנשי שם ואחרי התבוננות במועצות ודעת וכניסה לש״ש למלאות מקום אחי הגאון הנשיא הנפטר זצ״ל הנ״ל ואחרי ההכנות הנצרכות לעשות הכל בסדר נכון עפ״י הצדק והמשפט הראוי ואחרי בחירת אנשים מסוימים מרבנים ובע״ב אשר ינהלו הבחירה בהשגחה יתירה מבלי שיעוקל משפט צדק עלו רוב גדול מהדעות שנתנו עפ״י פתקאות על אחד הסופרים ה״ה בן אחי ידידנ״נ הרב הגדול החריף ובקי בתורה ומופלא ביראת ה׳ היא אוצרו הגביר המפואר בעל מדות ומעלות תמימות חכם וסופר כש״ת מהו״ר **אברהם חיים דוד סופר** נ״י ודוד בא עד הראש לעמוד על משמרת הקודש ובזה ראה וקרש וכל העם העומדי׳ בעזרה כשהיו שומעים את השם הנכבד הנבחר יוצא מפי כהן גדול ה״ה הרב הגאון המובהק המפורסים הישיש ראש האסיפה ומנהל הבחירה מהו׳ שלום מרדכי הכהן נ״י אבדק״ק בערזאן שליט״א בעהמ״ח שו״ת מהרש״ם ענו ואמרו כל קהל הקודש מקודש מקודשי ושמחו שמחה גדולה על כי עלה ונתעלה ב״א הה״ג נ״י לשירת בקודש הנכבדה הזו כי מלבד שראו והבינו כי הוא איש שהכל בו ויש בו כל המעלות הדרושים עוד זכות אבותיו הגאונים הקדושים זצ״ל אשר החזיקו במצוה זו יותר ממאה שנים יסייע לו למלאות מקום אביר במלואו וטובו להיות צינור וממוצע להחיות אלפים נפשות היושבים על אדמת הקודש על התורה והעבודה ואף הוא אם כי הי׳ קשה עליו מאוד לקבל עול גדול כזה על שכמו אבל להיות ברא כרעא דאבוה ולהחזיק במצוה גדולה ההיא קיבל על עצמו לעבוד עבודה ההיא עבודת הקודש בכל מאמצי כחו כדי להרים קרן הצדקה המפוארה אשר יסדו רבותינו הקדושים מדור דור זי״ע ונענה ראשו לרב הבקשות אשר ברכו אותו הגאונים והצדיקים הי״ו ע״י דילו״נ ר״ב בדילוגם עליו אהבתם ובפ״ט כאשר קיבל ידיעת בחירתו ע״י ראש האסיפה הגאון שליט״א בברכה מרובה בשם כל האסיפה ואנן מה נענה בתרם יה״ר שתירום רישי׳ ומזלי׳ ויאריך ימים על ממלכתו לעמוד לנס עמו לשם ולתפארת לתורה ולתעודה ויזכה עם כוללת ישראל לראות רגלי מבשר בראשי ההרים ולעלות לציון ברנה במהרה בימינו אמן.

ב"ה!

ימי יאהרצייט

של אבותי ואמותי הקדושים ועיד גדולי משפחתי זצ"ל.

הגאון ר' **ישראל יוסף שמואל** בן כהו' צבי הירש ז"ל הנקרא ר' שמואל חיים ישעי"ס נפטר ר"ח כסליו **תס"ד** לפ"ק.

הגאון ר' **אברהם ברודא** בן מהו' שאול ז"ל נפטר א' דר"ח אייר **תע"ו** לפ"ק.

הגאון ר' **שמואל שאטין כ"ץ** בהר"ר יוסף יוזפא ז"ל נפטר ח"י הסח **תע"ט** לפ"ק.

הגאון ר' **משה ברודא** בהגמהר"א ז"ל נפטר כ"ו כסליו **תק"ב** לפ"ק.

הגאון ר' **עקיבא איגר** ז"ל הראשון בן ציפורה נפטר ט"ו אלול **תקי"ח** לפ"ק.

הרב ר' **שמואל סופר** בן מהו' משה ז"ל אבי החת"ס ז"ל נפטר ט"ו סיון **תקל"ט** לפ"ק.

הרב ר' **משה גינז** ב"ר שמואל ז"ל אבי רעק"א ז"ל נפטר ט"ז שבט **תק"ן** לפ"ק.

הרבנית מ"ה **גליקכה** ז"ל אשת רעק"א ז"ל נפטרה י"ב אדר ראשון **תקנ"ו** לפ"ק.

הגאון ר' **נתן כ"ץ אדליר** ב"ר שמעון ז"ל רבי של ח"ס נפטר כ"ז אלול **תק"ם** לפ"ק.

הגאון ר' **פנחס הלוי איש הורוויץ** בהג"מ צבי הירש ז"ל רבו של ח"ס נפטר ד' תמוז **תקס"ה** לפ"ק.

מרת **ניטל** בת ייטל אמו של רעק"א ז"ל נפטרה י"א אייר **תקע"א** לפ"ק.

מרת **ריזל סופר** אמו של החת"ס ז"ל נפטרה ט"ב אדר **תקפ"ב** לפ"ק.

הרבנית מרת **שרל** בת גליקכה ז"ל אשת החת"ס ז"ל נפטרה ח"י אדר **תקצ"ב** לפ"ק.

הגאון ר' **עקיבא איגר** בן גיטל ז"ל נפטר י"ג תשרי **תקצ"ח** לפ"ק.

הגאון ר' **משה סופר** בן ריזל ז"ל נפטר כ"ה תשרי **ת"ר** לפ"ק.

הגאון ר' **אברהם שמואל בנימין סופר** בן שרל ז"ל נפטר י"ט טבת **תרל"ב** לפ"ק.

הרבנית מרת **חוה לאה** בת רוזא ז"ל אשת הכ"ס ז"ל נפטרה כ"ד טבת **תרנ"ב** לפ"ק.

הגאון ר' **שמעון סופר** בן שרל ז"ל נפטר ט"ז אדר **תרמ"ג** לפ"ק.

הגאון ר' **שמחה בונם סופר** בן חוה לאה ז"ל נפטר ט"ו כסליו **תרס"ז** לפ"ק.

הגאון ר' **יצחק יהודה סופר** בן חוה לאה ז"ל נפטר י"ג תמוז **תרס"ז** לפ"ק.

ת נ צ ב " ה.

בעזה"י

בפרשת השבוע פ' וישב: וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא.

הנביא ישע' (סי' נ"א) אומר: הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו.

כן אחיי ועמי אני היום אצעק מרה הביטו אל אברהם אביכם פה בבית מועד לכל חי חלקת מחוקק ספון הגאון רבינו אברהם שמואל בנימין זצ"ל ואל שרה תחוללכם הביטו אל בית החיים הישן שמה טמונה, אמו זקנתי הרבנית הצדקת מרת שרל זצ"ל. ופה לפנינו מוטל האחד המיוחד שבבניהם ויוצא ירכם ה"ה אחי וראש רבינו הגאון המובהק רבן של ישראל צדיק יסוד עולם ראש משפחתינו וראשון במדינתינו רבינו **שמחה בונם סופר** זצ"ל כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו כי חנון חנן אותו אלקים וברכהו בתורה ויראה בחכמה ומוסר הרבהו בפרי מעלליו וחפץ ה' בידו הצליח עד שעלה למעלה ראש להיות רב רבנים גאון הגאונים רבי' דעמי' מדברנא דאומתי', ואני אחיו הצעיר אחרי הסתלקות אבא מאוה"ג זצ"ל ומילא אחי הגאון הצדיק אחריו וישב על כסא קדשו בכל עת מצוא שבאתי אל „בור נקרתי" אל בית אבותי אל בית משפחתי (שטאמהויז) באתי בשמחה ואל שמח"ה הוא מר אחי הגאון ז"ל כי ידעתי והרגשתי כי אח לנו בבית המלך מלכי רבנן הוא יושב שמה יושב ודורש ומרביץ תורה וטהרה לישראל כאבותינו הקדושים בעל ח"ס ז"ל ובעל כ"ס ז"ל אשר הארץ האירה מכבודם, מכבוד תורתם הקדושה ולבבי גבה ורוחי רמה ונפשי נשאה עלי'. אבל אהה אחיי! עתה באתי וישב שלמה אל הבור, אל בית אבותיי והנה אין יוסף הת"ח המכונה בשם יוסף (כפי' התרגום כי בר חכים הוא לי') ואין יוסף בבור ואקרע את בגדי ואשיב אל אחיי ואומר במר נפשי הילד איננו! הילד שעשועים אשר כל חכמי התורה ומופלגי החכמה אשר כל יראי ה' וחושבי שמו השתעשעו בו, בו בתורתו בו ביראתו בו בחכמתו הילד הזה איננו! ואני אנה אני בא עתה לבית אבותיי בלב נשבר ונדכה, ברוח סועה וסער, בנפש עגומה ודואגה, ומלא תאני' ואני' על מות לבן גדולים וקדושים, על אבדן שר וגדול בישראל, על העדר ראש משפחתינו ומובחר גבורתנו, על אחי וראש, הורם המצנפת והוסר העטרה הוי אח! הוי אהות! על גודל השבר ורב ההפסד שקרה לנו „הילד איננו ואני אנה אני בא" בגמטרי' שמח"ה כי עתה ערבה כל שמח"ה ונהפך ליגון ואנחה אוי מה הי' לנו!

כאשר קונן דוד המע"ה על אבנר בן נר שר צבא ישראל קרא בחיל: „הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל" (שמואל ב' ג') הכונה כי אמר הקרא (משלי) „ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח העם", כי הנסיון למדנו בעוה"ר כי רשע ושוטה אחד יאבד טובה הרבה ויוכל להרשיע לישראל יותר מאשר צדיק אחד יוכל להטיב לעמו, ולהעמיד משקל השוקל רשעת הרשע צריכים

צדיקים הרבה לתקן המעוות ולהעמיד הדת על תילה לזאת, אמר הקרא „ברבות" צדיקים רק אז ישמח העם אבל במשול רשע אף רשע אחר יאנח העם גורם אנחה וצער ושפלות העם. אי לזאת צריך לישראל צדיקים במדה טובה מרובה שיגינו עליהם וישמרו אותם ואת דתם הקדושה ללחום מלחמתם ולעמוד לנס עמם בכל זמן, שיש צדיקים ות"ח הרבה אז טוב לישראל וגם אין נרגש ההפסד כ"כ בהסתלק אחד מהם כי נשארו עוד אחרים הרבה אשר יעמדו על המשמר משמרת הקודש, אבל אם ח"ו מעטים המה גדולי ישראל אשר נפשם משליכים מנגד לרעות צאן מרעיתם על מבועי התורה והיראה ואם מן המעטים הללו עוד לוקח אחד מהם ומה גם אם האחד הוא המיוחד שבהם אז נרגש גודל ההפסד והחסרון במדה גדולה מרובה כי מי יקום עם מרעים ומי יתייצב עם פועלי און כי גבורי החיל מעטים המה, וזה הי' בימי דוד המלך ע"ה שעמד בקשרי המלחמה והי' נצרך כל גבור חיל כי מעטים. היו ועל זה צווח בנפול אבנר בן גר הלא תדעו כי שר וגדול נפל „היום הזה" בישראל בעת שהי' נצרך לנו ביותר כי מעט המה גבורי חיל וכבידה המלחמה פנים ואחור ומי ימלא מקומו ללחום תחתיו ברב כחו ועוזו, וכן אני צועק היום על אחי וראש גאון ישראל הלא תדעו כי שר וגדול נפל „היום הזה" בישראל בעת שאנו צריכים אותו ביותר כי מי כמוהו דעה מורה שר הצבא אשר לחם מלחמות ה' נגד מחריבי ומהרסי הדת. ועתה בעת כזאת אשר המלחמה פנים ואחור „מבחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה" לוקח אדונינו מעל ראשינו ואראלים נצחו את המצוקים ונגנז ארון אלקים. ואת מי נשלח ומי ילך לנו ? מי יגדור גדר ומי יעמוד בפרץ ? מי יתרץ הויות ומי יפרק שברים ? אי' שוקל ? היודע לשקול כל דבר במאזני הצדק ואי' סופר ? ספרא רבא דישראל איך אנהם ! ועתה „את אחיי אנכי מבקש הגידה נא לי איפא הם רועים ?" (פרשת וישב) כל זמן שרועה נאמן זה הי' לישראל כל מי שרצה לעמוד על אמיתת דבר פנה אליו הן במילי דשמיא ללמד את בנו תורה שלחו לישיבתו הרמה שמה עלה ונתעלה למדרגת מופלג בתורה ויראה ונוסף עוד נתקיים בו כל המקבל עליו עול תורה פורקים ממנו עול מלכות כי החירות ניתן לישיבתו מהממשלה הרוממה עוד מימי אבא מאוה"ג זצ"ל שכל הלומד שמה איזה שנים נפטר משיעבוד מלכות ומצבא המלחמה כידוע, מישיבתו הגדולה יצאו הרבה והרבה ת"ח מובהקים ומהם הרבה יושבי כסאות למשפט נושאי כתר רבנות במקהלות עם ה', ומי שהי' לו שאלה בהלכה לדינא הי' קסת הסופר במתניו להשיב דבר ה' זו הלכה ברורה, והן במילי דציבורא בעניני תהלוכות והנהגת הקהלות והמדינה בצרכי כלל ישראל הי' תל תלפיות שכל פיות אליו פונים והוא הי' המורה דרך ואליו ישמעון ואחרי דבריו לא שינו כנודע. ועתה בעוה"ר נלקח ארון אלקים ראש המדברים בכל מקום רועה נאמן לעדתו לישיבתו ולמדינתו את אחיי אנכי מבקש ושואל הגידו נא לי, איפא הם רועים עתה ? אל מי יפנו בחומרא מתנייתא ובעסקא דאורייתא ובמלחמת ה' בקדמייתא ובתרייתא ? אי' ירבצו ואי' ירעו ? וממי ישמעו הרים דבר ד' באפס רב ומנהיג ישראל כמוהו כי הורד עדים מעליהם כי שר וגדול נפל היום הזה „בישראל" הוא הצדיק בעצמו השר וגדול לא נפל חלילה כי אדרבה הוא נתעלה ועלה לגנזי מרומים ויבוא על שכרו אבל בישראל ולישראל נפל להם מגיע החסרון הגדול וגלה כבוד „מישראל" אל הלקח ארון אלקים ואבד חסיד מן „הארץ" ואיך אנחם !

אי לזאת הרים דוד מלך ישראל ע"ה קינה ונהי על אב ובנו שאול ויונתן שנפלו; (שמואל ב' א') „הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה" כי אחז"ל (סוף כתובות) למה נקרא ארץ ישראל ארץ צבי כי כמו צבי אין עורו מחזיק את בשרו, וכן נאמר בהלקח גדול הדור שר צבא ישראל אשר אין לו תמורה ואין מי שימלא מקומו ברום מדרגתו ומעלותיו הגבוהות ונשאר מקומו מקום חלל והלק שלא נתמלא וזהו שאמר בניהותא „הצבי" ישראל הלא ישראל הוא כצבי שאין עורו מחזיק את בשרו ונשאר מקום חלל והחלק שלא נתמלא ולא נתכסה כן ישראל על במותיך על מדרגה הגבוה נשאר מקום חלל שלא נתמלא אם נפלו גבורים • מגבורי ישראל וכן נאמר ונצעק גם על אחי וראש הגאון צבי ישראל ז"ל „על במותיך חלל" מי ימלא מקומך במלואו וטובו ומי ישלים החסרון, ונוסף עוד כי איך נפלו „גבורים" תרין ותלת משמע כי אחרי הסתלקות קדוש זקיני הח"ס זצ"ל התנחמו בבנו קדוש אבא זצ"ל שהוא ימלא אחריו בתורה וצדקות ובכל מלאכת מחשבת ואחרי הלקח קדוש אבי זצ"ל לגנזי מרומים אז ישבנו גם בכינו איך נפלו גבורים ועל אב ובנו בכינו כאלו נסתלקו שניהם ביום אחד כי חסרנו ע"י הבן גם את האב הקדוש זצ"ל וכאשר מילא בנו אחריו ה"ה „אחי רבינו הגאון מה"ו שמחה בונם זצ"ל גם בו התנחמו שעודנה האב והבן קיים ע"י חוט המשולש אבל עתה אנו צועקים מרה כלענה איך נפלו גבורים! ועל האב ובנו ובן בנו וודאי קבכינא כי חוט המשולש ינתק ונשאר על במותינו חלל לא חלל א' כ"א רבים חללים הפילו שלשה המה מטיבי צעד, ובעוה"ר נתקיים בנו נבואת זכרי' „ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד" בזמן וכבפעם אחד, ואומר „ויאבדו כלי מלחמה" כי הענין באיש מלחמה הפשוטי ההמוני הכלי מלחמה שלו הוא החרב והחנית אשר בידו ובו לוחם נגד האויב העומד למולו בנפלו על שדה הקטל מיד בנקל יעמידו אחר תחתיו בלי גרעון אבל בשר הצבא החרב והחנית אשר בידו אין זה כלי מלחמה שלו והוא רק לאות ולכבוד „ואשר חרב גאותיך" אבל הכלי מלחמה שלו הרי הוא הוא בעצמו בחכמתו וידיעותיו בתכסיסי מלחמה הוא עורך מערכה מול מערכה ומנהל ומנהג את הצבא בחכמתו (שטראטעגיקער) ואם זה שר הצבא נופל אין באפשר למלאות מקומו ע"י איש אחר בכל אשר ימצא אף אם יתנו חרב וחנית שלו לידו כי לא בכח יגבור איש שר צבא כ"א ברוחו בידיעותיו בהכמת תכסיסי מלחמה לזאת הוא בעצמו הכלי מלחמה וכן נאמר ונקונן על אחי רבינו הגאון ז"ל ויאבדו כלי מלחמה הוא הי' כלי מלחמות ה' בתורתו הכמתו וצדקתו ונשאר על במותינו חלל גדול אשר לא יתמלא עד מהרה ואיך אנחם!

הצבי ישראל! ארץ הקדושה הנקרא ארץ צבי לך אני קורא על במותיך חלל! איך נפלו גבורים! כי ידוע שכבוד אחי הגאון הצדיק ז"ל הי' נשיא ארץ ישראל זה לחמשה ושלשים שנה. כי זה לפני מאה שנים בעת בואו קדוש זקיני בעל ח"ס זצ"ל לפ"ב כבדו אותו בני אה"ק בהתמנות ושירות בקודש זה להיות נשיא להם ומסרו הנשיאות מאב לבנו ה"ה אבא הקדוש זצ"ל ומבן לבן ה"ה אחי הפארת ישראל זצ"ל וטובות אין ספורות עשה עמהם כי כל עניני הכולל ברהנהגותו הנוגע לתורה ועבודה עפ"י דעתו ועצתו היו, אף גם זאת הי' גובה מעל גובהים שומר כסף הקדשים ובמעמד ומצב הכולל בעניני קיום וחיזוק פרנסתם השתדל בכל מאמצי כחו להרים קרן הכולל „שומרי החומות בית הסופר והמאירי" אשר

בני עסטרייך-אונגארן המה בתוכו להחיות נפשות לאלפים בכדי שיוכלו לישב עה״ת והעבודה. תמה אל׳ אדמת הקודש ולהתפלל על הצלחת הרוחני והזמני של אהיהם שבגולה, ולקיים על ידם ישוב אר״ן ישראל, ולבנות בתי מחסה להצ״ב גבול אלמנה ולהיות מחסה לדל, ולקבוע ישיבות אשר ת״ח ולומדי תורה בא״ם נקבצו יחדיו ללמוד תורה ברבים ובישיבה שיש בה סמיכה, ולעמוד לעזר וסעד לאלו אשר מקיימים יפה ת״ת עם דרך ארץ לסוחרים ובעלי אומנות, להרנין לבב אלמנות ואשר בו ירוחם יתום, כל אלה ויותר מאלה הרבה פעל ועשה אחי ומורי הגאון הנשיא זצ״ל במשך המשה ושלשים שנה, ועתה ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה לבי לבי על חלליהם מעי מעי על חלליהם יאיר [illegible] הנוגעים בלב כי מישב השי״ל [illegible] בהוגע ברוחני״ ואמת ״מעי״ בהנוגע למעיים ילמיין [illegible] כי בשניהם פעל ועשה אחי הגאון הנשיא ז״ל להם ועתה הצבי ישראל! נפלה נזרך ותפארתך, ונשיאך וראשך לקבר הובל ועל במותיך שא״י גבוה מכל הארצות חלל איך נפל גבורך גבר בגוברין גבור החיל ואיך תנחם!

כאשר עלה אליהו בסערה השמימה כתי׳ (מלכים ב׳ ב׳) ויגשו בני הנביאים אל אלישע ויאמרו אליו ״הידעת כי היום לוקח ה׳ אדוניך מעל ראשיך ויאמר ידעתי החשו״, שאול ישאלו וכן התמו האם יש לספק בדבר אשר בני הנביאים שהיו רק תלמידים ידעו אשר לא ידע גם הנביא אלישע עצמו, אמנם יש להבין כי לפעמים עינינו רואות שהמון עם וקטני ערך יחשבו את איש ממוצע לאדם גדול בתורה ובמעשים ע״י השתדלותו ופעולותיו וקיש קיש קרי׳ שיהי׳ נחשב ונראה בעיני הבריות לאיש מצוין וגדול ובהעדרו מהם יחשבו להפסד גדול אבל מביני מדע ות״ח מובהקים יודעים לערוך ערך איש לאמיתו אם קטן או גדול שם הוא לזה שאלו בני הנביאים אצלינו נחשב אליהו לאדם גדול בענקים ואולי מקטנות ערכינו וקוצר השגתינו ע״כ נפשינו לשאול הגיע אם גם אתה אלישע נביא ה׳ ידעת ותחשוב אותו לאדוניך ולאדם גדול ורם וקדוש ה׳ וגם תרגיש חסרונו ועל זה השיב להם ״ידעתי״ גם ידעתי וכמוני כמוכם מבין ומרגיש גודל ההפסד והחסרון אשר יוצמח לנו מהסתלקותו ומי יחיש יותר ממני אבל גם אתם החשו תהושו לנפשכם בעלות איש קדוש ונורא כזה מאתנו, וכן אני אומר על מר אחי הגאון הנפטר ז״ל הוא הי׳ מפורסם בכל עולם הישראלי לאדם גדול ורם אבל לא רק אצל קטני ערך כ״א גם הגדולים אשר בארץ חשבו והחזיקו אותו כן וכן נראה ונרגש ע״י רוב קינה ונהי שמרימים עליו כי לוקח אדוניהם מעל ראשיהם כי הי׳ ראש וראשון להם בכל דבר שבקדושה הן בתורה והן בחכמה והן בצדקות והן במעשים טובים, עוד כתי׳ שם: ״וירם את אדרתו אשר נפלה מעליו״ וכן למעלה כתי׳ ״ויקח אליהו את אדרתו ויגלום ויכה את המים״, מהו ענין אדרת שנזכר כאן הכי רבותא אשמעינן שהי׳ לאלי׳ אדרת מה שיש לכל אדם, אבל הענין לדעתי כי ממדת אדם גדול וצדיק אמיתי להסתיר את מדרגתו הרוממה ואת מעשיו ופעולותיו ומקיים בעצמו ״והצנע לכת את ה׳ אלקיך״ ורק לעתים רחוקים שהשעה צריכה לכך אז אין מנוס לו מלהגלות לעיני העם בגדלו ורוממותו וזה הי׳ אדרתו של אליהו אשר התלבש והתכסה והתעטף בו שלא יוודע ולא יוכר פנימיותו ומדרגתו האמיתית רק בשעה שהי׳ נחוץ לו להכות את הירדן ולחצות מימיו אז ויקח אלי׳ את אדרתו מעליו ויגלום והראה כחו האלקית ויכה ויחצה את המים, וכמו כן כאשר עלה השמימה אז נראה בעליל גודל מדרגתו שזכה למה

שלא יכו אחרים לעלות בסערה ואז נפל אדרתו מעליו ונתגלה לעין כל מדרגתו
וכה. אלישע אשר בדיי אדניו חפץ לעשות רצונו שלא להודיע ולפרסם גודל
מעלת רבו. אבל בעת שעזב עולמו אז אין שום תועלת עוד להיות הצנע לכת כ״א
ההיפך יכירו וידעו כל יושבי תבל גודל ערכו ורום מעלתו לזאת אז הרים וגילה
אלישע את אדרת אליהו ופרסם מהותו וטבעו בעולם וגודל קדושתו ורוממותו מה
שלא הי׳ נודע לכל מרוב ענותנותו וצניעיתו וע״כ כתי׳ שם: „ויעל אלי׳ בסערה
השמים ואלישע רואה וצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו״ כי אלישע הי׳ רואה
ומבין גם מאז מקדם מה הי׳ רבו אבל שם מחסום לפיו אבל עתה בהסתלקותו
הי׳ „מצעק׳ אחרים והתעורר אותם כי „אבי אבי״ אב בתורה אב בנביאה הי׳ ואמר
„רכב ישראל ופרשיו״ שהמה לכאורה שני הפכים כי רכב הוא נמשך ע״י אחרים
ופרשיו המנהיג ומנהל את הסוס אבל מובן כי כן צעק אלישע ומצעק אחרים דע׳
גודל קדושתו וענותנותו של אליהו שהוא הי׳ פרשיו של ישראל ומנהיגו ועשה
עצמו כאלו הוא רכב שאחרים מוליכים ומנהיגים אותו וזה מגודל מדותיו של
הצדיק וקדוש אמיתי. וכן נצעק מרה על אחי רבינו הגאון זצ״ל הוא ברוב ענותנותו
וצניעותו התעטף והתכסה באדרתו למען לא יראו ולא יבינו מדרגתו הרוממה
בתורה וחכמה וקדושה ובכל מדה טובה שהתורה נדרשת בהן אם לא לפרקים
כשהשעה צריכה לכך במה שנוגע לה׳ ולתורתו אז הי׳ מוכרח להראות רב כחו
ואונו ללחום במלחמתה של תורה וללחום מלחמת ה׳ שערה אבל לא זולת ועליו
נצעק ונקרא כאלישע על רבו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו! אף שהי׳ אב בתורה
אב בחכמה אב בקדושה ואב במעשים טובים ובמדות רמות ונשגבות והי׳ פרשיו של
ישראל ומנהיגו אבל עשה עצמו כאלו הוא רכב כי מעולם לא השתרר עצמו על
הציבור לא בעירו ולא במדינתו ולא חוצה לה כי הי׳ סובל דעת אחרים והי׳ מטה
אזן לקול הדוברים בו ועשה עצמו כאלו אחרים מוליכים אותו אף כי באמת הוא
הי׳ המנהיג ומורה דרך ומשך אחריו אלפים ורבבות מישראל וגדולי הדור ות״ח
ורבניהם הכל היו משכימים לפתחו והכל סרים למשמעתו בנועם שיחו ומדברותיו
נאוה ואף צדקתו עמדה לה. ולזאת כאשר עלה אחי רבינו השמימה ומובל גופו
הקדוש לקבר עומדים גדולי הדור בשורה ותבט עינם בשורם על עם ה׳ אלה
לאלפים ורבבות אשר באו ונקבצו יחדיו מכל עבר ופינה במדינתינו וממדינות
אחרות ממקומות הרחוקות כל עיר ועיר כל קהלה וקהלה וכל חבורה וחבורה של
אחביי שלחו שלוחיהם ליקח חבל ולהיות נמשך אחר האבל הכבד והנורא הזה
לגמול חסד של אמת עם גאון ישראל וקדושו רכבו ופרשו, והרבנים הגאונים
והגדולים כמו ק״ן איש בראשם עמדו לספוד לציה ולבכתה לעורר ולהבין הלבבות
כי רב אחאי גאון זצ״ל ע״י גודל ענותנותו ורוב צניעותו והתעטפו באדרתו עדיין
לא ידענו כל גודל מדרגתו צדקתו ופרישותו ורוב פעולותיו והשתדלותו לטובת
עמו ישראל ועדיין לא השגנו כל גודל השבר והשוד רק לאט לאט יהי׳ נרגיש
ונראה כמה גדול החסרון וההפסד ששדרנו בהעדרו, מאתנו כי כן יעד לנו תוה״ק
בפרשת התוכחה ומקרא מלא דיבר הכתוב: (פרשת תבא) „גם כל חלי וכל מכה
אשר לא כתובה בס״ת הזה יעלם ה״א עליך״ ודרשו חז״ל זו מיתת צדיקים ואמרתי
כי החלוק וההפרש בין חלי ומכה כי המכה נראה לעיני כל ומי שנפצע ראשו או
הוכה ברגלו וכדומה מיד ניכר תראה בו. אבל החלי היא המחלה פנימית אשר לא
בהשקפה ראשונה נרגשת כ״א אחר דרישה וחקירה ואחר זמן ומנים יבואו לידי

ידיעה והכרה מהמחלה השולטת בגוף ההוא, וכמו כן הוא במיתת צדיקים אם כי ביציאת הצדיק מן העולם הוכהו המאורות ופנה הודה וזיווה והדרה של העיר והמדינה ונרגשת מיד אבל בזה עוד לא הוגענו לידי ידיעה ברורה מכל עוצם הסרונו ורב הפסדו רק אחר זמן אחת לאחת ישיגו נכונה מה הי' להם בו בעודו בחיים היותו ומה חסרה להם בהעדרו והסתלקותו וכמו חלי כן הוא זה. — ובזה מובן ג"כ שאחז"ל (מ"ק אלו מגלחין) „כשמת רבי אהדר בר קפרא קרעי' לאחוריו אמרו רבנן שמע מינה דמת רבי" הלי מיד לא ידעו דמת רבי שהי' נשיא ורבן של כל ישראל אבל יובנו דברי מליצתם כי בר קפרא רמז במה שאהדר קרעי' לאחוריו שלא מיד אנו מרגישים כל גודל הפסדו וחסרונו, שחסרו לנו ע"י פטירת רבי רק לאחוריו לאחר זמן יוודע לנו כל איכות וכמות השוד והשבר ואמרו רבנן שמע מינה שיבואו ענינים ומקרים ודברים וימים ידברו אשר בהם ועל ידיהם יהי' נשמע ונרגש שמת רבי וחסרה להם נשיא ורבן של ישראל, וכן נקונן ונתאונן על כבוד אחי רבינו הגאון זצ"ל אם כי פנה הודה וזיוה והדרה מעיר פ"ב וממדינת אונגארן והוצה לה מיד בהסתלקותו אבל עודנה לא הגענו לידי השגה נכונה במה תכבד האבל וההפסד לכלל ישראל בכל מקום שהם ע"י העדרו ונהדר קרעי' לאחורי ימים יבואו וענינים ישתרגו על צווארינו במה שנוגע לדת תוה"ק וקיומה ומלהמות ה' שאנו לוחמים ואז נצעק בקול עורב ווי חסרה ספרא רבא דישראל ונרעש במר נפש שמע מינה דמת רבי שמחה בונם סופר שמת הרב אבדק"ק פ"ב אשר הוא הי' ממתיק הדינים הוא הורה דעה והוא הבין שמועה בכל עת הנצרך הוא הי' המתוך הדעות והוא הי' איש הביניים ועליו שמחנו וסמכנו בכל דבר הקשה ועתה „ערבה כל שמחה וגלה משוש הארץ" (ישעי' כ"ד) ונשארנו כיתומים ואין אב ואיך ננחם !

דוד המע"ה (תהלות י"ב) אמר: „הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם שוא ידברו איש את רעהו שפת חלקות בלב ולב ידברו". תמה אני מה הרעש הזה כי גמר חסיד אי' איפא נאמר שצריכים להיות חסיד כי צדיק ה' צדקות אהב וצדיק מחויב כל אדם להיות כי היא שורת הדין אבל להיות חסיד שהיא לפנים משורת הדין אם ימצא מה טוב ומה נעים אבל להרעיש על זה מנא לן ? אבל מובן הדבר מה שאמר המלך החסיד ברוח קדשו, הן אמת שלהיות צדיק מחויב ודי אבל כל זה אם עמך כלם צדיקים וילכו בדרך טובים ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק ונתחזק בצדקות אבל בעת שיש מקצה העם אבל לא רק מקצינים שבעם כי גם מאלו אשר אין הליפות למו לא יראו אלקים גם מהעניים שבעם אשר אין להם להחליף שמלה וגם לחם אין גם מאלו יש ויש אשר אין אמונת אומן בלבבם כופרים בה' ותורתו ר"ל. ובמה שנוגע למדות אנושית כאשר הוא אדם גם בזה אינם נאמנים כי שוא ידברו איש את רעהו שפת חלקות ובלב ולב ידברו בעת כזאת אם הצדיק הנאמן לאלקיו יעמוד רק על שורת הדין וילך רק דרך הצדק יש לחוש הרבה שיפגע באלו אנשים שאינם מהוגנים והבורות מושב לצים ואנשי מרמה וחברות בני אדם כאלו במה יוליכו אותו שולל ועל ידם והתקרבותם אשרי באמת קשה לאדם להתבודד מבלי בוא ולהתערב בין הבריות ואנשים מקולקלים אלו יקלקלו וידיחו גם אותו מלהסתפח בנחלת ה' ויעזוב ארחות יושר ויטה מקו הצדק ע"כ בעת כזאת נכון ומחויב האדם להיות חסיד להתחסד עם קונו ועם הבריות ולעשות לפנים משורת הדין ואז אף אם ע"י חברת

בני אדם שאינם מהוגנים ינסה מקו' החסידות עכ"פ ישאר להיות צדיק עושה שורת הדין והי' שצעק דוד המע"ה הושיעה ה' כי גמר חסיד. ואם ישאל השואל מנ"ל שצריכים להיות חסיד ע"ז משיב כי פסו ולא אמר ופסו אמונה .כי' מלתא בטעמא אמר כי פסו אמונים מבני אדם בנים לא אימון בם זה מה שנוגע בינם לה' אבל גם בינם לבני אדם ג"כ לא טובים וישרים דמה כי שוא ידברו איש את רעהו ובלב ידברו אינם לא בעלי אמונה ולא בעלי מדות ישרות אנושיות בעת כזאת צריכים להיות חסיד להתחסד עם קונו ועם הבריות, כן אמר על כבוד אחי הגאון הצדיק ברוחו ·חסיד במעשיו ז"ל הוא לא עמד על שורת הדין כ"א עשה בכל דבר לפנים משורת הדין והתחסד עם קונו בלמדו תורתו לאחרים הרביץ תורה לאלפים תלמידיו והשריש אמונת אומן בלבבם ליראות ה' כל הימים וגם התחסד עם הבריות הי' לכל שואל ומבקש לאב ולפטרון פיזר נתן לאביונים עשה גמ"ח בגופו ובממונו יותר הרבה מכפי יכלתו כל קשי יום מצא עזר וסעד אצלו כל מי שפנה אליו לא יצא ריקם מלפניו מבלי מלאות מבוקשו ועליו נוכל לקונן .אבד חסיד מן הארץ (מיכה ז') כי שמחה הי' לאיש במענה פיו ואיך אנהם:

הנה אחי ועמי! לא אוכל סלם מלדבר גם מאופן הסתלקות רב אחאי גאון זצ"ל כי לא בביתו ולא בקהלתו ולא במדינתו אשר פעל ועשה כל ימיו נח נפשי' כי מה' מצעדי גבר כונו והלך למצוה תרופה למחלתו למרחקים למדינת אשכנז לעיר פראנקפורט דמיין ושמה נח נפשי' דרב רבנן ואולי מאת ה' היתה זאת נסבה כי שמה בעיר עתיקא ההיא מקור משפחתינו ושורש יחוסנו שמה היו אבות אבותינו משפחת סופרים מאות בשנים וגם רבני ואני ספר"מ שאני מבני בניהם ואחר שקדיש זקני בעל חתם סופר זצ"ל שהי' ג"כ יליד עיר ההיא עזב ביתו בהיות בשנת תקס"ו סוב את ארץ מולדתו וחלף הלך לו וקבע ישיבתו במדינתינו מדינת אונגארן. אולי ואולי השתוקקו אבותיו נ"ע לראות מה פעל ועשה נכדם רבנו מיחר סופר ז"ל תפארת דור העתיד במרחק ארץ וסיותיו מה המה? ונתגלגל הדבר שנכדם פרי עץ הדר וענף עץ אבות כבוד אחי הגאון ז"ל, בא ושהה שמה זמן ומנים וגם יצאה נשמתו הטהורה בעיר ההיא ואם כי אנשי עיר פפד"מ בקשו ואמרו מקום שיפול העץ שם יהי' ויובל לקברות אבל אנשי ק"ק פ"ב לגרמייהו עבדו והובילו את רבם את ארון הקודש לעיר מולדתו ומקום פעולתו פרעסבורג תע"א. ואם ישאל השואל למה ועל מה זאת העבירו את גופו ובשרו וטלטלו אותו מרחק רב כזאת הכי לא נמצאו ד' אמות קרקע בעדו באותה עיר שנפטר? אף אני אשיב לו לא הדית היא לנו וכבר נמצא כזאת בהתהלך בצאת ישראל ממצרים בס' בשלח כתיב: "ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני' לאמור פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם". ובמדרש שבח את משרע"ה קראו עליו חכם לב יקח מצות — מדוע ולמה העלה את עצמות יוסף ולא הניחם באשר המה נקברים מכבר? והאמנם אדבר וירוח לי ואומר כי כל ענין התקשרות הנשמה שהיא חלק אלקי ממעל עם הגוף שהוא קרוץ מחומר בשר ודם ענין נפלא הוא למה שלח כביכול יתברך את בת המלך משמו והורידה אל עולם השפל עולם התוהו מה חסרה להנשמה אם תשב בעולם העליון עולם הנשמות ליהנות מזיו השכינה, אולם כבר כתבו ספרים הקדושים שע"כ נשתלחה הנשמה לעלמא הדין שלא תאכלה לחם עצלות נהמא דכסופא רק תסגל בעוה"ז בהתחברה אל בשר ודם מצות ומעשים ואחר הפירוד מן הגוף היא שבה אל בית אבי' כנעורי' ומפרי

כפיה תאכל — האמנם עינינו רואות ושכלינו יבין כי פעמים הרבה לא די שלא נגלה הנשמה פה בעולם השפל מצות ומעש"ט ועלה ונתעלה ממקדם אך קרה לה ההיפך כי ירדה מטה מטה ממדרגתה הקדומה ונפגמה בהיותה בגוף החומרי ובגויי הבשרי והפסידה ממעלתה שהיתה בה מתחלה, כי נתקשרה בגוף עכור אשר התאוה תאוה להינות מכל תענוגי עוה"ז ונתגשם בהגשמה מכוערה ולא רק שלא נתעלה הגוף מהומר לצורה ע"י הנשמה כ"א בהיפך שנפגמה הנשמה ע"י חומרית הגוף ותחת אשר יסגלו שניהם מצות ומעש"ט משחתם בהם מום בם בעשותם מעשים רעים אשר לא תעשינה וזהו שצווחה הנשמה : „כי גונב גונבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור" (פ' וישב) לפי שכתבו יוסף היא בחינת נשמה וכן כתבו ארץ העברים הוא עולם העליון כמו שכתבו על ארץ הכנעני וצועקת הנשמה „כי גונב גונבתי מארץ העברים" מעולם הנשמות על שלא עשיתי ולא פעלתי שמה ואכלתי נהמא דכסופא ושלהוני לעולם התחתון לעשות פרי תבואה אבל „גם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור" באדם בור וריק באיש המוני והבור ריק אין בו מים לא מימי התורה ולא מימי החכמה ולא בור ירא חטא ואם מים אין בו אבל נחשים ועקרבים דעות נפסדות מינות ואפיקורסת חטאים ופשעים עונות ואשמות יש בו והורע עוד חלקי וגורלי ממקדם — האמנם צדקה הנשמה בכל זה באדם בור וריק אשר לא בא אל תכליתו ולא פעל ולא עשה מאומה להשלים עצמו בעוה"ז ובהפרדה הנשמה מן הגוף היא אל בית אבי' שבה והוא הקרוץ מחומר בשר ועצמות אל עפרם ישובו ואין בהם מעליותא קדושה יתורה ומעפר הוא ואל עפר ישוב — לא כן באיש צדיק ות"ח אשר כל ימיו הן בגופו והן בנפשו עבד את בוראו ועוד זאת לא צמצם עצמו להיות צדיק עובד בצדקו לבד כ"א פעל ועשה והשתדל בכל כחו ועוזו להצדיק גם אחרים לזכותם ולהביאם אל מחוז חפצם חפץ ה' ולהשלימם ואשר למדם והוכיחם שיהיו עוה"ז היא רק חיי שעה והעוה"ז הוא רק עולם עובר וכפרוזדור לפני הטרקלין ויבוא יומו אשר יפקוד אלקים אותו וביום פקידה יהי' מוכרח ליתן דין וחשבון על כל ימי חייו, מי אשר כל ימיו עמד בגופו ונפשו בעבודת ה' איש כזה גם עצמו ובשרו יש בהם קדושה יתי"ה ובהפרד הנשמה מן הגוף גם להגוף צריכים לכבדו ולקברו באדמת קודש בין שארי צדיקים וצדקניות ומטעם זה אסרו חז"ל לקבור רשע אצל צדיק שלא לפגוע בקדושת גופו וגוף קדוש כזה אין רשאין לטמון בכל מקום וקרקע אשר ימצא לו רק לבחר מקום מיוחד הראוי לכבודו הרב — וזהו שנ"ל כוונת הכתובים לפי הענין ויקח משה את עצמות יוסף עמו ולא הניחם בארץ מצרים ארץ טמאה ואמר הטעם יען כי השבע השביע יוסף את בנ"י „לאמור" שיאמרו תמיד וישימו נגד עיניהם כל שעה „פקוד יפקוד אלקים אתכם" וכרו כי יבוא יום פקידה יום האחרון אשר ילכו ויעזבו עלמא הדין ויצטרכו ליתן דין וחשבון על מעשיכם כל עת היותכם על האדמה לזאת חיו תחיו בדרכי התורה והיראה ולפעול טוב ולהשלים עצמכם ולהכין צדה לדרך רחוקה אשר אתם מיועדים לילך בו, וע"י שהתעורר והשביע אותם בכל עת מצוא לבוא אל תכליתם וגופו ונפשו פעל ועשה לטובת בנ"י בזה זכה שגם עצמותיו עלו ונתעלו על ידם וזהו „והעליתם את עצמותי מזה אתכם" וע"כ מן החיוב הי' לקבור אותם בארץ הקדושה. וכן אני אומר על כבוד אחי הגאון הצדיק ז"ל כי הוא אשר כל ימיו עבד את בוראו בגופו ונפשו והיכה רבים בתורתו ויראתו כאשר ינידון יעידון ג"כ החמשה ושלשים

חיבורים אשר כתב ונשאו אותם תלמידיו לפני מטתו ואשר תוכם רצוף אהבה כמה מאות שאלות ותשובות, וחדושי הלכות על כמה מסכתות גדולות דף על דף וחדושי אגדה על סדר התורה בכל שנה ושנה ודרשות הרבה מאוד והוכיחם במישור לשמור נפשם ולהשלים עצמם בזה התקדש גם גופו ועצמותיו ומחויבים לבחור בעדו קרקע קדושה אשר אבותיו קדושי עליון קבורים שמה ובמקום אשר פעל ועשה כל ימי היותו יע"ב בדין הוא שהובילו אותו למקום קברי אבותיו בפ"ב להלוק לו כבוד ושם חלקת מחוקק ספון.

ועתה אתה עיר מולדתי! אתה עיר ואם בישראל קהלה קדושה פ"ב! אשר השתדלת בכל מאמצי כחך ובהוצאה מרובה להביא את ארון הקודש את רבך הגדול אל חומותיך ואל בית מועד לכל חי שלך אליך אשים דברתי כי גדול כים שברך מי ירפא לך? אתה שקראו לך מכל עבר ופינה קרא כדכתיב "צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל" (ישעי' י' ל"ב) ואומר אני קהלה גדולה בנוי בעושר ובחכמה לא בקושי תוכלה להשיג רב ומנהיג גדול בישראל כי יש ביכולתה למלאת משאלותיו בכל הענינים ואין זה יתרת הכבוד כ"כ אם יש לה כזאת כי למה לא, אבל מה שהוא תפארת וגדולה ביותר לעדת ישראל אם יש לה רב ומנהיג גדול הדור אשר מינה קרבו ובה נולד ונתגדל וממנה ומעי' יצא ועלה מעלה מעלה עד שנתעבד לאילנא רברבא לגדול בישראל והוא רבה ומנהיגה הוא משוטה ומלחה הוא הרועה הוא המורה בעיר שנולד בה זהו גדולה ויקר לעיר שמגדלת גיבורים כאלה אשר יכולים לישב על כסא כבוד מרום מראשון להיות נשיא ואב"ד שלה, וזהו שאמר הקרא צהלי ורוני יושבת ציון כי "גדול בקרבך" קדוש ישראל בקרבך ומקרבך גדל הקדוש ישראל זהו כבודה ותפארתה. וזה אני קורא לך פ"ב צהלי ורוני יושבת פ"ב כי גדול "בקרבך" קדוש ישראל כי זה פעמים אשר זכתה עדת פ"ב לכבוד כי ידוע בשנת תקס"ז לפ"ק ביום ג' פרשת לך לך העיר פני המזרח ובא זקיני מאוה"ג בעל חתם סופר זצ"ל זי"ע לעיר פ"ב לישב על כסא הרבנות ושמה בנה לו בתים כי בנים נולדים לו שמה ובנו הגדול ה"ה אאמ"ו מאוה"ג בעל כתב סופר זצ"ל ויעל משה אל אלקים ביום כ"ה תשרי שנת ת"ר אז זכתה ק"ק פ"ב להעלות על כסא הרבנות את אאמ"ו הקדוש זצ"ל יליד עירה אשר נולד ונתגדל תוך חומותי' בלי הפסק, ובשנת תרל"ב י"ט טבת אחרי מלכו ל"ג שנים כמו אביו זצ"ל ושמואל שוכב בהיכל ה' ונגנז בגנזי מרומים אז זכתה ק"ק פ"ב שנית להעלות על כסא רבנות שלה יליד עירה "ותחת אבותיך יהיו בניך" נתקיים בה ונתקבל כבוד אחי הגאון המובהק רבינו שמחה בונם זצ"ל למלאות כסא אביו, בחרו בן בין הרבנים שכולם שוים לטובה אשר יעדו אביו הקדוש ז"ל כי זה הבן שלישי הנולד לאבותי' ז"ל בשנת תר"ג ביום א' דחנוכה וגם במעלליו התנכר הנער כי לאו בכל יומא מתרחש בן משכיל כזה ילד שעשועים אשר שכלו צח וחריף והוא הי' יפה תואר ויפה מראה כל רואיו הכירו בו כי גזעו גזע היחס והמעלה וכי זרע בירך הוא ועד מהרה עלה ותעלה בלימודים בשכלו הצח כל דבר שלמדו אתו עמו תפס עד מהרה וסקרה בסקירה אחת עד ישראל ידצליד יעמד על רגליו רגל ישרה בלימודים מבלי הצטרך למורה ומלמד עוד ואז נכנס ביני עמודי היכי דגרס אבא הקדוש זצ"ל ושמע ממנו שיעורין תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן ואם כי עוד רך בשנים הי' קנה לו שם טוב בין בני הישיבה הרוממה והמופלגה אשר מספר תלמידי' לארבע מאות ויותר הגיע

ומגידי חריפים ושנונים התלמידים שהגיעו להוראה הרבה והמה בכולם מופלגי תורה והוא כאחד מיוחד בהם פלפל בחכמה בחריפות נפלא ובבקיאות גדול עד שלפי ערך שנותיו בעת ההוא לחריף ובקי עצום נתפרסם ולא עברו שנים הרבה שימש בו אבא הקדוש זצ"ל להיות לו לעזר ולסגן ללמוד עם הישיבה בעת שהי' נמנע ע"י חולשת בריאת גופו או בעת שיצא לקרית והצות בענייני מלחמת הדת ובחומה וכולם שבחו והודו לשמו ולימודו עם הישיבה הגדולה לאלקים וכמו כן החליף מכתבי שאלות ותשובות עם רבני וגדולי המדינה ולפרקים הרבה בקשו אבא הקדוש זצ"ל להשיב תחתיו להשואלים דבר ה' להלכה הפליגו את הברי החריצות לימודו וסברתו הישרה. ובהיותו בן כ"א שנה ע"י קיבובים שהיו עד עת ההיא נשא אשה בת נגיד מפורסם להרים ומוקיר רבנן. יען הי' מרבים מרוץ אשר מלבד נדוני' מסוימה הבטיחו להחזיקו שיוכל לישב עה"ת והעבודה וכל מחסוריו עליו בהרחבה בלי צמצום וכן עשה וישב בפ"ב על ימין אבא הקדוש זצ"ל שלשה שנים רצופים על התורה והעבודה בהתמדה ושקידה רבה ויצא לו מוניטן במדינה הזאת לה לת"ח גדול ומובהק בחריפות ובקיאות הכרון שלו הי' הפלא ופלא כי כל מה שלמד הי' כמונח בקופסא עד שלא שכחה לעולם ות"ח המתווכחים ומתפלפלים עמו באיזה ענין דמו בנפשם כאלו היום למדו כ"כ הי' מסודר אצלו אף שלא למד ענין זה שנים רבות וגם ביראתו את ה' והתהלכותו ומדותיו הנשגבות הי' מצוין ומלבשתו ענוה ויראת חטא ואחרי עברו השנים ביקש חותנו הנגיד ז"ל והפציר בו שיקבע דירתו בעי"ם וידען השתתף בעסק מסחר עם נגבי' היקר הנגיד שי' ואם בתר שמא אזלינן גם הוא הי' נקרא סוחר אבל אם בתר טעמא אזלינן לא פג טעמו ולא נמר ריחו ריח תורה וריחו כריח השדה וכל הפתחן אשר ברכו ה' וישב עה"ת והעבודה במקום הי' תל תלפיות שכל בני בר"ת אליו פתים וכל רב' ות"ח יהי' מאיזה מקום או מדינה שהי' שבא לריקן ביקר אותו בחדר הורתו והשתעשע בתורתו ונתבשם בפלפולו והי' כנקודה אמצעית בעיר המלוכה לכל התלומדים והחכמים הן מהעיר והן הבאים שמה בעסקיהם ואם לא מצאו אותו בביתו מצאו אותו בחנותו אשר שעה או שתים ליום בא לבקר את תהלוכות המסחר. אבל גם שמה נשמע קולו קול תורה ופלפולו ביותר שאת ואם שאלו אותו ת"ח בחנותו על תהלוכות המסחר השיב כי טוב מאד הוא כי בזו השעה תירץ הרמב"ם הקשה תלמוד הבבלי או הירושלמי או קושי' התוס' התמוה עד ששמחו המבקרים והקונים לראות סוחר כזה. בשנת תרנ"ה ישב בעיר ווינער באדען בבית-חותנו ובא לשם אחד קדוש הגאון האמיתי מוה' חיים האלבערשטאם זצ"ל אבדק"ק צאנז והלך הגאון לבקר אותו והשתעשע עמו בד"ת וכאשר חזר לביתו אמר לבני הרבנים ת"ח כזה רק בשנים לא נמצא אצלינו. ומאז והלאה הי' קרבות גדול ביניהם ובכל פעם שבא הגאון ז"ל לשם בקרו אחי רבינו ז"ל בישיבה בודאן ולן אצלו בעומקה של הלכה לינת הרבה והי' חביב מאד כ"כ אצל הגאון מהרח זצ"ל הנ"ל עד כפי שסיפר לי רב גדול וצדיק שהי' הוא ועוד רבנים מגליל התחתון להגה אצל הגאון בימים אחרונים של חג הסוכות וכאשר ישב הגאון על שולחנו במסיבת ת"ח הרבה וזה הי' בשנת תרל"ב פתאום התחיל הגאון זצ"ל לספר בשבחו של אחי הגאון ז"ל והפליגו מאוד מאוד הפלגת תורתו ויראתו ומדותיו עד שתמה ראו וכן תמהו מה שייכות יש להסיפור ההוא ועל מה יתמה ונשאר התמי' קיימת אצלם עד שבוע ימים מבת בשנה ההוא נסתלק אבא הקדוש ז"ל ומילא

בנו אחי הגאון ז״ל אחריו אז הבינו למפרע על מה נתכוון הגאון מסאניץ זצ״ל ידי להבבו ביותר על רבני אונגארן ויהיו סרים למשמעתו עשה זאת ונתן הותמו הי״תם קודש ואות הי״ם עליו. בשנה הרביעית לישובו בוויען בהיותו בן כ״ט שנין קיל קראז של חבה בא אליו מעיר מולדתו פ״ב אחרי פטירת אבינו מאה״ג זצ״ל לישב על כסא אבינו ולקבל משרת הרבנות של אבותינו הקדושים על שכמו ואם כי הוא הי׳ שונא את הרבנות בעצם כי כאשר קראו אותו פעמים שונות קהלות נכבדות להושיבו על כסא רבנות שלהם פנה להם עורף ולא פנים אבל לדבר הזה למלאות מקום אבותיו לא יכול להשיב פניה ריקם ומה גם כי הפצירו בו גדולי ישראל ותלמידי אבותינו הקדושים זצ״ל מטעמים שונים עד שנענה להם ראשו ומאז והלאה פנים חדשות בא לכאן נהג נשיאתו ברמה הן בהקהלה והן בהישיבה והן במדינה ותוארו הי׳ כתואר פני מלך ונתקיים בו וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך כמו באבינו זצ״ל ומיד שישב על כסא אביו קראו שמו כלאב כי אמרו כולו אב ונהגו בו כבוד כבאביו ועשוהו לראש בכל מילי דשמיא ואף הגדולים וזקנים החזיקו אותו לראש המדינה לשמוע בקול דבריו ובעת ההיא שהי׳ ג״כ מלחמת ה׳ כבידה כי נתפרדו אחב״י לשני מחנות בשנת תרל״א עפ״י רשיון מלכנו החסיד יר״ה ובכל יום תמיד הי׳ מוטרד מכל צד ליעץ להקהלות ולרבניהם בראשם הדרך אשר ילכו בזה והמעשה אשר יעשון. ולהיות כי בשלש שנים האחרונות אשר ישב בוויען התנכר קצת מעניינים אלו ומפרט לידע את כל הענפים והסניפים ופרטי הענינים כנצרך ואני הצעיר אשר שמשתי את קדוש אבא זצ״ל בשנים האחרונים והייתי על יד ימינו בכל מילי דשמיא וציבורא וידעתי את כל הנעשה והנשמע מפי אבא הקדוש זצ״ל ע״כ הייתי אני לעזור ולסעד בכל הענינים לרב אחאי גאון זצ״ל עד שהרגיל עצמו בכל הדברים וידע והבין לדון בעצמו ומעצמו. ואם כי הי׳ מוטרד מאוד מכל צד ופינה הי׳ לפלא גודל התמדתו בלימודים ועד שלוש שעות אחר חצות לילה לא בא אל מטתו והרביץ תורה והעמיד תלמידים לאלפים וזה הי׳ בשנות נעוריו וברבות הימים רבות הטובה אשר עשה לעמו הי׳ להם לעינים בכל דבר וראש המדברים בכל מקום התיצב לפני המלך ושרים ואספר נא כמו בפעם הראשונה שהופיע לפני המלך החסיד יר״ה בא לקראתו והושיט לו ימינו בסבר פנים יפות ואמר אליו „אתה הרב הראשי בעיר פ״ב ידעתי גם ידעתי וגם את אביך הרב הכרתי היטב כי הי׳ כמה פעמים „אצלי והוא הי׳ אדם גדול רם ונשא והכרת פניך ענתה בך שאתה עצם מעצמיו „ובשר מבשרו וגם את דודך הרב הראשי בקראקי אני מכיר היטב כי גם הוא „הי׳ אצלי פעמים שונות ועתה הוא אחד מנבחרי המדינה מיושבי הרייכסראטה.״ ואחר שברכו אחי הגאון ז״ל בברכה „שחלק מכבודו״ נענה ראשו ואמר אמן בתודה ואחר שהציע אחי הגאון ז״ל מבוקשו לטובת הכלל הבטיחו בדברים רכות משוחות בשמן למלאותה ונפטר מאתו ברב כבוד והוד ובאור פני מלך חיים — וחפץ ה׳ בידו הצליח בעד עמו ודתו וכמו כן הי׳ רועה נאמן לעדתו ועל ישראל הדרתו „ושבחתי אני את השמחה״ (קהלת) ואחז״ל זו שמחה של מצוה כן הי׳ אחי רבנו ז״ל כולו מצוה ותורה ומעש״ט. ועתה הגדול בקרבך קדוש ישראל לוקה מעליך בת פרעשבורג פנה הודך פנה זיוך ופנה הדרך כשיצא הצדיק מן העיר ואיך תנחם!*)

*) ולמען הראות לחקירא כמה גדול ויקר בעיני מלכנו החסיד יר״ה כבוד משפחתנו משפחת הסופ״ים אספרה כמו את אשר שמעתי מאחי הרב הגאון הגביר מו״ה יצחק ליב סופר

עליך קהל עם ה' פ"ב גוכל לקתן כאשר קינה האי ספרנא בש"ס (מגילה פ"א) על ר' זירא .ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה שעשועי' אוי נא לה אמרה רקת שאבדה כלי חמדתה", כי ר' זירא נולד בבבל שהוא שנער ונתגדל בא"י שנקרא ארץ צבי ומקומו הי' קבוע בטברי' שנקרא רקת וכן נקונן על רב אחאי גאון ז"ל ארץ שנער הרה וילדה ואחז"ל למה נקרא תלמוד בבלי על שבלול במקרא משנה תמרא וכן נאמר על פ"ב שנקרא בבל כי היא עיר מלאה חכמים וסופרים בעלי מקרא ובעלי משנה ובעלי תלמוד הרבה ת"ח גדולים וקטנים, ארץ צבי שנקרא ציון .כי מציון תצא תורה ולציון יאמר איש ואיש יולד בה' (תהלות פ"ז) וכן נאמר על פ"ב איש ואיש יולד בה כי מיום בא עקיני מאוה"ג זצ"ל בעל ה"ס זה לפני מאה שנים לפ"ב וקבע ישיבתו הגדולה שמה והעמיד תלמידים לאלפים ואחריו קם בנו ה"ה אבא מאוה"ג בעל כ"ס זצ"ל גם הוא בישיבתו הרמה הגדולה עוד יותר העמיד כמה אלפים תלמידים ואחריו כבוד אחי רבנו הגאון המובהק זצ"ל אלפים תלמידים יוצאים מישיבתו ומשך מאה שנים ששלשה רועי

כ י אשר מקום משכן כבודו הוא בק"ק דראהביטש, ואשר הי' נדפס גם בעת ההיא במכ"ע בינים: כי בין ככא לעשור בסנת תרנ"ג הי' מלכנו-האדיר יר"ה במדינת גאליציען לנסות את צבאי חיילותיו בתכסיסי מלחמה (מאַנאָווער) ובעברו משם למדינת אונגארן לקח דרכו דרך עיר דראהביטש וניתן צו ופקידה מאת הממשלה כי ראשי העיר יבואו אל מקום התחנה של מסילת הברזל כי מלכנו יר"ה יופיע שם בהוד מלכותו ערך רבע שעה לקבל ברכת ראשי העיר והפלך. ואחי הח"צ נ"י תנ"ל חי' בראש נכבדי עדת ישראל עם ס"ת בידו תחת החופה כאשר הוא המנהג מאז במדינות האלו לקבל פני הוד המלך יר"ה. וכאשר הופיע הוד מלכנו יר"ה לפני ראשי הקהלה נטל אחי נ"י מכנו רשות לברכו הברכה שתקנו חכז"ל ואחרי ככלות הברכה הצמיד שר הפלך את אחי הני' בשמו לפני מלכנו יר"ה ואמר שהוא ה' שרייבער. ותיכף בלי התמהמות שאל המלך האם הוא בנו של הרב המנוח מקראקוי שהי' נבחר לבית המועצה (רייכסראַטה), ואחי השיבו כי זה האיש הי' דודו, והוא בנו של הרב המנוח מפרעססבורג. והשיב לו המלך יר"ה: גם אותו ידעתי והכרתי היטב כי כמה פעמים בא בארמוני לפני באווידיענץ, אך יען שהוא יושב בעיר הזאת במדינת גאַליציען ע"כ חשבתי שהוא אולי בנו של הרב מקראקוי. ואח"כ שאל את אחי כמה שנים הוא דר בדראהביטש וכי הוא הרב של העדה הישראלית הזאת. ונתן לו תודה רבה על ברכתו שבירך אותו והושיט לו ידו בכבוד גדול והי' לפלא בעיני כל העומדים שם. — ואתה קורא יקר בוא וראה כמה נפגרה בעיני מלכנו האדיר נ"י משפחתני כי תיכף כששמע ששם אחי הוא „שרייבער" שאלו אם הוא בנו של הרב מקראקוי, אשר בעת הזאת כבר עברו יותר מעשרה שנים שנח נפשו דרב ועוד חי' עלה בזכרון טוב לפני הוד מלכנו יר"ה שמו חשוב והשב את אחי נ"י לרב ולראב"ד ולבנו של דודי הגאון מקראקוי זצ"ל.

זכור אזכיר עוד זה רבות בשנים בהיות הלאנדעסאויסשטעללונג בעיר בודאַפעסט באותה העת שביקר ארוננו המלך החסיד יר"ה אותה נזדמנתי אני עם אחי הרב הגאון הצדיק מהו' שמעון סופר נ"י אבדק"ק ערלוי נ"כ שמה בין המון עם רב וכאשר עבר עלינו אדונינו המלך יר"ה אמרנו בקול רם ברכת „שחלק מכבודו" בכ"פים נשואות ופנה אדונינו המלך יר"ה אלינו ושאל בהכירתו אותנו לרבנים: פאָן וואָ זינד דיא הערען ראבינער? והשבתי אני: זהו אבעררא-בינער סימאן שרייבער אוים ערלוי ואני אחיו סאלאמאן שרייבער אבערראבינער אויס בערענטאס. ואמר המלך יר"ה פיללייכט זאָהנע דעס זעליגען אבער-ראבינערס שרייבער אוים פרעססבורג? והשבתי הן אדוני המלך ואמר משפחתכם הנכבדה מכיר אני. זה רבות בשנים ונתן לנו תודה על הברכה ונענה בראשו בסבר פנים יפות והלך לדרכו עם הגראף אנדראשי שהי' אז מיניסטער אשר לוה אותו עם שארי מיניסטער והעם קרא בחיל הידר הידד! וכל עלי העתים הביאו מקרה טהור זה ביומו לדבר חידוש.

ישראל אלו הרביצו תורה במדה גדולה מרובה באופן שרוב ככל לומדי תורה אשר נמצא במדינתנו ומדינות הסמוכות ורבניהם וחכמיהם שמשו ולמדו אצל שלשה רועי ישראל אלו זצ"ל או אצל תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם ונוכל לאמור על פ"ב שהיא ציון זמנינו במשך מאה השנים האחרונים ואיש ואיש לומד תורה יולד בה כי כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו ע"כ היא כציון וכארץ צבי אשר גדלה שעשועי'. ואוי נא לה אמרה רקת ואחז"ל למה נקרא שמה רקת שאפי' ריקנים שבה מלאים מצות כרמון וכן בפ"ב שאפי' ריקנים שבה אף שאינן בני תורה מלאים מצות ומעש"ט כרמון ושלשתן אית בה בפ"ב לבד ועתה אוי נא לה שאבדה כלי חמדתה, כלי הפעולה שהרביץ תורה ויראה בישראל רבם הגאון אחי זצ"ל ועליו נקרא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמח"ה (תהלות צ"ז) כי ה' זורע אור תורה ואור החכמה ולישרי לב ה' שמחה בזה כי ה' מקום אשר ישלחו את בניהם ללמוד תורה וגם לו ה' שמחה בזה כי יותר מה שעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק והי' "שמח"ה לצדיק עשות משפט" (משלי כ"א) ועתה "אחרית שמח"ה תוגה (משלי י"ד) "נאסף שמח"ה וגיל" (ישעי' ט"ז) אל עמיו ואיך אנחם!

***

כאשר שלח משרע"ה שנים עשר איש לתור את הארץ אמר להם (פרשת שלח) "וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עלי' החזק הוא וכו' ואת הערים אשר הוא ישב בהנה הבמחנים אם במבצרים ומה הארץ וכו' היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים". ואומר אם עינינו משוטטות אנה ואנה אנו רואים שכל קבוצת אנשים כל חבורה וחבורה כל עיר וכל מדינה ובכל מקצוע התחברות אנשים במכוון ישימו להם ראש אחד אשר על פיו יצאו ועל פיו יבואו ומקבלים מרותו עליהם וזה מעשה בכל יום כי כל ענין התחברות דורשת ומבקשת גם ראש ואם כן הוא בהוויות ותהלוכות העולם במילי דעלמא לתיקון ישוב עירי או מדיני על אחת כמה וכמה בהנוגע לתיקון הנפש ועניני דת הישראלי הצריך השגחה ושמירה יתירה שצריכים ראש נאמן אשר על פיו ילכו ויתנהגו שלא יחטיאו את המטרה, לזאת כל חברת בני אדם גדולה או קטנה שיש להם ראש ומנהיג היא התעודה עלי' שמתנהגת כשורה וכמשפט הראוי לה, לזאת אמר משה רע"ה אשר רצה לבחון את הארץ לא בגשמית כ"א ברוחנית אם טובה ומועילה לבני ישראל אם מוכשרת היא לעם ה' לקיים בה תורה ומצות אמר וראיתם וכו' החזק היא הרפה השמינה היא אם רזה בעניני מדות ומוסר ויושר ומשפט וכדומה מעלות הרוחנית אשר התכוון עליהם הבמחנים או במבצרים אם היא כעיר פרוצה אין חומה בדברים האלה או במבצרים שהם גדורים בגדרים ומסוגרים בסייגים אשר מועילים לקיום הדת והאמונה, "היש בה עץ" ופירש"י אם יש בה אדם כשר אשר יגן עליהם בזכותו וחכמתו, והנה כי כן נאה ויאה לכל עדה מקהלת עם ה' אשר על אדני התורה והאמונה הטבעה שיהי' להם ת"ח וצדיק אשר יעמוד בראש ואשר ינהיגם וינהלם וירעם על מבועי התורה והיראה ויגן עליהם בזכותו ותורתו וחכמתו, אבל לחיות כי נגזרה גזירה מאז כי כל בשר ודם יש לו קץ ותכלית ויעזוב עמו וארצו אם כן יקרה להמנהיג לא תעמוד העדה בלי מורה ומנהיג ומגן ומחסה כ"א עד מהרה יתאמצו וישתדלו להושיב אחר תחתיו ומה גם לפי שכתבו הספרים הקדושים כל קהל ועדה שאין לה ראש הסטרא אחרא ישתרר עלי' להיות ראש ר"ל, ולזאת ציוה ג"כ קדוש זקיני בעל ח"ס זצ"ל בצוואתו שקהלתו פ"ב לא תעמוד יותר משתי שנים בלי רב אב"ד וקדוש זקיני רבינו עקיבא איגר זצ"ל ציוה בצוואתו שמיד אחר שלשים לספירתו יקבלו רב אב"ד בקהלתו פוזנא תחתיו כי היטב הבינו והכירו קדושים אלו גודל צורך והכרח לעדה קדושה להיות להם מנהיג ורועה נאמן, האמנם אם ירצו בני העדה לילך ולחפש במרחקים אחר רב ומנהיג יתפרדו אף יתחלקו הדעות לשונות ומשונות כי כל א' יורה באצבע על אחר הנראה אליו לדעתו ורצונו וכפי מהותו וטבעו כן יתפרדו ולא יתאחדו ולא יבואו לעמק השוה לבוא אל תכליתם אי לזאת עצה

טובה ודרך ישרה אם ישאר בן אחר הנפטר אשר אף אם רק במקצת ממלא מקום אביו שיושיבו אותו על כסא אביו כי בו לא יוכלו להיות הדעות חלוקות כ״כ כי כמו שהוא כן הוא וכן נמצא וכן הוא וכן פסק הרמב״ם ושארי פוסקים ואף אם עוד לא הבשילו אשכלותיו ענבים ואינו עוד במדרגת אביו כדרך העולם שהבן במיעוט שנותיו איננו שלם במעלותיו ומדותיו כאביו הקשיש ממנו בשנים הרבה אבל במשך השנים עד מהרה יוסף לקח בתורה וחכמה ויראה עד שיוגמר הפרי ויהי׳ לפרי עץ הדר וענף עץ אבות אבל בתנאי ובאופן שיעמדו בני עדתו על ימינו לסעדו ולתומכו בפעולותיו לגדלו ולרוממו למען יהי׳ לו חשק וחפץ להוציא כשרונותיו מכח אל הפועל אבל אם ח״ו יעמדו לשטן לו ויגרעו ויפחתו את מעשיו ופעולותיו ויגנו אותם בעיניו ובעיני אחרים אז ח״ו יסתמו צינורות החכמה בו ויקרוו את חפצו ורצונו להשלים עצמו ולהשלים אחרים כי כן הוא מדרך טבע בני אדם והנסיון ילמדנו וכבר פירש הגאון החסיד בעל מחצית השקל הקרא (קהלת י׳) „אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבוקר יאכלו״ ופי׳ הוא ז״ל אי ואוי לך ארץ אשר מלכך נער והשרים תחת אשר יחזיקו על ידו לעזרו ולסעדו המה בבוקר ימיו שלו יאכלו אותו בכל פה, וכל אוכליו יאשמו כי מקלקלים אותו ומרעים לעצמם. ולזה נ״ל כיוונו חז״ל בפרקי אבות באמרם „עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות״ שלכאורה סיפא של המאמר אין לו שייכות להרישא וגם צ״ל מהו עשה לך רב באיזה אופן הכי האדם חומר וגולם שיכולים לעשות ממנו כבגולם עץ ואבן שלחן או ספסל אבל לפי הענין הכוונה שהעדה והחבורה בידה לעשות להם רב אם יעמדו על ימינו לעזרו ולתומכו בכל מפעלותיו הטובים ויפיחו בו רוח חיים וכח הפעולה לסגל מדותיו ומעלותיו הטמונים בקרבו וממתינים רק להוציאם לפעולת אדם. בזה עושים להם רב ראוי והגון ומי שאינו צריך אותו לרב עכ״פ יהי׳ לו בו חבר טוב ואמרו ז״ל רק אז תוכל לעשות לך רב ולקנות לך חבר אם תדון את כל אדם לכף זכות שתדון אותו לזכות בכל הענינים ולא לכף חוב ח״ו וכמו שכתבנו — וזהו שאמר הקרא „אם יש בה עץ״ אדם צדיק שינן בודאי טוב הוא אבל אם אין כי הלך לעולמו כדרך כל הארץ אז „והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ״ לא תשוטטו אנה ואנה לחפש רק תקחו לכם מפרי ארצכם ומולדתכם אשר טפחתם ורביתם אשר גדל בקרבם בן הרב הנעדר ואף כי עוד לא הבשילו אשכלותיו „והימים ימי ביכורי ענבים״ ולא נתבשלו עוד כל צרכם בכ״ז תתחזקו ולקחתם מפרי הארץ כי כן נאה וכן יאה.

והנה אחיי ועמי! אם כי גדול השבר וההפסד לכל ישראל בכלל ולק״ק פ״ב בפרט ע״י העדר אחי מורי הגאון ז״ל האמנם יש לנו נחמה במקצת בראותינו כי העיר ואם בישראל עודנה מחזקת בקדושתה וקדושה ראשונה קדשה לשעתא וקדשה לעתיד ונאמנותה לרבותיהם אבותי הקדושים זצ״ל עודנה בתוקפה כי כמו אז לפני ששים ושבע שנים בהעדרו רועה נאמן לישראל קדוש זקיני בעל ח״ס זצ״ל שהושיבו אז מיד את בנו אבא הקדוש זצ״ל על כסא קדשו וכמו לפני שלשים וארבע שנים שנסתלק אבא זצ״ל מיד מלאו בבנו רב אחאי גאון זצ״ל את כסאו אחריו וכבר החזיקו בתרי זימנא כי גדול בקרבך קדוש ישראל כן עתה מקבלים בשמח״ה ובנפש חפיצה את בנו יחידו הרב הגאון האבוך החו״ב בתורה מופלא ביראת ה׳ טהורה ענף עץ אבות הקדושים ומוכתר בנימוסין מה״ו עקיבא סופר נ״י חתן אחי הרב הגאון הגביר נשיא אה״ק מה״ו יצחק ליב סופר נ״י ואם כי קשה עלינו מאוד „כי הילד איננו ואני אנה אני בא״ שהיא בגמטרי׳ „שמחה״ כמ״ש למעלה אבל ילד אחר ינחמנו מעצבתינו „כי ילד יולד לנו בן ניתן לנו

ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום" כמו שאמר ישעי' הנביא (ט' ה') על חזקי' מלך יהודא כי הגיה לנו רבנו אחי ז"ל אהרן ברכה בן יחיד ממולא בכל מדה טובה ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פל"א יוע"ץ א"ל גבו"ר בגמטרי' **עקיבא סופר** ותקותנו חזקה כי הוא יהי' לפלא יועץ, אל גבור (מלשון יש לאל ידי) הוא יהי' מלא כח ועצמה ורב אונים בתורה ובמעשים טובים ויהי' אבי עד יהי' כמו שהי' אביו הגאון ז"ל שר שלום לא בחיל ולא בכח כ"א ברוח ה' ידבר ויהי' איש השלום. ואני מברך את ק"ק פ"ב בברכת מז"ט זכו במקחכם הטוב והצליחו ותשכילו ועשו אותו לכם לרב וכמו שאמרתי אתם בני הקהלה הקדושה ואתם בני הישיבה הרמה ואתם ת"ח ולומדי תורה וקנו בו חבר טוב אבל והוי דן אותו לכף זכות בכל עניניו ופעולותיו כי בטוח אני בו שיהי' כל מעשיו לשם שמים להרים קרן התורה והיראה והלא כבר יעדו אותו אביו רבנו הגאון זצ"ל עוד בחייו והעמידו על מקומו בבית מדרשו הגדול ללמוד תחתיו שיעורין כסדרן וכהלכתן והן בעסקי רבנות והרשה אותו לדרוש על מקומו בביהכ"נ הדרשות שהי' הוא רגיל לדרוש לרבים והוא מילא את מקומו והפיק רצון כולם ובטוח אני באלה ובזכות שלשת אבות הקדושים ז"ל שיעלה מעלה מעלה לתורה ולתעודה ויגדל שיאו ויהי' לעטרת תפארת להקהלה הקדושה והמה יפריחו וישכילו תחת ידו הן בתורה וחכמה ויראת אל כל היום וגם יצליחו בעושר ונכסים ויברכו ה' בגללו כיה"ר.

ואתה אהובי בן אחי! אליך אשים דברתי אתה ידעת גודל אהבתי ודביקות נפשי לאביך רב אחאי גאון זצ"ל, במעמד הנורא הזה אשר שר וגדול בישראל מוטל לפנינו שמע את קולי, עתה אתה ברוך ה' מיועד לעמוד ולשבת התתיו למורה ומנהיג קהלה קדושה וגדולה בנוי אבל גם בכל המדינה ועוד הוצה לה עיניהם של הקהלות והרבנים נשואות עליך כאשר הורגלו במאה השנים האחרונים דע אהובי כי לא דבר נקל היא המשרה אשר ישימו על שכמך לא שררות המה נותנים לך כ"א עבדות להיות עבד נאמן לה' ולעדתך ולהמדינה, קורא אני לך עלה והצלח! עלה על כסא אבותיך ותצליח ותשכיל בכל אשר תפנה לטובה אל תירא ואל תחת כי ה' אתך ואבותיך הקדושים שבעה כוכבי לכת ה"ה אביך הגאון ז"ל וזקינך בעל כתב סופר ז"ל הזקינך בעל ח"ס ז"ל וזקינך רבינו עקיבא איגר ז"ל וזקינו רבינו עקיבא איגר הראשון בעל משנת דרע"ק ז"ל הזקינך רבינו שמואל שאטין כ"ץ הנקרא מהרשש"ך ז"ל וזקינך רבינו אברהם ברודא ז"ל בעל אשל אברהם ולמעלה בקודש זכר כולם לברכה המה יסבבו אתך ויאירו אליך במאור תורתם ויגינו עליך בגודל זכותם רק חזק ואמץ בתורה ועבודה „וחזקת והיית לאיש" כי כן ציוה המלך החסיד לשלמה בנו אשר מלך אחריו אשר לדעתי כיון בזה להיות כי אחז"ל בפרקי אבות (פ"ד) „איזהו חכם הלומד מכל אדם" ע"כ מדה טובה מרובה ללמוד מכל אדם בכל אשר ימצא לו מזה תורה ומהאחר יראה ומהשלישי מדות טובות וכדומה ויאספם באמתחתו ויסגלם בכל עת מצוא ויהי' בבחינת מקבל בחינת אשה אבל כל זה בעודו שהוא בעצמו ולעצמו אבל מיום שנתמנה לממונה על הציבור מוחלפת השיטה ואז מן הצורך והחיוב לא להיות עוד חכם הלומד „מכל" אדם אלא הכם הלומד „לכל" אדם יהי' הוא המורה והמלמד ובבחינת איש המשפיע ולהיות כי שלמה המע"ה הי' מעודו חכם הלומד מכל אדם וזה כבודו ותפארתו לזאת כאשר יחדהו אביו החסיד למלאות אחריו ציוה ואמר לו לשנות את טעמו ואמר וחזקת והיית „לאיש" משפיע לאחרים ולהיות כי קשה לאדם אשר לא החזיק את עצמו להכם בעצמו רק מה שלמד מאחרים היא חכמתו ואיך בפתע פתאות יהפך הלוקח להעשות מלומד למלמד ומורה ומשפיע לאחרים ובכן הדבר צריך התחזקות קצת (איבערווינדונג) לזאת אמר „וחזקת" והיית לאיש, כן אני א...

אהובי בן אחי עד הנה היית לומר מכל אדם ואספת מרגליות טובות באמתחתך ואשרי לך אבל עתה הגיעה העת שתעמוד בראש צבור גדול ולרבי בישיבה גדולה חזקת והיית לאיש ותרביץ תורה ויראה תלמד ותדריך אחרים ככל אשר תשיג ידך וזכות הרבים יהי׳ תלוי׳ בך וזכות אבותינו הקדושים יעמוד לך שלא תבוש ולא תכלם רק הלך בדרכיהם ובתהלוכותיהם הקדושים ואל תשנה מהם דבר כי זה לדעתי הי׳ ברכתו של ישראל סבא את בנו יוסף (פרשת ויחי) ויברך את יוסף ויאמר ,אלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אלקים הרועה אותי מעודי וכו׳ המלאך הגואל וכו׳ יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי וכו׳ וידגו לרוב בקרב הארץ״ ופירש״י כמו דגים שאין עין הרע שולטת בהם. והכוונה לדעתי כי אין ברכה גדולה להאבות כ״א אם הבנים הולכים בדרכי אבותיהם בעבודת ה׳ ובשארי ענינים כי מי שימציא לעצמו דרך בעבודת ה׳ יוכל לבלות רוב ימיו בדרך טועה ובוהו עד שימצא דרך האמיתי ועוד זאת ימצא מתנגדים ומקטריגים הרבה לנגדו ובפרט אם הוא ממונה על הצבור לא יצייתו לו כי יאמרו מי יימר לן כי אמת ונכון לעשות כאשר הורית לנו בדרך אשר המצאת לעצמך ומשכלך אבל מי שהולך ומתנהג בדרכי אבותיו והמה הי׳ גדולי הדור וקדושי עליון ואתמחי גברי ואתמחי דרכם ונתקבל אצל העולם ומוחזק לדרך אשר אם כן ילכו בניהם אחריהם ירוויחו בכפלים כי בטוחים המה שהולכים בדרך טובים דרך אמיתי בעבודת ה׳. ועוד שלא ישלטו עיני בישא של בני אדם בהם ויצייתו להם יען כי כן נהגו ועשו גם אנשי שם גדולים אשר בארץ המה. וזהו שבירך יעקב אע״ה את יוסף דהיינו כי ברכת הבנים היא גם ברכת האבות כמובן ואמר אלקים אשר התהלכו אבותי לפניו דהיינו אותו דרך העבודה אשר התהלכו אבותי אותו דרך עצמו הרועה אותי מעודי ולא שניתי מהם והנני מברכך שגם בניך ילכו בדרך זה המקובל והמלאך הגואל אותי וכו׳ יברך את הנערים באופן שיקרא בהם שמי ושם אבותי בתהלוכותיהם והתנהגותם מיד יכירו וידעו כל רואה בם כי הם בניהם של אלו כי הולכים ממש בדרכיהם ועי״ז גם ידגו לרוב בקרב הארץ שאין עין הרע ועיני בישא של בני אדם המפקפקים ומעררים לא ישלטו בהם כי על גדולי וקדושי ישראל לא ירהבו בנפשם לערער ולפקפק ע״כ בטוחים המה הבנים כי שלום יהי׳ בחילם ושלוה בארמנותם אם בדרכי אבותיהם ילכו. וכן אני אומר לך אהובי בן אחי שבל״ס לא תשנה בצדקתך וחכמתך מדרכי אבותינו הקדושים זצ״ל הן במילי דשמיא והן במילי דציבורא והן בהנהגת עצמך ויקוים בך ברכתו של אותו זקן זקנינו הקדוש ח״ס זצ״ל שכתב וסיים בצואתו בזה״ל: [illegible] שלא יבוש המעין ולא יקצץ האילן פרי עין ח[illegible] אמן כיה״ר.

ועתה רב אחאי גאון! אשר אתה מוטל לפניך [illegible] הנני קורא מז״ט על ההיתון הנעשה פה בין קהלתך הקדושה ובין בנך יחידך אשר אהבת נפש ושניהם מתכוונים לנהוג בך כבוד. הקהלה חפצם לעשות נחת רוח לנשמתך ובקבלתו לרב אב״ד, ובנך אשר לכבודך זכבוד אבותינו הקדושים ז״ל ולכבוד ה׳ ותורתו ולא בשביל בצע כסף להיות לו פרנסת ביתו מקבל המשרה על שכמו תהי׳ נא מליץ יושר בעדם שירים ה׳ קרנם בכבוד ובנך יחידך יזכה לישב עה״ת והעבודה מתוך הרחבה ושיתקדש ש״ש על ידו וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם ותהי׳ נא מליץ יושר גם על אחב״י ויבולע המות לנצח ומחה ה׳ דמעה מעל כל פנים ובלצ״ג במב״א.

Div.Sch.
BM
750
.S639
H88
1908
v.1